HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIAE LIBRI 9.: ET DE VITA HOMERI...

Herodotus, Lorenzo Valla, Henri Estienne, ...

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIÆ LIBRI IX: ET DE VITA HOMERI libellus.

ex interpretatione Laurentio Vallæ adſcripta, hic ex interpretatione Conradi Heresbachij: vtraq; ab Henr. Stephano recognita.

Ex Cteſia excerptæ hiſtoriæ.

Apologia Henr. Stephani pro Herodoto.

Acceſsit in hac editione Spicilegium Frid. Sylburgij, ad Henr. Stephanum virum clariſſ.

FRANCOFVRTI
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
MDLXXXIIII.

Henrici Stephani Elegeion in eos qui Herodoti hiſtoriam fabuloſitatis accuſant.

Quiſquis is eſt vel quiſquis erit quo iudice mendax
Dicar, vel nimium vel nihil ille ſapit.
Nil ſapit, hoc vulgo qui dicere credulus audet,
Atq; leui famæ pondus ineſſe putat:
At ſiquis lectis hoc auſit dicere Muſis,
Quum ſapit has vltra, plus ſatis ille ſapit.

Eiuſdem, in Herodoti interpretationem à ſe recognitam.

Qui verax propria, mendax interprete lingua
Antè fui, verum nunc in vtraq; loquor.

Eiuſdem de hac editione ſua diſtichon.

Herodoti Latium poſſederat hactenus vmbram,
Nunc Latium corpus poſſidet Herodoti.

Frid. Sylburgij elegeion in ſuum Spicilegium

Ὥρῃ ἐν ἀμήτου, ὅτ' ἀολλίζονται ἀμάλλαι,
Ἀσταχύων ἐν ἀγροῖς λείψανα συχνὰ μένει.
Τὼς καὶ ἐν Ἡροδότοιο διορθώσει πολυμόχθῳ
Σπεύδων ὁ Στέφανος σφαλμάτ' ἄττα λίπεν.
Ὧν ὅσα ταῖς θ' ἑτέρων καὶ ἐμαῖς κατεδέρχθη ὀπωπαῖς,
Τῇσι ἐπανωρθώθη ἐκδόσει ἡμετέρῃ.
Ἀλλὰ καὶ ἥδε πέλει Στεφάνου χάρις· ὅττι ὁ ταῦτα
Συλλέξας, Στεφάνου πάντα τάσι ἐξέμαθεν.

CLARISS. VIRO HENRICO STEPHANO, TYPOGRAphorum lumini S. D.

NON dubito quin miraturus ſis, vir clariſſime, quæ cauſæ nos impulerint vt Latinā Herodoti verſionē, quam tu diligenti recognitione & doctis annotationibus officinæ tuæ vindicaſti, nos noſtræ vſurpare auſi ſimus. Forſan etiā alij nō tantùm mirabuntur hoc factum, ſed etiam pro libito tum apud te, tum apud alios calumniabuntur, & a maleuolentia, inuidia, turpivè lucri ſtudio profectum dictitabunt. Sed nihil iſtorum ſiue criminum, ſiue ſuſpicionum, in factum noſtrū competit. Cuius ſi veras ſcire cauſas velis, haud equidem diſſimulabo. Quadrimeſtre eſt & amplius cum e Pannonia ſuperiore, Boiemia, & alijs quibuſdā locis, partim librarij, partim docti viri per literas nos rogarunt, vt præter alios auctores Herodotū Latinum, cuius iamdudū nulla exemplaria nec e tua nec ex alijs officinis prodierint, nos e noſtra in publicum emitteremus. Ea petitio & honeſta videbatur, & iuſta: ſed ita tamen iuſta, vt ei ſine iniuſtitię ſpecie difficulter poſſet ſatisfieri. Videbamus enim, ſi talē ederemus qualis ante tuum prodijt, facturos nos reip. literariæ iniuriam, quæ doctis tuis laboribus per nos fruſtraretur: ſin tuum exemplar ſequeremur, redundaturum ad te aliquid iniuriæ, qui laborum tuorū fructu a nobis priuari viderere. In iſta hæſitatione accidit vt prelum minimæ formæ libris deſtinatū charta deſtitueret, & vnà cum charta etiam auctor mutandus eſſet. Itaq; hinc neceſſitate, illinc bonorum virorū precibus vrgentibus, cum non haberemus alium ſcriptorem quem ceſſanti prelo mandaremus, Herodotū tuum arripuimus. Qua in re non parū nos confirmabat quod pleroſq; omnes ęquos facti arbitros fore ſperabamus, quippe quo publica magis quàm priuata vtilitas quæſita eſſet: nec te magnopere indignaturum credebamus, qui alijs occupatus editionē iterare vel non poſſes, vel non velles. Tum minorem iniuriā fore putabamus, ſi grandi forma tibi relicta, nos minorem nobis ſumeremus: ita vt tua officina ſplendidioribus bibliothecis, noſtra vero tenuioris fortunæ hominibus, & ijs qui ſe in itinere hoc ſcriptore oblectare cupiunt, exemplaria ſufficeret. Ad hæc ſciebam

te eo esse tum candore,tum erga remp. studio, vt si tua editior praeterita, secuti essemus veteres, nobis ob istud quam ob ho factum grauius fuisses succensurus;vt qui leuis offensionis metu pro bonis mercibus malas literatis obtrusissemus. Atq; adeo si nos aequam istam bonorum virorum petitionē aspernati fuissemus,ad alios itū esset, quibus tu multo minus hoc iuris indulsisses. Porro quia hic tibi mos est vt iteratas editiones accessione aliqua locupletes, censui & mihi discipulo tuo laudatissimam praeceptoris diligentiam hic imitandam. Itaq; collegi primum quae Adrianus Turnebus, Ioannes Hartungus, Hieronymus Mercurialis, Franciscus Iunius, & Paulus Leopardus, doctissimi viri,vel in Graeco textu vel in eiusdem versione emendauerant. Deinde his addidi quae ipse obiter ex Diodoro Siculo,Dionysio Halicarnasseo,Pausania, Suida, Stephano, Eûstathio; Plinio item,Mela,Solino,vel alijs in meo libro annotaueram. Quas annotationes vt lector a tuis discernere posset, a fronte asterisco,vel in fine initiali mei nominis litera S notare visum est. Siquas vero tuis adieci,ijs inclusionis notas vtrinq; apposui. Eam opellam sub tuo patrocinio in publicum emitto: & quidquid in ea boni est,tibi adscribi cupio: sicubi autē a scopo aberratum est,id mihi imputari volo. Pleraq; tamē talia esse confido, vt exquisitissimo iudicio tuo nō sint displicitura. cui si probentur, nullas aliorum censuras quantumuis seueras pertimesco. Itaq; intelligis quas huius editionis causas habuerimus, & quo eam corollario adauxerimus. Tu id factū nostrum nō tam nostra quam reip. gratia in bonā partem interpretaberis;ac si forte nostra diligentia tuam non exaequauerit,(quod metuo:nam ipse praeesse operi nō potui)id quoq; ignosces. Vnúm adhuc abs te contendo, illud ipsum scilicet quod tu in tua praefatione olim a Camerario petijsti, vt commercium cum Musis constanter habeas, & quam literatis partim tuorum, partim alienorum scriptorum expectationem fecisti,eam tandem aliquando expleas:vt reipsa comperiamus hanc diuturnam cessationem tuam peperisse nobis ἀφθονωτέραν καλῶν καὶ ὠφελίμων συγγραμμάτων ἔκδοσιν. Quod vt praestare cumulatius possis, prosperam tibi valetudinem, tranquillum otium, & felices rerum successus a Deo opt. max. precor. Vale. Francofurti e typographio Wecheliano, v Id. Febr. M D LXXXIIII.

Fridericus Sylburgius suo & Wecheli haeredum nomine.

HENRICVS STEPHANVS IOACHIMO CAMERARIO SVO S. D.

POST *Herodotum Thucydides, inquit M. Tullius: (in cuius dicti explicatione aut ego fallor, aut alij multi falluntur) at ego tibi contrà, mi Camerari, Herodotum post Thucydidem, tuum ἀμοιβαῖον munusculum Hesiodea mensura ἀνταπαμειβόμενος. Quem tu mihi Herodotum narras? inquies: illúmne cum suo Zopyro, aut sua cum Artaynte, miserandis pariter nefandisq; modis ab interprete mutilatum, laceratum, fœdatum, prorsus denique deformatum? Imò verò absit vt tam turpe tamq; horrendum spectaculum, Massagetis potius aut Cyclopibus dignum, in conspectum tuum venire permittam. Túne igitur (dices) Latinum Herodotum ad me mittis incudi per te aut alium quempiam redditum? Certè si totum incudi redditum dixero, mentiar: si ex parte, & quidem magna ex parte redditum, non mentiar. Ita enim res (ne te diu suspensum teneam) se habet. Quum eodem tempore quo Thucydidem Græcum Latinumq; edidi, de edendo quoq; Herodoto cogitassem, atq; adeo non paruam pecuniæ vim in picturam sculpturamq;*

quarundam ad eum pertinentium iconum insumpsissem, contigit vt is quem in recognoscenda Thucydidea interpretatione exantlaueram labor, me ab Herodotea, quam ex eadem officina prodire animaduertebam, planè deterreret. Sed tamen periculum aliquando tandem facere placuit an officina illa sui vsquequaq; similis fuisset, an potius in cudenda Herodoti interpretatione meliorem quàm in altera, quicunq; est eius author, operam nauasset. At ego non tam ouum ouo, quàm duas illas fabricas sibi similes esse comperi. hoc tamen interesse animaduerti, quòd quæ in Thucydidea peccata sunt, bilem lectori; at quæ in Herodotea, risum potius mouere possint. Quis enim adeo sit Democritus vt illi ad multos cõcionũ Thucydidis locos bile nõ intumescat iecur, quos ille quisquis est interpres, ita in Latinum sermonem vertit, vt simul eloquentiam summã in meram infantiam verterit? Quis vicissim adeo sit Heraclitus vt risum vel cachinnum potius ad illos Herodoteæ interpretationis locos compescat, in quibus nouos montes, nouos populos, nouas gentes ex vno calami ductu ortás intuetur? Vetus fuit verbum, Semper Libya noui aliquid adfert: at hæc interpretatio Libyæ vice fuerit viris doctis, quibus eam cum textu Græco conferre minimè graue videbitur. Illic enim ἱρὸν (Ionico more positum pro ἱερὸν) id est sacrum, in montem nomine Hirum noua quadam metamorphosi mutatum conspiciet: illic ex μυχοῦ (id est recessu, vel sinu) Inachum siue Machum vrbem: ex οἵτινες (id est Qui) populum nomine Hœtines: illic ex ἥσσονας (id est inferiores) populum Hessones: illic deniq; ex ἁλέες (quod declarat Vniuersi, vel Simul omnes) populosissimam gentem Halees repentè emergere videbit. Eant nunc qui magicarũ vocum

poten-

potentiæ vel circa leuissima opera fidē derogant, quum tanta à tantillis istis quinq; vocibus miracula, & quidē nullius Circes ope adiutis, edita cernantur. O quàm opportunè in Deucalionea tempora incidisset huiusmodi interpres: quàm strenuus humani generis reparator, sine lapidum iactatione, fuisset. His atq; similibus iocis immensum quem circa bellæ illius interpretationis castigationem exhausi laborē, fallere interdum iuuit. Quibus fortasse non absimilia ipse quoq;, si foret in terris, iocaretur Democritus. Verùm vt vnde digressa est, eò mea reuertatur oratio, quum non tam ouum ouo, quàm duas illas interpretationes sibi similes esse comperissem, ego tamen nunquam ad subeundum castigationis onus magis imparatus fuissem (idq; cum ob alia, tum propter eos qui sub prelo erant libros, quos tibi paulo pòst recensebo) quem laborem vires etiam infirmæ detrectare suadebant, eum à me repentina necessitas extorsit. Quum enim in Homeri locum (cuius impressionem casus quidam interruperat) sufficiendus aliquis Græcus scriptor esset, commodè in illo incommodo accidere videbatur vt Herodotus Ion Ionis Homeri vicariū se offerret. Sed quanuis & omen hoc animum ad spem erigeret, & necessitas stimulos admoueret, timidè tamen vel trepidè potius manum operi admouebam: donec eruditissimus vir Theodorus Beza & huius scriptoris amantissimus, operam mihi suam pollicendo, (quam & nauauit qualem in præfixa ad lectorem epistola docui) ita me confirmauit, vt huius authoris editionem vno cœptam prelo, duobus prosequutus sim.

Sed quorsum tam multa? inquies: cur tam anxiè facti tui rationem exponis? Nimirum vt si consilium meum tibi nō vsquequaq; probem, temeritatis saltem crimen

effugiam, atq; hoc à te impetrem vt hunc meum laborem boni conſulere, non autem ἀργυραμοιβικῶς ἐξετάζειν *velis: quippe cui, quot menſes poſcebat, vix tot à me dari potuerint dies. Si enim horarum à me in hoc qualecunque eſt opus inſumptarum numerus ſubducatur, nequaquam duodecim integros dies confecerint.*

De authore autem huius interpretationis (quiſquis is eſt) quid dicam? Indoctus certè is non fuit, ſed nec doctus fuit. infidelem certè interpretem eum nõ vocarim, ſed nec fidelem vocare auſim: negligens certè fuiſſe non videtur, ſed nec diligens fuiſſe comperitur: ſed ſiquid medium inter doctum virum & indoctum, inter fidelem & infidelem interpretem, ſiquid deniq; medium inter diligentem & negligentem eſſe poteſt, aut ſiquid ex his alioqui contrarijs conflatũ imaginari poſſumus, id in eo fuiſſe putandũ eſt. Miraris quod dico? at quod magis mireris addam. Hanc interpretationem, aut nõ vnius viri, aut vnius quidem, ſed duplici ingenio præditi opus eſſe aio. Quòd ſiquis quomodo fieri poſſit vt aliquis duplici ingenio ſit præditus, me roget, eum ego viciſſim interrogabo quî fieri poſſit vt vnum idemq; ingenium in vna eademq; ſuæ interpretationis pagina rem eandem hîc aptis & Latinis, illic ineptis & barbaris verbis reddiderit: in eruendo ſenſu huius loci alioqui obſcuro Lyncei oculos habuiſſe, in eliciendo ſenſu illius loci claro & aperto Hypſea cæcior fuiſſe videatur. quî fiat vt alicubi ita verbis Græcis inſiſtat vt ea in re ſuperſtitioſus ſit potius quàm religioſus: alicubi contrà, ea non libertate ſolùm ſed licentia etiam vtatur, vt quæ ſint interpretis partes oblitus videri poſſit. quî deniq; fiat vt illius loci interpretatio acutiſſimum hominis iudicium teſtetur, huius interpretatio vel ipſo communi ſen-

ſu ho-

ſu hominem caruiſſe arguat. Nam ſi bona nõ ita malis permixta eſſent vt in vna eademq́ pagina, imò verò in vna interdum periodo vtraque inuenirentur, ſed aliquot paginas integras bene, aliquot deinde malè interpretatus eſſet, ad harum interpretationem ebrium, ad illarum ſobrium acceſſiſſe, vel non eiuſdem interpretis totum eſſe opus ſuſpicarer: nunc quum vel vnius periodi interdum prius membrum alioqui difficile, feliciſſimè ſit redditum, poſterius, quod erat facilius, infeliciſſimè: aut vice verſa: quomodo in vna periodo ſobrium & ebrium eundem fuiſſe, aut vnam eandemq́ periodum duos interpretes habuiſſe veriſimile cuiquam fiat? Sed nec illud facilè cuiquam perſuadebitur, eundem quidem interpretem fuiſſe, ſed eum in vno periodi membro aliquem ſe doctiorem conſuluiſſe, in altero autẽ neminem in conſilium adhibuiſſe. Quid igitur ſupereſt vt dicamus? equidem quid aliis hac de re dicendum ſuperſit neſcio: aliud certè mihi ſupereſt nihil, niſi vt id mirari quidem ac ſæpe miratum eſſe, ſed eius cauſam & antea ignoraſſe & nunc quoq; ignorare fatear. Cætera quæ de edito à me Latino Herodoto dicenda putaui, ex ea quam præfixi ad lectorem epiſtola (ſi legere graue non fuerit) intelliges.

VENIO *ad eam qua tuum illud munuſculũ ornaſti epiſtolam. In ea me tam amanter à te tanto viro cõpellari, ſane quam gaudeo: ſed nimiùm honorificas illas compellationes non agnoſco. Nullis tamen me nec laboribus nec ſumptibus parcere, dum in promouenda re literaria veſtigijs patris mei inſiſto, hi quos dum hæc ſcriberem, ſub prælo habebam ſcriptores (quorum te nomina libenter auditurum ſcio) teſtari poterunt.* POETARVM *veterum ſyntagma (grandibus pariter & ele-*

gantibus literis) Homeri, Hesiodi, Theognidis, Phocylidis, Orphei, Theocriti, Nicandri, Callimachi, Arati. SOPHOCLES *cum omnibus quæ in eum extant scholijs.* POLEMONIS *&* HIMERII *declamationes. Et hæc quidem Græco sermone. Latino autem,* MEDICORVM *syntagma è Græco sermone in Latinum versorum, Aretæi, Rufi, Oribasij, Tralliani, Pauli Æginetæ, Aetij, Actuarij, aliorumq; fere omnium præter Hippocratem & Galenum: additis & ex Latinorum medicorum numero ijs quibus prima deferuntur. Inchoatum erat &* SYNTAGMA *concionum ex omnibus tam Græcis quàm Latinis historijs excerptarum: sed Græco sermone in Latinũ translato. quibus & indicẽ qui eas in certas classes distribuat, adiungere decreui.* ANTHOLOGIAM *autem Græcorũ epigrammatum quæ ante paucos dies è prelo exijt, ad te vnà cum ipso Herodoto mitto.*

QVOD *scribis, eam meæ epistolæ partem, qua te vt commercium cum Musis constanter habeas cohortor, nescio quid cogitationum animo tuo commouisse, quasi vel ipse suspicari vel ad suspicandum alijs ansam dare videar, aliud à te suscipi atq; agi quàm vt bonas literas colas: non de nihilo certè (vt verum fatear) hæc animo tuo incessit cogitatio. Illa enim reuera mentem meam subierat suspicio, ex eo nimirum orta quòd iampridem nulla scripta prodijsse a te intellexissem. Tunc enim ne rude (prout mereris) donari velles, magno literarum omnis generis dispendio, vereri vel potius pertimescere cœpi. Sed quædam tua ποιήματα quæ paulo pòst in manus meas peruenerunt, illo metu me liberauerunt.*

Quòd in extrema epistola, Adriani Turnebi mortem (mei post Petrum Danesium & Iacobum Tusanum

num præceptoris) non fictis lamentis prosequeris, facis tu quidẽ quod non te solũ, sed omnes literatos facere decet: quòd verò & eius sapientiam, doctrinam, virtutem, humanitatem pleno ore prædicas, in eo animi tui candorem (rem hoc seculo rarissimam) & agnosco & magnopere laudo. Nimis enim verum hodie experimur illud Ascræi poetæ, Καὶ κεραμεὺς κερ. Sed quid hoc sibi vult quod à te subiungitur? quum ais, quo maiorem iacturam hæc nostra studia fecerint, eo plus curæ laborisq́; in me meiq́; similes recumbere? Imò verò quod de me nonnisi ioco, de te seriò dici potest, illius morte in te, & in tui similes, (quos paucos orbis habet) in te vnũ, inquam, totam literariam rempublicam inclinatam recumbere. Cæterùm quum te laudum eius tam studiosum esse animaduertissem, non dubitaui quin grata tibi lectio futura esset eorum quibus tumulum eius ornaui epigrammatum: quare adscribẽda censui, tua vicissim (si qua scripseris) expectans.

Εἰς Ἀδριανὸν Τούρνηβον.

Τουρνήβου μὲν πρὶν κλέος ἔπλετο οὐρανόμηκες,
Νῦν δ' αὐτοῦ ψυχὴ οὐρανοῦ ἀναέτης.
Καὶ γὰρ ἐπιχθονίης σοφίης δεδαημένη ἄκρα,
Ἦλθε καὶ οὐρανίης ἄκρα δαησομένη.

In Adriani Turnebi tumulum.

In manes ingrata tuos hæc ora ferentur,
Quòd taceant te, à te quæ didicere loqui.
Sed reus huius agi malo, carissime, laudes
Ingenij culpa quàm tenuare tuas.
Ergo alij laudent: ego tantùm epigrammate testor,
Laudibus haud vllum par epigramma tuis.

In eundem.

Cur placuit cunctis Turnebus? cur tot amici
Illi, vix hostes vnus & alter erant?
Cur placuit cunctis? tot linguis lingua diserta
Tótne illi potuit conciliare viros?
Cur placuit cunctis? an quòd certare videbant
Iudicij dotes dotibus ingenij?
Cur placuit cunctis? cunctas placuitne quòd artes
Excoluit Graias, excoluit Latias?
Cur placuit cunctis? an quòd totusque lepores
Spiraret, totus quòd lepidosque sales?
Causæ equidem sunt hæ: sed & hæc est maxima causa,
Hic placuit cunctis quòd sibi non placuit.

HEN-

HENR. STEPHANVS Lectori S. D.

QVVM inceptã à patre meo Rob. Stephano Græcorum historicorum editionem persequens, & eum in illa persequenda ordinẽ tenens, non quem ratio temporũ quibus quisque vixerat, sed quem offerentes se occasiones suadebant, Diodorum Siculum, mox Xenophontem, tandem & Thucydidem, vtrunque Græcum pariter & Latinum edidissem, à me Herodotum vtraque itidem lingua loquentem expectari sciebam. Sed ex quo cum illa Thucydidea interpretatione luctatus fueram, quod naufragis vsuuenire solet, vt tranquillas etiam aquas horreant, idem & mihi vsuueniebat: ac tantum abest vt iterum aduersus Laurentianam Scyllam & Charybdin dimicare vellem, vt vix nomen audire sustinerem. Sed illa potentissima domina Necessitas me quantumuis repugnantem in hanc arenam iterum descendere, & iugo quod excusseram, rursus collum subdere, quantumuis recalcitrantem, coegit. Hũc igitur laborem quum illa mihi expresserit, occasionem quam in mea ad Ioachimum Camerarium epistola commemoraui, nacta, diligentiæ quæ multis in locis desiderari potest, veniam mihi dari postulo.

Ea tamẽ lege veniam impetrare volo, vt quod hîc defuerit, id in annotationibus quæ Græcæ editioni adiungentur, cumulatissimè expleam. Ad quam differendam tribus potissimùm rationibus sum inductus. Prima est, quòd illam interpretationem cum Græco contextu conferendo, & quas interpres sequutus erat diuersas lectiones examinando, maius veterum codicum auxilium desiderarim. Quanuis enim multas ex illis lectionibus, in quibus à vulgaris editionibus Græcis interpretatio illa dissentit, ex nostris vetustis exemplaribus annotatas repererim, (quarum etiam nonnullas margini huius Latinæ editionis adscripsi, easque præsertim quibus lacunæ explentur) non tamen omnes tum quas ille rectè sequutus esse videtur, tum quas præterea in locis alioqui obscuris sequendas iudico, aut reperi, aut reperturũ me, nisi consultis multis aliis veteribus exemplaribus, speraui. Secunda quæ me ad differendam Græcam editionem impulit, caussa fuit, Theodori Bezæ pollicitatio. is enim in describendis pictori iconibus

quæ huic volumini ſubiunctæ ſunt, operã ſuam nauaſſe, & quarundam ſuarum in tres priores libros animaduerſionum, ac potiſſimùm in primum, copiam mihi feciſſe non contentus, quum ſe præterea nonnullas in hunc ſcriptorem obſeruationes editurum polliceretur, illas ego grande moræ pretium (omnium iudicio qui hominis doctrinam norunt) futuras exiſtimaui. Tertia eſt, quod meum imperfectum emendationis laborem eo quo paulo antè dixi modo explere, atque adeo, vt aliena recognoui, ita & mea ipſemet (quum præſertim nimiæ nimiùmque periculoſæ feſtinationis mihi ſim conſcius) recognoſcere ſtatuerim. Nam & loci quidam, dum iam ſub prelo eſſent, mihi clari redditi ſunt, qui obſcuri paulo antè fuerãt. ex quibus ille eſt inſignis lib. 2, μή με κατονοθῇς πρὸς τὰς λιθίνας πυραμίδας. cuius, quum iam prelo commiſſus eſſet, hunc eſſe ſenſum animaduerti, Ne me præ lapideis pyramidibus, ludibrio habeas.

Sed quid ego me tam anxiè excuſo? Si Conrado Hereſbachio tibi imponenti, & quum ne milleſimam quidem errorum huius interpretationis partem emendaſſet, totam ſe accuratiſſimè emendaſſe iactanti, æquum te præbuiſti, cur mihi, bona fide tecum agenti, iniquum te præbebis? Sed quid de Conradi Hereſbachij impoſtura loquor? Cum interprete & cum Cõrado ipſos etiam qui antea excuderunt hunc librum typographos de imponendo tibi & de te ludificando coniuraſſe dicas. Nulla enim tam horrenda fingi erratorũ typographicorum monſtra poſſunt, quæ ſuperiores editiones Gallicæ, Italicæ, Germanicæ non fouerint: quæ vix dici poteſt quanto & quàm moleſto cum labore à me profligata fuerint: & eorum quædam in calce huius libri, in perpetuam rei memoriam, ſpectanda tibi viſum eſt proponere. At bonus ille vir Conradus Hereſbachius, quaſi ab illis monſtris ſibi metueret, nullum eorum oppugnauit, imò verò ne attigit quidem. Qui tamen, quotamcunque eorum partem profligaſſet, multo melius & de Herodoto & de Herodoti lectore meritus eſſet, quàm dum decem interpretationis Latinæ errores pro decem millibus errorum, magna cum oſtentatione emendat, & eos quidem eiuſmodi qui in omnium oculos qui Græcas literas vel à limine ſalutarint, incurrere queant: vel dum pro verbis Herodoti quæ non intelligit, alia quæ ſolus intelligit, & quæ nec Herodoti nec cuiuſquam Græci ſcriptoris ſunt, reponit: vt quum pro ἄρεμοι nos ἀρίθμοι legere iubet.

Verùm

Verùm his omissis, pauca de opera quam in huius interpretationis emendatione posui, & de ratione quam pro temporis angustijs inij vt maiore cum fructu legi Latinus Herodotus posset, dicenda nunc arbitror. Literis quas vulgus Italicas vocat, ea scribenda censui quæ in contextu Græco non habentur: & ex illis ea potissimùm quæ interpretem non ex aliquo veteri codice à vulgatis editionibus diuerso, (quod eum locis aliquot fecisse ostendi) sed ex ingenio, interpretationis iuuandæ gratia, addidisse existimaui. Ex vocabulis & loquendi generibus quæ barbara videbantur, partem aliquam mutaui. Antiquissima verò mihi fuit (quum minus vrgebar) falsas interpretationes emendandi cura: quarum tamen multas me inemendatas reliquisse, vt mihi sum conscius, ita ingenuè fateor. Hoc quoq; non dissimulabo, multos esse locos, quorum sententia, si generatim cõsideretur, bene reddita sit: sin sigillatim, malé. id est, in quibus interpretatio, quod ad nudam facti expositionem attinet, vera sit: quod ad circumstantias autem, non satis. Cæterùm nequem interpretationes apertè falsæ offenderent, statueram quidem initio vnamquanque earum expungere, & in eius locum veram reponere: (ac plurimis iam certè locis id feceram, vt ex collatione cum cæteris editionibus cognoscetur) sed quum animaduertissem, lexica Græca quæ hodie linguæ Græcæ studiosis terenda proponuntur, huiusmodi falsis, ineptis ridiculisque interpretationibus, (vt similes habeant labra lactucas) tanquam gemmis quibusdam ab eorum interpolatoribus insignita esse: ne ij quos illa ad has interpretationes remittũt, in mea editione eas quærentes, oleũ atque operam perderent, retinendas esse, nostris eregione adscriptis, iudicaui. Neq; verò de his illísve lexicis loquor, sed de omnibus quæ duodecim abhinc annis prodierunt: quorum nonnulla Thesauri etiam titulo ornata fuerunt: sed de quibus, quum introspiciuntur, verè dici possit quod habet vetus prouerbiũ, thesaurus carbones. Sed nimirũ quidam qui patrem meum audierãt sæpe dicentem, se Thesauri Græci editionem moliri, si non aliud, at ipsum certè titulum præripere illi volebant: perinde facientes ac siquis Irum, ob acceptam Crœsi vestem, regem euasisse persuadere vellet. Sed de his tunc aptior fuerit dicendi locus quum verum & ἐπώνυμον Thesaurum dabo: cuius quo diuturniorem expectationem esse video, eo magis vt illi respondeat, efficere manibus pedibúsq; conabor.

Quòd ſiquis obijciat me bonas horas in emendanda huiuſmodi interpretatione, tanquam in repurgando Augiæ bubili, malè collocaſſe, potiuſque nouam cudendam fuiſſe, primùm ego ei, aurum ex Ennij ſtercoribus collectum fuiſſe reſpondebo: deinde eundē hoc conſiderare iubebo, ita eſſe vitioſam hanc interpretationem vt permixtas vitijs virtutes & quidem maximis maximas & plurimis plurimas habeat: magnumque ad præcepta optimæ rationis interpretandi, magnum ad formandum iudicium eius qui interpretem agere diſcit, adiumentum afferre queat. Sunt enim quædam (aut ego valde fallor) tam Latinè, tam dilucidè, tam numerosè, tam denique omnibus modis concinnè venuſteque expreſſa, vt nihil Latinius, dilucidius, numeroſius, nihil concinnius venuſtiuſque fieri fingíue poſſe videatur. Quid quòd ſæpiſſimè in vno eodemque loco bona malis permixta eſſe contingit? quid quòd interdum in vno periodi membro doctum, fidelem & diligentem interpretem & omnia Laurentio Valla digna agnoſcimus, in altero doctrinam (imò vel vulgarem linguæ Græcæ cognitionem) fidem, diligentiam deſideramus? Hoc tibi mirum viſum iri ſcio: mihi certè & mirum viſum eſt iampridem, & in dies magis miror: nec quamcunque in partem animum verſem, vlla coniectura rationem huius inconſtantiæ aſſequi poſſum. Sed hanc interpretationem (quicunque ſit eius author, & vndecunque profecta ſit quæ in ea cernitur inconſtantia) minimè reijciendam, ſed potius quas habet inter vitia virtutes, & roſas inter aculeos carpendas eſſe cenſeo. Vale, & noſtris laboribus faue.

HENRICI STEPHANI APOLOGIA PRO HERODOTO, SIVE HERODOTI HIstoria fabulositatis accusata.

VT antiquitatem nonnulli nimiùm religiosè atq; adeo superstitiosè colunt, ita nō desunt qui eandem merito honore meritaq; obseruantia fraudare videantur. Horum autem vitiorum vtrunq; non peculiare seculo nostro, sed illi cum superioribus esse commune, multa nobis argumento esse possunt. Posterioris quidem certè fidē nobis vel ipsa Græci sermonis consuetudo facit, in quo ἀρχαῖος & ἀρχαϊκὸς de homine nimia simplicitate prædito, interdum verò & de planè stolido bardoq; dicuntur: & ἀρχαῖον ἔργον itidem. Atq; hinc, id est ex hoc priscorum morū & institutorum (vtpote quibus nimiùm rudis simplicitas inesset) contemptu, manarunt & illa, κρόνος, κρόνιος, κρονόληρος, βεκκεσέληνος. Hinc & illi versus,

Prisca iuuent alios: ego nunc me deniq; natum
Gratulor, hæc ætas moribus apta meis.

At illi priori vitio eorum qui superstitiosè antiquitatem colunt, quid ansam præbuerit, assequi coniectura nequaquam facile est. Non iam de illa altè repetita antiquitate, nec de ijs loquor qui mores sui seculi exosi, vota contraria votis Nasonis fecerunt: vt quum dicit Tibullus,

Tunc mihi vita foret: vulgi nec tristia nossem
Arma, nec audissem corde micante tubam.

Quæ verba eruperunt huic Poetæ pōstquam aurei seculi felicitatem commemorauit. Atq; hunc, dum eò respiceret, pertæsum vitæ suæ fuisse, mirum videri non debet: quum ipse Hesiodus multis antè ætatibus hæc protulerit,

Μηκέτ' ἔπειτ' ὤφειλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι
Ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν, ἢ ἔπειτα γενέσθαι.

Sed & ille ipse Naso, qui in versibus quos modò citaui, antiquitatem ludibrio habet, illā laudari solitam, alibi fatetur, quū dicit,

Laudamus veteres, sed nostris vtimur annis.

Et qui (obsecro) prisci seculi laus dissimulari posset, cuius vt rudis simplicitas ijs quæ dixi verbis apud Græcos notata, ita vicissim probitas & fides consuetudine Latini sermonis celebrata fuit? Ille demum antiquis est adolescens moribus, inquit Plautus. Homo antiqua virtute ac fide, inquit Terentius. Homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent, inquit Cicero. His autem loquendi generibus materiam non alios quàm poetas præbuisse verisimile est: sed hi quàm angustis spatijs tempus illud circunscribant, vel ex his Iuuenalis versibus patet,

Antiquum & vetus est alienum Posthume lectum
Concutere, atq; sacri genium contemnere fulcri.
Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas,
Viderunt primos argentea secula mœchos.

Sed & ipsum Hesiodum longo interuallo argentei seculi mores ab aurei seculi moribus separantem audimus. Dubium verò nemini esse debet quin aureo seculo argenteũ, vt æreo ferreum poetæ subiunxerint, id ipsum exprimere volentes quod Horatius his versibus cecinit,

AEtas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Quam sententiam ex hoc Arati loco mutuatus videri potest,

Οἵην χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο
Χειροτέρην· ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.

Huius autem rei (meo iudicio) non obscura ratio est. quum enim posteri vltra nequitiam suorum maiorum, cuius hæredes relinquuntur, sibi nouam in dies comparent, nequiores euadere necesse est. Verùm (si seriò loquendum est) ne primum quidem seculum, vel potiùs ne primos quidem illos primi seculi homines nequitia caruisse, & ea vel maxima, sacræ literæ nos Caini exemplo docent. Quò minus Romuli multis seculis posterius factum in perpetranda itidem fratris sui cæde, mirum videri debuit. Atque (vt huic sermoni finem imponamus) priscorum hominum maiorem simplicitatem atq; adeo rusticitatem fuisse, quàm probitatem, & aut nullo vitio aut sola auaritia minus quàm nos laborasse, credibile est. At nostrum seculum si aureum ea vocari ratione non potest ob quam nomen id primo

ſeculo impoſitum fuit, illa certè eadem ratio hanc appellationem ei vendicat, propter quam Naſo in his verſibus (nam eorum àuthorem illum eſſe potius quàm Propertium iudico) eam ſuæ ætati tribuit,

Aurea ſunt verè nunc ſecula: plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor.

Quibus adijcienda ſunt quæ apud Propertium ſequuntur,

Auro pulſa fides, auro venalia iura,
Aurum lex ſequitur, mox ſine lege pudor.

Adijciendus & hic verſus, qui diſtichon illud *Aurea ſunt*, &c. præcedit,

Aurum omnes victa iam pietate colunt.

Verumenimuero non de illis (vti dixi) altè repetitæ antiquitatis admiratoribus loquor, qui, quæcunq; poetæ de ea ſomniarunt, vera eſſe in animum induxerunt. De quibus igitur? de iis qui ſuæ ætatis artifices, (præſertimque pictores & ſculptores) necnon poetas, præ illis quos ſuperiores ætates tulerant, flocci-faciebant. Nam quis vel ex Cicerone non didicit quanto ſtudio olim antiqui operis tabulæ, ſigna, toreumata conquiri quanto pretio comparari ſolita fuerint?

Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo

inquit Horatius: ad quàm multos præterea eadem inſania & circa ſtatuas & circa res huiuſmodi laboraſſe putamus, perinde ac ſi cum Apelle & Zeuxide ars pingendi, cum Scopa, Myrone, Praxitele, ars ſculpendi ſiue fingendi ſepulta eſſet? Nec verò aliunde quàm hinc ortum apud Latinos habuiſſe crediderim illa loquendi genera, Nihil antiquius mihi fuit, Nihil antiquius habui, Antiquiſſimum mihi fuit, aliaque huiuſmodi. Nam qui hæc ab ea quæ ſenili ætati debetur reuerentia petita eſſe exiſtimant, aut falluntur, aut ego fallor. Quæ tamen origo voci Græcæ πρεσβύτερον meritò fortaſſe tribuatur: ſed vocabulum Antiquius, vt illi ſignificatione reſpondet, ita origine reſpondere, nequaquam dixerim. Et de artificibus quidem hactenus. Quod autem de poetis dixi, vel ſolius Horatij querimonia nobis ſatis ſuperq; teſtatum reddet: in qua inter cætera hæc dicit,

Si meliora dies, vt vina, poemata reddit,
Scire velim pretium chartis quotus arroget annus
Scriptor ab hinc annos centum qui decidit, inter

Perfectos veteresq́ referri debet, an inter
Viles atque nouos?

Similis autem cum alibi, tum lib. ſecundo Anthologiæ Græcorum epigramm. extat querimonia. Veruntamen vt hodie cantilenæ ſiue cantica, quo recentiora, eo ſunt gratiora, ita iam Homeri ſeculo nouitatem illa non vetuſtatem commendaſſe, ex his illius verſibus diſcimus,

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι
Ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται.

Cui ſubſcribens Thebanus Poeta dixit, Αἴνει παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. Vbi animaduertendum eſt negari à Pindaro quod Horatius ex vulgi ſententia affirmat.

Sed quorſum hæc omnia? dicat aliquis. Nimirum vt propoſitis duobus hiſce hominum generibus, quorum vnum nimis religioſos, alterum nimis irreligioſos oculos & aures ad antiquitatem affert, ijs qui veterum hiſtoriarum lectores futuri ſunt, vt mediam quandam viam teneant, author ſim: ſic tamen vt veteres hiſtoricos (ſicut & poetas) dum legunt, illos ab eorum poſteris, tanquam magiſtros à diſcipulis, diſtinguẽdos eſſe meminerint. Nam ad hiſtorias quidem quod attinet, ſi verè illud dictum fuit, diſcipulum prioris eſſe poſteriorem diem, quin facta plurima quæ in poſterioribus hiſtorijs celebrantur, priores hiſtorias (id eſt facta quæ in illis commemorantur) tanquam exemplar ſibi propoſuerint, nemo (vt opinor) inficiari volet. Nam quis L. Tarquinium (vt vnum aliquod in hiſtoria Græca celebre factum cum celebri in Romana facto comparem) in decutiendis ſummis papauerum capitibus Thraſybulum imitari voluiſſe neget? Imò verò vt hunc ille imitatus eſt, ita hiſtoricos Latinos in deſcribendo eius facto Græcos imitari voluiſſe dicas. Ego verò ex Græcis Herodotũ, ex Latinis T. Liuium, deligens vtriuſque locum (nequid fingere videar) proferam. Herodotus igitur (ſi bene interpretor) hæc ſcribit, Præconẽ ad Thraſybulum Periander miſit qui ex eo ſciſcitaretur quis maximè tutus ipſi rerum ſtatus & ad exercendum in vrbem ſuam imperium accommodatiſſimus futurus eſſet. Thraſybulus hunc à Periandro miſſum ſecum ex vrbe educens, ſegetem ingreſſus eſt, eamq́; perambulans, dum illum repetitis ſubinde ſuper eius è Chorintho aduentu interrogationibus compellaret, vt quan-

que ſpicam ſupra reliquas eminere cernebat, retũdebat: & poſtquam retuderat, proijciebat. donec quotquot in tota ſegete pulcherrimæ altiſſimæque erant, hoc modo labefactauit. Quum autem vniuerſum prædium obiiſſet, præconem nullo dato conſilio remiſit. Reuerſo deinde præcone, quum Periander Thraſybuli cõſilium audire ſummopere cuperet, is nullum ſibi ab eo datum reſpondet: & ſe mirari addit quid illi in mentem venerit, vt ad talem virum eum mitteret, qui ita mente captus eſſet vt etiam ſuas ipſius res profligaret. Quæ dicens, ſimul quę facientem Thraſybulum viderat, narrare cœpit. At Periander quum huius facti mentem percepiſſet, & Thraſybulum ipſi de interficiendis ciuibus conſilium dare animaduertiſſet, mala omnia ciuibus ſuis inferre cœpit. Hactenus Herodotus. Liuium nunc audiamus de ſexto Tarquinio ita loquentem, Itaque poſtquam ſatis virium collectũ ad omnes conatus videbatur, tum è ſuis vnum ſciſcitatum Romam ad patrem mittit quídnam ſe facere vellet: quandoquidẽ vt omnia vnus ipſe Gabiis poſſet, ei dij dediſſent. Huic nuntio (quia credo dubię fidei videbatur) nihil voce reſpõſum eſt: rex, velut deliberabundus, in hortum ædium tranſit, ſequente nuntio filij. ibi inambulans tacitus ſumma papauerum capita dicitur baculo decuſſiſſe. Interrogando expectandoque reſponſum nuntius feſſus, vt re imperfecta, redit Gabios: quæ dixerit ipſe, quæq; viderit refert: ſeu ira, ſeu odio, ſeu ſuperbia inſita ingenio, nullam eum vocem emiſiſſe. Sexto, vbi quid vellet parens, quídve præciperet tacitis ambagibus, patuit, primores ciuitatis, criminando alios apud populum, alios ſua ipſos inuidia opportunos, interemit. Hactenus & Liuius. Quis autem hic ea quæ dixi, id eſt παραλλήλους πράξεις & παραλλήλους διηγήσεις non agnoſcit? Iam verò ſi fluuiorum quos vidimus, fontes quoque videre iuuat, cui non lectio veterum hiſtoriarum (à quibus aliqui in poſteriores ſiue riui ſiue riuuli profluxerint) gratiſſima eſſe debet? Nam vt Homeri poeſin fontẽ appellat Naſo, (quum canit,

— à quo, ceu fonte perenni,
Vatum Pieriis ora rigantur aquis) ita ego Herodoti & Thucydidis ſcripta fontibus comparare, duabus de cauſis non dubitem. Vna eſt, quòd ex illorum lectione præſtantiſſimos quoſque & bellica virtute clariſſimos viros prudentiam hauſiſſę, & de variis rebus gerendis vel non gerendis conſi-

lium, tanquam ex oraculo certissimo petiisse, (felices, quos facerent aliena pericula cautos) atque adeo illorum facta non in similibus tantùm rebus imitatos esse, sed interdum ad vsus alioqui dissimiles accommodasse, verisimile est. Altera, quòd ex horum vtroque (ac præsertim ex Thucydide) omnes propemodum qui sequuti sunt historicos, cum alia tum varias scribendæ historiæ regulas deriuasse, & horum scripta tanquam ideas illis scribentibus obuersatas fuisse, multa nobis argumento esse possint. Verùm quũ ista sint eiusmodi quæ multò faciliùs mente comprehẽdi quàm verbis explicari possint, quæ addi huc pertinentia possent, cogitanda relinquo. Hoc autem nequaquam silentio prætereundum censeo, veteres historicos (sicut & poetas) si non ob aliud, ob eam certè reuerentiam qua fictitium numen suum suaque adulterina sacra prosequuntur, dignissimos esse quos reuereamur. Hanc autem illorum reuerentiam fateri cogentur quicunque multa loquendi genera, quibus sacræ literæ nobis Dei prouidentiam, &(vt theologica voce vtar) omnipotentiam testantur, itidem ab illis vsurpata inuenient: quæ contrà eorum posteri neglexerunt. Duobus exemplis contentus ero: quis non, quum hæc verba audit, Deus in cor meum immisit, Deus in manus meas illum tradidit, Dauidem, vel Esaiam, vel Ieremiam, aliúmve quempiam è sacro sanctorum Prophetarum numero, potius quàm Homerum vel Hesiodum, aut alium poetam loquentem audire sibi videtur? At ego & hæc & alia loquendi genera Herodoto veteri historico cum veteribus illis poetis dico esse communia: vt omittam quæ præterea ore Christiano itidem dignissima sibi habet ille peculiaria. Quæ quoniam vt omnino impietatis, ita mendacij suspicione aliqua cum ex parte liberare posse videntur, non omittenda, sed alij loco seruanda iudico: atque hactenus in gratiam & laudatorum & vituperatorum antiquitatis, ex multis pauca præfatus, ad ipsum disputationis caput venio.

QVVM in legendis historiis duo consideranda sint, quæ narrentur & à quo narrentur, prius de eo qui hæc memoriæ prodidit, nobis dicendum est. Herodoti fabulositatem ita omnibus omnium sermonibus fuisse iam olim iactatam, vt in prouerbiũ propemodum abierit, quis est qui nesciat? Sed quod hodie in multis experimur, idem plurimis superiorum seculorũ hominibus vsuuenisse credibile est, vt aliena fide illum mendacij argue-

guerent: quippe qui ne librorũ quidem eius titulũ vnquam nisi per transennam aspexissent, sed aliorum à quibus lectos esse credebant, iudicio standum sibi esse existimarent. Verùm vt huiusmodi hominum voces olim exibilari potius quàm refelli solitas verisimile est, quippe qui temerariam suam credulitatem impudentiamq́ue prodentes, non Herodoti sed suam ipsorum famam læderent: sic & hodie similem impudentiam similiter exibilandam explodendamq́ue potiùs quàm argumentis vllis confutandam censeo. Quare hos missos faciens, illos compellabo, qui Herodotum non semel, sed sæpius, non eius partem sed opus integrum, non oscitanter, sed summa cum attentione voluerunt. Ac primùm ex illis scire velim vtrum Herodotus prudens sciensq́ue, an imprudens mentiatur. Illum prudentem ac scientem mentiri si respondebunt, mendacij ipsimet ex eius sexcentis locis conuincentur. Si enim mentiri propositum illi esset, cur quoties aliquid commemorat quod perspectum exploratumq́ue non habet, hac de re nos admonet? cur tot locis tam solicitè se excusat? Aut quid hæc, Vt audiui, Vt narrant, Vt aiunt, addere passim attinebat? Aut quid horum quidem se testem esse oculatum, at illorum testem auritum duntaxat, fateri necesse erat? vt in Euterpe, μέχρι μὲν τῆς Ἐλεφαντίνης πόλιος αὐτόπτης ἐλθὼν, τὸ δ' ἀπὸ τοῦδ' ἀκοῇ ἤδη ἱστορέων. Sed & sæpe de rebus sibi dubijs scribens, nescire se quàm veræ sint illæ, sed quæ ab alijs referantur, narrare, & penes eos fidem esse velle dicit. Atque adeo in Polymnia, hoc suum esse in vniuerso opere consilium pronuntiat, vt sibi commemoranda quæ ab alijs acceperit, non item omnino sibi credenda esse censeat. ἐγὼ δὲ, inquit, ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαι γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. καί μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω ἐς πάντα τὸν λόγον. Ac ne his quidem contentus, sæpe etiam suspicionem lectoris præuenit, & hoc vel illud narrari quidem, sed verisimile sibi non fieri profitetur. vt quum in Clione scribit, φασὶ δὲ οἱ αὐτοὶ οὗτοι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, τὸν θεὸν αὐτὸν φοιτᾷν, &c. Sic in Terpsichore dicit, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, ἄλλῳ δέ τεῳ. At multis locis hanc admonitionem non attexit, in quibus videtur esse necessaria. Nimirum tibi necessaria videtur. at illi contrà superuacaneam (quippe cui sui dicti ratio constaret) visam fuisse, persuasum habeo. Atq; hanc meam opinionem confir-

mat (ni fallor) iste Clionis locus, in quo Babylonici soli fertilitatem exponens, scribit, In quam autem altitudinem milium & sesamum arborescant, etsi probè norim, tamen id non referam: quum certò sciam, iis qui nunquam Babylonicam regionem adierunt, quæ de fructibus dicta sunt, planè incredibilia videri. Meam, inquam, opinionem confirmat (vt opinor) hic locus. vt enim de his tacere voluit quòd fidem impetratura non crederet quidni de illis quoque tacuisset, si fide maiora fore putasset: aut aliquo saltem verbo, vt aliis in locis suspecta sibi esse testatus esset? Quid quòd comperta sibi aliorum mendacia dissimulare non potest, vt cum in Euterpe, tum alibi apertè ostendit? Atqui mendacia exagitare, nequaquam eius qui mendaciis gaudeat, esse videtur. Ac primum quidem hoc sit φιλαληθείας Herodoti argumentum. Secundum esse possit, quòd non, vt alij pleriq; historici, quæ vel à dicendo vero eum deterrerent, vel ad mentiendum impellerent, habuerit. Cui enim illum assentari voluisse, aut quod assentationis præmium sibi proposuisse dicemus? Adde quòd assentari & παῤῥησίαν amare, velut ex diametro inter se pugnent: quam tamen illum amasse, cum ex aliis locis, tum ex hoc in Polymnia deprehendimus, Hîc ego, quod sentio & verum mihi videtur, non dissimulabo: licet eiusmodi esse sciam quod mihi inuidiam apud multos conflare possit. Atenim quorundam encomia suæ historiæ inseruit. Id quidem fateor: sed & rara & nullã assentationis speciem præ se ferentia esse dico. nec quicquam assentatorium vel in Polycratis laude in Thalia, vel Bogis aut Cadmi in Polymnia, agnosco. Remoto autem assentationis studio, quid ei lucri fuisset (vt ille apud comicum loquitur) nos fallere? Esto tamen, aliquos historiæ eius locos criminis illius suspectos nobis esse: at quis eam saltem partem quæ non res gestas, sed varios hominum variorum mores ac ritus describit, (quæ potissimùm calumniis obnoxia est) suspicione huiusmodi non liberet? Tertium argumentum (nisi quis coniecturam vocare malit) ex magna hominis circa suum numen suaq; sacra obseruantia peti posse dixerim, quam & paulò antè attigi. Multæ enim sententiæ siue γνῶμαι tum quas aliis locis adhibuit, tum quas narrationibus vel præfixit, vel tanquam corollaria adiunxit, tanta illum pietate præditum fuisse testantur, quanta in hominem Christianæ religionis ignarum cadere potest: imò verò ea de diuina potentia prouidentiaq;

tiaque sensisse quæ Christianum sentire & deceat & oporteat. Huiusmodi sunt hæc in Thalia, SED profectò prouidentia Dei, pro sua sapientia, quæcunque animalia meticulosa & esculenta sunt, valde fœcunda reddidit, ne assiduo esu absumpta deficerẽt: at quæcunque improba & pernitiosa, parum fœcunda. Atque hinc fit vt lepus &c. Consideremus & hæc ex Polymnia, VIDEN' vt Deus animalia prægrandia fulmine feriat, eorum fastum non tolerans: at pusilla ne videlicet quidem? Viden' vt in editissima quæque ædificia & in celsissimas quasque arbores tela hæc ingruant? Gaudet enim Deus quæcunque eminent, deprimere. Vnde etiam contingit vt ingens exercitus ab exiguo profligetur: Deo videlicet illis quorum insolentiam exosam habet, terrorem aut fulmen immittente: ita vt superiores eorum successus exitus exitiales habeant. Magnificè enim de se sentire nemine commune secum esse finit Deus. Quid, obsecro, de diuina potentia diuinius istis dici potuit? Hesiodeã illam γνώμην laudibus omnes efferunt,

Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει,
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει,
Ῥεῖα δέ τ' ἰθύνει σκολιὸν, καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει.

Quem imitatus Horatius dixit,

——— *Valet ima summis Mutare, & insignem attenuat Deus,*
Obscura promens.

Et meritò quidem certè illam veteris Poetæ sententiam laudibus extollunt: sed quanto tamen vlterius progreditur hic noster historicus? Iam verò gnomen illam quæ Deo vindicem oculum tribuit, quot nobis exemplis confirmat? vel potius, quot locis eam tanquam in speculo intuendam proponit? Primùm quæ de Pheretima narrat, & verba quibus narrationem suam claudit, audiamus: ac quoniam est valde memorabilis, eam à capite ipso arcessamus, dispersa eius membra in vnum corpus colligentes. Erat hæc Pheretima Batti claudi Cyrenes regis vxor. hic Arcesilai filius erat; quem Cyrenes regnum tenentem, dum morbo laboraret, frater Aliarchus strangulauerat: isque vicissim ab illius vxore cui nomen Eryxo, ex insidiis interfectus fuerat. Batto hoc mortuo, Arcesilaus quem is è Phe-

retima sustulerat, regni hæres relinquitur: sed quum orta inter hunc & populum seditione, factio populi superior euasisset, Arcesilaus Samum, Pheretima eius mater Salaminē profugit, & ab EVelthone, imperium eius obtinente, exercitum à quo vnà cum filio Cyrenen reducatur, petit. At EVelthon quiduis potius illi quàm exercitum dabat. Illa, quicquid dabatur accipiens, pulchrum quidem & id esse dicebat, sed pulchrius futurum esse si ipsi quem petebat exercitum daret. Atque hoc responso donum vnumquodque prosequebatur. Tandem verò EVelthon ei fusum aureũ, & colum cui circumpositum stamen erat, dono misit. Quum autem iisdem quibus prius verbis inter accipiendum hoc munus vsa esset, tunc EVelthon se talia fœminis non exercitum donare dixit. Arcesilaus autem interea Sami agens exercitum coegit, à quo quum Cyrenen reductus, & in antiquum statum restitutus esset, magnam in suos sæuitiam exercuit: ob quam sibi metuens quum ad Alacerem Barcæorum regem socerum suum se contulisset, à Barcæis quibusdam, quibus se nonnulli Cyrenæi exules adiunxerant, in foro interfectus fuit: eiusq́ue cædem mox Alazeris soceri cædes sequuta est. Ad Pheretima, tantisper quidem dum Arcesilaus filius Barcæ ageret, eius gradum apud suos cum aliis in rebus, tum in præsidendo senatui tenebat: sed vbi filium Barcæ interemptum audiuit, fuga se in Ægyptum proripuit: atque ibi Aryandem (quem Cambyses Ægypto præfecerat) supplex rogauit vt vicem suam vlcisceretur, hoc prætextu vtens, quòd filium suum, quia Medorum partibus fauebat, interfectum diceret. Quum Barcen peruenissent quos exoratus Aryandes ex Ægypto miserat, eamq́ue vrbem vi capere frustra conati, fraude cepissent, Pheretima ex Barcæis eos qui perpetrandæ cædis principes fuerant, crucibus per ambitum murorum suffixit: eorum autem vxoribus mammas amputauit, quibus eosdem muros tanquam notis quibusdam interpunxit. Cæteros Barcæos Persis diripiendos reliquit, præter eos qui Battiadæ & affines cædis non erant: his autem vrbis gubernacula tradidit. Hactenus de Pheretimæ facto. nunc animaduertere operæpretium fuerit, quòd huic narrationi (interiectis tamen nonnullis) corollarium, librũ claudens, attexat. At Pheretima (inquit) ne ipsa quidem mitem vitæ exitum habuit. quumprimum enim è Libya, Barcæos vlta, in Ægyptum rediit, miserabilem mortem obiit. viua enim ver-

mibus

mibus ſcatere cœpit, à quibus corroſa fuit. Nempe homines tam atrocibus vindictis inuidiam ſibi apud deos conflant. Hactenus de Pheretima. Ad Hermotimum eunuchum veniamus. ſcriptam enim de illo hiſtoriam religio mihi eſſet ſilentio præterire. Hermotimo, inquit, amplior illatæ ſibi iniuriæ, quàm vlli vnquam mortali (quod ſciam) contigit vltio. Is ab hoſtibus captus & venalis à Panionio quodam Chio emptus fuerat, qui ex ſceleſtiſſimo facinore quæſtũ faciebat. quoſcunque enim nanciſci poterat formoſos pueros, caſtrabat, moxque Sardis aut Epheſum abductos magna pecúnia vendebat. Barbaris enim eunuchi in pretio ſunt, quòd ijs maiorem quàm alijs fidem in rebus omnibus habendam putent. Ex eorum autem numero quos caſtrauerat Panionius, erat Hermotimus: cui felici ſorte contigerat vt cum alijs donis Sardibus ad Xerxem mitteretur: temporis autem progreſſu primum inter eunuchos locum apud illum obtineret. Quum autem rex Perſicas copias in expeditionem aduerſus Athenas educens, Sardis perueniſſet, tum Hermotimus negotij cuiuſdam gratia quum in Myſiam regionem deſcendiſſet, quæ à Chiis incolitur, Atarneus dicta, hîc Panionium offendit. Quem agnitum quum blandè compellaſſet, & primùm quidem ei expoſuiſſet quanta bona eius opera conſequutus eſſet, deinde verò magnam ſe illius meriti gratiam relaturum promiſiſſet, ſi cum ſuis liberis illuc commigraret, ei vt id faceret perſuaſit. Poſtquam verò eum in poteſtate habuit, quippe qui cum liberis & vxore illuc commigraſſet, his eum affatus eſt verbis, O qui præ omnibus mortalibus è ſceleſtiſſimo facinore quæſtum feciſti, quid de te ego aut meorum maiorum quiſpiam, de te inquam vel aliquo tuorum commeruimus, propter quod me ex viro nihil eſſe feceris? Nempe deos tuas illas artes ignoraturos ſperabas: at te rem adeo iniuſtam auſum, iuſto ipſi contrà iudicio in manus meas compulerunt, vt tantas, quantis dignus es pœnas mihi dares. Quæ dum Panionio exprobrantur, adductis in conſpectum quatuor filiis, eorum amputare genitalia coactus fuit: quod quum illis feciſſet, ad idem ei viciſſim faciendum adacti ipſi fuerunt. Ita Hermotimo aduerſus Panionium diuinæ vltionis vices adiutrices fuerunt. Quid quęſo hîc legimus quod ore Chriſtiano ſonari non mereatur, ſi tantũ

pluralem deorum numerum in singularem vertamus? Sed & in Euterpe quàm pulchrè ab eo dicitur magnorum scelerum magnas immitti à dijs vltiones? τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅκως πανωλεθρίῃ ἀπολόμενοι, καταφανὲς τοῦτο τοῖσι ἀνθρώποισι ποιήσωνται ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν. Illis autem verbis quibus suum de Hermotimi vltione sermonem finit, consona sunt (si ipsum etiam loquendi genus spectemus) hæc quæ in Thalia habentur, χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον καὶ Ὀροίτεα Πολυκράτεος τίσιες μετῆλθον. dixerat enim illic, Πανιώνιον μέν νυν οὕτω περιῆλθε ἥ τε τίσις καὶ ὁ Ἑρμότιμος. Sed & τίνειν δίκην τινὶ interdum dicit, vt in Eratone, οὐ μὴν οὐδὲ Λευτυχίδης κατεγήρα ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ τίσιν τοιήνδε τινὰ Δημαρήτῳ ἐξέτισε. & in eodẽ libro de Cleomene, cuius insaniam vindictæ diuinæ imputat, ἐμοὶ δὲ δοκέει τίσιν ταύτην ὁ Κλεομένης Δημαρήτῳ ἐκτίσασθαι. In Calliope autẽ δίκην τοῦ φόνου τοῦ Λεωνίδεω ἐκ Μαρδονίου dicit. Huc etiam pertinet vocabulum μῆνις, vt quum scribit in Polymnia, τοῖσι δὲ ὦν Λακεδαιμονίοισι μῆνις κατέσκηψε Ταλθυβίου τοῦ Ἀγαμέμνονος κήρυκος. & paulo pòst, ὅτι μὲν γὰρ κατέσκηψε ἐς ἀγγέλους ἡ Ταλθυβίου μῆνις, &c. in quo etiã loco obseruatione dignissimum est quod tradit de scelere quod in filijs authorum eius Deus vindicauerit. Frequens est illi vsus & vocis, χρῆν, siue ἔδεε (pro ἔδει, quod & ipsum apud eum extat) de eo quod vt à Deo decretum fuerit, ita fieri oportuerit & necesse fuerit: vt nõ procul à Cliûs initio, χρῆν γὰρ Κανδαύλῃ γενέσθαι κακῶς. Et circa finem Calliopes, κακῶς γὰρ ἔδεε πανοικίῃ γενέσθαι. Et in Terpsichore, οὐ γὰρ ἔδεε τούτῳ τῷ στόλῳ Ναξίους ἀπολέσθαι. In eadem, ἔδει δὲ ἐκ τοῦ Ἠετίωνος γόνου Κορίνθῳ κακὰ ἀναβλαστεῖν. Item in Eratone, δεῖν γὰρ Μιλτιάδεα τελευτᾶν μὴ εὖ. Nec verò mihi dubium est quin Liuius imitari Herodoteum istud loquendi genus volens, (vt antea dixi à veteribus historicis posteros multa mutuatos esse) non procul à primi libri initio ita loquutus sit, Sed debebatur, vt opinor, fatis tantæ origo vrbis, maximiq; secundum deorum opes imperij principium. Quòd si huius χρῆν vel ἔδεε explicationem quærimus, eam nobis eiusdem Herodoti Calliope suppeditabit, Hospes, inquit, quod à Deo contingere oportet, homo nulla ratione auertere à se potest. quoniam ne verisimilia quidem dicentibus quisquam auscultare vult. Sed narrationẽ à qua dictum illud pendet, audiamus. Dum autem, inquit, hac in re occupati sunt barbari, Attaginus

ginus Phrynonis filius, vir Thebanus, conuiuio magnificentissimè instructo, Mardonium ipsum, & quinquaginta eorum qui cum illo erant honoratissimos, excepit. Secundum cœnam Persa quidam Thersandrum Orchomenium cuias esset interrogauit: quem vbi Orchomenium esse accepit, Quoniam, inquit, te mihi mensæ & libaminum consortem esse contigit, tibi sententiæ meæ mnemosyna relinquere libet, vt & ipse eorum quę impendent præscius, tuis rebus consulere possis. Vides Persas qui hîc epulantur, & exercitum quem ad flumen castra habentem reliquimus? Ex hoc vniuerso numero non multo pòst perpaucos videbis superstites. Atq; his verbis multas lacrymas ille miscebat. Quæ quum admiratus Thersander dixisset, Nónne Mardonio hæc significanda sunt, & Persis qui secundum ab eo locum obtinent? tum ille subiecit, Hospes, quod à Deo contingere oportet, homo à se arte nulla depellere potest. siquidem ne verisimilia quidem dicentibus fidem quisquam adhibere vult. Atque adeo ex Persis multi quanuis hoc sciamus, sequimur necessitate constricti. Ex his, (sicut & ex alijs quæ antè attuli) quæ fuerit nostri historici pietas, patere satis arbitror. quanuis enim hæc postrema verba non in sua sed in Persæ cuiusdam persona proferat, (cui eum illa nequaquam affingere dixerim) illi tamē aliqua ex parte adscribi possunt: quòd sic ea commemoret vt illis se assentiri planum faciat. Reliquum est vt scrupulū, quem animis aliquorum inijcere potuit vocabulum τύχη, eximam. Nam quomodo (dicent nonnulli) huic quam prædicas pietati consentanea sit illa τύχης appellatio, quæ quum apud vetustissimos scriptores rarò, apud Homerum autem nunquam reperiatur, hic contrà illi euentus rerum imputat? Qui fortunam constituit, nónne is prouidentiam tollit? Hoc ego sanè fateor: sed τύχην illis in locis vulgarem fortunæ significationem habere nego. Alioqui enim quomodo adderet θείῃ cum τύχῃ? vt in Melpomene, τὰς δέ οἱ ἵππους τὰς ἀπὸ τοῦ ἅρματος νεμομένας ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ ἀφανισθῆναι θείῃ τύχῃ. Et in Terpsichore, τὸν λαβόντα τῶν ἀνδρῶν θείῃ τύχῃ προσεγέλασε τὸ παιδίον. Hic enim θείῃ τύχῃ nihil aliud sonat quàm θείῃ μοίρᾳ, & quod vernaculo sermone dicimus, *Ainsi que Dieu voulut*. Quod illa etiam verba Calliopes indicant, εἴτε κληδόνος εἵνεκε θέλων πυθέσθαι, εἴτε καὶ κατὰ συντυχίην, θεοῦ ποιεῦντος. Illæ porrò Gallicæ voces aliud loquendi genus in memoriam mihi reuocant, quod quum ineptum

alioqui iudicetur, magnam tamen cum isto Herodoteo habet affinitatem, atque adeo tantam vt eius videri possit *ἀπόγονον*. Ita enim loquitur sæpe apud nos vulgus, *C'est fortune: Dieu le veult*. Quàm multas autem alias habeat hic scriptor dicendi formulas sibi magna ex parte inter Græcos scriptores peculiares, at quæ sermoni nostro cum eo sint communes, alius erit aliquando dicendi locus. Ad θείην τύχην reuertor, & hoc addo, interdum etiam θεῖον πρῆγμα vocare Herodotum τὸ θείῃ τύχῃ συμβάν. vt quum in Eratone dicit, ὁρέων δέ με κατομνυμένην ὁ Ἀρίστων, ἔμαθε ὡς θεῖον εἴη τὸ πρῆγμα. Et in Polymnia, δῆλον ὦν μοι ὅτι θεῖον ἐγένετο τὸ πρῆγμα ἐκ τῆς μήνιος. Dixerat autem paulo antè, τοῦτό μοι ἐν τοῖσι θειότατον φαίνεται γενέσθαι. Sed & in Calliope legimus, δῆλα δὴ πολλοῖσι τεκμηρίοισί ἐστι τὰ θεῖα τῶν πρηγμάτων. In quo etiam loco nobis obseruandũ est quod & alibi dicit, nimirum diuinitus signa malorum futurorum hominibus solere dari. vt in Eratone, φιλέει δέ κως προσημαίνειν εὖτ' ἂν μέλλῃ μεγάλα κακὰ ἢ πόλι ἢ ἔθνει ἔσεσθαι. Rursus in eodem libro, καὶ τοῦτο μέν κου τέρας ἀνθρώποισι τῶν μελλόντων ἔσεσθαι κακῶν ἔφηνεν ὁ θεός. Verũenimuero quas hactenus recensui Herodoti pias sentẽtias dum mecum reputo (vt tandem huic sermoni finem imponam) hic animum meum percellit metus, ne cum profana illa muliere regina Saba profanus Herodotus, & cum Herodoto cæteri profani scriptores quibuscunq; adeo sacra dicta eruperunt, nos in illo extremo iudicij die reos peragant. qui quum Christo vnico veræ religionis duci, nomen dederimus, & cognomen ab eo acceperimus, profanius plerunq; & sentimus & loquimur & scribimus. Sed quoniam non hoc in præsentia quæritur, quàm pius, sed quàm verax fuerit Herodotus, quod initio huius sermonis dixi, iterum dico, tertium φιλαληθείας Herodoti argumentum ex hac eius pietate (meo iudicio) posse duci. Quis enim rationi consentaneum esse dicat, vt qui tam pius, idem tam improbus etiam fuerit, vt sciens prudensq;, nulla spe aut lucri aut alius commodi proposita, lectoribus imponere planeq; eos ludificari voluerit? Nisi fortè eum aliquis, quantum esset inter historici & poetæ officium discriminis, & veritatis lucem esse historiam, nesciuisse arbitratur: vnde incomperta pro compertis, ficta pro factis, falsa pro veris commemorare, adeo religioni non habuerit, vt suum etiam nomen (ne posteritas illorum mendaciorum authorem

igno-

ignoraret) operi suo præfixerit. Imò verò vel hinc, id est è præfixo operi nomine, quartum φιλαληθείας eius argumentum peti posse crediderim: quod tamen nõ tanquam necessariũ, sed potius tanquam ex abundanti cæteris additum existimari volo. Cæterùm cogitãti aliquando mihi quid fidem Herodoti & cæterorum prisci seculi scriptorũ tantopere suspectam multis reddat, ratio illa occurrit, quòd vt bonam eorũ partem qui res à se longinquis in regionibus visas aut auditas narraut, mentiri suspicamur quasi locorũ longinquitas ad hoc audaciores reddat: ita etiã non paucis dubia sit illorum historicorũ fides, quasi temporum longinquitate (quæ rerum memoriam propè obliterarit) freti, fabulas pro historiis obtrudere nobis non dubitent. Atqui eos quorum animis insidet hæc suspicio, quantum inter hæc duo sit discrimen, animaduertere decebat. locorum enim longinquitas eadem semper manet, at temporum non item. atque adeo multæ res gestæ quàm longè à nostris temporibus absunt, tam propè ab eorum temporibus qui eas memoriæ prodiderunt, abfuere. Et hactenus quidem iis qui Herodotum consultò mentiri persuasum habent, responsum sit.

At qui Herodoto propositum quidem non fuisse mentiri, sed mentitum tamen esse arbitrantur, dum incomperta pro compertis (vt modò dixi) commemorat, & suam interdum fidem de ijs quæ audierit, non secus ac de ijs quæ viderit, obstringit, respondeant velim ad hoc, Herodotum illa comperta non habuisse, id verò vnde ipsi compertum habeant. Si enim se hinc coniecturam facere dixerint quòd alijs quibusdam repugnantia tradat, ecqua tandem ipsi certiore antiquitatis cognitione freti, Herodotum mendacem, cæteros veraces esse pronuntiare audebunt? & quam tandem ad normam eas quæ de rebus priscis extãt scriptiones dirigendas censebunt? Quòd si fortè Herodotum fabulositatis reum agi posse existiment hoc vno nomine quòd eorum fidem superent quæ narrat: at non protinus quæ fidem apud illos excedunt, apud omnes fidem excessura putanda sunt. Demus tamen ea esse eiusmodi quæ fidem apud nullum mortalium impetrent, an quia eam non impetrant, eam non mereri dicemus? Quæ noua est ista dialectica, per quam nobis ita colligere liceat, vt quod verisimile non est, ne verum quidem esse possit? Quæ porro est ista in historicos tyrannis, vt si res ab illis

ſcriptas credere nolimus, eos noſtræ incredulitatis (liceat hoc vti verbo) præſtare culpam velimus? Quæ tamen ego dum ſcribo, non ſum neſcius Ioſephum in hac altera opinione fuiſſe, nimirum vt diceret Herodotum in mendacio quidē ſibi non placuiſſe, ſed ſuam illi credulitatem, mentiendi occaſionem dediſſe. Sed ego quam modò ab alijs exegi normam, ad quam priſcæ hiſtoriæ dirigantur, ab eo quoq; exigere non dubitarim.

Ne tamen dum alios nimis incredulos eſſe queror, nimiùm ipſe credulus habear, quibus nitens aut argumentis aut exemplis, non temerè derogandam eſſe antiquis hiſtoriis fidem contendam, exponere decreui. Quæcunque leguntur apud hiſtoricos miracula, ea vel ipſius natura rerum, vel humanarum actionem eſſe, nemo (vt opinor) negauerit. Nam ſiquid hæc vel illa regio aut prorſus inauditum, aut inauditæ certè magnitudinis vel contrà paruitatis producit, id naturæ: ſiquid ab hominibus mirabile proficiſcitur, id humanæ actionis miraculum voco. Primùm igitur (vt terræ fruges omittam) quot animalium genera ſumma admiratione digna deſcribunt hiſtorici, quæ aut nō habemus omnino aut certè forma & magnitudine plurimùm ab illis differentia? Ne longè abeamus, ad homines, omnium animalium præſtantiſſimum nobiliſſimumq́; genus, veniendum eſt. Quales nobis paſſim gigantes, quales viciſſim Pygmæi deſcribuntur? Quid? an quòd neutros viderimus, neutros eſſe aut fuiſſe dicemus? Atqui ad gigantes quidem quod attinet, qui fabuloſos eſſe illos dixerit, (vt omittam multa eorum extare paſſim oſſa) non profanos tantùm, ſed & ſacros libros fabuloſitatis inſimulauerit. Pygmæos autem ſi eſſe aut fuiſſe negabimus, non ſolùm magnæ externorum ſcriptorum turbæ, ſed & noſtris ipſorum oculis fidem derogabimus. quid enim aliud ſunt qui paſſim ſpectantur nani quàm Pygmæi, aut certè ex Pygmæis oriundi? Cur autem ſi naturam (id eſt naturæ opificem) omnipotentem eſſe credimus, homines à nobis & forma & magnitudine variè differentes creare olim potuiſſe & hodie quoq; poſſe non credemus? Iam verò & hoc circa hominem (antequam ab eo digrediatur oratio) diuerſum naturæ opus conſideremus. Ea nunc fœtum vtero mulieris per nouem duntaxat menſes includit: an igitur Herodoto, ex cuius hiſtoria quadam, fœtus vtero muliebri plerunq; decem menſium ſpatio includi ſolitos colligimus, fidem derogabimus? Atqui vt taceam,

ceam, ne verisimile quidem esse, longam eum historiam ad inserendum illi tale mendacium confinxisse, quicunq; vel Herodoto vel alij cuilibet hoc narranti fidem derogat, & fieri posse negat, nónne is eadem opera fidem diuinæ potentiæ derogare putandus est? Verùm vt ad diuinam vsq; potentiam non progrediamur, qui hîc mendacij Herodotum accusant, quàm multos in crimen trahant, ostendemus: si prius illam historiam paucis perstrinxerimus. hæc igitur sunt eius verba, de tertia vxore Aristonis regis Lacedæmoniorum loquentis, Nondum autem elapso decem mensium spatio mulier ista hunc Demaratum Aristoni parit. At is in solio suo cum ephoris sedens, nuntium de nato sibi filio simulatq; accepit, temporis quo vxorem duxerat, memor, subducto in digitos mensium numero, hunc, filium suum non esse, iureiurando affirmauit. Quod quum audiss. &c. Aliquanto pòst narrat istum huius mulieris ad filium suum sermonem, Quod autem præcipuè obijciunt tibi inimici, ipsum Aristonem, quum ei te natum esse nuntiatum est, multis audientibus esse te suum negauisse, quippe quòd exacti nondum decem menses forent, nimirum vt talium rerum imperito hæc verba exciderunt. Mulieres siquidem nono etiam atq; adeo septimo mense pariunt: nec omnes decem mensium spatium implent. Ego verò te, fili, septimo mense peperi. Hactenus Herodotus: ex cuius narratione elici quod dixi, apertius est, quàm vt vllam dubitationem relinquat. Superest igitur vt illos proferam quos in crimen trahi necesse sit ab ijs qui Herodotum mendacij hîc insimulabunt. A Plauto sumam initium, in cuius Sticho leguntur hi lepidissimi versus,

Famem fuisse suspicor matrem mihi:
Nam postquam natus sum, satur nunquam fui.
Sed quam ego matri meæ refero inuitissumus,
Ea mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam me illa in aluo menses gestauit decem,
At ego illam in aluo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestauit paruulum,
Quo minus laboris illam cepisse existumo:
At ego non pauxillulam in vtero gesto famem,
Verùm hercle multo maxumam & grauissimam.
Vteri dolores mihi oboriuntur quotidie.
Sed matrem parere nequeo, nescio quomodo.

Audiui sæpe hoc volgò à multis dicier,
Solere elephantum grauidam perpetuos decem
Esse annos: eius ex semine hæc certò est fames.
Nam iam complures annos vtero hæret meo.

Idem poeta in Cistellaria,

—tum illa quam compresserat,
Decumo pòst mense exacto hic peperit filiam.

Extant & Cæcilij super hac re versus, in Plotio,

Insoletne mulier decimo mense parere?
Pol nono etiam, septimo atque octauo.

Quæ scripsisse fertur, hæc Menandri verba in eiusdem nominis fabula sequutus, γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. Audiamus & Pomponiũ in Hirnea,

Pappi decimus mensis est quum factum est: ita fit, ita semper solet:
Decimo mense demum turgens verminatur, parturit.

Ac ne ex vno poetarum genere testimonia proferamus, quis nõ illius Virgiliani versus recordatur?

Matri longa decem tulerint fastidia menses.

quis non illorum Propertij?

Non non humani sunt partus talia dona:
Ista decem menses non peperêre bona.

Sed quoniam dubiæ sunt itidem fidei poetæ, (qui tamen in ijs quæ ad rerum naturam pertinent, veraces esse studuerunt) ne videar τὸ ζητούμενον συναρπάζειν, ad Hippocratem, Aristotelem, Plutarchum, lectorem remittam, qui nõ solùm decimo mense, sed vndecimo etiam, partus edi scripserunt. Sed horum partuum exempla etiam ex Plinio, viro in huiusmodi rerum indagatione diligẽtissimo, proferre liber. Vestilia C. Herdicij (inquit) ac postea Pomponij atq; Orfiti clarissimorum ciuium coniunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium septimo mẽse genuit, Suillium Ruffum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrunq; Cõsulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo. Hactenus Plinius. His autem exemplis quin & alia ex hoc nostro seculo petita possint addi nõ dubito. Ad me certè quod attinet, honestissimam matronam Parisijs audiui, in frequenti cœtu, puerũ quem ostendebat, vndecim menses à se in vtero gestatum affirmantem. ex certissimis enim signis (quæ mulieribus sæpiùs enixis cognita sunt) conceptus tempus compertũ se habuisse. Quæ

quum

quum ita sint, crudelem quorundam iurisconsultorum incredulitatem (hoc vti verbo cogor) mirari subit, qui pueros post certum & à se præscriptum diem ex vtero materno prodeuntes legitima hæreditate fraudauerint. Scribit enim Vlpianus, Post decem menses mortis natus non admittetur ad legitimam hęreditatem. De eo autem qui centesimo octogesimosecundo die natus est, Hippocrates scripsit, & diuus Pius pontificibus rescripsit, iusto tempore videri natum. nec videri in seruitute conceptum, quum mater ipsius ante centesimum octogesimumsecundum diem esset manumissa. Hæc Vlpianus. Iam verò & Iustinianus mulierem quandam, quæ vndecimo post mariti mortem mense pepererat, stupri damnat, quòd fœtum tanto tempore vtero includi, incredibile esse credat: & quam ipse forsan eius liberis sua incredulitate iniuriam facit, partui matris imputat. εἰκότως, inquit, οἱ παῖδες οἱ τῷ θαυμαστῷ τῆς μητρὸς τοκετῷ περιυβρισμένοι τὴν γοῦν προγαμιαίαν τοῦ πατρὸς ἠξίουν λαβεῖν δωρεάν. Imò verò tu fortasse Iustiniane eos περιυβρίζεις, vel ὑβρίζεις potius τῇ σῇ ἀπιστίᾳ, propter quam indicta causa illorum matrem damnas. Longè certè tuo iudicio dissimile L. Papyrij Prætoris iudicium fuit, qui secundo hęrede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedit, quum mater partum se XIII mensibus diceret tulisse: quoniam nullum certum tempus pariendi statutum videretur. Enimuero postulare videtur hic locus vt miram quam tempus attulit circa rem hanc mutationem consideremus. Hunc enim Lacedæmoniorum regem Aristonem videmus, ob non elapsos decem menses, partum vxoris nolle agnoscere: quum hodie contrà elapsi illi iustam maritis occasionem non agnoscendi vxorum partum, atq; adeo suspectam habendi illarum pudicitiam, præbere videantur. Atq;, vt generalem huic sermoni clausulam imponamus, quicunq; quid sit ratiocinari, nouerit, ex hac Herodoti narratione colligi fatebitur, quod hodie est ordinarium vterum gestandi spatium, olim fuisse extraordinarium: contrà, quod extraordinarium nunc sit, id olim fuisse ordinarium. Quantumuis enim Herodoti accusatores in sua pertinacia sibi hîc placeant, Herodotum certè hîc absoluere quàm cum eo tot grauissimos scriptores damnare mallent. Ego verò huic ratiocinationi aliam quam hinc elicio, adiungam. ita enim colligo, quemadmodum si nusquam alibi mentio facta reperiretur partus decimo mense editi, historia hæc, quum vera sit, falsa iudicaretur: ita multas alias esse quæ, quòd

exemplo careant, falſæ iudicentur, quum tamen veriſſimæ ſint, & exemplo fortaſſe non itidem apud reliquos omnes mortales vt apud nos careant.

Hoc autem cum aliás, tum vel maximè vbi quarundam regionum fertilitatem deſcribit, animo infixum habere debemus. Nam quum ea legimus quæ de Babylonici ſoli fertilitate ſcribit, ſi quidem ad noſtros reſpiciamus agros, & coniecturam ex illis facere velimus, ſtatim mendacij Herodotum accuſabimus. At ſi hanc regulam teneamus, non eſſe nobis ex ijs quæ viderimus & audiuerimus ferendum de ijs quæ nec viſa nobis nec audita ſint, iudicium, & mentem ad omnipotentem Dei manum potius quàm oculos ad arua noſtra conuerterimus, nulla tanta deſcribetur nobis fertilitas, vt eam incredibilem iudicemus, ſed vt antea potuiſſe, ita nunc quoq; poſſe alicubi eſſe credemus. Atenim (dicet aliquis) veteres hiſtoriæ locis quibuſdam ſummam fertilitatem tribuunt quos hodie penuriæ tantùm fertiles eſſe videmns. Hoc ego vt concedam, non tamen mentiri earum hiſtoriarum authores in ea fertilitate narranda, protinus concedam. Niſi fortè & ipſa ſacra biblia ſuſpecta mendacij nobis eſſe debent, quòd ab illis celebratæ quorundam locorum fertilitatis nullum hodie veſtigium in illis appareat. Quod abſit vt nobis in mentem veniat: ſed potius illud Dauidis animo noſtro ſemper obuerſetur,

Te magnam pandente manum, ſaturantur abundè
Omnia: te rurſus vultum condente fatiſcunt.

Quid? ſi Babylonis magnitudinem è noſtrarum vrbium magnitudine metiamur, an credibile fuerit, expugnata iam vna vrbis parte, rumorem expugnationis ad alteram longo poſt tempore perueniſſe? Aut, ſi expeditionem Xerxis è noſtrorum regum aut etiam ipſius Turcarum imperatoris expeditionibus æſtimemus, nónne quot flumina à Xerxis militibus epota legimus, tot impudentiſſima mendacia nos audire credemus? Sed nimirum qui Xerxis & cæterorum Perſiæ regum potentiam ex ea qua præditi ſunt noſtri reges, & illius regionis ac temporis πολυανθρωπίαν ex ea quæ hodie cernitur, æſtimare volet, hunc eadem opera & aquilæ vel ſtruthiocameli magnitudinem ex regaliolo, & Oceani magnitudinem ex paruo Rubicone æſtimare oportebit. Verùm vt ei qui Nilum vel Danubium viderit, multo credibilior Oceani vaſtitas fuerit quàm ei qui par-

uum

uum Rubiconem duntaxat ſpectauerit: ita qui in regum noſtrorum factis nõ inſiſtet, ſed paulo altius res bellicas repetens, ad Tamberlanem aut eiuſmodi quempiam aſcendet, non tam incredibilia eius ad aures accident quæ de Xerxis exercitu narrantur. Tamberlanes ex bubulco miles factus, eò tandem potentiæ euectus eſt vt quadringentis equitum, ſexcentis peditum millibus Baiazetem Turcarum regem adortus ſuperauerit: & cæſis eius militum ducentis millibus, ipſum aureis catenis vinctum & caueæ incluſum in omnibus quas poſtea ſuſcepit expeditionibus, ſecum duxerit. Hic ille eſt Tamberlanes qui quemcunq; locum oppugnatum venerat, prima die tentorio candido, ſecunda rubro, tertia nigro vtebatur: candore pacem pollicente, rubore, omnium puberum cædem, nigredine, loci illius excidium, omniumq; incolarum internecionem minitante. Sed hæc narratio huius loci non eſt. hoc vnum conſideremus, vt longo interuallo Tamberlanis copiæ à Xerxianis abſunt, ita quantum viciſſim noſtræ ætatis reges à Tamberlanis exercitu (qui centum duntaxat & ſexaginta octo annis illos præceſſit) ſuperentur. Quum autem de regibus noſtri temporis loquor, Turcarum regem ſiue imperatorem excipio, qui (ne longius abeamus) tantam vnus manum militum quantam omnes fere omnibus collatis viribus Chriſtiani principes, cogere poteſt: vt non immeritò magni domini appellationem obtinuerit. Tantam verò eſſe eius potentiam & mirabitur & vix credibile fortaſſe arbitrabitur qui Turcici imperij ſtatum cognitum non habuerit, & ex noſtrorum principum imperijs æſtimare voluerit: at qui illum cognouerit, mirari deſinet. Eiuſmodi enim is ſtatus eſt vt duos duorum Perſiæ regum titulos (de potentia non loquor) vnus Turcarum rex ſibi vendicare, & dominum, vt Cambyſes: inſtitorem, vt Darius, appellare ſe meritò poſſit. & quod in nos quidam iocatus eſt, quum regem Gallorum, regem aſinorum eſſe diceret, (quòd onera nulla ſibi ab illo impoſita detrectarent) de vniuerſis qui ſub ditione eius viuunt, nõ ioco, ſed ſeriò dici queat. Verè enim illi, tanquam ὄνοι μεγάλοις ἄχθεσι τειρόμενοι (vt Tyrtæus de Meſſenijs cecinit) non bona tantùm omnia precaria poſſident, ſed ipſam etiã animam precariã trahunt. Atque vt in regum noſtrorum aulis inter multos de nobilitatis, ſic apud illos inter omnes de ſeruitutis gradibus certatur. Nec tamen hoc tantùm nomine, ſed & aliis multis, regno

Persico maior est cum Turcico quàm cum aliis affinitas. Atque vt taceam huius splendorem multis in rebus Persico si non parem, certè æmulum, vt magnam eunuchorum Turcæ, magnam pallacarum, magnam satraparum turbam omittam: multos etiam ritus, multas consuetudines velut hæreditarias mansisse illius regno constat. Quinetiam quòd Turcæ portam pro Turcæ aula nominare audimus, id à Persarum regibus manasse, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Plutarchus, Athenæus, nos docent. Sed & hoc ipsum quòd Turcam pro rege Turcarum vulgò dicimus, (quum tamen nec Gallum pro Gallorum rege, nec Hispanum pro Hispanorum rege, nec Anglum pro Anglorum rege, nec Polonum pro Poloniæ rege dicere soleamus) ab iisdem regibus originem habere, ex illis scriptoribus discere possumus. Nec verò dubium est quin idem Turca morem illum rarò in publicum ac nonnisi cum magno & speciem exercitus præbente satellitio prodeundi, (vt ita suis formidabiliorem se venerabilioremque reddat) à Persarum itidem regibus mutuatus fuerit. Nostri autem reges (vt hoc obiter dicam) quid à Persarum regibus peculiariter mutuati sint nescio, reginæ certè nostræ à Persarum reginis zonas suas sumpsisse videri possunt. Persarum enim reges Antyllæ vrbis reditus suis vxoribus in zonas donare solitos, memoriæ proditum est. Cæterùm vt vnde digressa est eò reuertatur oratio, quàm absurda sit potentiæ alicuius nostrorum regum cum Xerxis potentia comparatio, vel vnum eius quo Themistoclem donauit, munus abundè nos docebit. Ex multis enim historicis didicimus Xerxem Themistocli Lampsacum in vinum, Magnesiam in panem, Myuntem in opsonium donauisse. At sicui nostrorum regum quispiam non tres pagos, sed vnicum donauerit, magna hæc liberalitas & rege digna censetur.

Sed iam ad alteram partem veniamus, & miracula quæ circa humanas actiones siue humana facta versantur, examinemus. (quam ad partem siquis ea referre malit quæ modò de regibus dicta sunt, non magnopere repugnabo.) Quæ sunt illa igitur apud Herodotum quæ tantopere à fide abhorrere iudicanda sint, vt illorum ergò præ quouis alio mendax iudicari debeat? An quæ de varijs variarum gentium ritibus moribusque scribit? Hanc nimirum partem reprehensionibus patere, hanc potissimùm calumnijs obnoxiam, hanc sannis multorum expositam esse

eſſe video. Quare? quòd non tam aqua igni quàm ritus moresq; illi noſtris repugnent, atque adeo illorum rituum nonnulli huiuſmodi etiam ſint vt nihil magis fatuum illis, nihil magis ridiculum fieri ac ne fingi quidem poſſe videatur. Atqui nónne ipſimet in eo ridiculi comperiuntur, quòd eum quem in vicinis populis non inueniunt morum conſenſum, in iis quærendum putent quos maria tot monteſque à nobis ſeparant, & quibus longè diuerſum cœlum longè diuerſas animorum inclinationes tribuit? atque adeo quæ in vicinorum moribus excuſant, ob eadẽ hyperboreos neſcio quos accuſandos cenſeant? Age enim cur quod Herodotus de Perſis commemorat, eos nimirũ nonniſi inter pocula de rebus grauioribus agitare conſilia, incredibile cuiquam videbitur, quum apud quoſdam ex vicinis populis hunc morem magna cura, velut inuiolabilem, ſeruari videamus, vt qui ſunt de re quapiam magni momenti cònſultàturi, aut cum aliquo contracturi, ex caupona βουλευτήριον faciant, atque ibi non prius vllum de ſuo negotio verbum facere incipiant, quàm pes & caput officium facere deſinant? Apud hos καπηλοβουλευτὰς ſi mulierem quampiam de marito interroges, illum edormiſcere crapulam, nihil mutato vultu, nec dato vllo pudoris ſigno, reſpondebit. Nos hæc in illis populis quibuſcum nobis quotidie commercium eſt, & qui nobiſcum religione coniuncti ſunt, non miramur: quæ de ebrietate illorum narrantur quibus nullus vnquam Chriſtianæ religionis affulſit radius, non mirabilia ſolùm, ſed planè incredibilia iudicabimus? Sed quid ego exemplum ex alia natione peto? Quæ non dicam natio, ſed vrbs, ſed domus, non habet aliquos ſacris Bacchicis initiatos? nónne ex duobus communi tecto vtentibus ſæpe contingit vt alter edere & bibere vt viuat; alter contrà, non alia de causa quàm vt edat bibatque, viuere velle videatur? Verùm eos qui cibo & potu abutuntur, miſſos faciamus: diſcrimen inter eos qui moderatè illis vtuntur, conſideremus. Nónne quod huic palato ſapit, illi inſipidum eſt? quæ hoc palatum appetit, ea illud faſtidit? nónne cibos nonnullos à quibus ipſi abhorremus, aliis quibuſdam in deliciis eſſe videmus? nónne multos felibus, nonnullos & muribus veſci videmus? Interim tamen ſi gentis alicuius victus nobis à quopiam hiſtorico deſcribatur à noſtro diſcrepans, is ſtatim nugatur, ſtatim mendax, ſtatim fabuloſus audiet. Veruntamen ſuſque deque ferri profanorum

ſcriptorum ſugillatio poſſit: quid quòd ne libris quidem ſacris incredulitas quorundam parcit? Ioannem Baptiſtam locuſtas ediſſe non veriſimile eſt: (aiebant nonnulli) qualis enim fuiſſet iſte cibus? At hoc Euangeliſta ſcribit. Non Euangeliſtæ (reſpondebant) ſed librario fidem derogamus, eumque ἀκρί-δας pro ἀχράδας vel alia quapiam voce ſcripſiſſe dicimus. Quid tandem? non prius de illa deduci ſententia potuerunt, quàm varij ex variis authoribus externis prolati ſunt de locuſtarum eſu mentionem facientes loci. Labantem ſcilicet ſacrorum librorum hac in parte fidem, teſtimonio profanorum fulciri oportebat. Atqui nobis ex ea quam experimur paſſim circa ciborum delectum diſcrepantia, quod de locuſtarum eſu traditur, vel à quolibet profano ſcriptore (nedum ab Euangeliſta) ſcriptum, credibile videri poterat. Vtrum enim mirabilius? locuſtarum aut huiuſmodi animalium eſu delectari, an ab eſu panis abhorrere? Nónne hoc quàm illud maiori admiratione dignum quilibet fatebitur? At ego, qui locuſtis veſceretur, neminem: qui à panis eſu prorſus abhorreret, his oculis ſæpe vidi. Rurſum verò quàm mirabile nobis eſt videre quempiam qui panis eſu non delectetur, tam mirabile Æthiopibus macrobiis erat (Herodoto teſte) Perſas pane veſci audire. Vt autem à pane ad vinum veniamus, ſi nunquam abſtemios vllos vidiſſemus, nónne eos qui à vini potu abhorrentes aliquos ſe vidiſſe dicerent, fabulari crederemus? Et tamen illa ipſa regio quæ homines alioqui vino deditiſſimos gignit, quoſdam etiam hoſtes vini acerrimos habet. De hominibus φιλοινοτάτοις quum loquor, primum locum Flandris, ſecundum Germanis tribuo. nam qui Germanis potandi principatum deferunt, Flandris (meo quidem iudicio) magnam iniuriam faciunt. qua de re ego non ex iis quæ audiui, ſed ex iis quæ vidi, ſententiam pronuncio. Nam multa quidem Germanicis potoribus cum Flandricis fateor eſſe communia, atque illud in primis vt quot calices ſuper menſam, tot matulas ſub menſa habeant, aut omnia illis vicem matularum præſtent: (de ijs tantùm loquor qui apud vtroſque principem inter Bacchi ſatellites locum obtinent) ſed illos ab his ſuperari hac in re dico quod horum bona pars non prius legitimum Bacchum adoriatur, quàm à ſpurio Baccho, id eſt zytho ſiue ceruiſia, domitam aut certè ſemidomitam ſe ſenſerit. Quod quum ſe more inſti-

tuto-

tutoque maiorum facere dicant, eius tamen facti rationem assequi coniectura non potui. nisi fortè vt clauum clauo, ceruisiam vino se repulsuros, aut, vt vulgari prouerbio fertur, inter duos litigantes tertium gaudere, ita se, interea dum in stomacho vinum cum ceruisia pugnabit, pace fruituros, & à neutro illorum oppugnatum iri sperant. Et hactenus in illorum laudes digressus, ad sermonem de abstemiis redeo. si superiorum temporum historias excutiamus, non solùm natura abstemios abstemiasque, sed & lege, in illis inueniemus. Multis enim in locis vini potum mulieribus ignominiosum fuisse scimus: Romæ autem non solùm mulieri ingenuæ, sed & seruo vini vsus interdictus erat. atque adeo (si quibusdam credimus) ne ingenuo quidem, antequam tricesimum annum attigisset, eius vsus concedebatur. Romanas quidem certè mulieres à iudice non minus si vinum bibissent, quàm si adulterium admisissent, multari solitas, M. Cato refert. Nunc autem apud nos nulli mulieri, cuiuscunq; conditionis sit, probro est vini vsus: & tamen morem illum osculandi obuios sibi propinquos nobiles fœminæ apud nos retinuerunt, (& auxerunt etiam) ob quem Romanis mulieribus vinum interdicebatur, ne videlicet cum osculo vinosum halitum olfaciendum præberent. Vel potius (si quibusdam credimus) non ob osculandi consuetudinē vini vsus lege vetabatur, sed ad deprehendendum an legem illam violassent, osculi vsus institutus erat. Quid quòd Zaleucus legislator Epizephiriis Locris merum bibere (præterquam ægrotis, ex medici consilio) capitale crimen esse voluerat? Sed & aliud circa vini potum consideremus. Aliis in vino nihil magis placere quàm vinum, id est vini saporem: ex Anglis contrà multos aut saccharum aut herbam quampiam ad eius saporem infuscandum miscere videmus. (& nos quoque, si Plauto credimus, vinum, dum diluimus, infuscamus.) Verùm id quidem quod de Anglis dixi, credibile visum iri, mihi persuadeo: at quod de Flandris addam, vt fidem impetrare possit vereor: & tamen vtriusq; peræq; oculatus sum testis. Quid illud est? Vinū butyro (nauseo referens) diluere, & ita dilutum (si tam hoc diluere est) potare. Quod mihi narranti fidem non facilè adhiberi haud mirabor: ipse certè meis hac de re oculis credo, vix alienis crediturus. Nam in Flandrorum mensis butyrum inter omnia fercula atque adeo inter bellaria locum obtinere, mihi, antequam eorum regionem

adijssem, credibile videbatur: at verò vllum vsquam mortalem esse qui vinum è butyro siue butyrum è vino potaret, tum demum quum vidi, credere potui. Quòd si inter vicinos populos tanta est in victu discrepantia, cur ea quæ narrantur de victu hominum qui longinquitate & temporis & loci procul à nobis absunt, fabulosa habebuntur? Aliud exemplum ab hoc de cibis sermone non alienum proponam. Scribit Hermippus, Illyrij sedentes edunt atque bibunt: & ad conuiuia suas vxores ducunt: quæ nihil indecens facere existimantur, si ex ijs qui in cœtu illo sunt, cuicunque fors tulerit, propinauerint. Hæc scribit Hermippus, primùm quidem illud ceu nouum referens, sedentes Illyrios edere ac bibere: at nos contrà miramur eos qui aliter quàm sedentes ederint. Quod autem sequitur de ijsdem qui ad conuiuia vxores ducerent, & eas cuilibet sine discrimine propinare permitterent, quin, vt ipse mirabatur, ita mirúm alijs futurum putauerit, nemini dubium esse potest. Sed & Æmilius Probus (aut is potius cui Æmilij Probi nomen tribuitur) postquam de ijs loquutus est qui nihil rectum nisi quod ipsorum moribus conueniat, putant, inter alia hoc discrepantiæ morum Romanorum à Græcis exemplum affert, Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? aut cuius materfamiliâs non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? Quod multo fit aliter in Græcia. nam neque in conuiuium adhibetur, nisi propinquorum: neque sedet nisi in interiore parte ædium, quæ γυναικωνῖτις appellatur. quò nemo accedit nisi propinqua cognatione coniunctus. Hactenus ille: cuius quum verba de maritis vxores ad conuiuia ducentibus cum verbis Hermippi confero, ita ego mecum, Quid si igitur maritos illos in Anglia tam lentos & patientes non multos abhinc annos vidissent, vt ignotis etiam viris suas ipsi vxores ad compotationes abducendas traderent, ijsdemque eas reducentibus Bacchi sacris (& ijs quæ illa comitantur) operatas, gratias immortales agerent? Quod factum summa alioqui admiratione dignum, si tamen cum Candaulis aut Caij Caligulæ facto comparetur, minus admirabile iudicabitur; contrà verò, si cum Cotys regis zelotypia, de qua postea dicetur, aut cum Macedonum facto conferatur, hos, viros, illos autem, ne homines quidem esse dixeris. Cuius quidem facti historiam multi Galli si legissent, aut lectam memoriæ

infixam habuissent, ipsis Neapolis & Mediolanum sepulchra misere interfectis non fuissent: imò nec dominum fortasse vrbes illæ mutassent: sed nimirum, vt illis, dum se in Macedonia non in Persia esse, obliuiscuntur, Macedonicarum mulierum, ita his, dum se in Italia non in Gallia esse non cogitant, Italarum mulierum attrectationes & osculationes, atque adeo salutationes (quum ne salutari quidem suas vxores Itali velint) eo pretio quo nullum maius esse potest, emerunt. Sed quoniam iucunda non est harum rerum memoria, illum de mulieribus sermonem persequens, vt multa de illis ab Herodoto referri dico quibus nostri seculi exempla fidem afferant, ita vicissim nonnulla illum narrare quorum exempla desint, fateor. Hoc enim seculum Pheretimarum, Amestridum, Atossarum, necnon (vt Ctesiæ historiam cum Herodotea connectam) Amytidum & Parysatidum ferax, contrà Artemisiarum & Argiarum sterile esse dico. Quocunque enim quis oculos conuertat, mulieres multas nobili genere ortas, implacabilis iræ & nulla vltione satiabiles, cum Pheretima, Amestride & Parysatide, non pauciores libidinosas cum Amytide, multas etiam noui semper luxus auidas cum Atossa: nullas autem vel paucissimas strenuas cum Artemisia aut Argia, reperiet. Sed muliebris quidem in vindicta crudelitatis exempla vetera pariter & noua præ alijs regionibus Anglia suggerere potest: de mulierum autem inexhausta libidine luxuque insatiabili regiones omnes æquè conqueri posse existimo. Nec verò si seculi illius mulieres consideremus quod inter eas quas modò nominaui & nostras intercessit, pauciora nobis exempla suppetent. Nam si ad libidinem Romanarum mulierum respicere velimus, Claudius audi quæ tulerit. Audi inquam ex Iuuenale, adeò monstrosè libidinosam Messalinam Claudij Cæsaris vxorem fuisse, vt à latere viri quocum iacebat, furtim se subducens, ad lupanar se conferret, & inde lassata viris nondum satiata rediret. Ad luxum autem quod attinet non mirum tantùm, sed incredibile etiam videri possit quod de Atossa narrat Herodotus, illam ad bellum Græciæ inferendum Darium maritum solicitasse, Lacænarum, Argiuarum, Atticarum, Corinthiarum denique ancillarum cupiditate incensam. Sed vt ad reginas vsque non ascenda-

mus, nónne Romanas matronas pro ſuo luxu tanquam pro aris & focis apud T. Liuium certare videmus? Nónne & Naſonem querentem audimus?

Quis furor eſt cenſus corpore ferre ſuos?

& Propertium,

Matrona incedit cenſus induta nepotum.

Nec tamen ſingularum ætatum luxum peculiare aliquid habuiſſe negauerim. Exempli gratia: eunuchos olim à regibus, præcipuè barbaris, ſtudioſè vndiq; conquiſitos fuiſſe ſcimus, quòd illos, vt ſcribit Herodotus, magis fidos in rebus omnibus quàm alios, eſſe putarent. (quid autem eos tales reddere videatur, docet Pædiæ lib. ſeptimo Xenophon) quinetiam vt eunuchos, ita & eunuchas Lydos reges habuiſſe, memoriæ proditum eſt. Verùm, vt veteres Romani eunuchorũ minus ſtudioſi erant, eosq; pauci barbaris inuidebant, ita nos hodie Turcæ alijsq; barbaris principibus eos non inuidemus. Porrò quin Romanorum viciſſim luxus peculiare aliquid habuerit, minimè dubium eſt, vt quum Tibullus de domina ſua dicit,

Illi ſint comites fuſci, quos India torret,
Solis & admotis inficit ignis equis.

quod & Italas quaſdam imitari videmus. Itidem verò & noſtri huius ſeculi luxum propria ſibi habere multa, controuerſum non eſt. Sed Gallicus (vtinam verum hoc non dicerem) eo cæteris omnibus qui vnquam fuerunt eſt damnoſior, quòd in dies atq; adeo in horas innouatur. Nam vt taceam, in regum noſtrorum aulis id veſtis genus quod manè geſtari cœperit, veſperi pro obſoleto haberi, id demum circa cultum corporis magnificum & ſplendidum ducitur quod diu magnificum ſplendidumq; eſſe non poteſt: ne videlicet nouæ ſemper ſumptuum occaſiones deſint. Hinc factum eſt vt armillæ & torques aureæ, quæ magno olim in pretio illis fuerunt (vt hodieq; ſunt Germanis) ſordere incipiant. Quem tamen ornatum iam inde à priſcis temporibus originem habere variæ nos hiſtoriæ docent. Ex tribus etiam rebus quas nunc in delicijs regum noſtrorum aulæ habent, duas cum ſuperioribus ſeculis communes eſſe illis conſtat, tertiam ſuo quodam iure, tanquam proprium inuentum, vendicare ſibi videntur. Nanos enim & catellos Melitæos Sybaritis quidem primùm, poſtea verò & alijs in delicijs fuiſſe (ſicut & ſimiolas) legimus. Refert enim Plutarchus Iulium Cæſarem, quum

quum peregrinos quosdã diuites vidisset qui catellos & simiolas in sinu circumferrent, interrogasse an apud eos fœminæ infantes non parerent. Itidem verò & Masanissa Maurusiorum rex iam antea quosdam mercatores, qui simiarum coemendarum gratia illuc venerant, eadem de re interrogauerat, si Ptolemæo apud Athenæum credimus. Fuisse autem & Romanas mulieres catellorum huiusmodi studiosas, testatur apud Lucianum catella nomine Myrrhina quæ philosophicam Thesmopolidis barbam (si bene memini) perminxit. Hanc enim catellam ei hera sua mulier Romana nobilis (ludos miserum philosophum faciens) custodiendam dederat. Ad illud tertium venio quod regum nostrorum aulis peculiare esse, vel hinc conijcio, quòd vocem nec Græcam nec Latinam qua illud exprimam inuenio: ac certè vel nunquam vel raro inuentam existimo. sed interim morionem fœminam petita à grammaticis venia nominare non dubitabo. Quam igitur nunc ex morionibus fœminis voluptatem reginæ aliæque principes capiunt, huic seculo peculiarem esse suspicor: certè si non peculiarem, at longè vsitatiorem illi esse, affirmare audeo. Sed nec moriones viros tam crebros in veterum principum aulis fuisse (de scurris, id est γελωτοποιοῖς, non loquor) atque adeo posterioribus demum seculis illos haberi in pretio cœpisse, mihi persuadeo. Nunc enim (quod fateri pudet) non naturales tantũ, sed & artificiales Gallia moriones habet, qui nimirum ex ἡμιμώρων facti sunt μωροὶ, aut certè in eum statum redacti qui inter φρενήρη & μωρὸν medius est: siquid tamen inter hæc duo medium esse potest. Hoc autem, vti dixi, fateri pudet, quia qui barbarorum factum damnamus in amputandis virilibus, tanto grauius illis peccamus, quanto illi corporis parti mens antecellit, quæ alioqui & vniuerso corpore longè præstantior semper iudicata est. Atenim ex iis duntaxat fiũt moriones quibus parũ mentis inest, adeo vt iam aliquam naturæ inclinationem ad μωρίαν habere videantur. Tanto certè magis miserari eorũ cõditionem, nõ deteriorẽ efficere, conari oportebat. Sed quoniã vereor ne in hac de morionibus quæstione immorari, μωρολογεῖν esse iudicetur, alijs eam relinquam: & comparationem hanc claudens, hoc addam, principes nostri seculi fœminas (ac præsertim Gallas) si non alia virtute à priscis, φιλοστοργίᾳ saltem superari. Quotacunq; enim princeps fœmina hodie infanti ex vtero suo prodeunti sua vbera sugenda præ-

bet? Atque huius rei ideo mentionem faciendam putaui, ne qui reginas ipsas apud nostrum Herodotum aliosque historicos nutricum officio fungi leget, fidem illis derogandam putet. Sed quid ego φιλοστοργίας huius (à qua illæ degenerant) exempla à priscis vsque seculis repeto? Carolum Marilliacum (clarissimum virum, & qui multis pro rege legationibus functus, honorificentissimam sui memoriam reliquit) historiam hanc ex Hispanicis chronicis aliquoties referentem audiui: reginam quandam Galliæ quæ ex Hispania oriunda erat, tanta cum zelotypia infantem suum lactasse, vt quum aliquando absente ipsa lactatum ab alia resciuisset (qui iam per aliquot menses solius matris lac suxerat) nunquam conquiescere potuerit donec infantem lac illud externum euomere coegisset. Hæc ille. Cæterùm vt Herodoto derogandam non esse fidem admonui vbi reginam aliquam nutricis officio fungentem nobis describit, ita nec quod in Calliope de Amestri regina texente marito suo amiculum, nec quod in Vranie de alia quadam regina pisturam suæ familiæ exercente scribit, suspectum esse debere, sed vt in quibusdam historiis luxum illius seculi, sic in quibusdam vicissim simplicitatem contemplandã nobis esse dico. Sed vt à reginis ad reges transferatur oratio, nõ minus certè quæ de regibus scribit Herodotus impetrare fidem debent: quanuis si ad regum nostrorũ mores institutaq; exigantur, in dubiũ meritò vocari possint. Si enim quod de Pseudosmerdi mago narrat, eum pro vero Smerdi rege per septem menses habitum fuisse, ad aulicos huius tempestatis ritus exigatur, qui fraus illa tandiu latere potuerit, & qui à nullo suorum tam longo tempore agnitus fuerit, valde mirandum videbitur: at si aditum ad reges illos non itidem vt nobis ad nostros patuisse, sed multo paucioribus & rarius se conspiciendos exhibere solitos fuisse consideremus, minor iam huius facti animos nostros subibit admiratio. Primus Deioces (inquit in Clione noster Herodotus) hoc instituit, ne cui ad regẽ aditus pateret, sed omnia per internuntios transigerentur; & nequis regem conspiceret. quinetiam inhonestum cuiuis coram rege ridere vel spuere, censeri voluit. Hæc ille, causam etiam subiungens. Vt autem eandem consuetudinem à rege Turcarum seruari dixi, ita similem imposturam locum apud eos superioribus annis, inuenisse scimus, quodam Pseudomustapha pro Mustapha vero ad regnum grassante.

Quæ

Quæ tamen quum dico, alibi quoq; vbi consuetudo hæc recepta non erat, Pseudariarathi, Pseudantiocho, Pseudoneroni, Pseudalexandro viam arte diuersa ad similem dolum patuisse non ignoro. Quinetiam Valerius Maximus, Iustinus, Appianus, Iosephus, aliorum præterea meminerunt qui hac similitudinis formæ occasione vsi, in principum itidem imperia aut in aliorum opes fortunasque grassati sunt. Atque adeo (vt omnes non temere veteribus historiis fidem derogari debere, & nostrum seculum multis in rebus non minus superioribus miraculorum ferax esse intelligant) facta duo eiusdem cum præcedentibus artificij, id est similes illis duas imposturas, (diuersum tamen finem propositum habentes) recentem vnam, aut recenti proximam, alteram, recentissimam, commemorabo. Anno post natum Redemptorem nostrum M. CC. XXV, cuidam Gallo cui nomen Bertrando Remensi, inopi & vilibus ministeriis operam locare solito, quòd Balduinum qui ex Flandrorum comite imperator Constantinopolitanus euaserat, facie planè referret à proditoribus quibusdã, vt nomen pariter & imperium Flandricum illius Balduini sibi vendicet suadetur. Hoc quum illi non suasissent solùm, sed etiam persuasissent, (vt facilè ad amplectendos obuiis vlnis huiusmodi honores eriguntur hominum animi) eum in eremo quadam commorari tantisper voluerunt, dum fama percrebuisset Balduinum Imperatorem è captiuitate reducem, eremum quandam ad agendam peccatorum pœnitentiam, incolere. Quæ mox per Flandriam quum dissipata esset fama, vndique illuc concurritur, magnaque cum pompa illinc hic Pseudobalduinus per vniuersas regionis vrbes deducitur, quæ vno omnes ore illum dominum suum gratulabundæ agnoscunt & salutant. Hoc subreptitium imperium quum per menses aliquot exercuisset, Ioanna veri Balduini filia, & paterni in Flandria imperij hęres (quę paulo antè, nihil nisi repentina fuga sibi consuluisset in illius Pseudobalduini manus ventura fuerat) regem Galliæ Ludouicũ octauum, sibi consanguineũ, de hac quæ sibi fiat iniuria certiorem facit. Rex Pseudobalduinũ fide data ad se vocat. Ille vt adfuit, varijs interrogationibus à rege alijsq; qui regi à consilijs erant, vrgeri cœpit. Aptè ad singula & vt ipsius imposturæ consentaneum erat, respondet: quippe qui nõnisi ore præcomposito illuc venisset. Sedenim quũ multos difficiles alioqui nodos expedisset, vnum facillimum,

quem quidam Bellouacensis episcopus ei proposuerat, expedire non potuit. Interrogatus enim quo in loco vxorem duxisset, ad hanc quæstionem obmutuit: quo silentio certum imposturæ suæ testimonium dedit. Eum tamen rex ob datam à se fidem impunè à se abire permisit. Ille quum se inde in patriam proripuisset, aliquanto pòst ibi deprehensus, captus, & ad Ioannam missus fuit: quæ eum sibi non donatum sed magno pretio venditum, cruci affixit. Hæc fere sunt quæ Flandriæ annales de hoc Pseudobalduino referunt: aliis quibusdam historicis nonnihil circa facti ipsius circunstantias dissentientibus. Ad alteram illam quam recentissimam esse dixi imposturam venio, huic & superioribus similem, & eadem quidem via, sed aliò tamen tendentem. Alij enim sua fallacia in principum imperia aut in aliorum bona inuolarunt, aut certè inuolare conati sunt: at hic in alienæ vxoris possessionem inuolauit, & fabulosum Plauti Iouem non fabulosè imitatus est, vt testatur sententia quam aduersus eum curia Tolosona tulit, lite primùm apud eam intendi cœpta AN. M. D. LIX. vnde excerpta est quæ sequitur breuis facti illius narratio, (quæ tibi prima fronte Amphitruonem Alcmenam, Iouem repræsentare videbitur.) Quidam nomine Martinus Guerre relicta iuuene vxore in militiam proficiscitur. Elapso demum octauo post eius discessum anno, quidã Arnauldus Tillius (sed sibi illius Martini Guerre nomen asserens quòd ei omnibus oris lineamentis assimilis esset) ad illam quũ venisset, ab ea pro marito recipitur. quippe quem esse Martinũ Guerre, non ipsa solùm, sed quatuor ipsius Martini sorores, alijque nonnullii propinqui, & cùm his amici viciniq́ue omnes persuasissimum haberet. Nam præter illam oris similitudinem qua potissimùm fretus hoc facinus aggrediebatur, indicia omnia quæ à vero marito afferri poterant, afferebat: & varia superioris temporis facta dictaq́ue illi in memoriam reuocans, ad arcanos vsque sermones ab illa & marito habitos dum prima in nuptiali thalamo vestigia ponerent, & ad alia quorum nox conscia sola est, progrediebatur. (Ea autem partim ex vero marito resciuisse, cum quo illi ex commilitio summa familiaritas intercesserat, partim magicæ artis auxilio diuinasse creditus fuit) Sed quum per tres annos cum illa consueuisset, duobus iam susceptis ex ea liberis, quarto tandem ineunte anno quum eius imposturæ suspicio mulieri oborta esset, actionemq́ue

q́ue

que in eum intendisset, in carcerem conijcitur. A iudice secundario damnatus quum ad curiam Tolosanam prouocasset, sic ad infinitas propemodum eius interrogationes respondit, totq; probabilibus argumentis innocentiã suam tueri visus est, (præterquam quòd tot eum testes, aut circiter, suo testimonio subleuabant, quot erant ij qui suo eundem testimonio premebant) vt vocatis ad calculum omnibus coniecturis, nec damnare illum nec absoluere curia Tolosana auderet. Hæsitantibus in re tam perplexa iudicibus, verus maritus Martinus Guerre aduenit: moxq; quam sibi factam videt iniuriam, iudicibus exponit, eorumq; opem implorat. Verùm ille alter suppositius maritus postquam cum hoc vero commissus fuit, tot eum obiectionibus oppugnare cœpit, vt aliquandiu suspensos sicut & antea iudices tenuerit: donec tandem ille paulo post reditum, ab vxore veniam poscente agnitus, necnon sororum aliorumq; multorum palinodiam canentium testimonijs comprobatus verus maritus, suæ vxori suæq; domui redditur; alteri autem suæ imposturæ præmium, domicilium in patibulo datur. Hîc mihi huius generis exemplis finem imponere volenti in mentem venit alia præ cæteris omnibus mirabilis Ioannis octaui Pontificis impostura: qui non tantùm Pseudopapa, verumetiam ψευδοανὴρ fuit, id est sub muliere virum mentitus est: donec vir illa (non ille) suo se tanquam sorex indicio prodidit, & media in via repentè enixa, fœminini non masculini generis se gessisse papatum fateri coacta est. At ne in posterum alius quàm masculinus gereretur, solerti patrum petasatorum cura prouisum est, qui neminem ad eum admittendum censuerunt nisi vir magnis testibus comprobatus esset. Quam tamen consuetudinem alij potiori sua ętate cessisse, docet Pasquillus: qui vbi illã & illius causam versibus octo descripsit, ita suum epigramma claudit,

Cur igitur nostro mos hic iam tempore cessat?
Antè probet quòd se quilibet esse marem.

Cæterùm huius facti longiore alioqui narratione digni refricandam duntaxat memoriam (quòd eius fama peruagata sit) existimaui. Est tamen hæc eo diuersa à præcedentibus impostura, quòd nõ alienũ, sed alterius sexus nomen mentita fuerit. At similis superioribus virorum imposturis muliebris fallaciæ exemplum Valerius (si parua magnis licet adiungere) nobis in quadam quæ se pro Rubria bonis nihil ad se pertinentibus inserebat, proponit.

Ioano papa

Sed ad reges orationem referens, iterum dico, multa ad nostrorum regum mores & instituta non debere exigi, eorum quæ ab illis dicta factáve commemorantur. alioqui enim cui persuadebit Herodotus Xerxis satellites legatos Lacedæmoniorum in caput protrusisse, vt ad procumbendum pedibus Xerxis eumque adorandum adigerent? Sed & alia circa eos qui vltro citroque mittebantur legatos obseruari possint quæ non satis cum nunc recepta consuetudine conueniunt. Illud certè omnibus seculis commune fuisse videtur, vt legati sæpe sub legationis specie speculatorum exploratorumque officio fungerentur. Nam vt in Thalia audimus Æthiopum regem legatos Cambysis sic alloquentem, Neque Persarum rex vos ad me cum donis ideo misit quòd me sibi hospitij necessitudine iungi, magni æstimet, neque vos vera loquimini. venitis enim exploratores meæ ditionis futuri. Vt(inquam) hunc regem his legatos verbis compellantem audimus, (erat autem is non hæreditario iure regnum adeptus, sed ex Æthiopum instituto, quòd cæteris ciuibus corporis proceritate & robore præstaret, rex creatus) sic apud Salustiũ in bello Iugurthino legimus, Ibi cum Boccho Numida quidã nomine Aspar multùm & familiariter agebat, præmissus ab Iugurtha: qui postquam Syllam accitũ audierat, orator & subdolè speculatũ Bocchi consilia ierat. Hactenus Salustius. Nostri quoq; seculi principes non ignorare hunc legatorum vsum, quis ignorat? Verumenimuero ille Salustij locus Libyam mihi in memoriam reuocans, vnà etiam quandam Libyæ regum consuetudinem ex Herodoti Melpomene in memoriam reuocauit, quam præ quauis alia exemplo carere, & tamen fabulosam nequaquam esse credo. Siquidem eorum Libyum regi qui Adyrmachidæ vocantur, solenne fuisse scribit vt adductis in conspectum virginibus quarum propinquæ nuptiæ essent, ei quę præ cęteris placuisset, virginitatem raperet. Sed quum & alia multa idem historicus regum facta commemoret, in quibus vel libido, vel ebrietas, vel crudelitas, vel fatuitas fide maior appareat, ex collatione cum aliorum regum factis qui longo pòst tempore extiterunt, fidem priscis illis visum est conciliare. Primùm igitur illum deuirginatorem regem, vel Rhampsinitum filiam suam prostituentem, cum Hieronymo Syracusarum rege comparemus. Hunc quandam ex iis qui lupanari præerant, Pitho dictam, vxorem duxisse, & regi-

reginam constituisse, memoriæ proditum est. Quid Ptolemæus? Thaidem nobile illud scortum matrimonio sibi iunxit, & ex ea filios duos Leontiscum & Lagum, filiam vnam Irenen suscepit. Darius autem is quem Alexander imperio spoliauit, in eo ipso bello in quo de fortunis omnibus aduersus illum dimicabat, trecentis quinquaginta pallacis stipatus erat. Sardanapalum, Ninum, aliosque huiusmodi, necnon eorum æmulum Heliogabalum (quòd monstra iustius quàm homines appellari possint) omitto: & à Venere ad Bacchum, id est ab illius satellitibus ad huius satellites venio. Narrat Herodotus ebrietatem Cleomenis eò insaniæ illum perduxisse, vt arrepto gladio sibi tibias primùm, mox femora & coxas, tandem ventrem conscinderet. Cur (obsecro) id narranti Herodoto minus fidei adhibebitur quàm iis qui ab Alexandro magno Clitum intimum eius amicum inter pocula interfectum commemorant, & hanc cædem sensibus eius mero victis imputant? Hunc (si illis credimus) vt ebrietas ad cædem illius stimulauerat, ita & ipse ebrietatis pœnas, quum ex ea morbũ contraxisset, morte tandem luit. Huic semper ad edormiscendam crapulam non breuiori quàm duorum dierum totidemque noctium spatio fuisse opus aiunt. Quid huius pater Philippus? Quid rex Antiochus, & qui eum sequuti sunt eiusdem nominis reges? Quid posterior Dionysius Siciliæ tyrannus, qui per totos nonaginta dies ebrius interdum erat? Quid prioris Dionysij filius Hipparinus? nónne sua illum crapula iugulasse fertur? Hactenus & de ebrietate. Nunc de crudelitate, quæ ebrietatis plerunque solet esse comes. Exempla crudelitatis apud Herodotum horrenda legi fateor, & quidem horrendum præ cæteris Astyagis facinus Atreum æmulantis existimari scio: sed Neronem vnum non ea solùm quæ ab Herodoto scribuntur, sed omnia omnium mortalium crudelia facinora crudelitate sua partim superasse, partim credibilia reddidisse dico. De qua tamen (quòd & satis peruulgata & omnibus exosa sit) dicere supersedeo. Hanc autem missam faciens, vt de regum multorum fatuitate dicam, ordo postulat. Ad quam generatim probandã licet veteris illius prouerbij authoritate niti possim, Aut regem aut fatuum nasci oportet, à suis tamen singulos factis, tanquam locupletissimis & certissimis testibus, conuinci malo. Sed hîc mihi hærenti, & vnde incipiam cogitanti, illud Nasonis subit,

Vt stat, & incertus qua sit sibi nescit eundum
Quum videt ex omni parte viator iter.

Verè enim mihi ipsa exemplorum copia nocet. Sed commodùm illius regis facta in mentem veniunt, qui suo ipsius cognomine veteri illi prouerbio astipulatus est. Qui enim ab adulatoribus Antiochus Epiphanes, is ab ingenuè verum profitentibus Epimanes dictus est. Is subinde regali veste deposita, vilem togam induebat, eaq; indutus ad forum sese conferebat, in quo obuium quenq; prehensabat, vt ædilis aut tribunus plebis crearetur: & quem magistratum adeptus erat, eo tanquam plebeius fungebatur. Idem subinde à suis se subducens, aurifabrorũ aut aliorum artificum officinas adibat, vt cum illis confabularetur: aut certè qui primus è plebe atq; adeo è fæce plebis ei occurreret, illum congerronem habebat. Obuijs & nunquam antea sibi visis munera sæpenumero dabat. Interdum per compita numos proijciens, Cui dat fortuna, capiat, inquiebat: moxq; se inde proripiebat. Interdum & sertis caput redimitus per vrbem incedebat, lapides occultè circumferens, quibus aulicos qui ipsum sequebantur, petebat. Idem balneis publicis & ad quas plebs confluebat, vtebatur. vbi quum aliquando plebeius aliquis ei pretiosis vnguentis se perfricanti dixisset, Beati estis vos reges quibus harum rerum vsus suppetit, ex quibus tam bene oletis: At ego te istis (respondit) ad satietatem vsq;, & vltra etiam, explebo. Cuius promissi memor postridie ad locum in quo is lauabat accedit, & magnum vas vnguento pretiosissimo stacte appellato plenumq in eius caput effundit. Quum autem multi è plebecula (qui non procul & ipsi lauabant) accurrentes, in vnguento illo in terram effuso se volutarent, moxq; in loco illo, quia lubricus redditus erat, multi labentes risum spectantibus mouerent, tandem & rex ipse ex illis suo lapsu risum excitantibus vnus esse voluit. Idem rex fontem quendam apud Antiochiam (Midæ factum imitatus) vino perfudit. Alia egregia eiusdem regis eiusdemq; generis facta ex historijs promenda lectori relinquo. Cæterùm hic quidem rex in vnam, alij potius in alteram stultitiæ peccarunt partem. quanto enim hic infra regiam dignitatem se demittebat, tanto alij multi supra illam se extollebant, & aliquam de seipsis diuinitatis opinionem concipiebant. Qua de re extant aurei Rhiani versus: qui postquam ostendit quàm misera egenis conditio sua videatur, contrà

trà de diuitibus & qui in magno imperio constituti sunt, ita canit,

> Ὅς δέ κεν εὐοχθῇσι, θεὸς δ' ἐπὶ ὄλβον ὀπάζῃ
> Καὶ πολυκοιρανίην, ἐπιλήθεται οὕνεκα γαῖαν
> Ποσὶν ἐπιστείβει, θνητοὶ δέ οἱ εἰσὶ τοκῆες·
> Ἀλλ' ὑπεροπλίῃ καὶ ἀμαρτωλῇσι νόοιο
> Ἶσα Διῒ βρομέει· κεφαλὴν δ' ὑπὲρ αὐχένας ἴσχει,
> Καίπερ ἐὼν ὀλίγος. μνᾶται δ' εὔπηχυν Ἀθήνην,
> Ἠέ τιν' ἀτραπιτὸν τεκμαίρεται οὔλυμπόν δε,
> Ὥς κε μετ' ἀθανάτοισιν ἀρίθμιος εἰλαπινάζῃ.

Hîc autem quorsum Poeta, non contentus dixisse, reges ita fastu turgere vt obliti videantur se terrã pedibus calcare, & mortalibus ortos parentibus esse, addat inter alia, eos Mineruæ nuptias ambire, quum à non paucis doctissimis viris quæsitum sciam, à nemine autem repertum audierim, si explicauero (quum præsertim explicationem proposito nostro congruentem habeat) maximam me à multis initurum gratiam spero. Poetam igitur non hyperbole poetica hîc vti voluisse, nec Mineruam pro quauis alia dea nominasse, sed ad historiam respexisse dico à Theopompo sic relatam. Cotys qui luxum cæterorum Thraciæ regum supergressus est, nuptiale epulum aliquando apparauit, tanquam Mineruam in vxorem ducturus esset: adornatoq; thalamo, quum ebrius ipsius aduentum aliquandiu expectasset, tandem furore percitus, vnum ex satellitibus, num dea in thalamum venisset, visere iussit. Quem reuersum, & neminem in thalamo esse respondentem, sagitta transfixit: moxq; secundum à se missum, ob idem responsum itidem interfecit. Tandem missus tertius, re animaduersa, illum à dea iampridem in thalamo expectari retulit. Hactenus quæ ad germanam (vt ego quidem iudico) verborum Rhiani expositionem faciunt. Qualis verò hic bellus Mineruæ procus erga vxorem suam fuit? Ex zelotypia in tantam iram repentè aduersus illam exarsit, vt proprijs manibus eam, à vulua orsus, dissecuerit. Sed de Coty satis. Quid Alexander? nónne Ammonis siue Iouis filius haberi gaudebat? nónne modò Mercurij ritu talaria petasúmque & caduceum, modò Herculis more leoninam pellem clauamque gestabat? Commodus autem nónne cum

Herculis inſignibus nomen etiam eius ſibi vendicabat? Vnde hæc? roget aliquis. Nimirum ex praua præbendi adulatoribus aures conſuetudine. Quid enim aliud ſunt adulatorum voces apud principes, (quibus ingenita iam cum opibus eſt ſuperbia) quàm additum incendio oleum? Quum igitur illa de Alexandro & Commodo legimus quæ modò commemorata ſunt, quum eundem Alexandrum ſtatuæ dei alicuius cultum & ornatum ſibi adhibitum admiſiſſe, quum alterum quem debellaret orbem quæſiuiſſe audimus, vnà cum hac adeo ſtulta eorum arrogantia ſimul & aſſentatorum diram blandiloquentiam, à qua illa profecta ſit, audire nobis videamur. Et tamen principibus multis amici, nullis adulatores defuerunt. Habuit & Philippus huius pater ſuum Cliſophum, Antigonus cui cognomen fuit Epitropo, ſuum Apollophanem, Ptolemæus tertius ſuum Callicratem, Ptolemæus ſeptimus ſuum Hieracem, Philopator ſuum Philonem, Attalus ſuum Simachum ſiue Theodorium, Mithridates ſuum Soſipatrum, Seuthes Thracum rex Heraclidem Maronitem, cuius à Xenophonte etiam fit mentio: habuerunt ambo Dionyſij Syracuſarum tyranni Satyrum, Chiriſophum, Democlem: habuit earundem Syracuſarum tyrannus Hieronymus Thraſonem & Oſin. Nec verò his aſſentatoribus illos contentos fuiſſe, ſed horum duntaxat & aliorum quorundam nomina, quòd cæteris antecelluerint, literis mandata eſſe credibile eſt. Ego certè ne ipſum quidem Alexandrum Hegeſia, Agnone, Demetrio, Medio, Bagoa, Gergithio, Dioxippo, Anaxandro, aliiſque quorum per hiſtorias ſparſa extant nomina, contentum fuiſſe exiſtimo. Quid quòd ipſos quoque philoſophos aſſentationis artifices eſſe non puduit? Anaxandrum enim (quem hîc poſtremum nominaui, & cuius verba putidæ adulationis plena paulo pòſt referam) philoſophum fuiſſe conſtat. Sed & eum quem Attalo aſſentari ſolitum dixi, Simachum ſiue Theodorium, eius etiam præceptorem fuiſſe legimus: qui librum περὶ τῆς Ἀττάλου παιδείας ſcribere (Xenophontis κύρου παιδείαν, vt opinor, æmulatus) & hoc ſuæ adulationis monimentum poſteritati commendare non erubuit. Quinetiam huiuſmodi homines à nonnullis principibus tanquam prouerbiale nomen traxiſſe, & ab Alexandro ἀλεξανδροκόλακας, à Dionyſio διονυσιοκόλακας appellatos fuiſſe accepimus. Sunt porro aſſentatorum duo genera: vnum eſt eorum qui aperto (vt ita

dicam

dicam) marte; alterum, eorum qui ex insidiis adulantur. Hos illis vt periculosiores, ita formidabiliores esse debere nemo ignorat: & tanto quidem quanto saxa sub aquis latentia scopulis conspicuis sunt formidabiliora. Rursum verò inter eos qui aperto marte grassantur, periculosiores sunt ij qui ad id quod præstant infame obsequium, verbo non tantùm ad demerendam principum gratiam, sed ad inflandos etiã eorum animos accommodata addunt. Vtriusque generis exempla proferam, sed minus periculosis priorem locum dabo. Chirisophus Dionysij prioris adulator, ridentem illum cum quibusdam familiaribus cernens, ridere & ipse cœpit. Interrogante Dionysio quæ illi causa risus esset, quum ea quæ dicerentur non audiret, Fidem, inquit, vobis adhibeo, quicquid illud sit quod dixeritis esse risu dignum. Eius autem filius Dionysius eos circa se habuit qui διονυσιοκόλακες appellati fuerunt, qui spuente Dionysio faciem suam sæpenumero conspuendam præbebant, atque adeo sputum eius, interdum etiam (honor sit auribus) quod euomuerat, lambentes, melle dulcius esse ajebant. Iidem, quum Dionysius ex ebrietate cęcus aut certè cęco proximus euasisset, patinas & calices inter cœnandum deijciebant, tanquam & ipsi ita cæcutirent vt nequaquam illa vasa ac ne ipsos quidem cibos cernerent: expectabantque dum Dionysius præhensam eorum manum patinę admoueret. Quod officium Hiero quoque quibusdam suis adulatoribus idem oculorum vitium simulantibus præstitisse scribitur. Iidem illi Dionysij assentatores, vt sibi in illa sua simulatione constarent, inter eundum alter in alterum sæpe impingebant, adeo vt eos ipse Dionysius manu perinde ac cæcos deduceret. Cum hoc autem eorum facto optimè quadrat quod Clisophus Philippi assentator facere solitus narratur. Quum enim exculptus Philippo fuisset oculus, eum comitabatur eundem & ipse oculum fasciis inuolutum habens. Rursus quum ex vulnere debilitatum crus Philippo esset, vnà cum Philippo claudicans incedebat. Sed hic tamen, sicut & illi διονυσιοκόλακες, suam artem sine vllo suo damno exercebat: at Mithridates (en quò progrediatur assentationis furor) assentatores nactus est qui graues sibimetipsis assentationis suæ pœnas dabant. Quum enim ille rei medicæ studiosus esset, vt ostenderent quantam de illius peritia opinionẽ concepissent, secãdos illi vrendosque (quũ alioqui nihil opus hoc remedio haberent) se præbe-

bant. Ad alterum illud adulatorum genus, quod periculosius esse dixi, venio. Nicesias Alexandri assentator, quum eum ex epoto pharmaco torsionibus vexari cerneret, O rex, inquit, quid faciendum nobis est, quum vos dij talia patiamini? Dioxippus autem Atheniensis pancratiastes, fluente è vulnere quod Alexander acceperat, sanguine, Homericum illum versum protulisse fertur,

Ἰχὼρ οἷός περ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν.

Quid nebulo ille philosophus, (cuius & antea meminimus) eandem & ipse artem factitans? Quum aliquando Alexandro itineris comes esset, orto tam vehementi tonitru vt omnes trepidarent, At tu fortasse (inquit) Alexander fili Iouis, huius tonitrus es author. Eiusdem farinæ est illud Democlis factum, qui posterioris Dionysij assentator erat. Is, quum moris in Sicilia esset singulos domi Nymphis sacrificare, & circum earum simulachra tripudiare, Democles relictis Nymphis, ad Dionysium, circa eum tripudiaturus, accessit: negans oportere ad inanima numina studium conuertere. Quis verò nō multo etiam magis Atheniensiū planè similem adulationē miretur? Traditur enim illos Demetrium cognomento Poliorceten, quum Athenas venisset, cum alijs diuinis honoribus prosequutos esse, tum canticis eum & domi & in publico celebrasse, quibus inter cætera solum illum verum esse deum dicebant. Cæteri dij (inquiebant) aut procul à nobis absunt, aut dormiunt, aut auribus carent, aut preces nostras negligunt: fortasse etiam ne omnino quidem vlli sunt: at te præsentem cernimus, non ligneum, non lapideum, sed verum. Qui verò sunt hi quos in tam horrendam adulationem prolapsos audimus? Illi ipsi (illorum certè posteri) qui Euagoram, quòd regem Persarum adorasset, morte mulctarunt. En quàm propensa sint ad assentationem hominum ingenia. An verò minus propensos esse putamus ad eam recipiendam principum animos? Quis eorum tam bene se modulo suo metiri nouit, vt ei assiduæ illæ & quidem immodicæ laudationes recordationem mensuræ suæ non extorqueant? Si princeps aliquis vel minimam rei militaris scientiā habet, Themistoclem, Epaminondam, Scipiadas ambos superat: si qua corporis firmitate præditus est, statim audit Hercules: si non omnino indisertus est, alter Demosthenes vel Cicero alter appellatur: si vel vnū versiculum scribere nouit, Homerus aut Virgilius est. Attalum

quidem

quidem certè eodem & præceptore & assentatore vsum esse, historiæ perhibent, Simacho siue Theodorio, cuius & antea facta fuit à nobis mentio: idem verò alijs multis principibus & olim contigisse & hodie contingere verisimile est. Quamobrem verè à Carneade dictum est, diuitum & regum filios solam equitandi artem rectè discere: quòd & in ludo literario præceptor, laudando, & qui colluctatur, sponte succumbendo, illis adulatur: at equus quum nec sciat nec curet priuatúsne an magistratus, diues an pauper sit is quem vehit, ceruicem cuilibet equitandi imperito frangit. Nec verò hac tantùm in parte exitiales sunt suis dominis adulatores quòd illis falsam de seipsis persuasionẽ induant: verumetiam quòd calumnijs apud illos grauent quoscunq; suarum partium esse non vident, id est quoscunq; liberè & ingenuè loqui, & (vt habet vetus prouerbium) τὴν σκάφην σκάφην appellare, quos deniq; ea quæ veros amicos decet, & loqui & facere animaduertunt. Vnde enim (obsecro) Alexandrum ad Callisthenis, Parmenonis, Philotæ cædem, nisi ab illo suo adulatorum agmine impulsum fuisse arbitramur? Sed vt tandem aliquando ad priscos illos Herodoti reges reuertamur, quorum miram & propè incredibilem amentiam commemorat, quin illi quoq; suos adulatores habuerint, minimè cuiquam dubium esse debet. Verùm cæteris omissis, de eo qui principem inter eos arrogantiæ pariter & dementiæ tenere locum videtur, dicam. Qui Hellespontum compedibus vincit, qui Hellesponto minatur & contumeliam dicit, qui deniq; Hellespontum flagellat, nónne Mardonio adulatori perniciosissimo potius quàm Artabano amico fidelissimo auscultat, sicut & Dionysius, Philippus, Ptolemæus, suis singuli adulatoribus, quàm Dioni, Samio, Cleomeni, amicis & probatæ fidei viris, auscultare maluerunt? Iam verò & illis multo etiam antiquioribus regibus (qui quicquid delirant, plectuntur Achiui) sunt qui suos apud Homerum adulatores assignent, Vt autem reges aliosq; principes assentatoribus comitatos, ita & reginas quasdam assentatricibus comitatas fuisse, memorię traditum est: inter quas eæ quæ κλιμακίδες appellatæ sunt, claruerunt: id nomen ab obsequio quod reginis præstabant, adeptæ. harum enim dorsa scalarum vicem illis currum conscendere volentibus præbebant. Quæ quum ita sint (vt hunc tandem de regum fatuitate locum claudam) sicut credibilem nobis cæterorum regum stul-

titiam reddit corrupta illorum ab aſſentatoribus natura, itidem Herodoto priſcorum quorundã regum amentiam deſcribenti credamus, ſi quidem aſſentatores his itidem fuiſſe credimus. Simul verò & principum huius tempeſtatis conditionem conſideremus, qui quum à maioribus ſuis potentia circa res multas ſuperentur, ſola multitudine adulatorum illis potentiores manent. ſi modò qui ſuorum dominorum domos, vrbes, populos, regna, vt peſſundederunt olim, ita & hodie peſſundant, principum potentiam augere putandi ſunt. Cuius mali exempla ab hoc noſtro ſeculo petita odioſa eſſent, & ſatis multa veteres hiſtoriæ ſuppeditant. nam ſi principum mores ab adulatoribus corrumpuntur, quæ illam morum corruptelam ſequuntur clades, non dubium eſt quin adulationi acceptæ ferri debeant. Adde quòd adulatorum eſt imminentia ſuis dominis pericula diſſimulare, ſecuros illos eſſe iubere, ad quiduis ſibi de ſua potentia pollicendum incitare. Quod qui faciunt, nónne illos in pericula trudunt? nónne hoſtium telis inermes exponunt? nónne in illorum deniq; manus eos tradunt? Et hoc quidem modo exitij cauſa principibus iure dicantur eſſe adulatores, ſed non propinqua. At propinquam etiam exitij cauſam ſuis dominis eos ſæpenumero fuiſſe teſtantur cum alij multi, tum is Philippus quem Romani imperio euerterunt. eius enim iam antea regnum ab aſſentatore Proclide Tarentino labefactatum fuiſſe Polybius author eſt. Craſſi autem adulator Andromachus Parthis operam ſuam ad illum fortunis pariter & vita ſpoliandum locauit. Porrò vt adulatores ſuperiorum ſeculorum ab adulatoribus noſtræ ætatis, numero, ſic etiam peritia tanquam diſcipulos à magiſtris ſuperari ſciendum eſt. quò diligentius ab illorum inſidijs cauere ſibi principes debent. ſed ipſi viderint. Ad me quidem quod attinet, ſiquid vota hîc valere poſſent, vt Theſſali olim vrbem quæ Adulatio vocabatur, funditus euerterunt, ita præ quibuſuis alijs maleficis radicitus extirpatos adulatores aulicos optarim.

Nunc & luxus priſcorum regum ab Herodoto & alijs deſcripti collationem cum poſterorum quorundam partim regum partim aliorum luxu, aggredior. Inter cætera igitur quæ de luxu regum Perſarum monimentis literarum tradita ſunt, vix credibile nonnulli putarunt quod Herodotus narrat, quocunq; illi irent (nam quod de Cyro dixit, de eius ſucceſſoribus etiam

iam intelligi voluit) Choaſpis fluuij aquam circumuehi ſolitam fuiſſe, & nullam illos aliam potare conſueuiſſe. Ego verò quenquam qui hoc mirabile, nedum incredibile, iudicet, eſſe demiror. Vtrum enim, quæſo, maiori admiratione dignum? aquæ plauſtris regem Perſarum comitatum ditionem ſuam peragrare, an Cardinalem è media Gallia Romam vſq; aliquot lagenarum millibus comitatum peruenire? Quod tamen ego tacuiſſem, niſi earum fama iam percrebuiſſet, atq; adeo earum ignominia in Gallos omnes (quippe quos inde *botsglions* Itali vocant, quaſi lagenarios, Græcè λαγυνίωνας dicas) redundáre cœpiſſet. Et illis quidem qui curioſas illas potus aquæ certæ delicias obijcient, hæc pauca reſpondiſſe, fuerit, meo quidem iudicio, ſatis. Illis autem qui cætera obijcient, multa habeo quæ reſpondeam. Ad luxum quidem certè quod attinet qui circa ciborum apparatum verſatur, nec plura nec luculentiora ex vllo quàm è noſtro ſeculo poſſe promi exempla exiſtimo, quo iam peruulgatum circa ferinam carnem eſſe cœpit, (de Gallia loquor) vt auulſi ex vtero viuarum matrum fœtus menſis apponantur. Quem tamen luxum menſa Galli cuiuſdam primarij in regis aula viri, vilem iam reddiderat: & verba propediem exprimendis alijs eius circa cibos & ciborum apparatum delicijs defutura erant, ſi ciuilis Galliæ noſtræ Mars illi parcere, & coquorum celebrium vota (quibus inſigne ſui deſiderium reliquit) exaudire voluiſſet. Verùm vt ad magnates vſq; non veniamus, virum quendam fide digniſſimum de quadã Auenionenſi muliere (quæ aulæ pontificiæ ibi tum ſedem Apoſtolicam habentis Lais fuerat) audiui narrantem, eam turdis & perdicibus alijsq; auibus veſci ſolitam, quæ fœniculi, anethi, corianníve aut ſimilium ſemine ſaccharo condito paſtæ eſſent. Sed illud audiui: at lactucas aqua ſaccharata, quam vocant, à matronæ cuiuſdam ancillis (& quidem illius, vt aiebant, iuſſu) irrigari vidi: Quæ quũ ita ſint, quid aliunde quàm è noſtro ſeculo, huiuſmodi deliciarũ arceſſere exempla neceſſe eſt? At verò alterius luxus multa genera luxui noſtrę ętatis (de quo & antea dictũ eſt) poſſe accedere fateor. Alterũ luxum voco qui nõ circa cibos ſed circa reliqua verſatur. De hoc igitur quæcunq; ab Herodoto memorãtur, à Siciliæ tyrannis ſuperata eſſe dico. Quibus quum primũ in hac re locũ tribuo, ipſum etiã Herodotũ ſequor, qui de Polycrate loquens, ita ſcriptum reliquit, Nullus enim regum Gręcię,

exceptis Syracusanis, dignus est qui cum Polycrate, quod ad magnificentiam attinet, comparetur. Nec tamen solos Syracusarum reges siue tyrannos, sed & Alexandrũ aliosque illa prætergressos esse dico. Argumento autem vel vna Alcisthenis Sybaritæ vestis esse potest, quæ centum viginti talentis vendita fuisse fertur. Quòd si ad vitem & platanum auream vel platanos aureas veniendũ est, earum cum aulæ Alexandri splendore & manificentia comparationem ex Phylarcho audiamus. Aureæ platani, inquit, & aurea vitis, sub qua sedentes sæpe Persarum reges iura suis populis dabant, quotidianum regiæ Alexandri sumptum æquare non videntur: quanuis alioqui vitem illam commendarent etiam vuæ quæ smaragdos & Indicos carbunculos aliasque pretiosissimas gemmas racemos imitantes haberent. His autem descriptionem opulentiæ & magnificentiæ illius adiungit: quæ si vera est, verè etiã platanos aureas Persicorũ regum vitemque auream cedere illi dixir. Porro vt comparationem hanc persequentes, ab ipsis dominis ad eorum famulos aut seruos veniamus, (nam quicunque sub ditione regum Persarum erant, serui eius vocabantur) narrat Ctesias quendam Annarum qui satrapa Babyloniæ à rege constitutus fuerat, centum quinquaginta psallentes & canentes mulieres circa mensam suam habere solitũ. Audiamus vicissim quæ de quibusdã Alexandri siue sodalibus siue assentatoribus tradita sunt. Phylarchus & Agatharchides memoriæ prodiderunt, eorũ aliũ clauos aureos crepidis suppactos gestasse, aliũ, quoties de publicis negotiis cum aliquo tractaret, super pauimento purpura strato deambulare solitum fuisse: alios aulæis per quinque stadia locum in quo venarentur, cingere consueuisse: alios puluerem ad palæstræ vsum sibi à iumentis multis, quocunque irent, portandum curauisse. His ego comparationibus (quanuis alioqui in exemplorum luxus commemoratione luxuriare oratio mea possit, præsertim si ad Romanos vsque progredi voluerit) vtpote mea sententia aptissimis contentus esse statui. At nostri seculi principum luxus illo quidem artificiosior & (vt ita loquar) ingeniosior meritò dici possit: at opulentia tantum illi cedit quanto minores sunt horum quàm illorum principum opes.

Vt autem ad varios variarum gentium mores atque ritus ab Herodoto descriptos aliquando tandem reuertamur, quis non ex Græcis multos in eo quod de Ægyptiorum scribendi more à dextra

à dextra in finiſtram tendendo,commemorat,ſuſpectum mendacij habuiſſe credat? At nos quibus familiares ſunt Hebraicæ literæ, tantum abeſt vt hoc admiratione dignum cenſeamus, vt potius quenquam hoc mirari miremur. Multo certè minus fidem (& meritò quidem) apud lectores impetraſſet Herodotus ſi aliquos inter Ægyptios reperiri ſcripſiſſet qui ſiniſtra in ſcribendo, non dextra vterentur: quum tamen mihi duos qui id facerent, videre contigerit,Flandrum vnum,Sabaudum alterum. Quid ſi verò eſſe tradidiſſet qui oculis caſu aliquo orbati, nihilo tamen minus ſcriberent? rem aliis quidem fortaſſe incredibilem, at mihi certè credibilem narraret. Quare? quòd ſcribere abſque oculorum vſu (id eſt vel in tenebris, vel oculis aliò cõuerſis) neceſſitas rerum omnium magiſtra me docuerit. Atque hæc de iſto miraculorum genere hactenus. ad alia veniamus. Quidni viros Ægyptios lanificium exercuiſſe credemus, quum apud Seguſianos nobis vicinos vſitatum viris multis nendi morem cernamus? At quàm ineptum eſt viro, quàm ridiculũ, colum geſtare, & muliebri more fila deducere! Ineptum eſt (fateor) & ter quaterque ridiculum: ſed quid agas? an quia ridiculum, ideo verum non erit? Ridiculum eſt nobis eiuſdem Herodoti illud,Ægyptios viros(honor ſit auribus) ſubſidentes meiere.At Turcis ridiculum id nequaquam fuerit,quibus hanc meiendi rationem tanquam honeſtam in vſu eſſe, noſtram contrà velut turpiſſimam auerſari aiunt. Ac certè (ſi in re huiuſmodi philoſophari nefas non eſt) non de nihilo eſt quòd Heſiodus,ne ſtantes meieremus vetuit,quum μηδ' ὀρθὸς ὀμιχεῖν, dixit.Sed eſto(excipiet aliquis) veracem in hoc fuiſſe Herodotũ: quid quòd addit, mulieres contrà, ſtantes meiere? De hoc certè (vt ingenuè fatear) aliud quod reſpondeam non habeo quàm hoc: quemadmodum ſi quod de viris Ægyptiis tradit, Turcæ nobis exemplo ſuo non confirmarent, incredibile videretur, quum tamen verum eſſet: ita, quod de mulieribus addit,etiamſi nullo exemplo(quod quidem ad aures noſtras peruenerit) comprobetur, verum nihilominus eſſe poſſe. Hunc autem locum, Sophoclis poetæ & Nymphodori hiſtorici authoritate claudendum cenſeo, qui eãdem quam Herodotus morum Ægyptiacorum ab aliis diſcrepantiam teſtantur. Antequam tamen à ridiculis diſcedamus, addam & quod de vxoribus Libyum Adyrmachidarũ narrat in Melpomene, eas videlicet pediculos ſuos

(honor nunc quoq; sit auribus) non antè abijcere quàm eos viciſſim momorderint. (eſt enim ἀντιδάκνειν viciſſim mordere, non præmordere, vt interpres verterat) Hoc quoq; ijs annumerari debere quæ non ridicula ſint ſolùm, ſed & fœditatem ſpurcitiemq; incredibilem habeant, confiteor: ſed cur alijs hiſtoricis quoſdam φθειροφαγεῖν nobis commemorantibus fidem adhibebimus, Herodoto narrãti has mulieres φθειροδακεῖν, (quòd multo minus eſt) fidem derogabimus? Imò ne φθειροφάγους quidem fuiſſe vllos credo, reſpondebit fortaſſe aliquis. Cur, obſecro, minus credibile eſt τὸ φθειροφαγεῖν quàm τὸ ἀνθρωποφαγεῖν? licet hoc magis crudele, illud magis fœdum ſit? Anthropophagiæ autem exemplum, vt feritatis extra omnem controuerſiam poſitæ, profero: quum eius hac etiam tempeſtate multi oculatos ſe teſtes eſſe iactent. Quam feritatem nequis in barbaris hominibus miretur (ſimul autem & alia multa crudeliter ab ijſdem perpetrata, quæ ab Herodoto deſcribuntur) aut ne fide maiorem iudicet, audiat non barbarum, ſed Græcum hominem: non literarum rudem, ſed philoſophum, & quidem inter philoſophos celeberrimum, verba hæc vel ipſis Cyclopibus & Læſtrygonibus anthropophagię authoribus indigna proferentem: καὶ ἂν τῶν μελῶν ἀποκοπῇ τι μέρος πρὸς τὴν τροφὴν χρήσιμον, μήτε κατορύττειν αὐτὸ, μήτε ἄλλως ῥίπτειν, ἀναλίσκειν δὲ αὐτὸ, ὅπως τῶν ἡμετέρων ἕτερον μέρος γένηται. Hæc Chryſippum in libro De iuſtitia, ſcripta reliquiſſe, de mortuis hominibus loquentem, teſtatur Sextus philoſophus. ſicut & iſta in libro De officio, διὸ καὶ χρησίμων μὲν ὄντων τῶν κρεῶν, τροφῇ χρήσονται αὐτοῖς, καθάπερ καὶ τῶν ἰδίων μερῶν· οἷον ποδὸς ἀποκοπέντος ἐπέβαλλε χρῆσθαι αὐτῷ καὶ τοῖς παραπλησίοις. In quorum autem cadauera ita nos officio fungi iubet? Parentum. I nunc, & ab Herodoto vel alijs hiſtoricis deſcriptam ἀνθρωποφαγίαν aut ἀνθρωποθυσίαν fabuloſam eſſe clama.

Verùm vt ad illam morum Ægyptiacorum à Gręcanicis diſcrepantiam redeam, ad inuenienda miræ & propè incredibilis morum diſſimilitudinis exempla, ab hoc noſtro ſeculo non diſcedamus. Quid ſimile Germanorũ Flandrorumq; mores cum Gallorum aut Italorum moribus habent, ſiue victus rationem, ſiue cultum corporis, ſiue ſtudia & animorũ inclinationes ſpectes? Si Gallus aut Italus ad menſam ducatur ea lege vt per ſex ſeptémve horas illi accumbat, in carcerem trudi, non ad menſam duci

duci sibi videbitur: si verò accumbenti tale œnophorum quale illis ebibendum proponatur, ad suppliciū malle se rapi clamabit. nam vt horum vtriq;, vino se ingurgitare, acerbissima mors est, ita illis (de vulgo loquor) suauissima vita censetur. adeo vt nō immeritò quis eos progeniem illius esse suspicetur qui apud comicum Alexin, dicebat, O me beatū, οὐχ ὅτι ἐν τοῖς γάμοισιν ἄνδρες εὐωχήσομαι, ἀλλ' ὅτι διαῤῥαγήσομ', ἂν θεὸς θέλῃ. Ad vestitum autē quod attinet, siue huic siue illi caligas Lantsknechthicas indueris, non homini caligas, sed hominē caligis alligaueris, & ex quantumuis agili immobilē illa panni saburra reddideris. Eisdem verò (Gallo dico & Italo, ac ijs quidē potissimùm qui in aliquo sunt dignitatis gradu locati) nihilo magis vt in patria sua cum viridi pallio quam vt nudi in publicū prodeant persuaseris. non enim satis sanæ mentis haberētur. At Germanis nulla huiusmodi de eo quem ita vident amictū, oboritur suspicio. Sic & versicolorē vestem aut certè versicoloribus fimbrijs prætextam gestare fœminis permittunt: nos nequaquā. Permittunt ijsdē (ac præsertim virginibus) passo & per colla sparso capillo incedere: apud nos aūt virgo propter hūc habitū mænadibus annumeraretur. Et hæc quidē pauca sunt huius dissimilitudinis exempla è multis quę hāc collationē persequi volentibus suppetēt. Vicissim verò aliquod exemplū rituū in quibus nos ab Italis discrepamus, proferre libet. Vxores nostræ ad illud exemplar institutæ sunt,

Illa regat cunctos, illi sint omnia curæ,
Et nihil in tota me iuuet esse domo: at illorum

vxoribus dicas hos versus ita inuersos esse,

Illa regat nullos, sint nulla negotia curæ,
Illamq́; in tota nil iuuet esse domo. Illi vxoribus suis

fucare faciē permittunt, (quū tamē hoc facinus in earū senectutē redundaturū sciant) nos suspectas fucatæ faciei, suspectas adulterij eadē opera haberemus. (aulas principū excipio, quæ miscellaneos mores ritusq; vsurpāt.) Vt verò à personatis mulieribus abhorremus, ita nec grallatrices amamus: sed easdē & in lecto & in mensa (.i. vtrobiq; vel proceras vel paruas) habere volumus. Inaures prisco more gestare multi eorū suis vxorib. permittūt: nos id in vxoribus nostris meretriciū iudicaremus. Nos obuias Gallas, siue matronas, siue virgines, quę nobis familiares sunt, salutamus: si patriciæ sint, etiā osculamur: Italas vix quisquā voce, nedū osculo salutare ausit. Offendūtur Itali osculationibus

huiuſmodi quas vxoribus noſtris concedimus: offendimur viciſſim papillarum nudationibus, quas ſuis illi (ac præſertim Veneti) permittunt. Cur enim quas pudicas eſſe volunt, cultu ſuſpicionem impudicitiæ præbere volunt? Niſi fortè obuiis quibuſque nudare papillas, retecta veſte & hac ratione (vt eſt in prouerbio) *δακνούσιν κυσὶν ὀστέα*, pudicitiæ per occultam quandam antiperiſtaſin argumentum eſſe exiſtimant. Ad me certè quod attinet, coniectura nulla poſſum aſſequi quódnã eorum à quibus hoc inſtitutum profectum eſt, conſilium fuerit: ſicut nec quod fuerit apud eoſdem Venetos illius qui vt velare faciem commune meretricibus cum ingenuis virginibus eſſet, ſtatuit. Et quoniam à meretricibus ad lupanaria facilis tranſitus eſt, de his quoq; aliquid dicendum eſt. Nónne quæ ſit inter ipſas etiam Chriſtianas nationes de his controuerſia videmus? nónne de his varias in vtranque partem (excluſo interim, proh pudor, Dei mandato) diſputationes quotidie audimus? dum hi iuuenum corruptelam eſſe obijciunt, illi matronarum pudicitiæ præſidium eſſe reſpondent? At vulgus Italorum magis miretur vrbem quæ receptaculis huiuſmodi quàm quæ templis careat, & ſibi *ἀβίωτον* illic eſſe potius quàm hîc fateri non dubitet. Sed quid de illo Patre ſacro dicemus, quem adeo grauem authorem *πορνοβοσκειομάχοι* ſequuntur? Ego certè quod de illo aliâs (& quidem in media vrbe Roma) dixi, nunc quoque liberè dico, pudendum quidem eius factum mihi in eo videri quòd lupæ matris Romuli ſtudioſius reuerentiusque quàm Petri Apoſtoli memoriam colat: quippe qui viuis lupar ũ imaginibus Romam circumuallarit, at Petrum Apoſtolum cum vnica (quæ quidem in pretio ſit) imagine, in angulum vrbis detruſerit: alioqui certè prudentis medici officio functum mihi videri, quòd, vt illi, vbi ægrotis huius vel illius cibi vſu interdixerunt, aliquem alium quo veſcantur, illis proponunt: ita ipſe quibus licitũ eſſe matrimonium noluit, licitam ſaltem eſſe ſcortationem voluerit. Sed quòd ſibi *κοινὸν ἐρανον* cum lupabus illis eſſe inſtituit, huic verò eius inſtituto qua ratione patrocinari quis poſſit, non video. nam ſi verè dixit ille,

Turpe tori reditu cenſus augere paternos,

quanto turpius tam profani reditus partem in ſacraria inferri, & illo Petrum Apoſtolum ditari? Verùm quum de his latius philoſophari, nec loci huius nec temporis ſit, hunc ſermonem ſimul-

ſimulque eam quæ in illum deduxit diſputationem finiendam cenſeo: ſi tamen prius hanc eſſe huius ſummam monuero, vt ex ea quam noſtris oculis credere cogimur in vicinis etiam regionibus morum diſcrepantia (cuius ſpecimen tantùm pauculis illis exemplis dare libuit) multa quantumuis ab iis quæ aut viderimus aut audierimus abhorrentia, à fide tamen abhorrere non putemus. Sed quid de vicinis populis loquor? nos à nobiſmetipſis, id eſt à maioribus noſtris, longè moribus diſſentire dico. Quis enim vel Gallus vel Italus vel Hiſpanus vel Germanus maiores ſuos valde diuerſo victu cultuque corporis vſos fuiſſe, & diuerſa etiam ſtudia habuiſſe neſcit? vt diuerſos ritus ceremoniaſque, leges, inſtituta, iura omittam. Nam (vt de nobis loquar) quum formoſas noſtrorum Galliæ regum noſtrarumque reginarum imagines aſpicimus, nónne quid illis in mentem venerit vt eo veſtitu vterentur, mirari ſolemus? Quòd ſi priuatorum etiam hominum qui coæui illis fuerunt, imagines haberemus, nõ tantùm admiraremur fortaſſe, ſed etiam veſtitũ illum cum hodierno conferentes, obſtupeſceremus. Ad victum veniamus. Quàm multos cibos in deliciis olim fuiſſe putamus, qui nobis viles ſint: quàm multos contrà palato maiorum diſplicuiſſe, qui noſtro gratiſſimi ſint? Dignum ſcilicet hodie regia menſa fuerit ferculum anſer: at Cyrus regis Artoxerxis frater χῆνας ἡμιβρώτους amicis è menſa ſua mittebat, vt participes eſſent voluptatis quam ex eorum eſu ceperat. Quidni etiam credibile ſit diuerſum à noſtris ſaporem maioremque teneritatem illas habuiſſe, vt gallinas Indicas duabus his aliiſque rebus differre à noſtris videmus? Quinetiam anſerinum iecur in delicijs olim fuiſſe, & has delicias hodieque Iudæos qui Venetiis agunt, magno Chriſtianis vendere nouimus, quæ tamen vix alibi vſquam celebrentur. Sed & quum Martialem primam gloriam inter aues turdis dantem audimus, nónne aut diuerſos à noſtris turdos aut planè diuerſum à noſtro palatum habuiſſe, aut perdicem nunquam guſtaſſe putandus eſt? Quid quód Itali ab iis qui regis Galliæ apud Senatum Venetum legati erant, lepuſculos leporibus, perdicia perdicibus anteferre didicerunt? Sed ne latum æquor de diſſenſione in ciborum delectu, maius etiam de ea quæ eſt in ciborum apparatu, ingrediar, curſum hîc ſiſtens, hoc tantùm addo, homines moribus non ſolùm à maioribus ſuis, non ſolùm à finitimis populis, non ſolùm à ciuibus,

à vicinis, à domesticis denique suis, sed ipsos à seipsis sæpissimè dissentire. Quàm enim exiguus est eorum numerus qui ijdem eadem possunt horam durare probantes? Quæ si nobiscum reputabimus, minus quæ de diuersis moribus apud Herodotum aliosque historicos leguntur, & mirabimur, & suspecta mendacij habebimus.

Ad ritus ceremoniasque cum aliarum gentium tum Ægyptiorum venio. In his quoque multa ridicula, multa non stultitiæ solùm, sed & furoris plena narrari non nego: sed eo nomine mendacij suspecta esse debere pernego. Mirum fortasse tibi & fictum etiam videtur quod de Ægyptiis ab Herodoto narratur, illos solenni quodam ritu seipsos verberare: at ego nec mirum nec fictum puto, quippe qui & Venetiis & Romæ solennes huiusmodi verberationes viderim. Sed quod potissimum hominum genus apud Ægyptios hunc ritum coleret, nescio. quos Romæ & Venetiis seipsos verberantes videbam, eos, ex multis qui norant, verberones esse audiebam. Verùm quid ex Italia exemplum mutuamur quod nostra suppeditare Prouincia potest? Commodùm tamen facta Romæ mentio in memoriam mihi Mariæ Lauretanæ templum ipsi vicinum reuocauit, vbi eorum spectator fui quæ multa tum ab Herodoto, tum ab aliis de variarum gentium superstitione relata, nō credibilia solùm reddere, sed & excusare possunt. Verùm ea referre horret animus: ac nec eos quidem ipsos Athenienses quorum superstitiosis ritibus tantopere commotus fuit Paulus Apostolus, ea sine horrore spectaturos fuisse existimo. Receptam & alibi superstitionum farraginem omitto.

Hunc igitur sermonem missum facientes, potius vt antea priscum Bacchum & priscam Venerem cum nostro Baccho & nostra Venere contulimus, Martē itidem hunc cum illo conferamus. Equidē nostrū illi aut furore aut crudelitate aut perfidia cedere, an meritò dici antea potuerit, nescio: ne certè vnquam posthac dici possit, ciuilia Galliç nostræ bella (vtinā vel nūc bene sedata) prohibuisse scio. Quis adeo est ferus vt siccis oculis illud quorundam barbarorum facinus legat, qui pueros elementa prima discentes, media in schola trucidarunt? Priscum est facinus illud: quod sicui incredibile antea visum est, similis crudelitatis exemplo tempora nostra credibile reddent. (si tamen similis, quæ illam multis partibus superat, dicenda est) Ecquis

enim

enim adeo humanitatem omnem exuerit vt id factum quod primum incendiis illorum ciuilium bellorum ſuſcitabulum fuit, ſine ſuſpiriis ac gemitibus audiat? Viri, fœminæ, pueri, iuuenes, ſenes, dum ab ore ſacri hypophetæ pendent, non à Turcarum aliorúmve barbarorum caterua, ſed eorum qui & ipſi Chriſto nomen dederant, multis vulneribus inermes ab armatis repentè confodiuntur. Verùm vt à peculiari crudelitate ad communem tranſeam, in vtris, quæſo, veteribúſne an noſtri ſeculi bellis, Vulcanus Marti frequentius conſociatus fuit? Puerile bellum hodie exiſtimatur τὸ δενδροκοπεῖν, eſtq; in vſu potius τὸ πυρπολεῖν: incendiis paſſim res geritur. Quid quòd vnuſquiſq; iam miles, ex quo globi igniuomi reperti ſunt, ferro pariter & igni armatus eſt? Quid quòd non multis abhinc menſibus, ad augendam ignis illius crudelitatẽ (quaſi non ſatis ignis in igne eſſet) artes nouæ excogitatæ fuerunt? Quòd ſi & noſtras expugnationes vrbium ſpectemus, frigebit illa deſcriptio Homerica Ἄνδρας μὲν κτείνουσι, &c.

IAM verò quædam etiam legi apud Herodotum aliosque hiſtoricos dico, quæ quanuis à fide abhorreant, nõ ſolùm exemplis ſimilium factorũ quæ alij referunt, veriſimilia redduntur, ſed & eorũ authoritate qui noſtro ſeculo eadem apud alios viderunt, confirmantur. Ex quorum numero eſt quod de Threſſis quibuſdam mulieribus tradit, eas excedentibus è vita maritis comites ſe certatim offerre. Hoc enim veriſimile quidem reddi aio ea hiſtoria quam Iul. Cæſar & Nicolaus Damaſcenus de quibuſdam Aquitaniæ regibus referunt, ſexcentos cum illis verſari viros, qui vt cum viuentibus viuunt, & quidem regij dominatus regiæq; opulentiæ participes, ita etiam libenter cum morientibus moriuntur: ſed (quod maius eſt, idem illud factum mulieribus Indicis non veteres tantùm ſcriptores, ſed & oculati teſtes hodie adſcribunt.

Quinetiam ex iis narrationibus quæ vt à veritate abhorrere videntur, ita etiam à fide abhorrent, fuerint nonnullæ fortaſſe quas poſteri eorum de quibus ſcriptæ ſunt, eorúmve annales, aliqua ex parte teſtimonio ſuo comprobare hodieque poſſint. In quam opinionem me adduxit oſtenſus mihi à quodam amico locus ex Sigiſmundi commentariis rerum Moſcouiticarũ petitus, in quo hiſtoria Herodoti de Scythis ſeruis qui dominis abſentibus in vxorum illorum poſſeſſionem inuola-

rant,tandemq; quum iusto prælio repelli à dominis non potuissent, flagellis repulsi fuerunt, annalibus posterorum testata exstat: detortis duntaxat (vt fit) nonnullis facti circunstantiis.

Ad Ctesiae autem Indica quod attinet, miranda illic naturæ opera describi fateor: sed vt de aue Indica psittaco illi simulque oculis nostris credere cogimur, (alioqui vix credituri) ita & de aliis multo maiori admiratione dignis credere fortasse debemus, etiamsi non viderimus. Certè vt Horatio de exuenda prorsus admiratione non assentior, ita vicissim admirationem tantam vt ex ea increduli reddamur, non probo: sæpeq; illa Iuuenalis mecum reputo, *Quis tumidum guttur miratur in Alpibus?* &c. Denique ne iis quæ vel de natura rerum vel de factis humanis memoriæ prodita sunt, fidem temerè derogemus,

Dei potentiam omnia miracula vincere, seculum nostrum superiora omnia miraculis superare dico.

Eius-

Eiuſdem Herodoti vita ex Suida.

HERODOTVS, Lyxi & Dryonis filius, Halicarnaſſeus, illuſtri genere natus, fratrem habuit Theodorum. Samum ſe contulit, propter Lygdamidem, tertium ab Artemiſia tyrannum Halicarnaſſi. Piſindelis enim, Artemiſiæ, Piſindelidis filius Lygdamis fuit. Sami autem Ionicam dialectum excoluit, & hiſtoriam libris IX ſcripſit, auſpicatus à Cyro Perſa, & Candaule Lydorum rege. Sed Halicarnaſſum reuerſus, quum tyranno expulſo, tandem inuiſum ciuibus ſe eſſe cerneret, Thurium, quò tum Athenienſes coloniam deducebant, vltrò abijt: ibiq; defunctus & in foro ſepultus eſt. Alij Pellæ mortuum tradunt. Libri eius Muſæ inſcribuntur. De Herodoto, in epiſtola ſcribit Iulianus apoſtata, Quis ignorat Æthiopum ſermonem de cibo apud nos optimi alimenti? Nam quum placentam attigiſſent, ſe mirari dixerunt quomodo ſtercoribus veſcentes viueremus. ſiquis fidem Thurio ſcriptori habet. Gentes autem ichthyophagas & ſarcophagas ne per ſomnium quidem noſtrã victus rationem vidiſſe tradunt ij qui orbem terrarum deſcripſerunt. Quorum victum ſiquis apud nos æmulari vellet, nihilo cum eo melius quàm cum ijs qui cicutam aut aconitum aut helleborum bibnt, augeretur.

Ex Cicerone lib. 2. de Orat.

Apud Græcos autem eloquentiſſimi homines remoti à cauſis forenſibus, cum ad cæteras res illuſtres, tum ad ſcribendam hiſtoriam maximè ſe applicauerunt. Nanq; & Herodotum illum qui princeps genus hoc ornauit, in cauſis nihil omnino verſatum eſſe accepimus. Atqui tanta eſt eloquentia vt me (quantũ ego Græcè ſcripta intelligere poſſum) magnopere delectet.

Ex eodem in Orat.

Quo magis ſunt Herodotus Thucydidesq; mirabiles, quorum ætas quum in eorum tempora quos nominaui incidiſſet, longiſſimè tamen ipſi à talibus delicijs vel potius ineptijs abfuerunt. Alter enim ſine vllis ſalebris quaſi ſedatus amnis fluit: alter incitatior fertur, & de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicum. primiſq; ab his (vt ait Theophraſtus) hiſtoria commota eſt, vt auderet vberius quàm ſuperiores & ornatius dicere.

LVCIANI HERODOTVS.

ἩΡΟΔΟΤΟΥ εἴθε μὲν καὶ τἆλλα μιμήσασθαι δυνατὸν ἦν· οὐ πάντα φημὶ ὅσα προσῆν αὐτῷ· μεῖζον γὰρ εὐχῆς τοῦτό γε· ἀλλὰ κἂν ἓν ἐκ τῶν ἁπάντων, οἷον ἢ κάλλος τῶν λόγων, ἢ ἁρμονίαν αὐτῶν, ἢ τὸ οἰκεῖον τῇ Ἰωνίᾳ καὶ προσφυές, ἢ τῆς γνώμης τὸ περιττόν, ἢ ὅσα μυρία καλὰ ἐκεῖνος ἅμα συλλαβὼν ἔχει, πέρα τῆς εἰς μίμησιν ἐλπίδος· ἃ δὲ ἐποίησεν ἐπὶ τοῖς συγγράμμασι, καὶ ὡς πολλαχῶς τοῖς Ἕλλησιν ἐν βραχεῖ κατέστη, ἐγώ, καὶ σύ, καὶ ἄλλος ἂν μιμησαίμεθα. πλεύσας γὰρ οἴκοθεν ἐκ τῆς Καρίας εὐθὺ τῆς Ἑλλάδος, ἐσκοπεῖτο πρὸς ἑαυτόν, ὅπως ἂν τάχιστα καὶ ἀπραγμονέστατα ἐπίσημος καὶ περιβόητος γένοιτο, καὶ αὐτός, καὶ τὰ συγγράμματα. τὸ μὲν οὖν περινοστοῦντα, νῦν μὲν Ἀθηναίοις, νῦν δὲ Κορινθίοις ἀναγιγνώσκειν, ἢ Ἀργείοις, ἢ Λακεδαιμονίοις ἐν τῷ μέρει, ἐργῶδες καὶ μακρὸν ἡγεῖτο εἶναι, καὶ τριβὴν οὐ μικρὰν ἐν τῷ τοιούτῳ ἔσεσθαι. οὐκοῦν ἠξίου διασπᾶν τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ κατὰ διαίρεσιν οὕτω κατ' ὀλίγον ἀγείρων καὶ συλλέγειν τὴν γνῶσιν· ἐπεβούλευε δὲ εἰ δυνατὸν εἴη, ἀθρόους που λαβεῖν τοὺς Ἕλληνας ἅπαντας. ἐνίσταται οὖν ὀλύμπια τὰ μεγάλα· καὶ ὁ Ἡρόδοτος, τοῦτ' ἐκεῖνο ἥκειν οἱ νομίσας τὸν καιρόν, οὗ μάλιστα ἐγλίχετο, πλήθουσαν τηρήσας τὴν πανήγυριν, ἁπανταχόθεν ἤδη τῶν ἀρίστων συνειλεγμένων, παρελθὼν ἐς τὸν ὀπισθόδομον, οὐ θεατήν, ἀλλ' ἀγωνιστὴν ὀλυμπίων παρεῖχεν ἑαυτόν, ᾄδων τὰς ἱστορίας, καὶ κηλῶν τοὺς παρόντας, ἄχρι τοῦ καὶ μούσας κληθῆναι τὰς βίβλους αὐτοῦ, ἐννέα καὶ αὐτὰς οὔσας. ἤδη οὖν ἅπαντες αὐτὸν ᾔδεσαν πολὺ μᾶλλον ἢ τοὺς ὀλυμπιονίκας αὐτούς· καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἀνήκοος ἦν τοῦ Ἡροδότου ὀνόματος, οἱ μὲν, αὐτοὶ ἀκούσαντες ἐν Ὀλυμπίᾳ, οἱ δέ, τῶν ἐκ τῆς πανηγύρεως ἡκόντων πυνθανόμενοι· καὶ εἴ που γε φανείη μόνον, ἐδείκνυτο ἂν τῷ δακτύλῳ· οὗτος ἐκεῖνος Ἡρόδοτός ἐστιν, ὁ τὰς μάχας τὰς Περσικὰς ἰαστὶ συγγεγραφώς· ὁ τὰς νίκας ἡμῶν ὑμνήσας. τοιαῦτ' ἐκεῖνος ἀπέλαυσε τῶν ἱστοριῶν, ἐν μιᾷ συνόδῳ πάνδημόν τινα κοινὴν ψῆφον τῆς Ἑλλάδος λαβών, καὶ ἀνακηρυχθεὶς οὐχ ὑφ' ἑνὸς μὰ Δία κήρυκος, ἀλλ' ἐν ἁπάσῃ πόλει, ὅθεν ἕκαστος ἦν τῶν πανηγυριστῶν. ὅπερ ὕστερον κατανοήσαντες, ἐπίτομόν τινα ταύτην ὁδὸν ἐς γνώ-

γνῶσιν, Ἱππίας τε ὁ ἐπιχώριος αὐτῶν σοφιστής, καὶ Πρόδικος ὁ Κεῖος, καὶ Ἀναξιμένης ὁ Χῖος, καὶ Πῶλος ὁ Ἀκραγαντῖνος, καὶ ἄλλοι συχνοί, λόγους ἔλεγον ἀεὶ καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν πανήγυριν, ἀφ' ὧν γνώριμοι ἐν βραχεῖ ἐγίγνοντο. καὶ τί σοι τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους λέγω σοφιστάς, καὶ συγγραφέας, καὶ λογογράφους, ὅπου καὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα καὶ Ἀετίωνα φασὶ τὸν ζωγράφον, συγγράψαντα τὸν Ῥωξάνης καὶ Ἀλεξάνδρου γάμον, εἰς Ὀλυμπίαν καὶ αὐτὸν ἀγαγόντα τὴν εἰκόνα ἐπιδείξασθαι· ὥστε Προξενίδαν Ἑλλανοδίκην τότε ὄντα, ἡσθέντα τῇ τέχνῃ, γαμβρὸν ποιήσασθαι τὸν Ἀετίωνα. Et paulo post, Ἡρόδοτος μὲν οὖν, ἐπάνειμι γὰρ ἐπ' ἐκεῖνον, ἱκανὴν τῶν ὀλυμπίων τὴν πανήγυριν ἡγεῖτο, καὶ συγγραφέα θαυμαστὸν δεῖξαι τοῖς Ἕλλησι τὰς Ἑλληνικὰς διεξιόντα, ὡς ἐκεῖνος διεξῆλθεν. ἐγὼ δέ, καὶ πρὸς φιλίου, μή με κορυβαντιᾶν ὑπολάβητε, μηδὲ τἀμὰ εἰκάζειν τοῖς ἐκείνου· ἵλεως ὁ ἀνήρ· ἀλλὰ τὸ γε ὅμοιον παθεῖν φημι αὐτῷ. ὅτε γὰρ τὸ πρῶτον ἐπεδήμησα τῇ Μακεδονίᾳ, πρὸς ἐμαυτὸν ἐσκοπούμην ὅ τι μοι χρηστέον τῷ πράγματι. καὶ ὁ μὲν ἔρως ἦν, ἅπασι γνωσθῆναι, καὶ ὅτι πλείστοις Μακεδόνων δεῖξαι τἀμά· τὸ δ' αὐτὸν περιιόντα, τηνικαῦτα τοῦ ἔτους ξυγγίνεσθαι πόλει ἑκάστῃ, οὐκ εὔμαρες ἐφαίνετο. εἰ δὲ τηρήσαιμι τήνδε ὑμῶν τὴν σύνοδον, εἶτα παρελθὼν ἐς μέσον δείξαιμι τὸν λόγον, ἐς δέον οὕτως ἀποβήσεσθαί μοι τὰ τῆς εὐχῆς· αὐτοὶ τοίνυν ἤδη συνεληλύθατε, ὅ τι περ ὄφελος ἐξ ἑκάστης πόλεως· αὐτὸ δὴ τὸ κεφάλαιον Μακεδόνων ἁπάντων· καὶ ὑποδέχεται πόλις ἡ ἀρίστη, οὖσα οὐ κατὰ Πῖσαν μὰ Δί', οὐδὲ τὴν ἐκεῖθι στενοχωρίαν, καὶ σκηνάς, καὶ καλύβας, καὶ πνῖγος. οἵ τε αὖ πανηγυρισταί, οὐ συρφετώδης ὄχλος, ἀθλητῶν τὸ μᾶλλον φιλοθεάμονες, ἐν παρέργῳ οἱ πολλοὶ τὸν Ἡρόδοτον τιθέμενοι· ἀλλὰ ῥητόρων τε, καὶ συγγραφέων, καὶ σοφιστῶν οἱ δοκιμώτατοι, ὅσον οὐ μικρὸν ἤδη, μὴ τοὐμὸν παρὰ πολὺ ἐνδεέστερον φαίνηται τῶν ὀλυμπίων. ἀλλ' ἢν μὲν ὑμεῖς Πολυδάμαντι, ἢ Γλαύκῳ, ἢ Μίλωνι παραθεωρῆτέ με, κομιδῇ ὑμῖν δόξω θρασὺς ἄνθρωπος εἶναι. ἢν δὲ πολὺ ἐκείνων ἀπαγαγόντες τὴν μνήμην, ἐφ' αὐτοῦ μόνον ἀποδύσαντες ἴδητε, τάχ' ἂν οὐ πάνυ μαστιγώσιμος ὑμῖν δόξαιμι, ὡς ἔν γε τηλικούτῳ σταδίῳ ἱκανὸν ἔμοιγ' ὂν καὶ τοῦτο.

Εἰς Ἡρόδοτον.

Οὐδ' Ἁλικαρνασοῦ με παρέδραμε θέσπις ἀοιδὸς
Ἡρόδοτος πολυΐδρις, ὃς Ὠγυγίων κλέα φωτῶν
Ὅσσά περ ἠπείρων δυὰς ἤγαγεν, ὅσσά περ αἰὼν
Ἔδρακεν ἑρπύζων, ἐνάταις ἀνεθήκατο Μούσαις,
Μίξας εὐεπίῃσιν Ἰωνίδος ἄνθεα φωνῆς.

Ἄλλο.

Ἡρόδοτον Λύξεω κρύπτει κόνις ἥδε θανόντα
Ἰάδος ἀρχαίης ἱστορικῆς πρύτανιν,
Δωριέων πάτρης βλαστόντ' ἄπο. τῶν γὰρ ἄπλητον
Μῶμον ὑπεκπροφυγὼν, Θούριον ἔσχε πάτρην.

HERO-

HERODOTI HALICARNASSEI LIBRI NOVEM, MVSARVM NOMINIBVS inſcripti,

Ex Laurentij Vallæ interpretatione, eo quo in epiſtola dictum eſt modo recognita.

Liber I, qui inſcribitur Clio.

HERODOTI Halicarnaſſei hiſtoriæ explicatio hæc eſt, vt neque ea quæ geſta ſunt, ex rebus humanis obliterentur [1] ex æuo, neq; ingentia & admiranda opera vel à Græcis edita vel à barbaris, gloria fraudentur, cum alia, tum verò [2] qua de re iſti inter ſe belligerauerunt. Perſarum [3] eximij memorant diſſenſionum authores extitiſſe Phœnices, qui à mari quod rubrũ vocatur, in hoc noſtrum [4] proficiſcentes, & hanc incolentes regionem quam nunc quoq; incolunt, longinquis continuò nauigationibus incubuerunt: faciendisq; Ægyptiarum & Aſſyriarum mercium vecturis, cum in alias plagas, tum etiam Argos peruenerunt. Argos etenim ea tempeſtate omnibus ciuitatibus regionis quæ nunc Græcia nominatur, antecellebat. Huc porro appulſos Phœnices mercimonia expoſuiſſe, & quinto ſextóve quàm appuliſſent die, cunctis fere diuenditis, fœminas ad mare veniſſe cum alias multas, tum verò

1 Temporis ſpatio, neq.

2 Quam ob cauſam iſti int.

3 Igitur ſcriptores mem.

4 Profecti, & poſitis ſedibus in ea regione quã, &c.

regis filiam cui nomen esset idem quod Græci tradunt, Io filiam Inachi. Dumque hæ fœminæ puppi nauis assistentes ea mercarentur quæ cuiusque auiditas maximè ferebat, in eas Phœnices sese adhortatos impetum fecisse: & ipsarum plerisque aufugientibus, Io cum alijs aliquot raptam fuisse, eisque in nauem impositis Phœnices in Ægyptum vela fecisse. Hunc itaque in modum Io in Ægyptum peruenisse memorant Persæ, non quemadmodum [1] Græci: & hoc iniuriarum principium extitisse. Post hæc Græcorum quosdam, quorum nomina non possunt dicere, Tyrum appulsos, filiam regis rapuisse Europam: (fuerunt autem isti Cretenses) [2] illisque par pari repensum. Verùm postea Græcos secundæ iniuriæ authores extitisse. longa enim naue [3] in ora Colchidis & ad Phasim fluuium, quum cætera transegissent quorum gratia venerant, illinc rapuisse filiam regis Medeam. Ad quam reposcendam, pœnásque de raptu petendas, quum rex Colchorum caduceatorem misisset, Græcos respondisse, vt illi de rapta Io Argiua pœnas sibi non dedissent, ita ne se quidem illis daturos. Secunda dehinc ætate ferunt Alexandro Priami filio, quũ ista audisset, cupidinem incessisse vxoris sibi per rapinam è Græcia comparandæ, certum habenti omnino se pœnas non pensurum, quas nec illi pependissent. Ita quum is Helenam rapuisset, visum esse Græcis, primùm missis illuc nuntijs & Helenam repetere, & pœnas de raptu petere. Illos verò [4] tergiuersantes mentionem fecisse de raptu Medeæ: & qui nec pœnas dedissent, nec rapinam reposcentibus reddidissent, quomodo vellent ab alijs sibi pœnas dari. Hactenus igitur inter eos mutuis solis rapinis actum. Eorum autem quæ deinceps extiterunt, Græcos præcipuè authores extitisse, qui priores in Asiam quàm ipsi in Europam copias ducere incepissent. Se quidem sentire iniuriorum virorum factum esse rapere fœminas: amentium verò, raptis vlciscendis operam dare: prudentium autẽ, [5] pro nulla habere raptarum pulchritudinem: quippe quæ, nisi voluissent, haud dubiè raptæ non fuissent. Eoq; suarum fœminarum ex Asia raptarum Persæ negant vllam se habuisse rationem. Græcos autem Lacedæmoniæ mulieris gratia ingentem comparasse classem, deinde in Asiam profectos,

1 Phœnices.

2 Et ista quidem pari cõpẽsatione inter eos esse facta.

3 Æam Colchicam aduectos.

4 Medeę raptũ ipsis obiecisse, ista prætexendo, quũ nec ipsi pœnas, &c.

5 Raptas nihil curare.

ctos, imperium Priami euertisse: atq; ex eo tempore semper existimasse sibi hostes esse Græcos. Siquidem Asiam & barbaras gentes quæ illam incolunt, putant Persæ sibi necessitudine coniunctas, Europã verò & Græcos à se esse disiunctos. Hunc in modum Persæ rem gestam esse memorant, & Ilij excidiũ sibi discordiæ cum Græcis extitisse principium comperiunt. Cum quibus non consentiunt de Io Phœnices, quam negant se in Ægyptum abduxisse raptu vsos, sed eam apud Argos cum nauclero nauis ipsorum rem habuisse: & quum se grauidam esse comperisset, veritam parentes, sic voluntariam cum Phœnicibus nauigasse, ne detegeretur. Et hæc quidẽ Persæ Phœnicesq; referunt: ego verò, vtrum sic gesta sint nécne, [1] non pluribus persequar. Cæterùm quem ipse noui primùm cœpisse inferre Græcis iniuriam, hunc indicabo, longius oratione pergens tam paruas vrbes ciuitatesq; commemorando quàm magnas. Nam quæ olim magnæ erant, earum permultæ factæ sunt paruę: rursus, quæ mea memoria magnæ fuerunt, prius fuerant paruæ. Igitur quum sciam humanam felicitatem nequaquam in eodem tenore perstare, [2] vtriusque fortunæ mentionem habebo.

[1] Dicere nõ constitui.

[2] De vtrisq; ment.

CRœsus genere quidem fuit Lydus, patre autem Halyatte: earum verò nationum tyrannus quæ intra Halym amnem sunt, qui à meridie Syros ac Paphlagones interfluens, contra ventum Aquilonem, in mare quod vocant Euxinum euoluitur. Hic Crœsus, è barbaris quos cognitos habemus, primus, Græcorum alios ad tributum pendendum adegit, alios sibi amicos conciliauit. Subegit quidem Iones, Æoles, & qui sunt in Asia Dores: amicos autem sibi fecit Lacedæmonios, quum ante eius imperium vniuersi Græci liberi fuissent. Nam Cimmeriorum aduersus Ioniam expeditio, vetustior illa quidem Crœso extitit, non tamen vrbes expugnauit, sed per incursiones prædas abegit. Cęterùm principatus quum esset Heraclidarũ, ad genus Crœsi, qui vocabantur Mermnadæ, sic peruenit: Candaules, is quem Græci Myrsilum nominant, Sardiũ fuit tyrannus, ab Alcæo Herculis filio oriundus. Siquidem Heraclidarum primus Sardium rex extitit Argon, Nini filius, Beli nepos, Alcæi pronepos: nouissimus, Candaules

Myrſi filius: quum ante Argonẽ qui in ea regione regnauerant, fuiſſent oriundi à Lydo Atys filio, à quo totus is populus cognominatus eſt Lydius, quum Meon antea vocaretur. Ab his [1] ſuccedentes Heraclidæ imperium ex oraculo adepti ſunt, Iardanæ ancilla & Hercule geniti, idq́ue per quingentos & quinq; annos, duas & viginti virorum ætates, tenuerunt, filius patri deinceps ſuccedens, vſq; ad Candaulem Myrſi filium. Hic igitur Candaules vxorem adamabat, eamq́ue præ amore arbitrabatur omnium fœminarum eſſe pulcherrimam. Hoc ita eſſe ſibi perſuadens, apud Gygem Daſcyli filium ex ſatellitibus ſuis (erat enim is maximè ipſi acceptus, eoque miniſtro in rebus magis [2] arduis vtebatur) ſpeciem vxoris ſupra modum extollebat. Ad quem non multo interiecto tempore (neceſſe namque erat ei malè euenire) inquit his verbis, Gyges, neque enim videris mihi fidem habere referenti de coniugis ſpecie: (quòd magis incredulæ ſunt hominibus aures quàm oculi) fac illam conſpicias nudam. Hic autem vehementer exclamans, Quemnam, inquit, here ſermonem profers haudquaquam ſanum, qui me iubes inſpicere heram meam nudam? Mulier exuta tunica, & verecundiam pariter exuit. Iam olim hominibus ſunt honeſta excogitata, vnde diſcere debemus: ex quibus hoc vnum eſt, Quæ ſua ſint, quemq; inſpicere debere. Ego verò tibi fidem habeo, illam eſſe fœminarum omnium ſpecioſiſſimam, teq́; oro ne me ores illicita. Atq; hæc dicendo Gyges repugnabat, pertimeſcens ne quid ſibi ex ea re mali contingeret. Cui viciſſim ille his verbis, Fidens, inquit, eſto Gyges: caue timeas aut me, tanquam hoc te ſermone tentantem, aut vxorem meam, nequid tibi ex ea detrimenti creetur. Principio enim ſic ego machinabor, vt illa ne deprehendere quidem poſſit ſe abs te fuiſſe inſpectam. Te namq; ſecundum fores cubiculi in quo cubamus, quum apertæ fuerint, collocabo. Vbi ergo fuero ingreſſus, aderit & vxor mea in cubiculum: iuxta cuius introitũ ſella poſita eſt, ſuper quam veſtes illa (vt quamq; exuet) reponet, ſeſe per multũ otium ſpectandam præbens: quæ quum à ſella cubitum perget, [3] oſtendens inuicem terga, curæ tibi ſit deinceps ne te per fores abeuntem conſpiciat. Gyges igitur vbi effugere nõ potuit,

1 Autẽ educati Heracl.

2 Serijs.

3 Et ei fueris à tergo, curæ ti.

potuit, fuit paratus: quem Candaules, posteaquam hora cubandi visa est adesse, in cubiculum duxit: statimq; pòst & vxor adfuit. quam introeuntem ac vestimenta deponentem Gyges intuitus, vbi auersa fuit illa cubitum vadens, ipse è loco prorepens foras abijt: & inter exeundum à muliere conspectus est. Hæc, vt didicit à viro quid actum esset, neq; præ pudore exclamauit, neq; visa est percepisse, habens in animo Candaulem vlcisci. Apud Lydos enim, & fere apud cæteros quoq; barbaros, magno probro est etiam virum conspici nudum. Ita tunc nihil aperiens mulier, silentium tenuit. Mox autem vbi dies illuxit, quos domesticorum maximè sibi fideles intelligebat esse, quum præparasset, Gygem accersit. Hic eam nihil suspicans scire eorum quæ acta erant, accersitus venit: quippe qui antea solitus esset ad reginam concedere, quoties ab ea vocaretur. Vt venit, ad eum his verbis mulier inquit, Nunc duabus » tibi præsentibus vijs, Gyges, offero electionem in vtram » malis diuertere.* Aut enim me pariter ac regnũ Lydorum, » vbi Candaulem interfeceris, aut teipsum continuò oc» cumbere sic oportet: ne in omnibus Candauli obsequen» do, posthac scias quæ te scire non decet: sed aut illum qui » ista consuluit, interire opus est: aut te, qui nudam me es cõ» spicatus, & illicita fecisti. Ad hæc verba Gyges primùm obstupefactus, postea obsecrare illam ne se ad talem necessitatem adigeret alterutrum eligendi. Vbi non persuadet, sed vtique propositam sibi necessitatem cernit aut interimendi herum, aut per alios pereundi, elegit vt ipse superesset: atque ita percontans illam, inquit, Quandoqui» dem me adigis inuitum ad herum meum occidendum, » age audiam quo pacto illum adoriemur? Excipiens illa, » Ex eo, inquit, loco adoriendus erit vnde ille me nudam » ostendit. in sopitum impetus dabitur. Posteaquam igitur insidias instruxerunt, & nox aduenit, Gyges [1] nihil cunctatus est: quippe cui nulla deuitandi facultas esset, sed necesse aut perire, aut Candaulem perimere. mulierem in thalamum sequitur, quem illa, dato pugione, subter easdem fores occulit. Vnde postmodum iste procedens, quiescentem Candaulem obtruncat, vxoreque eius & regno potitus est. Cuius rei meminit & Archilochus Parius, qui

3

* Aut enim Candaule interfecto, me tibi cum regno Lydorũ habe: aut t. S.

1 Vt qui non dimitteretur, nec vllam effugiẽdi facultatem haberet, sed cui necesse esset aut per.

per idem tempus fuit, in iambo trimetro. Obtinuit autem regnum Gyges & in eo fuit confirmatus ex Delphico oraculo. Nam quum Lydi indigno animo ferrent Candaulis casum, atq; in armis essent, conuenit inter hos ac factionem Gygianam, vt si oraculum respondisset hunc esse regem Lydorũ, ipse regnaret: sin minus, principatum Heraclidis restitueret. Accepto igitur oraculo Gyges ita regnauit. [1] Sed demum Pythia loquuta, Heraclidarum vltionem in atnepotem Gygis esse venturam. quod carmẽ neq; Lydi neq; ipsorum reges vllius momenti fecerunt, priusquam exitu comprobatum est. Hunc in modũ obtinuere tyrannidem Mermnadæ, sublatis Heraclidis. Gyges, tyrannide occupata, Delphos donaria misit non pauca, [2] vbi quæ ex argento donata visuntur, eorum pleraq; istius sunt. Et præter argentum, immensam vim auri dedicauit: posuitq; cum alia, tum verò (quod præcipua mentione dignum est) pateras aureas, numero sex, pondo triginta talentorum, quæ in Corinthiorum thesauro collocata sunt. licet is thesaurus (si vera loqui volumus) non Corinthij populi sit, sed Cypseli Eetionis filii. Ita Gyges barbarorum quos ipsi nouimus primus, munera apud Delphos posuit, secundum Midam Gordij filium, Phrygiæ regem. Nam & Midas obtulit regiam sellam, in qua sedens iura solitus dicere erat, rem spectaculo dignam: quod tribunal eodem [3] quo Gyges obtulit loco, vocitatur à Delphis Gygadas, eius videlicet qui obtulit cognomine. Is igitur postquam imperio potitus est, arma intulit Mileto & Smyrnæ, vrbemq; Colophonem vi cepit. Nec aliud vllum pręclarum facinus ab eo gestum est, quum duodequadraginta annos regnauerit. Et hunc quidem nos, his duntaxat de eo commemoratis, missum facimus: Ardyis autẽ eius filii faciemus mentionem, qui post Gygem regnauit. Hic Prienenses expugnauit & Miletum inuasit: quo Sardium tyrannidem obtinente, Cimmerij à Scythis Nomadibus eiecti è sedibus suis, in Asiam transierũt, Sardisq; præter arcẽ ceperunt. Quum autem vndequinquaginta regnasset annos, successit Sadyattes Ardyis filius, regnauitq; annis duodecim. Sadyattæ successit Halyattes, qui cum Cyaxare Deiocis nepote bellauit & Medis, Cimmeriosque exegit ex Asia, Smyrnam etiam

1 Sed id demum tamen Pythia erat loquuta.

2 Sed cum alia plurima ex argento Delphis sunt ab eo posita, tum verò etiam præter arg.

3 Loco positum est quo Gygis paterę: vocaturq; à Delphis hoc aurum & argentum à Gyge oblatum, Gygæum, eius videl.

etiam à Colophone conditam cepit, & Clazomenas inuasit. Vnde non (quemadmodum optabat) discessit, sed vehementer euentu frustratus. Alia quoque opera, quum in imperio fuit, dignissima memoratu edidit, quæ hæc sunt. Bello quod gessit cum Milesijs, à patre traditum, hac ratione Miletum illuc, transgressus obsidebat: Dum fruges in regione erant adultæ, tunc exercitum immittebat, procedens in expeditionem ad cantum fistularum, fidiumque, ac tibiæ tam muliebris quàm virilis. Quumque in agrum Milesium peruenerat, non ædificia quæ in agris erant, diruere, non incendere, non fores effringere, sed incolumes esse passim sinere, arboribus modò fructibusque regionis peruastatis, rursus se recipiebat. Nam Milesij mare obtinebant, vt opus non esset hosti illic considere. Ædificia autem idcirco Lydus non excidebat, vt[1] & Milesij habentes vnde procederent, humum sererent colerentque: & quum hoc illi fecissent, ipse cum exercitu ingressus haberet aliquid quod popularetur. Hæc faciens, vndecim oppugnauit annis, per quos duo ingentia vulnera accepêre Milesij: vnum, in Limeneio (quod est ipsorum regionis) pugna commissa, alterum in campo Mæandri. Horum vndecim annorum sex adhuc apud Lydos regnabat Sadyattes Ardyis filius, qui cum exercitu terram Milesiam tunc inuaserat, & idem bellum conflauerat. Quinque reliquis eius filius Halyattes, bellum quód à patre acceperat (vt à me superius commemoratum est) intentius administrauit: in quo bello Milesios nulli ex Ionijs subleuauerunt, præter Chios, qui soli fuere auxilio: reddentes vicem[2] quòd aliquando Milesij Chijs bello quod cum Erythræis gerebant, auxilia tulissent. Duodecimo autem anno incensis ab exercitu segetibus, hoc rei fieri contigit: Segetes vt erant incensæ, valido vigente vento, celerrimè peruaserunt Mineruæ templum cognomine Assesiæ: quo incendio templum deflagrauit. Neq; vllius momenti ea res in præsentia habita est: sed quum post exercitus reditum Sardis Halyattes decubuisset, diuturniusque ægrotaret, Delphos misit ad deum de sua valetudine sciscitatum, siue alieno siue suopte consilio ad mittendum inductus. Nuncijs autem, quum Delphos

4

[1] Vt postea prodeuntes Milesij possent terrá serere & colere: & quum, &c.

[2] Quòd antea Milesij cũ Chijs bellum aduersus Erythręos gessissent.

peruenissent, se reddituram responsum Pythia negauit, priusquam templum Mineruæ reparassent, quod in terra Milesiorum apud Assesum concremassent. Ita actum esse ego Delphis accepi. Sed Milesij his illa addunt, Periandrum Cypseli filium, quum audisset oraculum Halyatti redditum, misisse nuncium ad Thrasybulum tunc Milesiorum tyrannum (cuius in primis erat familiaris) admonitum vt aliquid prospiciendo sibi consuleret in præsens. Et Milesij quidem ita id gestum memorant. Halyattes autem, vbi hæc ipsi nunciata sunt, confestim caduceatores Miletum mittit, ad ineundas cum Thrasybulo & Milesiis pactiones tantisper dum templum ædificaretur. Dum caduceator Miletum venit, Thrasybulus (vt qui omnem sermonem planè persenserat, noràtq; quídnam Halyattes facere statuisset) huiuscemodi rem machinatur. Quod frumenti in vrbe erat vel suum ipsius vel priuatorum, id omne in forum congerit: præcipítque Milesiis vt quum ipse signum dedisset, cuncti potarent, & inter se comessationibus vterentur. Hæc Thrasybulus ea gratia fecit præcepítque, vt caduceator Sardius cernens ingentem frumenti aceruum effusum, & homines oblectationibus vacantes, renunciaret Halyattæ. Quod & contigit. nam vt illa cõspexit caduceator, Thrasybulóq; Lydi mandata exposuit, reuersus est Sardis: & (vt ego audio) ob nihil aliud inter eos pacificatum est. Sperans enim Halyattes vehementem penuriam rei frumentariæ Mileti esse, & populum ad extremum vsque malorum deuenisse, reuerso illinc caduceatore, audiebat contraria atque ipse fuerat opinatus. Post hæc inter eos ita conuentum est vt mutuò hospites essent ac socij: próque vno duo delubra apud Assesum ędificauit. Halyattes ipse ex morbo conualuit. Et quæ ad bellum quidē Halyattis cum Milesiis atque Thrasybulo pertinent, ita habuere. Periander autem Cypseli filius fuit is qui Thrasybulo indicauit oraculum, Corinthi tyrannus: cui maximum miraculum fuisse oblatum populares sui prædicant, & his Lesbij assentiuntur. Arionem Methymnæū delphino insidentem ad Tænaron fuisse euectum, qui erat citharœdorum sui seculi nulli secundus: quíq; primus hominum quos nouimus, & fecit & nominauit & docuit Corinthi dithyrambum.

rambum. Hunc Arionem ferunt, quum permultum temporis triuisset apud Periandrum, concupisse in Italiam Siciliamq; nauigare: rursusque parta ingenti pecunia, voluisse Corinthum reuerti: & quum profecturus Tarento esset, quia nullis magis quàm Corinthiis fideret, nauigium virorum Corinthiorum conduxisse. Quum igitur altum tenerent, istos Arioni insidiatos, vt eo deturbato, pecunia potirentur. Hoc illum intelligentem, oblata eis pecunia, mortem tantùm fuisse deprecatum. Non persuadenti nautas iussisse vt aut sibi manus inferret, vt sepulturam in terra nancisceretur, aut illico in mare desiliret. Arionē ad hanc difficultatem redactum, obsecrasse vt quandoquidem ipsis ita placitum esset, paterentur se omni suo ornatu coopertum, stantemq; super foros, cantare: & quum decantasset, pollicebatur se sibi manus illaturum. Istos igitur (inuaserat enim eos libido audiendi præstantissimum inter homines modulatorem) è puppe in mediam nauem concessisse. Illũ, induto sibi omni ornatu, ac sumpta cithara stantem super foros, inchoasse carmen quod dicitur orthium: eoq; decantato, sese, vt erat ornatus, in mare iecisse. Et hos quidem cursum tenuisse Corinthum: illum verò aiunt à delphino exceptum, Tænaron fuisse transuectũ: & quum è delphino descendisset, Corinthum eodem habitu perrexisse: & vbi peruenit, quicquid contigerat enarrasse. Periandrum autem, quia non crederet, tenuisse hominem in custodia, nequò prodiret: cæterũ curauisse vt nautas haberet. Eos accitos, vbi adfuerunt, percontatum siquid de Arione memorarent: & referentibus illum sospitem circa Italiam agere, fortunatumq; Tarenti se reliquisse, Arionem apparuisse eodem quo desiliisset habitu: istos terrefactos, nihil amplius habuisse quod conuicti infitiarentur. Hæc Corinthij ac Lesbij aiunt: extatq; apud Tænarum ingens Arionis ex ære donarium, super delphinum sedens. Porrò Halyattes Lydus, confecto cum Milesijs bello, postea, quum septem & quinquaginta regnasset annos, vita excessit: qui secundus ex hac domo, quũ è morbo conualuisset, apud Delphos dedicauit grandem ex argento pateram: itemque alteram ex ferro paruulam, compactilem, spectatu dignam inter omnia quæ sunt Delphis donaria:

opus Glauci Chij, qui ſolus omnium compactionem ferri excogitauit.

DEFVNCTO Halyatte, ſucceſſit in regno Crœſus, annos natus quinq; & triginta, qui primus Græcorum Epheſijs bellum intulit. Vnde Epheſij ab eo obſeſſi, vrbem Dianæ donarunt, fune ex æde Dianæ ad murum alligato. Eſt autē inter veterem vrbem quæ tunc obſidebatur, & templum, ſeptem ſtadiorum interuallum. Hos primos Crœſus aggreſſus eſt, deinde verò carptim ſingulos Ionū Æolumq;, alias in alios cauſas prætendens, vt in quoſque maximas reperire poterat: in quoſdam etiam friuola cauſatus. Poſtea verò quàm Græcos in Aſia ſubegit ad tributum pendendum, tunc conſtituit ædificatis nauibus aggredi inſulanos. Ad quas compingendas, quum omnia in expedito eſſent, dicunt alij Biantem Prienæum, alij Pittacum Mitylenæum, quum ſe Sardis contuliſſet interrogatum à Crœſo numquid apud Græciam noui eſſet: reſpondiſſe, quòd illum à compingenda claſſe inhibuit. Inquit enim, Inſulani, ô rex, decem millia equorum coemerunt, habentes in animo aduerſus Sardis atq; te exire in expeditionem. Et Crœſum vera loqui ratum, dixiſſe, Vtinam dent dij hanc inſulanis mentem Lydos inuadendi cum equis. Atq; hunc excipientem dixiſſe, Videris mihi, ô rex, cupidè vota facturus vt inſulanos in continente adipiſcaris equitantes, haud abſurda ſpe. Verùm quid aliud inſulanos optare cenſes quàm, ſimulac audierint cōſtituiſſe te aduerſus ſe claſſem ædificare, vt nacti Lydos in mari intercipiant, teq; pro his Græcis quos tu in continente [1] tibi adieciſti, vlciſcantur? Hoc ſermone delectatum admodum Crœſum, atque inductum (eſt enim viſus ille perquam ſcitè dixiſſe) ab ædificanda claſſe deſtitiſſe, atq; ita cum Ionibus qui inſulas incolerent, hoſpitium cōtraxiſſe. Interiecto autem tempore, ſubactis ferme omnibus qui intra Halym colunt. nam præter Cilices ac Lycios, cæteroſq; omnes Crœſus in ſuam poteſtatem redegit, qui ſunt, Lydi, Phryges, Myſi, Mariandyni, Chalybes, Paphlagones, Thraces, Thyniq; & Bithyni, Cares, Iones, Dores, Æoles, Pamphylij. His inquā ſubactis, & potentia Lydorum per Crœſum aucta, contulerunt ſe Sardis opibus florentes, tum cæteri omnes è Græcia ſophiſtæ, qui ea

[1] In ſeruitutē redegiſti.

qui ea tempestate erãt, pro se quisq; proficiscentes: tũ verò Solon vir Atheniensis, qui quũ leges iubentibus Atheniensibus tulisset, decẽ annos per causam contemplandi, nauigando erat peregrinatus, vt ne quam legũ quas condiderat abrogare cogeretur. Nã hoc Athenienses ipsi facere nequibant, maximo iureiurando adacti ad eas decem per annos seruandas quas ipsis Solon condidisset. Harum itaq; legum ac contemplandi gratia Solon peregrè profectus, in Ægyptum ad Hamasim se contulit, & Sardis ad Crœsum. Eò quum peruenisset, hospitaliter in regiam à Crœso exceptus est: tertióque aut quarto quàm venerat die, iussu Crœsi, ministri circumduxerunt hominem circa thesauros: omniaque quæ illic inerant magna ac beata, ostentarunt. Eum porro contemplatum cuncta, & vt sibi opportunum fuerat intuitum, talibus percontatus est Crœsus,
» Hospes Atheniensis, quia multus ad nos rumor de te ema-
» nauit ob tuam sapientiam tuamque discursationem, qui
» philosophando [1] per multa videndi gratia es peregrina-
» tus: ideo mihi nunc cupido incessit sciscitãdi ex te ecquem vidisti omnium beatissimum. Sperans videlicet se inter homines beatissimum esse, ita sciscitabatur. Solon au-
» tem nihil admodum assentatus, sed vt res erat respondens,
» Ego vero, inquit, ô rex, vidi beatissimum Tellum Atheni-
» ensem. Quod dictum admiratus Crœsus, instat interro-
» gare, Qua de re Tellum iudicas esse beatissimum? Quia,
» inquit, Tello Republica bene instituta, filij fuerunt hone-
» sti & boni, [2] eorumque singulis liberi, hique omnes super-
» stites: & quum hoc vitæ, quantum in nobis situm est, benè
» traduxisset, obitus splendidissimus ei obtigit. Siquidem
» prælio quod Athenienses cum finitimis gessere apud E-
» leusinem, quum auxilio venisset, hostemque in fugam ver-
» tisset, pulcherrimam oppetijt mortem. Quem Athenien-
» ses, quo loco occubuerat, eo ipso publicè humarunt, ma-
» gnificeque honorarunt. Tum verò multa de Tello ac beata Solone referente, excitatus Crœsus, interrogat
6 quémnam secundum ab illo vidisset, putans haud dubiè secundas se partes esse laturum. Cleobin, inquit ille, & Bitonem: quippe his & genus Argiuum erat, & victus suppeditabat: adhæc corporis robur tantum, vt & in

1 Per multas regiones.

2 Ex quibus singulis vidit natos liberos, eósque omn.

certaminibus ambo pariter victores extiterint: & de his etiam ista memorentur. Quum dies festus Iunonis apud Argiuos esset, oporteretque omnino matrem horum ad templum ferri bobus iunctis, eisque boues ex agro ad horam præstò non essent: tunc iuuenes exclusi tempore, iugum subeuntes plaustrum pertraxerunt quo mater vehebatur, & quinque ac quadraginta per stadia trahentes ad templum peruenerunt. Quibus, quum hæc fecissent, & ab omni cœtu conspecti fuissent, optimus obtigit vitæ exitus: & per hæc Deus indicauit, satius homini esse mori quàm viuere. Nam quum circumstantes Argiui laudibus tollerent, viri quidem, consilium filiorum, fœminæ verò, matrem eorum, quòd talibus filiis prædita esset: mater gaudio perfusa cum liberorum facto tum fama, ante simulacrum stans, precata est eam vt Cleobi & Bitoni filijs suis daret id quod optimum esset homini contingere. Post hanc precationem, vbi sacrificarunt epulatiq; sunt, quiescentes in ipso delubro, non sunt amplius excitati, sed hoc vitæ exitu perfuncti. Quorum effigies, tanquam virorum qui præstantissimi extitissent, Argiui factas, apud Delphos collocarũt. Et his quidem Solon secundas beatitudinis partes attribuit. Crœsus autem [1] conturbatus inquit, Hospes Atheniensis, « adeóne à te deiicitur in nihilum nostra felicitas vt ne pri- « uatis quidem viris nos æquiparandos ducas? Cui ille, Me « Crœse gnarum omne numen inuidũ esse & turbulentum, « de rebus humanis interrogas? In diuturno enim tempore « multa videntur quæ nemo velit videre, & tolerantur multa « quæ nolit quispiam tolerare. Proponamus enim homini « terminum vitæ ad septuaginta annos, qui anni constant ex « vigintiquinque millibus ac ducentis diebus, mense interca- « lari non posito. *Quòd si velis alternos istorum annorum « addito mense prolixiores fieri, vt tempora opportunè inci- « dentia congruant, menses quidẽ intercalares per annos se- « ptuaginta, fient trigintaquinque, dies autem ex his mensi- « bus mille quingenti. Horum dierum omnium, qui sunt in « septuaginta annos, numero vigintisex millia ducenti quin- « quaginta, [2] nullus prorsus qualem alius rem affert. Ita igi- « tur, Crœse, omnino calamitosus est homo. Cæterùm tu « quidem mihi videris & diuitiis valde pollere, & permulto- «

rum

1 Quũ *hoc responso* premetur.

*Quòd si volet alterũ annũ esse quàm alterum vno mense maiorem, vt tempora eodem opportunè recurrãt, menses quidẽ intercalarii triginta quinq; fiunt per annos septuaginta: dies verò ex his mẽsibus mille & quinquaginta: *vt Perellus vertit apud Theodor. Gaz. in lib. De mensibus: teste Paulo Leopardo Emend. lib. 6, c. 21. S.*

2 Alter nihil affert quod alteri sit prorsus simile. Ita igitur, Crœse, omnis homo est ipsa calamitas.

» rum hominum rex esse: sed id de quo me interrogasti, nō-
» dum te esse dixero priusquam te bene vita defunctum esse
» audiero. Neq; enim beatior est qui magnis opibus præ-
» ditus est, eo qui [1] diurnum victum habet: nisi eidem omni-
» bus bonis prædito, fortuna concesserit bene vita defungi.
» Etenim complures homines sunt perquam locupletes, mi-
» nimè tamen beati: complures item mediocria habentes
» patrimonia, fortunati. Quorum is qui diuitiis affluit, sed nō
» beatus est, duabus tantummodo rebus antecellit fortuna-
» tum: at hic illum pluribus. Ille ad cupiditates implendas, &
» ad grandem quæ incidat offensam superandam validior
» est: [2] hic, etsi illo inferior est in his duobus quæ bene illi à
» fortuna denegātur, tamen excellit quòd illorum inexper-
» tus est, quòd prospera fruitur valetudine, quòd malorum
» expers, quòd bonorum liberorum parens, quòd formosus
» est. Quòd si præter hæc, diem quoque suum rectè obierit,
» is est (quem quæris) dignus qui vocetur beatus: prius tamē
» quàm ad obitum peruenerit, nequaquam beatus appellan-
» dus, sed fortunatus. Sed hæc omnia consequi hominem
» impossibile est: sicut nec vna regio cuncta sibiipsi suppedi-
» tat: sed aliud habens, alio indiget: quæ tamen habet pluri-
» ma, ea est optima: quemadmodum etiam hominis corpus
» vnum aliquod non est consummatum, quia aliud habet,
» alio caret. Sed quisquis horum plurima constanter habue-
» rit, & postea placido animo è vita excesserit, [3] hic apud me
» nomine hoc veluti rex donari meretur. Omnis autem rei
» oportet inspicere exitum, quò sit euasura: quoniam multos
» Deus quibus [4] fortunas suppeditauerat, radicitus euertit.
Hæc Solon, neque assentando Crœso, neque vllius eū mo-
menti faciendo, loquutus dimittitur: saneque est visus esse
indoctus, qui bonis præsentibus prætermissis, iuberet o-
mnium rerum inspicere exitum. Post abitum Solonis in-
gens deorum indignatio Crœsum excepit, quòd (vt conii-
cere licet) seipsum omnium hominum beatissimum arbi-
traretur. Statim igitur ei quiescenti somnium oblatum est,
veritatem indicans malorum quę circa filium erant euen-
tura. Erant autem Crœso liberi duo: quorum alter [5] qui
mutus, inutilis erat: alter inter æquales in omnibus longè
primus, nomine Atys. Hunc itaque Atym Crœso signifi-

1 Viuit in diem.

2 Hic verò istis illum superat, quòd damnū quidem ferre & desiderium explere nō ita potest vt ille: sed hæc ab eo arcet felicitas, expers est malorum, sanus, felix sobole, & formosus.

3 Is (meo quidem iudicio) dignus est, ô rex, qui nomen illud ferat.

4 Felicitatē ostentarat.

5 Vitio corporis laborabat. erat enim surdus.

cat somnium, fore vt ferrea cuspis traiectum interimeret. Experrectus, & secum rem versans, somnio territus, accipit filio vxorem: & quum solitus esset præesse copijs Lydorum, nusquam eum amplius ad tale munus dimittit: iacula & hastas, omniaque huiuscemodi quibus homines in bello vtuntur, è porticibus amouens, in thalamos infert, nequid suspensum in filium decideret. Quum autem nuptias filij in manibus haberet, aduenit Sardis quidam in calamitate positus, manibusque non puris, natione Phryx, regio ex genere. Hunc, quum ad ædes Crœsi venisset, ex rituque domestico, vt sibi expiari liceret, orasset, Crœsus expiauit. Modus autē expiandi propemodum is est apud Lydos qui apud Græcos. Vbi verò legitima peregit Crœsus, percontatus est vnde ille, quísnam foret, inquiens, Homo, quis tu? & quo Phrygiæ loco profectus, domesticus mihi factus es? & quem virum aut quam fœminam interemisti? Ad quem ille respondit, Midæ Gordio prognati sum filius, nomine Adrastus: quia fratrem meum ipsius imprudens interemi, adsum eiectus à patre, & omnibus rebus exutus. Crœsus autem inuicem ad eum his verbis inquit, Ex viris nobis amicis oriundus es, & ad amicos venisti: hîc in nostris ædibus tu manens, nullius rei indigebis. Istam porro calamitatem quam leuissimè ferendo, plurimum lucrifacies. Atque ille quidem apud Crœsum domicilium habuit. Verùm per hoc idem tempus apud Olympum montem Mysiæ, aper eximiæ magnitudinis extitit, qui ex hoc monte progressus, Mysorum opera peruastabat: quemque sæpenumero Mysi aggressi, nihil admodum mali ei fecerant, sed ab eo acceperant. Ad extremum igitur missis ad Crœsum nunciis, ita dixere, Apparuit, ô rex, apud nos maximus aper, qui agrestia corrumpit opera: quem studiosissimè captantes, interimere tamen non valuimus. Nunc itaq; te obsecramus vt nobiscum filium tuum ac delectos iuuenes canesque mittas, quò belluam è regione tollamus. Hæc illis precantibus, Crœsus somnia memoria repetens, ita respondit, Filij quidem mei nolite amplius facere mentionem: neque enim eum vobis dimitterem. nam est nouus maritus, & ista nunc sunt ei cordi. Lydorum tamen delectos

7

lectos

» lectos & venatores omnes cum canibus vnà mittam, man-
» daboque euntibus vt promptissimè vobiscum belluam
» de regione summoueant. Hæc Crœsus respondit. Cuius verbis quum contenti non essent Mysij, interuenit Crœsi filius, auditisque quæ Mysij precarentur, & Crœso negante cum illis missurum se filium, hæc inquit ad eum a-
» dolescens, [1] Pater, quæ nobis antehac aliquando hone-
» stissima ac magnificentissima erant, vel in bella vel in ve-
» nationes eundo specimen sui dare, horum vtroque nunc
» exclusum me tenes, nulla in me animaduersa neque i-
» gnauia neque socordia. Nunc ergo quibus me oculis
» conspici oportet euntem in forum, atque illinc redeun-
» tem? qualis ciuibus, qualis vxori recens nuptæ vide-
» bor? cui illa viro videbitur nupta? Proinde me tu aut si
» nas venatum ire, aut mihi verbis persuadeas, potiora i-
» sta esse quæ facis. Cui respondens Crœsus, Fili, inquit, ne-
» que quòd ignauiam, neque quòd aliud quippiam iniu-
» cundum mihi animaduerterim in te, hæc facio: sed visum
» quod in somnis mihi oblatum est, dixit te breuis æui futu-
» rum: quippe ferrea periturum cuspide. Cuius visi gratia
» & has maturaui nuptias, nec ad ea quæ suscipiuntur, di-
» mitto, obseruans si quo pacto queam te, dum viuo, à cla-
» de subtrahere. Filius enim mihi vnicus es. namque alte-
» rum auribus captum pro nullo existimo. Ad quem vicis-
» sim adolescens, Pater, inquit, tibi equidem ignosco agen-
» ti circa me custodiam, qui talem videris visionem: verùm
» tu illam non probè percipis: quam (quoniam te latet) æ-
» quum est me tibi interpretari. Ais tibi somnium ostendis-
» se, me ferrea periturum cuspide. At verò quænam ma-
» nus sunt, quæve cuspis ferrea quam tu pertimescas? Nam
» si dente dixisset aut aliquo huius simili periturum me,
» deberes facere quæ facis: nunc autem dixit, cuspide. Qua-
» re, quum non sit nobis pugna cum viris, ire me sinas. Et
» Crœsus, Euincis me, inquit, fili, ista loquens de somnio
» intelligendo. Quapropter, vt abs te victus, muto senten-
» tiam, & tibi veniam do eundi ad venationem. Hæc lo-
» quutus Crœsus, Adrastum Phrygem accersit, eique, vbi ad-
» fuit, talia inquit, Ego te Adraste [2] calamitate præditum (nō
» ingrato tibi hæc exprobro) expiaui, & receptum domi

1 Antehac quidē, pater, nobis licebat ex rebus pulcherrimis, & in primis generosis, nēpe bella & venationes frequētando, nominis celebritatē quærere. at tu nunc vtroque istorum excl. &c.

2 Calamitate perculsum (quod non dico vt quicquā ingratum tibi exprobrē)

habeo,omnem ſuppeditans ſumptum : nunc ergo de me qui prior de te bene meritus ſum,debes inuicem bene mereri. Cuſtodem te opus eſt eſſe filij mei venatum proficiſcētis,ne qui inter viam occulti graſſatores in veſtram perniciem prodeant. Ad hęc,tua intereſt eò te ire vbi ſplendor ex rebus geſtis paratur,quod tibi paternum eſt, & præterea tibi robur adeſt.Cui Adraſtus,Ego,inquit,ô rex, in iſtud certamen alioqui non pergerem: quem tali calamitate affectum,nefas eſt ad æquales ſe conferre fortunatos, [1] aut velle inter eos adeſſe.& frequenter meipſum continui:nūc tamen quoniam tibi hoc in animo eſt, cui gratificari debeo & gratiam referre pro beneficiis , iſtud exequi paratus ſum:filiumque tuum,quem me cuſtodire iubes, expecta incolumem rediturum [2] cuſtodis cauſa. Poſteaquam his verbis Adraſtus Crœſo reſpondit, mox inſtructi viris delectis,iuuenibusque & canibus, diſcedunt. Qui vbi ad montem Olympum peruenere, belluam indagant, & inuentam circumfuſi iaculis inceſſunt.Ibi hoſpes is qui à cæde fuerat expiatus,& vocabatur Adraſtus, vibrato in aprū iaculo,non illum,ſed fruſtrato ictu filium Crœſi adeptus eſt. Iſte, cuſpide ictus, vocem ſomni impleuit. Quod factum quidam Crœſo nunciaturus cucurrit, perueniensq; Sardis,pugnam illi & filij necē indicauit. Crœſus autem morte filij perturbatus,eo grauius eā ferebat quòd is eum necaſſet quem expiaſſet à cædè. Et pergrauiter cladem ſuam lamentans, Iouem expiatorem inuocabat, teſtificans quæ ab hoſpite paſſus eſſet. [3] Inuocabat etiam hoſpitalem & familiarem,hunc eundem nominās Deum : hoſpitalem quidem,quòd quum domum excepiſſet hoſpitem, percuſſorem filij ſui imprudens aluiſſet : familiarem verò, quòd quem pro illius cuſtode miſiſſet, eum comperiſſet maximum hoſtem. Secundum hæc , Lydi adfuerunt qui mortuum adferebant:poſt ipſum interfector ſequebatur.Stans autem hic ante cadauer,ſeſe Crœſo tradebat , manus protendens,iubensque vt ſe ſuper cadauer mactaret, referendo tum priorem calamitatem ſuam, tum, quoniam ſuum etiam expiatorem interemiſſet,ſibi viuēdum amplius non eſſe.Hęc Crœſus audiens,etſi in tanto domeſtico luctu poſitus,tamen Adraſtum miſeratus eſt,& ad eum inquit, Habeo

1 Neque mihi ea eſt voluntas.

2 Quod ad cuſtodem attinet.

3 Hoſpitalem & ſodalitiū, eūdem illum Deum appellans.

» beo abs te hoſpes omnem ſatisfactionem, quoniam tei-
» pſum morte condemnas. Neque verò tu huius mihi cladis
» author es, niſi quatenus id feciſti imprudens: ſed deorum
» quiſpiam, qui iampridem mihi ventura ſignificauit. Crœ-
ſus ergo filium pro dignitate ſepeliuit. Adraſtus autem Mi-
dę filius, Gordij nepos, is qui tum fratris tum expiatoris in-
terfector extiterat, vbi ſilentium hominum fuit ad ſepul-
chrum,[1] ignoſcentibus ei hominibus ob quæ ipſe grauiſſi-
mè afflictabatur, ſeſe ſuper buſtũ transfodit. Porro Crœ-
ſus filio orbatus, ingenti in luctu duos annos egit. [2]Quem
luctum poſtea finiuit Aſtyagis Cyaxaris filij dominatio à
Cyro Cambyſis filio ſublata, & res Perſarum augeſcentes:
atq; in ſolicitudinem venit, ſiqua ratione poſſet, potẽtiam
Perſicam, priuſquam magna efficeretur, occupare. Sub hãc
ergo cogitationem, ſtatim tentare ſtatuit vaticinia, quæq;
apud Gręcos, quęq; in Affrica eſſent, aliis aliò dimiſſis, qui-
buſdam Delphos,[3] quibuſdam Dodonam: nonnulli etiam
ad Amphiaraum ac Trophonium, & alij quidam ierunt ad
Branchidas orę Mileſiæ. Atq; hæc ſunt Græca ad quæ con-
ſulenda Crœſus miſit oracula. In Affrica verò ad Ammo-
nem alios reſponſa petituros dimiſit. Omnes autem miſit
exploratũ oracula quid ſentirent: vt, ſi conſentanea in vero
deprehenderentur ea, ſecundò per ſuos tentaret nunquid
in Perſas expeditionem moliretur. Mittens itaq; ad oracu-
la tentanda Lydos, hæc dedit eis mandata, vt qua die pro-
ficiſcerentur ex Sardibus, ab ea reliquum tempus ſuppu-
tantes,[4] quotidie oraculis vterentur, ſciſcitantes quidnam
faceret Lydorum rex Crœſus Halyattæ filius: & quod ſin-
gula oracula reſpondiſſent, id omne conſcriptum ad ſe re-
ferrent. Quid porro cætera reſponderint oracula, à nemi-
ne commemoratur: apud Delphos autem, ſimulatque in-
greſſi ſunt Lydi domũ, conſulturi deum, & ſciſcitaturi quod
ſibi eſſet iniunctum, Pythia hexametro tenore hæc inquit,

» *Æquoris eſt ſpatium & numerus mihi notus arenæ.*
» *Mutum percipio, fantis nihil audio vocem.*
» *Venit ad hos ſenſus nidor teſtudinis acris,*
» *Quæ ſimul agnina coquitur cum carne lebete,*
» *Ære infrà ſtrato, & ſtratum cui deſuper eſt æs.*

His oraculis quæ Pythia reddidit, conſcriptis, Lydi digreſſi

1 Seſe exiſtimãs omnium hominũ quos vnquã vidiſſet, eſſe miſerrimum, ſeipſum ſup.

2 Poſtea verò Aſtyagis Cyaxaris filij principatus à Cyro Cambyſæ filio ſublatus, Crœſi luctũ inhibuit, eumq; in ſolicitudinem cõiecit quomodo poſſet, priuſquam Perſæ magni facti eſſent, creſcentem eorum potentiam ſubuertere.

3 Quibuſdam ad Phocenſium vrbem, Abas, quibuſdam.

4 Singuli eodem die oraculum conſulerent.

Sardis rediêre. Quumque alii quos circummiserat Crœsus, affuissent, tunc singula resignans, quod scriptum esset, inspexit: quorum quidem nullum probauit. Vbi autem illud Delphicum audiuit, protinus veneratus est, & excepit: existimans solum esse Delphicũ illud oraculum: quippe quòd comperisset quod ipse fecerat. Nam posteaquam ad petenda oracula nuntios dimiserat, statuto illo die obseruato, tale quiddam est machinatus, commendando ea quæ ad deprehendendum & explicandum perdifficilia forent: testudinem pariter & agnum concisos in aheno coxit, operculo aheneo imposito. Atque ita è Delphis Crœso responsum est. Ex Amphiarai vaticinio quidnam responsum sit Lydis, quum in sacro illo rite sacrificassent, non queo dicere. Nam de eo nil fertur aliud quàm quòd & hoc Crœsus verax vaticinium se nactũ esse existimauit. Post hæc autem ingentibus hostiis deum qui est apud Delphos exorandum statuit. Immolauit enim lecta pecora numero ter mille: pręterea lectos aureos & argenteos, phialas aureas, & amictus purpureos, ac tunicas ingenti pyra extructa concremauit, sperans sese aliquanto magis his rebus posse deum illum sibi adiungere: iussis etiam Lydis omnibus, vt sua ipsorum, quicquid tale haberet quisque, immolaret. Quo ex sacrificio quum immẽsa vis auri defluxisset, ex ea dimidiatos lateres conflauit, lõgiores quidem, sex palmorum, breuiores trium, crassitudine palmari, numero centum decem & septem: quorum quatuor erant auri excocti, singuli pondo duorum & dimidij talenti: cæteri verò, auri albidi, pondo binûm talentorum. Fecit quoque leonis effigiem ex auro excocto, decem talentorum pondo: qui leo dum templum Delphicũ deflagrauit, à semilateribus decidit: (super illos enim erat collocatus) & nunc in Corinthiorũ thesauro repositus est, pondo sex talentorum atq; dimidij, eliquatis tribus talentis ac dimidio. Hæc Crœsus vbi perfecit, Delphos misit, cumque eis hæc alia, duas grandi forma pateras, auream argenteamque: quarum aurea intrantibus templum ad dexteram posita erat, argentea ad sinistram. Quæ & ipsæ, quum templum incensum est, amotæ fuerũt, aureaque in Clazomeniorum thesauro posita, pondo talentorum octo & dimidij, prætereà minarum duodecim:

9

argentea

argentea ad suggrundam anguli templi, sexcentarum amphorarum capax: in quam miscebatur vinum à Delphis Theophaniæ festo: opus (vt Delphi aiunt) Theodori Samij, vt & ego arbitror. nõ enim mihi videtur opus vulgare. Misit præterea dolia argentea quatuor, quę in Corinthiorum thesauro sunt collocata. Donauit item aquiminaria duo, aureum argenteumque: quorum in aureo inscriptum est, donarium esse Lacedæmoniorum: non rectè, quoniam & hoc Crœsi est. sed quidam Delphorum gratificari Lacedæmonijs volens hoc inscripsit: cuius nomen ego cognitum habens, non tamen promam. Verùm puer per cuius manus fluit aqua, Lacedæmoniorum est, sed eorum neutrum aquiminare. Alia quoque cum his permulta Crœsus dona misit non insignia: item fusilia ex argento orbiculata: necnon mulieris simulacrum tricubitale, quod Delphi narrãt esse effigiem pistricis Crœsi. Super hoc donauit vxoris suæ monilia à collo pendentia, ac zonas, [1] quæ Delphos Crœsus transmisit. Amphiarao insuper, cuius & virtutem audierat & cladem, donauit clypeum ex auro totum, totámque ex auro solido hastam, & [2] xystum cum suis iaculis aureum. quæ ambo ad meam vsque memoriam apud Thebas reposita fuerunt in Ismenij Apollinis templo. Hęc dona Lydis portaturis ad oracula Crœsus iniunxit vt interrogarent an aduersus Persas Crœsus sumeret expeditionem, & aliquorum hominũ auxilia adsciseeret. Lydi vbi eò quò dimittebantur peruenerunt, donariis oblatis, oracula consuluerunt his verbis, » Crœsus Lydorũ aliarumq; nationum » rex, [3] ista in hominibus sola esse vaticinia sentiens, idcirco » qualia debita sunt dona dat, vosq; percontatur an aduersus » Persas sit profecturus in expeditionẽ, & socialem aliquem » exercitum sibi adiuncturus. Atque hi quidem hęc interrogarunt. Oraculi autem vtriusq; in idem concurrebant sententiæ, prædicentes Crœso fore vt si arma Persis inferret, magnum imperiũ euerteret. Consulebant etiam vt potentissimos Græcorũ ad comparandos sibi socios exquireret. His responsis relatis atque auditis, Crœsus ita elatus animo est vt omnino conciperet spem se euersurum esse imperium Cyri: ac rursus mitteret Delphos ad Pythiam dona, in singulos viros, quos illic multos esse audiebat, binos au-

1 Et hęc quidem Delphos Crœs.

2 Hastile cũ suis spiculis.

3 Existimãs sola hæc esse inter homines oracula, mittit vobis dona vestris inuentis conuenientia.

ri stateres. Ob quæ munera Delphi vicissim Crœso Lydísque donarunt primas in consulendo [1] oraculo partes, primumque in sedendo locum, & ius perpetuum cuique volenti adscribi in numerum Delphorum. Cæterùm donis Crœsus prosequutus Delphos, tertiò vaticinium consuluit, [2] quòd videlicet illud verax sibi esse cõperisset. Quærebat autem an diuturnum sibi foret imperium. Cui Pythia in hæc verba respondit,

Regis apud Medos mulo iam sede potito,
Lyde fugam mollis scruposum corripe ad Hermum,
Néve mane: ignauus posito sis Lyde pudore.

His ex versibus, quum allati essent, multo magis quàm ex cæteris voluptatem Crœsus accepit, sperans fore vt nunquam apud Medos mulus pro viro regnaret: & proinde nec ipse nec posteri sui principatu abrogarentur. Post hæc putauit sibi curandum vt potentissimos Græcorum sibi conciliaret. Idque vestigando, comperit Lacedæmonios atque Athenienses eos esse, quòd alteri in Dorico genere, alteri in Ionico antecellerent. [3] Nam de his ita antea iudicabatur, quum ab initio altera gens foret Pelasgica, altera Hellenica, *hoc est Græca:* quarum hæc nunquam solum mutauit, illa assiduè multumq; est peruagata. Etenim sub Deucalione rege oram Phthiotidem incoluit, sub Doro Hellenis filio regionem quæ ad Ossam & Olympum iacet, nomine Istiæotim: vnde à Cadmæis eiecta, coluit in Pindo locum quem vocant Macednum. Inde rursus in Dryopidem commigrauit, atque ita in Peloponnesum venit, Doricaque cognominata est. Cæterùm qua lingua Pelasgi sint vsi, pro certo affirmare non possum: [4] sed coniectura signorum

1 Et renunciando orac. Valla legit ἀπελίω, pro ἀγγελίω.

2 Postquam enim oraculum illud verax esse compérisset, eo ad satietatem vsque abutebatur.

3 Nam hæ duæ gentes antiquitus præcellere iudicabantur, vna videlicet Pelasgica, altera verò Hellenica: quarũ ista quidem nunquam aliò demigrarit, illa verò valde multúmque sit vagata.

4 *Totũ hunc locum sic interpretor, qui in Græco etiam exemplari prorsus est perturbatus*, Sed ex cõiectura licet dicere, eius linguæ fuisse cuius sunt hodie ij ex Pelasgis qui supra Tyrrhenos Crotona ciuitatem incolunt, & olim finitimi erant iis quos nunc Dores vocant: tum videlicet quum eam quam nunc appellant Thessalicam regionem incolebant: & ij quoque Pelasgi qui Placiam & Scylacen condiderunt, & Atheniensium contubernales fuerunt. Ex his, inquam, coniectura facta, dicere licet, Pelasgos olim barbarè fuisse loquutos. Nam & Crotoniatæ & Placieni lingua quidem dissident a suis vicinis, inter se verò cõueniunt: & satis ostendunt se eam ipsam linguæ formam conseruasse quam habebant quum in eas regiones migrarent. Itaque si tota gens Pelasgica talis erat, Atticæ regionis incolæ Pelasgi, & quæcunque aliæ Pelasgicæ ciuitates nomen mutarunt, quũ in Hellenas mutarentur, suam etiam linguam dedidicerunt. Gens autem Hellenica

rum licet dicere eandem qua nunc Pelaſgi vtuntur qui ſupra Tyrrhenos vrbem * Creſtonem incolunt, quodam
10 tempore finitimi eorum qui nunc Dores vocantur, tunc incolentes regionem quæ nunc Theſſalia nominatur,& Placiam,& Scylacen: quum Pelaſgi habitarent ad Helleſpontum,qui contermini Athenienſium erant: aliaque omnia Pelaſgica oppida nomen immutarunt. Quibus ſignis coniectantes oportet dicere,Pelaſgos barbara lingua fuiſſe:& ſi tota gens Pelaſgica talis erat, gentem Atticam vtpote Pelaſgicam,quum in Hellenes, *id eſt Græcos*,tranſijt,linguam ſimul iſtorum perdidiſſe. Etenim neque Creſtoniatarum loquela cum vllo circà populorum conſentit,& Placianorum ne ſecum quidem ipſa. Per quod declarant,quam linguæ figuram obtinebant quum in hæc loca tranſierunt,eandem ſe nunc conſeruare. At natio Hellenica,*id eſt Græca*, ex quo exiſtit, eadem lingua ſemper eſt vſa,vt mihi videtur: ideo imbecillis, quòd ex Pelaſgica fuit abſciſſa, & ab exiguo initio profecta, mox in multas gentes augeſcens,tum aliarum,tum præcipuè barbararum frequentia ſe ad illam conferente. Quæ cauſa mihi videtur fuiſſe cur gens Pelaſgica, quòd Græca eſſet, nequaquam magnos profectus fecerit.

Ex his igitur gentibus, Atticam Crœſus audiebat obtineri, [1] oppreſſamque eſſe à Piſiſtrato Hippocratis filio. Hic enim ea tempeſtate tyrannus Athenis erat.Cuius patri,quum priuatus ſpectaret olympia,ingens contigit portentum. Nam quum hoſtiam immolaſſet, ahena (vt impoſita erant)plena & carne & aqua, abſque igne efferbuerunt,ita vt aqua redundaret. Quod portentum conſpicatus Chilon Lacedæmonius,qui fortè aderat, ſuaſit ei, primùm, ne vxorem fœcundam duceret domum: ſecundo loco,ſi vxorem haberet, eijceret: & ſiquidem ex ea filium ſuſtuliſſet,abdicaret.Huius conſilio non perſuaſus Hippocrates, hunc poſtea Piſiſtratum filium ſuſtulit, qui in ſeditione littoralium, quibus præerat Megacles Alcmæonis filius, & campeſtrium, quibus præerat Lycurgus Ariſtolaidis filius, tertiam ſeditionem excitauit,tyrannidem affectans: contractiſque ſeditioſis, per cauſam tutandi montanos,huiuſcemodi rem machinatur:Seipſum ac mu-

lenica ſemper ex quo extitit, eadẽ lingua vſa eſt, vt mihi videtur: quumq; à Pelaſgis abſciſſa, imbecilla eſſet, à tenuibus quibuſdam principiis progreſſa, valde multis gentibus & frequẽtibus etiam barbaris cum ea ſeſe cõiungentibus, in multitudinẽ excreuit. Et ſic quoq; mihi videtur Pelaſgica gens, quum barbara eſſet, magnopere nón creuiſſe.

* *Dionyſius Halicarn. lib.1, pag.19,* Crotonem *vocat.S.*

1 Et dominari.

los quum vulneraſſet, agitauit vehiculum in forum, tanquam elapſus ex hoſtibus, quem rus proficiſcentem illi prorſus interimere voluiſſent: & populum precatus eſt vt aliquid cuſtodiæ circa ſe obtineret, quum prius ſpecimen ſui edidiſſet in expeditione contra Megarenſes, cui præfuerat, capta Niſæa, alijsque præclaris operibus editis. Populus igitur Athenienſis, ita deceptus, dedit ei quoſdam è ciuibus delectos pro ſatellitibus, non qui haſtas ſed clauas ferrent, Piſiſtratum ſectantes. Cum quibus ille impetu facto arcem occupauit: & inde Athenienſium imperio potitus, nullis qui tum erant magiſtratibus perturbatis, neque legibus mutatis, ſed in præſenti ſtatu manens, vrbem bene ac pulchrè exornauit. Sed non multo pòſt tempore milites Megaclis & Lycurgi concordibus animis eum eiecerunt. Hunc igitur in modum Piſiſtratus primùm obtinuit Athenas, & tyrannidem nondum valde ſtabilitam amiſit: cuius eiectores rurſus inter ſe ſeditiones redintegrarunt. Hac autem ſeditione Megacles fatigatus, Piſiſtratum miſſo caduceatore inuitat nunquid velit filiam capere vxorem, addita tyrannidis conditione. Accipiente verò conditionem Piſiſtrato, machinati ſunt ad illum reſtituendum, rem (vt ego comperio) longè ſtultiſſimam: (quandoquidem iam olim diiudicatum eſt Græcam gentem dexteriorem eſſe quàm barbaram, & magis ab ineptiis abhorrentem) præſertim ſi iſti ex Athenienſium numero, qui inter Græcos feruntur ſapientia primi, talia ſunt machinati. Erat in tribu Pæanica mulier nomine Phya, tribus digitis minus ſtatura quatuor cubitorum: alioqui formoſa. Hanc mulierem omni armatura quum inſtruxiſſent, in currumque ſuſtuliſſent, compoſitam in eum habitum quo venuſtiſſima videnda eſſet, in vrbem agunt, præmiſſis qui præcurrerent præconibus, quique quum in vrbem veniſſent, hæc mandata exequerentur, his verbis, Athenienſes, bona mente excipite Piſiſtratum, quem Minerua ipſa præcipuo inter homines honore proſequuta, in ſuam reducit arcem. Iſti igitur paſſim euntes talia prædicarunt: & ſtatim rumor in tribus emanauit, Piſiſtratum à Minerua reduci. Qui verò in vrbe erant, perſuaſi hanc mulierem eſſe deam ipſam,

 fœminæ

fœminæ supplicarunt pariter, & Pisistratum acceperunt. Hunc in modum quem diximus, recuperata tyrannide, Pisistratus, ex pactione quam inierat cum Megacle, filiam eius duxit vxorem. Verùm quum & filij essent ei adolescentes, & Alcmæonidæ dicerentur obnoxij esse crimini piaculari, nolens ex nouo coniugio liberos tollere, [1] haud legitimè coibat cum vxore. Quam rem quum inter illicita occultasset, postea ad matrem retulit, enunciaret id nécne. Mater viro indicauit. Iste verò iniquo animo ferens se à Pisistrato contumelia affici, vt erat iratus, [2] milites homini infensos reddidit. Quæ fieri Pisistratus contra se animaduertens, regione prorsus abscedit: & vbi Eretriam peruenit, vnà cum filiis deliberat. Quum autem sententia Hippiæ præualuisset, de tyrannide rursus recu- 11 peranda, [3] aliquot ciuitates excitauerunt, quæ ipsis nonnihil beneuolæ erant. Et cum aliæ complures contulerunt pecuniæ multum, tum verò Thebani plurimum. [4] Post hæc non ita multo interiecto tempore, omnia ad reditum eis in expedito fuerunt. Nam & ex Peloponneso Argiui aderant mercede conducti, & Naxius quidam, nomine Lygdamis, vltro adueniens, multum alacritatis addidit, allatis & pecuniis & copiis. Profecti autem Eretria, anno vndecimo vertente redierunt, & primùm in Attica Marathonem occuparunt. Ad quos interea ibi castra habentes cum seditiosi ex vrbe se conferebant, tum alij ex tribubus confluebant, quibus erat tyrannis quàm libertas iucundior: atque ita congregabantur. Cæterùm Pisistratus quamdiu pecuniam cogebat, & postea Marathonem tenebat, Athenienses qui intra vrbem degebant, rem nihili fecerunt: sed vbi acceperunt eum ex Marathone vrbem versus mouere, ita domum ad se defendendos obuiam tendunt. Isti igitur cum omnibus copiis infesti in illos redeuntes tendebant. Quum autem qui cum Pisistrato erant è Marathone digressi, simul contra vrbem irent, & in eundem locum conuenissent, perrexerunt ad Mineruæ Pallenidis fanum, [5] altrinsecusque arma posuerunt. Hîc diuina pompa fungẽs Amphilytus Acarnan ariolus, [6] Pisistratum cui assistebat adiit, & hexametro carmine vaticinatus est, inquiens:

1 Nõ coibat cum vxore vt moris est. Et illa quidem initio hoc tegebat, postea verò matri, siue percontanti, siue minus, exposuit: & ista rursus marito.

2 Positis inimicitiis in gratiã rediit cum seditiosis. [*vel, vt alii, in gratiã rediit cum diuersæ factionis hominib. S.*]

3 Munera collegerunt ex vrbibus antea sibi vtcunque cognitis.

4 Postea verò (vt paucis absoluam) tẽpus emersit, & omnia ad reditum fuerunt ipsis parata.

5 Peruenit, & arma ex aduerso posuit. Ibi verò diuino impulsu fret⁹. Amph.

6 Pisistrato adfuit, & ad eum accedẽs, hex.

1 Verriculum iactũ eſt, expanſaq; retia, nocte Mox aderũt thynni cl. [*Camer. vertit*, Iacta rudens. *alij*, Iactus eſt iactus. S.]

2 Ne diſperſi Athenienſes amplius conglobarentur: [*vel, vt alij*, cõuenirent. S.]

3 Crœſus igitur per id tẽpus Athenienſes eò redactos eſſe intellexit: Lacedæmonios autem mag.

4 Nullo neq; inter ſe neq; cum peregrinis commercio. ſed ad æquam & honeſtis legib. inſtitutã gubernationem ſic tranſierũt.

[1] *Eſt nummus protectus, item ſunt retia tenta:* "
Nocte meant thynni claro ſub ſidere lunæ. "

Hoc ille oraculum diuino afflatus ſpiritu reddidit. Piſiſtratus verò, eo percepto, & ſe illud accipere affirmauit, & in Athenienſes vrbe egreſſos copias duxit. At illi tũc ad prandium ſe conuerterant, & ſecundum prandium partim ad talos, partim ad ſomnum. In hos igitur impetu facto, qui cum Piſiſtrato erant, eos in fugam vertunt. Ipſis autem fugientibus ſolertiſſimum conſilium Piſiſtratus excogitauit, [2] vt Athenienſes nec amplius caperentur, & tamen diſſiparentur: Pueros iuſſos conſcendere equos præmiſit, qui aſſequendo fugientes, mandata Piſiſtrati dicerent, iuberentque eos bono animo eſſe, & ad ſua quemque abire. Ita audientibus dicto Athenienſibus, Piſiſtratus tertiò potitus Athenis, tyrannidem ſtabiliuit tum auxiliariorum copijs, tum pecuniarum prouentibus, partim indidem, partim à flumine Strymone comparatis. Filios quoque eorum Athenienſium qui perſtiterant, nec è veſtigio fugam fecerant, pro obſidibus ſumptos, in Naxum tranſtulit. Hanc enim inſulam bello ſubegerat, Lygdamidique permiſerat, quum antehac etiam Delum inſulam ex oraculis expiaſſet. Expiauit autem, quatenus proſpectus à templo ferebatur, eatenus ex omni loco cadaueribus effoſſis, & in alium eiuſdem inſulæ locum tranſlatis. Itaque Piſiſtratus tyrannide potitus eſt, Athenienſium alijs in prælio cæſis, alijs vnà cum Alcmæonidis domo profugis. [3] Hunc ita Athenienſibus imperantem ea tempeſtate Crœſus audiebat: Lacedæmonios quoque magnis è cladibus ereptos, & iam Tegeatibus bello ſuperiores eſſe. Quippe ſub Leonte & Hegeſicle Spartæ regnantibus, Lacedæmonij quum cætera bella proſperè geſſiſſent, aduerſus ſolos Tegeates cladem acceperant. Et antea fere ex omnibus Græcis peſſimè morati fuerant, [4] tam circa ſe quàm circa hoſpites nullo conſuetudinis conuerſationiſq; commercio. quæ inſtituta in melius mutauere, Lycurgo, viro inter Spartiatas probato, Delphos ad oraculum profecto: cui, ſimulatq; in ædem ingreſſus eſt, Pythia hæc inquit,

Ad mea veniſti præpinguia templa Lycurge, "
Grate Ioui & cunctis qui tecta tuentur olympi. "

Ambi-

" *Ambigo vaticiner sis vtrum virne deúsne:*
" *Sed multo magis esse deum te credo Lycurge.*

Nonnulli præter hæc aiunt Pythiam ei exposuisse instituta quæ nunc à Spartiatis seruantur. Ipsi tamen Lacedæmonij volunt Lycurgum, quum esset tutor & idem patruus Leobotæ Spartiatarum regis, è Creta hæc attulisse. Siquidem quum primum tutor factus est, omnia iura immutauit: deditq; operam nequis ea transgrederetur: deinde verò quæ ad bellum pertinent, [1] enomotias, triacadas, & syssitia: super hæc instituit *tribunos plebis*, ephoros ac senatores. Ita illi ad rectum vitæ genus translati sunt à Lycurgo: quem vita defunctum, delubro ædificato egregiè colunt. [2] Ex quo, cum bonitate soli, tum non exigua hominum copia, discurrerunt statim, ac benignè rem gesserunt. Nec amplius contenti otio frui, quum se Arcadibus præstantiores esse arbitrarentur, de omni illorũ terra occupanda oraculum Delphicum cõsuluerunt. Quibus Pythia respondit,

" *Me petis Arcadiã? multum petis: haud tibi tradã.*
" *Multi apud Arcadiam vescentes glande viri sunt,*
12 *Qui te reiicient. tibi ego haud inuidero quicquam,*
" *Saltandam Tegeam planta plaudente daturus:*
" *Vtque queas campum metiri * fune feracem.*

Hæc responsa vbi accepere Lacedæmonij, à cæteris Arcadibus abstinentes, bellum intulere Tegeatibus, ferentes secum compedes: videlicet captioso freti oraculo, tanquã essent ipsi redacturi Tegeatas in captiuitatem. Verùm cõgressi prælio ac fugati, quicunq; eorum viui sunt capti, eisdem quas ipsi attulerunt compedibus induti, campum Tegeatem metiti fune coluerunt. Compedes autem quibus vincti fuerant, ad nostram vsq; memoriam incolumes fuere circa templum Mineruæ Aleæ *apud Tegeam* suspensę. Atq; superiore quidem bello Lacedæmonij aduersus Tegeatas assiduè semper malè pugnauerant: Crœsi tamen ætate & Anaxandridæ Aristonisq;, regum suorum, longè superiores contra eosdem extiterunt, hunc in modum tales effecti: Quum semper in bello à Tegeatibus superarentur, missis Delphos cõsultoribus, oraculũ sunt sciscitati quémnam deorũ placarent vt Tegeatum victores existerent. His Pythia respondit, id fore si ossa Orestis filij Agamemnonis

1 Enomotiæ erant vigintiquinq; virorũ collegia, & secundũ alios pluriũ: eratq; hic sextus à rege magistratus. Triacades, triginta virorum collegia. Syssitia, cœtus in quos distributi ciues, cibũ communiter capiebant.

2 Quumq; in fertili & populosa regione versarentur, excurrerũt statim, ac prosperè rem gess. [*vel,* Sed statim, vt in bona & populosa regione, succreuerunt iterum & prospera fortuna vsi sunt: *vt Suid. quoq;* ἀνά τ' ἔδραμον *exponit* ηὐξήθησαν. S.]

* *Paul. Leopard. Emend. lib. 7. c. 7, mauult* schœno. S.

referrent. Cuius vrnam quum nequirent inuenire, rursus ad deum mittunt de loco sciscitatum in quo situs Orestes esset. Hæc nuncijs interrogantibus, ita Pythia inquit,

Est quædam Arcadiæ Tegea, in regione patenti: "
Hic duo flant venti vi peruehemente coacti, "
[1] *Forma hostis formæ, & plagæ superindita plaga,* "
Hic Agamemnonides terra omniparente tenetur, "
Quo tu sublato Tegeæ sperabere victor. "

Vbi hæc audierunt Lacedæmonij, nihilo tamẽ minus [2] inuentione frustrabantur, etsi omnia disquirentes: donec Liches, vnus Spartiatarum, eorum qui benemeriti vocantur, comperit.[3] Sunt autem benemeriti, ex ciuibus semper militia equestri perfunctis, quini quotannis, qui quo anno ex equitibus Spartiatis exeunt, ne torpescant, alij aliò mittuntur. Ex his Liches quum esset, rem illam apud Tegeam adinuenit, fortuna pariter atq; solertia vsus.[4] nam quum Tegeates à Lacedæmonijs hoc anno commercio mutuo adeundi essent, & iste in ærariam officinam venisset, intuebatur ferrum dum procudebatur. Quo in spectaculo admirabundum animaduertens faber ferrarius, intermisso opere, Quanto magis Lacon hospes, inquit, admirarere, si idem quod ego tu nosses, qui tantopere admiraris ferrariũ opificium. In hac enim corte puteum facere quum vellem, incidi in loculum septem cubitorum: & quia incredulus eram omnino fuisse maiores quàm nũc sunt homines, aperui eum, & inueni cadauer æquali cum loculo longitudine: quam vbi mensus sum, iterum obrui. Hæc illo referente quæ viderat, Liches considerans, coniectauit hunc ex oraculo esse Orestem, hac videlicet coniectura: duos quidem quos cernebat fabri ferrarij folles, totidem comperit esse ventos: incudem verò & malleum,[5] formam formæ hostem: ferrum verò quod procuderetur,[6] plagam superinditam plagæ: hac ratione id coniectans, quòd in plagam hominis ferrum inuentum sit. Hæc itaq; secum agitans, Spartam regressus, rem omnem Lacedæmonijs refert. Illi [7] ex composito hominem criminis cõuictum exilio damnant. Qui in Tegeam profectus, & calamitatem suam referens fabro

1 Hic typus antitypus, noxæ & superindita noxa. *Quid autẽ hoc sibi velit, paulo pòst exponetur.*

2 Ab inuentione aberãt.

3 Benemeriti autem isti, *seu benefici*, sũt quini ciues ex equitibus ætate maximè prouecti, qui singulis annis exeũt. Quos oportet eo anno quo egrediũtur, cõmuni consilio ex equitibus Spartanis alios aliò dimissos, nusquam moram trahere.

4 Nam quũ Lacedæmonijs Tegeatas adeũdi facultas hoc tempore esset.

5 Typum esse & antitypum. *Typum vocat malleum ictũ incudi impingentẽ: quem quum vicissim repellat incus, antitypus vocatur, quasi vicissim feriens.*

6 Noxam superinditã noxæ: hac rat. id con. quòd in damnum hominis fer.

7 Per simulationem hominem crimine intentato. exil.

fabro ferrario, * conducit ab eo nolente vendere cortem. Ibiq; aliquandiu habitans, vbi rem cognouit, effosso sepulcro ossa collegit, eaq; portans Spartam rediit. Quo ex tempore Lacedæmonij quoties cũ Tegeatibus congressi sunt, superiores extitêre: prǽterea verò magna etiã pars Peloponnesi iã eis parebat. Hæc itaq; omnia Crœsus audiens, misit nuntios Spartã cum muneribus, ad rogandã belli societatẽ, iussos dicere quæ oporteret. Ii postquã peruenerũt, Nos
» (aiunt) Crœsus misit, Lydorũ aliarumq; gentiũ rex, ita in-
» quiens, Lacedǽmonij, quoniã deus oraculũ reddidit vt Grǽ-
» cam mihi societatẽ adsciscerem, & vos inter Græcos ante-
» cellere audio, statui vos mihi in societatẽ ex oraculo prouo-
» candos, ad ineundã mecum quam cupio amicitiã atq; so-
» cietatẽ, citra dolũ fraudemq;. Crœsus hæc per legatos nuntiauit. Quorũ aduentu Lacedæmonij, qui & ipsi oraculum audierant, gauisi, fœdus cũ eis hospitij societatisq; inierũt. Etenim iam antea intercedebant nonnulla Crœsi in Lacedæmonios beneficia. Nam quũ illi misissent Sardis ad aurũ coemendũ, quo vsuri erant in id simulacrũ Apollinis quod nunc positũ est [1] apud Laconicã in Thornace, eo auro sunt à Crœso donati. Qua de re Lacedæmonij, quodq; se amicos ille præ omnibus Græcis delegisset, societatem admiserunt, & hoc denuntianti sese paratos exhibuerunt. Quod
13 vbi fecerunt, paterã ahenæam labiorũ tenus frequentibus animalibus extrinsecus cælatam, triginta amphorarum capacem, dono afferebant, volentes Crœsum remunerari: sed eam Sardis non pertulerunt, propter alterutram harum quæ feruntur causarum. Lacedæmonij quidem aiunt hanc pateram, dum ferretur Sardis, [2] quum Samum appulsi essent, à Samijs fuisse interceptam: qui, cognita re, nauibus istos longis aggressi fuere. Ipsi verò Samij aiunt Lacedæmonios qui pateram portabant, serò venientes, quum audissent Crœsum captum esse cum Sardibus, illam in Samo vendidisse viris priuatis, qui eã Iunonis templo dedicauere: & illos qui vendidissent, Spartã reuersos, forsitã dixisse à Samijs sibi fuisse ereptã. De patera ita res se habet. Crœsus aũt elusus oraculo, aduersus Cappadociã exercitus comparabat, spe & Cyrum & potentiã Persicã euertendi. Cui in hac apparãda expeditione occupato, Lydus quidã nomine

* cõducit ab eo nolẽte locare: *Paul. Leop. lib. 7. c. 7. S.*

1 Apud Thornacem Laconicæ regionis. Et tũ denũt. sese par. exhibuerũt: tum etiã fabricati erat.

2 Quum circa Samum essent.

Sandanis,& antehac pro circumſpecto habitus,& ob hanc quam dixit ſententiam plus nominis apud Lydos conſequutus, hunc in modum Crœſo conſuluit, Aduerſus tales viros expeditionem paras, rex, qui coriacea ſubligacula, qui è corio reliquam veſtem ferunt: qui non quibus volunt cibis veſcuntur, ſed quos habent, vtpote regionem aſperam incolentes. Ad hæc potu non vini vtuntur, ſed aquæ, non ficos ad comedendum, nec aliud quicquam boni habentes. quibus quum nihil ſit quod eripias, ſi viceris: ſin victus fueris, animaduerte quot bona amittes. Vbi guſtauerint illi noſtra bona, circumſiſtent nos, nec abigi poterunt. Equidem dijs habeo gratiam, qui non induxerunt in animum Perſis vt Lydos inuaderent. Hæc loquutus non tamen Crœſum flexit. Etenim Perſis, antequam Lydos ſubigerent, nihil erat neque lautum neq; opiparum. Porrò Cappadoces à Græcis Syri nominantur:& erant hi Syri, antequam Perſæ imperitarent, ditionis Medorum: tunc autem Cyro parebant. Siquidem imperium Medicùm ac Lydum diſterminabat fluuius Halys, qui ex Armeno monte profluens, primùm Cilicas, dehinc Matienos qui ſunt ad dexteram, & Phrygas qui ſunt ad læuam: tum boream aduerſus tendens, Syros, Cappadoces, Paphlagonesq; interfluit: Cappadoces à dextera, Paphlagones à ſiniſtra perſtringens. Ita flumen Halys cuncta ferè ſuperiora Aſiæ, à mari quod Cypro obiectum eſt, ad Euxinum vſque Pontum dirimit. Eſt autem dorſum totius huius regionis, longitudine quinq; dierum itineris viri expediti. Itaque aduerſus Cappadociam Crœſus cum exercitu profectus eſt, cupidus cum hanc partem ſoli fœcundi ſuo adijciendi, tum vel magis, fiducia oraculorum, Cyrum vlciſcendi: propter Aſtyagem, Cyaxaris filium, Medorum regem, affinem ſuum, quem Cyrus Cambyſis filius prælio victum ceperat. Erat autem Crœſo Aſtyages hunc in modum affinis: Apud Scythas pecuarios quum eſſet ſeditio, caterua quædam eorum [1] ſeceſſit in terram Medicam, qua tempeſtate Medorum tyrannus erat Cyaxares, Phraortæ filius, Deiocis nepos. qui Scythas hos, vtpote ſupplices, initio *benignè alloquebatur ac plurimi faciebat, adeo vt pueros eius traderet imbuendos tum lingua Scythica, tum artificio

[1] Subduxit ſe.

* benignè tractabat. S.

tificio arcus vtendi. Interiecto deinde tempore, quum Scythæ venatum assiduè irent & semper aliquid afferrent, nõnunquam tamen contingebat vt nihil caperent. Quos ita reuertentes manibus inanibus [1] Cyaxares (erat enim, quũ ingenti tenebatur ira, peracerbus) probris insectabatur. Id illi, vt se indignũ, à Cyaxare pati non ferentes, consilio habito decreuerunt vt aliquem eorum puerorum quos docerent, trucidarent: apparatumq; vt feras apparare consueuerant, Cyaxari offerrent, perinde atq; ferinam. idq; quum obtulissent, quamcelerrimè se ad Halyattem Sadyattis filium Sardis conferrent. Quod & factum est. nam & Cyaxares & qui aderant conuiuæ, ex his carnibus gustauerunt: & Scythæ perpetrato hoc, Halyatti se supplices præbuerunt. Quos postea reposcenti Cyaxari (quòd Halyattes reddere abnuerat) bellũ inter Lydos Medosq; quinquennale conflatum est. Quo in bello aliquoties Medi victores extiterunt, & nocturnum quoddam prælium gesserunt. Sexto autem anno signis collatis, quum æquo marte certarent, [2] stante pugna contigit vt repente dies nox efficeretur. Quam immutationem huius diei futuram Thales Milesius Ionibus prædixerat, hunc ipsum annum præfiniens quo immutatio facta est. Lydi ac Medi vbi diem noctescere viderunt, à pugnando destiterunt: eoq; propensius ad pacem inter se constituendam festinauerunt, autoribus conuentionis Syennesi Cilice & Labyneto Babylonio: qui vt iusiurandum intercederet & reconciliatio affinitate fieret, properarunt, decernentes ab Halyatte Arienam filiam Astyagi Cyaxaris filio nuptum dandam: quoniam sine vehementi necessitudine conuentiones stabiles iniri non queunt. Ineunt autem hæ gentes fœdera cum cætera ritu Græcorum, [3] tum feriendo brachia quà illa humeris cõnectuntur, ac mutuum sanguinem delingendo. Hũc 14 igitur Astyagem auum suum maternum Cyrus bello victum tenebat, ob eam quam in sequentibus indicabo causam. Quo nomine Crœsus ei infensus, nunquid inferret Persis bellum, ad oracula *consulenda* miserat. Et quum responsum reddidisset [4] haud syncerum, [5] secum facere interpretatus, in expeditionẽ profectus est [6] aduersus quandam Persarum partem. Atq; vbi ad Halym fiumen perue-

1 Cyaxares (erat enim, vt re ipsa ostendit, iræ impos) asperè admodum & indignè tractauit.

2 Inter pugnandum.

3 Tum secando brachia vs quedum sanguis profluat, ac mutuò illum delingendo. *Vt legatur* αἱμοῤ-ῥοιῆν, *pro* ὁμοχροιῆν. *Vide Tacitum, ib. 12.*

4 Captiosum.
5 A se facere.
6 In Persarũ fines.

nit,tunc (vt ego quidem sentio) pontibus ibi sitis copias traduxit: vt autem Græci dictitant, Thales Milesius traductor extitit. Nam quum incertus animi Crœsus foret qua parte fluminis traijceret exercitum (nullosdum enim ex illis pontibus ea tempestate fuisse) fertur Thales, qui in his castris aderat, fecisse vt fluuius qui ad læuam exercitus fluebat, flueret etiam ad dexteram. Fecisse autem hunc in modum: Fossam peraltam, exorsus supra castra, ductam in speciem lunæ depressit, quæ castra, vt erant metata, à tergo amplecteretur: in quam quum traduxisset ex pristino alueo fluuium, iterum eum vbi exercitus traiectus esset, in suum alueum refunderet. Itaq; quum celerrimè fluuius diuisus esset, vtrinque vado meabilis effectus est. Quidam verò aiunt veterem etiam omnino exaruisse alueum. Cui rei equidem non accedo. quo enim modo qui rursum redierunt, illum transiuissent? Crœsus igitur exercitu traiecto, venit in Cappadociæ locum qui dicitur Pteria, omnium eius regionis tutissimum, iuxta vrbem Sinopem, ferè ad pontum Euxinum sitam. Hic statiua habens, prædia Syrorum vastat, & vrbem Pteriorum expugnat diripitq;. Cepit quoque cunctas circà vrbes, Syros nihil commeritos exterminans. Hinc Cyrus coacto suo exercitu, sumptisque omnibus qui in medio incolebāt, obuiam pergit: missis tamen antequam exercitum educeret, caduceatoribus ad Iones tentandos vt ad se à Crœso deficerent. Illis abnuentibus profectus castra contra Crœsum posuit: ibidemq; in regione Pteria pro se vterque alterum lacessere. Commissaque acri pugna, & multis vtrinq; cadentibus, ad extremum noctis interuentu dirimuntur neutri victores. Atq; hunc in modū duo exercitus dimicauerunt. [1] Crœsus à suo exercitu incusatus quòd cum Cyri multo maioribus copiis conflixisset, postero die quum Cyrus ipsum supersederet inuadere, regressus est Sardis, habens in animo euocare Ægyptios ex fœdere: quorum cum Rege Amasi, ante quàm cum Lacedęmonijs societatē inierat: accersere etiam Babylonios, cum quibus & ipse fœdus percusserat: (erat autem Babyloniorum tyrannus ea tempestate Labynetus) denunciare item Lacedæmonijs vt ad certam diem præsto essent: hisque & suis copijs coactis, vbi per hye-

[1] Crœsus autem causatus sui exercitus paucitatem: (erant enim ipsius copiæ multo minores quàm Cyri) hoc inquā, causatus, quū postero die Cyrus nō descenderet in certamen, regress. &c.

hyemem quieuisset, initio statim veris tendere aduersus Persas. Hæc destinans Crœsus, abijt Sardis, dimisitq; caduceatores ad socios, edicens vti ad quintum mensem Sardis conuenirent. Exercitum verò qui aderat ex militibus conductis, qui cum Persis dimicaret, missum fecit ac dissipauit: minimè sperans vnquam fore vt Cyrus, qui sic æquo marte pugnasset, Sardis copias promoueret. Hæc Crœso ratiocinante, omnia suburbana colubris impleta sunt: [1] quos, vt existebant, equi inter ambulandum, quum ad pascua irent, comedebant. Id Crœso cernenti visum est (vt erat) esse portentum: ideoque mittendum ad coniectores Telmisses. Qui missi sunt ad consulendos Telmissas, vbi accepere responsum, didicereque quid sibi vellet significaretque portentum, non contigit vt Crœso renuntiarent. Nam priusquam retro Sardis reueherentur, Crœsus est captus. Telmisses ita cognouerant exercitum externum Crœso illuc affuturum, qui quum afforet, indigenas subigeret: quòd dicerent colubrum terræ filium esse: equum, hostem & aduenam. Hæc Telmisses Crœso sunt interpretati, sed iam capto: nondum tamen gnari eorum quæ Sardibus ac Crœso euenerant. Cyrus certior factus Crœsum, qui statim post prælium apud Pteriam gestum abscesserat, constituisse dispergere copias, consilio inito, comperiebat operæpretium esse quàm celerrimè posset promouere exercitum Sardis, vt hostem, priusquam ille contraheret iterum Lydorum copias, occuparet. Hoc vbi probauit, statim exequutus est: propereque ducto in Lydiam exercitu, ipsemet nuncius Crœso aduenit. Vnde Crœsus in magnam sollicitudinem adductus, quòd præter opinionem præterque expectationem suam se res haberent, tamen Lydos in prælium produxit. Lydorum gente in Asia nulla fuit ea tempestate nec fortior nec magis strenua: ex equisque pugnabat, equitandi sanè perita, hastas perlongas gestans. Campus in quo concursum est, ante vrbem Sardensem iacet, magnus & editus: quem cum [2] alij amnes interfluunt, tum omnium maximus Hermus, palude interruptus, qui è monte Hiro matris Dindymenæ lapsus infunditur

1 Quos prodeuntes equi relictis pascuis, passim comedebant.

2 Cum alij amnes permeant, tum verò etiã Hellus in omniũ maximũ influẽs, qui Hermus vocatur: & ex monte matri Dindymenæ sacro ortus, infunditur mari, &c. [*Paul. Leopard. Emend. lib. 7, c. 9, legit* Hyllus, *ex Homero & Strabone. atq; adeo sic habent etiam Græci codices nonnulli. S.*]

mari iuxta Phociam oppidum. Hîc vbi vidit Lydos ad pugnandum instructos Cyrus, eorum equitatum reformidans, constituit admonitu Harpagi Medi, ita faciendum: Coactis omnibus qui ipsius exercitum sequebantur camelis, vel frumentum vel vasa portantibus, sarcinas detraxit, & viros imposuit equestri stola indutos: quibus ornatis præcepit vt præirent cæteras copias aduersus Crœsi equitatum: peditatui, vt hos subsequeretur. post hunc collocauit omnem equitatum. Postquam omnes constituit, imperat eis ne cui cæterorum Lydorum parcerent: sed quemlibet occiderent obsistentem, præter ipsum Crœsum, ne si captus quidẽ repugnaret. Hæc imperans, camelos cõtra equitatum instruxit, hac ratione quòd camelum equus reformidat, adeò quidem vt nec speciem eius intueri, nec odorẽ sentire sustineat. Id ideo commentus est vt equitatum Crœsi, quo ille se præualiturum considerabat, inutilem redderet. Simulatq; igitur in pugnam itum est, equi, olfactis protinus conspectisq; camelis, retro se auertunt. vnde spes Crœsi interijt. Verùm non protinus Lydi ob id exterriti sunt, sed cognita re, ab equis desiliunt, ac pedites cum Persis confligunt. & tandem, multis vtrinq; cadentibus, vertuntur in fugam: [1] ac muros ingressi, à Persis obsideri cœperunt. Quam obsidionem in longius processuram ratus Crœsus, alios nuncios è muris mittit ad socios. nam qui antea dimissi erant, hi conuentũ Sardis ad quintum mensem indixerant. Ad hos dimittebat, oratũ quamcelerrima auxilia mitti sibi, vtiq; iam obsesso. & cum ad alios socios misit, tum verò ad Lacedæmonios. Cæterùm per id tempus & ipsis Spartiatis inciderat cum Argiuis cõtentio de agro qui dicitur Thyrea. Quem locum, etsi terræ Argolicæ partem, tamen Lacedæmonij [2] intercisum tenebant. Etenim Argiuorum est quicquid regionis Malea tenus ad occasum vergit in continente: & insulæ tum aliæ, tum verò Cythera. Quum ergo Argiui suo territorio [3] interciso auxilium ferrent, ibi ab vtrisq; in colloquium ventum est vt triceni vtrinq; dimicarent: & vtri superiores exstitissent, eorum regio foret: atq; ambos exercitus in suam vterq; terram discederent, nec permanerent dum dimicaretur: ea scilicet causa, ne, si adessent, parti succumbenti auxilium

1 Ac muris inclusi.

2 Intercceptum.

3 Intercepto.

15

xilium sui ferrent. His conuentis, in diuersa digrediuntur. Ex vtrisq; delecti viri qui relicti sunt conflixerunt: atque illis quidem, vt æquo marte pugnantibus, ex sexcentis tres omnino reliqui fuerunt: idq; noctis interuentu. ex Argiuis duo, Alcinor & Chromius, qui tanquam victores Argos cursu contenderunt: ex Lacedæmonijs vnus Othryades, qui spoliatis Argiuorum cadaueribus, eorum arma ad suorum castra detulit, & se in suo ordine tenuit. Postero die vtriq; re audita adfuerunt, sibique victoriam vendicabant: Argiui quidem, quòd suorum plures superfuisse dicerent: Lacedæmonij verò, quòd qui eorum superfuerant, fugissent: suus autem perstitisset, & hostium cæsos spoliasset. Ex contentione tandem concurrentes pugnant: ac postquam permulti vtrinq; ceciderunt, Lacedæmonij vincunt. Quo ex tempore Argiui tonsis capitibus, quum antea necessariò criniti essent, legem condiderunt, se deuouentes ne prius comam alerent, néue mulieres aurum ferrent, quàm Thyreas recuperassent. His è diuerso legem tulere Lacedæmonij, vt in posterum comati essent, quum antea non fuissent. Othryadem, qui vnus è trecentis delectus reliquus fuisset, aiunt pudore Spartam reuertendi, ob socios interfectos, illic apud Thyreas mortem sibi consciuisse. Quum hæc esset apud Spartiatas rerum conditio, aduenit caduceator Sardianus precatũ Crœso obsesso auxilia. Illi, caduceatore audito, statuerunt Crœso statim succurrendum. Quibus iam se apparantibus, ac nauibus paratis, alius affertur nuncius, murum Lydorum expugnatum, Crœsumq; viuum esse captum. Sic Lacedæmonij magno se affectos detrimento rati, supersederunt. Sardis autem hunc in modum sunt expugnatæ: Quartodecimo quàm obsideri cœptæ sunt die, Cyrus, missis passim equitibus suis copijs edicit se dona daturum ei qui primus muros conscendisset. Posteaquàm id conato exercitu res nõ processit, ibi, quiescentibus cæteris, Mardus quidam cui nomẽ erat Hyrœades, id aggredi est ausus à parte arcis vbi nullus ad excubandum erat collocatus, quia illinc ne quando vrbs caperetur haud suspectum erat, vtpote loco prærupto atq; inoppugnabili: quaq; vna parte Leonẽ Meles primus Sardium rex non circumtulerat, ex pellice sua genitum: qui

Leo quacunque parte murorum circunlatus esset, ex ea parte Sardis inexpugnabiles fore Telmisses iudicauerant. Eum Meles per cæteram partem murorum circunduxit, quacunque poterat arx oppugnari: per hanc partem, tanquam inoppugnabilem atque præcisam, circunducere prætermisit, quæ ad Tmolum vergit. Ab hac igitur parte iste Hyrœades Mardus conspicatus quendam Lydum pridie descendisse ad recipiendam galeam illuc deuolutam, aduertit animum, atque considerauit: dehinc ipse conscendit, & post eum alij Persæ subinde, atque alij frequentes. Ita vrbs Sardis capta est, atque omnis direpta. Ipsi autem Crœso hoc contigit. Erat ei filius cuius superius habui mentionem, habilis ad cætera, sed mutus. [1] ad cuius vitium emendandum Crœsus pro viribus omnia fecerat, cum alia excogitando, tum verò Delphos mittendo ad oraculum sciscitandum, atque ei Pythia talibus respondit,

16

[1] Itaq; antea Crœsus, dum secundæ ipsius res essent, omnia pro viribus fecerat ipsius causa, cum alia excog. &c.

Lyde genus, rex multorum, valde inscie Crœse,
Ne cura gnati exoptatam audisse loquentis
Intra ædes vocem: sine qua potior tibi longè.
Ille die quoniam primùm infelice loquetur.

Porro captis mœnibus quidam Persa in Crœsum sibi ignotum vt occisurus vadebat. Quem inuadentem se Crœsus quum videret, tamen præsenti clade affectus deuitare negligebat: nihil putans differre an percussus oppeteret mortem, an non. Id vbi filius eius mutus aspexit, timens patri, erupit in vocem, inquiens, Homo, ne perimas Crœsum. Atque hoc ille primùm effatus, postmodum per omne vitæ tempus vocalis extitit. Persæ & Sardibus potiti sunt, & Crœso viuo, quum regnasset annos quatuordecim, totidemque dies fuisset obsessus, amisso magno imperio, vt ei fuerat responsum. Eum captum Persæ ad Cyrum perduxerunt: quem ille vinctum compedibus super ingentem quam struxerat lignorum struem imponit, circaque eum bis septem Lydorum filios: siue habens in animo primitias has alicui deo offerre, siue volens votum persoluere, siue cupidus sciendi num quis dæmonum liberaret Crœsum (quem religiosum esse audierat) quominus pyræ impositus viuus concremaretur. hæc quidem Cyrum

rum fecisse aiunt. Crœso autem super pyram stanti, etsi in tanta calamitate posito, tamen venisse in mentem Solonis, quòd ab eo sibi nutu dei fuisset dictum, ex viuentibus beatum esse neminem. Quod dictum vbi subijt Crœso, ferunt eum ex vehementi defectione animi victum, ingemiscentem, ter Solonem nominasse: & Cyrum, quum audisset, iussisse interpretes eum percontari quémnam inuocaret. Illosq; accedentes fuisse percontatos, & hunc interrogatum silentium tenuisse. Deinde quum loqui cogeretur, dixisse, *Illum nominaui*, quem cum omnibus tyrannis colloqui, ego quàm ingentem pecuniam præoptassem. Eum non planè loquentem, rursus interrogant quídnam esset quod dixisset. Efflagitantibus atque infestantibus, [1] inquit quemadmodum Solon, qui esset Atheniensis, ad ipsum à principio venisset, & intuitus omnes eius opes coràm, pro nihilo duxisset. Adeò quæ de ipso dixerat, ea omnia euenisse, neq; hęc magis de seipso quàm de omni hominũ genere, & de iis pręsertim qui sibiipsis beati viderentur. Hæc Crœso referente, iam pyra incensa ardere extrema cœpisse, & Cyrum auditis per interpretem quæ Crœsus dixisset, pœnituisse: quum se quoque hominem esse cognosceret, qui alium hominem, qui se inferior non fuisset opibus, viuum rogo traderet. Præterea veritum ob id pœnam, ac reputantem nihil esse in rebus humanis stabile, iussisse ignem celerrimè extingui iam incensum, Crœsúmque deponi & quæ cum eo erant. Verùm eos qui iussi fuerant, non potuisse amplius vim ignis superare. Ibi ferunt Lydi Crœsum cognita Cyri sententiæ mutatione, quum cerneret vnumquemque extinguendo deuoluendóque igni incumbentem, nihil tamen profici, exclamando inuocasse Apollinem vt ipsi adesset, siquod ab eo donum illi gratum fuisset oblatum, ipsúmque præsenti malo liberaret. Ita cum lacrymis Crœso deum inuocante, nimbos repente, quum serenum ac tranquillum esset, [2] cõfractos esse, imbresq; erupisse, ac vehementissima aqua pluisse, & rogũ extinxisse. Ita Cyrum, cognito deorum cultorem ac bonum virum esse Crœsum, è pyra deposuisse: atq; hunc in modum interrogasse, Crœse, quísnam tibi

[1] Inquit Solonem Atheniẽsem olim ad ipsum venisse, & intuitũ omnes eius opes, pro nihilo duxisse.

[2] Concurrisse, *vel* ingruisse.

hominum persuasit vt cum exercitu inuaderes fines meos, ex amico factus hostis? Cui Crœsus, Ego, inquit, rex, istud feci tuo prospero, meo infausto fato, Græcorum deo autore, qui me ad bellum tibi inferendum impulit. Neque enim quispiam ita amens est vt bellum quàm pacem præoptet. nam in pace filij patres, in bello patres filios sepeliunt. Sed vt ista fierent, dæmoni cordi fuit. Hæc Crœsus loquutus est: quem Cyrus solutum iuxta se collocauit, ac in multa sanè obseruantia habebat: intuensque eum admirabatur, tam ipse quàm omnis circa eum cœtus. Ille cogitabundus silentium tenebat. Mox conuersus, ac cernens Persas Lydorum diripientes vrbem, Vtrum debeo, inquit, rex, tibi loqui quod sentio, an tacere hoc tempore? Cyrus verò eum, quæcumque liberet, audacter proloqui iussit. Tunc ille Cyrum percontatur, [1] Quídnam, inquiens, tanta frequentia properat agere? Cui Cyrus, Tuam, inquit, vrbem diripit, tuasque opes * absumit. Atqui (Crœsus excipit) neque vrbem meam diripis, neque meas opes. nihil enim mihi iam cum istis rebus est: sed tua ferunt aguntque.

17 His verbis iniecta cura, Cyrus Crœsum semotis arbitris interrogat quídnam in his quæ fierent, sibi constituendum censeret. Ad quem Crœsus, Quoniam me dij seruum tibi tradiderunt, iure debeo, siquid amplius animaduertero, id tibi indicare. Persæ, ait, natura proterua sunt, & ijdem inopes. Quos si diripientes tu ac potientes magnis opibus negligis, id tibi ex hoc credibile est euenturum, vt quisque istorum plurimis opibus potietur, ita maximè in te rebellaturum, esse expectandum. Nunc igitur, si tibi placent hæc quæ ego dico, ita facito: Siste ad singulas portas aliquot ex tuis satellitibus custodes, qui vetent exportari opes, vt earum decimæ Ioui necessariò reddantur. Ita neque tu odium illorum contrahes, vi opes eripiendo: & ipsi agnoscentes se iusta agere, non inuiti facient. Hæc audiens Cyrus, maiorem in modum gauisus est tali admonitu, eaque vehementer approbauit: & iussis satellitibus id exequi quod Crœsus ipsi subiecisset, his verbis eum affatus est, [2] Crœse, quandoquidem & facta & dicta tua egregia viri regis sunt, pete quid muneris à me

[1] Quídnã, inquiens, tanta ista turba tãto studio agit?

* *alij*, differt, dissipat. S.

[2] Crœse, quũ sis rex ad bene agendum & dicendum comparatus, pete, &c.

me velis impræſentiarum tibi dari. Ad quem Crœſus, [1] Here, inquit, ſine me gratum eſſe erga deum Græcorum, quem ego maximè omnium veneratus ſum, vt miſſis ad eum his vinculis percontcr nunquid ei fas ſit bene de ipſo merentes decipere. Et Cyro interroganti quídnam id eſſet quod incuſaret, altius repetens omnem ſuum aperuit animum, redditaque ſibi oracula, & præcipuè donaria ſua, quibus rebus fretus ſuſcepiſſet aduerſus Perſas expeditionem. Hæc commemorando rediјt rurſus ad petendam veniam iſta deo exprobrandi. Ad quem ridens Cyrus, Et hoc, inquit, Crœſe à me impetrabis, & quicquid aliud: [2] atque id quoties tibi opus erit. Vbi hæc audiuit Crœſus, Delphos miſit quoſdam Lydos, iuſſos, quum ad limen templi vincula depoſuiſſent, ſciſcitari deum nunquid eum puderet ob oracula quibus Crœſum induxiſſet ad bellum Perſis inferendum, tanquam Cyri potentiam euerſurum: vnde tales primitiæ offerrentur: compedes ſcilicet oſtendendo. & ſciſcitari cum hæc, tum nunquid Græcis dijs foret fas, eſſe ingratis. Lydis illuc profectis, & hæc mandata executis, Pythia fertur ita reſpondiſſe, Sortem fato deſtinatam defugere, deo quoque eſt impoſſibile. Crœſus autem quintæ retro ætatis crimen luit, [3] *hoc eſt abaui*: qui quum eſſet ſatelles Heraclidarum, mulieris dolo inductus, dominum interemit: illiusque dignitate potitus eſt, nihil ad ipſum pertinente. Verùm Apollo, quum ſtuduerit vt hæc Sardium clades liberis Crœſi, non ipſi Crœſo contingeret, tamen transferre fata non potuit: ſed quatenus illa permiſerunt, annixus eſt, atque ei gratiam retulit, vtpote dilata Sardium expugnatione tres annos. Et hoc Crœſus diſcat, tribus annis ſerius quàm fata deſtinarant, ſe fuiſſe captum. Secundo loco, quòd ipſi ardenti opem tulit. Nam quod ad oraculum pertinet, haud rectè Crœſus conqueritur; quoniam Apollo prædixit, eum eſſe magnum imperium, ſi bellum Perſis inferret, euerſurum: de qua re ipſum conſultare volentem, decuerat mittere ſciſcitatum vtrum ipſius Apollo diceret imperium, an Cyri. Sed quod dictum erat, nec conſi-

[1] Here, inquit, maximè gratum mihi feceris, ſi permiſeris vt deum Gr. q. e. max. o. veneratus ſum, miſſis, &c.

[2] Et quicquid aliud tibi opus erit.

[3] Tritaui. *i. Gygis, à quo quintus erat Crœſus.*

derans, nec interrogans, sibijpsi acceptum referat. Quod autem vltimo responso ait Apollinem dixisse de mulo, ne hoc quidem discussit. Nam mulus hic, Cyrus erat: quippe qui duobus diuersarum gentium parentibus ortus sit, generosiore matre quam patre. Nam illa quidem, Meda erat, Astyagis Medorum regis filia: hic autem, Persa, & Medis subiectus: & licet omnium infimus, tamen dominam suam in matrimonium duxit. Hæc Lydis Pythia respondit, quæ illi Sardis reuersi Crœso nunciarunt. Quibus auditis Crœsus suam ipsius agnouit culpam esse, non dei. De Crœsi igitur imperio & prima Ioniæ subactione ita res se habent. Porrò Crœsi non hæc solùm quæ iam diximus, sed alia quoque permulta donaria in Græcia extant. Siquidem apud Thebas Bœoticas tripus est aureus, quem illic Apollini nuncupauit Ismenio: apud Ephesum quoque buculæ aureæ, atque columnæ pleræque. Quinetiam in vestibulis templi apud Delphos clypeus visitur aureus ingens. Atque hæc etiamnum ad nostra vsque tempora supererant: nonnulla tamen interciderunt. Ac verò quæ apud Branchidas Milesiorum à Crœso dedicata fuerunt, pondere (quantum intelligo) æquali erant ijs quæ sunt Delphis. Cæterùm ea quæ tum Delphos, tum etiam ad Amphiarai misit templum, hæc sibi, veluti domestica bona, paternarumque facultatum primitias, diuis consecrauit. Quandoquidem cætera donaria è facultatibus erant aduersarij, qui Crœso, priusquam regno inauguraretur, repugnans, Pantaleontis partibus impensè studebat, hunc in regni potestatem prouehere conatus: Pantaleon enim, & ipse, Halyattis filius erat, Crœsi frater, at non germanus: *matres enim habebant diuersas*. Nam Crœsus matre fuit Carica, Halyattis vxore: Pantaleon ex [1] Iade fuit susceptus. Quum autem tradito à patre imperio Crœsus potiretur, hominem illum qui antè sic pertinaciter sibi restitisset, in fullonis officinam pertractum interemit: bona autem eiusdem iam antè diuis destinata, tunc vti diximus ijs locis consecrauit. Atque de donarijs hactenus dictum sit. Porrò Lydia quod scribatur nihil sanè

[1] Ionica.

18

nè mirandum habet, prout aliæ regiones, præter auri ramenta è Tmolo prouenientia. Vnum tamen nobis exhibet multo maximum præter Ægyptiorum & & Babylonicorum opera. Ibi enim est Halyattis Crœsi parentis sepulchrum, cuius basis è grandioribus est lapidibus: reliqua sepulchri pars, [1] aggestio est terræ. Quod sepulchrum construxisse feruntur homines [2] emptitij atque operarij, & vnà cum his adiuuantes ancillæ. Cæterùm ad nostram vsque ætatem in summo tumulo quinque termini stabant, quibus literæ insculptæ indicant quæ singuli elaborauerint: apparebatque ex mensura, ancillarum opus esse maximum. Lydorum enim filiæ omnes meretricantur, atque hoc quæstu tantisper dotem colligunt dum nupserint: se autem ipsæmet locant. Sepulchri huius ambitus, stadiorum est sex, & duorum [3] iugerum: latitudo, [4] iugerum tredecim. Confinis est eidem sepulchro lacus ingens, quem Lydi referunt esse perennem. vocatur autem Gygæus. Atque hoc quidem sic habet: Lydi legibus propemodum vtuntur Græcorum similibus, nisi quòd Lydi filias suas prostituunt. Hi primi eorum quos nouimus, numum aureum argenteumque ad vtendum percusserunt, & primi caupones institoresque extiterunt. Aiunt & ipsi se ludos inuenisse qui etiamnum apud Græcos cum illis communes sunt: simul autem hæc inuenisse, & in Tyrrheniam, *hoc est* [5] *Thusciam*, colonos deduxisse. Id quod hunc in modum accidisse referunt: Tempore Atyis, Manis regis filij, annonæ difficultatem per vniuersam Lydiam valde grassatam esse, & initio quidem Lydos vitam assiduis laboribus tolerasse, postea verò, quum non cessaret *malum*, remedia quæsiuisse, & alium aliud excogitasse. Tum igitur inuentum ab ijsdem [6] aleæ tesserarumque ludum, & pilæ, cæterorumque ludorum omnium genera, præterquam [7] talorum. horum enim inuentionem sibi non vendicant Lydi. Porrò ad famem discutiendam, altera quidem dierum in totum lusibus occupatos fuisse, ne videlicet ciborum quærendo-

1 Terræ aggestæ moles est.
2 Circunforanei.
3 Plethrorum.
4 Plethrorum.
5 Hetruriã.
6 Tesserarũ & talorum.
7 Calculorum.

rum ſolicitudine diſtorquerẽtur: altera verò à luſibus abſtinentes, veſci conſueuiſſe. Atq; hoc modo vixiſſe annis duodeuiginti. Vbi autem malum non remitteret, ſed magis etiam ſæuiret, tum regem vniuerſos Lydos bifariam diuiſiſſe, [1] & hos quidem in ſedibus ſuis permiſiſſe, illos verò aliquò ablegaſſe colonos. Ac verò ijs qui in ſedibus ſuis permanerent, regem ipſum perrexiſſe imperare: illis autem qui deducendæ coloniæ deſtinati erant, filium ſuum præfeciſſe, cui nomen Tyrrheno. Hos è Lydia excedentes, primùm diuertiſſe Smyrnam, & mox fabricatis nauigijs, nimirum quibus ea quæ nauigationi accommoda videbantur, imponerent, ad victum ſedesq; quærendas oram ſoluiſſe: donec varias nationes prætervecti, ad Vmbros perueniſſent: vbi ciuitatibus conſtructis, ad hunc vſque diem habitauerint. Atq; pro Lydis, propter regij filij qui eos deduxit, nomen, appellatione quoque commutata nominatos fuiſſe Tyrrhenos. Lydi itaq; à Perſis in ſeruitutem redacti fuerunt. Hinc iam nobis exequetur oratio, tum quiſnam fuerit Cyrus ille qui Crœſi euertit imperium, tum quomodo Perſæ Aſiæ imperio potiti ſint. [2] Igitur quemadmodum quidam memorant Perſarum, non qui res Cyri illuſtrare, ſed prout illa ſe habent, referre ſtudent, ita ego conſcribam: gnarus trifarias alias eſſe de Cyro narrandi vias. Quum Aſſyrij annis quingentis viginti ſuperiorem Aſiam obtinuiſſent, primi Medi ab ipſis deficere cœperunt: qui cum Aſſyrijs pro libertate præliati, ſtrenuè ſe geſſerunt: excuſſoq; ſeruitutis iugo, in libertatem ſeſe aſſeruerunt. Poſt quos & aliæ nationes idem fecerunt quod & Medi. Cæterùm quum iam per continentem in vniuerſum proprijs vterentur legibus, hac demum occaſione rurſus tyrannidi ſubiecti fuerunt. Fuit apud Medos vir ſapiens, cui nomen erat Deioces, filius Phraortis, qui quum ad tyrannidem aſpiraret, huiuſmodi quædam excogitauit. Quum Medi per vicos paſſim habitarent, Deioces [3] cum antè apud ſuos probatus, tum magis ſtudioſiusq; æquitatem affectitabat venditabatq;, quòd videret apud Medos vni-

[1] Et ſorte legiſſe, alteram quidem partẽ ad manendum, alteram verò ad exeũdum è regione. Et parti quidẽ illi cui ſortitò obtigiſſet vt maneret, ſeipsũ regẽ, migrãti autẽ, ſuũ filiũ pręfeciſſe, cui nomen Tyrrheno. Alteros porrò quibus ſorte obtigerat vt emigrarent, Smyrnã deſcendiſſe. Hic mox, &c.

[2] Ita autẽ de his ſcribã vt Perſæ quidã narrant, qui res Cyri geſtas verbis auguſtiores reddere nolunt, ſed id quod res eſt dicere: gnarus triplicem aliam eſſe de Cyro narrandi viã.

[3] Ipſe quum iã antè apud ſuos celebris eſſet, tum verò magis etiã quàm antea iuſtitiam ſectari aggreſſus eſt: quòd videret apud Medos vniuerſos mag. q. licentiam, & ſatis ſciret iuri iniuriam aduerſari.

vniuersos magnam quandam licentiam: sat sciens æquitati iniquitatem esse inuisam. Medi verò qui eundem habitabant vicum, intuentes hominis mores, iudicem ipsum controuersiarum sibi constituunt. Hic, vt qui principatum ambiret, rectum se æquumq; præbuit. Quæ quum faceret, laudem apud populares suos obtinuit haudquaquam exiguam: [1] adeo vt hæc intelligentes qui apud cæteros pagos habitabant, nempe Deiocem solum esse qui incorruptè iudicaret, læti vndiq; affluerent quotquot prius iniquis sententijs fuerant superati, ad Deiocem, & ipsi lites finiendas transferrent: postremò nulli alij hanc prouinciam permitterent. 19 Quum verò numerus accurrentium cresceret, vtpote qui intelligerent sententias iustè terminari, Deioces, animaduertens vniuersa in se vnum incumbere, neq; amplius illic considere vbi prius ius dicere consueuerat, volebat, neq; omnino iudicare amplius. Siquidem non è re sua esse inquiebat si totos dies, rebus suis domi neglectis, dirimendis aliorum litibus operam impenderet. Quum igitur rapinæ sceleraq; passim per vicos multo etiam magis quàm prius patrarentur, Medi habito cõcilio, de communi rerum statu colloqui cœperunt. [2] Et quantum mihi videtur, Deiocis amici ex composito in hanc sententiam loquebantur: Nequaquam, inquientes, hisce modis vsuri, hanc nostram regionem poterimus diu habitare. Agite igitur, constituamus nobisipsis regem, vt videlicet ditio nostra bonis legibus administretur, [3] & nos, ad sua quisque opera diuertentes, nusquam impunitate sceleratorum violemur. Quæ quum sic referrentur, persuasi Medi regibus sese subijciunt. Continuò consultatum est quemnam regem crearent. Deioces adeo ab omnibus commendatus, productusq; in medium vt omnium suffragio rex comprobaretur. At ille iussit ædificia sibi erigi imperio digna, stipatoresq; ad custodiam corporis sui adiungi. [4] Huic Medi hæc præstiterunt, eiq; ædificia ingentia probeq; munita extruxerunt in ea quam designauerat regio-

1 Adeò vt quum in alijs pagis intellexissent Deiocem solum esse qui incorruptè iudicaret, qui prius iniqua iudicia erant experti, ad Deiocem disceptaturi vltro accurrerent: postremò nulli alij arbitrium deferrent. Quum autem in dies ventitarét plures, vtpote q.

2 Hîc (vt ego quidé existimo) Deiocis amici bellissimum sermonem sunt exorsi. Enimuero (inquiebát) si pergamus his moribus viuere, hãc nostram regioné diu non poterimus incolere.

3 Et nos res nostras agamus, neq; malè agendi licétia nostris sedibus pellamur. His verbis persuasi Medi regio imperio se subijcere, statim cõsultant quemnam regem creent. Tum Deioces ab omnibus nominari & prædicari, adeo vt omnium tandem suffragio rex approbaretur.

4 Hæc in eius gratiam Medi fecerunt, eiq;, &c.

ne: permiſerunt quoque ſatellites ex vniuerſis Medis quos vellet ſibi deligeret. Deioces igitur imperio potitus, Medos compulit vnum oppidum condere: vt hoc vno communito exornatoque, aliorum non ita magnam curam haberent. Obſequentibus quoque hac in re Medis, mœnia conſtruit ampla ſimul & valida, quæ nunc Ecbatana appellantur, in quibus murus vnus alteri veluti confinis erat: ſic nimirùm conſtitutis mœnibus, [1] vt ambitus ſinguli alteris gradatim eſſent ſublimiores, ſolisque pinnis prominerent. [2] Adiuuabat huc loci ipſius commoditas, vt qui collis inſtar eſſet eleuatus. Sed acceſſit etiam maius quiddam data opera factum. ſiquidem ambitus iſti numero erant ſeptem contigui, in quorum poſtremo regia eſt & theſauri. Hæc mœnia quum ampliſſima ſint magnitudine, prorſus illum Athenienſium æquant ambitum. *Atque ſingulæ quidem pinnæ ſuis atq; hunc in modum diſtinctis fulgent coloribus. Nempe* primi ambitus pinnæ colore ſunt albicanti, ſecundi nigro, tertij purpureo, quarti cæſio, quinti ſandaracino: poſtremi verò duo, alter argentatas, alter inauratas habet pinnas. Et his quidem munimentis Deioces ſe ſuamque regiam circunſepſit, ac reliquum populum ſeorſum circunquaque habitare iuſſit. Cæterùm vniuerſis hoc ornatu conſtructis, primus Deioces cauit ne cui ad regem ingredi liceret, ſed per internuntios cuncta tranſigerentur: adeò vt nec conſpici regem à quoquam fas eſſet. [3] ad hæc, nec ridere, nec expuere (propterea quod omnibus factu deformia eſſent) coràm liceret. Hæc ideo faciunt apud regem, ne videlicet eum cernentes æquales & vnà cum eo educati ſtrenui & fortes, indoleant atq; inſidientur: quin potius quiddam à reliquis hominibus diuerſum ipſis eſſe videatur, ſi coràm ipſum non intueantur. Quibus quum ſeſe Deioces iam adornaſſet, atq; in imperio confirmaſſet, in exercenda iuſtitia valde ſeuerum ſe præbuit. Etenim litigantes cauſas ſuas conſcriptas intro per internuntios mittebant, quas ille deciſas remittebat. Et hæc quidem in iudicijs factitabat. Cæteris autem in rebus hunc ordinem inſtituerat; Si quem intellexiſſet iniuriam cuipiam facere, hunc ad ſe aſcitum, indicta pro delicti modo pœna multabat: in quem vſum exploratores

1 Ita vt ambitus alter alterum amplectatur.

2 Adiuuante ipſo loci ſitu, vt qui collis eſſet. Sed acceſſit maior etiam ars & induſtria, factis ſeptem ambitibus inter ſe contiguis, in quorũ poſtr. regia eſt & theſauri. Eorum autẽ ampliſſimus magnitudine plus minus circuitum Athenarũ exæquat. Suntq; primi ambitus pinnæ albæ: ſecundi, nigræ: tertij, puniceę: quarti, cæruleæ: quinti, ſandaracenæ.

3 Præterea ne ridere coràm vel excreare in quoquam honeſtum haberetur. Et hæc à Medis apud regem obſeruantur, ne videlicet, &c.

tores auſcultatoresque per vniuerſam ſuam ditionem diſpoſuerat. Deioces igitur ſolã Medicam ſubegit nationem, eiq; ſoli imperauit. Cuius nationis tot numero gentes ſunt, Buſæ, Paretaceni, Struchates, Arizãti, Budij, Magi. Tot ſunt in Media gentes. Deioce defuncto, qui annos tres & quinquaginta regnauit, filius eius Phraortes ſuſcepit imperium. Qui ſolo imperio Medorum non contentus, bellum ante omnes intulit Perſis, eosque primos in poteſtatem Medorum redegit. Quibus nationibus potitus, valida vtraque, mox Aſiam ſubegit, aliam deinceps atque aliam inuadendo gentem: donec ad Aſſyrios oppugnandos peruenit, ad eos inquam Aſſyrios qui Ninum incolebant, quondam omnium principes, ſed tunc à ſociis per defectionem deſertos: alioqui per ſe bene habentes. Aduerſus hos expeditione ſuſcepta Phraortes, ſecundo ac viceſimo quàm regno potitus eſt anno, cum pleraque exercitus parte periit. Poſt obitum eius, Cyaxares filius Deiocis nepos ſucceſſit: qui dicitur multo maioribus ſuis fortior fuiſſe, & primus Aſiaticos populos [1] in prouincias diſtinxiſſe, primúſque in ſuum quoſque ordinem diſtribuiſſe, haſtatos, equites, ſagittarios: quum prius omnia [2] promiſcua fuiſſent atque implicita. Hic eſt qui cum Lydis bellum geſſit: quo tempore in ipſa pugna dies in noctem eſt conuerſus: quíque tota ſupra Halyn flumen Aſia ſibi conciliata, collectis ſuis omnibus, copias duxit aduerſus Ninum, ſimul & patrem vlturus, & ciuitatem ipſe euerſurus. Ipſi porro, Aſſyriis prælio ſuperatis, Ninum obſidenti ingruit ingens Scytharum exercitus, duce Scytharum rege Madye Protothyæ filio: qui Cimmeriis ex Europa eiectis in Aſiam eruperunt: & dum illos fugientes perſequuntur, ita in Mediam penetrarunt. Eſt autem à lacu Mæotide ad Phaſim vſque & Colchos, expedito viatori iter triginta dierum: è Colchis verò non ita longo itinere perueniri poteſt in Mediam: ſed vna duntaxat natio interiecta eſt, Saſpires: quos vbi tranſieris, continuò occurrit Media. Scythæ tamen hac non irruperunt, ſed alia via ſuperiore & multo longiore deflectentes, Caucaſo monte ad dextram relicto. Hîc Medi cum Scythis congreſſi, prælioque fuſi, Aſiæ imperium amiſerunt. Porrò

1 In turmas decuriaſſe.
2 Promiſcuè fuiſſent confuſa.

Scythæ vniuersa Asia potiti, hinc rectà in Ægyptum contendunt. Quibus iam Syriam Palæstinam ingressis Psammitichus occurrens Ægypti rex, muneribus precibusque effecit ne vlterius progrederentur. [1] Scythæ, vbi retrocedentes in vrbe essent Palæstinæ Ascalone, bonaque parte Scytharum nullam iniuriam inferente, pauci aliquot relicti Veneris Vraniæ fanũ depecularunt, inter cætera (quantum equidem scio) huius deæ fana vetustissimum. Siquidem quæ in Cypro est *eiusdem deæ* ædes, ex hac prodijt: id quod ipsi etiam Cyprij referunt. Quinetiam illud apud Cythera delubrum Phœnices ex hac Syriæ regione orti condiderunt. Ac verò dea ipsa tẽpli spoliatoribus eorumq; posteris semper immisit morbum fœmineum: quemadmodum & ipsi fatentur Scythæ, se videlicet illo morbo ob id laborare. [2] & videre licet apud Scythas hunc morbum curantes, quos enareas appellant Scythæ. Postquam verò iã vigintiocto annis Asiæ imperium Scythæ obtinuissent, omniaq; iam penè ex negligentia licentiaque depopulata essent (nam præter tributum exactionesque, diripiebant, extorquebantque à quibuslibet quæcunque possidebant) tandem horum potiorem partem Cyaxares atque Medi hospitio acceptam inebriatamque interemerunt. Et sic quidem Medi recuperarunt imperium, receptis ijs quibus prius potiebantur, & Ninum expugnauerũt. Vt autem ceperint, in aliis mox scriptis indicabo. Assyriosque, excepta Babylonica quapiam portione, subegerunt. Post hęc Cyaxares, vbi quadraginta annis [3] vnà cum Scythis imperasset, vita functus est. Cuius regnum suscepit Astyages filius. Hic filiam sustulit, appellauitque eam Mandanen. Quæ visa est ei per quietem tantum vrinæ fundere vt omnem ipsius vrbem oppleret, atque vniuersam Asiam inundaret. Quod somnium quum magis somniorum interpretibus exposuisset, conterritus est, singula quæque ab illis edoctus. Ideoque visum hoc reformidans, Mandanen iam

1 Scythę verò regredientes, quum in vrbem Syriæ Ascalonem peruenissent, plerisq; nullo illato damno prętergressis, pauci aliquot rel. Ven. Vraniæ fanũ spoliarunt, omnium) quãtum quidem intelligo) huius deæ templorum vetustissimum.

2 Et ab iis qui in Scythiam veniunt, eo morbo affectos cõspici: quos Scythæ ipsi enareas, *id est, execrabiles, seu execrationi obnoxios,* appellãt. Itaque octo & viginti annos Scythæ imperiũ Asiæ tenuerunt, quo tempore omnia iniuriosè & superbè imperitando vastarunt. Siquidẽ præter tributa, tantum à singulis exigebant quantum ijs imposuissent: & tributis non contenti, singulorũ etiam bona passim prædabantur. Plerosq; igitur ipsorũ Cyaxares & Medi hospitio acceptos & inebriatos interemerunt. Et hoc modo recepto imperio, iis quæ prius obtinebant sunt potiti, & Ninum ceperunt. Quomodo autẽ ceperint, & Assyrios (excepta Babylonia) sibi subiecerint, alibi declarabo.

3 Comprehenso Scytharum imperio, regnasset.

iam viro matura[m] nulli Medorum qui ea dignus esset, tradendam statuit, sed Pers[æ] cuidam nomine Cambysi, quem compertum habebat famili[a q]uidem bona ortum, cæterùm ingenio sedato,[1] gerentemque [m]ulto infra mediocris Medi alicuius conditionem. Eodem qu[o] Cambysi collocauerat filiam anno, visionem alteram vidit: vide[ba]tur ei ex genitalibus filiæ vitis enasci quæ omnem occuparet Asiam. Quod visum quum retulisset ad interpretes somniorum, filiam iam prægnantem & partui vicinam ex Persis accersit, eique, quum venisset, custodiam apponit, volens quod illa peperisset interimere. Etenim Magi somniorum interpretes visionem illam portendere dicebant Astyagi, prolem filiæ pro ipso regnaturam. Hoc igitur obseruans Astyages, vbi genitus est Cyrus, adscito Harpago familiari suo, & inter Medos fidissimo, atque omnium rerum suarum procuratori, hæc inquit, Harpage, negocium quod tibi iniungo caue prætermittas, aut vllo modo exequi supersedeas:[2] néve committas vt alios præponendo, postea tibiipsi perniciem crees. Capito quem Mandane peperit puerum, in domumque tuam ferto, atque occidito: postmodum quoquo modo voles ipse sepelito. Cui respondit ille, * Neque aliâs vnquam rex huic viro rem iniunxisti ingratam, & in posterum dabimus operam nequid in te delinquamus. Quòd si tibi cordi est hoc ita fieri,[3] mea interest id industriè exequi. Hæc quum respondisset Harpagus, eique[4] puer traditus esset, ornatus ad necem, contulit se domum flens: adiensque vxorem, refert omnem habitum secum ab Astyage sermonem. Ad quem vxor, Quid igitur, inquit, facere tibi in animo est? Ego verò (respondet vir) quanquam Astyages mandauit, etiamsi desipiet, peiúsque insaniet quàm nunc insanit, non tamen eius voluntati parebo, neque ad hanc necem obsequar: idque multis de causis, tum quòd puer ipsi mihi cognatus est, tum quòd Astyages grandis natu est, & virili prole orbus: quo defuncto, si tyrannis ad eius peruentura est filiam, cuius nunc filium per me interimit, quid aliud restat hinc mihi quàm periculum maximum? Enimuero securitatis meæ causa expedit hûc puerum interire, sed per aliquem ipsius Astyagis, non per aliquem meorum. Hæc loquutus, euestigio

21

1 Et quem ipse infra mediocris conditio[ne] Medo[s] duceret.

* Neq; aliâs vnquam notasti (*seu* deprehendisti) in hoc viro illepidû quidquam. *est enim hic* παρῶδης *idẽ quod* ἠπῶδης: *vt ex Thoma Magistro docet Tan. Leopard. Emend. l. 7, c. 11. S.*

2 Neque me decipito, & *ne* aliis *ad hoc agendum* delectis, tãdem tibi ipse malum crees.

3 Meum est.

4 Puerulus cum ornatu traditus esset ad necem.

nuncium mittit ad bubulcum Astyagis, quem norat [1] pascuorum maximè idoneorum, & montium feris frequentissimorum esse gnarissimum, cui nomen erat Mitradates: cuius contubernalis eadem conserua erat, nomine Cyno Græca lingua, *id est canis*, Medica, Spaco. nam canem Medi spaca appellant. Locus vbi boum pascua ille habebat, montium radices erãt, ad ventum boream Ecbatanorum, & ad pontum Euxinum. Hoc enim tractu ad Saspires vergente, Media valde montosa est & edita, ac nemoribus frequens, reliqua verò tota admodum plana. Hic itaque accersitus, properè quum venisset, inquit ad eum Harpagus, Iubet te Astyages hunc capere infantem quem in desertissimo montium exponas, vt celerrimè pereat. & hæc vt tibi dicerem mihi iniunxit: & nisi hunc interemeris, sed aliquo pacto seruaueris, [2] pessimo exitio te occubiturum. cui expositioni infantis inspector ego præpositus sum. Hæc vbi audiuit bubulcus, sumpto infante, rediit quà venerat [3] ad bouile suum. Ei, dum in vrbem abiit, vxor sua, quæ erat prægnans, per totam diem parturiens, è voluntate dæmonis enixa est filium. Absente marito vtrique mutua tenebantur sollicitudine: hic quidem vxori parturienti metuens, illa vicissim marito timens, propterea quòd præter consuetudinem ab Harpago accersitus esset. Vbi autem reuersus affuit, eum vxor, vtpote ex improuiso cernens, prior interrogauit quid ita studiosè ipsum Harpagus accersisset. Cui ille, Vxor, inquit, vbi in vrbem veni, & vidi & audiui [4] quod nec visum oportuit nec agi circa dominos nostros. Harpagi domus omnis luctu tenebatur: in quam ego perterrefactus simulatq; introii, video puerulum in medio positum, palpitantem vagientemq;, auro ac versicolori veste ornatum. Eum Harpagus, vbi me vidit, iussit celerrimè sumere, atq; exponendum asportare in montẽ quammaximè feris abundantem: dicens Astyagem esse qui hæc mihi iniungeret: magnopere minatus, nisi ea facerem. Ego acceptum puerum attuli, ratus alicuius illum domesticorũ esse, [5] non autem illius generis. Admirabar tamen quòd viderem auro vestibusque ornatum: præterea quòd planctus manifestus fiebat in Harpagi domo. [6] Atqui inter viam, ex omni

ora-

1 Pascua & montes feris oppletos quá opportunissimè incolere.

2 Fore vt pessimo supplicio te interficiam, expositũ autem intueri sum iussus.

3 Ad casam suam. Huic porro etiam vxor quæ per totum diem parturierat, tunc fortè numinis voluntate filiũ pepererat, dum ipse in vrbem proficisceretur: erantque alter de altero solliciti.

4 Quod vtinam neq; vidissem, neq; vnquam dominis nostris eueniat.

5 Nunquam enim cogitassem ex eo genere esse.

6 Cæterùm in via rem totam ex ministro intellexi, qui mihi extra vrbem deducto puerulũ in manus tradidit: filiũ esse videlicet Mandanes Astyagis filiæ, & Cambysis Cyri filij: & Astyagem iubere illum interfici. Nunc igitur hic est.

oratione famuli qui me extra vrbem deduxit, mihique infantem tradidit, percepi eum Mandanes Astyagis natæ & Cambysis Cyro geniti esse filium, & ab Astyage iussum interfici. atque is hic est. Hæc loquens bubulcus, puerum detectum ostendit: quem illa intuita procerum ac speciosum, genua viri cũ lachrymis amplexa, obsecrat nequa ratione puerum exponat. Hic negare aliter ista fieri posse: superuẽturos enim ab Harpago speculatores ad rem explorandã: seque, nisi id exequatur, miserrimè periturum. Mulier vbi id viro non persuadet, [1] Quandoquidem, inquit, te nequeo inducere, quod secundũ est facito, si modò necessitas prorsus est aspici puerum dum exponitur. Quoniam ego quoque peperi, peperi autem mortuum: ablatum hũc expone, & istum ex Astyagis filia, tanquam ex nobis genitum alamus. Ita neque tu iniurius in dominos esse deprehenderis, neque nobis malè consuluerimus. Nam & hic qui obiit, regale sepulchrum nãciscetur, & iste qui superest, animam non amittet. Sanequam commodè visa est bubulco mulier loqui pro præsenti conditione: atque ita continuò fecit. Igitur quem necaturus attulerat, eum vxori tradidit: suum autem, qui mortuus erat, acceptum, collocauit in eo vase in quo alterum portauerat. Omnique alterius pueri cultu ornatum, in desertissimo monte exposuit. [2] Ideoque post pueri expositionem, relicto quodam pecuariorum pro se illic vicario, in vrbem se contulit, & ad domum Harpagi: aitque sese paratum illi ostendere pueri cadauer. Harpagus, missis suorum satellitum fidelissimis, rem per eos inspexit, ac bubulci filium sepeliuit. Et hic quidem infans humatus est. Alterum verò qui postea Cyrus appellatus est, vxor bubulci sibi sumptum, educauit, imposito illi alio quopiam ac non Cyri nomine. Qui posteaquam decennis fuit, eum res ista quæ illi contigit, palàm fecit: Ludebat in pago vbi armenta illa erant, & ludebat cum æqualibus in via: quem inter ludendum cæteri pueri quum pro rege sibi elegissent, cognominatum bubulci filium, [3] ipse eos muniis distinguebat: vt alij domorum structores essent: aliis, vt satellites: alij, vt oculus regis esset: alij, vt mandatorum renunciator, tanquam suum singulis munus assignans. Horum puerorum

[1] Secundò hæc dixit, Quandoquidem igitur tibi nõ possum persuadere vt exponas, tu saltem hoc facito: si quidé omnino necesse est expositum cerni.

[2] Tertio verò die quàm puer expositus fuerat.

[3] Ipse quibusdã eorum præcipiebat vt domorum str.

quidam collusor Artembaris filius erat, viri inter Medos clari, quem Cyrus, quòd imperata non fecisset, iussit ab alijs pueris comprehendi: & quum illi paruissent, * multis verberibus affecit. Quæ puer tanquam se indigna passus, iniquissimo animo ferens, vbi primùm dimissus est, in vrbem ad patrem perrexit, & quæ à Cyro pertulisset deplorauit: non tamen Cyrum nominans (nondum enim eius hoc erat nomen) sed filium bubulci Astyagis. Artembares, vt erat ira percitus, ad Astyagem, ducens filium secũ, contendit: & rem intolerandam passum esse inquiens, eiusque humeros ostendens, Siccine indignè, ait, accipimur, rex, [1] à filio bubulci serui tui? Audiens hæc atque cernens Astyages, volens Artembaris honoris gratia vlcisci puerum, iussit accersi bubulcum & filium. Qui quum ambo adfuissent, intuens in Cyrum Astyages, Túne, inquit, hoc tali patre genitus, ausus es huius filium, viri apud me primarij, * tam indignis concidere verberibus? Cui ille, Istud, inquit, here, huic ego iure feci. pueri enim pagani, quorum hic vnus erat, me regem suum ludentes constituerant: quippe qui videbar eis ad hoc maxime esse idoneus. At iste, quum cæteri pueri iussis obtemperarent, audiens dicto esse nolebat, ac me nihili faciebat: propter quod pœnas dedit. Quòd si ego propterea vllo malo sum dignus, hîc tibi presto sum. Hæc loquente puero, subiit Astyagi agnitio eius, visaque est figura oris referre ac repræsentare ipsum, & gestus esse liberalior, & tempus expositionis cũ pueri ætate congruere. His perculsus Astyages, aliquandiu sine voce mansit, vixque tandem ad se reuersus, volens à se Artembarem dimittere, [2] vt bubulcum submotis arbitris rimaretur, Ego, inquit, Artembares, efficiam vt filius quoque tuus ob hoc nihil conqueri possit. Dimisso igitur Artembare, & eius iussu per famulos Cyro introducto, bubulcum (qui solus erat relictus) percontatur vnde puerum accepisset, quísve ei tradidisset. Ille ex se genitũ respondere, & genitricem eius apud se esse. Astyages dicere, non bene sibi illum consulere qui [3] cuperet ad ingentes deuenire necessitates. Simulque hæc dicens, satellitibus innuit vt caperent ipsum. Hic autem ad necessitates redactus, ita demum rem patefecit: ab initioque exorsus, vera referendo, descendit ad preces & ad petendam

22

* alii, verberibus eum ad modum aspere tractauit. S.

1 A serui tui, & quidẽ bubulci, filio?

* alii, tam indignè tractare? S.

2 Vt de bubulco seorsum accepto quæstionem haberet, Ego, &c.

3 Ac si vltro vellet in maximas angustias sese dare.

petendam sibi veniam. [1] Bubulco veritatem eloquuto, Astyages pauciora iam verba fecit: sed Harpagum, cui valdè succensebat, vocari à satellitibus iussit. Quem, vbi adfuit, percōtatur Astyages, Harpage, qua nece interemisti quem tibi tradidi puerum è filia mea genitum? Harpagus (vt vidit pastorem interesse) noluit tergiuersari mendacio, ne argumentis conuinceretur: sed ita respondit, Ego, posteaquam infantem accepi, rex, cogitaui quo pacto ex animi tui sententia facerem: & [2] tamen, quum apud te innoxius extitissem, ne forem aut filiæ tuæ aut tibiipsi carnifex. eóque ita statui agendum: Accersito huic bubulco infantem tradidi, inquiens te esse qui iuberes illum interfici. In quo dicendo mentitus non sum. tu enim ita præceperas. [3] Atque huic, dum puerum trado ex tuo præcepto, iussi exponeret in deserto monte, perstaretq; in eo obseruando tantisper dum expirasset: comminatus isti extrema quæq; nisi hæc effecta reddidisset. Vbi hic fecit imperata, & infans obiit, missis eunuchorum fidissimis, rem cognoui, & per eosdem mortuum sepeliui. Ita res habet, rex: atq: hac morte defunctus est puer. Et Harpagus quidem [4] directam habuit orationem. Astyages autem dissimulata qua illi infensus erat causa, ob id quod cōtigerat, primùm rem ei enarrat quemadmodum ipse ex bubulco audierat: deinde ea narrata, eò deuenit vt diceret, Quod puer viuit, & quod accidit, bene habet. De eo enim, inquit, quod in hūc puerum factum erat, valde laborabam, & à filia mea insimulatus, haud leuiter ferebam. Igitur in bonum conuersa fortuna, tum filium tuum mitte ad puerum hunc qui recens venit: tum verò ad cœnam mihi adesto. siquidem constitui pro recepto filio diis quibus honor hic conuenit, sacrificare.

Harpagus, quū hæc audisset, adorato rege, ac sibi maiorem in modum gratulatus quòd peccatum suum cōmodè cessisset, & propter sortem prosperam ad conuiuium vocaretur, domum abiit. Quam ingressus, properanter filium qui ipsi vnicus erat, tredecim circiter natum annos, mittit domum Astyagis, iubens exequi quæcunque ille imperaret. Ipse gestiens, quid sibi successisset vxori exponit. Eius porro filium, vbi aduenit, Astyages iugulatum & in frusta concisum partim torruit, partim elixauit, & probè conditum,

1 Astyages bubulci veritaté eloquuti non magnam rationem habuit: sed Harp.

2 Et tamen, quum in te nihil peccassem, neq; filiç tuæ, neq; tibiipsi essem carnifex.

3 Tradidi igitur isti hoc modo: addito mandato vt eum expon.

4 Simplicem.

paratum habuit. Dehinc sub horam cœnæ, postquam adfuerunt cum cæteri conuiuæ, tum verò Harpagus, conuiuis quidem aliis atque ipsi Astyagi mensæ appositæ sunt ouilla refertæ carne: Harpago autem, præter caput & manus extremas ac pedes, reliquis filij sui partibus. nam illa in canistro operta, separatim reposita erant. Eum autem, postquam satis depastum illo cibo putauit Astyages, interrogat nunquid sit illis oblectatus epulis? Se verò valde oblectatum, dicenti Harpago, ij quibus negocium erat datum, adferunt caput filij cum extremis manibus ac pedibus tectum: & adstantes iubent detegere, ac sumere quod vellet ex eis. Harpagus obtemperans, vbi detexit, cernit reliquias filij. non tamen eo spectaculo consternatus est, [1]sed apud seipsum mansit. Et percontanti Astyagi nunquid agnosceret cuius feræ carne pastus esset, se agnoscere respondit: sibique quicquid rex ageret, placere. Hoc reddito responso, receptisque reliquiis carnium, domum abiit, eas (vt ego opinor) illinc collectas humaturus. Et Harpagum quidem hac vltione Astyages prosequutus est. De Cyro autem deliberans, eosdem ex Magis accersiuit qui fuerant ipsius somnium sic interpretati. Postquam venerunt, sciscitatur eos [2] quid censeant de visione sibi agendum. Illi necessariò fore inquiunt vt puer, si superstes esset, nec hactenus periisset, regnaret. Atqui puer & viuit & incolumis est, (Astyages excipit) & quum ipsum ruri agentem pueri eius pagi, regem delegissent, quæ faciunt qui reuera sunt reges, ea omnia hic fecit. Nam satellitibus, ianitoribus, internunciis, ac cæteris muniis institutis, imperium exercuit: quę vobis quònam videntur spectare? Si superest puer, (Magi respondent) atque regnauit [3] nulla ex prouidentia, confidito ob id, ac bono sis animo, iam non eum regnaturum iterum. Nam quædam vaticinationes nostræ in exigua reciderunt, [4] & velut insomnia in imbecillum quiddam tandem redactæ sunt. Ego (inquit Astyages respondens) istius vestræ, Magi, ferè sum sententiæ, [5] me somnio esse defunctum, puero iam rege nominato, nihilque mihi amplius eum esse reformidandum. Vos tamen probè considerantes, quænam futura sint & meæ domui & vobis tutissima consulite. Ad hæc Magi, Nostra etiam, rex, (inquiunt) magni

1 Sed mētis compos fuit.

2 Quomodo sibi visum illud essent interpretati. Illi idem responsum reddiderunt, *quod antea*, oportere puerū regnare, si superstes esset, nec prius obiisset. Atqui, &c.

3 Non de industria & absque vllo consilio, confid.

4 Et quæ ex insomniis pēdent, prorsus ad leue quidpiā deueniūt.

5 Hunc esse somnij exitū, puero, &c.

23

» gni intereſt,tuum ſtare principatum: [1] qui ſi immutetur, » & ad hunc puerum qui Perſa eſt tranſeat, nos quoque qui » Medi ſumus,in ſeruitutem redigemur apud Perſas, & ex- » tranei nullius erimus pretii:te verò regnante, cuius popu » lares ſumus,tum ex parte imperamus, tum magnos apud » te honores obtinemus. Quo magis per nos & tibi & regno » tuo proſpiciendum eſt & nunc, ſiquid cerneremus quod » timendum eſſet,tibi aperiremus: verùm quum in rem fri- » uolam nunc euaſerit ſomnium,& ipſi confidimus,& te iti- » dem confidere iubemus,& hunc ablegare puerum ab ocu- » lis tuis in Perſidem ad parentes. His auditis Aſtyages ga- » uiſus eſt:accitoque Cyro hæc inquit, Fili, quum ego pro- » pter quandam haud ſanam ſomnij viſionem in te fuiſſem » iniurius,tuo tamen ipſius fato ſuperſtes es. Nunc itaque » lætus ad Perſas ito cum ijs quos ad te deducendum mit- tam. Eò perueniens parentes tuos offendes: patrem, non qualis eſt Mitradates bubulcus, & matrem, non qualis eſt vxor eius. Hæc loquutus Aſtyages Cyrum dimittit. Quem ad domum Cambyſis reuerſum, acceperunt ſui parentes, & audita re vehementer amplexati ſunt, vt quem ſtatim mortem obiiſſe crediderãt. Sciſcitabantur igitur quónam modo ſuperſtes eſſet. Hic ſe verò ait eos antea non nouiſ- ſe, [2] & ob id maximè erraſſe. Inter viam tamen omne ſuum infortunium audiſſe. credidiſſe enim ſe bubulci Aſtyagis eſſe filium: verùm in illo itinere omnem rem geſtam, ab ijs qui ipſum deduxerant accepiſſe. Commemorabat autem ſe ab vxore bubulci fuiſſe educatum, ſemper eam laudi- bus proſequens, ita vt in omni eius ſermone eſſet Cyno. Quod nomen accipientes eius parentes, vt magis diuini- tus videretur Perſis filius ſuus fuiſſe ſeruatus, diuulgarunt à cane Cyrum, quum eſſet expoſitus, fuiſſe educatum. vn- de hæc fabula emanauit. Vbi Cyrus in virilem adole- uit ætatem, & inter æquales viriliſſimus euaſit & idem dilectiſſimus, [3] conſtituit Harpagus ad eum dona mit- tere, Aſtyagis vlciſcendi cupidus. Nam per ſeſe, qui pri- uatus eſſet, non videbat futuram de Aſtyage vindictam: ſed Cyrum cernens adultum, cuius caſus ſuis aſſimilabat, ſibi ſocium comparabat. Præterea verò hæc ab eo fa- cta erant. Quum eſſet acerbus Aſtyages in Medos, Har-

[1] Alioqui enim alienatus, ad hunc puerum qui Perſa eſt, deueniret: at tũ nos qui Medi ſumus, in ſeruitutem rediǵeremur, nulliuſque pretij eſſemus apud Perſas, vtpote extranei. At permanente rege, cuius pop.

[2] Et in maximo errore verſatum fuiſſe.

[3] Et inſtabat Harpagus. dona mittendo. *Ve. Eius ſtudioſius erat.*

pagus singulis quibusque eorum se insinuans primoribus, persuadebat oportere Astyagem à regno summoueri, Cyro delecto. Harpagus, his transactis ac paratis, ita demum volens Cyro apud Persas agenti suam aperire sententiam, quum aliter non posset, vtpote itineribus custoditis, huiusmodi rem comminiscitur. [1] Exenterato quem solerter obtinuerat lepore, vt nihil omnino rescinderetur, indidit libellum in quo quæ libuit conscripserat: resutoq; ventre, leporem vnà cum retibus tradidit venatori cuidam suorum domesticorum fidissimo: misitque ad Persas, [2] præcipiens suo ore, quum daret leporē, Cyro diceret vt ipse suis manibus aperiret, idq; sine arbitris faceret. Hæc exequuto nuncio, Cyrus acceptum leporem aperuit, inuentumque libellum qui in eo inerat, legit, in hęc verba: Fili Cambysis, quem dij respiciunt (nam aliter nunquam in tantum fortunæ perueuenisses) vlciscere nunc Astyagem tuæ necis autorem. quoniam ex huius tu quidem studio perieras, deorum tamen beneficio & meo superstes es. Quæ omnia quemadmodū circa te gesta sunt, opinor te olim iam resciuisse: & item, qualia ego ab Astyage passus sim quòd te non occidissem, sed bubulco tradidissem. Nunc, si mihi auscultare vis, omni tu cui Astyages imperat regioni imperabis. Quum enim Persis vt deficiant persuaseris, expeditionem aduersus Medos suscipe: vtpote ad votum tibi re successura, siue ego dux ab Astyage ad tibi occurrendum creatus fuero, siue alius quispiam Medorum illustrium. Horum enim primi quique ab illo ad te deficientes, Astyagem conabuntur euertere. Tanquam igitur cuncta tibi sint hîc in expedito, ista exequere sine mora. Cyrus, his auditis, considerabat quónam solertissimo modo Persas induceret ad rebellandum. Cogitando tandem comperit hunc esse appositum, vt ita faceret: Scripto libello de ijs quæ volebat, concilium Persarum coegit. Deinde resignato libello atque lecto, ducem se inquit Persarum ab Astyage esse designatum. Et nunc Persæ, ait, edico vobis vt præstò mihi sitis cum singulis falcibus. Hoc Cyrus Persis præcepit: quorum complura sunt genera. Eorum quædam Cyrus congregauit, & à Medis ad deficiendum induxit, [3] sub quibus alia omnia. Ea autem hæc sunt, Arteatæ, Persæ, Pasargadæ, Meraphij, Masij.

[1] Quum leporem arte composuisset, eiusque vētrem rescidisset, nihil lacerando, indidit libel.

[2] *Vel*, Præcipiens vt quū leporem Cyro daret, suo ore diceret vt, &c. *Vel, Cyrum admoneret etiā ut, &c.*

[3] Sunt autem hæc, à quibus alij omnes *dependent.*

24

Sed

Sed horum Pasargadæ sunt præstantissimi, in quibus & & Achæmenidarum [1] cognatio est, vnde reges Persidæ sunt oriundi. Alij Persæ hi sunt, Panthelæi, Derusiæi, Germani: atque hi omnes, aratores. Alij verò, pecuarij, Dai, Mardi, Dropici, Sagartij. Vbi cuncti adfuerunt habentes quod eis erat præceptum, ibi Cyrus iubet locum quendam dumosum (erat in Perside is locus circiter decem & octo aut viginti stadiorum) totum detergant intra diem. Quo labore perfunctis Persis, iterum præcipit in posterum diem vt lauti adsint. Interim coactos in vnum caprarum, ouium, boum greges patris sui mactat atque apparat, tanquam Persarum exercitum accepturus vinoque ac cibariis quamlautissimis. Postero die vbi conuenerunt Persæ, iubet eos discumbere in prato atque epulari. Deinde cœnatos interrogat vtrum pridianam an præsentem conditionem præoptarent. Illis respondentibus, multum esse inter hæc duo [2] interualli: pridianam enim omnia mala habuisse, præsentem verò omnia bona habere: excepit Cyrus, & omnem rem denudauit, inquiens, Viri Persæ, ita res vestræ habent: volentibus vobis mihi obtemperare, & hæc & alia infinita commoda aderunt sine vllo seruitutis labore: nolentibus verò, innumerabiles quales hesternæ ærumnæ. Nunc itaque obtemperando mihi, efficiamini liberi. nam & diuina quadam sorte ipse genitus hæc bona videor in manus vestras esse allaturus, & vos non arbitror inferiores esse Medis cum in aliis, tum verò in bellicis rebus. Quæ quum ita sint, rebellate quamprimum ab Astyage. Persæ, vt qui iampridem [3] dedignarentur parêre Medis, nacti [4] præsidem, libenter se in libertatem vindicarunt. Hæc moliri Cyrum Astyages quum accepisset, misso nuncio accersiit. Iste nuncium iubet renunciare, se prius illuc venturum quàm Astyages ipse velit. His auditis, Astyages Medos cunctos armat, hisque [5] aduerso numine Harpagum præficit, oblitus eorum quæ illi fecisset. Comparato exercitu, vbi Medorum copiæ [6] cum Persicis prælium conseruerunt, quicunque eorum, [7] sermonis Harpagi erant expertes, præliabantur: qui verò participes, ad Persas transibant, plerique de industria ignauiter agebant, fugamque faciebant. Dilapso turpiter Medico

1 Tribus.

2 *discriminis.*

3 Grauiter ferrent.

4 Ducem.

5 Tanquam diuinitus mête captus, Harp.

6 Cum Persicis iunctæ fuerunt. *Vel*, Persicis occurrerunt.

7 Propositũ Harpagi ignorabant, præliabantur: cæt. ad Pers.

exercitu, Astyages vt primum rem cognouit, minitans Cyro, inquit, Ne sic quidem Cyrus gaudebit. Hactenus loquutus, ante omnia eos magos somniorum interpretes qui suasissent ipsi Cyrum dimittendnm, patibulis affigit. Deinde reliquos Medorum qui in vrbe erant, adolescentes pariter & senes armat. Quibus eductis, cum Persis confligens fugatur: viuusque capitur, amissis quos eduxerat Medis. Ei captiuo astans Harpagus insultauit, eumque dicteriis lacessiuit, cum alia quæ homini dolerent, dicens, tum verò percontando eum de cœna sua in qua ille ipsum carnibus filij pauisset: [1] quoniam regnum eius ad seruitutem decidisset. Eum intuens Astyages vicissim interrogat nunquid [2] ipsius foret Cyri opus. Harpagus suum verò esse dicere: idque meritò, quoniam ipse ad Cyrum scripsisset. [3] Tum Astyages eum improuidissimum atque iniquissimum omnium hominum compellauit. Improuidissimum quidem, quòd, si facultas ei aderat vt rex efficeretur, alteri tribuerit imperium, si modò illa per ipsum gesta essent: iniquissimum verò, quòd cœnæ causa Medos in seruitutem redegisset. Si enim oportebat omnino eum comparare alteri regnum, nec sibi habere, satius futurum fuisse Medorum alicui id bonum comparare quàm Persarum. Nunc Medos qui huius peccati affines non extitissent, ex dominis factos esse seruos: & Persas qui fuissent hactenus serui, nunc dominos effectos esse Medorum. Hunc in modum Astyages, quum quinque & triginta regnasset annos, regno amotus est: ob cuius acerbitatem Medi subiecti fuere Persis centum ac duodetriginta annos, omni supra Halym fluuium Asiæ dominati, excepto tempore quo Scythæ regnauerunt.

1 Quòd esset illius seruitus pro regno. *Id est, Quod propter illud ex rege seruus factus esset.*

2 Sibi vendicaret Cy.

3 Tũ Astyages demonstrare cœpit illum omniũ hominum & stultissimum esse & iniquissimum. Stultissimum quidem, quòd quum ipsi liceret regem esse (si modò per ipsum res ea gesta esset) alteri imperium tribuisset: iniquissimum, &c.

Iidem sequẽtibus temporibus, quum horum factorum pœniteret, à Dario defecerunt: sed prælio victi, iterum subacti sunt, Persæque qui tunc cum Cyro aduersus Astyagem rebellauerũt, deinceps Asia imperitauerunt. Cyrus nullo alio malo afficiens Astyagem, penes se habuit quoad vita excessit. Ita Cyrus genitus educatusque, regno potitus est. Et mox Crœsum iniuriæ illatorem subegit, quemadmodum à me superius commemoratum est. Quo subacto, ita omnem Asiam adeptus est. Porro ritus quibus vtuntur

Persæ,

Persæ,tales esse comperi.Neque statuas, neque templa,neque aras extruere consuetudo est,quinimo hoc facientibus insaniæ tribuere.ob id(vt mea fert opinio)quòd nō, quemadmodum Græci,sentiunt deos ex hominibus esse ortos. Moris habent, editissimis quibusque conscensis montibus,Ioui hostias immolare, omnem gyrum cœli Iouem appellantes. Soli lunæque sacrificant, & telluri, igni, aquæ atque ventis: hisque solis sacra faciunt iam inde ab initio. [1] Vraniæ quoque sacrificant, sic nimirum ab Assyriis Arabibusque edocti. Vocant autem Assyrij Venerem Mylittam, Arabes eandem Alittam appellant, Persæ Metram.Sacrorum autem ritum circa hosce iam dictos deos huiusmodi quondam instituerunt : Persæ quippe sacrificaturi,nec aras erigunt, neque ignem incendunt prorsus: sed neque libamentis vtuntur,aut tibiis, infulísve,aut molis:verùm,vt quisque diuis hisce sacra facere statuit, in locum mundum victimam sistens, deum illum implorat, myrto maximè cinctam gestans tiaram.[2] Sacrificans autem,non pro se solo priuatimque vota nuncupat,sed communiter vniuersis Persis bene precatur. in primis quidem regi: quoniam [3] inter Persas omnes idem quoque comprehenditur. Vbi verò iam in minutas portiunculas membratimque hostiam conscidit, carnibus elixis herbam sufternit quàmmollissimam, maximè trifolium.Huic impositis carnibus,Magus astans theogoniam accinit. siquidem hāc illi dicunt esse incantationem efficacissimam. Citraque Magum nullum illis fit legitimum sacrificium. Mox sacrificus sublatis carnibus vtitur in quencunque vsum illi fert animus. Ex omnibus diebus præcipuè colendum censent suum quique natalem:nimirum hoc die plus aliis æquum censentes ciborum apponere. Et ditiores, integros boues, camelos, equos, asinos, eosque in fornacibus tostos,isto die in mensam apponunt: pauperes natalem minoribus pecoribus honorant. Cibis autem vtuntur perpaucis, bellariis multis, neque iis admodum bonis.Hinc est quòd Persæ dicunt, [4] Græcos pastos iam demum non esurire amplius.Nempe ipsis à cœna cibi apponuntur pretij nullius, & siquid apponatur, non cessant quin edant. Vinum largius illis apponitur. Eisdem nec

1 Postea verò didicerunt Vraniæ etiam sacrificare, & ab Assyriis & ab Arabiis edocti.

2 Illi autem qui sacrificat, non licet sibi priuatim precari bona, sed commun.

3 Inter cunctos Persas ipse etiam *qui sacrificat* comprehend.

4 Græcos finem edendi facere dum adhuc esuriunt, quòd à cœna nihil apponatur illis quod sit alicuius pretij: quòd si quid tale apponeretur, non esse finem factu ros quoad satiati essent.

Vini valde appetétes sunt.

vomere coram, nec vrinam facere licet: quæ etiam nunc ita obseruantur. Poti, de rebus maximè serijs consultare consueuerunt. [1] Nam siquando ipsis consultandum videtur, tum postera die ieiunant, proponitq; is qui ædibus illis in quibus fortè consultatur præest: &, si placuerit, atq; ieiunauerint, vtuntur ipso: sin minus comprobetur, abrogant: & de quibus ieiuni deliberauerint, de eisdem poti pronunciant. Quum in via inuicem sibi occurrunt, ex hoc quis cognoscat an pares sint: nam salutationis loco se mutuo osculantur. quòd si alter fuerit inferior paulo, malas osculantur duntaxat: sin autem alter fuerit multo ignobilior, prostratus adorat honoratiorem. In primis autē illos obseruant reuerenter qui proximè habitant: secundas tribuūt ijs qui à primis proximi: atq; sic deinceps progredientes, quo viciniores, hoc arctiori necessitudine iunctos existimant: se nimirum omnium longe optimos arbitrantes: [2] alios verò, quo remotius dissiti sunt, hoc à virtute magis esse alienos. atq; illos demum secundum dictam proportionem pessimos esse colligentes qui à Persis absint quamremotissimè. Sub Medis imperium obtinentibus, pleræq; nationes quoq; imperitabant: sed quibus omnibus præerant Medi. Iidem & affines perinde atq, Persæ colunt. Quæ gens imperij curam gerens, latè progressa fuit. Externorum autem morum Persæ maximè omnium hominum sunt studiosi. Nam & Medicam vestem propria elegantiorem arbitrantes, gestant: & in pugnis thorace vtuntur Ægyptio. Quin voluptatibus etiam omnis generis quas semel rescire potuerunt, frui student. A Græcis edocti, puerorum quoq; indulgent amoribus. Virgines multas ducunt vxorum loco, sed multo plures pallacas habent. Secundum bellicam fortitudinem potior ducitur numerosæ sobolis procreatio: & illi qui quamplurimos liberos ediderit, [1] huic

1 Quod aūt ipsis placuerit deliberantibus *inter pocula*, id postri die proponit dominus illius domus in qua deliberauerint: & si quidem placuerit sobrijs etiā, eo vtuntur: sin minus, relinquūt. De quibuscunq; autē sobrij consultauerint, inebriati ea in disquisitionem reuocant. Si in via, &c.

2 Minimè autē eos qui sedes à se remotissimas incolunt, honore afficiūt: seipsos omnium hominū longè prǽstātissimos esse arbitrātes in omnibus rebus: cæteros autem, prout propius incolunt, (vt dictum est) virtutem amplecti. At qui longissimè ab ipsis habitent deterrimos esse. Porrò Medis imperium obtinentibus, quædam etiam gentes mutuò imperabant, *id est, imperium in quasdam obtinebant, & vicissim aliarum imperio suberant.* Medi enim vniuersis imperabant, & maximè sibi propinquis: hi autem, etiam finitimis: isti verò, ijs qui maximè vicini erant. Eadem autem ratione & Persæ vicinos suos colunt. Latè enim progrediebatur illa gens imperans & præfecturas obtinens. Externorum aut.

[1] huic rex, tanquam strenuum quippiam prçstiterit, singulis annis munera mittit. Liberos suos, à quinto anno incipientes vsq; ad vicesimum, tribus duntaxat instituũt, equitare, arcu sagittas excutere, vera loqui. Ante quinquenniũ filius in conspectum patris non venit, sed apud fœminas degit. Quod ea gratia sic fit vt si inter educationem decedat, nullam hæc prolis iactura patri afferat molestiam. Equidem hunc morem laudo: laudo item illum, ne ob vnam tantùm culpam liceat vel ipsi regi occidere quempiam, neq; alicui aliorum Persarum atrocius aliquid in familiam suam exercere ob vnum solum delictum: [2] sed expendere iubetur quisq;, si plura ac magna patrarit, atque tum demum iusta vtatur indignatione. Suum autem patrem aut matrem aiunt neminem vnquam occidisse: verùm quotquot horum fortè acciderunt, omni necessitate excussa, hos tandem deprehensos tradunt aut subdititios, aut spurios. Quippe verisimile nequaquam videri aiunt vt is qui verus parens sit, à proprio filio interimatur. Quæcunque apud eos fas non est facere, ea nec dicere. Turpissimum apud eos ducitur, mentiri: secundo loco, æs alienum debere, cum ob alias multas causas, tum quòd necessum sit eundem qui debet, mendacio quoque obnoxium esse. Siquis è ciuibus lepra aut vitiligine infectus sit, huic in ciuitatem accedere non conceditur, neque cum alijs Persis consuetudinem habere. Dicunt enim hos morbos illis immissos quòd in solem peccauerint. Externum verò qui ijsdem correptus fuerit, [3] è regione sua exigunt: atque ob eandem causam albas columbas in regionem illam afferunt. In flumen nec immeiunt, nec inspuunt, nec manus abluunt, nec denique simile quippiam faciunt, sed flumina inter omnia religiosissimè colunt. Hoc quoque Persis accidit peculiare, quod quamquam illos lateat, nobis minimè est obscurum: nempe quæcunque apud illos nomina vel corporibus vel magnificentiæ sunt similia, ea omnia in eadem terminari litera, quam Dores san appellent, Iones sigma. Et, si animaduertas attentius, deprehendes nomina Persarum non quædam, sed omnia similiter claudi. Equidem hæc probè sciens de Persis possum indubitatò affirmare. at ista quæ de mortuis pro-

1 Huic rex munera quot annis mittit. In multitudine autem positum esse robur existimant. Lib.

2 Sed vbi cõsiderauerit, si peccata commissa plura maioraq; esse comperiat quã obsequia præstita, tum demum iram suã exercet. Suum autem patr. aut m. aiunt nem. vnq. occidisse: sed quicũque tales fuerint *filij* necesse esse vt si de illis, inquiratur, aut suppostitij aut spurij comperiãtur. Quippe verisi.

3 Multi è regione sua expellunt; necnõ columbas albas, *l. expellunt*, eandem causam prætendentes. In flum.

duntur, obſcuriora, neque perinde certò: cadauera videlicet defunctorum Perſarum non prius humari quàm vt aut ab alite aut cane trahantur. [1] Magos tamen ſat ſcio hæc factitare: quandoquidem apertè faciunt. Perſæ igitur mortuum [2] cera inuoluentes in terram condunt. Magi verò cum ab alijs hominibus, tum à ſacerdotibus Ægyptijs differunt. Siquidem hi nullius animantis occiſione ſe polluunt, præter ea duntaxat quæ diis immolant: Magi ſuis ipſorum manibus, excepto homine atque cane, quiduis occidunt: imò hoc palmarij loco ducunt ſi formicas ſerpentesque, & breuiter reptilia atque volatilia plurima necauerint. Atque de horum ritibus hunc in modum dictum ſit nos ad inſtitutam narrationem recurrimus. Porro Iones atque Æoles, vbi audierunt Lydos citra negocium à Perſis victos, legatos Sardis miſerunt ad Cyrum, [3] vltrò poſtulantes vt ijsdem conditionibus eos admitteret quibus Crœſi ſubiectos in ditionem accepiſſet. Verùm Cyrus ad eorum poſtulata per huiuſmodi *ſimilitudinem atque* apologum reſpondit, Tibicen, inquiens, quidam vbi piſces in mari conſpexiſſet, canere tibia cœpit, ratus nimirum eos *ad cantus ſuauitatem* in terram progreſſuros: at ſpe ſua fruſtratus, miſſo in mare verriculo, ingentem piſcium vim complexus eſt traxitque. Et quum palpitantes cerneret in ſicco dixit ad piſces, Temperate, inquit, nunc mihi quæſo à ſaltationibus: quando nō libuit vobis me canēte ſaliēdo progredi. Quæ verba Cyrus Ionibus Æolibusq; ideo dixit, quòd Iones prius ipſo Cyro per legatos *ad amicitiam inuitante*, & flagitante vt à Crœſo rebellarent, conſtanter recuſauerant: ac tum demū, [4] rebus non ex ſententia ſuccedentibus, parati eſſent Cyri imperata facere. Hac occaſione ira commotus, dicto reſponſo eos dimiſit. Iones, hic auditis, ad ſuas quique ciuitates reuertuntur, mœniaque communiunt. Congregabantur autem in Panionio alij omnes, præter Mileſios. quippe cum his ſolis fœdus inierat Cyrus, ijsdem conditionibus quibus & [5] Lydos receperat. Porrò reliquis Ionibus communi ſententia videbantur legati in Spartam mittendi, qui *ſimul & præſentem rerum ſtatum nuntiarent &* auxiliū rogarent. Iones verò illi ad quos Panionium quoq; pertu-

[1] Magos quidem certè ſat ſc.

[2] *Vel, Cera circumlinētes, aut integentes.*

[3] Volentes ijſdem conditionibus ſtare quibus & Crœſo fuerant ſubiecti. Verùm Cyr.

[4] Rebus cōfectis.

[5] *Legit hic interpres* λυδὰς, *non* λυδὸς.

pertinet,ciuitates habent cum cœli bonitate, tũ montium cõmoditate omniũ optimè sitas quas nos nouerimus: adeo vt neq; superior regio, neq; inferior,neq; ea quæ orientem nec quę occidentẽ spectat plaga, Ioniã hac in parte æmulari possit.Siquidẽ hæc vel frigore riget,vel premitur aquis:illa rursus calore ac situ squalet. Lingua vtuntur non eadẽ,[1] sed eius quatuor proprietates ducũt.Miletus, prima apud ipsos ciuitas, ad meridiẽ vergens. Post hanc Myus & Priene: hæ in Caria sitæ sunt,eadẽ lingua vtentes. Illæ verò in Lydia, Ephesus, Colophon, Lebedus, Teos, Clazomenæ, Phocæa,quæ cum iam dictis ciuitatibus, quantũ ad linguã attinet, nõ conueniunt,inter se tamen eadẽ sonant lingua. Reliquæ sunt tres ciuitates Ionicæ,quarũ duæ insulas habitant, Samũ videlicet & Chium:tertia in cõtinenti sita,Erythræ. Ex his Chij & Erythræi eandem sermonis proprietatem sibi vendicant: Samij verò ab his discrepantes, propriam quandam receperunt loquendi formam. Atq; hunc in modum quatuor omnino linguarum fiunt proprietates. Ac verò ex ijsdem Ionibus Milesij erant qui cum Cyro metus pertextu fœdus pepigerant. Insularibus au-

27 tem nihil dum grauius fuit metuendum, quòd Persis Phœnices nondum essent subiecti, & ipsi Persæ nauigijs non vterentur. Porrò hi non aliam ob causam ab Ionibus defecerunt quàm quòd imbecilles essent omnes alij Græci, tum Iones oppido quaminfirmissimi, & nullius propemodum momenti. Siquidem præter vnas Athenas,nulla vrbs alia insignis erat.[2] Iam enim alij Iones atque ipsi Athenienses, Ionum nomen refugerant,nolentes Iones appellitari. Quinetiam nunc plerosque ex illis videas quos nominis istius pudeat. Cæterùm duodecim istæ ciuitates nomine ipso gloriabantur: & *quum semel nomẽ sibi Panioniis indidissent*, fanum quoque de suo nomine construxerunt Panionium. Cuius nullos participes facere in animum sibi induxere: nec erant qui magnopere postularent eiusdem participes fieri,exceptis tãtùm Smyrnæis. Tale quippiã Doriensibus accidit qui Pentapolin incolunt, quæ antè Hexapolis vocabatur.nã & hi cauent ne quẽ è finitimis Doriensibus ad Triopium[3] sacrũ admittant:adeo vt etiam ex popularibus suis,qui sacri legem transgressi essent à ludorum

1 *Ad verbũ*, Sed quatuor modos deductionum vsurpant. *1. Ea vtuntur in quatuor modos & proprietates deducta.*

2 Adeo quidem vt cum alij Iones, tũ ipsi Athenienses hoc nomen refugerent, Ionesq; appellari nollent. Sed etiamnum multi eorum nomen sibi pudendum ducere videntur. At hę duodecim ciuit.

3 Templũ

communicatione excluserint. Nam in certamine Apollinis Triopij tripodes victoribus cõstituebantur ærei: quos acceptos non è [1] sacro efferre, sed deo ipsi donare ibidem oportebat. At vir quidam Halicarnasseus, nomine Agasicles, in eodem certamine victoria potitus, ausus est legem hanc violare, tripodemq; domum ferens [2] sibi asseruare. Propter quod commissum, quinq; hæ ciuitates, Lindos, Ialyssus, Camirus, Cos atque Cnidus, sextam ciuitatem Halicarnassum à sacrorum participatione remouerunt, hac videlicet pœna Halicarnasseos multantes. Atq; mihi sæpè videntur Iones duodecim fecisse ciuitates, nec voluisse plures recipere, propterea quòd eorundem Peloponnesum habitantium totidem fuerint partes: quemadmodum nunc quoque Achæorum, qui Ionas è sedibus suis exegerunt, duodecim sunt partes. Nempe prima * ante Sicyonem est Pellena, deinde Ægiræ & Ægæ, ad quam Crathis fluuius perennis labitur: à quo & Italicus ille vocatus est. Post Ægas Bura est & Helice: quò ab Achæis bello fracti Iones confugerunt. Post hanc Ægion est, & Rhypes, & Patrenses, & Pharenses, atq; Olenus, quam Pirus ingens fluuius præterfluit. Postea Dyma & Tritæenses, qui soli mediterranea colunt. Hæ sunt duodecim Achæorum illæ portiones quæ tum quidem Ionum erant: hæcque causa fuisse videtur quapropter Ionibus duodecim ciuitates constituere placuerit. Nam istos præcipuè magisque alijs Iones esse, aut præstantius quippiam gessisse, magna insania esset asseuerare: quum ex his Abantes sint, Eubœæ haudquaquam minima portio, qui tamen nec cum Ionum nomine quicquam habent commune: & Minyæ Orchomenijs sint admixti, Cadmæi quoque, Dryopes, [3] Phocenses, Molossi, Arcades, Pelasgi, Dores, Epidaurij, atque aliæ pleræq; nationes inter se commixtæ sint, [4] Quorum alij ex Atheniensium Prytaneo progressi, nobilissimos se Ionum existimauerunt. Hi coloniam ducentes, loco vxorum Caricas habebant mulieres, quarum iam ante parentes interemerant. Propter quam cædem mulieres Caricæ legem tulerant, quam iureiurando inter se firmauerant, tradiderúntque suis deinceps filiabus, quòd videlicet cum maritis nunquam cibum sumerent, neque proprijs nominibus compellarent

1 Templo.

2 Ad clauũ suspendere. Propt.

* *Pausan. 211, 16: & 234, 37, habet* πρὸς Σικυῶνος. *quod significat*, ex ea parte qua Sicyoné attingit *Achaia*. S.

3 Omittit ἀποδάσμιοι.

4 Ex quorũ numero, illi qui ex Prytaneo Atheniensium profecti sunt, & se Ionum nobilissimos existimarunt, hi vxores secũ non adduxerunt quum in coloniam migrarent, sed Caricas habuerũt, quarum, &c.

pellarent: propterea quòd eorum patres, maritos atque filios trucidassent, & quum hæc patrassent, simul orbas ad concubitum violenter rapuissent. Hæc Mileti fiebant. Reges autem creauerant partim Lycios, Glauco Hippolochi filio oriundos, partim Cauconas Pylios, Codro Melanthi progenie ortos: partim ex vtrisque. Sed nomen Ionum inter cæteros maximè amplectuntur. Et sunt quidem illi veri atq; genuini Iones: omnes tamen Ionum nomenclaturæ communicant quotquot Athenis oriundi Apaturia festa concelebrant. Concelebrant autem omnes, præter Ephesios & Colophonios, qui soli ex Ionibus ab Apaturijs arcentur, idq; ob cædis patratæ causam. Porrò Panionium locus est Mycales sacer, ad Septentrionem vergens, communiter ab vniuersis Ionibus Neptuno Heliconio dicatus. Mycale autem promontorium est in continenti situm: quod quâ zephyro vento expositum est, ad Samum pertinet. Ad hunc montem collecti vniuersi Iones sacrificium celebrabant quod Panionia vocant. Accidit hoc sanè non Ionum sacris duntaxat, verum communiter omnibus Græcorum festiuitatibus, vt in eandem literam finiant, perinde atq; Persarum nomina. Et hæ quidem Ionicæ sunt ciuitates. Æolicæ autem ciuitates sunt. Cumæ, quæ & Phriconis vocatur, Larissæ, Nouus murus, Tenus, Cilla, Notium, Ægiroessa, Pitana, [1] Ægæa, Myrina, Grynea. Atque hæ XI Æolicæ fueruut priscæ ciuitates. Vna autem Smyrna (Æolica & ipsa ciuitas) ab Ionibus [2] diruta fuit. Alioqui & hæ, duodecim erant numero, in continenti sitæ, quæ ditionem habebant Ionibus præstantiorem, at quæ tamen ad illius cæli temperiem nequaquam accederet. Smyrnam verò hac occasione amiserunt Æoles, quòd Colophonios per seditionem è sedibus submotos recepissent: qui postea Smyrnæos obseruantes, dum extra vrbem Bacchi sacra celebrarent, occlusis portis vrbem occuparunt. Succurrentibus autem Æolibus vniuersis, sic inter eos transigebatur, vt si Iones vtensilia bonaq; mobilia Æolibus redderent, Æoles Smyrna cederent. Hanc conditionem quum Smyrnæi accepissent, [3] distributæ sunt vndecim hæ ciuitates, suos quæque constituens ciues. Hæ itaque continentis sunt ciuitates, exceptis ijs quæ Idam

28

1 Ægææ, αἰγαῖαι.

2 Dirempta fuit.

3 Distribuerunt, *vel inter se partitæ sunt* ipsos illæ vndecim, &c.

habitabant: nã illæ ad has non referuntur. Insulares verò quinque ciuitates Lesbum colebant. sextam enim in Lesbo Arisbam Methymnæi iam sibi subiecerant, tanquam consanguinitate iunctam. In Tenedo autem vna habitabatur ciuitas, & altera quædam in centum appellatis insulis. Iam verò Lesbijs Tenedijsque [1] nihil grauius, perinde atque cæteris Ionibus insulas tenentibus, erat metuendum: at reliquis ciuitatibus communiter placuit Iones sequi, quocunque illi duxissent. Porrò vbi Ionum Æolumque legati Spartam appulissent (id quod fiebat properanter) ex omnibus delegarunt Phocensem quendam, cui nomen Pytermo, qui postulata proponeret. Hic purpurea veste indutus, [2] in Spartiatarum conuentum, qui ad famam legatorum collectus fuerat, processit: hortatusque est Lacedæmonios multis verbis ad auxilium Ionibus ferendum.[3] Illi, quanuis Ionum legatos repulissent, tamen myoparonem ablegarunt, quantum ego conijcio, hominibus instructum qui rerum Cyri Ionumque successum explorarent. Hi Phocæam appulsi, Sardis mittunt spectatissimum ipsorum, nomine Lacrinem, qui Cyro Lacedæmoniorum mandata perferret: nimirum ne vlli Græciæ ciuitati damnum inferret: vtpote se id minimè toleraturis. Cyrus audiens quæ Lacrines proferret, rogasse fertur circumstantes Græcos, quínam homines essent Lacedæmonij & quàm multi numero. Mox vbi hæc cognouisset, ad Spartiatam dixisse, Equidem non extimui vnquam homines illos quibus locus est in media vrbe vacuus, in quem collecti mutuis ipsi sibi iuramentis imponunt. Atque his, (si modò superi me seruauerint incolumem) non Ionum, sed propria sua incommoda erunt deploranda. Hæc in vniuersos Græcos verba detorsit Cyrus: quòd fora ampla haberent in quibus negotiationes exercerent. nã Persæ ipsi horum nullo distinentur, neque illis vllum est forum. Post hæc Sardis Tabulo homini Persæ commisit: Crœsi autem cæterorumq; Lydorum thesaurum Pactyæ Lydo tradidit deferendũ. Ipse versus Ecbatana cõtendit, Crœsum vnà secum ducens: Ionum interim non magna habita ratione, [4] etiamsi primi adoriendi fuissent. quandoquidem Babylon ei obstaculo esse videbatur, & Bactriana quoque natio, item

1 Nihil periculi, per.

2 Vt plurimi ex Spartiatis, quum hoc audissent, accurrerent, processit, hort.

3 *Adde ex vet. cod: Græcis*, Lacedæmonij verò illis aurem præbere noluerũt, imò non ferendum esse auxiliũ Ionibus statuerunt. Hi igitur abierunt. Illi, &c.

4 *Hic mendosum esse videtur Græcum exemplar.*

item Sacæ atque Ægyptij, in quos ipse expeditionem facere in animo habebat, in Ionas autem alium quempiam imperatorem mittere. [1] At verò vbi Cyrus è Sardis Lydos exegisset, Pactyas à Tabalo atque Cyro desciscit. Et quia Lydorum thesaurum habebat, conscensis nauibus auxiliarios mercede conduxit, maritimisque omnibus persuasit vt communem secum expeditionem susciperent. Atque *his succedentibus*, Sardis castra mouit, Tabalumque in arce vndique conclusum obsedit. Cyrus hæc ex itinere intelligens, Crœsum hunc in modum alloquutus est, Quisnam, inquit, Crœse, finis erit eorum quæ nunc mihi accidunt? [2] quando non cessabunt Lydi (vt videntur) tantisper & sibi & mihi negocium facessere, dum eos prorsus delere aggrediar. Videor equidem perinde fecisse atque is qui occiso patre, filijs pepercerit. Siquidem ego te cepi, qui plus quàm Lydorum pater eras, ipsis autem vrbem suam reddidi: adeo vt nunc mirer eos à me deficere. Quum hanc suam sententiam Cyrus exposuisset, Crœsus excepit, veritus nimirum ne Sardis funditus euerteret, Rex, inquit, Cyre, quanquam prudenter tu recteque dixeris, moderaberis tamen furori, neque patieris antiquam hanc ciuitatem ita excindi, quæ cum superiorum, tum eorum quæ nunc acciderunt, rea non est. nam priorum ego autor fui, id quod meopte hoc capite pendo: præsens factum Pactyas designauit, cui tu Sardis commiseras: hic tibi pœnas det. Lydis autem veniam dans, hæc illis impera, ne *videlicet aliquando viribus aucti*, vel defectionem meditari ausint, vel molesti esse possint. Interdicito illis ne arma bellica possideant, iuberoque supra tunicam pallium gestare, induere item cothurnos. Adhæc impera vt liberos citharam pulsare, psallere, cauponari doceant. & mox comperies, ô rex, viros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum ne rebelles vnquam à te desciscant. Hæc ideo Crœsus suggessit, quòd optabiliorem Lydis hanc esse conditionem existimaret, quàm semel subactos venundari: sat sciens se, nisi prætextum idoneum comminisceretur, non persuasurum illi vt institutum detrectaret. Adde etiam quòd formidabat ne in posterum

1 Verùm simulatq; Cyrus Sardibus est profectus, Pactyas Lydos ad desciscendum à Tabalo & Cyro impulit. Et quia Sardium thesaur.

2 Non videtur Lydi facessendi mihi & sibi negotiũ finem facturi. Cogito nunquid maximè expediat eos in seruitutem redigere. Mihi enim videor nũc perinde fecisse, &c.

habitabant: nā illæ ad has non referuntur. Insulares verò quinque ciuitates Lesbum colebant. sextam enim in Lesbo Arisbam Methymnæi iam sibi subiecerant, tanquam consanguinitate iunctam. In Tenedo autem vna habitabatur ciuitas, & altera quædam in centum appellatis insulis. Iam verò Lesbijs Tenedijsque [1] nihil grauius, perinde atque cæteris Ionibus insulas tenentibus, erat metuendum: at reliquis ciuitatibus communiter placuit Iones sequi, quocunque illi duxissent. Porrò vbi Ionum Æolumque legati Spartam appulissent (id quod fiebat properanter) ex omnibus delegarunt Phocensem quendam, cui nomen Pytermo, qui postulata proponeret. Hic purpurea veste indutus, [2] in Spartiatarum conuentum, qui ad famam legatorum collectus fuerat, processit: hortatusque est Lacedæmonios multis verbis ad auxilium Ionibus ferendum. [3] Illi, quanuis Ionum legatos repulissent, tamen myoparonem ablegarunt, quantum ego conijcio, hominibus instructum qui rerum Cyri Ionumque successum explorarent. Hi Phocæam appulsi, Sardis mittunt spectatissimum ipsorum, nomine Lacrinem, qui Cyro Lacedæmoniorum mandata perferret: nimirum ne vlli Græciæ ciuitati damnum inferret: vtpote se id minimè toleraturis. Cyrus audiens quæ Lacrines proferret, rogasse fertur circumstantes Græcos, quinam homines essent Lacedæmonij & quàm multi numero. Mox vbi hæc cognouisset, ad Spartiatam dixisse, Equidem non extimui vnquam homines illos quibus locus est in media vrbe vacuus, in quem collecti mutuis ipsi sibi iuramentis imponunt. Atque his, (si modò superi me seruauerint incolumem) non Ionum, sed propria sua incommoda erunt deploranda. Hæc in vniuersos Græcos verba detorsit Cyrus: quòd fora ampla haberent in quibus negotiationes exercerent. nā Persæ ipsi horum nullo distinentur, neque illis vllum est forum. Post hæc Sardis Tabulo homini Persæ commisit: Crœsi autem cæterorumq; Lydorum thesaurum Pactyæ Lydo tradidit deferendū. Ipse versus Ecbatana cōtendit, Crœsum vnà secum ducens: Ionum interim non magna habita ratione, [4] etiamsi primi adoriendi fuissent. quandoquidem Babylon ei obstaculo esse videbatur, & Bactriana quoque natio, item

1 Nihil periculi, per.

2 Vt plurimi ex Spartiatis, quum hoc audissent, accurrerent, processit, hort.

3 *Adde ex vet. cod: Græcis*, Lacedæmonij verò illis aurem prębere noluerūt, imò non ferendum esse auxiliū Ionibus statuerunt. Hi igitur abierunt. Illi, &c.

4 *Hic mendosum esse videtur Græcum exemplar.*

item Sacæ atque Ægyptij, in quos ipse expeditionem facere in animo habebat, in Ionas autem alium quempiam imperatorem mittere. [1] At verò vbi Cyrus è Sardis Lydos exegisset, Pactyas à Tabalo atque Cyro desciscit. Et quia Lydorum thesaurum habebat, conscensis nauibus auxiliarios mercede conduxit, maritimisque omnibus persuasit vt communem secum expeditionem suscipere nt. Atque *his succedentibus*, Sardis castra mouit, Tabalumque in arce vndique conclusum obsedit. Cyrus hæc ex itinere intelligens, Crœsum hunc in modum alloquutus est, » Quisnam, inquit, Crœse, finis erit eorum » quæ nunc mihi accidunt? [2] quando non cessabunt Lydi » (vt videntur) tantisper & sibi & mihi negocium facessere, » dum eos prorsus delere aggrediar. Videor equidem » perinde fecisse atque is qui occiso patre, filiis pepercerit. » Siquidem ego te cepi, qui plus quàm Lydorum pater eras, » ipsis autem vrbem suam reddidi: adeo vt nunc mirer eos à me deficere. Quum hanc suam sententiam Cyrus exposuisset, Crœsus excepit, veritus nimirum ne Sardis » funditus euerteret, Rex, inquit, Cyre, quanquam pru» denter tu recteque dixeris, moderaberis tamen furo» ri, neque patieris antiquam hanc ciuitatem ita excin» di, quæ cum superiorum, tum eorum quæ nunc accide» runt, rea non est. nam priorum ego autor fui, id quod » meopte hoc capite pendo: præsens factum Pactyas de» signauit, cui tu Sardis commiseras: hic tibi pœnas det. » Lydis autem veniam dans, hæc illis impera, ne *videli» cet aliquando viribus aucti*, vel defectionem meditari » ausint, vel molesti esse possint. Interdicito illis ne arma bel» lica possideant, iubetoque supra tunicam pallium ge» stare, induere item cothurnos. Adhæc impera vt liberos » citharam pulsare, psallere, cauponari doceant. & mox » comperies, ô rex, viros in mulieres degenerasse, nihil» que metuendum ne rebelles vnquam à te desciscant. Hæc ideo Crœsus suggessit, quòd optabiliorem Lydis hanc esse conditionem existimaret, quàm semel subactos venundari: sat sciens se, nisi prætextum idoneum comminisceretur, non persuasurum illi vt institutum detrectaret. Adde etiam quòd formidabat ne in posterum

[1] Verùm simulatq; Cyrus Sardibus est profectus, Pactyas Lydos ad desciscendum à Tabalo & Cyro impulit. Et quia Sardium thesaur.

[2] Non videtur Lydi facessendi mihi & sibi negotiũ finem facturi. Cogito nunquid maximè expediat eos in seruitutem redigere. Mihi enim videor nũc perinde fecisse, &c.

aliquando Lydi, si imminentem calamitatem effugissent, rebellantes à Persis funditus extinguerentur. Cyrus hac Crœsi admonitione gauisus, remissaq; iracundia, respondit ei se pariturum. Accersitoq; continuò Mazare homine 29 Medo, eadem illi præcepit quæ Crœsus suggesserat Lydis imperanda. Atq; præter hæc mandauit, illos omnes sub corona venundari, quotquot vnà cum Lydis Sardis oppugnassent: Pactyam autem viuum ad se perduci. Et ista quidem ex itinere quum præcepisset, [1] Lydos compulit ad Persarum mores recipiendos. Pactyas, intelligens exercitum non procul abesse, conterritus confugit Cumam. Mazares verò nihil cunctatus, Cyri exercitus partem quam secum ducebat, Sardis promouit. Verùm vbi Pactyam iam vnà cum suis commilitonibus Sardis abijsse cognouit, primùm Lydos adegit Cyri mandatis obsecundare. Et iam inde Lydi omnem vitæ rationem commutarunt. Deinde Mazares nuntios Cumam misit qui Pactyam reposcerēt. Cumæi verò consilio inito statuerunt ad deum apud Branchidas referendum quid facto opus esset. Erat enim illic oraculum peruetustum quo Æoles Ionesq; communiter vti consueuerant. Oraculum hoc in Milesiorum agro est situm supra Panormum portum. Missis igitur ad Branchidas consultoribus rogabant quídnam facientes hac in re deo gratificaturi essent. Consulentibus respondebatur Pactyam Persis esse permittendum. Quæ quum relata audirent [2] Cumæi, putauerunt oraculo acquiescendum Pactyamq; reddendum. Cæterùm quum huc bona pars propensa esset, Aristodicus Heraclidis filius, vir inter cæteros Cumæos clarus, seu oraculo parum fidens, siue ipsos consultores oraculi responsum non rectè perferre existimans, constanter obstabat quominus oraculo Cumæi obtemperarent. Vnde factum est vt iterum de Pactya interrogaturi alij mitterentur sacerdotes consultores, inter quos ipse quoque Aristodicus erat. Hi quum ad Branchidas peruenissent vnus ex omnibus Aristodicus consulebat oraculum, sciscitans in hæc verba, O rex, venit ad nos supplex Pactyas Lydus, mortem fugiens violentam: Persæ eundem reposcentes iubent Cumæos hominem dimittere, Nos Persarum potentiam formidantes, tamen supplicem nondum reddere

1 In Persiam ad sedes suas perrexit. Pact.

2 Cumæi, Pactyam tradere decreuerant. *Vel, in animo habebāt.* Quum autē vulgus hoc decreuisset, Aristod.

» reddere ausi sumus, donec intelligeremus ex te indubi-
» tatò quid facere nos conueniret. Hunc in modum sciscitanti Aristodico idem rursus respondebatur quod priores retulerant, nempe Pactyam Persis permittendum. Post hæc Aristodicus tale quippiam de industria aggreditur: Templum circumiens, passeres aliasque auiculas quæ fortè in templo istic nidulabãtur, è nidis exemit. Quæ quum ille faceret, memorant vocem ex adyto auditam quæ ad
» Aristodicum ferretur, atque huiusmodi quædam sonaret,
» Hominum sceleſtiſſime, quæ'nam libido te inceſſit vt au-
» deres meos supplices diripere? Aristodicum nihil dubitas-
» se ad hunc modum respondere, Túne rex sic auxilium fers
» supplicibus, & Cumæos iubes supplicem Pactyam tradere
» Persis? Cui deus respondens, Equidem, inquit, iubeo vt im-
» pij malè pereatis, neque deinde oraculum hoc de red-
» dendis vestris supplicibus lacessatis. Porrò vbi responsum hoc postremum relatum audiuerunt Cumæi, neque volentes Pactyam Persis tradere interimendum, neque eundem penes se detinendo, Cyrum ad ciuitatis suæ expugnationem excitare, hominem ablegant in Mitylenam. Mitylenæi, quum Mazares subinde per nuntios Pactyam flagitaret, paciscuntur pro certa mercede mittendum: [1] quod tamen nolim indubitatò asseuerare, quandoquidem non fuit persoluta. Cumæi, cognoscentes ea quę circa Pactyam à Mitylenæis gesta essent, misso ad Lesbum nauigio, Pactyam deportant in Chium. Indidem verò ex Mineruæ tutelaris deæ templo violenter raptus à Chijs redditur. Reddiderunt autem pro Atarnei mercede. Atarneus autem locus est Mysiæ, eregione Lesbi situs. Et sic quidem in custodia Persæ habebant Pactyam, vt Cyro quum primùm liceret traderetur. Atque multo exinde tempore, Chiorum nullus ex Atarneo neque molis libabat hordeaceis deo cuiquam, [2] neque secundæ mensæ fructibus inde decerptis vtebatur. Breuiter omnia à sacrorum vsu remouebantur quæ ex agro illo prouenirent. Postquam verò Pactyas iam à Chijs traditus fuit, Mazares mox in illos castra promouit qui vnà cum Pactya Tabalum oppugnassent: & partim Prienenses subegit, partim Mæandri campum incursauit, [3] frumentationem militibus faciens: Ma-

1 Haud enim possũ id certò dicere, quũ res ad exitum perducta non fuerit.

2 Neq; bellaria ex fruge inde collecta pinsebantur. Denique omnia, &c.

3 Illo in prędam suis militibus exposito; Magnes[illegible]

gnesiam etiam pari modo. Postremò Mazares morbo correptus, vita defungitur. In defuncti verò locum suffectus Harpagus, & ipse Medus: nimirum quem Medorum tyrannus Astyages indignis epulis exceperat, quique [1] Cyrum in regni potestatem inuexerat. Hic, inquam, à Cyro institutus dux, simulatque in Ioniam venit, vrbes ductis aggeribus cepit. [2] Nam vbi mœnia ciuesque vndique exercitu, clausisset, aggere ad murũ obiecto *citra negocium* expugnabat: atque sic [3] Phocæa prima Ionum ciuitate potitus est. Hi Phocenses, primi Græcorum [4] longis nauibus vsi feruntur: Adriamque simul & Tyrrheniam, Iberiam atque Tartessum [5] occupauerunt. Nauigijs autem vtebantur non rostratis, sed penteconteris, *hoc est lembis quinquagenûm remorum*. Hi quum primum Tartessum venirent, grati admodum fuerunt regi, cui nomen erat Arganthonio, quique iam octoginta annis Tartessiorum regno præfuerat. Vixit autem annos centum viginti. Atque [6] Phocẽses Arganthonio ista occasione redditi sunt amici, quòd videlicet Phocenses Ioniam relinquentes, iussit in sua ditione sedes deligere vbicunque illis liberet. Verùm quum hoc non persuasisset Phocensibus, intelligeretque interim Medum in eos exercitum ducere, pecunias numerauit liberaliter. Siquidem ipsius muri ambitus non paucorum est stadiorum, totusque è maiusculis lapidibus, ijsq; affabrè concinnatis. Et murus quidem ille à Phocensibus hoc pacto fuit constructus. Porrò Harpagus exercitum promouens, vrbem oppugnauit: quum [7] postulasset prius sibi sat esse, si vellent Phocenses vnum duntaxat muri propugnaculum demoliri, vbi habitationẽ extrueret, *cætera illis se permissurum intacta*. Phocenses seruitutem auersantes, responderũt diem vnum se ad consultandum sumpturos: sed interim dum consultaretur, illum exercitum ab vrbe iubebant abducere. Harpagus autem quanquam se scire diceret quid facturi essent, tamen se illis vt consultarent permittere. Simulatque igitur ille exercitum abduxit, Phocenses continuò lembos instruxerunt, quibus liberos vnà cum vxoribus atque supellectile vniuersa imponerent: ad hæc statuas quoque templorum & cętera donaria, nisi quæ vel ferrea vel lapidea aut deniq; picta essent, & reliqua

30

1 Cyrum ad regnum obtinendum adiuuerat. Hic, &c.

2 Postquam .n. ciues intra mœnia compulerat, aggere, &c.

3 Phocæam primam Ionũ ciuitatem oppugnauit. Hi Phoc.

4 Longinquis nauigationibus vsi sunt: Adr.

5 Ostenderunt, *uel, Tatesfecerunt.*

6 Phocenses huic viro adeo fuerũt accepti, vt primùm quidẽ ipsos relicta Ionia quam vellent suæ regionis partem incolere iussetit: deinde verò quum id non persuaderet, & ex illis audiret Medi vires crescere, pecuniam illis ad vrbem muro circũuallandã dedit: & quidẽ largè. Siquidem, &c.

7 Proposuisset *illis*.

liqua omnia imposuerunt. quas & ipsi conscendentes, soluerunt traieceruntq; in Chium. Phocæam autem iam desertam hominibus occupauerunt Persæ, Phocenses autem quum ipsis Chij insulas quæ OEnusæ vocantur, licitantibus addicere nollent, metuentes ne illuc emporium transferretur, obque hanc causam hæc eorum insula excluderetur, concesserunt in Cyrnum. Hîc enim iam ante viginti annos ciuitatem ex vaticinio condiderant, nomine Alaliam. Interea autem Arganthonius fatis concesserat. Porrò Cyrnum traiecturi Phocenses, prius diuerterunt Phocæam, præsidiaque illic Persarum quæ ab Harpago fortè custodiæ causa relicta fuerant, trucidarunt. Quibus patratis, [1] quotquot ex classica sodalitate supererãt, communi consilio sese mutuis execrationibus dirisque douotionibus astringunt. Ad hæc grande saxum in mare demergunt, iuramentoque confirmant non prius se de repetenda patria cogitaturos, quàm saxum vadis imis leuatum renarit. [2] Commodum verò, profectionẽ molientibus, plusquam medietatem desiderium cepit ingens paterni soli morumque Phocensium: & plerique etiam violato iuramento remigrarunt in Phocæam. Alij autem iuramento satisfacientes, soluentesque ex OEnusis Cyrnum rectà petierunt. Quò quum appulissent, communiter habitarunt vnà cum superioris temporis colonis, annis quinque, sacraq; erexerũt. Cæterum quũ iam vicinos circunquaq; hostili more popularentur, communi sententia bellum in eos adornant Tyrrheni atque Carthaginenses, vtrique sexaginta nauibus instructi. Phocenses ex aduerso sexaginta & ipsi naues milite implent, obuiamque illis procedunt in mare quod appellatur Sardonium. Commissa nauali pugna, Phocensibus Cadmea quædam contigit victoria. nam quadraginta illis naues perierunt, reliquæ viginti contusis rostris factæ inutiles. Regressi igitur Alaliam, sumptis liberis vxoribusque, atque reliquis facultatibus quantas naues ferre poterant, relicta Cyrno demigrarunt Rhegium. Verùm è nauibus illis quæ perierant, quotquot homines in Carthaginensium Tyrrhenorumque manus peruenerunt (capti enim plurimi) hi omnes protracti è nauibus, lapidibus obruebantur. Deinceps verò quæcunq;

1 Diras atroces imprecati sunt omnib. suæ classis qui illic remanerent. Ad hæc ferri massam candentem in mare proiecerunt, seque nõ prius Phocæã reuesuros iurarunt quã hæc massa emergeret. Cõmod. &c. *Hæc autem verba, Saxum uadis imis leuatũ, renarit, sumpsit Valla ex Horatio.*

2 Atquum Corsicam nauigarent, maiorem illorũ partẽ desiderium ac commiseratio cepit ipsius vrbis, ac sedium suæ regionis. Quare violato iureiurando Phocæam remearũt. Alij autem iur.

ex Agyllensium vel pecoribus vel iumentis atque hominibus locum illum accedebant, vbi Phocenses lapidati fuerant, continuò [1] morbida fiebant, stupore atque igne corripiebantur sacro. Quare Agyllenses Delphos miserunt, volentes commissum illud expiare. Pythia hæc iussit facere, quæ etiam nunc ab Agyllæis obseruantur. nam & iusta illis persoluunt magnificè, & gymnicum celebrant certamen. Et Phocenses quidem huiusmodi fato vsi sunt. Illi autem qui hinc progressi Rhegium confugerant, ciuitatem condiderunt in agro OEnotriæ quæ nunc appellatur [2] Hyela. Atq; Phocensium in Ionia res sic habent. Simile quiddam accidit Teijs, quos simulatque aggerum beneficio cepisset Harpagus, omnes conscensis nauibus traiecerunt in Thraciam, ibidemq; vrbem condiderunt Abdera, cuius fundamenta prius iecerat Temesius Clazomenius: sed nihil pro hac sua opera fructus reportans, à Thracibus expulsus fuerat: nunc tamen à Teijs apud Abdera heroum colitur honoribus. Hi igitur Ionum soli seruitutem non ferentes, patrium solum reliquêre. [3] Verùm alij Iones, præter Milesios, prælio superati tandem, accesserunt Harpago, perinde atque illi qui defecerunt, virosque se strenuos declararunt, pro suis quisque fortiter pugnans. Superati autem & capti in sua quisque patria remanserunt, eaque quæ imperabantur subibant. Milesij qui iam Cyro fœdere adstricti erant, (quemadmodum superius à me commemoratum est) quietem agebant. Hunc itaque in modum Ionia secundò in seruitutem fuit redacta. Porrò quũ Ionibus ijs potitus esset Harpagus qui continentẽ habitabant, insulani horum exemplo conterriti, vltrò sese dediderunt Cyro. Iam verò Ionibus, etiamsi afflictis, nihilominus sese ad Panionium recipientibus, audio Biantem Prienæum saluberrimum dedisse consilium: cui si obtemperassent, licuisset Græcorum omnium felicissimos viuere. Siquidem ille suadebat vt communi classe soluentes, Sardiniam peterent, & ibi vnam ciuitatem omnium Ionum construerent. Hoc enim pacto eos seruitute liberatos feliciter esse victuros, omnium insularum maximam incolentes, & cæterarum imperio potientes. Sin autem manerent in Ionia, nullam inquit sibi apparere libertatis spem. Hæc Biantis senten-

31

1 Mente alienabantur.

2 Hyela. Eã autem cõdiderũt, à quodam Posidoniate edocti, Pythiæ oraculo iussos fuisse Cyrnũ condere, qui heros esset, non ipsam insulam. Atque Phoc.

3 At cæteri Iones (exceptis Milesijs) prælium quidem & ipsi cũ Harpago cõmiserunt, sicut & qui *solũ patrium* reliquerunt: seq; fortiter gesserunt, pro sua quisq; patria pugnãtes: sed superati captiq;, in suis sedibus remãserunt, imperata faciẽtes. Milesij autẽ, qui, &c. *Fortasse tamen possit & aliter exponi ἱρῶν κατὰ χώρην.*

ſententia ipſis Ionibus ſubactis prodita fuit. Verùm Thaletis quoq; ſanum illud conſilium, iam ante ſubactam Ioniam datũ, nempe qui iuſſerit Ionas vnam quandã communẽ curiam habere, eamq; eſſe in Teo: propterea quòd Teos in media eſſet Ionia: cæteras autem ciuitates habitatas, [1] nihilominus huic parituras quàm aliarum ciuitatum tribus legibus parerent. Atque hi quidem huiuſmodi conſilia dederunt. Harpagus, ſubacta Ionia, in Caras exercitum traduxit, & Caunios atque Lycios, vnà ducens Ionas atque Æoles. [2] Nam Cares ab his oriundi ex inſulis progreſſi ſunt in continentem. Olim enim Minoi parebant, appellabanturque Leleges, & inſulas habitabant. tributum autem nullum pendebant, quantum equidem poſſum ſuperiora repetendo è longiſſimo auditu coniectare: ſed [3] quũ Minos flagitabat, naues ei implebant. [4] Ille felici vſus belli ſucceſſu, multos agros populabatur. Caricæ gentis, omnium quæ illis temporibus claruerunt ingenioſiſſimæ, memorantur tria inuenta. quippe galeis criſtas imponendas primi oſtenderunt Cares, clypeis [5] ſigna adiunxere, poſtremò lora [6] quoque ſcutorũ excogitauerunt. antea nanque citra habenas geſtabant quotquot clypeis vtebantur, ac balteis duntaxat coriaceis fulcientes, collo ſiniſtroq; humero ſuſtinebant. Poſt Caras verò tempore longo ſuccedente, Dores atque Iones ex inſulis egredientẽs, in continenti ſedes poſuerunt. Hunc in modum Cretenſes de Caribus referunt. Quanquam his non aſſentiuntur Cares, qui ſe aborigines atq; indigenas eſſe memorãt, eodemq; nomine vſque vſos. atque apud Mylaſſos Iouis Carij delubrum oſtentant vetuſtiſſimum, quo communiter quoque Myſi atque Lydi vtuntur, vt qui Caribus ſint germani. Quippe Lydum & Myſum Caris fratres eſſe dicunt. atque ob id eodem vtuntur fano: at quotquot alterius ſunt gentis, etiamſi, Carum lingua vtantur, non tamen ſacro participant. Caunij verò, quantum mihi videtur indigenæ ſunt, etſi ipſi ſe è Creta oriundos affirmant. Linguam ſanè aut ipſi ad Caricam accommodauerunt, aut Cares ad Caunicam. [7] id quod ægrè diiudicari poſſet. At le-

1 Nihilominus eodem loco haberi quo tribus. *Sed νομιζεσθαι aliam etiã interpretationem admittit.*

2 Inter hos autem Cares ex inſulis in continentem venerunt. Olim, &c.

3 *Vel,* Quum Minoi opus erat, naues, &c.

4 Quum autẽ Minos magna ditione potitus eſſet, proſperaq; in bello fortuna vteretur, longè Carica gẽs ſupra omnes alias celebris erat. Tribuſq; rebus quas illi excogitarant, vſi ſunt Græci. Quippe gal.

5 *Vel* inſignia, *picta videlicet.*

6 Anſas quoque ſcut. excog. Antea nanq; abſque anſis geſtab. clypeos quicunq; illis vti ſoliti erant: colloque & dextro humero circumpoſitos vinculis coriaceis tenentes agitabant. Poſt Caras, &c.

7 Haud enim certò dijudicare poſſum.

gibus vtuntur cum ab alijs gentibus, tum à Carum moribus multùm diuersis. Nam apud illos laudatissimum habetur, [1] iuuentutẽ frequenter amoris gratia ad compotationes conuenire, tam viros quàm mulieres atq; pueros. Sacra principio sibi constituerant externa, quorum postea pertæsi, quum patrijs duntaxat videretur vtendũ dijs, Caunij [2] omnis ætatis sumptis armis, *sacerdotem* ad Calyndicos vsq; montes persequebantur, fustibus cædentes, exclamantesq; externos se exigere deos. Et huiusmodi moribus illi vtebantur. Lycij autẽ è Creta ab initio originem traxerunt. Cretam enim primùm vniuersam barbari incolebant: deinde contendentibus de imperio Europæ filijs Sarpedone atq; Minoe, Minos superior factus expulit Sarpedonem [3] eiusq; cõspiratores. Hi expulsi, Asiæ regionem occupauerunt Milyada. Quam enim nunc Lycij incolunt, olim erat Milyas: & Milyæ tunc appellabantur Solymi. Dũ igitur ipsis imperitaret Sarpedon, eo quod attulerant nomine vocabantur, & nunc adhuc vocantur à vicinis, Termilæ. Quum verò Lycus, Pandionis filius à fratre Ægeo Athenis pulsus, ad Sarpedonem in Termilas abijsset, factũ est temporis progressu vt de Lyci nomine Lycij vocarentur. Legibus vtuntur partim Cretensium, partim Carum. [4] Quanquam hoc vnum, præter cæteros homines, pro lege habent peculiare, quòd à matribus nomina sibijpsis indunt. Et siquis obuium percontetur quísnam sit, quáve familia ortus, à matribus auijsq; protinus genus suum repetet. Adde quòd siqua ingenua seruo nupserit, liberi qui ex his suscipiuntur, ingenui existimabuntur: sin autem vir ingenuus, & quidem inter eos primarius, vxorem duxerit externam aut pallacam, suscepti ex his liberi reputabuntur [5] minimè ingenui. Enimuero huius tempestatis Cares nullo præclaro facinore edito, ab Harpago subacti sunt. Nec Cares tantùm nullum ediderunt, sed nec Græci quotquot illam regionem tenebant. Tenebant autem cum alij, tum Lacedæmoniorum coloni Cnidij, quorum regio declinat ad mare appellatum Triopium. Nam quum initium Byblesiæ ex peninsula auspicetur, sintq; Cnidij propemodum circumflui: (eam enim partem qua boream spectat, Cerau-

32

1 Prout ferũt gradus ætatũ, & amicitia intercedit, ad compotationes turmatim conuenire viros, mulieres ac pueros.

2 Sumptis armis petulanter aerem ferientes hastis, ad Calynd. vsque montes peruenerunt, se expellere deos externos dicentes. Et hi quidem moribus, *vel ritibus*, huiusmodi vtũtur. At Lycij, &c.

3 Et quos habebat suæ cõspirationis, *vel factionis*, socios.

4 Sed hunc morem peculiarem habẽt, & cum alijs nullis cõuenientẽ, *uel cõmunẽ*, quòd se de nominibus matrũ appellent, nõ patrũ. Adeo vt si quis vicinũ suum roget quis sit, recenseat seipsum. *i. genus suũ, uel gentem suam*, à matre: matrisq; suæ matres enumeret. Adde quòd, &c.

5 Infames. *Vel, Honoribus indigni.*

nius claudit sinus, australem verò Symanum Rhodiumq; mare) reliquum quod perquam exiguũ est, nempe quinq; stadiorũ, Cnidij tentauerũt perfodere interea dum Harpagus Ioniã euerteret, volentes suã ditionem in insulæ formã redigere.[1] Eratq; hic isthmus quem perfodere statuerãt, ea parte qua continentẽ spectat Cnidia. Id ergo multa manu conantibus diuinitus arbitror aliquid repugnasse, quod nimirũ omnes qui manũ admouerent lęderet, cum alias corporis partes, tum præcipuè oculos infestante petra, Cnidij, missis nuncijs Delphos, rogant quidnã istuc esset quod tantopere conatibus eorũ aduersaretur. Pythia, vt ipsi referunt Cnidij, senario versu respondit in hanc sententiam,

Isthmum neque aggerate, neque fodite.
Iupiter nanque ipse, si placuisset, fecisset Insulam.

Quum respondisset hunc in modũ Pythia, Cnidij à perfodiendo isthmo destiterunt, & inuadenti cum exercitu Harpago, vltrò sese nõ cõmisso prælio dediderunt.[2] Pedasij qui mediterraneã supra Halicarnassum colunt, alijq; vicini maximã diligentiã adhibere feruntur vt eorũ sacerdos Palladis sacrã barbã habeat. id quod ter illis accidisse putatur. Hi soli in Caria populi Harpago diu reluctati sũt, multũq; negocij exhibuerũt,[3] montẽ extruendo cui nomẽ Lyda. Tandem tamẽ & ipsi expugnati fuerunt. Cæterùm vbi in Xanthium campũ exercitũ produxisset Harpagus, Lycij contrà procedentes, paucíq; cum multis confligentes, strenuè sese gesserunt. Superati aũt prælio fugatiq;, in vrbẽ sese receperunt, vxores, liberos atq; pecunias vnà cum familia tota in arcẽ cogentes: admotoq; igne arcẽ vnà cum cæteris rebus incenderunt. Quæ vbi fecissent, ipsi regressi iureiurando se mutuò astringentes, eoq; horrendo, cũ hostibus iterũ congressi sunt, fortiterq; pugnando omnes oppetierunt. Ex Lycijs aũt, qui Xanthij dicuntur esse, hi omnes,[4] præter octoginta quosdã, Istiæorum sunt conuenæ. qui octoginta tum emigrantes, superstites remanserant. Xanthum igitur hunc in modum obtinuit Harpagus: pari modo Caunum.

1 Erat autem intra *ipsum isthmũ* tota ipsorũ ditio. Nã qua parte in continentẽ desinit, isthmus est, quẽ perfodere statuerant. Id ergo multa manu conãtibus, quia qui operi incumbebant, vehementius & diuinius quàm vt commune quiddã id videri posset, tum alijs corporis partibus, tũ præcipuè circa oculos, dũ rupes feriretur, vulnerari videbantur, Cnid.

2 Porro Pedasei, *uel Pedasenses*, supra Halic. medit. incolebãt: apud quos illi quę Mineruę sacerdos est, prolixa barba nascitur, quoties ipsis aut ipsorum vicinis aliquid mali imminet. Quod ter illis vsu venit. Hi soli, &c. [*Infra, 216, hoc ipsum repetitur, & a Strabone lib. 13: ab Aristotele quoq;, Histor. animal. lib. 3, cap. 11: ut annotauit Paul. Leop. Emend. lib. 7. cap. 11. S.*]

3 Munito operibus monte.

4 Sunt aduenæ, præter octoginta familias: quæ tum in vrbe non erant, atq; ita superstites fuerunt. Xan. &c. *Decepit autem Vallam* ἱστιαίων, *quod pro* ἱστιέων *perperam scriptum fuisse, manifestissimum est ex his proximè sequentibus*, οἱ δὲ ἱστιέω.

Nam Caunij Lycios insequuti sunt magna ex parte. Tum igitur inferiorem Asiam Harpagus euertebat, superiorem ipse Cyrus, vniuersam gentē subigens nihilq; relinquens. At ego in præsentia illorum gestorum pleraque prudens omittam, ea duntaxat prodituros quæ illi quamplurimo constiterunt labore, suntque memoria dignissima. Quum igitur Cyrus continentem vniuersam suæ ditionis fecisset, Assyrijs bellum intulit. Assyriæ autem cum alia multa sunt magna oppida, tum verò celeberrimi nominis ac validissimum est Babylon, vbi post euersam ab ipsis Ninum, regia erat. quod oppidum situm est in planitie ingenti, forma quadrata, magnitudine quoquouersus cētenûm vicenûm stadiorū, in summa quadringentorum & octoginta, in circuitu quatuor laterum vrbis. Tanta est Babylonici oppidi magnitudo, quod ita exornatum est vt aliud nullum eorum quæ nos nouimus. Iam primûm fossa ambit alta atque lata, aquæ plena. Deinde murus quinquaginta cubitorum regiorum crassitudine, ducentorum celsitudine. Est autem regius cubitus, quàm is quo pro mensura vtimur, tribus digitis maior. Operæprecium est me præter hæc disserere in quem vsum sit consumpta terra ex fossa egesta, & quomodo fuerit murus conditus. Vt quidque terrę in deprimenda fossa efferebant, ex eo lateres ducebant: quorum postquam magnam vim duxissent, eos in fornacibus coquebant. Postea cœno vtentes, asphalto feruenti per tricesimum quenque laterum ordinem summitates arundinum instipatas conglutinabant. & primùm labra fossæ, deinde ipsum murum ad eundem modum ædificarunt super quem circa oras extruxerunt domunculas vnius contignationis inter se obuersas: inter quas tantum intercapedinis relinquebatur vt quadriga interagi posset. Eius per ambitum centum portæ stabant, æreæ omnes, cum cardinibus itidem postibusque. Babylone octo dierum itinere abest alia vrbs nomine Is, vbi fluuius est haud magnus eiusdem nominis, qui se deuoluit in flumen Euphratem. Hic itaque fluuius Is vnà cum aqua per multos reddit asphalti bituminis grumos: quæ asphaltus ad murum Babylonis comportabatur. Hunc autem in modum Babylon extructa est. Eius duæ sunt plagæ, quas interfluit

fluuius

fluuius nomine Euphrates, qui magnus & altus & celer, ex
33 Armenijs in rubrũ mare decurrit. In hunc vterq; murus lacertos exporrigit, eiusque incuruæ vtrinque ripæ coctilibus lateribus pro maceria prætexuntur. Ipsa vrbs plena domibus est ternarum quaternarumque contignationum secta in vias cum rectas, tum verò transuersas, quæ ad flumen pertingunt: ad quarum singulas pro numero vicorum portulæ factæ sunt in maceria quæ flumen sepiebat, & ipsæ æreæ, & ad flumen idem ferentes. Et hic quidem murus lorica est. Alius verò intus non multo quam hic debilior, sed exilior, inque vtriusque ciuitatis plagæ medio murus est erectus, quorum hic regiam comprehendit ambitu prægrandi atque valido: in altero verò Iouis Beli templum ęreis portis, id quod mea etiãnunc ætate existit, duorum vndecunque stadiorum amplitudine, figura quadrata. In sacri medio turris solida, crassitudine simul & altitudine stadij, cui alia rursus superimposita turris, & huic subinde alia, ad octauam vsque. His forinsecus scalæ sunt in circuitu adhibitæ, per quas ad singulas conscenditur turres. In medijs gradibus ductus, sellæque in hoc factæ, in quibus ascensuros liceat sedere ac conquiescere. In postrema turri sacellum est aliud, in quo lectus est splendidè stratus, & apposita mensa aurea. Statua tamen in hoc sacello nulla est: neque hic noctu cubat hominum aliquis, præter mulierem vnam ex indigenis, quam ex omnibus deus delegerit, vti narrant Chaldæi huius dei sacerdotes. Narrant enim illi (tametsi mihi parum credibilia referre videntur) deum ipsum ingredientem templum, in hoc cubili conquiescere, perinde atque Thebis Ægyptiacis, vt ferũt Ægyptij. Ibi enim in Thebani Iouis fano mulier quoque cubat: quæ vtraque mulier cum viris putatur non habere consuetudinem: sicut etiam dei antistita Pataris Lyciæ ciuitate, quando ita accidit. Neque enim oraculum ibi celebratur perpetuò: vbi autem id futurum est, antistita noctu in templum concluditur. Porrò in Babylonis templo aliud etiam est sacellum inferius, quod magnam habet Iouis statuam, eamque auream, ponè mensam, & ipsam auream, simul & sustentaculum cum sella, omniaq; aurea: adeo vt Chaldæi octingentorum talentorum auri

opus ęstiment. Extra ſacellum altare eſt, & ipſum aureum, atque præter hoc, aliud altare ingens, in quo integræ ætatatis hoſtiæ immolantur: quandoquidem ſupra aureum illud non licet hoſtias mactare, prÆterquam lactentes. Inſuper in hoc maiuſculo altari Chaldæi quotannis centum millia talentorum libanoti adolent, quando huic ſuo deo ſacra faciunt. Eratque in hoc templo etiamdum illo tempore ſtatua duodecim cubitorum è ſolido auro: quãquam ego hanc non viderim, ſed ea referam quæ à Chaldæis referuntur. Hanc ſtatuam Darius Hyſtaſpis filius inſidiosè captans, non auſus tamen fuit diripere: ſed quam poſteà Xerxes Darij filius abſtulit, ſacrifico, qui prohibuerat ſtatuam loco dimouendam, interempto. Atque illud templum hoc pacto conſtructum fuit ornamentis: etiamſi alia ſint peculiaria pleraque eiuſdem donaria. Huius Babylonis multi quoque aliquando reges extitēre, (quorum in exponendis rebus Aſſyrijs mentionem faciam) qui & muros ornauerunt & templa: & inter eos duæ fœminæ. Harũ prior, quæ quinque ætatibus ante poſteriorem regnauit, vocata eſt Semiramis. Hæc per planitiem aggeres extruxit ſpectaculo dignos, quum antehac flumẽ eam omnem reſtagnare ſolitus eſſet. Poſterior regina, Nitocris nomine, extitit ſuperiore ſolertior. cuius cum alia monumenta extiterunt, quæ ego commemorabo, tum verô hoc, quòd animaduertens imperium Medorum ingens ac pacatum, ſubactaque ab his multa oppida, & inter hæc Ninum, præmuniuit ſe omnibus quàm potuit maximè. Ante omnia fluuium Euphratem, qui prius mediam ipſorum vrbem interfluens, rectus erat, tortuoſum reddidit, foſſis ſuperius depreſſis, adeo vt quendam Aſſyriæ pagum, nomine Ardericam, ter influat, & qui nunc è mari per Ephratem Babylonem verſus ſubuehuntur, ter ad hunc eundem pagum applicent, idque triduo. Et hunc quidem talem reddidit. Aggerem verò ex vtroque fluminis labro aggeſſit viſu mirandum, tantæ eſt & magnitudinis & ſublimitatis. Multo ſupra Babylonem, aliquantulum ſeorſum à flumine, effodit [1] paludis eluuiem, profunditate quidem [2] ad aquam vſque ſemper ducta: latitudine verò eius quoquouerſus trecentorum viginti ſtadiorum. Hęc foſſitia humus ad flu-

[1] Paludis receptaculum.
[2] *Id eſt, Quoad aqua fodiendo inueniretur.*

ad fluminis ripas aggesta est. Quem locum vbi depressit, crepidinem ambitus eius lapidibus induxit. Hæc duo, vt flumen flexuosum & lacuna tota, fossa esset, ideo fecit, vt fluuius per multos anfractus retentus, sedatior mearet, & nauigationes Babylonem versus essent tortuosæ, & ex ipsis nauigationibus longus ambitus lacunæ exciperetur. [1] Ad hæc, quæcunque erat regio ad inuadendum opportuna, & compendiaria ex Medis via, hanc intersepsit, ne Medi commercio Assyriorum ipsius negocia cognoscerent. [2] Et hæc quidem ex profundo circumiecit. Cæterùm ex eis 34 talem fecit cõmunitionem: Quum sit vrbs in duas dirempta regiones, fluuio medium tenente, quoties aliquis ex altera in alteram regionem transire volebat sub regibus superioribus, is necesse habebat nauigio transire: quod erat (vt reor) molestum. Huic autem etiam rei ista prospexit. si quidem vbi effodit [3] effluuium paludis, aliud opere eodem monumentum sui reliquit. Lapides prægrandes incidit, qui vbi parati fuerunt, & locus depressus, in locum ipsum quem depresserat, omnẽ fluminis cursum auertit. Qui locus effossus dum impleretur, interea pristino alueo arefacto, oras fluminis intra vrbem, ac descensus qui ex portulis ad flumen ferũt, extruxit coctis lateribus, eadem qua muros ratione. Extruxit item circa mediam fermè vrbem põtem ex iis quos effoderat lapidibus, ferro eos ac plumbo deuinciens. Hunc sublicijs quadratis, per quæ Babylonij transirent, interdiu committebat, easdem noctu tollebat: hac videlicet causa ne per noctem transeuntes mutua furta exercerent. Vbi porro lacuna repleta fuit flumine, & opus põtis exornatũ, tunc fluuium Euphratem ex palude in pristinum alueum reuocauit: atque ita palus quam effoderat, [4] visa est necessariò facta, & põs in vsum ciuium extructus. Eadem autem regina hunc etiam machinata est dolum: Supra portas vrbis celeberrimas, loco edito atq; cõspicuo, sepulchrum sibi extruxit, atque his literis inscripsit, SI CVI REGVM BABYLONIS POST ME FVTVRORVM FVERIT PECVNIAE PENVRIA, APERTO SEPVLCHRO SVMITO QVANTVNCVNQVE LIBVERIT PECVNIAE. NE TAMEN NISI INDIGVERIT, ALIOQVI APERITO. NON ENIM IN REM

1 Hęc autem extruxit qua parte aditus erant & viæ compendia quę ex Medis ducit: ne Medi, &c.

2 Et his quidem munitionibus ab imo vsque vrbem circundedit. Sed & has munitiones obiter ad hũc vsum accommodauit: Quũ sit, &c.

3 Receptaculum.

4 Comperta fuit, opportunè facta: & pons, &c.

EIVS FVERIT. Hoc ſepulchrum tam diu fuit immotum dum regnum peruenit ad Darium. Is indignum eſſe ratus ſe neque vti quippiam his portis, (ideo autem non vtebatur,[1] quòd ſupra caput ipſius tranſeuntis mortuus ſitus eſſet) neque ſumere pecunias repoſitas, & eas quidem ipſum prouocantes, reſerauit monumentum: in quo non quidem pecunias inuenit,[2] ſed literas ita dicentes, NISI PECVNIAE ESSES INEXPLEBILIS ET TVRPIS LVCRI CVPIDVS, DEFVNCTORVM SEPVLCHRA NON APERVISSES. Talis extitiſſe hæc regina memoratur. Aduerſus cuius filium Labynitum, patris nomen & Aſſyriæ imperium habentem, Cyrus exercitum duxit.[3] Ducit autem rex magnus exercitum, probè domi cōparata re frumentaria atque pecuaria. Portatur etiam aqua ex flumine Choaſpe, Suſa prę terfluente, ex quo vno ex omnibus fluminibus rex potat. Cuius Choaſpis aquam decoctam, & in argentea vaſa diffuſam, ferentes permultæ carrucæ quatuor rotarum, mulis trahentibus, aſſiduè comitantur quocunque ille proficiſcitur. Cyrus igitur Babylonem tendens, vbi venit ad Gyndem amnem (qui in Mātienis ortus montibus,[4] per Dardaneos in Tigrim alterum amnem fluit, qui Opin vrbem præterlabens, rubro infunditur mari) conabatur hunc traijcere, quum non poſſet niſi nauibus traiici. Interim ei quidam è ſacris equis candidis petulanter ingreſſus fluuium, tranſire conabatur. Hunc fluuius verticibus contorquens, ſubmerſum abripuit. Cyrus autem perquam ægrè ferens hanc fluminis iniuriam, illi comminatus eſt, ſe ſic redditurum cum tenuem vt in poſterum facilè vel à mulieribus trāſiri poſſet, ne genua quidem tingentibus. Hæc minatus, expeditione in Babylonem intermiſſa, copias ſuas bifariam diuiſit. Dehinc alueos ad funiculum deſignauit centenos & octogenos, vtrinque ad Gyndis labra omnino conuerſos: quos diſtributis copiis effodi iuſſit. Et opus quidem, vt quod à tanta multitudine fieret, perficiebatur: tamen in eo faciendo eam æſtatem triuerunt. Cyrus ergo quum Gyndem mulctaſſet in trecentos & ſexaginta riuos diductum, & alterum ver illuxiſſet, ita porrò ire Babylonem pergit, Babyloniis eum producto exercitu præſtolantibus. Qui, vbi propius vrbem ille promouit,

1 Quòd trāſiens habiturus eſſet cadauer ſupra caput ſuum ſitum.

2 Sed cadauer, & literas quibus hoc dicebatur.

3 *Hæc verba,* Ducit autem rex, &c. *vſque ad,* Cyrus igitur, &c. *paulò inferius videntur collocanda.*

4 Per Darneos. *Darnā enim numerat Ptolemæus inter Aſſyriæ vrbes mediterraneas.*

mouit,cum eo conflixerunt,prælioque fugati,in oppidum compulsi fuerunt.Ij tamen, quia Cyrum iampridem animaduerterant inquietũ esse, viderãtq; omnes pariter gentes aggredientẽ, comportauerãt permultorum annorum commeatus:ideoque tunc obsidionem nihili faciebant. Et Cyrus, quum iam longo tempore nihil admodum res ipsius proficerent, inops consilij erat. Tandem siue alius ei anxio suggessit, siue ipsi in mentem venit quid in rem esset,sic statuit faciendum:Instructis vniuersis copiis partim quâ fluuius vrbem ingreditur, partim à tergo quâ egreditur,præcipit vt, quum cernerent alueum posse transiri,illac vrbem inuaderent. Ita instructis atque admonitis suis, cum inutiliori exercitus parte abiit ad paludem.Eò vbi peruenit, quæ Babyloniorum regina fecerat circa flumen & circa paludem,eadem & ipse fecit. [1] Nam reuocato flumine,alueum eius pristinum vado trãsibilem reddidit. Quod quum ita factum esset, Persæ qui ad hoc ipsum instructi erant,per alueum vnde fluuius Euphrates abscesserat, [2] mediorum ferè femorum tenus fortiter Babylonem introierũt.Quos Babylonij, si factum Cyri prius aut audissent aut sensissent,haud dubiè [3] contempto eorum ingressu, pessimo exitio affecissent.Nam obseratis omnibus quæ ad flumen ferunt portulis,conscensisq; septis, ipsi pro ripis stantes illos progressos veluti in cauea excepissent. [4] Nunc ex inopinato eis Persæ astiterũt: & quum capti essent qui media vrbis incolebant Babylonij,propter eius tamen magnitudinem non sentiebatur(vt fertur) ab ijs qui circa extrema habitabant. Sed quòd fortè dies festus eis esset, exercendis choreis atque oblectationibus operam dabant, donec planè hoc resciuerunt.Atque ita primò capta est Babylon.Cuius ciuitatis quanta sit potentia, cum ex aliis multis declarabo,tũ verò ex hoc.Quum regi magno omnis plaga cui imperat,sit [5] distributa in ipsius atque exercitus eius alimentum,præter tributa,ex duodecim quibus annus constat mẽsibus,quatuor regio Babylonica, octo reliquis eum omnis Asia alit. Ita huius regionis potentia tertiam Asiæ partem æquiparat, & eius principatus,(quem satrapiam Persæ vocant)omnium prouinciarum longè est optimus, adeo vt Tritæchmæ Artabazi filio ([6] qui pro rege tribu-

1 Nam fluuio in paludem, *siue stagnum,* ducta fossa immisso, pristinum eius alueum,fluuio subsidente,*vel abscedente*, peruium reddidit.

2 Mediorum femorum tenus,ad summum,fortit.

3 Ingredi nõ permisissent, sed pess.

4 Nunc ex inopinato illis Persæ superuenerunt. Tantaque vrbis erat magnitudo, vt (quemadmodum narrant accolæ) quũ capti essent qui extremas vrbis partes incolebant,ij qui mediam vrbẽ incolerent,id nescirent. Sed quòd,&c.

5 *Intelligit, singulis regionibus indici solitum quid alendo regi & eius copiis persolueret.*

6 (Quem rex huic tractui præfecerat.

35

tum hoc exigebat) singulis diebus singulæ argenti plenæ artabę penderentur. Est autem artaba mensura Persica, capacior quàm Atticus medimnus, tribus chœnicibus Atticis. Ad hæc erant ei peculiares equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum à quibus admittebantur, sexdecim millibus. nam singuli à vicenis admittebantur. Præterea canum Indicorum tanta alebatur multitudo, vt ad præbenda eis cibaria, quatuor in eadem planitie magni vici attributi essent, aliorum tributorum immunes.[1] Atque hæc præsidis Babylonis peculiaria erant. [2] Porro in Assyriorum terra parum pluit. Quod in ea frumenti germinat, id demum est quod ex flumine irrigatur. Irrigatur autem seges prouenitq; frumentum, non quemadmodum in Ægypto, flumine sua sponte in arua ascendente, sed manibus atque * scrobibus irrigatum. Etenim Babylonica regio omnis (quemadmodum Ægyptiaca, dissecta est in fossas, quarum maxima nauibus transiri potest, [3] ad solem hybernum vergens:[4] exit autem ex Euphrate in Tigrim alterum flumen, ad quod vrbs Ninus sita erat. Hęc regio omnium quas nos vidimus,[5] longè optima est, duntaxat ferendo frumento. Nam in arboribus ferendis, ficu, vite, olea, nequaquam de principatu contendit. Cereris autem fructu procreando adeo ferax est vt nusquam non ad ducena reddat: vbi autem bonitate sese ipsa vincit, etiam ad tricena. Quaternûm autem digitorum maximorum latitudo est tritici atq; hordei foliis.[6] Milij verò ac sesami proceritatem instar arborum, etsi mihi compertam, tamen memorare supersedeo, probè sciens, ijs qui nunquam Babylonicam regionem adierũt, quæ de frugiferis dicta sunt, perquam incredibilia visum iri. Oleo autem non vtuntur nisi quod ex sesamis faciunt. Sunt eis passim per omnem regionem palmæ sua sponte nascentes, pleræque fructiferæ: ex quibus & cibos, & vinum, & mel conficiunt, colentes ficuum more. Harum, vt aliarum arborum, Græci masculas vocant, quarum fructum ijs quæ palmulas ferunt alligant, vt illinc prodiens culex, palmulas penetrans cogat maturescere, alioqui occasuras. Masculæ enim in fructu culices[7] ferunt, quẽadmodũ caprifici. Venio ad id quod ex omnibus quæ sunt in ea regione, secundum ipsam vrbem, mihi

1 Atque hęc ad eum qui Babylonis præfectus erat, pertinebant. Porro, &c.

2 Porro in Assyriorũ regione parum pluit: & hoc ipsum est quod frumenti radicẽ alit: seges tamẽ fluuio rigata fit lętior, prouenitque, &c.

* Celoniis, *siue* tolenonibus S.

3 *Id est, Ad solstitiũ hybernũ.*

4 Pertingit autem ab Euphrate.

5 Longè præstátissima est ferendo quidẽ certè frumento. Nam alioqui arbores ne ab initio quidẽ ferre potest: velut i ficum, vitem, oleam, Cereris, &c.

6 In quam autẽ altitudinẽ milium & sesamum arborescant, etsi probè norim, tamen id non referam: quũ sciã, iis qui n.

7 Producunt.

mihi summo miraculo est differendum. [1]Nauigia illorum quæ per flumen commeant Babylonem: omnia sunt orbiculata atq; coriacea, quæ pecuarij Armenij, qui supra Assyrios incolunt, ex cæsis salicib[9] faciunt, instruuntq; pellibus, nudo illarum extrinsecus posito in modũ soli: neq; puppe discreta, neq; prora acuminata, sed in speciẽ clypei magis orbiculata. Tale nauigium stramentis stipatum fluuio deferendum permittunt, cum aliis rebus, tum verò doliis è palmularum vino onustũ, dirigentibus illuc duobus, cum totidem palis: quorũ alter introrsum palum trahit, alter exterius pellit. Fiũt autem nauigia hæc & magna admodum & minora: quorũ maxima quæq; ferunt pondus quinque millium talentorũ, singula singulos asinos viuos intus habentia, maiora etiam plures. Postquam igitur nauigantes Babylonẽ peruenerunt, onusq; exposuerunt, lignis nauigij atq; omnibus stramentis venundatis, pelles asinis imponunt, eosq; in Armeniã agitant. aduerso enim flumine nauigari præ illius rapiditate nullo pacto potest. Propterea enim non ex lignis, sed ex pellibus nauigia fiunt. Iidem, vbi asinos agitando in Armeniã redierunt, alia ad eũdem modum nauigia comparant. Et naues quidẽ eorum tales sunt. Amictu autẽ tali vtuntur: Duabus amiciuntur tunicis, vna linea vsq; ad pedes demissa, cui alteram laneam superinduunt: postremò candidam penulam circumiiciunt. Calceos gerunt gentis more, soleis Thebanis penè similes. Capita
36 habentes comata, mitris redimiunt, vnguẽtis toto corpore delibuti. Anulum signatorium singuli gestant, & sceptrum affabrefactum, cui superstat aut malũ, aut rosa, aut lilium, aut aquila, aut aliud quippiam. Nam absque insigni gestare sceptrum ipsis nefas est. Atque hic eorum corporis est cultus. Leges verò quæ constitutæ ab ipsis, hæ sunt: Vna quidem, prudentissima, altera aũtem (quantum ego sentio) qua Enetos qui sunt ex Illyriis, audio vti per singulos pagos. Semel enim quotannis ista fiebant. Vbi virgines effectæ essent nubiles, eas quum congregassent, vniuer-

1 Hunc locum ita uertit Bays. in lib. De re Naual. Nauigia illis sunt quæ secundo flumine deferũtur Babylonẽ versus omnia circulari forma, eaque ex aluta. Vbi enim Armenij qui supra Assyrios habitant, ligna circularia e salice coaptarũt, obtendũt extrorsus tegumenta è pellibus, quibus soli vice vtũtur carinæq; loco, nulla neq; puppis neque proræ forma discreta, verùm scuti instar, in orbem composita: deinde stipula referciunt, illudq; nauigium flumini permittunt, mercib[9] onustũ: præcipuè autem bicos è palmarũ foliis comportant vino refertos. Reguntur autem gubernaculis duobus, cum totidem hominibus qui stant: quorũ alter introrsum trahit, alter extrinsecus propellit. Fiuntq; hæc nauigia valde magna, nõnulla & minora: eorum autem maxima ferunt onus talentorum quinq; millium. Inest & in vnoquoq; nauigio asinus viuus, in maioribus etiam plures.
Pro Bicos è palmarum foliis, alii Dolia palmea interpretantur.

sas vnum in locũ recipiebant, quas circunsistente virorum frequentia, surgens præco sigillatim vendebat: sed primùm pulcherrimam omnium, [1] secundum hanc (vt quamplurimo venditur auro) aliam euocabat quę post illam esset speciosissima. Vendebatur autem in contubernium. Babylonij igitur qui locupletes, & iidem cœlibes erant, pulcherrimas quasque mercabantur, vt quisque licitando alterum superauerat. At iis ex plebe qui essent cœlibes, his non opus erat pulchra forma: ideo turpiores virgines simulque pecunias accipiebant. Nam præco, vbi virginum speciosissimarum peregisset venditionẽ [2] excitabat deformissimam, siquis illorum mercari volens existeret: edicebatque quisquis vellet quamminimo auri sumpto eam in matrimonium habere, donec illi qui minimo contentus esset, fœmina addiceretur. Ita aurum ex speciosis virginibus conficiebatur, & sic speciosæ deformes ac [3] debiles collocabant. [4] Quarum nullam cuique emptori fas erat sine fideiussoribus abducere, sed datis fideiussoribus de ducenda illa in vxorem, ita demum licebat abducere. si de hoc non conueniebat, lex lata erat vt aurum illi redhiberet. Quinetiam ex alio pago venientibus licebat vxorem mercari si vellent. [5] Hæc apud eos honestissima lex erat, quæ tamen non perseuerauit. Sed nouissimè aliud quiddam excogitauerunt, nequis fœminas iniuria afficiat, néve quis aliam in vrbem abducat. Nam posteaquam expugnati malè accepti sunt, remque domesticam absumpserunt, vnusquisque plebeius qui victus inopia premitur, filias suas adigit ad quæstum corpore faciendum. Alteram item sapienter condiderũt legem, ægrotos efferendi in forum: (neque enim medicis vtuntur) vt de eorum languore consulant [6] qui eos adeunt, siquis & ipse eundem passus est morbum, aut alium vidit patientem. Hæc viri qui illos adeunt consulunt, hortanturque ad ea quæ ipsi faciendo effugerint similem morbum, aut alium nouerint effugisse. Nec fas est cuiquam ægrotantes præterire silentio, nec antequam explorauerit quónam

1 Vbi autem hęc auro multo vendita erat, aliam addicebat, quæ secundum illã esset spec. Vendebantur autem ea conditione vt vxores essent *emptoribus*. Babylonij igitur qui.

2 Surgere iubebat.

3 Debilitatas aliqua parte corporis. *Vel*, Quæ aliquo vitio corporis laborarent.

4 Nec verò cuiq; suã filiã collocare licebat cui vellet, neq; emptori sine fid.

5 *Videntur in Gr. exemplaribus præposterè collocata esse quædam verba, & esse hic sensus*, Et hęc quidem apud illos honestissima consuetudo erat, ne iniuria illas afficerẽt, neq; in aliam vrbẽ abducerent. Verùm ad hęc vsque tempora non permansit: sed nouiss. aliud q. excogitauerunt. Nam posteaquã in *suæ vrbis* expugnatione vexati fuerũt & bonis euersi. vnusquis.

6 Accedentes igitur ad ægrotum siqui aut eodem morbo laborauerint, aut laborantem alium viderint, de illo consilium dant, hortant.

nam ille morbo laboret. Sepulchra eisdem in melle sunt: luctus funebres Ægyptiacis persimiles. Quoties autē cum vxore miscetur vir Babylonius, adhibito thymiamati assidet, & ex altera parte mulier idem facit. Quinetiam sub diluculum abluuntur ambo, nullum vas priusquam se abluerint tacturi. Eadem & hæc Arabes faciunt. Vna iisdem Babyloniis lex est omnibus modis fœda. nempe omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vita ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cæterùm quum pleræque sint diuitiis tumentes, [1] quæ sui copiam facere recusent, hæ vehiculis cameratis vectæ, pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleræque etiam hunc in modum faciunt. Ad templum Veneris sedent nodis corrollisque tempora reuinctæ multæ mulieres, è quibus aliæ accedunt, aliæ discedunt. Nam diuerticula vndecunque sic funiculis distincta aditum præbent externis ad mulieres illas, quam cuique libuerit deligendam. Porrò quum semel illic consederint, non prius domum regrediuntur quàm hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cum eadem à fano seorsum abducta rem habuerit. Hospitem autem illum qui pecuniam obtulit, dicere oportet, Ego tibi deam Mylittam imploro. Mylittam enim Assyrij Venerem appellant. Ac verò pecuniam illam, quantulacunque sit, non fas est reijcere, [2] siquidem in sacrum conuertitur vsum. Neque mulieri etiam permittitur hospitem aliquem repudiare: sed quicunque is est qui pecuniam obiecerit primus, hunc illa sequitur citra delectum. Postremò vbi iam congressa fuerit cum externo mulier, [3] dea expiata, domum reuertitur. At deinceps [4] haud ita multo inconduxeris. Iam, quæ forma sunt elegantiori, citius discedunt: quæ verò deformes, diutius coguntur desidere pro templo antequam legi faciant satis. Fitque interdum vt vno atque altero anno aut etiam triennio atque diutius expectare oporteat miseras. [5] Alicubi, nempe in Cypro, similis quædam lex est. Hæc sunt Babyloniorum instituta, quorum tres sunt [6] familiæ, quæ nullo alio nisi piscibus victitant. quos captos vbi arefecerunt ad solem, hoc faciunt: *In pilam coniiciunt, ac pistillis pinsunt: deinde linteis con-

1 Quæ se aliis immiscere dedignātur, hæ veh.

2 Siquidem illa fit sacra.

3 Rite factis deæ sacris.

4 Nihil tam magnum est quo dato potiri illis possis.

5 Sed & in aliqua Cypri parte simil.

6 Tribus.

* In pilam coniectos, & pistillis comminutos incernunt per linteum, *vt vertit Paul. Leopard. Emend. lib. 7. cap. 11. est enim* σᾷν cribrare, per cribrum seu incerniculum transmittere. S.

ſeruant, vnde quiſquis vult conſpergit, offamq; facit quam in modum panis torreat.

Cyro, poſt hanc gentem ab eo ſubactam, inceſſit cupido Maſſagetas in ſuam poteſtatem redigendi. Quæ gens fertur & magna eſſe & ſtrenua, ad auroram ſolisq; ortum ſita, trans Araxem fluuium e regione Iſſedonorum. Sunt etiam qui eam Scythicæ nationis eſſe dicant. Araxes Iſtro maior & idem minor eſſe memoratur: & in eo frequentes inſulæ Leſbo pares magnitudine: & homines qui illas incolunt, ęſtate veſci radicibus quibuslibet quas ipſi euellunt: arborum autem fructus quos maturos comperiunt, in cibum reponere, quo per hyemem veſcantur. Ab illis inuentas etiam eſſe arbores talem fructum ferentes, qui iactus ab illis in ignem quem turmatim collecti accenderint, odore ſuo eos circunquaque conſidentes perinde inebriat ac vinum Græcos: & eo vehementius quo plus eius fructus fuerit iniectum, donec ad tripudiandum cantandúmque conſurgant. Atque hęc fertur eorum eſſe viuendi conſuetudo. Araxes porro fluuius à Mantienis quidem, vnde & Gyndes (quem Cyrus in trecentos ac ſexaginta diduxit riuos) fluit, ſed per ſexaginta ora prorumpens, quæ, vno excepto, in paludes eluuiesque euoluuntur. vbi feruntur homines habitare qui crudis victitent piſcibus, & pro veſtibus vtantur vitulorum marinorum pellibus. Reliquum illud per apertum fluit in mare Caſpium, quod mare per ſeſe eſt, nec vllo cum alio commiſcetur. Nam & illud quod Græci omne pernauigant, & id quod extra columnas eſt, Atlanticum dictum & rubrum, idem eſt mare. Caſpium verò eſt alterum, ac per ſeipſum, longitudinis quindecim dierum, curſui nauis quæ remis vtatur: latitudinis, vbi ſpatioſiſſimum eſt, octo dierum. Eſt autem, qua ex parte ad veſperum vergit, Caucaſo prætentum monte, cuius cum maxima vaſtitas, tum ſumma eſt altitudo, multasque atque omnifarias gentes habet, ac pleraſque omnes agreſti materia victitantes: vbi arborum frondes [1] iis quæ ſunt apud nos ſimiles feruntur eſſe: quibus contuſis & aqua dilutis illi animalia in ſuis veſtibus pingere dicuntur: eaque animalia nunquam elui, ſed perinde ac ſi ab initio eſſent intexta, ſic cum reliqua lana vetera-

73

[1] *Græca verba ſuſpecta hic ſunt.*

veterascere. Horum quoque hominum concubitus, sicuti pecorum, in propatulo esse. Et huius quidem maris quod Caspium vocatur, partem quæ ad vesperam vergit, Caucasus disterminat: qua verò parte vergit ad auroram orientemque solem, planities excipit prospectu immensæ magnitudinis. Quam spatiosam planitiem non ex minima parte Massagetæ possident, quibus bellum Cyrus inferre cupiebat, multis ac magnis solicitatus incitatusque causis. Primùm sua genitura, quòd videbatur maius quiddam homine esse: secundo loco, felicitate qua fuerat vsus aduersus hostes. quamcunque enim gentem Cyrus inuaserat, ea gens nullo pacto poterat euadere. Erat autem Massagetarum regina defuncto viro, Tomyris nomine,[1] ad quam in coniugium petendam Cyrus misit verbo duntaxat, volens eam habere vxorem. at illa animaduertens non se in coniugium, sed regnum Massagetarum peti, accessum Cyro interdicit. Postea Cyrus, quum dolus non procederet, progressus vsque ad Araxem, apertè infesto cum exercitu in Massagetas tendit. Flumen pontibus iungit, quibus copias traiciat, factisque nauibus turres desuper ædificat. Ad quem in hoc labore occupatum, Tomyris caduceatorem misit, qui diceret, Rex » Medorum desine incumbere in quæ incumbis, nescius » an ista quæ constituisti, tibi conducibilia erunt. Omisso » incepto, apud tuos ipsius regna, & nos sine finium quorum » sumus principes, esse. Verùm tu admonitionibus his » vti noles, & omnia males quàm quietem.[2] Quòd si tantopere » affectas lacessere Massagetas, fer quam sustines ærumnam. » Sed desiste iungere fluuium: à quo nobis tridui » itinere digressis, traiicito in nostram regionem: aut, si mauis, » nos excipere in vestram, tu hoc idem facito. Hæc vbi Cyrus audiuit, accitis Persarum primoribus coactisq;, in medium rem proponit, consulens vtrum sibi agendum constituerent. Illorum in idem conuenêre sententiæ, iubentium recipi in ipsorum regionem cum suo exercitu Tomyrin. Quam sententiam Crœsus Lydus quum adesset, » improbat, in contrarium disserens his verbis, Equidem » tibi, rex, etiam antea dixi, quandoquidem Iupiter tibi me » tradidit, quicquid animaduertero errati in tua domo,

1 Hanc Cyrus per quosdam quos miserat, simulatis verbis ambiebat, vxorem sibi habere volẽs. At Tomyris vbi nõ se, sed Massagetarum regnum ab illo ambiri animaduertit, access. &c.

2 Quid? admonitionibus his vti noles? & omnia quieti antepones? Atqui, si tãto lacessendi Massagetas desiderio teneris, agedũ omitte quem fers in cõsternendo põtib⁹ fluuio laborem: & nobis trid.

id omne me pro viribus auersurum. nam mei casus, etsi ingrati, mihi tamen extitere disciplinæ. Si tibi esse videris immortalis, & eiusmodi exercitui præesse, nihil est opus vt meam tibi dicam sententiam: sin verò te quoque agnoscis hominem esse, & aliis talibus præesse, illud in primis discito, humanarum rerum circulum esse, qui rotatus, semper eosdem fortunatos esse non sinit. Ideoq; de hac quam proposuisti re, secus ego atque isti sentio. Si enim hostes in hanc terram volemus excipere, id tibi ex hoc periculum erit, ne fugatus omne amittas imperium: quia haud dubiè victores Massagetæ, non se retro fuga recipient, sed tuas prouincias adorientur. Victor autem tu non adeo multum vincis quàm multum si traiiciens in terram illorum, victis Massagetis instabis fugientibus. [1] Hoc enim pro illo substituito consilium, vt victo hoste, rectà pergas ad subigendum Tomyridis regnum, & quidem sine duce. Turpe est enim atq; intolerabile, Cyrum Cambysis filium mulieri cedentem detrectare pugnam. Itaque mihi placet, traiectis copiis procedere eousque dum illi in occursum prodeant: atque dehinc [2] ita faciendo, dare operam vt illos superemus. Nanque, vt ego audio, Massagetæ bonorum sunt Persicorum insueti, & magnorum commodorum expertes. his ergo viris propone in nostris castris magnam instructarum epularum copiam, magna vi pecorum interfecta, cum magna etiam vi poculorum vini meri, atque omnis cibariorum generis. Hoc vbi fecerimus, imbecillissimis quibusque militum ibi relictis, cum reliquis ad flumen nos recipiamus. Tantis enim bonis conspectis illi (nisi me fallit opinio) se ad ea conuertent: vnde nobis supererit facultas magnas res perpetrandi. Atque hæ quidem [3] in discussionem venere sententiæ. Cyrus autem priore repudiata, Crœsique probata sententia, indixit Tomyridi vt retrocederet, vtpote se aduersus illam traiecturo. Illa, quemadmodum à principio sponderat, retrocessit. Cyrus in Cambysis filij sui (cui regnum tradebat) manus præbuit Crœsum, ac maiorem in modum vt hominem honore beneficiisque prosequeretur, præcepit, si sua aduersus Massagetas traiectio non rectè cederet. Hæc vbi præcepit, eosque remisit in Persidem,

38

1 Hoc enim ipsum opponam illi *quod dixi, illos, si vicerint, adorituros tuas prouincias*, fore vt victo h.

2 Ita *vt dicam* &c.

3 Propositæ fuerunt sent.

dem, ipse cum copiis suis flumen traiecit. Transmisso Araxe vbi nox aduenit, vidit per quietem talem visionem: Videbatur Cyrus in somnis cernere maximum natu filiorum Hystaspis, habentem in humeris alas, quarum altera Asiam, altera Europam inumbraret. Hystaspi (qui Achæmenides erat,[1] Arsamenis filius) erat ex liberis natu maximus Darius, tunc fermè vicesimum ætatis annum agens, in Perside relictus quòd non maturus militiæ esset. Experrectus Cyrus visum suum [2] intra se retractabat: quod quum ei magni momenti videretur, vocato Hystaspi remotis arbitris, inquit, Filius tuus, Hystaspes, mihi atque regno meo insidiari deprehensus est: hoc [3] vnde proculdubio nouerim, per me noscas licet. Dij mihi, quòd mei curam gerunt, quæcunque euentura sunt, ostendunt. Siquidem proxima nocte inter quietem vidi liberorum tuorum natu maximum, in humeris habentem alas, quarum altera Asiam, altera Europam inumbraret. Ex quo viso [4] nulla tergiuersatio est quin ab illo mihi tendantur insidiæ. Quapropter tu quamprimum in Persidem reuertere: facitoque vt quum ego subactis Massagetis illuc rediero, filium tuum mihi sistas ad causam dicendam. Et Cyrus quidē hæc loquutus est, scilicet quòd sibi insidiari Darium suspicabatur. At dæmon ei portendebat ipsum ibi mortem oppetiturum, & eius regnum ad Darium esse peruenturum. Respondens illi Hystaspes, Absit, inquit, rex, vt quispiam vir genere Perses, tibi moliatur insidias: quòd si quis sit, is primo quoque tempore morte mulctetur. tu enim Persas ex seruis liberos, ex subditis, aliorum hominum dominos effecisti. Quòd si qua tibi visio filium meum indicat rebus nouis contra te studere, ego tibi eum [5] exhibeo pro tuo arbitratu tractandum. Hoc reddito responso, Hystaspes traiecto Araxe in Persidem contendit, Cyro filium suum Darium custoditurus. Cyrus autem Araxe traiecto progressus vnius diei iter, quæ Crœsus admonuerat exequitur: relictaque illic imbelli parte copiarum, mox cum expedita manu ad Araxem reuertitur. Hos itaque relictos ex Cyri exercitu aggrediens tertia Massagetani exercitus pars, sese defensantes interimit. Eadem, conspecto epularum apparatu, post aduersariorum cædem, ad epulandum

1 Arsacis. nō & *vet. cod. pro* ἀρσάμεος *habent* ἀρσάκεος.
2 Apud se examinabat. *Vel in disquisitionē vocabat. Ad verbum sibiipsi rationem illius nisi reddebat.*
3 Vnde certò compererim.
4 Nulla ratione negari potest quin, &c.
5 *Id est, Offero. Vel, exhibere paratus sum.*

discumbit:refertaque cibo ac vino soporatur. Persæ superuenientes horum multos occidunt, multoque plures viuos capiunt, cum alios, tum verò ducem eorum, reginæ Tomyridis filium, cui nomen erat Spargapises. Tomyris, cognito exercitus ac filij sui casu, misso ad Cyrum caduceatore, ita inquit, Inexplebilis cruore Cyre ne spiritus tollas ex hoc quod actum est. Si fructu vitino, quo ipsi distenti adeo desipitis vt descendente in corpus vino improba à vobis verba fundantur, *si* tali veneno filium meum vicisti, dolo, non prælio es superior. Quare meum admitte consilium, bene tibi consulentis: Abi, reddito mihi filio, ex hac regione, ferens impunè quòd tertiam Massagetarum partem profligasti. Quæ nisi feceris, per Solem iuro Massagetarum dominum, fore vt ego te, etsi insatiabilem cruoris, tamen satiem. Hæc verba ad se perlata Cyrus pro nihilo habuit. Filius reginæ Tomyridis Spargapises, vbi à vino relaxatus didicit [1] se in malo esse, exorauit à Cyro vt vinculis solueretur. Statimque quum solutus est ac manuum compos effectus, seipsum interemit: atque hic quidem talem obiit mortem. Tomyris autem, quum Cyrus ipsi non auscultaret, contractis suis copiis ita conflixit cum Cyro, vt hanc pugnam ex omnibus quæ inter barbaros extiterunt, acerrimam censeam extitisse. Eam autem ita gestam fuisse accipio: Primùm vtrosque spatio inter se distantes, sagittas misisse: deinde sagittis absumptis concurrentes, lanceis pugionibusque [2] fuisse consertos: ac diu pugnantes perstitisse, neutris fugere volentibus: ad extremum Massagetas superiores extitisse: ibique cum permagnā exercitus Persici partem, tum verò Cyrum ipsum occubuisse, quum vnumdetriginta omnino regnasset annos. Cuius cadauer inter cæsorum Persarum stragem Tomyris perquisitum quum inuenisset, caput in vtrem demisit quem humano cruore compleuerat: mortuoque insultans inquit, Tu quidem meum viuentis & in pugna victricis filium perdidisti dolo captum: at ego te (prout interminata sum) cruore saturabo. Hæc de Cyri vitæ exitu: de quo quum multa referantur, is qui mihi maximè verisimilis videtur à me commemoratus est. Massagetæ & amictum gerunt & victum habent Scythico similem.

29

1 In quod malum incidisset, *Vel, Quantum malum sibi accidisset.*

2 Manus cōseruisse.

Ex

Ex equis præliantur,[1] & pedibus. vtroque enim genere valent. Sagittarij item sunt atque hastati: sagares,[2] *hoc est pugiones*, è more gestantes: in omnibus auro vtentes & ære. Vtuntur nanque ære in omnibus quæ ad hastas, ad pharetras, ad sagares pertinent: auro autem in cunctis quæ ad capitis, ad balteorum, ad axillarum ornamentum spectant. Equorum itidem pectoribus æreos thoraces circundant. [3] Circa frenum, frenaque & phaleras, aurum adhibent: ferro atque argento nihil prorsus vtentes. nam quum in eorum regione immensa sit auri atque æris copia, ferri tamen atque argenti nihil est. Moribus his vtuntur: Singuli quidem vxorem ducunt, sed ea communiter vtuntur. Nam quod Græci memorant facere Scythas, id non Scythæ faciunt, sed Massagetæ. siquidem vir Massageta quoties cupidine capitur mulieris, suspensa ad plaustrum pharetra, sine pudore concumbit: Terminus vitæ nullus eis propositus est: sed vbi quis admodum senuit, conuenientes propinqui eum immolant, & cum eo aliquot pecudes: quarum carnibus pro epulo, vbi coxerunt, vescuntur. quod genus obitus apud eos beatissimum habetur. Languore exstinctos non edunt, sed terra operiunt, loco damni putantes quòd ad immolationem non peruenerint. Nihil omnino serunt: sed pecoribus victitant, piscatuque, quem eis abundè Araxes fluuius suppeditat: lac autem potitant. Ex diis vnum Solem venerantur, cui equos immolant.[4] Hic autem est eis mos sacrificandi, vt deorum pernicissimo è quadrupedibus omnibus pernicissimum mactent.

1 Et absque equis. *Gall. Ils combatent à pied & a cheual.*

2 *Alii sagarin securis genus esse putant, & ipsemet Valla sic alibi vertit.*

3 Circum habenas fr.

4 Est autem institutũ hoc sacrificium vt deorũ pern.

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER SECVNdus, qui inſcribitur EVTERPE.

CYRO vita functo, regnũ ſuſcepit Cambyſes, ejus & Caſſandanæ Pharnaſpo genitæ filius: quam ante virum defunctam Cyrus ingenti luctu & ipſe proſequutus eſt, & cęteris quibus imperabat, eam ingenti luctu proſequi præcepit. His parentibus ortus Cambyſes, quum Iones & Æoles pro hæreditarijs ſuis ſeruis haberet, aduerſus Ægyptios fecit expeditionem, comparato cum ex alijs, tum verò è Græcis quibus dominabatur, exercitu. Ægyptij autẽ priuſquam apud eos regnaret Pſammetichus, omnium hominum ſe primos extitiſſe arbitrabantur: verùm Pſammeticho regnum adepto, quum inceſſiſſet cupido noſcendi quínam primi hominum extitiſſent, ex eo tempore putauerunt Phrygas quàm ſe priores extitiſſe, ſe verò quàm cæteros. Enimuero Pſammetichus, quum ſciſcitando quínam primi hominum extitiſſent, [1] nullum exitum inuenire poſſet, huiuſmodi rem machinatur: Pueros duos ex humilibus parentibus recens natos, tradit paſtori inter pecora educandos hunc in modum: iubens *videlicet* neminem coram eis vocem vllam edere, ſed in deſerta caſa ambos ſeorſum collocari, eiſdemq; in tempore capras adduci; vbi aũt lacte expleti forent, alia adminiſtrari. Hæc ideo faciebat iubebatq. Pſammetichus, quòd quæ vox prima ex his pueris erumperet, vbi inarticulatè vagire deſiſſent, audire cuperet: prout & contigit. Nam bimatus exacto tempore, paſtori qui hæc adminiſtrabat, aperienti ianuam atq; intranti, ambo infantes porrectis manibus occurrentes, beccos clamabant. Quod primò audiens paſtor obticuit: quum verò crebrius adeunti & obſeruanti idem verbum frequentaretur, ita demum re domino indicata,

[1] Nullam rationem inire poſſet.

40

cata, iussus ab eo pueros attulit exhibuitq;. Quos quum & ipse Psammetichus audisset, percontabatur quínam homines beccos quippiam appellarent. Hæc percontans comperit Phrygas sic panem appellare. [1] Tali negotio argumentati, Phrygas se priores extitisse Ægyptij concesserunt. Quod ita actum esse equidem ex sacerdotibus Vulcani, qui sunt Memphi, audiebam. Græci tamen cum alia multa inepta memorant, tum verò Psammetichum pueros educandos curasse apud mulieres quarum linguas præcidisset. Hactenus de puerorum educatione referebant. Alia quoq; apud Memphim audiui ex Vulcani sacerdotibus, cum quibus in colloquium veni. Quinetiam harum ipsarum rerum gratia & Thebas & Heliopolin, *id est Solis Vrbem*, me contuli, animo cognoscendi nunquid consentanea dicturi essent ijs quæ Memphi dicerentur. Nam Heliopolitani feruntur Ægyptiorum esse solertissimi.[2] Atque ex ijs narrationibus, quæ ad rem diuinam pertinentia audiui, ea non libenter enunciauerim, nisi ipsorum tantummodo nomina, existimans omnes homines idem sentire de his. quorum quicquid commemorabo, id oratione coactus commemorabo. [3] Quæ autem humanarum rerum sunt, hæc ita referebant inter se constare: Omnium hominum primos Ægyptios annum comperisse, [4] distinguentes eum in duodecim temporum menses. Et hæc comperisse ex astris: qui eo prudentius (vt mihi videtur) [5] hoc agunt quàm Græci, quòd Græci quidem tertio quoque anno intercalarem mensem introducunt, temporum gratia: Ægyptij verò numero tricenorum dierum, quibus duodecim menses taxant, adijciunt quotannis quinos dies. vnde eis ratio circuli temporum constat eodem redeuntis. Ægyptios quoque primos, duodecim deorum cognomina in vsu habuisse, & ab illis Græcos fuisse mutuatos. Item primos dijs & aras & simulacra & delubra statuisse: quinetiam animalia in saxis sculpsisse: [6] quarum rerum pleraque ita effecta opere demonstrabant. Præterea primum mortalium regnasse Menem, ac sub eo omnem Ægyptum præter Thebaicam prouinciam, palustrem fuisse: ex eaque nihil eorum quæ nunc sunt supra stagnum Myrios, extitisse: in quod stagnum

1 Ex hac re coniecturam faciétes, Phr. *Vel*. Quum hanc rem examinassent.

2 Verũ quæ mihi ad deos pertinentia narrarunt, ea scriptis mandare nõ libet, præter illorũ nomina: q idem de illis omnes homines scire existimem. Quæ autem præterea de his cõmem.

3 Quæ auté ad res humanas spectant, hæc ita communi consensu referebãt. Omn.

4 Atq; illi duodecim té pora distribuisse. Et hæc comp.

5 Annuum spatium exigunt ita distinctum.

6 Quæ ita se habuisse re ipsa comprobant, magna ex parte. Præt.

à mari per flumen ſeptem diebus nauigatur. Atque de regione bene mihi dicere videbantur. manifeſtum enim eſt ei qui, ſi antea non audierit, tamen inſpexerit, (modò ſit ſolertia præditus) Ægyptum in quam Græci nauigant, acceſſionem eſſe terræ, ac fluminis donum: quinetiam loca quæ ſupra ſtagnum hoc ſunt, ad trium vſque dierum nauigationem. De qua non iam tale quicquam commemorabant. Eſt autem & aliud tale: Ægyptiacæ regionis huiuſcemodi natura eſt: Iam primùm quum Ægyptũ verſus in alto curſum tenens, abes procul ab ea adhuc diurnæ nauigationis ſpacio [1] patieris ſenſum cœni, etiam in aqua vndecim alta [2] paſſus: quæ res declarat eatenus eſſe humum aggeſtam. Ipſius autem Ægypti longitudo ſecundum mare, ſaxaginta eſt ſchœnorum, *id eſt funiculorum*: quemadmodum nos Ægyptum diſtinguimus à ſinu Plinthinete, *id eſt lateritio*, vſque ad ſtagnum Selbonidis, ad quod mons Caſſius vſque pertingit. Itaque ab hac parte ſexaginta ſchœni ſunt. Etenim qui modicum terræ poſſident, metiuntur illam [3] paſſibus: qui minus inopes terræ ſunt, metiuntur ſtadijs: qui multum poſſident paraſangis, qui plurimum, ſchœnis. Conſtat autem paraſanga tricenis, ſchœnus, (qui menſura eſt Ægyptiaca) ſexagenis ſtadiis. Ita erat Ægyptus ſecundum mare ſtadiorum trium millium ſexcentorum. Hinc ad Heliopolin mediterranea verſus Ægyptus ſpatioſa eſt, [4] ſupina omnis & aquarum inops ſimul ac limoſa. A mari ad Heliopolin eundo per ſuperiora, iter eſt eiuſdem ſpatij cuius id quod ab Athenis ab ara duodecim deorum fert Piſam & ad delubrum Iouis Olympij: quæ itinera ſi quis computet, inueniet parum quiddam differre quominus paria ſint, ac non amplius quindecim ſtadijs. Nam viæ quæ ex Athenis Piſam fert, quindecim ſtadia deſunt quominus ſit mille & quingentorũ ſtadiorũ: at ea quæ à mari ad Heliopolin ducit, hunc ſtadiorum numerum complet. Ab Heliopoli autem per ſuperiora eundo Ægyptus anguſta, eſt. nam ab vna parte mons Arabiæ exporrigitur, ab aquilone ferens ad meridiem atque ad auſtrum, ſemper ſurſum tendens ad mare quod rubrum vocatur. Ibi inſunt & lapidicinæ, ad pyramides quæ ſunt apud Memphin, exciſæ. Ab hac quidem parte deſinens

1 Demiſſa bolide, *id eſt nautico perpẽdiculo, quod explorandæ profunditatis gratia demittitur in aquam*, cœnũ erues, (*ſeu* cœnum referes.)

2 Vlnas. *Gr. orgyas.*

3 Vlnis. *Gr. orgyis.*

4 Depreſſa .i. *campeſtris, non montoſa.*

ſinens mons, [1] declinat in quæ dictum eſt. Qua verò parte productior ſeipſo eſt, duorum ego audiebam menſium itineris eſſe ab aurora ad heſperum: & eius extrema quæ ad auroram vergunt, feracia thuris eſſe. Atque hic quidem mons talis eſt. Quo autem latere Africam Ægyptus ſpe-

41 ctat, alius mons ſaxeus extenditur, in quo pyramides ſunt, ſabulo obſitus, eodem modo quo Arabici montis tractus qui ad meridiem fert. Itaque ab Heliopoli non ita multorum ſpatiorum eſt iter quod modò Ægypti ſit, ſed anguſta eſt, & quatuor duntaxat dierum nauigationem habet. Inter eos quos dixi montes quod eſt intercapedinis, campeſtris eſt terra, ſtadiorum ferme (vt mihi videtur) qua parte arctiſſima eſt, non amplius ducentorum, è monte Arabico ad eum qui dicitur Libycus. Illinc rurſus Ægyptus laxa eſt. Atque ita ſitus regionis natura comparatus eſt. Ab Heliopoli autem ad Thebas nouem diebus nauigatur, ſpatio quatuor millium octingentorum & ſexaginta ſtadiorum, hoc eſt vnius & octoginta ſchœnorum: quæ Ægyptia ſtadia collecta, ſecundum quidem mare ſunt, (prout à me ſuperius indicatum eſt) tria millia ſexcenta: quantum verò à mari ad Thebas mediterraneum ſit, indicabo. ſunt enim ſex millia ac centum viginti ſtadia: à Thebis autem ad vrbem nomine Elephantinam, octingenta viginti. Huius igitur regionis quæ à me dicta eſt, pleraque pars (vt & ſacerdotes aiebant, & mihi ipſi eſſe videbatur) acquiſititia Ægyptijs eſt. Siquidem quod inter prædictos montes, ſupra Memphim vrbem poſitos, medium eſt, videtur mihi ſinus maris aliquando fuiſſe, quemadmodum ea quæ ſunt circa Ilium & Teuthraniam, & Epheſum, & Mæandri planitiem: vt hæc parua magnis comparentur. quoniam nullum eorum fluminum quæ has regiones oblimauerunt, dignum eſt comparari vni ex ſeptem oſtijs Nili, magnitudine. Sunt & alij fluuij nequaquam magnitudine Nili, qui magna opera ediderunt, quorum nomina poſſem referre: cum aliorum, tum verò Acheloi, qui per Acarnaniam fluens in Echinadum inſularum mare, iam eas media ex parte fecit continentem. Eſt autem Arabicæ regionis, non procul ab Ægypto, ſinus maris, exiens ex eo quod rubrum vocatur, ita lon-

[1] Reflectitur verſus ea quę dixi *loca*.

gus atque arctus vt differendo ostendam. Prolixitas quidem, inchoando nauigationem [1] ex Inacho in amplum æquor, consumit quatuor dies remigationis. latitudo verò vbi sinus amplissimus est, dimidiatum diem nauigationis. in quo sinu quotidie reciprocatio aquarum & vadosum æstuarium est. Porro alium huiusmodi arbitror sinum extitisse qui in Ægyptum ferretur, à mari septentrionali Æthiopiam versus tendens: sicut Arabicus (de quo à me sermo institutus est) ab austrino Syriam versus tendit: qui prope inter se suos recessus terminant, exiguo quodam terræ interuallo dirempti. Quòd si in hunc Arabicum sinum Nilus velit alueum suum conuertere, quid prohibebit assiduè fluentem, quin intra viginti millia annorum illum oblimet? [2] Ego enim credo, intra decem millia annorum qui ante me natũ transierunt, sicubi siccanea facta sunt, nimirum & sinum siccaneum fieri posse, etiam multo quàm hic est maiorem, à tanto flumine atque ita operoso. Itaq; quæ de Ægypto à referentibus audiui, ea & ipse ita habere existimo. quippe quum videam & Ægyptum esse exporrectam à terra contigua, & conchylia existere in montibus, ac salsuginem exudare, quæ etiã pyramides corrumpat: & solum hunc montẽ qui in Ægypto imminet Memphi, arenas habere. Præterea regionẽ hanc nulli alteri conterminæ, aut Arabiæ, aut Lybiæ, aut Syriæ assimilem esse: (etenim Arabiæ maritimam oram Syrij incolunt) sed nigram terrã & [3] fragilẽ habere, vtpote limo ex alluuionibus ab Æthiopia flumine deuecto. Nam Libyam humũ scimus magis rubrã esse, & magis [4] subarenaceam: Arabicã verò atq; Syriacam, argillosiorem ac suppetrosam. Quinetiam hoc magnum huius regionis documentum aiebant sacerdotes, sub rege Myri fluuium, quoties octo cubitis, dum minimum, influebat, irrigasse Ægyptum quæ infra Memphim est. necdum ab obitu Myris nongenti erant anni ad tempus quo hæc ego à sacerdotibus audiebã. At nũc, nisi ad sedecim aut ad quindecim saltẽ cubitos ascẽdat fluuius, in regionẽ non transcendit. Quæ regio, si proportione in altum surgat, & tantundem ad incrementũ tendat, nõ restagnante eam Nilo, videntur mihi Ægyptij vtique qui infra paludem Myridis incolunt cum alia loca, tum verò eum qui

1 Ab eius recessu vsq; ad latum mare. *Legendum est enim ex vet. cod. μυχοῦ, non ἰνάχου, vt legit Valla: nec μάχου, vt in vulg. edit. habetur.*

2 *Hic Græca exempl. mendosa esse videntur.*

3 In rimas fissam.

4 *Subarenaceam vocat cui arena subest: suppetrosam (vel potius subpetrosam) cui petræ subsunt. i. lapides. q. d. petricosam. i. lapidosam. Sic exprimere voluit ὑποψαμμοτέρην & ὑποπετραιοτέρην.*

qui vocatur Delta, idem passuri omni futuro tempore, quod aiebant ipsi passuros aliquando Græcos. Nam quum audirent omnem Græcorum terram pluuia perfundi, non fluminibus, vt suam, dicebant fore vt decepti aliquando magna spe, malè [1] esurirent. Qui sermo hoc dicere vult, Græcos, si nolit eis deus pluere, sed siccitatem immittat, fame extinctum iri, vtpote quibus nihil aquæ, nisi tantùm à Ioue, suppetat. Atque hæc quæ ab Ægyptijs in Græcos dicuntur, rectè se habent: age, nunc vicissim dicam quomodo res ipsis Ægyptijs se habeant. Si, vt superius dicebam, quæ infra Memphim est regio (hæc enim est quæ augescit) velit in altum augescere proportione præteriti temporis, [2] quid aliud Ægyptios, qui illic incolunt, quàm

42 esurituros? si neque gustare ea quæ ab Ioue sunt, neque à flumine restagnari queant rura ipsorum. Isti nanque ex omnibus hominibus, atque ex omnibus AEgyptijs, maximè illaboratum percipiunt fructum, qui neque proscindendis aratro sulcis, neque subigendo solo, neque aliud quicquam exercendo eorum quæ in aruis colendis cæteri mortales laborem tolerant: sed postquam fluuius sua sponte superueniens irrigauit rura, irrigataque reliquit rursus, tunc in suum quisque rus iacto semine sues immittit, conculcatoque suibus semine, messem deinde expectat: atque vbi [3] suibus semen versauerit, ita demum frumentum percipit. Quod si vellemus de Ægypto Ionum vti sententijs, qui solum Delta Ægyptum esse aiunt, à Persei specula appellata, dicentes illam secundum mare, ad Pelusiacas vsque taricheas, quadraginta schœnorum esse: à mari autem mediterranea versus, pertingere ad Cercasorum vrbem, iuxta quam scinditur Nilus in Pelusium fluens & in Canobum: cætera verò Ægypti, partim esse Africæ, partim Arabiæ: ostenderemus hac ratione vtentes, nullam Ægypti primitus fuisse regionem. Nam Delta eis (vt ipsi dicunt, & mihi videtur) [4] defluxa humus est, & quæ nuper (vt sic dicam) extitit. Itaque si nulla eis terra erat, quid curiosi sunt, putantes se primos homines

1 *Rectè legit Valla* πεινήσειν *(vt habent vet. cod.) non* ποιήσειν.

2 Nónne Ægyptios qui hanc partem incolunt, esurire necesse fuerit, si neq; Iupiter illorũ regioni pluet, neq; fluuius in arua illorum transscendere possit? Nũc enim isti minore labore quàm omnes alij homines, atque adeo quã cæteri Ægyptij, fructum è terra percipiũt: qui neq; se fatigant proscindendis aratro sulcis, neq; sarriendo solo, neq; aliud q. *Lego autem* ὕοντος *pro* γενομένου.

3 Suum ope frumentum è spicis excusserit, itá demum colligit. Quòd si, &c. *Sunt enim qui* ἀποδινήσας *id significare hic putent, vt id loco sit trituratione.*

4 Humus est alluuie fluuij deuecta.

extitisse? [1] qui ne in puerorũ quidem experimentũ, qui primam linguã proderent, ire debebant. Ego certè Ægyptios opinor neq; cum loco quẽ Delta Iones vocãt, pariter exstitisse, sed semper fuisse ex quo genus humanũ extitit [2] progressuq; terræ multos ex eis reliquos fuisse, multos aliunde subingressos. Ideoq; olim Thebæ Ægyptus vocabatur, cuius ambitus est stadiorum sex millium ac centũ viginti. Itaque si nos de eis rectè sentimus, Iones non rectè sentiunt de Ægypto: sin rectè Iones sentiunt, ostendo neque Græcos neque Iones scienter computare: qui aiunt tria membra totam esse terram, Europam, Asiam, Africam. quarum enim membrum annumerare debent Delta Ægypti, si non sit neque Asiæ, neque Africæ. Nam secundum hanc rationem non est Nilus qui Asiam ab Africa disterminat: qui quum [3] diuortia faciat circa acumen Deltæ, id quod in medio est, Asiæ & Africæ esset. Sed nos Ionum sententiam missam facientes, ita de his dicimus: Ægyptum quidem, eam omnem esse quæ ab Ægyptijs incolitur: quemadmodum Ciliciam, eam quæ à Cilicibus, & Assyriam, quæ ab Assyrijs. Sed Asiæ & Africæ scimus recta ratione nullum esse terminum, nisi terminos Ægyptiorum. Si verò quod Græcis persuasum est sequemur, sentiemus omnem Ægyptum quæ à catadupis & Elephantina vrbe incipit, bifariam diuidi, & vtrumque cognomen obtinere. aliam enim eius partem, esse Africæ, aliam Asiæ. Quippe Nilus à catadupis incipiens, mediam interfluens Ægyptum in mare influit: vno quidem alueo vsque ad Cercasorum vrbem, inde autem tripartito. Et alueus quidem ad auroram vergens, Pelusium ostium: alter ad vesperam tendens, Canobicum ostium nominatur. Tertius, quo rectà Nilus meat, talis est: Delatus per superiora, ad acumen Deltæ peruenit, dehinc medium Delta scindens, in mare exit, non minimam huic alueo portionem aquæ præbens, nec minimè celebrem, quod Sebennyticum ostium appellatur. A Sebennytico item duo alia diuiduntur ostia, in mare ferentia, quibus hæc sunt imposita nomina, vni Saiticum, alteri Mendesium. Nam quæ Bolbitinum & Bucolicum nominantur, non sunt natiua ostia, sed effossa. Huic meæ opinioni, tantam esse

Ægy-

1 Nil sanè necesse fuit eos in infantibus experiri quam primã vocem emitterent. Ego certè Ægypt. &c. *Huius autẽ facti meminit libro primo.*

2 Terræque *fluuij decursu* accrescente ex eis remansisse, multos item in inferiorem regionem descẽdisse.

3 *Plinius scissuram vocat.*

Ægyptum quantam ratione demonstraui, testimonium etiam dat oraculum quod ab Hammone est redditum: quod ego posterius quàm ita in animum induxeram, circa Ægyptum audiui. Nam qui sunt ex vrbe Marea & Apia incolentes Ægypti fines Libyam versus, quòd sibi Libyes non Ægyptij viderentur, quodque perosi sacrorum ceremonias, nollent bobus fœminis prohiberi, miserunt ad Hammonem, negantes quicquam cum AEgyptijs sibi esse commune. Habitare enim se extra Delta [1] nullumque sibi cum illis linguæ esse commercium, ac velle sibi fas esse omnia gustare. Hæc eos deus facere non permisit, inquiens AEgyptum esse eam quam Nilus supergressus irrigaret: quique infra vrbem Elephantinam incolentes ex hoc flumine potarent, eos esse Ægyptios. Hæc illis ita oraculo responsa sunt. Porrò Nilus vbi inflatus est, non modò Delta inundat, verumetiam plagam quæ dicitur Libyca esse aliquoties & Arabicam: idque vtroque versus duorum dierum itinere, & amplius eo vel minus. De cuius fluminis natura neque à sacerdotibus quippiam, neque ab alio vllo percipere potui: quum promptissimo forem animo ad hæc ab illis audienda, cur Nilus aquis inflatus labatur, inchoans ab æstiuo solstitio, ad centum vsque dies, & propè totidem diebus retrocedat, relinquens fluenta: ita vt per omnem hyemem tenuis esse perseueret ad solstitium rursus æstiuum. De his nihil omnino potui percipere ab Ægyptijs sciscitando, num aliquam vim Nilus haberet natura diuersam cæteris fluuijs. Hæc ego noscendi cupidus, eos interrogabam & cur solus omnium amnium nullas ex se auras remitteret. De qua tamen aqua quidam Græcorum, quum insignes vellent effici sapientia, trifariam disseruerunt. quarum opinionum duas ne mentione quidem dignas existimo, nisi eatenus vt illas tantùm significem, Earum vna ait, ventos etesias esse in causa cur Nilus infletur, prohibentes eum effluere in mare. Atqui nonnunquam etesię nondum spirauerunt quum Nilus id agit. At hæc, si etesiæ in causa forent, oporteret alia quoq; flumina quæcunque etesijs obnoxia sunt, idem quod Nilus, pati: & eo magis quo tenuiora sunt, minores gurgites exhibentia. Sunt autem multa in Syria, multa in

[1] Nec se cū illis consentire, ac velle, &c.

43

Africa flumina, quæ nihil tale patiuntur quale patitur Nilus. Altera opinio est [1] incredibilior quidem quàm hæc quæ dicta est, dictu tamē admirabilior, quæ ait illum, quod ab Oceano fluat istud efficere: Ipsum vero Oceanum orbem terrarum cicumfluere. Tertia opinio, vt multo modestissima ita longè falsissima est: quippe quæ & ipsa nihil dicit, inquiens è niuibus liquescentibus manare Nilū qui quū ex Africa per medios Æthiopes fluens in Ægyptū euadat, ex locis calidissimis ad frigidissima, quomodo ex niuibus flueret? De qua re multa sanè sunt quæ quis coniectare possit, nō esse credibile, eū qui talis sit, manare de niuibus: primum ac maximum testimonium perhibentibus ventis, qui ab his regionibus calidi spirant: secundum, ea plaga quæ sine imbribus & sine glacie perpetuò est. (super niuem autem quæ cecidit necesse omnino est intra quinque dies pluere: quare si in his regionibus ningeret, etiam plueret) tertium, hominibus qui ab æstu solis nigri sunt & miluis, atque hirundinibus, quæ illic perennant. Grues quoque, Scythicæ plagæ hyemem fugientes, ad hæc loca se conferunt hybernatum. Si igitur vel quantulumcunque ningeret in ea plaga per quam fluit & ex qua incipit Nilus, profectò nihil tale esset, quemadmodum necessitas arguit. At is qui de Oceano loquitur, ad occultam fabulam referens, caret argumento. Neque enim ego vllum noui fluuium qui sit Oceanus, sed hoc nomen opinor Homerum, aut aliquem priscorū poetarum, quum inuenisset, in poeticam intulisse. Quod si opiniones quas proposui, improbantem me oportet de occultis ferre sententiā, dicam quare mihi videatur impleri Nilus æstate, Hyberno tempore sol abscedens à pristino cursu subter hyemale sidus, meat in superiora Africæ. [2] Totum, vt quidem breuissimè demonstretur, à me dictum est. Etenim deum hunc, vt cuique terræ proximè accedit, ita eam maxima siti afficere credibile est, & scaturigines indigenarum amnium arefacere. Vt autem pluribus verbis demonstretur, ita habet: Sol Africæ superiora permeans, ista efficit. nam quū omne veris tempus sit serenū in his regionibus & ipsæ regiones sint calidæ ac venti frigidi, transiens sol facit quemadmodum medio cœlo means æstate facere consue-

[1] Indoctior.

[2] .i. *Ac rem certè totam (vt maxima breuitate vtar) hisce verbis comprehendi.*

consueuit. ad se enim trahit aquam, attractamque in superna abijcit loca, quam excipientes venti ac dissipantes liquefaciunt, hi videlicet, qui (vt credibile est) ab hac regione flant, auster & africus, multo omnium pluuiosissimi. Quanquam mihi videtur non omnem sol humorem eius anni Nilo remittere, sed penes seipsum reseruare. Idem, mitigata hyeme, rursus in mediũ cœli regreditur, atq; illinc iam itidẽ ex cunctis fluminibus trahit humorẽ: quæ flumina mox, multarum aquarum imbre commixto, terram madefaciente vtique [1] lacunosam, magna decurrunt: at æstate, quum destituantur ab imbribus, & à sole attrahantur, exiliora sunt. Nilus autẽ qui imbribus caret, quum attrahitur à sole, meritò solus fluuiorum eo tempore fluit multo exilior quàm solet per æstatem. Tunc enim peræque attrahitur atq; cæteræ aquæ, per hyemem verò solus attrahitur. Ita solem censui huius rei esse causam. Idem, mea sentẽtia, autor est aereæ siccitatis in ea regione, [2] dum exæquat transitum suum. Ita semper Africæ superiora æstas obtinet. Quòd si [3] finium ac cœli situs immutaretur, vt vbi nunc aquilo situs & hyems, ibi austri situs esset & meridiei: & vbi auster, illic aquilo collocatus esset: si hæc ita haberent, profectò sol [4] amotus è medio cœlo, sub hyemem & aquilonem mearet supra Europam, quemadmodum nunc supra Africam, pertransiliensque nobis omnem Europam, faceret (opinor) eadem in Istro quæ nunc facit in Nilo. De aura aũt quę nulla è Nilo efflat, hoc mea fert opinio: Consentaneũ esse è locis valde feruidis nihil respirare aurę: quippe quę ab aliquo frigido loco flare gaudet. Verùm hæc ita sint quemadmodũ & sunt, & ab initio fuere. Nili tamẽ fontes nemo neq; Ægyptiorũ, neq; Græcorum, neq; Afrorũ, cũ quibus in colloquiũ veni, se nosse professus est, præter scribam sacrarũ Mineruæ pecuniarum apud Ægyptum, in vrbe Sai, qui mihi iocari videbatur, affirmans

44 se id proculdubio nosse. Sic autem dicebat, geminos esse montes, cacuminibus in acutum tendentibus, inter Syenem positos vrbem Thebaidis & Elephantinam: quorum vni nomen esset Crophi, alteri Mophi, & ex eo medio Nili fontes abyssos *hoc est immensæ altitudinis*, emanare. cuius aquæ dimidiũ Ægyptum versus & ventum aqui-

1 Torrentibus abundãtem.

2 *Videtur δικαιῶν legisse pro διακαίων. Græca sonant*, dũ transitum ei perurit. *id est*, dum eũ permeantem vrit. S.

3 *Gr. ὡρέων. sunt autẽ ὧραι stata anni tempora. Sed videtur aliã lectionem sequutus esse.*

4 Expulsus è medio cœlo ab hyeme & aquilone.

lonem flueret, reliquum dimidium AEthiopiam versus atque austrum. Quod autem abyssi forent fontes, aiebat Psammetichum AEgypti regem periculum huius rei fecisse: qui funibus multorum millium passuum connexis, & in fontes demissis, tamen ad fundum non deuenisset. Scriba hic, si modò gesta fuerant quæ dicebat, affirmando faciebat vt ego opinarer vortices quosdam illic esse rapidos, ac refluxus, quemadmodum præcipitantis è montibus aquę, vnde nequeat funis ad explorandum demissus peruenire in fundum. Aliud ab vllo quoquam audire non potui, [1] nisi (quum ipse inspiciundi gratia ad Elephantinam vsque vrbem profectus sum) quiddam longissimæ narrationis, quod ex fama illic iam inquirendo accepi, eum ab vrbe Elephantina ad superiora esse locum accliuem, vbi necesse sit, nauigio vtrinque alligato, tanquam boue, pergere: & si funis abrumpatur, abire nauigium, rapiente fluminis impetu. Abesse autem hunc locum quatuor dierum nauigatione: esseque ibi Nilum tortuosum veluti Mæandrum, & duodecim schœnorum, per quos hunc in modum nauigare oportet, & postea [2] peruenire planum in locum, vbi sit insula Nilo circumflua, nomine Tachompso. Ab Elephantina desuper iam AEthiopes incolere & dimidium insulæ: nam alterum dimidium incolere AEgyptios. [3] Insulam contineri ingenti stagno, accolentibus circùm AEthiopibus pastoribus: in quod è Nilo subuectus, peruenias in alueum qui in stagnum diffunditur. Deinde egressus, itinere pedestri quadraginta dierum pergas propter flumen. nam in Nilo acutos scopulos existere & saxa frequentia, per quæ nauigare non licet. Peragrato quadraginta diebus eo loco, alterum rursus ingressus nauigium, duodecim diebus subueheris, dum venias in oppidum magnum nomine Meroen, quæ fertur aliarum vrbium esse metropolis. Cuius incolæ solos deorum colunt Iouem & Liberum, eosque magnopere venerantur. Ioui etiam constituerunt oraculum, cuius responsis, posteaquam iubentur, & quocunque iubentur, eò sumant expeditionem. Ab hac vrbe, intra tantundem temporis intra quantum ad ipsam ex Elephantina peruenitur nauigando peruenies ad Automolos, ***id est transfugas***, quibus nomen est Asmach: quod verbum

1 Sed quicquid præterea audiui, *vel accepi*, (ad Elephantinam quidem vsq; vrbē spectatū ipsemet profectus: ab eo autem loco, ex auditu habens) id est huiusmodi, penitissimè *indagatū*. Ab Elephantina vrbe in superiora tendenti accliuis est locus, adeo vt necesse, &c.

2 Perueniies. *Sic & sequentia per indicatiuum, non infinitiuum.*

3 Insulæ cōtiguū est ingens stagnū. *Potest λίμνη etiam palus vel lacus exponi.*

bum Græca in lingua idem pollet quod Siniſtræ regiæ aſſiſtentes. Iſti quum eſſent AEgyptij bellatores, ducenta & octo millia, ad hos AEthiopes tranſiere hac de cauſa: Sub rege Pſammeticho fuerant in præſidijs collocati, * alij ad vrbem Elephantinam & ad Daphnas Peluſias aduerſus AEthiopes, alij aduerſus Arabes & Syros, alij ad Maream aduerſus Libyam (Quibus in locis, quemadmodum ſub rege Pſammeticho erant, ita mea ætate Perſarum præſidia excubabant. nam & apud Elephantinam & apud Daphnas Perſæ excubias agunt.) Quum igitur triennium in præſidio fuiſſent AEgyptij, neque illinc ab aliquo dimitterentur, communi vſi conſilio, à Pſammeticho ad AEthiopiam ſibi tranſeundum putauerunt. Quos, re audita, Pſammetichus inſequutus, vbi eſt aſſequutus, multis verbis obſecrabat, vetabatque patrios deos ac liberos vxoresque deſerere. Ibi quidam illorum fertur oſtenſo veretro dixiſſe, vbicunque id eſſet, ſibi & vxores & liberos fore. Hi poſteaquam in AEthiopiam profecti ſunt, ſeſe AEthiopum regi tradiderunt: quos ille ita remuneratus eſt. Erant ei nonnulli AEthiopum aduerſarij, quorum terram eripientes iſtos iuſſit incolere. AEthiopes, his colonis inter ſe collocatis, facti ſunt manſuetiores, moribus AEgyptiacis imbuti. Ad quatuor igitur menſium partim nauigationem, partim iter, cognoſcitur Nilus: præter id quo fluit per AEgyptum. Tot enim menſes in ſumma reperientur impendi ab ijs qui ex Elephantina ad hos Automolos pergant. Fluit autem ab heſpero & occaſu: dehinc quid ſit, nemo poteſt pro comperto narrare. eſt enim deſerta præ feruore ea regio. Accepi tamen hoc ex quibuſdam Cyrenæis, qui ſe ad Ammonis oraculum iſſe commemorarent, colloquutosque cum Etearcho Ammoniorum rege, & ex alijs ſermonibus deueniſſe in confabulationem de Nilo, cuius nemo noſceret fontes: Etearchumque narraſſe, aliquando quoſdam ad ſe veniſſe Naſamonas, quæ gens ſit Libyca, Syrtim incolens, & oram Syrtis quæ vergit ad auroram, [1] non multum ſupra Syrtim. Eos, quum veniſſent, interrogarenturque nunquid amplius haberent quod referrent de Africæ deſertis, retuliſſe, apud ſe fuiſ-

* *Franc. Iun. in Eſaiam, p. 68, Græca ſic diſtinguit,* ἔν τε Ἐλεφαντίνῃ πόλει πρὸς Αἰθιόπων ϗ ἐν Δάφνῃσι τῇσι Πηλουσίῃσιν ἄλλοι πρὸς Ἀραβίων τε καὶ Ἀσσυρίων. *id eſt,* alij ad vrbem Elephantinã, Æthiopibus oppoſiti: alij ad Daphnas Peluſias, oppoſiti Arabibus & Aſſyrijs. S.

1 Non longè penetrando, *vel progrediendo.* Eos, q.

ſe quoſdam virorum præpotentium filios petulantes: eos quum in virilem ætatem adoleuiſſent, cum alia ſuperuacua fuiſſe machinatos, tum verò ex ſeſe quinque ſortitos ad inſpiciundas Libyæ ſolitudines, & ſi quid amplius cernerent quàm ij qui longiſſima inſpexiſſent. Oram enim maritimam Libyæ aquiloni obnoxiam Libyas & Libyum permultas gentes ab Ægypto incipientes omnem obtinere vſque ad promontorium Soloentem, quod Libyam terminat, præter id demum quod aut Græci obtineant, aut Phœnices: ac ſupra maritimam oram, & eos qui ad mare incolunt, feris vlteriora habitari: at quæ vlteriora ſunt parte à feris habitata, arenoſa eſſe, vehementerque arida, ac prorſus vaſta. Igitur eos iuuenes ab æqualibus dimiſſos, aqua atque cibarijs probè inſtructos, primùm per regionẽ hominibus habitatam perrexiſſe: hanc permenſos, in illam à feris habitatam perueniſſe. Ex ea per ſolitudines iter feciſſe ad ventum zephyrum: peragratoq; multo ſpatio ſabuloſi loci pluribus ſanè diebus, aſpexiſſe demum arbores in planitie quadã enatas, ad easq; acceſſiſſe, ac fructum qui inerat decerpſiſſe, eisq; inter decerpendum ſuperueniſſe quoſdã infra mediocrem virorum ſtaturã puſillos: quorũ linguam Naſamones nõ intelligerent, vt nec ipſi Naſamonũ. Et ab his deprehenſos ductosq; fuiſſe per maximas paludes: atq; illas tranſgreſſos perueniſſe in vrbẽ in qua vniuerſi forent æquali ſtatura illis qui adduxiſſent, colore nigro. Eam vrbem præterlabi grande flumẽ, ab heſpero ad orientẽ ſolem fluens, in quo cõſpicerentur crocodili. Hactenus à me ſermo Ammonij Etearchi cõmemoratus ſit: niſi quòd is aiebat Naſamones (vt Cyrenæi referebãt) reuertiſſe, & eos homines ad quos illi perueniſſent, omnes eſſe [1] fallaces. Flumen autem quod præterfluebat, & Etearchus coniectabat Nilum eſſe & ratio ſic dictat. Ex Libya enim Nilus fluit, eamque mediam ſecat: & (vt ego ex apertis ignota coniecto) pari tractu atque Iſter meat. Iſter namque fluere incipiens à Celtis atque vrbe Pyrene (Celtæ autem ſunt extra cippos Herculis, Cyneſijs finitimi, omnium in Europa ad occaſum habitantium vltimi) mediam Europam ſcindit: totamque permenſus quam Iſtriani Mileſiorum coloni incolunt, mari Euxino finitur.

45

1 Impoſtores, *uel præſtigiatores.*

[1] Et Ister (fluit enim per terram habitatam) inter primos cognoscitur: de Nili verò fontibus nemo habet quod referat: & meritò, vtpote Libya per quam fluit, deserta. De eius fluxu, quàm potuit longissimè repetendo narrari, dictum est. exit autem in Ægyptum. Porro Ægyptus montanæ Ciliciæ ferè opposita est. Hinc rectà ad Sinopen in ponto Euxino sitam, quinque dierum est rectum iter viro expedito. Sinope autem Istro mare irrumpenti ex aduerso est sita. Ita Nilus totam permeans Africam, videtur mihi æquiparandus istro. Hactenus de Nilo dictum sit.

Venio ad plura de Ægypto referenda: quia plura quàm alia omnis regio mirabilia habet, & præter omnem regionem exhibet opera relatu maiora. Horum gratia plura de ea commemorabuntur. Ægyptij, quemadmodum & cœlo eorum & flumine diuersam ab alijs naturam ostendente, ita ipsi pleraque omnia à cæteris hominibus diuersa constituerunt & instituta & iura. Apud hos fœminæ quidem negociantur cauponanturque, & institorijs operis vacant: viri autem intra domos texunt. Alij villum subtegminis desuper tramant, Ægyptij subter. Onera viri capitibus, fœminæ humeris baiulant. Fœminæ, stantes mingunt: viri, sedentes. Domi ventrem exonerant, foris in vijs comedunt: reddentes rationem, quæ sunt turpia, sed necessaria, ea in occulto fieri debere: palàm verò, quæ non sunt turpia. Mulier neque dei neque deæ vlla sacerdos est, sed viri deorum omnium & dearum. Alendi parentes filijs nulla nolentibus filiabus, etiamsi nolint, summa necessitas est. Deorum sacerdotes alibi comati sunt, in Ægypto derasi. [2] Apud alios ritus est, statim in funere proximi capita deglabrare: Ægyptij in funeribus sinunt capitis crines augescere, barbam tamen tondent. Apud cæteros mortales victus à ferarum secretus est consortio, Ægyptij cum feris vescuntur. Alij frumento atque hordeo victitant, Ægyptijs [3] victitare ijs quæ ex his facta sunt, maximo probro est: sed cibis è farre confectis, quod quidam siliginem appellant. [4] Conspersionem pedibus, lutum manibus subigunt. Virilia, alij talia relinquunt qualia natura sunt, præter eos qui ab istis didicerunt: Ægyptij circuncidunt. Viri binas vestes habent, fœminæ sin-

1 Verũ Ister à multis cognoscitur, quippe qui per terram habitatã fluat.

2 Apud alios homines more receptũ est vt in luctu statim capita tondeantur ab ijs quos potissimùm is attingit: at Ægyptij, in morte suorũ, sinunt capitis barbęq; pilos crescere, quũ alioqui antea tonsi fuerint. Apud cæt.

3 Victitare his, maximè probrosum est. sed ex olyris cibaria conficiunt, quas alij zeas appellant.

4 Farinã aqua maceratã subigunt pedibus, lutum autem manibus. *Fortasse autem intelligit lutum ex quo intritum conficitur, quod Gall. mortier.*

gulas. Alij velorum ansulas & funes extrinsecus assuunt, AEgyptij intrinsecus. Græci literas scribunt & calculis computant à sinistro in dextrum manum ferentes, AEgyptij à dextro in sinistrum: & hoc facientes aiunt se in dextrum, Græcos facere in sinistrum. Literis bifarijs vtuntur quarum vnas, sacras vocant, populares alteras. In deos supramodum supráque omnes homines religiosi sunt, talibus moribus vtentes: Aheneis in poculis potant, singulis ea diebus extergentes, non eorum aliquot, etiam aliquot non: sed vniuersi. Linea ferunt vestimenta semper recèns abluta, huic rei præcipuè vacantes. Virilia circuncidunt munditiæ gratia pluris facientes se mundos esse quàm decoros. Sacerdotes tertio quoq; die totum corpus eradunt, nequis pediculus deos colentibus aut alia sordes creetur. 46 Iidem vestem tantummodo lineam, calceos [1] papyraceos gestant: nec aliam vestem aut alios calceos induere eis fas est. Lauantur quotidie frigida, interdiu [2] ter, noctu bis. Alias præterea ceremonias propè dixerim infinitas exercent. Qui etiam non exiguis afficiuntur commodis. nam neque è re domestica aliquid conterunt, neq; impendunt, sed eorum singulis quotidie [3] cibi sacri cocti præsto sunt, & carnis bubulæ & anserinæ satis abundeque. Vinum quoque vineale illis datur. De piscibus gustare nefas est illis. Fabas AEgyptij in sua terra nec admodum serunt, nec eas quæ prouenerint, aut[4] crudas aut in aqua coctas edunt. Sacerdotes verò ne aspicere quidem eas sustinent, arbitrantes haud mundum illud legumen esse. Initiantur non sigillatim cuique deorum sed gregatim: quorum vnus est pontifex, vbi quis defunctus est, filius eius subrogatur. Boues mares, Epaphi esse censent: eaque de re hunc in modum explorant: Si pilum in eo nigrum vel vnum viderint, nequaquam mundum censent: Explorat autem hæc sacerdotum aliquis ad id constitutus, pecude cum stante & erecta, tum etiam resupinata: lingua etiam exerta *explorans* an pura sit ijs signis quæ ego alio referam in libro. Inspicit & caude pilos, nunquid eos habeat secundum naturam procreatos. Eum, si fuerit his omnibus mundus, notat alligato cornibus byblo: deinde applicita terra sigillari anulo impressa abducitur. Nam immolanti eo sigillo non notatam,

1 Byblinos.

2 Bis. δίς, nō τρίς.

3 *Sunt qui sacrificia exponant, alij panes sacros.*

4 *Videtur aliud legisse quã habeant vulg. edit.*

tatam, pœna morte sancita est. Et hunc quidem in modum pecus exploratur. Sacrificandi autem is eis est ritus: Pecude quæ obsignata est, ad aram vbi immolatur abducta, pyram incendunt: deinde [1] supra pecudem libato *contra templum* vino, ac deo inuocato, eam mactant: [2] mactatæ caput asportant in forum, si nundinæ sint, & eis Græci negotiatores adfuerint, atque illis vendunt: qui si non adfuerint, in flumen abijciunt. Execrantur autem capita in hęc verba, vt si quid mali aut ipsis immolantibus aut vniuersæ AEgypto futurum sit, id in caput hoc conuertatur. Eodem porro ritu circa capita pecudum immolandarum, & vini libamina, omnes pariter AEgyptij in omnibus templis vtuntur. Atque ex hoc ritu fit vt nemo AEgyptiorum de capite vllius animantis degustet. Est tamen sacrorum delectus, & alius apud alia templa adolendi modus ab eis institutus. Quam igitur deam maximam esse censeant, & cui maximum festum celebrent, iam nunc dicam. Posteaquam ieiunauerunt pridie festi, [3] atque obdormierunt, bouem immolant, eumque corio exuunt, & aluo tota vacuant. Intestina intra ventrem adipemq; linquunt, crura truncant, & extremos lumbos armosque, ac ceruicem. His actis, reliquum bouis corpus stipant panibus puris, & melle, & vua passa, & ficis, & thure, & myrrha, atque alijs odoribus. Vbi hæc infarserunt, adolent, multum vini oleique infundentes: ieiuni tamen priusquam sacrificent. Dum sacrificium ardet, omnes [4] verberantur. Posteaquam vapulauerunt, dapes ex sacrificij reliquijs proponuntur. Boues mares eosdemque mundos, ac vitulos vniuersi AEgyptij immolant: at fœminas eis immolare non licet, vtpote Isidi consecratas. Nam Isidis simulacrum muliebre est, bubulis præditum cornibus, quemadmodum Io Græci describunt. Bouesque fœminas omnes itidem AEgyptij venerantur ex omnibus pecudibus longè plurimum: eoque nemo AEgyptius AEgyptiáve Græci viri aut os suauiaretur, aut cultro, vel veru, vel olla illius vteretur, aut pura bouis carne Græco cultro incisa vesceretur. Boues qui demortui sunt, hunc in modum sepeliunt: Fœminas quidem in flumen abijciunt, mares autem in suburbanis singuli defodiunt, vno aut altero cor-

1 Supra hostiam.

2 Mactatæ caput amputant, & reliquũ corpus excoriant. Capiti autem illius multa imprecati asportant. Asportant, inquam, in forũ quidem, illi quibus forũ est, & apud quos mercatores Græci diuersantur, ibiq; illis vendũt: illi verò quibus non adfuerint Græci, in flum.

3 Et precati sunt. *κατεύξοντο*, *pro quo aliud legit.*

4 Omnes seipsos verberant. Postquã autem verberare desierũt, dapes, &c. *In vulg. edit. huius interpret. Vallæ* epulauerũt *legitur pro* vapulauerũt, seu *euapulauerunt.*

nu extante, ſigni gratia. Vbi computruerũt, & ſtatum tempus aduenit, præſto eſt ad ſingulas vrbes nauis ex inſula nomine Proſopitide, quæ eſt in Delta, habetque nouem ſchœnorum ambitum. In qua cum aliæ ſunt frequentes vrbes, tum ea vnde proficiſcuntur naues ad oſſa tollenda, nomine Atarbechis, vbi templum Veneris extructum eſt. ex qua vrbe alij permulti vagantur in alias vrbes. Vbi autem effoderunt oſſa, aſportant, eaq́; vno in loco cuncti ſepeliunt. Quem porro in modum boues, in eundem defuncta alia pecora ſepeliunt. ita enim apud eos circa hæc legibus comparatum eſt. nam ne hæc quidem interimunt. Cæterùm qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebanæ [1] prouinciæ ſunt, ij omnes ab ouibus ſe abſtinentes, capras immolant. Non enim eoſdem deos ſimiliter colunt vniuerſi Ægyptij, præter Iſidem & Oſirin, quem Bacchum eſſe aiunt. hos peræquè vniuerſi colunt. Qui verò Mendetis templum obtinent, ſiue Mendeſiæ prouinciæ ſunt, hi capris abſtinentes, immolant oues. Itaque Thebani, & quicunque propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo ſibi conditam hanc legem, quòd Iupiter, quum ab Hercule cernere eum volente, cerni nollet, tandem exoratus hoc commentus ſit, vt amputato arietis capite, pelleque villoſa quam illi detraxerat, induta ſibi, ita ſeſe Herculi oſtenderet: & ob id Ægyptios inſtituiſſe Iouis ſimulacrum facere arietina facie: & ab Ægyptijs Ammonios accepiſſe, qui ſunt Ægyptiorum atque Æthiopium coloni, & [2] linguam inter vtroſque vſurpantes. Qui etiam mihi videntur ideo ſe Ammonios cognominaſſe quòd Ægyptij Iouem [3] Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, ſed eis ſacroſancti ſunt. Certo tantùm die quotannis in feſto Iouis, vnum demum arietem obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis ſimulacro induũt: ad illudq́; deinde aliud ducunt Herculis ſimulacrum. Hoc acto, cuncti qui circa templum ſunt, arietem verberant, deinde ſacra eundem vrna ſepeliunt. De Hercule autem hunc ego audiui ſermonem, quòd ſit vnus ex dijs duodecim. nam de altero Hercule quem Græci norunt, nulla in parte Ægypti quippiam potui audire: cuius nomen non Ægyptij à Græcis acceperunt, ſed Græci po-

47

1 Vel, præfecturæ. & ſic ſtatim poſt. Valla vtrobiq;, ritus. id eſt νόμῳ, non νομῷ.

2 Id eſt, Lingua vtẽtes quæ aliquid cum vtrorumq; lingua commune habet.

3 Ammun.

ci potius ab Ægyptijs, & ij quidem Græci qui hoc nomen filio Amphitryonis imposuere. Quod ita se habere, cum multa mihi indicia sunt, tum verò istud, quòd huius Herculis vterque parens, Amphitryon & Alcmena, fuerunt ab Ægypto oriundi: & quòd Ægyptij negant se aut Neptuni aut [1] Tyndaridarum nomen nosse: neque hos deos inter cæteros admiserunt. Quòd si nomen dæmonis vllius à Græcis mutuati essent, non minus, imò vel magis istorum mentionem fuissent habituri: si etiam tunc nauicu-lariam exercebant, & vlli Græcorum nauicularij erant, vt credo, & mea fert opinio. Istorum igitur potius deorum quàm Herculis nomen Ægyptij percepissent. Atqui vetustus quidam deus est apud Ægyptios Hercules, & (vt ipsi aiunt) decem & septem annorum millia sunt ad Amasin regem, ex quo Herculem [2] ex octo dijs, qui duodecim e-rant, vnum esse arbitrantur. Quibus ego de rebus certior fieri [3] cupiens, à quibus possem, in Tyrum Phœniciæ *vrbem* nauigaui, quòd ibi templum Herculis esse audirem: quòd & vidi opulenter exornatum cum alijs multis donarijs, tum verò duobus cippis, altero ex auro excocto, altero ex lapide smaragdo maiorem in modum splendente per noctem. Veniensque in colloquium cum dei sacerdotibus, percontabar quantum temporis foret ex quo id templum fuisset extructum: sed comperi ne hos quidem congruere cum Græcis, quippe dicentes ab vrbe condita fuisse dei templum pariter extructum: esse autem à Tyro condita annorum duo millia ac trecentos. Vidi præterea Tyri etiam aliud Herculis templum cognomine Thasij. Quinetiam in Thasum profectus sum, vbi inueni templum à Phœnicibus conditum, qui ad inuestigandã Europam nauigantes, Thasum condiderunt: quod quinque virorũ ætatibus prius fuit quàm Hercules Amphitryonis in Græcia existeret. Hæc quæ commemorantur, planè declarant Herculem vetustum deum esse. eoque videntur hi rectissimè facere è Græcis, qui bifaria Herculi templa ædificanda colendaque censuerunt. vni quidem vt immortali, cognomine Olympio, immolantes: alteri verò, vt heroi, parentantes. Alia quoque multa inconsideratè Græci loquuntur, quorum & hæc inepta fabula est, quam de

1 Dioscurorum.

2 Ex quo è dijs octo facti fuerunt duodecim, quorum vnũ Herculẽ censent.

3 Studens pro viribus, Tyr.

Hercule ferunt, eum, quum in AEgyptum peruenisset, ab AEgyptiis redimitum tanquam Ioui immolandum, cum pompa fuisse eductum, ac tantisper [1] quietem tenuisse dum illi ante aram eum stetissent. [2] ibi ad vim conuersum, omnes interemisse. Quæ cum dicunt Græci, videntur mihi se & naturæ AEgyptiorum & morum ignaros prorsus ostendere. Quibus enim nullam pecudem fas est immolare, præter sues, præterque boues mares, & vitulos (dummodo mundos) & anseres, ij qua ratione immolarent homines? Aut quomodo Hercules, quum vnus esset, & adhuc (vt aiunt) homo tot millia virorum interemisset. Hæc tamē tot quæ de his rebus diximus, sint & à dijs & ab heroibus in bonam partem accepta. Porro capras & hircos ea de causa ij quos diximus AEgyptiorum non mactant, quòd Pana inter octo deos Mendesij numerant, quos octo aiunt priores duodecim dijs extitisse. Panos autem simulacrum & pictores pingunt & statuarij scalpunt, quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisque cruribus, haudquaquam existimantes eum esse talē, sed similem cæteris dijs. Qua tamen eum causa talem pingant, non est mihi relatu iucundum. Verùm hi omnes cum capras, tum verè maxime capros venerantur. Et inter Mendesios caprarij præcipuo honore afficiuntur, & ex his vnus maximè: qui quum decessit, ingens toti Mendesiæ prouinciæ luctus proponitur. Vocatur autem & hircus & Pan, Ægyptiacè Mendes. In hoc regione cōtigit hoc mea memoria prodigium: Hircus cum muliere coijt propalam, quod in [3] ostentationem hominum peruenit. Suem autem AEgyptij spurcā beluam arbitrantur: quam siquis vel transeundo contigerit, abit [4] lotum sese cum ipsis vestimentis ad flumen. Eoque soli omnium subulci, AEgyptij indigenæ, nullum ingrediuntur in templum? nemoq; aut filiam cuipiam eorum nuptum dare vult, aut cuiuspiam eorum filiam in matrimonium ducere: sed ipsi inter se subulci dant accipiuntque filias. Alijs dijs immolare sues ius AEgyptijs non est, præterquam Lunæ & Libero: quibus quum per tempus plenilunij sues immolarunt, eorum carne vescuntur. Cur autem alijs diebus festis sues oderint, at in isto mactent, huius rei ab AEgyptijs ratio redditur: sed

48

1 Se continuisse.

2 Ibi viribus vti cœpisse, omnesq; interem. *Ad verbum, Ibi ad vires se conuertisse.* [*Alij sic totum locum vertunt*, atq; interim quietum mansisse. at cùm ei ad arā admoto molam inspergerent, (*vel, vt Bud. sentit*, capillū vellerent) ad vires *exercendas* versum, omnes illos interemisse. S.]

3 *Sunt qui* ἐπίδειξιν *pro ostento hic accipiant.*

4 Immersum se flumini cum ipsis vest.

ſed quam mihi notam magis decorum eſt non referre. Sacrificium autem de ſuibus Lunæ hunc in modũ fit, Immolata ſue, extremam eius caudam, & lienem, & omentum ſimul componũt, & adipe qui circa aluum pecudis exiſtat, ea operiunt, ac deinde igni adolent: reliqua carne plenilunij die veſcuntur, quo die ſacra faciunt: alio die non amplius guſtarent. Qui ſunt ex eis inopes, propter tenuitatem facultatum, [1] aſſimilatos quoſdam ſues coquunt, quos immolent. Baccho quoque in eius feſto ſinguli in cœnam porcam pro foribus mactant, redduntque ſubulco qui illam vendiderat. [2] Quin & alium diem feſtum Baccho Ægyptij agunt ſine porcis, ferè per omnia Græco feſto ſimilem. Sed loco phallorum, *id eſt ficulneorum veretrorum à collo pendentium*, ſunt ab eis excogitatæ ſtatuæ cubitales [3] è neruis compactæ, quas fœminę circunferunt per pagos, mentula nutante, quæ propemodum inſtar eſt reliqui corporis, & tibia præeunte, quam fœminæ, Bacchum canẽtes, ſequuntur. Cur autẽ mentulam habeat iuſto maiorem *ſtatua* & vnum corporis membrum agitet, redditur ab eis ratio ſacra. adeo vt iam Melampus Amytheonis filius non imperitus huius ſacri ſed peritus fuiſſe videatur. Siquidem Melampus fuit qui Græcis Dionyſi, *id eſt Liberi patris vel Bacchi* nomen & ſacrificium, & pompã phalli [4] enarrauit, non tamen omnem planè rationem complexus. Verùm ij qui poſt hunc extiterunt [5] ſophiſtæ, rem in maius explicauerunt. [6] Itaque phallum Dionyſo miſſum narrandi Melãpus autor extitit: à quo edocti Græci faciunt ea quæ faciunt. Equidem Melampodem virum fuiſſe ſapientem aio, [7] diuinationemq; ſibiipſi comparaſſe: eũdemq; cum alia multa ab Ægypto accepta Græcis enarraſſe, tum verò nonnulla de Dionyſo, tamen commutata. [8] Neque enim dixerim quæ in AEgypto fiunt huic deo, congruere cum iis quæ in Græcia. Nam conſentanea eſſent

1 Sues farinaceas fingunt, quas coctas immolant. *Vt legatur σταιτίνας pro πίονας.*

2 Reliquum autem feſtũ Baccho celebrant Ægyptij, exceptis porcis, pariter ferè cæteris in rebus ac Græci.

3 Quæ fidiculis tractę mouentur tanquam viuæ. *Sunt qui putẽt eſſe noſtras marionnettes, vel mariottes.*

4 *Videtur potius ſignificare ὁ ἐξηγησάμενος qui autor illis fuit. Vel, Qui introduxit. Alii, Qui inuexit. Sic ſtatim poſt ὁ ἀπηγησάμενος & ἀπηγήσασθαι, Q. d. Qui illis præiuit & viam oſtendit. Id eſt, Qui magiſter illis fuit.*

5 Philoſophi.

6 Phallum certè qui Baccho circunfertur, Melampus introduxit: & ab eo edocti Gr.

7 Artemque diuinandi ſibi comparaſſe: & cum alia multa, quæ ex Ægyptiis audiuerat, Græcis introduxiſſe, tum verò quæ ad Dionyſum pertinent, paucis tamen ex illis commutatis. Neque en.

8 *Sunt qui hunc locum ita interpretentur,* Neque enim dixerim caſu contigiſſe, vt eadem tum in Ægypto tum in Græcia huic deo ſacra fierent. Sunt enim vnius modi apud Græcos, neque recens introducta.

Græcis,non autem nuper introducta. Neque tamen dicam Ægyptios à Græcis fuisse mutuatos [1] aut hoc aut aliud quippiam. Videtur autem mihi Melampus quæ ad Dionysum pertinent audisse ex Cadmo, aliisque Tyriis qui cum eo è Phœnice venerunt in terram quæ nunc Bœotia appellatur. Ac omnia ferè deorum nominá ex Ægypto in Græciam peruenerũt. [2] Idq́ ego ex barbaris sciscitatus, ita rem habere comperio, ac reor ex Ægypto præcipuè venisse: [3] & idcirco illic non esse vsquã nomina neque Neptuni, neque Castoris, quemadmodum à me superius dictum est, neque Iunonis, neque Vestæ, neque Themidis, neque Gratiarum, neque Nereidum, neque aliorum deorum. Dico autem quæ ipsi dicunt Ægyptij, qui se negant deorum illorũ *Neptuni & Dioscurorum*, agnoscere nomina. Videntur autem mihi isti à Pelasgis fuisse nominati, præter Neptunum, quem à Libybus audierunt. Nam Neptuni nomen ab initio nulli vsurpauerunt, nisi Libyes, qui semper hunc deum in honore habent. [4] Eum Ægyptij igitur putant esse, sed nullo honore prosequuntur. Hos itaque ritus & alios prætereaquos ego referam, Græci sunt ab Ægyptiis mutuati: sed vt Mercurij statuam facerent porrecto cum veretro, non ab Ægyptiis, sed à Pelasgis didicerunt, & primi quidem ex omnibus Græcis Athenienses acceperunt, & ab his deinceps alij. [5] Nam præstabant inter Græcos ea tempestate Athenienses, in quorum regione permixti Pelasgi habitant, ex quo cœperunt pro Græcis haberi. Hæc quæ dico, quisquis Cabirorum sacra initiatur, quibus Thraces initiantur, nouit à Pelasgis esse sumpta. Nam Samothraciam quondam incoluerunt hi Pelasgi, qui cum Atheniensibus vnà habitauerunt, à quibus orgia Samothraces acceperunt. Itaque primi è Græcis Athenienses à Pelasgis edocti, statuas Mercurij erecta virilia habentes fecerunt. De qua re Pelasgi sacrum quendam sermonem retulerunt, qui in Samothraciæ mysteriis declaratus est. Iidem antea in deorum inuocatione tum omnia immolabant, (quemadmodum ego apud Dodonam audiendo cognoui) tum nulli deorum aut cognomen aut nomen imponebant, quippe

1 Aut hunc aut alium ritum, Vid.

2 Nam à barbaris profecta esse audiens, ita r.

3 Nam præterquam Neptuni & Dioscurorum, (quemad. à me s. dict. est) & Iunonis & V. & Themidis, & Gratiarum, & Ner. & aliorũ deorum nomina Ægyptij semper olim in sua regione habuerũt. Dico autẽ, &c.

4 *Quid. sic*, Ægyptij verò heroas nullis sacris dignantur. *Vel, Pro diis non habẽt.*

5 Atheniensium enim, qui tũc inter Hellenas censebantur, Pelasgi contubernales fuere in ea regione: vnde etiã cœp. pro Gr. haberi. Quisquis autem Cabirorum sacris fuit initiatus (quæ Samothraces peragunt à Pelasgis sumpta) is quæ dico intelligit. Nam Samothraciam

quippe quod nondum audiſſent. [1] Quos autem cognominauerunt, eos ob id cognominauerunt, quòd omnes res atque omnes regiones illi tenerent redactas in ordinem. Multo deinde progreſſu temporis, aliorum deorum nomina audierunt ex Ægypto allata: poſt quos diu nomen Dionyſi acceperunt. Itemque aliquanto pòſt de illorum nominibus in Dodona oraculum petiuerunt. Nanque hoc oraculum omnium quæ apud Græcos ſunt oraculorum vetuſtiſſimum eſſe exiſtimatur, atque adeo ſolum erat ea tempeſtate. Conſulentibus igitur Pelaſgis apud Dodonam nunquid nomina quæ à barbaris aduenissent aſciſcerent, oraculum redditum eſt vt illis vterentur. Atque ita ex eo tempore ſacrificauerunt, deorum nomina nuncupantes, & ea deinceps è Pelaſgis Græci acceperunt. Vnde autem ſinguli deorum extiterint, an cuncti ſemper fuerint, aut qua ſpecie, hactenus ignoratum eſt, niſi nuper atque heri, vt ſic dicam. Nam Heſiodus atque Homerus (quos quadringentis non amplius annis ante me opinor extitiſſe) fuere qui Græcis theogoniam introduxerunt, eiſque & [2] cognomina & honores, & diuerſa artificia & figuras attribuerunt. [3] Quibus & poſteriores videntur extitiſſe hi poetæ, qui fuiſſe priores feruntur. Et prima quidem illa Dodoneæ ſacerdotes meminerunt: poſteriora autem ad Heſiodum vſque & Homerum, ego referam. At de oraculis quæ in Græcia, & de illo quod in Libya eſt, talia Ægyptij commemorant. Narrabant ſacerdotes Iouis Thebani duas fœminas, quæ eſſent ſacerdotes, Thebis à Phœnicibus fuiſſe abductas: & harum vnam in Libya fuiſſe venundatam, ſe audiſſe, alteram in Græcia: atque has fœminas eſſe quæ primæ apud dictas gentes oracula conſtituiſſent. Percontātique mihi vnde id quod commemorarent, adeo compertum haberent, ad hæc reſponderunt, maiorem in modum ſe inſtitiſſe veſtigare de his mulieribus, nec tamen vnquam inuenire potuiſſe: ſed poſtea hæc quæ dicebant de eis audiſſe. Hæc igitur Thebis è ſacerdotibus audiui. Antiſtites autem Dodonæorum, hæc aiunt: Geminas Thebis Ægyptiis columbas nigras aduolauiſſe, vtranque nigram, vnam quidem in Libyam, alteram ad ipſos: quæ fago inſidens, humana voce eloquuta ſit, eò loci Iouis oraculum condi

1 Θεοὺς autem eos vocarūt, *id eſt, deos*, & res omnes omnesque regiones, *vel prouincias*, θέντες τῷ κόσμῳ, *id eſt diſpoſuerant, ſiue collocarant ordine.*

2 Cognomina dederunt, honoresq; & artificia diſtribuerunt, *id eſt ſingulis aſsignarunt*, ac eorū figuras etiam effinxerunt, *vel ſimulacris repræſentarūt. Vel ſimplicius, figuras eorum indicarunt.*

3 Qui verò iſtis priores poetæ fuiſſe dicuntur, poſteriores (vt mihi quidem videtur, fuerūt. Et prima q. illa Dod. ſacerdotes dicunt: ea verò quæ ad Heſiodū & Homerum ſpectāt, ego is ſum qui dico. At de orac.

1 In fatis esse.
2 Qui templi curam gerũt. *Vel, Quibus tẽpli cura demandata est.*

3 Videtur mihi hęc mulier venundata apud Thesprotos in ea regione quæ nunc Hellas est, quæ eadẽ pri⁹ Pelasgia vocabatur: deinde ancillans ibidem, sub fago quæ *ibi* nata esset constituisse Ioui sacrum, *id est fagũ quæ ibi erat, Ioui consecrasse.* sicut par erat eã quæ Thebis sacra Iouis obiisset, eo loco ad quem peruenerat, monimẽtum ipsius habere. Atq; hinc orac.

4 Collocutiones cum diis per sequestrem & interpretem.

[1] debere:& se interpretatos esse, quod ipsis annuntiaretur id esse diuinitus,& ob id se ita fecisse. Eam verò quæ ad Libyas abisset columbam, iussisse illis vt Ammonis oraculum conderent:quod & ipsum Iouis est. Ita referebant Dodonæorum sacerdotes cum assensu cæterorum Dodonęorum [2] templo vicinorum: quarum antiquissimæ nomen erat Promeneæ:proximæ, Timaretæ:minimæ natu, Nicandræ. de quibus ita mea fert opinio: Si re vera Phœnices abduxerunt fœminas sacerdotes, & earum alterum in Libya, alteram in Græcia vendiderunt:[3] hanc, quæ in Græcia illa quæ Pelasgia vocabatur, veniit, eã esse quæ apud Thesprotos veniit:atque deinde ancillantem ibidem, condidisse sub fago enata fanum Iouis, quemadmodum mos erat Thebis ministrare in Iouis templo. Hinc processit vt hîc memoria eius haberetur:atque hinc oraculum institutum. Et posteaquam illa linguam Græcam accepit, dixisse aiũt, sororem suam in Africa ab eisdem Phœnicibus (vt ipsa fuisset) venundatam. Quòd autem mulieres à Dodonæis columbæ vocatæ sunt, ob id mihi videtur factum quia barbaræ essent, quòd videlicet simile quiddam auibus sonare ipsis viderentur. Interiecto deinde tempore columbam humana voce loquutam aiunt, postquam quæ ipsi intelligere possent mulier loquuta est, tamdiu volucris modo sonare visa quamdiu barbarè loquebatur. nam calumba quonam modo humanam vocem sonaret? Nigram autem columbam esse dicentes, AEgyptiam fœminam significãt. Súntque penè simillima inter se oracula,& illud apud Thebas AEgyptias,& hoc apud Dodonam. estq; diuinandi in templis ratio ab AEgypto ascita. Ipsi igitur AEgyptij extiterunt principes conuentus & pompas & [4] conciliabula factitandi,& ab eis Græci didicerunt. Cuius rei hoc apud me argumentũ est, quòd illa constet priscis temporibus, Græcanica verò recens fuisse instituta. Nec verò semel quotannis conuentum agunt AEgyptij, sed frequenter, cum alibi, tum pręcipuè ac studiosissimè in vrbe Bubasti in honorem Dianæ. Secundo loco in vrbe Busiri in honorem Isidis. In qua vrbe maximum est templum Isidis, ipsa in medio Delta AEgypti sita. Est autem Isis quæ Græca lingua dicitur *δημήτηρ, id est Ceres*. Tertio gradu in vrbe Sai, in honorem

rem Mineruæ. Quarto Heliopoli, in honorem Solis. Quinto in vrbe Buti, in honorem Latonæ. Sexto in vrbe Papremi, in honorem Martis. Cæterùm quum se cõferunt in vrbem Bubasti, hæc faciunt: Nauigant viri pariter & mulieres, magnaq; est in singulis nauibus vtrorunq: multitudo. Inter nauigandum assiduè mulieres aliquot, crepitacula tenentes plaudunt, viri tibijs canunt: cæteri cæteræq; modulantur manusq; complodunt. Atque vt ad quanque vrbem perueniunt nauigando, talia agũt: Appulsa ad terram naui, mulierum aliæ ea quæ dixi faciunt, aliæ compellantes eius vrbis fœminas ingerunt probra, aliæ saltant, aliæ
50 surgentes [1] retrahunt illas. Talia in singulis ciuitatibus ad flumen sitis agunt. Quum ad vrbem Bubastin peruentum est, diem festum celebrant magnis hostiis offerendis. quo in festo plus vini vinealis absumitur quàm in reliquo anni tempore. Commeant illuc (vt indigenæ aiunt) virorum ac mulierum, præter pueros, ad septingenta millia. Atq; hæc quidem in ea vrbe fiunt. At in vrbe Busiri quomodo diem festum Isidi agant, superius à me dictum est. Verberantur enim post sacrificium cuncti & cunctæ, multa sanè hominum millia: quo autem verberentur, non est mihi fas dicere. [2] Sed ex omnibus præcipuè hoc faciunt Cares qui AEgyptum incolunt: adeo quidem vt gladiis quoque frontes concidant. Ex quo facto datur intelligi eos hospites esse, non AEgyptios. Vbi verò in Sain vrbem sacrificatum conuenerunt, noctu sub dio vniuersi circum domos frequentes lucernas accendunt, imbutas sale & oleo plenas [3] cum multo lychno, quod tota ardet nocte. Cui festo nomẽ impositum est, Accensio lucernarum. Ad hunc conuentum quicunq; AEgyptiorum non ierint, obseruantes sacrificij noctem & ipsi vniuersi lucernas accendunt: atque ita accenduntur lucernæ non in Sai modò, sed etiam per vniuersam AEgyptum. Qua verò gratia nox hęc lumen & honorem sortita sit, sacra quædam ratio commemoratur. Ad Heliopolin & ad Butin qui veniunt, tãtum sacrificasse contenti sunt. In Papremi verò, quemadmodum alibi, & sacrificia & res diuinas peragunt, [4] sed quoad sol circunfertur, pauculi sacerdotes circa simulacra exercentur: quum plures eorum tenentes ligneas clauas stant pro foribus

1 Pudenda reuelant.

2 Quotquot autem Cares Ægyptũ incolunt, in eo plus etiã faciunt istis, q. & feriant frontẽ gladiis.

3 Quibus superstans incũbit ipsum ellychnium. [*alii*, supernè autem inest ipsum ellychnium. S.]

4 Sole autẽ iam inclinante, pauci quidam ex sacerdotibus circa simulacrum occupati sunt, plurimi autem eorũ, *vel, maior autẽ pars*, tenentes lign. cl. st. pro f templi. Alii verò qui vota exequũtur, plures quàm mille homines, cum singul.

templi, alij e regione, plus mille virorum qui vota exequuntur, cum singulis fustibus frequentes alia ex parte consistunt. Porro simulacrum ligneum ex ligneo sacello deaurato in alias sacras ædes pridie exportant, paucis illis qui ministerio simulacri relicti sunt, trahentibus plaustrum quatuor rotarum, quo vehitur sacellum cum simulacro quod intus est. Hos ingredi prohibent ij qui in vestibulo stant. At ij qui vota exequuntur, opitulantes deo, percutiunt hos, sese ipsi defensantes. Hîc vehemens existit fustuaria pugna mutuò capita ferientium, multiq; ex vulneribus (vt ego opinor) pereunt, etsi Ægyptij quenquam mori negãt. Aiunt autem indigenæ conuentum hunc ideo institutum: Templum id incoluisse matrem Martis, & ad eam Martem iam adultum ac virilis ætatis venisse gratia coeundi cum matre: quem maternos ministros,[1] vt qui eum à principio non agnoscerent, eum ingredi ad matrem non sinerent. Hunc, ex alia ciuitate adductis hominibus, illos malè mulctasse, & ad matrem fuisse introgressum.[2] Et ob hanc rem aiunt solennem esse Marti die festo hanc rixam, & institutum ne in templo cum fœminis coiretur, néve à venere nisi ablutis templa adirentur. Hi sunt qui primi ceremoniis vacauerunt. nam cæteri ferè mortales, præter AEgyptios ac Græcos, coeunt in templis: & à venere surgentes, non abluti introeunt templum, putantes hominem esse vt cęteras animantes. Etenim videre licet & pecudes omnes & volucrum greges coire in deorum templis atque in fanis: quod si non esset deo gratum, ne pecudes quidem id esse facturas *dicunt*. Mihi autem ista facientes nõ probantur. AEgyptij porro cum in aliis ad sacra pertinentibus, tum verò in his superstitiosè agunt. AEgyptus, quum sit Libyæ finitima, non tamen admodum bestiis abundat: quæ verò illic sunt, eæ omnes pro sacris habẽtur,[3] partim mansuetæ, partim immansuetæ. Qua autem causa pro sacris habentur, si dixero, ad res diuinas oratio mea descendet, quas ego in primis enarrare deuito: quarumque quicquid dixi, id necessitate coactus delibando dixi. Consuetudo quę de bestiis est, ita habet: Eas seorsum singulas educandi curam AEgyptij atque AEgyptiæ suscipiunt: in quo honore filius patri succedit. His bestijs omnes qui in vrbibus sunt, vota

1 Vt qui antea ipsum nõ vidissent, nõ siuisse ingredi, sed abegisse.

2 Et ob hãc ré Marti hanc verberationé die festo solénem se instituisse aiunt. Sed & ne in templo cum f. congrederentur, néve à congressu, *ad uerbum, à fœminis*, nisi abl. tem adir. hi primi religiosè cauerunt. *Vel, Sed in templo congredi, &c. his primis religio fuit.*

3 Quarũ aliç Inter ipsos homines alũtur, aliæ nõ item. Cur auté abstineatur ab his quæ sacra sunt, si dix.

vota persoluunt, supplicantes illi deo cuius illa bestia est, hunc in modum: Derasis filiorum capitibus aut in totum, aut ex media, aut ex tertia parte, appendunt crines vna in lance, & altera tantundem argenti: quę pecunia quum lancem traxerit, eam tradunt curatrici bestiarum. Illa pro hoc concisos pisces præbet bestiis escam.[1] talis enim cibus illis præbetur. Quarum siquam quis necauerit, si volens, morte mulctatur: sin nolens, plectitur ea multa quam sacerdotes statuerint. Quisquis tamen ibin aut accipitrem necauerit, siue volẽs siue nolens, necessariò morte afficitur. Quũ autem multæ sint bestiæ quæ vnà cum hominibus victitãt, multo tamen plures essent [2] nisi res hæc officeret felibus. Feles postquã sunt enixæ, nõ amplius adeunt masculos: eas isti coeundi gratia indagãtes, tamen potiri nequeũt: [3] ergo contra illas talia comminiscuntur: Ereptos & subreptos earum fœtus occidunt, non tamen occisos edunt. Illæ fœtibus orbatæ, cupiditate aliorum (amantissima enim fœtuum bestia est) ita demum ad mares se conferunt.[4] Felem incensa strue diuina res occupat. nam quoties ignem exstinguere neglexerunt Ægyptij, custodias felium dispositi agunt. At illæ aut intrudendo sese hominibus, aut transili-
51 endo in ignem insiliunt. Hoc dum contingit, ingenti luctu afficiuntur AEgyptij, Quibuscunq; autem in domibus felis oppetit mortem, earum domorum habitatores cuncti sola supercilia eradunt: totũ autem corpus & caput, in quorum domibus *moritur* canis. Efferuntur autem feles mortuę ad sacra tecta, vbi salitę sepeliuntur in vrbe Bubasti. Canes fœminas in sua quisq; vrbe tumulant, sacratis in loculis. Eodem modo quo canes fœminæ, [5] ichneutæ sepeliuntur. Nam mygalas, *id est mures araneos*, & accipitres in vrbem Butum asportant. Vrsos autem, qui sacri sunt, & lupos non multo vulpibus grandiores, eò loci sepeliunt vbi iacẽtes inueniunt. Ac crocodilo talis inest natura: Quatuor mẽsibus maximè hybernis nihil omnino edit: & quum sit *animal* quadrupes, tamen terrestre & aquatile est. Nam oua parit humi, excluditque: & plerunque diei in sicco agit, sed totam noctem in flumine, quippe calidiore aqua quàm nocturno sereno & roscido. Ex omnibus quæ nouimus [6] animalibus, hoc maximum existit ex minimo. siquidem

1 Et huiuscemodi quidẽ educatio ipsis est constituta. Quarum, &c.

2 Nisi tale quiddam felibus accideret.

3 Ergo aduersus hoc malũ tali vtuntur versutia.

4 Orto autẽ incẽdio diuinum quiddã felibus accidit. Ægyptij enim recedẽtes & ignem extinguere negligentes, feles obseruãt: feles autẽ subeuntes & supersilientes homines, in ignem insiliunt. *Vel, saltentes super homines.*

5 Id est, Canes masculi ferarũ indagatores. Gall. Chiens de chasse. Limiers.

6 Ad verbũ, mortalibus.

oua gignit haud multo maiora anſerinis, & proportione oui fœtus excluditur:at excreſcens, ad decem & ſeptem & amplius cubitos peruenit. Oculos habet ſuillos, dẽtes magnos proportione corporis, & prominentes atque ſerratos:cui ex omnibus beſtiis ſoli lingua innata non eſt. Idem inferiorem maxillam ſolum non mouet, ſed ſuperiorem inferiori admouet. Vngues quoque robuſtos habet, pellemq́ue ſquamatam circa tergum impenetrabilem. Inter aquas cæcus, ſub dio perſpicaciſſimus. Itaque quòd in aqua vitam degat, os fert introrſum hirudinibus refertũ. Quúmque eum cæteræ volucres ac beſtiæ fugiant,[1] ſolus ipſi trochilus pacatus eſt, quòd videlicet ei eſt vtilis. Etenim poſteaquam crocodilus ex aqua in terram egreſſus eſt, ac deinde hiauit (ſemper enim ferè hoc ad zephyrum facere ſolet) tunc in eius os trochilus penetrans, deuorat illas ſanguiſugas. Qua vtilitate delectatus crocodilus, nihil omnino trochilum lædit. Quibuſdam AEgyptiorum crocodili ſacroſancti ſunt: quibuſdam non ſunt, ſed * veluti hoſtes exagitant. Sacros admodum eſſe eos exiſtimant qui circa Thebas & Mœrios ſtagnum incolunt: quorum vtrique vnum ex omnibus crocodilis alunt cicurem & edoctũ manu tractari, appendentes eius auribus vel gemmas, vel ex auro fuſiles inaures, & primoribus pedibus catenam innectentes:cibaria quoque[2] accommodata ac ſacra præbentes,[3] conſectantur tanquam pulcherrimè viuentem. At vbi mortem obiit, ſale conditum ſacris in vrnis ſepeliunt. At qui circa Elephantinam vrbem incolunt, quòd ſacros eſſe non cenſeant, etiam comedunt. Neque verò crocodili vocantur, ſed champſæ: verùm Iones appellauere crocodilos, illi genere crocodilorum quod apud eos in ſepibus gignitur, ipſorum formam comparantes. Hos capiendi quum ſint complura & multiplicia genera, vnum tantum hoc mihi, quod maximè dignum relatu videtur, puto ſcribendum. Vbi tergum ſuillum hamo circundatum, ad alliciendum crocodilum, pertulit in medium fluminis venator, ipſe ad oram fluminis porcellum, quẽ viuum tenet, verberat. cuius vocem crocodilus audiens, ſecundum illam tendit, nactusq; tergum deuorat. Et poſteaquam attractus eſt, ante omnia eius oculos venator cœno opplet. Hoc acto, cæ-

1 Cum ſolo trochilo pacẽ habet, vtpote à quo iuuetur. Etenim p.

* *Alii*, tractãt vt hoſtes. S.

2 Conſtituta, *vel decreta.*

3 Et viuum honeſtiſſimè tractantes.

cto, cętera facilè sanè obtinet, alioqui cum labore adepturus. Iã verò fluuiales equi in plaga Papremitana sacri sunt, in cætera AEgypto non sacri: talem speciem naturamque habentes: Quadrupedes sunt, bifidis pedibus, vngulis bouinis, simo naso, equina iuba, [1] eminentibus & cancellatis dentibus, fulgida cauda, equina voce, magnitudine maximi tauri, tã crasso corio vt ex eo arefacto fiant pila missilia. Gignuntur præterea in fluuio [2] aquatilia quædam quæ Ægyptij sacrata esse arbitrantur. Arbitrantur item sacrũ esse genus piscium quod vocatur squamosum, atq; etiam anguillã. Hos pisces aiunt sacros esse: ex volucribus verò vulpãseres. Est & alia volucris sacra, nomine phœnix, quam equidem nunquã vidi nisi in pictura. etenim perrara ad eos cõmeat, quingentesimo quoq; (vt aiunt Heliopolitani) anno, & tunc demũ quum pater eius decessit. Is si picturæ assimilis est, talis tantusque est: Pennæ coloris partim aurei, partim rubei, maxima ex parte cũ habitu tum magnitudine simillimus aquilæ. Eũ aiunt (quod mihi non fit verisimile) hoc excogitare: Ex Arabia proficiscẽtem in tẽplum Solis, gestare patrẽ myrrha obuolutum, & in eo tẽplo humare. sic autem gestare: primùm ex myrrha ouum componere, quantum ipse ferre possit: deinde ferendo illud experiri. Hoc expertum, ita demũ ouum exenterare, atq; in illud parentem inferre: & qua parte ouũ exinaniuit, patremq; intulit, eam partẽ alia myrrha inducere: & quum tantundem ponderis imposito parente effectũ sit, obstructo rursus foramine, baiulare illud in AEgyptum in tẽplum Solis. Hæc facere hanc auem cõmemorant. At circa Thebas sunt sacri serpentes, nihil omnino hominibus noxij, pusillo corpore, binis præditi cornibus, è summo vertice enatis: quos defunctos in Iouis æde sepeliunt. huic enim deo sacros illos esse

52 prædicant. Est autem Arabiæ locus, ad Butum vrbem ferè positus: ad quem locum ego me contuli, quòd audirem volucres esse serpentes. Eò quum perueni, ossa serpentum aspexi, & spinas multitudine supra fidem ad enarrandum, quarum acerui erant magni, & his alij atque alij minores, ingenti numero. Est autem hic locus vbi spinæ proiectæ iacebant, huiuscemodi: Ex arctis montibus exporrigitur in vastam planitiem AEgyptiæ contiguam. Fer-

1 Exertos dẽtes ostentantes, cauda & voce equina.

2 Lutræ, *siue lutriæ*, quas [illegible] sacras esse [illegible]

tur ex Arabia ſerpentes alatos ineunte ſtatim vere in AEgyptum volare, ſed eis ad ingreſſum planitiei occurrentes aues ibides, non permittere, ſed ipſos interimere: & ob id opus ibin magno in honore ab AEgyptiis haberi Arabes aiunt, confitentibus & ipſis AEgyptiis idcirco ſe his auibus honorem exhibere. Eius auis ſpecies talis eſt: Nigra tota vehementer eſt, cruribus gruinis, roſtro maxima ex parte adunco, eadem qua crex magnitudine. Et hæc quidem ſpecies eſt nigrarum quæ cum ſerpentibus pugnant. [1] At earum quæ pedes humanis ſimiles habent (nam bifariæ ibides ſunt) gracile caput ac totum collum, pennæ candidæ, præter caput ceruicemque, & extrema alarum & natium. quæ omnia quæ dixi ſunt vehementer nigra, crura & roſtrum alteri conſentanea. Serpentis porro figura qualis hydrarum: alas pennatas non gerit, ſed *glabras* & alis veſpertilionis valde ſimiles. Hactenus de ſacris beſtiis dictum ſit.

1 Earum verò quæ hominibus magis obuerſantur.

Ipſorum autem AEgyptiorum, ij qui circa partem AEgypti frumentariam habitant, [2] memoriam omnium hominum commentantes, ſunt ferè eorum in quorum ego veni experimentum, longè excellentiſſimi. Tali autem vitæ genere vtuntur: Singulis menſibus triduo purgant ſe, vomendo atque inteſtina diluendo, gratia ſanitatis conſeruandę: exiſtimantes omnes languores hominibus creari ex cibis quibus aluntur. Nam ſunt alioqui AEgyptij omnium hominum, ſecundum Libyas, maximè ſalubri corpore, [3] aeris (vt mihi videtur) beneficio, qui nunquam immutatur: ex cuius mutationibus præcipuè exiſtunt in hominibus morbi. Pane veſcuntur quem [4] ex farre conficiunt, quem *panem* colleſtem nominant. Vino vtuntur facto ex hordeo: deſunt enim in ea regione vites. Victitant quoque tum piſcibus (partim crudis ad ſolem arefactis, partim ſalſugine conditis) tum auibus crudis, prius tamen ſale conditis, coturnicibus anatibuſque atque auiculis. [5] cæteris autem vel volucribus vel piſcibus qui ipſis in proximo ſunt, (præter illos qui ab eis ſunt recepti pro ſacris) partim aſſis, partim elixis. Apud locupletes eorum, quum multi conuenerunt, & à cœna diſceſſum eſt, circumfert aliquis in loculo mortuum è ligno factum, ſed pictura & opere verum maximè imitantem, longitudine cubitali omnino,

2 In prodendis memoriæ factis omniũ hominum ſe exercentes.

3 Tempeſtatum. *Gall. La diſpoſition du temps.*

4 Ex olyris. *i. zea.*

5 Cæteris autem quæ cum auibus aut piſcibus affinitatem aliquã habent.

omnino, aut bicubitali, ostendensque singulis conuiua-
» rum, ait, In hunc intuens pota & oblectare, talis post mor-
» tem futurus. Hæc illi apud conuiuia faciunt, contentique moribus patriis: nullum alium asciscunt. Quibus cum alia sunt egregia instituta, [1] tum verò illud, adhibendi modulatorem, qui & in Phœnice & in Cypro, & alibi nomen pro differentia gentium habet. Idem tamen congruit cum eo quem Græci decantant, appellantes Linum. vt ego admirer cum alia multa quæ sunt apud AEgyptum, tum verò vnde id nomen Lini acceperint, quem semper quodammodo decantare cognoscuntur. Vocatur autem Linus AEgyptiacè Maneros: quem AEgyptij tradiderunt, quum filius vnicus extitisset primi ipsorum regis, præmaturaque morte decessisset, his lamentis ab AEgyptiis fuisse decoratum, & cantilenam hanc eamque solam ipsis institutam. Congruunt præterea in hoc cum solis Græcorum Lacedæmoniis AEgyptij, quòd minores maioribus natu obuij cedunt via, ac deflectunt, aduenientibusque è sedili assurgunt: qua in re cum nullis aliis Græcorum conueniũt. [2] Inuicem compellandi se mutuò in viis adorant, genu tenus demissa manu. Vestibus amiciuntur lineis, circa crura fimbriatis, quas calasiris appellant, super quas candida ferunt amicula linea superiecta. Laneæ tamen vestes neque in ędes sacras gestantur, neque vnà cum cadauere sepeliuntur. profanum enim est. Consentanea verò hæc sunt iis quę Orphica & Bacchica appellantur, sunt autem AEgyptia & Pithagorea. Nam his quoque ceremoniis participantem, laneis indutum vestibus humari religiosum est, de quibus sacra redditur ratio. Alia insuper sunt ab AEgyptiis excogitata, quis mensis diésve cuius deorum sit, & quo quis die genitus, qualia sortietur, & quam mortem obibit, & qualis existet. Quibus rebus qui in poesi versati sunt, vsi fuerunt. Plura quinetiam ab eis prodigia comperta sunt quàm à cæteris omnibus hominibus. nam quum prodigium extitit, scribunt id, obseruantes quomodo euenerit: & siquando postmodum huius simile extiterit, exemplo prioris putant euenturum. Diuinatio apud eos ita est constituta vt eius artificium nulli mortalium vendicetur, sed certis diis. Siquidem Herculis illic oraculum est, & Apolli-

1 Tum verò etiam Linus cãtio in Phœnice & Cypro & aliis locis decãtata: quæ varium quidẽ pro singularũ gentium differentia nomẽ habet: (sed vt inter omnes conuenit) eadẽ illa est quã Gręci canunt, & Linũ appellant. vt cũ alia multa quę sunt in Ægypto, tum etiam illud admirer, vnde Lini illius quem videntur iam inde ab omni æuo cecinisse, nomen sit exortum. Vocatur porro Linus, &c.

2 In viis pro mutua salutatione, ador.

nis,& Mineruæ,Dianæq; ac Martis,& Iouis. ſed quod præcipuo honore colunt ex omnibus oraculis, Latonæ eſt, in vrbe Buti. Verùm hæc vaticinia non eodem modo ſunt omnia inſtituta,ſed differenter. Iam verò medicina apud eos hunc in modum eſt diſtributa, vt ſingulorum morborum ſint medici,non plurium. itaque omnia referta ſunt medicis. Alij enim ſunt oculorum, alij capitis, alij dentium, alij [1] alui partium,*alij morborum occultorum. Luctus eorundem ac ſepulturæ tales ſunt: Quibuſcunque aliquis ex domeſticis deceſſit homo alicuius momenti, ibi omnes fœminæ illius familiæ caput ſibi & vultum oblinunt luto. deinde relicto [2] domi cadauere, ipſæ per vrbem vagantes ſe plangunt, ſuccinctæ, nudatis mammillis, & cum eis [3] proximæ quæque. Altera ex parte viri, & ipſi [4] expectorati ſe verberant. His actis, ita demum ad condiendum portant. Sunt autem certi ad hoc ipſum conſtituti, qui hoc artificium factitãt: qui, quum ad ipſos cadauer portatum eſt, oſtendunt iis qui portauerunt, exemplaria mortuorum lignea, pingendo aſſimilata. Et eorum vnum accuratiſſimè fabrefactum eſſe aiunt,(cuius ego [5] nomen ſi nuncupauero, haud faciam ſanctè) alterum illo inferius, ac vilioris pretij: tertium, viliſſimi. Quibus expoſitis ſciſcitantur ab iis ad quod exemplum velint effingi mortuum ſuum. Iſti vbi de pretio conuenerunt, illinc abeunt. At hi relicti in ædibus, hunc in modum diligentiſſimè condiunt corpus: Ante omnia incuruo ferro cerebrum per nares educunt, [6] vt quanque partem educentes, ita locum eius medicamentis explentes. Dehinc acutiſſimo lapide AEthiopico circa ilia conſcindunt, atque illac omnem aluum protrahunt: quam vbi repurgarunt, ac vino palmeo eluerunt, rurſus odoribus contuſis proluunt: tum aluum complentes contuſa myrrha pura, & caſia, & aliis) excepto thure) odoribus, iterum conſuunt. Vbi hæc fecere, ſaliunt nitro abditum ſeptuaginta dies. nam diutius ſalire non licet. Exactis ſeptuaginta diebus cadauer vbi abluerunt, ſindone byſſina totum inciſis loris inuoluunt, gummi illinentes: quo AEgyptij glutinis loco plerunque vtuntur. Eo deinde recepto, propinqui ligneam hominis effigiem faciunt, in qua mox inſerunt mortuum, incluſumque

1 Alui & vicinarum partium.

* *Hier. Mercurialis Var. lect. lib.2,c.8.putat pro* alij *legi poſſe* ſiue: *ut hæc ſequentia exponant præcedentia. S.*

2 Inter cognatos, *uel neceſſarios. niſi* οἰκίοις *deprauatum eſt, aut pro* οἰκήμασι *poſitũ.*

3 Affines omnes.

4 Succincti.

5 Nomen nuncupare nefas eſſe duco.

6 Ipſum quidem ſic educentes, pharmaca verò infundentes.

53

ſumq́ue ita,[1] reponunt. Eos autem qui mediocria volunt, nimium fugientes ſumptum, ita apparant. Clyſterem vnguine quod è cedro gignitur complent: deinde ex hoc aluum mortui, ipſam neque ſcindentes neque extrahentes, ſed per ſeceſſum, prehenſo viæ poſterioris hiatu, inferciunt: & tot quot dixi diebus ſale condiunt. quorum dierum vltimo cedrinum vnguen, quod prius ingeſſerant, ex aluo egerunt: quod tantam habet vim vt vnà ſecum aluum atque inteſtina tabefacta educat. Nitrum autem carnes tabefacit, mortuiq́; tantùm cutis & oſſa relinquuntur. Vbi iſta fecere,[2] ex quo ſic tradidere mortuum, nihil amplius negocij ſuſcipiunt. Tertia conditura hæc eſt qua adornantur eorum mortui: Qui tenuiori ſunt fortuna, ablutionibus ventrem abſtergunt, arefaciuntq́ue ſale ſeptuaginta per dies, deinde tradunt reportandum. Vxores tamen inſignium virorum, non ſtatim vita defunctas tradunt condiendas, ac ne eas quidem fœminas quæ formoſæ valde &[3] maioris momenti fuerint, ſed triduo atque quatriduo ante defunctas. Ea de cauſa facientes, ne cum fœminis iſti ſalinarij concumbant. Deprehēſum enim quendam aiunt coeuntem cum recenti cadauere muliebri, delatumq́ue ab eiuſdem artificij ſocio. Quiſquis autem vel ipſorum AEgyptiorum vel externorum compertus ſit mortuus, ſiue à crocodilo raptus, ſiue ab ipſo flumine, neceſſarium prorſus eſt ei ciuitati ad quam eiectus eſt, condire, & quamhoneſtiſſimo funere ſepelire, in ſacris monumentis. quem nē contingere quidem fas eſt alteri aut proximorum aut amicorum,[4] niſi ipſis Nili ſacerdotibus, vtpote maius quiddam quàm hominem mortuum tractantibus ad ſepeliendum. Græcanicis inſtitutis vti recuſant, & (vt ſemel dicam) nullorum hominum aliorum inſtitutis vti volunt. Et hoc quidem cæteri AEgyptij obſeruant. Eſt autem Chemmis oppidum grande Thebaicæ prouinciæ, prope Neam vrbem, quo in oppido eſt templum Perſei, Danaæ filij, quadratum ac palmeto circundatum, ingenti ſanè è ſaxis veſtibulo, ſtantibus deſuper duabus grandibus è lapide ſtatuis. In hoc ambitu eſt templum, & in eo ſimulacrum Perſei: quem Chemmitæ memorant ſibi apparere frequenter è terra exeuntem, frequenter

1 Reponunt in loculo, *uel potius in loco ſepulchrorū loculis dicato*, & rectum ſtatuunt ad parietem. Siquidē mortuos ſumptuoſiſſimè apparant, *uel adornant*. Eos autem, &c.

2 Sic mortuū *propinquis* reddunt, nulla re alia facta. Tert.

3 In pretio habitæ f.

4 Sed cum ſacerdotes ipſi Nili, veluti maius quiddam quàm humanum cadauer, manibus contrectantes ſepeliunt.

intra templum. Eiusque sandalium quod gestabat, inueniri, bicubitali magnitudine: quod postquam apparuerit, exhuberare omnem Ægyptum. Hæc quidem illi aiunt. Faciunt autem Perseo Græcanicè gymnicos ludos, per omne certandi genus, propositis præmijs tum pecorum, tum palliorum, tum pellium. Percontantique mihi cur eis solis consueuisset apparere Perseus, & cur in edendo gymnico certamine ab Ægyptijs discreparent, aiebant Perseum ex ipsorum ciuitate esse oriundum. Danaum enim & Lynceum, qui essent Chemmitæ, nauigasse in Græciam: [1] à quibus originem gradatim ducendo, deueniebant ad Perseum. Hunc in Ægyptum profectum eam ob causam quam & Græci dicunt, gratia afferendi ex Libya caput Gorgonis, venisse quoque ad ipsos, ac cognatos omnes agnouisse. quos postquam agnouisset, & nomen Chemmis ex matre audisset, in Ægyptum venisse, [2] & gymnicum certamen celebrari iussisse. Hæc omnia opinantur Ægyptij qui supra paludes incolunt. Qui verò in paludibus, vtuntur eisdem quibus cæteri Ægyptij moribus, cum in aliis, tum in habendis singulis vxoribus, quemadmodum Græci. Cæterùm ad victus facilitatem alia sunt eis excogitata. Siquidem quum fluuius plenus campos inundauit, in ipsa aqua exoritur ingens vis liliorum, quæ loton Ægyptij vocant, ea vbi demessuerunt, ad solem exiccant: deinde quod medium loti est, papaueri assimile, postquam coxerunt, ex eo faciunt panes assos. Est autem huius loti radix quoque esculenta, etiam suauitate præstanti orbiculata, mali magnitudine. Sunt & alia lilia rosis similia, & ipsa in flumine nascentia: quorum fructus in alio [3] calyce germinans è terra, simillimus specie est fauo vesparum. In eo esculenta quædam instar nuclei oliuæ coagmentata innascuntur, quæ & tenera comedũtur & arefacta. Iam verò byblum annuum vbi è paludibus excerpserunt, superiorem eius partem amputant, quam in aliud quiddam conuertunt: quod relictum est inferius, longitudine cubitali, id edunt pariter, ac venundant. Eo siqui admodum suaui vti cupiunt, in luculento furno torrefactum ita comedunt. Sunt præterea ex eis qui solùm piscibus victitant, quos vbi ceperunt, exenteratos ad solem desiccant, exiccatisque deinde

54

1 Quorum genealogiam describentes, deuen.

2 Se igitur certamen gymnicum ipsius iussu peragere. Et hi quidem sunt ritus Ægyptiorũ qui sup.

3 Calyce adnascente è radice, simil.

deinde vescuntur. In fluminibus non ferè gignuntur pisces gregales: sed nutriuntur in stagnis: qui hæc faciunt: Simulac incessit eis libido gignendi, gregatim in mare enatant, ducibus masculis genituram spargentibus, quam fœminæ [1] consectantes, recuruando se ex ea concipiunt. Eædem vbi prægnantes in mari sunt effectæ, remeant omnes rursus ad loca sibi consueta, non amplius eorundem ductu, sed fœminarum. Gregatim autem præeuntes, faciunt quemadmodum fecerant mares, oua fundentes instar milii parua, quæ mares venientes deuorant. Sunt autem ea tanquam milij grana, pisces: quum ex illorum granorum reliquiis non deuoratis, sed nutritis, pisces fiant. Ex his piscibus qui capiuntur, dum in mare meant, [2] his detrita dextra: quod ea de causa patiuntur, quod in mare dum tendunt, à sinistra terram legunt: rursus eadem via reuertentes, incursant atque offensant contingendo terram plerunque, ne itinere aberrent propter aquæ decursum. Nilo incipiente augescere, in primis depressa *loca* terræ & lacunæ fluuio proximæ impleri incipiunt. Confestimque redundante à flumine aqua, hæc plena fiunt, & continuò cuncta pisciculis minutis opplentur. Vnde autem verisimile sit eos gigni, hoc mihi videor causæ intelligere, quòd superiore anno postquam Nilus abscessit, pisces qui oua in cœno pepererant, vnà cum postremis abeunt aquis: circumacto rursus anno, vbi aqua restagnauit, protinus ex his ouis gignuntur pisces. Et ad pisces quidem quod attinet ita se res habet. Porro AEgyptij qui palustria accolunt, vnguento vtuntur ex fructu sillicypriorum, quod appellant AEgyptij, [3] kiki, hunc in modum conficientes Sillicypria hæc, quæ apud Græcos vltrò nascuntur, ad oras fluminum stagnorumq; ferunt, multum quidē fructum ferentia, sed graueolentem. Hunc vbi collegerūt, alij contusum, ad ignem, alij in sartagine coquunt, & quod ex eo defluit excipiunt, pingue quiddam, & non minus ad lucernas idoneum quàm oleum, sed graueolentiam exhibens. Sunt autem aduersus culices, quorum magna vis est, hæc ab eis excogitata, illos quidem qui supra paludes incolunt, iuuant turres quas dormituri ascendunt. nam culices ventus prohibet in altum volare. At qui intra paludes habi-

1 Consectātes, absorbent, & ex ea conc. *Legendum enim ἀνακάπτουσι ex vet. cod. non ἀνακάμπτουσι, cum Valla, nec ἀναλάμπτουσι, cum vulg. edit.*

2 His capita sinistrā vetsus attrita aparēt: qui verò capiuntur dum remeāt, dextram habēt attritam. idq; ob eam causam pat.

3 *Vulgò ricinus esse existimatur.*

tant, alia turrium vice sunt machinati, hæc videlicet: Singuli sua habent retia, quibus per diem pisces capiunt, [1] eisdem noctu vtuntur cubili in quo requiescunt. Circundatis illis, deinde operti somnum capiunt. qui si in vestimento inuoluti aut in sindone dormirent, eos per ipsa indumenta culices morderent: per retia verò ne tantulum quidem mordere conantur. [2] Naues eorum onerariæ sunt factæ è spina, cuius figura simillima est loto Cyrenæo, & cuius lacryma gummi est. Ex hac spina ligna concidunt, quæ magnitudine bicubitali [3] tanquam lateritio opere componunt, hunc in modum compingentes: Ligno cubitali circum densos ac longos stipites appendunt: vbi hunc in modum compegerunt, desuper frequentia transtra extendunt. [4] Commissuris nequaquam vtũtur, sed introrsum compages byblo innectunt. Gubernaculum [5] scitè faciunt, & hoc per carinam transit. Malo quoq; spinaceo, & velis ex byblo vtuntur. Hæc nauigia contra flumen meare non possunt, nisi luculentus ingruat ventus, verùm à terra protrahuntur. Secundum decursum hoc pacto feruntur: Est [6] ianua ex myrica facta, [7] putaminibus arundinaceis strata, & lapis politus duorum ferè talentorum pondo: huiusmodi [8] ianuam fune alligatam, in anteriore parte nauis sinunt deferri: lapidẽ verò retrorsum alio fune. [9] Ita ianua, impetu aquæ insidente, protinus meat & trahit barim: hoc enim his nauigijs est nomen. Lapis autem dum retrorsum trahitur, fundo admotus dirigit nauim. Horum nauigiorum ingens apud illos est copia, quorum quædam ferunt multa millia talentorum pondo. Quum regionem supergressus est Nilus, solæ vrbes apparent, eatenus extantes vt insulis Ægæi maris ferè assimiles esse videantur. Nam cætera Ægypti, pelagus efficiuntur: ipsæq; vrbes, solæ extant, *quæ stationes nauium faciunt*. Nec iam, quum hoc contingit, per alueum fluminis, sed per medium campi nauigatur. Ex Naucrate quidem [10] Memphin versus, non iam iuxta pyramides ipsas, sed iuxta acumen Deltæ & vrbem Cercasorum. A mari autem & Canobo Naucratem versus per campum ad Anthyllam vrbem venies, & ad vrbem

55

1 Nocte verò sic vtuntur, Cubile in quo quiescũt, reti circundant, deinde op. *Vt legatur* ἔτω, *non* αὐτῶ.

2 Nauigia eorum oneraria sunt facta è sp.

3 In formam lateris comp. hunc in m. compingentes, Cuneis frequentibus & longis circunnectunt bicubitalia ligna. Vbi hũc in m.

4 Curuatis autem in gyrum lignis non vt.

5 Vnum fac. ἕν, *pro quo hic legit* εὖ.

6 Cratis.

7 Ex arundinum resegminibus cõsuta, *vel contexta*, & lapis perforatus, duorum f. &c.

8 Cratem.

9 Cratis itaque imp.

10 Memphin versus nauigãti, iuxta ipsas pyramidas est cursus, *id est tenetur, vel dirigitur*. at ne hic quidem est *rum*, sed *est alius* iuxta ac.

quæ

quæ vocatur Archandri. Harum vrbium Anthylla, quæ est insignis, datur peculiaris in calceamenta vxori semper eius qui in Ægypto regnat. quod factum est ex quo Ægyptus fuit ditionis Persarum. Altera videtur mihi nomen habere ab Archandro Danai genero Phthij Achæi filio. Archandri enim vrbs nominatur.[1] Quòd si alius quisquam Archander esset, nequaquam Ægyptium nomen foret. Hactenus quæ vidi, quæ noui, quæ interrogaui, dicta sunt: hic pergam disserere de Ægypto quæ audiui, addens & aliquid quod ipse viderim. Menem, qui primus apud Ægyptum regnauit, aiebant sacerdotes[2] iunxisse pontibus Nilum ad Memphin. nam eum, Libyam versus, totum præterlabi montem Psammium: & supra Memphin centum circiter stadia meridiem versus aggesta humo ad anfractum fluminis arefecisse pristinum alueum. ita flumen facto alueo per medium montium fluere. Adeo nunc quoq; sub Persis iste anfractus Nili qui coercitus fluit, magnis præsidijs custoditur, quotannis obseptus aggeribus. Quos si refringens flumen velit ea parte redundare, omnis Memphis adibit periculum ne aquis operiatur. Ab hoc Mene, qui primus extitit rex,[3] id vnde fluit amnis effectum terrestre, ibiq; ab eodem vrbem hanc conditam quæ nunc Memphis appellatur (est enim Memphis in angustijs Ægypti sita) & exterius aquilonem versus & vesperum, ex flumine effossum esse stagnum, (nam ab aurora ipse Nilus coercet) & ab eodem in ea vrbe extructum hoc templum Vulcani tũ magnum, tum memoratu dignissimum. Post hunc recensebant è libro sacerdotes nominatim alios trecentos ac triginta reges. In quibus tot ætatibus hominum, decem & octo fuissent Æthiopes & vna mulier alienigena: cæteri, viri Ægyptij. Mulieri quæ regnauit, fuit nomen idem quod reginæ Babylonicæ, Nitocris: quam dicebant vltam fuisse fratrem ab Ægyptijs, apud quos regnabat, interemptum: quum eo interempto, regnum ad hanc detulissent. Vltam autem fratrem, multis Ægyptiorum dolo absumptis.[4] Nam extruxisse eam permagnum ædificium subterraneum, per causam quidem noui operis, animo autem aliud agitantem: & conuocatis ad conuiuium multis, quos præcipuè nouerat frater-

1 Sed fieri potest vt aliquis alius Archander fuerit: non tamẽ Ægyptiũ est hoc nomen.

2 Aggessisse Memphin. fluuiũ enim totum præterlabi solitũ montẽ sabulosum Libyã versus: Menẽ autem supra stadia circiter centũ à Memphi, sinu qui meridiẽ versus ferebatur obstructo, aref. pr.

3 Quum ea pars à qua fluuium arcuerat, cõtinens facta esset, *uel terrestris*, ibi ab e.

4 Nam quũ domum conderet, specum subterraneũ & eum quidẽ valde longũ excauasse, vt ipsa quidem dicebat, mente autẽ aliud machinatam esse. & conuoc. *Vt legatur* καινῶν, *non* ἢ ϰῶν.

næ cædis autores fuisse, per occultum quendam specum immisisse flumen discumbentibus. Hęc demum de illa referebant, prꝛterquam quòd, vbi hoc fecisset, [1] conspersisse eam multo cinere ædificium, quo impunita esset. Aliorum autem regum nullum referebant clarum opus editum, nisi vnius, qui postremus horum extitit, Mœris. Hunc enim ædificasse memoratu digna Vulcani vestibula, ad ventum aquilonem vergentia: & stagnum effodisse, cuius quot sint in ambitu stadia, posterius aperiam: & pyramides in ea extruxisse, de quarum magnitudine simul cum ipsius lacu mentionem faciam. Hunc itaq; tantum operum edidisse: alios autem nihil prorsus. Quos ego prætergressus, eius qui his successit, nomine Sesostris, mentionem habebo. Istum dicebant sacerdotes, [2] primum longis nauibus ex Arabico sinu profectum, rubri maris accolas in suam potestatem redegisse: progressumq; longius, venisse in mare iam vadosum, & proinde non nauigabile. Illinc vbi retro se ad Ægyptum recepisset, secundum sacerdotum commemorationem, coacto ingenti exercitu per continentem perrexisse: omnesq; gentes, vt in quamq; incidebat, subegisse. Et quascunq; earum nanciscebatur feroces & vehementer studiosas libertatis, in earum regionibus cippos statuebat, inscriptos literis sui nominis & patriæ, & quæ referrent ipsum illos vi subegisse: quarum verò vrbes nullo prælio nulloq; negotio cepisset, his cippis inscripsit tum easdem literas quas scripserat eis gentibus quæ viriles extiterant, tum muliebria genitalia: planum facere volens, illos haudquaquam viriles extitisse. Hæc faciendo peragrabat continentem, donec ex Asia in Europam transgressus, Scythas subegit & Thraces: ad quos vsq; & non vlterius mihi videtur Ægyptius exercitus peruenisse, quoniam in istorum terra tituli, non vltra, positi apparent. Hinc digressus retro abijt, & posteaquam ad Phasin subsedit, [3] quid deinceps, non habeo quod dicam, au ipse rex Sesostris, diuiso

56

1 Sese coniecisset in domum cinere plenam, quò imp.

2 *Hunc locũ Budæus ita vertit*, Primum omnium regum longis nauibus Arabicum sinum præteruectũ, & populos rubri maris accolas in potestatem suã redegisse: indeq; retro ijsdem vestigijs reuersum, & coactis ingẽtibus copijs transgressum incontinentẽ infesto exercitu obuias vbiq; gentes subegisse: Quascunque autẽ erat nactus gentes strenuas, & pro libertate tuẽda acriter ac percupidè dimicantes, per horum ille regiones stelas, *id est cippos lapideos* statuebat, literis significantes ipsius regis nomen & patriam, & vt copijs eos proprijs ac viribus subegerat. Quorum verò vrbes nullo negotio aut incruento certamine cepisset, apud hos itidem vt apud illos qui strenuitatis specimen ediderant, cippos quoq; statuebat, atq; eo amplius muliebria genitalia adsculpebat, significare volens eos ignauos esse. Bud.

3 Deinceps pro comperto dicere non possum an ipse r.

suo

ſuo exercitu, aliquantulum copiarũ reliquerit ad eam regionem incolendam, an aliqui militum pertæſi peregrinationis, circa fluuium Phaſin ſubſtiterint. Nam Colchi videntur Ægyptij eſſe, quod ipſe prius notum quàm ex alijs auditum refero. Cuius rei quum mihi cupido inceſſiſſet vt vtroſq; percontarer, magis Colchi reminiſcebantur Ægyptiorum, quàm Ægyptij Colchorum. Dicebant autem Ægyptij ſe opinari Colchos è Seſoſtris eſſe exercitu.[1] Ipſe autem ex hoc coniecturam capiebam, quòd atro colore ſunt & criſpo capillo (tametſi hoc pro nihilo putari poſſet, quũ & alij ſint huiuſcemodi)[2] ſed quòd iſti præcipuè. Præterea quòd ſoli omnium hominũ Colchi & Ægyptij & Æthiopes ab initio ſtatim pudenda circuncidunt. Nam & Phœnices & Syrij, qui ſunt in Palæſtina, didiciſſe id ab Ægyptijs & ipſi confitentur. Syrij verò qui fluuium Thermodontem & Parthenium accolunt, & horum contermini Macrones, à Colchis ſe nuper didiciſſe aiunt. Hi enim ex hominibus ſoli ſunt qui circunciduntur:[3] & in hoc faciendo, agnoſcũtur Ægyptij eſſe. Ægyptij verò atq; AEthiopes, nõ queo dicere vtri ab vtris didicerint. nam videtur eſſe perantiquũ. Sed quòd ex AEgypto, quum illic commercium haberent, didicerint, magnum mihi fit hoc teſtimonium: quòd hi Phœnices qui cum Græcis commercium habent, non amplius circa virilia imitantur AEgyptios, nec eorum qui naſcuntur, virilia circuncidunt. Agedum & aliud de Colchis dicam, in quo ſint ſimiles AEgyptiorum. Hi ſoli atq; AEgyptij linum eadem ratione[4] operantur: omniſque vtrorumq; vita pariter & lingua ſimilis eſt. Linum autem Colchicum à Græcis Sardonicum appellatur, quum illud quod ab AEgypto venit, appelletur AEgyptiacum. Titulorum quos Seſoſtris rex AEgypti[5] regionatim erexit, pleríque iam incolumes non extant. quoſdam in Syria Palæſtina ipſe vidi inſcriptos, tum quibus dixi literis, tum muliebribus genitalibus. Circa Ioniam quoq; duæ huius viri figuræ viſuntur in petris inciſę: vna quidem quâ ex Epheſo in Phocæam itur, altera verò, quã è Sardibus Smyrnam verſus. In quarum vtraq; inſulptus eſt vir magnitudine quinûm palmorum, dextra ſpiculum tenens: ſiniſtra arcus, cæteramq; item armaturam & AEgyptiacam & AEthiopicã geſtans:

1 Ipſe partim ex hoc.

2 Sed ex iſtis magis, quòd ſoli, &c.

3 Et in eo iſtos Ægyptiorum cõſuetudinem ſequutos conſtat.

4 Elaborãt. *Vel, Apparant. Gall. accouſtrent.*

5 Per ſingulas regiones.

&ex altero ad alterum humerum euntes sacræ literæ Ægyptiacæ sunt insculptæ in hæc verba, HANC EGO REGIONEM MEIS OBTINVI HVMERIS. Quis tamē aut cuias fuerit, [1] ab hac parte non indicant, sed ab altera. Ea quidam conspicati, Memnonis imaginem esse coniectant, multùm à veritate deficientes. Hunc igitur Sesostrin Ægyptium sacerdotes dicebant, redeuntem, multosq; mortales earum gentium ac regionum quas subegerat, reportantem, eundem, [2] posteaquam ad Daphnas Pelusias se receperat, fuisse à fratre, quem Ægypto præfecerat, vnà cum liberis inuitatum: & quum ille domum exterius materia circunstipasset, struemque incendisset, re hunc intellecta extemplo cum vxore deliberasse, (nam & vxorem secum duxerat) & ea suadente vt duos è sex liberis super ardentem pyram extendens pontem faceret, super quos ipsi transeuntes euaderent, ita fecisse: & duobus filijs ita incensis, cæteros vnà cum patre fuisse seruatos. Sesostrin in Ægyptum reuersum, vltionē de fratre sumpsisse: quam verò multitudinem è terris in potestatem redactis abduxerat, eà vsum in hæc fuisse: Nempe isti fuerunt qui sub hoc rege immensæ magnitudinis lapides in templum Vulcani portatos pertraxerunt, quique ad diuortia aquarum, quæ nunc in Ægypto sunt, cuncta effodienda sunt adacti, [3] quia inuiti faciebant vt Ægyptum, prius equis & plaustris agendis vbique idoneam, redderent non idoneam. Nam ab eo tempore Ægyptus, quæ omnis plana est, tamen inequitabilis & plaustris inhabilis extitit, propter multiplices fossas [4] vniuersa loca occupantes: quas ideo rex fodiendas putauit vt ciuitates quæ non accolerent flumen, sed in medio Ægypti essent, refluente flumine non laborarent penuria aquæ ad potandum, sed ea suppeditaretur è puteis. Hac de causa AEgyptus intercisa est, & ab hoc rege, vt dicebant, in omnes AEgyptios dispartita, soli quadrati æqua portione viritim per sortem data: atque hinc prouentus instituti, imposita certa pensione, quam illi quotannis soluerent. Quòd si cuius portionem alluuione flumen decurtasset, is adiens regem, rei quæ contigerat certiorem faciebat. rexque ad prædium inspiciendum mittebat qui metirentur quanto deterius factum esset, vt ex

1 Hîc quidē non declaratur, sed alibi declaratum est.

2 Quum in reditu Daphnas Pelusias venisset.

3 Et per imprudentiā fecerunt vt Ægyptus pr. e. & pl. agendis vbiq; idonea, commoditate ista careret. Nam, &c.

4 Et varias formas, *uel uaria diuerticula* habentes. Regionem autē idcirco rex incidit vt ciuitat. *Hic pro* τρόπους *legit* πάτους.

vt ex residuo proportione taxatum vectigal penderetur: atq; hinc geometria orta videtur in Græciā transcendisse.
57 Nam polum & gnomonem, *id est normam*, & duodecim diei partes à Babylonijs Græci didicerunt. Solus hic Ægyptius rex imperio potitus est Æthiopię: monumentū quoque sui reliquit ante ædem Vulcani, lapideas statuas, duas quidem tricenûm, vnam suam, alterā vxoris: quatuor autē, vicenûm cubitorum, totidem filiorum. Huic statuæ longo pòst tempore quum Darij Persæ statua anteponeretur, nō tulit id sacerdos Vulcani, negans Darium tales res gessisse quales gessisset Sesostris Ægyptius: quippe qui cum alias nationes non pauciores quam Darius, tum verò Scythas subegisset:[1] eoq; iniquum esse huius ante illius sisti donaria, qui rebus gestis non esset illum supergressus. Hæc loquuto sacerdoti tamē ignouisse Dariū ferunt. Defuncto Sesostre, regnū suscepisse Pheronem eius filiū aiebant, & hunc nullā sumpsisse expeditionē, sed ei contigisse vt luminibus caperetur. idq; hac de causa: Quum flumē eo tempore copiosissimū manaret, ita vt supra decē & octo cubitos rura transscenderet, vento ingruente, qui fluctus cieret, ferunt hunc regem [2] facinus admisisse, quòd sumptum spiculū in medios fluminis vortices contorserit: statimq; laborasse ex oculis, ac visum amisisse, decennioq; cæcum fuisse. Vndecimo autem anno ex vrbe Buti ei oraculum aduenisse, iam exactum esse tempus [3] calamitatis: visumq; ei rediturum, si oculos abluisset lotio mulieris quæ ad suum solius virum accessisset, aliorum virorum expers. Eum ergo ante omnia vrinā vxoris expertum, quum nihil amplius cerneret, cæterarum deinceps vrinā expertum, tandem vidisse. Tumq; omnes mulieres quas fuisset expertus (præter eam cuius lotio lotus visum recepisset) vnam in vrbem coegisse, quæ ἐρυθρὴ βῶλος, *id est rubra gleba*, dicitur, & eas illic coactas cum ipsa vrbe omnes concremasse: & eam cuius lotio lòtus visum recepisset, vxorē duxisse. Ergo ea clade liberatus cū alia in alijs templis donaria posuit, omnia memoratu digna, tū maximè memorabilia ac spectaculo digna in tēplo Solis, gemina saxa, quos obelos vocāt, *à figura veru*, centenûm cubitorū longitudinis, octonûm latitudinis. Huic in regno successisse aiebāt virū Memphiten cui nomē esset

1 *Hæc adde post Subegisset,* Darium autē Scythas vincere non potuisse. ideoq; in.

2 Proteruitate quadam sumpt.

3 Pœnæ qua mulctaretur.

lingua Græca Proteus. cuius nunc apud Memphin visitur fanum, decorum sanè ac valde adornatum, ad australem partem templi Vulcani positum, circunquaq; Phœnicibus Tyrijs habitantibus: qui locus omnis castra Tyriorum appellatur. In hoc fano Protei est ædes quæ vocatur Veneris hospitæ: quam conijcio esse Helenæ Tyndari filiæ: tum quia apud Proteum fuisse diuersatam audiui, tum etiam quòd cognomine Veneris hospitæ appellatum est. Nam quæcunq; sunt alterius Veneris templa, neutiquam hospitæ appellantur. Et sanè percontanti mihi sacerdotes de Helena, referebant ita rem esse gestam: Alexandrum, rapta è Sparta Helena, quum renauigaret domum, in mari AEgæo ventis cursu excussum in AEgyptiacum pelagus: atq; illinc, non remittentibus flatibus appulsum, in AEgyptum ad ostium Nili quod vocatur Canobicum, atque ad Taricheas. Erat in eo litore, Herculis templũ, quod nunc quoque est: ad quod si quis cuiuscunque hominis seruus confugiens capiat sacras notas, sese deo tradens, eum nefas est tangere. Quæ sanctio ad meam vsque ætatem prorsus immutata perseuerauit. Eam templi legem mancipia Alexandri quum audissent, ab eo profugerunt: assidentesque deo supplices, Alexandrũ insimulabant, eum destructum volentes, remque omnem exponebant vt circa Helenam gesta erat, & illatam Menelao iniuriam. Insimulabant autem de his apud sacerdotes & apud huius ostij Nili præfectum, nomine Thonin. His auditis, Thonis quamraptissimè Memphin ad Proteum mittit hæc nunciatum, his verbis: Peregrinus quidam venit genere Teucer, qui rem « nefariam in Græcia perpetrauit: quippe seduxit hospitis « vxorem, quam secum ducens cum multis admodum opi- « bus, in tuam terram ventis appulsus est: vtrúmne sinemus « eum abire impunem, an ea quæ attulit secum eripiemus? « Ad hæc remisit Proteus qui diceret, Virum istum, vndecunque is sit, qui rem nefariam in hospitem suum perpetrauit, comprehensum ad me deducite, vt quídnam dicturus sit sciam. Hoc vbi accepit Thonis, Alexandrum comprehendit, nauesq; eius distinet: dehinc illum Helenamq; cum opibus, atq; etiam [1] seruos Memphin ducit. Quibus omnibus repræsentatis, Proteus percontatus est Alexandrum

[1] Supplices, ἱκέτας, *pro quo hic legit* οἰκέτας.

drum quisnam esset, & vnde cum nauibus profectus. Alexander illi & genus suum commemorauit, & patriæ nomen, & vnde nauigasset, & quò. Sed interrogante Proteo vnde Helenam accepisset, titubantem in loquẽdo ac [1] tergiuersantem coarguebant ij qui fuerant supplices, exponentes omnia quæ in scelere admittendo gesta essent. Tãdem Proteus apud eos hanc sententiam tulit, inquiens, Ego, nisi magni inter esse arbitrarer de nullo peregrino supplicium capitis sumere, ad terram meam ventis appulso, supplicium pro Græco illo de te sumerem. [2] omnium hospitum deterrime, scelestissimum facinus admisisti, à tuo ipsius hospite erepta vxore: [3] neque his contentus, cum ea abisti. Ac ne his quidem satis habens, compilata hospitis domo venisti. Itaque quoniam magni momenti esse duco necare hospitem, mulierem hanc atque opes tibi vt abducas non sinam, sed ego hæc Græco hospiti reseruabo, dum ille ipse constituerit venire ad ista reportanda. Tibi verò ipsi, tuisque conuectoribus, vt è mea terra in aliam triduo transfretetis præcipio, alioqui vos pro hostibus persequuturus. Hunc Helenæ ad Protea aduentum fuisse sacerdotes referebant. Quam famam videtur mihi & Homerus accepisse, sed quia non perinde decora res erat in carmine, alio loquendi modo est vsus, in quem transtulit, declarans se hunc famæ sermonem notum habuisse. Id manifestum est ex eo quòd in Iliade facit mentionem eiusdem erroris Alexandri: nec vsquam alibi retractat, Alexandrum abducentem Helenam, cum alibi fuisse errabundum, tum etiam Sidonem Phœniciæ applicuisse. Meminit enim huius rei in laudanda virtute Diomedis, ita versibus inquiens,

58

Picturata inerant ibi pallia, opus mulierum
Sidonidum, quas ipse Paris formosus ab Vrbe
Sidonia duxit, sulcans freta lata carinis,
Quum retulit magnis Helenam natalibus ortam.

Iliad. ζ.

Meminit quoque in Odyssea his versibus,

Hoc habuit Ioue nata probum præsensque venenum,
Quod Polydamna sibi Thonis donauerat Vxor:
AEgypti qua terra ferax fert plurima mixtim,
Multa quidem proba, multa autem damnosa Venena.

Odyss. δ.

1 *Ad verbũ,* Non dicentem veritatem.

2 Qui (ô omnium hominum deterrime) hospitio exceptus, scelestiss. *At hic pro ξείνων legit ξεῖνον, iungens cum ἀνδρῶν, & omittens τυχών.*

3 Neq; verò tibi satis fuit cum illa rem habuisse, sed etiam sublata illa abijsti. Ac ne his quidẽ contentus, direpta hosp. *Potest & aliter exponi ἀναπλεύσας.*

i

Hæc quoque alia ad Telemachum Menelaus inquit,

Odyss. Δ.

Huc etiam AEgypto dii me tenuere reuerti
Conantem, quibus haud tuleram solennia sacra.

In his carminibus fatetur Homerus se nosse errationem Alexandri in Ægyptum. Est enim Syria Ægypto contermina, & Phœnices (quorum Sidon est) in Syria incolunt. Itaque cum hi versus, tum verò hic locus, nō minimū, imò maximè probant Cyprios versus non Homeri, sed cuiuspiam alterius esse: in quibus dicitur Alexander ex Sparta Helenam ducens, triduo Ilium peruenisse, secundo vento vsus ac tranquillo mari: quum in Iliade dicat illum, quum Helenam duceret, errasse. Sed Homerus & Cypria carmina valeant. Cæterùm, nunquid Græci vana quæ circa Ilium gesta memorarent nécne, percontanti mihi, sacerdotes respondebant, se cognouisse ex ipso Menelao, rapta Helena magnas Græcorum copias auxilio venisse Menelao in regionem Teucriam: quæ in terram egressæ, locoq; communito, miserunt Ilium legatos, cumque eis & ipsum Menelaum isse. Hos, postquam ingressi sunt mœnia, tum Helenam [1] opesque quas Alexander furto asportasset, reposcisse, tum iniuriæ satisfactionem. Teucros autem tunc eadem narrasse, deinde & iuratos negasse habere se Helenam atque opes de quibus arguerentur, sed ea in Ægypto esse omnia, neq; se iure reatum sustinere earum rerum quas Proteus Ægyptius rex teneret: Græcos, quum se ab illis derideri arbitrarentur, ita obsedisse Ilium, donec expugnauerunt. Vrbe capta, quum Helena non appareret, & eandem orationem quam prius audirent Græci: ita demum habita prioribus verbis fide, ipsum Menelaum ad Proteum mittunt. Hic vbi ad AEgyptum peruenit, & Memphin appulit, exposita rei gestæ veritate, honorificentissimè hospitio exceptus, Helenam malorum immunem recepit, & insuper omnes [2] pecunias suas. Et quum hæc assequutus esset Menelaus, tamen iniurius in AEgyptos extitit. nam quum proficisci conaretur, nec per ventos posset, idque iam diu, rem nefariam excogitauit. Sumptis enim duobus pueris quorundam indigenarum filiis, exectisque, haruspicinam fecit. Quod vbi eum fecisse rescitum est inuisus & exagitatus [3] fuga in insulas Africæ obiacentes. Eò posteaquam

1 *Vel*, Resὁ;.

2 *Vel*, Res suas.

3 Nauibus in Libyā profugit. Inde quónam iter cōuerterit, ni hil ampl. *Hic interpr. pro* νησοὶ *legit* νήσοις.

quam se contulit, nihil amplius quod referrent AEgyptij habebant. Atque horum alia sese ex historiis nosse dicebant, alia vt apud ipsos gesta, sese magis habere comperta. Et hæc quidem aiebant AEgyptiorum sacerdotes. Ego verò [1] ad ea quæ de Helena, cõmemorata sunt, & ipse adijcio hoc coniecturæ, Si intra Ilium fuisset Helena vtique fuisset Græcis tradita, siue volente Alexandro siue inuito. Neque enim ita desipiebat Priamus, aut alij eius propinqui, vt suis ac liberorum corporibus, atque etiam vrbe periclitari vellent, quò Alexander Helenæ contubernio potiretur. Quòd si inter initia ita sensissent, tamen, posteaquam 59 cum multi aliorum Troianorum, tum verò Priami filiorum duo trésue aut plures perierant cum Græcis præliantes, siquid referentibus credi versificatoribus debet: hæc inquã, omnia quum contigissent, ego crediderim Priamum, vel si ipse in contubernio Helenam habuisset, Achæis redditurum fuisse, cupiditate præsentia mala deuitandi. Neque verò regnum ad Alexandrum erat peruenturum, vt iam sub eo res essent, seniore Priamo, quum Hector & natu maior & virtute præstantior quàm ille, regnum esset defuncto Priamo suscepturus: quem haudquaquam decuisset fratri iniustè agenti indulgere, quum præsertim tanta mala propter eum, tum priuatim ipsi, tum cæteris Troianis omnibus euenirent. Sed nec poterant reddere Helenam, nec verum dicentibus eis Græci fidem habebant, numine (vt quod sentio dicam) disponente, vt funditus euersi planum facerent hominibus magnarum iniuriarum magnas à diis esse vltiones. Et hæc quidem, [2] vt mihi videntur dicta sunt. Protei autem regnum dicebant suscepisse Rhampsinitum qui [3] memoriam sui reliquit vestibula ab occasu spectantia templum Vulcani, & è regione vestibulorum statuit duo simulacra quinûm & vicinûm cubitorum longitudinis: quorum quod aquilonem spectat, [4] id AEstatem: quod austrum, id Hyemem AEgyptij vocant, præposterè facientes. Huic regi ingentem etiam pecuniarum vim fuisse, quam nemo regum qui deinceps scripti sunt, superare potuerit, ac ne proximè quidem accedere. Et quum in tuto eam pecuniam collocare vellet, ædificium extruxisse lapi-

1 Et ipse assentior ijs quæ de Hel. &c. his adiectis, Si, &c.

2 Ex opinione mea d.

3 Moniméta.

4 Id Æstaté vocant, & eũ quidem adorant atq; beneficijs prosequuntur: ei autem qui ad notum est, & Hyems vocatur, contraria istis faciunt.

deum, cuius parietum vnus in exteriorem ædium partem pertingebat. sed structorem insidiantem hoc fuisse machinatum: Is vnum è lapidibus ita struxit vt è pariete facilè tolli à duobus viris atque adeo ab vno posset. Ædificio absoluto, regem in eo pecuniam reposuisse: interiecto tempore, structorem illum, quum esset vita excessurus, vocasse ad se filios (nam duos huic fuisse) eisque narrasse, se illis prospicientẽ, vt affluenter vitam degerent, astutè ædificasse regis ærarium: [1] denique omnia illis exposuisse planè, mensurasque ad lapidem amouendum docuisse, ac dixisse, illos hæc obseruantes, regij ærarij quæstores fore. Patre vita functo, haud in longum filios rem distulisse. noctu enim ad regiam accedentes, lapidem ædificij inuentum nullo negotio amouisse, multũq; pecuniæ expilasse. Quum autem rex fortè fuisset ædificium ingressus, videretque vasa nummorum imminuta, obstupuisse: nec habuisse quem insimularet, quum & signa salua & ædificium obseratum esset. Vbi autem iterum ac tertiò aperienti minor assiduè pecunia [2] apparebat, hoc fecisse, ne fures cum cum furto abirent: Laqueos faciendos curasse, & eos circa vasa in quibus pecuniæ inerant collocasse: fures, quemadmodum superiori tempore, quum venissent, & alter eorum penetrans ad vas recta perrexisset, eum fuisse laqueo retentum: & vbi agnouit quo in malo esset, protinus fratrem vocasse, & præsentis conditionis suæ certiorem fecisse: iussisseque vt quamcelerrimè introgressus sibi caput abscinderet: ne ipse conspectus agnitusque quis esset, etiam illum vita perderet. Qui quum visus esset probè dicere, fratrem ei obsequentem ita fecisse: & adaptato lapide domum abisse, fratris caput asportantem. Vbi dies illuxit, ingressum in ædificium regem expauisse cernentem corpus furis in laqueo sine capite, & ædificiũ incorruptũ, nullũq; neq; ingressum, neq; egressum habens. Ita abisse, atq; ita faciendũ statuisse vt furis cadauer è muro suspenderet: custodesque illic apposuisse, iussos vt siquem plorantem aut miserantem animaduertissent, eum ad se perducerent. Suspenso cadauere matrem indignè tulisse, alloquutámque filium qui supererat, imperasse vt quacumque ratione machinari posset, corpus fratris resolueret asportaretque:

1 Denique quum illis omnia quæ ad lapidem amouendum pertinerent, apertè exposuisset, eius mensurã dedisse, ac fore dixisse vt si hæc obseruarent, regij ær.

2 Apparebat (nã fures non desinere diripere) ipsum hæc fecisse. Laqueos, &c. *Vel (vtpote furibus assiduè diripientibus.)*

retque: id si negligeret, minatam se regem esse adituram ad eum indicandum quòd pecunias regias haberet. Aduersus hanc quum filius multa verba faceret, nec persuaderet, quòd illa rem grauiter accipiebat, eum talem rem fuisse commentum: Instratis asinis vtres vino plenos imposuisse: & postquam agendo asinos iuxta custodes fuit ante suspensum cadauer, [1] reuulsis ligaculis, duos tresque pedes resoluisse: & quum vinum proflueret, tum caput cædentem, vehementer vociferatum esse, tanquam nescientem ad quem prius asinorum se conuerteret. Custodes quum multum vini profluere viderent, concurrisse cum vasis in viam: & id quod proflueret, lucrifacientes comportasse. Istum simulata iracundia omnibus maledixisse, aliquandoque pòst illis consolantibus, finxisse se mitigatum, & ab irascendo desisse. Tandem seduxisse è via asinos atque instruxisse: & quum plura verba inter eos fierent, & quidam faceto dicto hominem lacesseret, vt risum eliceret, donasse illis vnum ex vtribus. Atque eos illic, vt erant discumbentes, potare constituisse, prehensantes hominem ac iubentes vt secum ad compotandũ maneret, atq; istum obsequutum remansisse: & quum inter potandum comiter acciperetur, donasse insuper alterum vtrem. Ita se vino ingurgitantes custodes, admodum temulentos esse factos somnoque oppressos, ibidem vbi potauerant obdormisse. Istum, vbi multum noctis erat, tunc corpus fratris dissoluisse, & custodum malas dextras in contumeliam derasisse, & asinos imposito cadauere domum versus agitasse, exequutumque imperia matris. Regem, vb ei renuntiatum est furem cadauer surripuisse, acerbè tulisse: & quum vellet quoquomodo inuenire quisnam esset ista machinatus, hoc fecisse, quod apud me caret fide: Filiam suã domi prostituisse, iussam omnes indifferenter excipere: sed priusquam coirent, adigere ad sibi dicendum quidnam in vita esset actum à se solertissimum ac scelestissimum: & qui narraret quæ circa furem acta essent, eum comprehenderet, neque exire permitteret. Quum itaque filia patris imperia faceret, furem, [2] quòd audisset quamobrem ista fierent, cupientem euadere versutiã regis, hoc egisse: Recentis mortui amputatam ex humero manũ sub pallio ferent-

1 Detractis vtrium duobus aut tribus peronibus, *seu sacculis*, resoluisse illos laxatis vinculis. [*Leopard. Emend. lib. 7, c. 12, vertit,* duos aut tres vtriũ petiolos pendulos resoluisse. *Infra sanè in oraculo* ὁ περὶ ἰχὺν ἀσκοῦ ποδεὼν *dicitur penis, qui e ventre velut ex vtre petiolus prominet.* S.]

2 *Vel,* Qui intelligeret.

tem iſſe, atque ingreſſum ad filiam regis, quum interrogatus eſſet eadem quæ cæteri, enarraſſe, hoc ſe ſceleſtiſſimum perpetraſſe, quòd fratris in ærario regis laqueo capti caput amputaſſet: ſolertiſſimum autem, quòd cadauer fratris ſuſpenſum reſoluiſſet, cuſtodibus prius ebrijs factis. Illam, quum hæc audiſſet, manum in hunc inieciſſe, eique furem in tenebris manum mortui porrexiſſe. Quam mulier quum apprehendiſſet, manum ſe huius tenere rata, iſtum per fores ſe proripuiſſe muliere deluſa. Poſtquã & hæc renuntiata ſunt regi, ſtuporem incuſſiſſe tum aſtutiam, tum audaciam hominis. Ad extremum dimiſſis per omnes vrbes nuntijs, regem edixiſſe, non modò veniam ſed etiam magna munera manere furem, ſi in conſpectum ipſius veniret: ita furem, fide habita, ad eum veniſſe: eiq; Rhampſinitum, magna viri admiratione ductum, filiam ſuam collocaſſe, tanquã ex omnibus mortalibus plurima ſciẽti. Nam AEgyptios quidem cæteris, hunc autem AEgyptijs antecellere. Poſt hæc aiebant regem hunc deſcendiſſe viuum ſub terram, eò vbi Græci opinantur ſedes infernas eſſe, & ibi cum Cerere alea luſiſſe: & aliquando victorem, aliquando victum fuiſſe: & ſurſum iterum fuiſſe reuerſum munus ab ea obtinentem mantile aureum. Quod tempus à Rhampſiniti deſcenſu ad reditum, dicebant feriatum eſſe apud AEgyptios. Idque ego ad meam memoriam ſcio obſeruatum. Verùm [1] an ob id ſic feriati ſint AEgyptij, aſſerere non poſſum: ſed ſacerdotes pallium quoddam, quod intra vnum diem detexuerunt, vni ex ſuis induere, & oculos mitra obducere: quem geſtantem pallium vbi in viam deduxerunt quæ fert ad Cereris templum, ipſos redire illo relicto. Hunc autem ſacerdotem oculos velatos habentem aiunt à geminis lupis agi ad Cereris templum, quod ab vrbe viginti ſtadia abeſt: & rurſus à templo in eundem locum à lupis reduci. [2] Quæ ab AEgyptijs referuntur, cuicunque credibilia videntur, is eis vtatur. mihi autem in omni ſermone conſtitutum eſt ea ſcribere quæ auditu cognoui. Inferorum principatum tenere Cererem & Liberum AEgyptij aiunt. Hi denique primi extiterunt qui dicerent animam hominis eſſe immortalem, quæ de mortuo corpore ſubinde in aliud atque aliud corpus, vt quodque gigneretur,

1 An ob id, an ob aliud quippiam ſic ferientur AEgyptii, aſſerere non poſſum. Sacerdotes autem palliũ quoddam eo ipſo die cõtextum vni ex ſuis induũt, & oculos mitra obducũt: quem geſt. pall. vbi in v. dedux. q. f. ad C. templum. ipſi redeunt illo relicto.

2 Et hæc quidem tum ab Ægyptiis relata ſunt, quę cuic. cr. vid. is eis vtatur. Mihi autem toto hoc opere, *vel tota hac narratione*, conſtitut.

retur, immigraret. Atque vbi per omnia se circumtulisset, terrestria, marina, volucria, rursus in aliquod hominis corpus genitum introire. atque hunc ab ea circuitum fieri intra annorum tria millia. Hanc rationem sunt è Græcis qui vsurpauerint tanquam suam ipsorum, alij prius, alij posterius. quorum ego nomina sciens, non duco scribenda, Ad Rhampsinitum vsque regem aiebant in AEgypto viguisse sanè [1] ius omne. Post hunc autem, qui in regno successit Cheopē in omne flagitiū fuisse prolapsum. Omnibus nanque cum templis obseratis, ante omnia AEgyptijs ne sacrificarent interdixisse. Deinde iussisse vt in suis ipsius operibus exercerentur: alijs, vt ex lapidicinis Arabici montis saxa exciperent, & illinc ad Nilum vsque protraherent: alijs, vt transmisso flumine, illa acciperent, & ad montem qui dicitur Libycus traherent. Faciebant autem opus circiter decem hominum myriades, *id est centum millia*, ternis semper mensibus singulæ. In ea via populus dum trahendis saxis atteritur, decenne tempus triuit, quod non multo minoris operis mihi videtur quàm pyramidem extruxisse. Cuius longitudo est quinque stadiorum, latitudo decem passuum. [2] altitudo (vbi maxima est) octo passuum, lapide polito & animalibus insculpto. In hac decem annos fuisse consumptos, & in subterraneis ædibus in tumulo, supra quem pyramides stant, quas fecit sibi pro sepulchro, in insula intromisso per fossam Nilo. Verùm in pyramide hac annos viginti absumptos: cuius singulæ frōtes (nam est formæ quadratæ) sunt [3] octogenûm iugerum pari altitudine, saxis dolatis decentissimeque coagmentatis quorum nullum est minus triginta pedum. Fuit autem extructa hæc pyramis in speciem graduum, quas quidam scalas, quidam arulas vocant. Posteaquam eam principio talem fecissent, attollebant reliquos lapides breuibus machinis è ligno factis, ex humo in primum ordinem graduum leuantes. [4] Vbi super hunc gradum lapis erat, alteri machinæ imponebatur, quæ in ipso primo gradu stabat. Ab hoc deinde in alterum ordinem trahebatur, super alteram machinam. Nam quot ordines graduum, totidem machinæ erant, siue eandem machinam, quæ vna & facilis ad ferendum

61

1 Omnē legum æquitatem, &c.

2 Altitudo autē, qua parte est altior se ipsa. *Sic ad verbum. Intelligit autem fastigium ipsius pyramidis, Gall. La pointe, vel, l'eguille.*

3 Octogenûm pedum.

4 Atq; prout in eū lapis attollebatur.

esset, transferebant ad singulos ordines, quoties saxum amoliebantur. [1] Dictum sit à nobis de vtroq;, quemadmodum refertur. Effecta sunt igitur ita prima quæq; ex pyramide, quæ erat altissima: deinde gradatim sequentia: nouissimè verò quæ solo sunt iuncta & infima. In ipsa pyramide literæ Ægyptiacæ scriptæ, indicant quantum sit erogatum in operarios pro [2] apio, cæpis, & allijs: quod interpres earum literarum (vt probè reminiscor) aiebat in summa mille & sexcenta talenta pecuniæ esse. Quod si ita se habet, quantum in alia credibile est fuisse consumptum, vel in ferramenta, vel in cibos, vel [3] in vestiárium operariorum? Atque per id quod dixi tempus opera extruebant. Alio item tempore (vt ego opinor) lapides exciderũt atq; portarunt, & alio non exiguo subterraneã fossam effecerũt. Propter quod eo flagitij deuenisse Cheopem, vt pecunia defectus, filiam suam in quodam ædificio prostituerit, imperans quantumcunque faceret quæstum. (non enim dicebatur quantum) eamque cum patris iussa fecisse, tum verò priuatim de relinquenda sui memoria cogitasse. itaque singulos ad se intrantes orasse vt sibi ad opera singulos lapides donarent. Ex his lapidibus aiebant extructam fuisse pyramidem quæ stat in medio trium, in conspectu pyramidis magnæ, cuius vnumquodque latus [4] sesquijugerum est. Quinquaginta annos regnasse hunc Cheopem Ægyptij dicebant, eoq; defuncto accepisse regnum fratrem Chephrenem: & hunc eodem instituto vsum cum in alijs, tum verò in facienda pyramide, non tamen quæ ad magnitudinem fraternæ accederet. eas nanque & nos sumus dimensi. Nam subterranea non subsunt ædificia, neq; per fossam deriuatus in eam Nilus (quemadmodum in alteram) influit, sed extructo aquæductu introrsum insulam circumluit, in qua situm esse ipsum Cheopem aiunt. [5] Fulsisse tum ex AEthiopico lapide versicolore primùm domum, quadraginta pedibus depressiorem altera, sed habentem idem quod grande ędificium, magnitudinis. Stant autem super eundem tumulum ambæ, centum ferè pedum celsitudinis. Porrò quinquaginta sex annos regnasse Chephrenem aiebant. ita centum & sex anni supputantur quibus AEgyptij in omni calamitate versati sunt, nec templa

1 Dictum enim sit à nobis quod aiũt in vtráq; partem.

2 Raphano.

3 Vestẽ, *id est vestitum*, operariorum, dum per id quod dixi tẽpus opera extruerent.

4 Sesquiplethri spatium habet. *Ad verbum, Sesquiplethrum est, id est, 150 patet pedes.*

5 Primo autem ædificio ex lapide Æthiopico versicolore ædificato, quadraginta pedibus infra, alteram ædificauit eadem magnitudine, magnę cõtiguam. *vt legatur* οἰκοδόμησεν *pro* οἰκοδομῆς.

templa aperta, sed semper fuerunt occlusa. Hos reges AEgyptii præ odio ne nominare quidem volūt, sed eorum pyramidas vocant pastoris Philitionis, qui ea tempestate pecudes per hæc loca pascebat. Post hunc regnasse in AEgypto dicebant Mycerinum Cheopis filium, cumque paterna perosum facta, & templa reserasse, & populo ad vltimum calamitatis afflicto fecisse potestatem res agendi & sacrificandi: quinetiam super omnes reges iustitiam exercuisse. Quo nomine ex vniuersis regibus hunc Ægyptij maximè prædicabant, tum ob alia quæ bene iudicabat. tum verò quòd conquerenti de ipsius sententia, de suo donabat, vt indignationi hominis satisfaceret. Quum autem esset in ciues ita clemens Mycerinus, atque [1] ita studiosus, principium ei malorum contigisse obitum filiæ, quæ domi vnica soboles erat. Qua clade supramodum dum doleret, velletque filiam excellentiori aliquo genere sepelire quàm cæteri, fecisse ligneam bouem cauam, quam quum inaurasset, in ea filiam sepelisse defunctam. neque humo bos hæc condita est, sed ad meam vsque memoriam in propatulo [2] fuit in vrbe Sai apud regiam, in conclaui quodam exornato posita. Cui singulis diebus omnifarij odores [3] inferuntur: noctibus autem perpetuò incensa lucerna astat. In altero contiguo conclaui imagines stant concubinarum Mycerini, vt in vrbe Sai sacerdotes aiebant. Stant enim colossi, *id est grandia simulachra*, circiter viginti, è ligno fabricati, nudi plerique: qui quarum sint mulierum non possum dicere, præterquam quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & colossis hæc referant: Mycerinum amore filiæ suæ captum, vim ei intulisse: deinde illam quum præ mœrore se suspendisset, patrem in hac boue sepelisse: matrem autem manus ministrarum quæ filiam patri prodidissent, præcidisse: & nunc earum hæc esse simulachra eius mali quod viuæ passæ fuissent. Hæc (vt ego opinor) dicunt nugatores, vt alia, ita & de manibus colossorum: quippe quas ipsi vidimus temporis diuturnitate delapsas, quæ ad meam vsque ætatem ad pedes eorum stratæ visebantur. Bos quoque cum cæterum corpus operta est Phœniceo pallio, tum verò ceruicem & caput crasso admodum auro: cuius inter media cornua

62

1 Ita se gereret.

2 Extabat in vrbe, &c. *vel, visebatur.*

3 Adolentur.

[1] circulus annexus inest, soli assimilatus. Neque stans est bos, sed in genua cubans, magnitudine quanta est grandis vacca viua. Effertur autem è conclaui quotannis. & postquam AEgyptij verberarunt deum quendam, quem in tali negotio non puto mihi nominandum, tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt enim eam orasse patrem Mycerinum, vt defuncta quotannis semel solem intueretur. Huic regi, post calamitatem filiæ, secundo loco hæc accidisse: Ex vrbe Buti venisse oraculum, fore vt sex omnino annos viueret, septimo defuncturus. Id hunc ægrè ferentem, vicissim misisse ad oraculum contumeliosas querimonias: quòd, quum pater suus & patruus qui deorum immemores templa clauserant, hominesque perdiderant, tandiu vixissent, ipse piè faciens tam citò foret vita defuncturus. Rursus ei venisse dicuntur ex oraculo responsa, eapropter ipsum properè vitam finiturum quòd non id faceret [2] quod deberet. Oportuisse enim AEgyptum centum quinquaginta annis affligi: idque duos qui ante eum fuissent reges didicisse, ipsum verò, nequaquam. Hæc vbi accepit Mycerinus, se iam à numinibus damnatum, lucernas fecisse permultas, quibus quum noctesceret accensis, potaret, ac se oblectaret: neque diu neque noctu intermittentem quin per paludes perque nemora vagaretur, [3] vtque audiretur iuuenilibus in rebus studiosissimè versari. Hæc autem idcirco excogitarat, quò vellet oraculum conuincere mendacij, vt duodecim pro sex fierent anni, diebus factis ex noctibus. Pyramidem & hic reliquit longè minorem paterna, vicenis pedibus ex omni parte (nam est quadrangularis) breuiorem, [4] quæ est trium iugerum, AEthiopico ex lapide ad medium vsque. Hanc quidam Græcorum volunt esse Rhodopis mulieris prostantis, non rectè sentientes: qui ne nosse quidem videntur quænam fuerit Rhodopis de qua loquuntur. Neque enim talem pyramidem illa sibi facere destinasset, in qua talentorum infinita (vt sic dicam) millia consumpta sunt. Ad hæc, non istius sed Amasis regis temporibus Rhodopis floruit. Multis enim post hos reges annis qui istas Pyramides reliquerunt, Rhodopis extitit, genere Thracia, ancilla Iadmonis Samij, ex vrbe Vulcani, cóserua Æsopi fabularũ scriptoris ([5] nam & hic Iadmonis

fuit

1 Orbis est solis aureus assimilatus.

2 Quod in fatis esset vt faceret.

3 Et vbi intelligeret cœnacula esse cómodissima.

4 Trium plethrorum, *id est pedũ* 300.

5 Nam & hic Iadmonis fuit, vt hinc maximè ostendit.

fuit postquã is huic mulieri non minimũ cordi fuit. Siquidem quum sæpenumero Delphi ex oraculo pronuntiarent, si quis sumere pœnas vellet [1] animæ Æsopi, alius nullus extitit qui sumere vellet nisi Iadmonis ex filio nepos, alius Iadmon. ita & Æsopus Iadmonis fuit. Rhodopis autem in AEgyptum abiit, à Xantho Samio trãsportata. Et quum eò ad quæstum faciendum venisset, magna pecunia fuit redempta à Charaxo viro Mitylenęo, Scamandronymi filio, Sapphûs poematum conditricis fratre. Hunc in modum Rhodopis libertatem nacta est, & in AEgypto remansit: gratiosáque vehementer effecta ingentes opes [2] comparauit, quæ Rhodopin transcenderent, non quæ ad talem pyramidem faciendam ascenderent. [3] Ex quarum opum decima parte cuicunque etiam hoc volenti cognoscere licet, nõ magnam ab illa pecuniam fuisse repositam. Quum enim optaret memoriam sui in Græcia relinquere, fecit opus quod ab alio excogitatum non est neque donatum, idque donauit in templo Delphico monumentum sui. E decima enim suarum opum tot è ferro verua ad boues torrendos fecit, ad quot facienda sufficeret decima ipsa: quæ Delphos misit: quæ nũc quoque posita sunt e regione templi, post aram quam Chij donauerunt. Gaudẽt autem quodammodo in Naucrate prostibula fieri gratiosa. nam hæc de qua mentio habetur, adeò nobilitata est fama, vt nemo Græcorum non edidicerit Rhodopis nomen. Alterius quoque quæ posterior fuit nomine Archidice, fama per Græciam celebris extitit, sed minus quàm prioris: [4] cuius amore Charaxus insaniens Mitylenen rediit, vt meminit Sappho, conuitiis eum insectata. & de Rhodope quidem hactenus. Post Mycerinum autem AEgypti regem fuisse dicebant sacerdotes Asychin, eumque fecisse Vulcano porticum ad solem orientem, longè pulcherrimam longeque maximam. [5] Habere enim vbique cum figuras insculptas,

1 Id est vita, vel pro vita.

2 Comparauit, pro Rhodopes quidẽ conditione, neq; tamẽ ad potentiã tantam peruenit. *Vel ad tantum regnũ. At Valla pro τυραννίδα legit πυραμίδα. Quam lectionẽ sequendo (quæ & in aliquot vet. quibusdam cod. habetur) ita verte.* Sed non quæ tantæ pyramidis sumptus ferre posset.

3 Nam quum ipsius opum decimam partẽ quiuis etiã nunc cernere possit, non est cur magnas ipsi opes tribuamus.

4 Charaxus autem quum liberata Rhodope Mitylenen rediisset, Sappho versibus suis illum est valde insectata.

5 Habere enim cum alias porticus, figurasque bene sculptas, & alias infinitas ædificiorum species, tum verò ista longè plura. Hoc regnante quum non sine magna difficultate pecunias alij cum aliis communicarent, legem hanc Ægyptiis fuisse dicebant, vt ita demum, &c. *Vt distinguatur post μέγιστα, ita tamen vt hæc verba ad sequentia referri possint. q. d. Ista quæ sequuntur: quanuis sit ἐκεῖνα, non ταῦτα, aut τάδε.*

tum aliam infinitam ædificiorum ſpeciem. Illud verò maximum ab hoc rege fuiſſe factum, vt quum vehementer laboraretur ex ære alieno, legem hanc AEgyptiis promulgauerit, vt ita demum quis pecuniam mutuò acciperet, ſi cadauer patris pignori traderet. Hunc autem ad hanc legem adieciſſe, vt penes creditorem eſſet poteſtas omnis ſepulchri debitoris, vtque hęc irrogaretur mulcta pignus deponenti: cui, ſi diſſoluere æs alienum recuſaret, fas non eſſet ſepeliri aut in paterno aut vllo in alio ſepulchro: ac ne alium quidem ex ſeipſo progenitorum ſepulturæ mandare. Hunc præterea regem ſuperiores antecellẽdi cupidum, reliquiſſe memoriam ſui pyramidem lateritiam, inciſis lapidi literis in hæc verba, NE ME LAPIDEIS PYRAMIDIBVS [1] COMPARES, QVAE TANTVM ILLIS PRAECELLO QVANTVM IVPITER CAETERIS DIIS. NAM FVNDVM LACVS CONTO VERBERANTES, QVICQVID LVTI CONTO ADHAERESCEBAT, ID COLLIGENTES, [11] ME COMPOSVERVNT, ET IN TALEM MENSVRAM REDEGERVNT, atque id demum operis hunc regem edidiſſe. Poſt hunc regnaſſe cæcum quendam ex vrbe Anyſi, nomine Anyſin: atque eo regnante, excurriſſe in AEgyptum magna cum manu AEthiopum Sabacum regem: & quum cæcus hic fuga ſe in paluſtria proripuiſſet, illum regnâſſe in AEgypto quinquaginta annos: idque intra tempus iſta edidiſſe. Quoties AEgyptiorum quiſquam aliquid deliquiſſet: neminem voluiſſe morte afficere: ſed pro ſui quenque delicti magnitudine, damnare ad aggerendam certã menſuram aggerum intra vrbem vnde quiſque [2] incolentium erat. Atque ita vrbes ſunt etiam ſublimiores effectæ. nam primùm humus aggeſta fuerat ab ijs qui ſub rege Seſoſtre riuos effoderant: iterum ſub rege AEthiope valde ſunt vrbes factæ excelſæ, cum cæteræ quæ in AEgypto ſunt, tum verò (vt mihi videtur) Bubaſtis vrbs, vbi præcipuè terra exaggerata. In qua vrbe templum eſt Bubaſtis, [3] quæ noſtra lingua dicitur Diana, omniũ maximè memorabile. Quo etſi alia ſunt tum grandiora, tum ſumptuoſiora, nullum tamen eſt aſpectu iucundius. id ita ſe habet: Cætera præter acceſſum inſula eſt: cuius ad ingreſſum vſque duo è Nilo fluenta

63

1 *Videtur aliud legiſſe quam* κατονοθῆς.

11 Lateres duxerunt, & me in talem formã redeg.

2 Nocentiũ.

3 Eſt autem Bubaſtis, ea quæ lingua Græca Artemis dicitur, i. *Diana. Sed hæc verba habētur in cod. Gr. poſt iſta, Nullum tamen eſt aſpectu iucundius.*

fluenta vicina currunt, nec confluunt, hinc atque illinc prę-terfluentia, centum vtrunque pedum latitudinis, arboribus inumbrata. Eius vestibulum decem passibus sublime est figuris senûm cubitorum adornatum. Id templum in media vrbe situm, vndique circumeuntium oculis subiicitur. nam quum vrbs sit aggestu terræ sublimis, templum quemadmodum à principio conditum, nec loco motum, pro speculo est. illud [1] materia figuris exculpta ambit. Interius delubrum, ingenti procerissimarum arborum manu consitarum luco ambiente, in quo delubro statua est. [2] Longitudo templi quoquouersus vnius est stadij. Ab eius ingressu via per forum orientem versus, quæ fert ad Mercurij templum, tria circiter stadia longitudinis & [3] quatuor iugerum latitudinis, strata lapide est, vtrinque arboribus manu consitis in cœlum euntibus. Atque hunc quidem in modum templum habet. Verùm se ita ad extremum liberatos AEthiope referebant, quòd ille per quietem oblata sibi visione, fugæ se mandauerit. Visus est sibi videre quendam astantem, qui suaderet ipsi vt congregatos cunctos AEgypti sacerdotes incideret medios. Hac eũ visione conspecta dixisse, videri sibi deos demonstrare hanc occasionem, vt piaculo in sacra commisso, aliquid cladis aut à diis aut ab hominibus acciperet: se verò nequaquam ista facturum, sed abiturum: quoniam excessisset iam tempus quod ipsi à diis vaticinatum esset, quousque foret in AEgypto regnaturus. Etenim quum in AEthiopia ageret, oraculis quibus vtuntur AEthiopes, responderat deus, fore vt is in AEgypto quinquaginta regnaret annos. Id tempus quum excessisset, & viso insomnij perturbatus esset Sabacus, vltrò ex AEgypto concessit. Eo profecto ex AEgypto, rursus cæcum è palustribus egressum accepisse imperium: vbi quinquaginta annos habitasse insulam, cinere atque humo aggesta. Nam vt quisque AEgyptiorum iussus illuc ibat portans frumentum, ei mandabat vt clam AEthiope ad se dono etiam cinerem ferret. Hanc insulam nemo ante Amyrtæum inuenire potuit, sed septingentis & amplius annis superiores Amyrtæo reges nequierunt eam inuenire: cui insulæ nomen est Elbo, decem omnino stadiorum magnitudinis. Post hunc regnasse sacerdotem Vulcani, no-

1 Septem figuris exculptum.

2 Latitudo autem & longitudo t.

3 Quatuor plethrorum. *id est 400 pedum.*

mine Sethon:eumque bellatoribus AEgyptiis abusum fuisse,contemptui habens tanquam sibi non opportunos,& cum aliis ignominiis affecisse,tum verò[1] agris exuisse quibus fuerant à superioribus regibus singuli donati duodenis.Ex quo factum est vt,quum postea Sanacharibus Arabum Assyriorumq; rex cum magnis copiis inuasisset AEgyptum,[2] noluerint ei opitulari. Tunc sacerdotem consilij inopem,in cœnaculum se contulisse: ibique apud simulachrum complorasse quanta pati periclitaretur: eique inter lamentationem obrepsisse somnum: & inter quietem visum astare deum,exhortantem nihil eum molesti passurum,si copiis Arabum obuiam iret: se enim auxiliarios ei missurum.His insomniis fretum sacerdotem,sumptis AEgyptiorum iis qui sequi vellent,castra in Pelusio posuisse. (hâc enim AEgyptus inuaditur)nec eum fuisse quempiam bellatorum sequutum,sed institores, & operarios,& forenses homines. Eò quum peruenissent noctu,effusam ipsis hostibus vim agrestium murium,qui illorum tum pharetras,tum arcus,tum scutorum habenas abederunt, ita vt postera die hostes armis exuti fugam fecerint,multis amissis.Eoque nunc iste rex in tẽplo Vulcani lapideus stat, manu murem tenens,atque hæc per literas dicens,IN ME QVIS INTVENS, PIVS ESTO. Ad hunc vsque narrationis locum & AEgyptij & sacerdotes referebant, demõstrantes à primo rege ad Vulcani sacerdotem hunc qui postremus regnauit,progenies hominum fuisse trecentas quadraginta vnam,& totidem interea põtifices totidemq: reges.Trecentæ autem progenies decem millia annorum valent.(nam tres virorum progenies, centum anni sunt.) vna & quadraginta,quæ reliquæ sunt vltra trecentas,sunt anni mille trecenti quadraginta.Ita intra decem millia trecentosque & quadraginta annos,negabant vllum deum forma humana extitisse:ac ne in regibus quidem AEgypti qui aut prius aut posterius extiterint,aliquid tale dicebant fuisse:sed intra hoc tempus quater solem præter consuetudinem fuisse ortum.bis quidem illinc exortum,vbi nunc occidit:bis autem vnde nunc oritur,illic occidisse: nec tamen sub hæc aliquid in AEgypto esse immutatum,nec ea quæ ex terra,nec ea quæ è flumine ipsis proueniunt,nec

quæ

64

1 Aruris exuisse. *Quæ mensura pedes quinquaginta capit,dimidium plethri.*

2 Noluerint ei milites Ægyptij opitulari. *Vel, Bellatores Ægyptii. Videtur significare eos qui rei militaris scientiam profiterentur. Ipse Valla bellatores paulò antè interpretatur,& alibi pugnatores.*

quæ ad morbos aut quæ ad mortes pertinent. [1] Atque ante Hecatæum ſermonum ſcriptorem, apud Thebas originem generis ſui recenſentem, ac progenitores familiæ ſuæ repetentem ad ſextumdecimum deum, ſacerdotes Iouis tale quiddam fecerant: & mihi non recenſenti originem familiæ meæ, introducto in quoddam grande cœnaculum, enumerando demonſtrabant tot è ligno coloſſos quot dixi. Ibi nanque ſtabant pontifices ſub imagine vitæ qua quiſque vixerat. enumerantes itaque ſacerdotes oſtendebant mihi vnumquenque eorum eſſe filium proximè defuncti ſacerdotis, imagines eorum ſingulas gradatim percenſendo, donec omnes expoſuerant. Atque Hecatæo originem ſuam recenſenti, & ad ſextumdecimum deum referenti, occurrebant è diuerſo progeniem recenſentes, & in enumeratione non admittentes id quod ab illo diceretur, hominem progenerari è deo. Occurrebant autem in repetenda progenie hunc in modum, quòd dicerent vnicuique coloſſorum fuiſſe Piromin ex Piromi genitum, donec trecentos quadragintaquinque [2] commemorarent: Piromin aſſiduè ex Piromi procreatum, non referentes ad deum illos aut ad heroa. Eſt autem Piromis Græca lingua expoſitum καλὸς κἀγαθὸς, *id eſt honeſtus & bonus*. Eos itaque quorum imagines erant, demonſtrabant tales omnes extitiſſe, ſed multùm à diis diſtantes. Priores tamen his viris fuiſſe deos in AEgypto principes, [3] vnà cum hominibus habitantes, & eorum ſemper vnum extitiſſe dominatorem: & poſtremum illic regnaſſe Orum Oſiris filium, quem Græci Apollinem nominant. Hũc, poſtquam extinxit Typhonem, regnaſſe in AEgypto poſtremum. Oſiris autem Græca lingua eſt Dionyſus, *id eſt Liber*. Atqui apud Græcos nouiſſimi deorum eſſe cẽſentur Hercules, Dionyſus & Pan: at apud AEgyptios Pan vetuſtiſſimus eſt etiam ex octo diis, qui primi dicuntur: Hercules, ex iis qui ſecundi, numero duodecim: Dionyſus, ex iis qui tertij vocantur, ab illis duodecim procreati. Ab Hercule autem quantum annorum ad Amaſin regem eſſe ipſi AEgyptij aiunt, ſuperius à me patefactum eſt. A Pane verò plus annorum eſſe dicitur: minimum inter hos, à Dionyſo: quanquam ab hoc ad Amaſin regem

1 Iam prius autẽ Hecatæo hiſtoriographo apud Thebas originem generis ſui recenſenti, ac progen. fam. ſuæ ad ſextũdecimum vſque deum repetenti, ſacerdotes Iouis tale quiddam fec. quod mihi recenſ. originem fam. meę. Introducto in q. gr. cœn. en. demonſt. tot è ligno coloſſos quot dixi. Illic enim ſinguli põtifices adhuc viui imaginẽ ſuam collocãt. Enumer. itaque, &c.

2 Cõmemorarent Piromidas cognominatos, neque tamẽ refer. *Legendo* πίρωμις ἐπονομαζομένους.

3 Minimè cũ hominibus verſantes.

quindecim millia annorum ſupputantur. Et hæc AEgyptij pro compertis aſſeuerant, ſeque ſcire aſſiduè ſupputando, ſemperque annos deſcribendo. A Dionyſo quidem certè, qui ex Semele Cadmi genitus fertur, ad meam ętatem ſunt anni ferme mille ſexcenti: ab Hercule verò Alcmenæ filio, ferme nongenti. A Pane autem Penelopes (ex hac enim & Mercurio Pan genitus dicitur à Græcis) minus annorum eſt quàm à bello Troiano, octingenti ferè ad me anni. Vtrum horum probabilius ſibi videtur, eo quiſque vtatur licet:[1] mihi autem de his recepta opinio probatur. Nam ſi & iſti in Græcia cũ celebres fuiſſent, tum ſenuiſſent, quemadmodum Hercules ex Amphitryone genitus, Dionyſus ex Semele, & Pan ex Penelope natus, dixiſſet aliquis & hos alios habere illorum deorum nomina qui prius geniti fuerant: nunc Græci aiunt Dionyſum, ſtatim editum, ab Ioue inſutum in femore, portatumque in Nyſſam quæ eſt ſupra AEgyptum in AEthiopia. De Pane ne habẽt quidem quod dicant, vbinam à partu ſit educatus. ex quo fit mihi manifeſtum, Græcos audiuiſſe poſterius horum quàm aliorum deorum nomina: & ex eo tempore illorum progenies recenſuiſſe quo primum de iis audierant. atque hæc quidem AEgyptij aiunt. Quæ verò cæteri homines cum AEgyptiis conſentientes memorant in hac regione fuiſſe geſta, hæc iam explicabo,[2] aliquid etiam his quæ ego vidi conferentibus. Poſt Vulcani ſacerdotem regem *ſuum* AEgyptij libertatem adepti, duodecim ſibi reges (nullo enim temporis momento poterant ſine rege viuere) deligunt, in totidem partes omni AEgypto diſtincta. Iſti iunctis inter ſe affinitatibus regnabant, pactionibus initis ne mutuò 65 auferre imperium conarentur, néve quis plus alio quippiam obtinere quæreret, ſed vt eſſent inter ſe quamamiciſſimi. Atque eadem cauſa has pactiones arctas accuratáſque inierunt, quòd eis inter initia, ſimulatque tyrannides inuaſerunt, reſponſum fuerat, qui in templo Vulcani ærea phiala libaſſet, eum totius AEgypti regno potiturum.[3] Vbi omnia ſacra exequuti ſunt, placitum eſt eis aliquod relinquere ſui commune monumentum: ex eoque placito fecerunt labyrinthum, paulo ſupra ſtagnum Mœrios, maximè vrbem verſus quæ dicitur crocodilorum: quem ego aſpexi

1 A me verò quę ſit de illis ſententia cõmemoratum eſt. Quòd ſi & iſti, videlicet Dionyſus ex Semele, & Pã ex Penelope genitus in Græcia celebres fuiſſent ac conſenuiſſent, quemad modũ Hercules ex Amphitryone genitus, dicere etiam poſſet aliquis & hos alios, &c.

2 Quibus aliquid etiam adiicietur ex iis quæ ipſe cõſpexi. Poſt Vulc.

3 Nam in omnibus templis conuenire ſolebant. viſum autem eſt eis, &c.

aſpexi fama maiorem. Si quis enim ex Græcorum narratione muros & operis ſpeciem [1] ratiocinetur, minus concipiet quàm pro labore & ſumptu huius labyrinthi. Tametſi enim Epheſi templum eſt memoratu dignum, & in Samo, tamen pyramides erant narratione maiores, quarum ſingulæ multis ac magnis operibus Græcis æquiparandæ ſunt. Sed eas quoque labyrinthus antecellit. Etenim duodecim eius aulæ ſunt tecto opertæ, portis oppoſitis altrinſecus: ſex ad aquilonem contiguę, totidem ad auſtrum vergentes, eodem extrinſecus muro præcluſæ. Bifaria in eo ſunt domicilia, vna ſubterrânea, altera ſuperiora [2] illis impoſita, vtraque numero tria millia, quingenta. Quorum ea quidem quæ ſuperiora ſunt, ipſi vidimus, & quæ aſpeximus enarramus: ſubterranea verò auditu didicimus. [3] Nam præpoſiti AEgyptiorum nolebant vllo pacto illa monſtrari, quòd dicerent illic ſepulchra eſſe tum eorum regum qui ædificandi labyrinthi fuere autores, tum ſacrorum crocodilorum. Ita de inferioribus ædificiis fando cognita referimus. Superiora ipſi aſpeximus humanis operibus maiora. nam egreſſus per tecta, & [4] regreſſus per aulas diuerſiſſimi, infinita me admiratione afficiebant. Ex aula in conclauia tranſitur, ex conclauibus in cubicula, è cubiculis in ſolaria alia, è conclauibus in alias aulas. Horum omnium lacunar, quemadmodum parietes, lapideum eſt, ſculptilibus paſſim figuris ornatum. Singulæ aulæ maxima ex parte digeſto lapide albo, columnarum ambitu redimitæ. Angulo quo finitur labyrinthus, adhæret pyramis quadraginta paſſuũ, in qua grandia ſunt inſculpta animalia, ad quam iter ſub terra fit. Et quum talis ſit labyrinthus, tamẽ ſtagnum Mœrios, ad quam labyrinthus ædificatus eſt, plus præbet admirationis. Cuius in circuitu menſura trium millium & ſexcentorum ſtadiorum eſt, ſchœnorum ſexaginta, quanta videlicet ipſius AEgypti ad mare menſura eſt. Iacet autem ſtagnum longo ſitu aquilonem verſus auſtrumque: altitudine, vbi eius profundiſſimum eſt, quinquaginta paſſuum. Quòd autem manu facta ſit ac depreſſa, indicat, quòd in eius fermè medio ſtant duæ pyramides, quinquaginta paſſus ab aqua extantes, altero tanto ædificij aquis tecto. Super quarum vtraque lapideus eſt coloſſus in ſolio

1 Æſtimet. *Vel, colligat.*

2 Illis *aulis* impoſita numero tria millia, ſingula *uidelicet* mille quingenta.

3 Nam qui ex Ægyptiis prę fecti erant *labyrintho.*

4 Anfractus, *uel, implicitæ uiæ*, per aulas diuerſiſſimæ infinitam admirationem afferebant, ex aula in cõclauia tranſeuntibus, ex conclauibus in cub.

ſedens:ita pyramides ſunt centum paſſuum. Centum autem [1] iuſti paſſus ſunt ſtadium vnum [2] ſex iugerum. Paſſus, inquam, menſuræ ſex pedum, ſiue quatuor cubitorum: pedes autem, quatuor palmorum: cubiti verò, ſex palmorum. Aqua ſtagni natiua non eſt, vtpote ſolo illo admodum arido, ſed è Nilo deriuata, ſex menſibus in ſtagnum fluens, totidem retro in Nilum refluens. Illisque ſex menſibus quibus effluit, [3] augens regium fiſcum talentis argenti ſingulis, in ſingulos dies, prouentu piſcium, quum influit, viginti minis. Hoc ſtagnum dicebant etiam indigenę euadere in Syrtin Africæ, perforato ſub terram meatu in mediterranea [4] Heſperiam verſus, ſecundum montem Memphi imminentem. Verùm quum humum è lacu egeſtam nuſquam viderem (hoc enim mihi indagare curæ erat) percontabar proximos accolarum vbinam eſſet humus illinc defoſſa. [5] Illi dicere fuiſſe deportatam, facilè id mihi perſuadentes: quippe qui ſimile quiddam factum eſſe apud Ninum vrbem Aſſyriorum auditu cognoueram. Siquidem fures quidam magnam vim pecuniæ Sardanapali, qui Nini rex erat, in theſauris ſubterraneis abſtruſam, compilare quum conſtituiſſent, à ſuis domibus fodere exorſi ſunt, dimenſi viam ſub terra ad regias ædes, eamque humum è cuniculis effoſſam, vbi nox aderat, in flumem Tigrim (qui Ninum præterfluit) exportabant, donec id quod optabant perfecere. Eodem modo audiui in AEgypto hanc alteram fuiſſe factam lacunam, præter quam quòd non noctu hęc, ſed interdiu eſt facta. AEgyptios enim humum quam effodiebant, in Nilum extuliſſe, quam ille acceptam diſſiparet. Et hic quidem lacus ita fertur fuiſſe depreſſus. Duodecim autem reges quum iuſtè degerēt, ac ſtato tempore in templo Vulcani ſacrificaſſent, & vltimo die feſto libaturi eſſent, porrexit eis pontifex aureas phialas, quibus libare conſueuerant: aberrans numero, duodecim videlicet viris vndecim phialas. Ibi Pſammitichus, qui poſtremus eorum ſtabat, quum non haberet phialam, detractam ſibi æream galeam tenuit, libauitq;. Ferebant autem & cæteri omnes reges, & tunc quoque geſtabant galeas. Nec tum quidem dolo malo Pſammitichus galeam tenuit. [6] Cæteri tamen id conſultò factum eſſe à Pſammiticho exiſtimantes, & in memo-

1 *Videtur reſpondere hæc Græca Thraſis Gallicæ.*

2 Sex Plethrorum. *Id eſt 400 pedum.*

3 In regium fiſcum talenta argenti ſingula ſingulis diebus ex prouētu piſcium perſoluit: quū influit, viginti minas.

4 Occidentē verſus.

5 At illi quónam eſſet deportata, mihi expoſuerunt.

6 At illi mēte compreheſo facto Pſammitichi, atq; oraculo ipſis reddito. *Vel, Quum Pſammitichi factum & ſibi redditū oraculum apud ſe conſideraſſent.*

memoriam redeuntes, oraculum ipsis esse redditum, qui ærea in phiala libasset, eum solum regem Ægypti futurum, non censuerunt quidem æquum esse Psammitichum morte mulctari, postquam [1] rimando compererunt non id illum fecisse industria: sed maxima potentiæ suæ parte exutum in palustria relegandum, ne illinc egressus, cæteræ AEgypto se immisceret. Hunc Psammitichum, [2] quum Sabacum AEthiopem, qui patrem eius Necon interemerat, fugisset in Syriam, postquam Æthiops, ex insomnij visione abiit, reduxerunt ij Ægyptij qui sunt [3] è tribu Saitana. Deinde quum regnaret vnà cum vndecim regibus, contigit ei vt fugeret iterum propter illam galeam in paludes. Igitur intelligens quàm ignominiosè tractatus ab illis esset, statuit vltum ire qui ipsum persequuti essent. Itaque ex oraculo Latonæ, quod in vrbe Buti apud Ægyptios veracissimum est, ad quod ipse misetat, redditũ est responsum, affuturam vltionem ei è mari viris æreis [4] existentibus. Quod respõsum ei magnam incredulitatem offudit, viros æreos ipsi in auxilium venturos. Non longo tempore interiecto, Iones quosdam & Cares prædandi gratia nauigãtes, necessitas compulit applicare ad AEgyptũ. Hi quum in terram exissent ære armati, Ægyptiorum quidam nuncium fert Psammiticho ad paludes: & quia nunquam viderat aliquos ære armatos, ait egressos è mari æreos viros campestria populari. Ille agnoscens oraculum esse perfectum, amicitiam cum Ionibus & Caribus facit: eosq; magnis pollicitationibus hortatur ad secum manendum. Vbi persuasit, ita demum vnà cum iis AEgyptiis qui secum sentiebant, cumq; auxiliariis, reges sustulit. Omni potitus AEgypto, fecit in Memphi tum Vulcano vestibula ad ventum austrum vergentia, tum eregione vestibulorum aulam Api, (in qua Apis educatur, quum apparuerit) vndique columnis cinctam, ac figuris refertam: in qua aula stant loco columnarum colossi duodenûm cubitorum. Apis autem Græca lingua Epaphus est. His Ionibus Caribusq;, quibus fuerat vsus adiutoribus, Psammitichus dedit ad habitandum posita altrinsecus prædia Nilo medio dirempta, quibus nomen impositum est Castra. Et cum hæc eis loca dedit, tũ verò cætera quæ fuerat pollicitus repræsentauit. Pue-

1 Quæstione habita comper.

2 Quum Sabacum Æthiopem fugiens, qui patrẽ eius volens interemerat, in Syriam venisset, post. &c. *Valla ex ἑκὼν. (i. volens, non per imprudentiam) fecit nomen proprium Necon.*

3 E præfectura.

4 Repentè apparẽtibus. *Vel, In conspectum venientibus.*

ros quinetiam Ægyptios commisit lingua Græca imbuendos, à quibus linguam Græcam edoctis oriundi qui nunc in AEgypto interpretes sunt. Incoluerunt autem Iones & Cares diu hæc loca [1] contra mare, aliquantulum supra vrbem Bubastin, ad ostium Nili quod dicitur Pelusiacum sita. Vnde postea Amasis rex Memphin eos transtulit, in sui tutelam aduersus AEgyptios. Post sedes ab istis in AEgypto collocatas Græci cum illis ita commercium habuerũt, & nos res in AEgypto gestas, à Psammiticho rege exorsi, & quæ deinceps extiterunt, omnia sine ambiguitate nota habemus. Hi enim primi AEgyptum, qui diuersæ linguæ essent, incoluerunt. Atque vnde demigrarunt illuc, [2] & vestigia naualium, & domorum rudera, ad meam vsque ætatem ostendebantur. Atque hunc quidem in modum Psammitichus AEgypto potitus est. De oraculo autem quod est in AEgypto, cum feci multa verba, tum faciam, vtpote de re memoratu digna. Est enim oraculum hoc in AEgypto, sacrum Latonæ, positum in magna vrbe cui nomen est (vt superius à me dictum est) Buto, contra ostium Nili quod Sebennyticum appellatur, à superiori parte maris flumen subeuntibus. In hac vrbe templa sunt Apollinis Dianæque. Et illud Latonæ in quo redduntur oracula, grande est, & porticum habens decem passibus sublimem. Vbi quid mihi ex iis quæ in aperto erant, maximo miraculo fuerit, referam: Est in hoc fano Latonæ, delubrum ex vno factum lapide, cuius parietes æquali celsitudine ad longitudinem quadragenûm cubitorum: cuius lacunari pro tecto impositus est alius lapis quatuor cubitorum per oras crassitudinis. Itaq; eorum quæ circa templum hoc sunt in propatulo positorum, admirabilissimum apud me fuit id delubrum. Secundo loco insula quæ vocatur Chemmis, in lacu profundo ac spatioso sita propter templum quod Buti ast: quæ insula ab AEgyptiis fertur innare. Ego tamen eam neque innantem vidi, neque se mouentem: & hoc audire admiratus sum, si verum est insulam natare posse. In hac igitur templum Apollinis magnum est, & aræ trifariè extructæ, & palmæ frequentes enatæ: aliæque partim fructiferæ, partim steriles arbores. Cur autem ea innatans sit, hanc AEgyptij rationem reddunt: quòd Latona (quæ ex octo numini-

1 Propemodum ad mare, infra vrbẽ Bub.

2 Et canales quibus deducebantur naues.

numinibus quæ prima extiterunt,vnum eſt)quum in vrbe Buti,vbi hoc eius oraculum eſt,habitaret: Apollinem ab Iſide ſibi commendatum,occultauit in hac inſula nondum innatante,ac ſoſpitem reddidit; quo tempore Typhon omnia indagans vt Oſiris filium inueniret,aduenifſet. Nam

67 Apollinem & Dianam aiunt Dionyſi & Iſidis filios eſſe: Latonam verò,nutricem horum ac liberatricem. Et Apollo quidem AEgyptiacè Orus dicitur: Ceres autem Iſis,Diana verò Bubaſtis. Atque hinc ſolùm non aliunde AEſchylus Euphorionis filius,rapuit quod dicam: vt ſolus [1] omnium qui poetæ dicuntur,fecerit Dianam Cereris filiam, ideoque inſulam redditam eſſe natantem. Hæc illi ſic aiunt. Pſammitichus verò in AEgypto quatuor & quinquaginta regnauit annos: per quorum vndetriginta magnam Syriæ vrbem obſidens oppugnauit, donec expugnauit. Hæc eſt Azotos, quæ diutiſſimam inter omnes vrbes (*duntaxat* quas nouimus) ſuſtinuit obſidionem. Pſammitichi filius qui regnum AEgypti ſuſcepit, extitit Necus, qui foſſam ad rubrum mare ferētem primus aggreſſus eſt, quam Darius Perſes ſecundo loco depreſſit, longitudinis quidem quatuor dierum nauigationis,latitudinis, vt per eam duæ poſſent ſimul agi triremes. Aqua quæ in hanc è Nilo deducitur, paulo ſupra Bubaſtin vrbem, iuxta oppidum Arabiæ Patumon deducitur,euadens in mare rubrum. Initium fodiendi ſumptum eſt à planitie AEgypti, Arabiam verſus. Nam quæ ſupra planitiem ſunt [11] continens prope Memphin occupat mons, in quo lapidicinæ ſunt. Itaque ad huius montis ima ducta eſt foſſa ab occidente orientem verſus longo tractu: & deinde pertingit diuortio montis tenus (quod diuortium ad meridiem & ventum auſtrum fert,in ſinum Arabicum. Quâ igitur breuiſſimus tractus & maximè compendiarius eſt à mari ſeptentrionali aſcenſus ad auſtrale, quod idem rubrum vocatur,à monte Caſio,qui AEgyptum Syriamque diſterminat,ſtadia mille ſunt in Arabicum ſinum. Et hoc quidem breuiſſimum eſt: verùm foſſa multo longior,ſcilicet quanto eſt [2] confragoſior. In qua fodienda ſub rege Neco centũ viginti millia AEgyptiorum perierunt. Inque eius medio opere Necus deſtitit, hoc [3] interpellatus oraculo, eum id

1 Omnium ſuperioris ætatis poetarum.

11 Cõtiguus.

2 Obliquior.

3 Impeditus. *Vel, Renocatus.*

opus barbaro præmunire. AEgyptij autem barbaros omnes vocant qui non ipsorum lingua loquuntur. Supersedens itaque à facienda fossa Necus, [1] ad militum copias se conuertit, atque ad classes quæ partim in mari septentrionali, partim in sinu Arabico ad rubrum mare sunt ædificatæ: quarum adhuc [2] vestigia naualium ostendunt. Et classibus quidem Necus, dum opus fuit, est vsus. Terrestri autem acie congressus cum Syris in Magdolo, victoria potitus est, & post prælium, Cadyti magna Syriæ vrbe. [3] In vestitu autem curiosus quum fuisset, illum Apollini dicatum ad Brãchidas Milesiorum misit. Hic perfectis decem & septem imperij sui annis decessit, tradito imperio Psammi filio suo. Eo apud AEgyptum regnante, nuncij Eleorum aduenerunt, iactantes à se in Olympia iustissimum [4] ac maximum inter mortales propositum esse certamen, rati ne AEgyptios quidem hominum sapientissimos aliquid vltra hęc esse inuenturos. Isti vbi in AEgyptum peruenerunt, eáque exposuerunt quorum gratia venerant, rex conuocauit ex AEgyptiis eos qui sapientissimi haberentur. Qui quum conuenissent, & Eleos audissent omnia commemorantes quæ par erat ab eis fieri in edendo certamine, & se venisse dicentes sciscitatum num quid possent AEgyptij reperire iustius, habito inter se consilio, interrogarunt Eleos nunquid apud eos certarent ciues. Et illis respondentibus, sine discrimine & suorum & cæterorum Græcorum, cuicunq; volenti certare fas esse. Atqui, inquiunt illos quum tale certamen proponerent, ab omni iure [5] excedere. Nullo etenim pacto posse fieri quin conciui pugnanti ciues fauerent, facientes iniuriam hospiti. Sed si vellent iustum proponere certamen, & si eius gratia venissent in AEgyptum, iusserunt hospitibus ponere certamen, nullo Eleorum certare permisso. Hæc AEgyptij Eleis subiecerunt. Psammis autem, quum sex tantùm regnasset annos in AEgypto, facta in AEthiopiam expeditione, mox vita defunctus est.
Cuius regnum Apries filius accepit, qui secundum Psammitichum auum suum, fortunatissimus extitit omnium ad eam ætatem regum, quinque & viginti dominatus annos. Quod intra tempus & bellum Sidoni intulit, & cum Tyro pugna nauali dimicauit. Sed quum calamitas eum maneret,

1 Ad bellicas copias & triremes partim in m. sept.

2 Canales quibus deducebantur naues, *ut paulo antè. Alij naualia interpr.*

3 Eum autem vestitum quo vsus erat quũ ista cõficerentur, missum ad Brãchidas Milesiorum Apollini dicauit. Postea verò decem & septem omnino annos quũ imperasset, decessit, trad.

4 Ac optima ratione præter omnes mortales.

5 Aberrasse.

ret, contigit ea occasione quam ego pluribus, dum res Libycas exequar, exponam, paucis contentus impræsentiarum. Quũ aduersus Cyrenæos Apries exercitu misso magnam cladem accepisset, id ei imputantes AEgyptij rebellauerunt, opinati se ab illo in apertam perniciem fuisse dimissos: vt his internecione deletis, ipse cæteris AEgyptiis imperitaret securius. Hæc perquam grauiter ferentes tum ij qui redierunt, tum eorum qui interierant amici, ingenuè desciuerunt. Id vbi resciuit Apries, mittit ad eos verbis sedandos Amasin. Qui quum peruenisset, reprehendensque dissuaderet ne talia facerent. quidam AEgyptiorum ei à tergo stans galeam circundat: eaque circundata, inquit se illam ob regnum imposuisse. Neque hoc eo inuito factum fuit, vt ostendit. nam simulatque ab ijs qui desciuerant AEgyptiis declaratus est rex, sese apparabat tanquam aduer-
68 sus Aprien moturus. His cognitis Apries mittit ad Amasin ex iis qui secum erant AEgyptiis, spectatum quendam hominem nomine Patarbemin, iussum vt ad se viuum Amasin perduceret. Hic vbi peruenit, Amasin ad se vocat. [1] Amasis (sedebat autem in equo ad suos cohortandos insolenter) stolidè iubet hunc ad se adducere Aprien, & quum Patarbemis eum rogaret vt regem adiret accitus, respondit se iamdudum dare operam vt id ageret: nec de seipso Aprien esse questurum. se enim illi præstò futurum & alios adducturum. Patarbemis non ignarus propositi illius, tum ex oratione tum ex apparatu quem videbat, statuit suæ diligentiæ esse quamcelerrimè regem rerum quæ agerentur facere certiorem. Huic redeunti, quòd Amasin non adduceret, nullo verbo edito Apries ira percitus præcidi aures nasumque iussit. Id intuentes cæteri AEgyptij qui cum eo hactenus senserant, virum inter eos probatissimum ita fœdè indigneque affectum, ne tantisper quidem differentes, ad cæteros transeunt, seseque Amasi tradunt. His quoque auditis Apries armatis auxiliariis (habebat autem auxiliariorum circa se ex Ionibus & Caribus triginta millia) in AEgyptios tendit. Erat autem ei regia in vrbe Sai ingens ac spectatu digna. [2] Itaque vtrique aduersus alteros Apriani & Amasiani in Memphi vrbe constiterunt, tentaturi pugnæ

1 At Amasis (sedebat enim fortè in equo) crure sublato pepedit, & illud Apriæ afferri iussit. *Ita Camerar. Affertur & tertia interpretatio: sed Camerario assentior.* [*Plutarch. pro eodẽ alibi dicit* ἀπεψόφησεν, *id est,* crepitum *ventris* emisit. S.]

2 Apries igitur in Ægyptios, Amasis in externos tendebat. Quumq; Memphin vtrique peruenissent, tẽtare pugnæ discrimen parabant. Cæterùm sunt & in. *Ad verbũ, Mutuo alter alterum experturus erat, vel, experiri parabat. Potest etiã verti non malè fortasse, cum Valla, Apriani & Amasiani.*

discrimen. Sunt autē in Ægypto septem hominum genera, quorū alij sunt sacerdotes, alij qui pugnatores appellantur, alij bubulci, alij subulci, alij institores, alij interpretes, alij gubernatores nauales. Tot sunt Ægyptiorum genera, à suo quodque artificio appellata: sed pugnatores vocantur Calasiries, & Hermotybies, qui [1] harum regionum sunt: (nam in regiones distincta est omnis Ægyptus) Hermotybiorum quidem hæ sunt plagæ, Busiritana, Saitana, Chemmitana, Papremitana, insula Prosopitis, quæ vocatur Natho ex dimidia parte. Ex his tractibus Hermothybies, quum plurimi, centum ac sexaginta millia sunt, quorum nemo quippiam opificij quæstuarij didicit, sed omnes rei militari vacant. Calasirium hæ aliæ plagæ sunt, Thebana, Bubastiana, Aphthitana, Tanitana, Mendesia, Sebennytana, Athribitana, Pharbæthitana, Thmuitana, Onuphitana, [2] Anysia, Myecphoritana. Hæc tribus insulam incolit ex aduerso Bubastis vrbis. Hæ tribus Calasirium, qui dum quoad possunt plurimi coguntur, ducenta quinquaginta millia virorum sunt, quibus nec ipsis licet vlli artificio operā dare, sed solùm rei militari, filio discenti à patre. Hoc ab Ægyptiis ne mutuati sint Græci non possum pro certo dijudicare, quum videam & apud Scythas Persasq; & Lydos, deniq; apud omnes ferè barbaros haberi pro ignobilioribus ciuibus eos qui artificia discunt, eorūq; liberos: generosiores autem eos qui à manuarijs operibus abstineant, præsertim qui [3] cessent ob bellum. Hoc itaque cum cæteri Græci didicerunt, tum præcipuè Lacedæmonij. [4] Corinthij quoque minimi faciunt opifices. His solis AEgyptiorum præter sacerdotes, hoc eximij honoris habebatur, vt singulis duodecim aruræ essent exemptæ & immunes. est autem arura centum cubitorum AEgyptiorum quoquouersus. AEgyptius verò cubitus Samio par est. Hæc tamen vniuersis exempta erant: istis verò per vices in orbem fruebantur, & nunquam ijdem. Calasirium milleni & Hermothybium, alij totidem circa regem fungebantur annuo satellitum munere. Istis præter aruras dabantur viritim hæc alia, panis tosti pondo quinæ minæ, carnis bubulæ binæ, vini [5] sextarij, quaterni. Hæc assiduè satellitibus præbebantur. Vbi igitur ediuerso venientes,

1 Harū præfecturarum sunt. (nam in præfecturas distincta est omnis Ægyptus) Hermotybiorū quidem hæ sunt præfecturæ. *Et paulo pòst*, Ex his præfecturis, pro *Ex his tractibus. Item, paulo pòst Præfectura pro Plaga, & pro Tribus. nisi quis malit vocē Græcam nomoi vbiq; retinere.*

2 Anytia.

3 Qui rei rei militari vacant.

4 At Corinthij minimè contemptui habent opifices. *Intellige autem Minimè uel pro Non, uel comparatiuè pro Minimè omnium.*

5 Ἀρυστῆρες, *ab alijs cyathi: ab alijs notationē vocabuli sequētibus Haustus, uel Haustra.*

tes,

tes, Apries cum auxiliarijs, Amasis cum vniuersis AEgyptijs, in vrbem Memphin peruenere, cōgressi sunt. Et peregrini quidem egregiè pugnauerunt, tamen quòd erant multo inferiores numero, victi sunt. Fertur Apries ea fuisse persuasione, [1] vt nullus neque deorum neque hominum posset sibi adimere regnum: adeo videbatur sibi illud stabilisse. Et tamen tunc congressus, prælio fugatus est, viuusque captus ad vrbem Sain ductus est in ædes quæ ipsius antea fuissent, tunc autem Amasis regia. Ibique [2] quamdiu in regia pascebatur, eum Amasis honestè asseruauit. Tandem incusantibus AEgyptiis non iustè agere qui suum & ipsorum inimicissimum aleret, ita illis Aprien tradidit. Eum isti vbi strangulauere, paternis in monumentis sepelierunt, quæ sunt in tēplo Mineruæ proximè [3] cœnaculum ad læuam manum intranti. Nam Saitani [4] cunctos qui tribules eorum fuere reges, intra templum sepelierunt. Etenim Amasis monumentum [5] ex altera parte cœnaculi est, quàm illud Apriæ eiusque progenitorum. In eiusdē templi aula hoc quoque est ingens cubiculum lapideum, tum columnis excultum, palmarum arbores imitantibus, tum alio sumptu. Intra id cubiculum gemini postes stant in quibus vrna est. Sunt etiam sepulchra, (cuius nomen si nuncupauero hac in re, haud sanctè fecero) apud Sain in templo Mineruæ post totum delubrum prope parietem: atq; in fano stant ingentes obeli, lacusque contiguus lapidea

69 crepidine adornatus, & circumquaque probè elaboratus, magnitudine (vt mihi videtur) quanta in Delo, qui dicitur trochoides. In hoc lacu imagines suorum quisque affectuum noctu faciunt, quæ vocant AEgyptij mysteria: de quibus quum permulta ego norim, quo pacto se habeant singula, tamen absit vt proloquar. De Cereris quoq; initiatione, quam Græci thesmophoria vocant *à ferendis legibus*, absit vt eloquar, nisi quatenus sanctū est de illa dicere. Danai filiæ ritum hunc ex AEgypto attulerunt, eoque Pelasgicas fœminas imbuerunt. Sed deinde omni Peloponneso à Doribus eiecta sedibus suis, ritus initiandi abolitus est, à solis Arcadibus (qui à Peloponnensibus non eiecti sunt, sed relicti) conseruatus. Aprie sublato, regnauit Amasis è [6] tribu Saitana, & vrbe cui nomen est Siuph. Eum

1 Ne deum quidem vllū posse sibi adimere reg.

2 Aliquandiu quidem in regia nutritus fuit, & eum Amasis honestè obseruauit: *vel,* honesta obseruātia prosequutus est: tandem autē incusant. *Vel, antea quidem in regia nutriebatur: & eum Am. honeste obseruabat: & postquam incusarūt AEgyptij, &c.*

3 Palatium.

4 Cunctos ex ea præfectura reges.

5 Longius quidem abest à palatio quā illud Apriæ eiusq; progenitorum: est tamē in septo templi hoc quoq;, porticus lapidea & columnis ornata palmarum arb. imitant. & alio sumptu. In ipsa porticu geminæ stant fores, intra quas est conditoriū. Sunt etiam sep.

6 Præfectura. *Vel, prouincia.*

inter initia Ægyptij contemnere, nec vllius sanè momenti ducere, vt qui plebeius fuisset, nec insigni familia ortus. Eos verò postea Amasis ad se solertia, nō [1] asperitate, perduxit. Erant ei cum alia bona infinita, tū verò peluis aurea, in qua tam ipse quàm omnes conuiuæ semper pedes abluebant: hanc ille confregit, ex eaq́; [2] dæmonis statuam fecit, & in appositissimo vrbis loco statuit: Ægyptij simulachrū adeuntes, magnopere venerari. Id Amasis fieri à popularibus edoctus, conuocatis Æpyptijs aperit, ex illa pelui in qua primò AEgyptij euomere immingereque, & in qua pedes abluere consueßent, factum esse simulachrum quod tunc tantopere venerarentur. Itaque se aiebat perinde atq; peluim esse factum: etsi enim antehac fuisset plebeius, impræsentiarum tamen esse ipsorum regem, eoque iubere vt sibi honor haberetur atque reuerentia. Hunc in modum ad se traduxit AEgyptios, ita vt æquuum censerent ei seruire. Idem hoc vsus est in rebus agendis instituto: ab aurora vsquedum refertum esset forum, accuratè negotia oblata agebat: deinde potabat, & inter compotores iocabatur, morionem agens ac scurram. Quibus rebus offensi amici, talibus eum verbis [3] castigabant, Rex, dicentes, non è dignitate tua degis, qui ad tantam te dimittis nequitiam. Nam deberes [4] augusto in solio sedens, augustè interdiu res administrare. ita & AEgyptij cognoscerent à magno sibi viro præ-deri, & tu melius audires. Nunc haudquaquam facis è regia dignitate. His ille respondit, [5] arcus ab ijs quorum sunt, quum est opus, intendi: eos, si semper intenti sint, ruptum iri, nec posse eis illos, quum indigeant, vti: ita & hominis institutū esse: si aßiduo laborare studio, nec vllam partem ad lusum sibi indulgere velit, fore vt pedetentim aut mente captus sit aut membris. Quod ego intelligens, vtrique rei tempus impertio. Hæc Amasis amicis respondit. Etenim fertur Amasis, quum priuatus foret, fuisse potandi iocandique cum dicacitate studiosus, & vir neutiquam rerum agendarum anxius. Et quoties eum potantem ac se oblectantem necessaria defecissent, solitum circumeundo furari, & quum reposceretur ab ijs qui dicerent eum ipsorum habere pecuniam, ac negaret, adduci solitum ad oraculum quodcunque eo in loco erat: & fre-

[1] *Nō legit* εὐγνωμοσύνῃ (*vt in uulg. edit.*) *sed* ἀγνωμοσύνῃ, *ut in uet. cod.*

[2] Numinis stat.

[3] Admonebant, Non teipsum rectè regis, o rex, qui, &c.

[4] Augustus augusto in solio sedēs per totum diem res administr.

[5] Qui arcū possidēt, quū illo opus habent, intendūt: postquā autē vsi sunt, remittūt. Nā si perpetuò intentus esset, frangeretur, vt, quum opus esset, vti iam illo nō possent. Talē & hominis conditionē esse: si assiduè seria tractare, nec vll.

& frequenter ab oraculis conuictum, frequenter absolutum. Postquam verò etiam assequutus est regnum, ista egit: quicunque dij eum furti absoluerant, horum templa neque curæ habuit, neque vlla re ad ornamentum donauit, neque adiens sacrificauit, tanquam nihil mererentur, quòd redderent falsa responsa: qui autem eum [1] pronunciauerant furem, hos tanquam verè deos, nec mendacia reddētes oracula, maximè coluit. Præterea in Sai vestibulum Mineruæ fecit, opus admirandum, & longè superans cætera tum sublimitate, tum magnitudine. tanta est vastitas lapidum atque substructionum. Quinetiam ingentes colossos, & immanes androsphingas ibidem posuit. Alia quoque saxa prægrandia in apparatum comportauit, ducta partim è lapidicinis quæ iuxta Memphin sunt, partim vtique quæ maioris molis erant, ex vrbe Elephantina, quæ Sai distat viginti dierum nauigatione. Adhæc, quod non minimè sed maximè omnium admiror, attulit ædificium ex solido saxo ab vrbe Elephantina, in quo afferendo triennium consumpserunt duo millia delectorum virorum, qui omnes erant gubernatores. Huius autem domus extrinsecus est vnius & viginti cubitorum longitudo: quatuordecim, latitudo: octo, sublimitas. Hæc est dimensio exterior tecti ex vno lapide. Introrsum autem [2] duodeuiginti & amplius cubitorum est longitudo: quinque, sublimitas. Domus hæc ad ingressum templi collocata est. nam ob id aiunt in templum non fuisse pertractam, quòd quum suspirasset architectus dum illa aduehereretur, vtpote pertæsus diutini temporis operæ, [3] ea de re stomachatus Amasis, non permiserit hominem vlterius trahere. Nonnulli aiunt quendam ex ijs qui vectibus lapidem agebant, ab illo fuisse oppressum, ideoque lapidem non introductum. Donauit præterea operibus ob magnitudinem spectaculo dignis cum alia templa insignia, tum in Memphi templum Vulcani, colosso supino ante illud posito, longitu-
70 dinis quinq; & septuaginta pedū. Superq; idem pauimentū gemini colossi stant [4] ex AEthiopico lapide, vicenûm pedū magnitudinis, hinc & hinc magno illi assistentes: cuius instar est alter in Sai lapis, eodē habitu iacēs. Illud etiā quod in Memphi est templū Isidis ingens & spectatu dignissimū,

1 *Ad uerb.* Constr: nxerant. *id est, Cōuicerant.*

2 Duodeuiginti cubitorum, & digitorum xx est lōgitudo: latitudo verò, cubitorum duodecim: quinq;, subl.

3 Hoc in religionē vertens Amas.

4 Ex eodem lapide.

Amasis ædificauit. Sub Amasi rege dicitur AEgyptus fuisse maximè beata, in ijs quæ vel regioni ex flumine, vel hominibus ex regione proueniunt, & vrbes quæ incolerentur tunc fuisse numero illic mille & viginti. [1] Amasis quoque extitit qui legem hanc apud AEgyptios condidit, vt singulis annis apud prouinciarum præsides AEgyptij omnes demonstrarent vnde viuerent: & qui aut hoc non faceret, aut non demonstraret se legitimè viuere, is morte afficeretur. Quam legem Solon ab AEgyptijs mutuatus, Atheniensibus tulit, quam illi, quòd sit castissima, assiduè vsurpant. Amasis porro, quoniam Græcorum erat studiosus, cum alia in quosdam Græcos officia contulit, tum ijs qui in AEgyptum concederent, dedit facultatem Naucratin vrbem incolendi. Qui verò eorum nollent illic habitare, sed nauigando negotiari, fecit potestatem certis in locis aras & fana extruendi. Et maximum quidem eorum fanum atque [2] celeberrimum vocatur Græcum: ciuitates autem quæ communiter illud extruxerunt, sunt, Ionum quidem, Chius, Teus, Phocæa, Clazomenæ: Dorum autem, Rhodus, Cnidus, Halicarnassus, Phaselis: AEolum verò, vna Mitylene. Harum ciuitatum hoc fanum est, & ab his præfecti emporij præbentur. Cæteræ ciuitates quæ consortes huius rei sunt, rei ad ipsos minimè pertinentis consortes sunt. Separatim tamen ædificauerunt AEginetæ quidē, Iouis, Samij autem, Iunonis, Milesij verò, Apollinis fanum. Nam vetus emporium erat sola Naucratis: præter hoc in AEgypto aliud nullum. Quòd siquis in aliud aliquod Nili ostium applicuisset, is necesse habebat deierare se venisse inuitum, datoque iureiurando eadem naui ad Canobicum nauigare: &, si id minus per contrarios ventos posset, onera fluuialibus nauigijs circumagere lustrando Delta, donec perueniret Naucratin, ita Naucratis in honore erat. Iam verò quum Amphictyones templum quod nunc Delphis est, (quia illud prius sua sponte deflagrauerat) trecentis talentis construendum locassent, Delphi, quos quarta pars sumptus contingebat, circa ciuitates vagi cum aliunde, tum verò non minimum ex AEgypto retulerunt. nam Amasis quidem eis mille talenta aluminis, Græci autem qui AEgyptum incolebant, vicenas minas

[1] Hic est autē Amasis qui legē hanc tulit, demōstrare vnumquēque apud præsidem cuiusque loci, vnde viuat: quod qui nō fecerit, aut demonstrare vitæ suæ rationem iustā nō potuerit, hunc morte mulctandū. Solon autem Atheniensis sumptam hāc legē ex Ægypto Atheniēsibus promulgauit, qua illi semper vsi sunt, lege sanè inculpata. *Ita hunc locum vertit Budæus.*

[2] Maximè frequentatū. *Vel, Quo maximè utuntur.*

minas donauerunt. Cum Cyrenæis quoque Amasis amicitiam societatemque iniit, ita vt illinc vxorem etiam putaret sibi esse ducendam, siue fœminæ Græcæ amore captus, siue aliâs ob beneuolentiam Cyrenæorum. Vxorem quam duxit, alij volunt filiam fuisse Batti, alij Arcesilai, alij Critobuli, inter suos populares viri spectati, nomine Ladicen: cum qua dum in toro cubaret, concumbere non poterat, quum tamen alijs mulieribus vteretur. Idquum diu fieret, ad eam Amasis, Tu verò, inquit, vxor veneficio me læsisti: ideoque nullo machinamento vales effugere quominus inter omnes mulieres teterrima pereas morte. Ladice, quum pernegando nihilo placatiorem redderet Amasin, vouit intra se Veneri, si ea nocte secum coiret Amasis, (hoc enim ipsius fuisse machinamentum aduersus illud malum) statuam Cyrenas se illi missuram. Concepto autem voto, coiit statim cum ea Amasis, ac deinceps quoties adiret, cum ea coibat: ac postmodum eam perquam valde dilexit. Et Ladice votum deæ persoluit, facta statua Cyrenasque missa, quæ ad meam vsque memoriam incolumis erat, extra vrbẽ Cyrenensem posita. Hanc Ladicen Cambyses, posteaquam AEgypto potitus est, cognito quænam esset, Cyrenas illæsam remisit. Donauit item Amasis dona quæ misit in Græciam: Cyrenas quidem, statuam Mineruæ inauratã, & sui imaginem pictura [1] adumbratam: Lindum autem, duo lapidea Mineruæ simulachra, & thoracem lineum spectaculo dignum: Samum vero, Iunoni bifarias sui imagines, quæ magno in templo erectæ erant post ianuas, ad meam vsque ætatem. Samum quidem, propter hospitium quod inter ipsum erat & Polycratem AEacis filium: Lindum autem, nullius hospitij gratia, sed quia templum quod Lindi est, Mineruæ feruntur extruxisse Danai filiæ, [2] postquam agnitæ sunt quum filios AEgypti fugerent. Hæc quidem donaria dedicauit Amasis, primusque mortalium Cyprum cepit, tributariamque fecit prouinciam.

1 Ad viuum expressam.

2 Eò appulsæ quum f.

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARUM LIBER TERtius, qui inſcribitur Thalia.

ADVERSVS hunc Amaſin Cambyſes Cyri filius, comparato cũ ex alijs quibus imperabat, tum ex Græcis Ionibus Æolibusq;, exercitu, bellum mouit ob hanc cauſam: Miſſo in Ægyptum legato, Cambyſes petijt ab Amaſi filiã, & petijt conſilio cuiuſdam Ægyptij, qui Amaſi erat infenſus, quòd ſe potiſſimùm ex omnibus Ægypti medicis Amaſis ab vxore & liberis abſtraxiſſet, amandando in Perſas, quo tempore Cyrus ad Amaſin miſerat petitũ ocularium medicum, omnium qui in Ægypto eſſent præſtantiſſimũ. Ob id infenſus Amaſi ille Ægyptius, inſtitit ſuadere Cambyſi vt ab Amaſi filiam peteret: vt ille aut mœrore afficeretur data filia, aut non data, Cambyſi redderetur inuiſus. Amaſis eam nec dare audebat, nec abnuere. nam & Cambyſem intelligebat non habiturum illam vxoris loco, ſed pellicis: & Perſarum potentiam grauabatur horrebatq;. Hæc reputans, ita ſibi faciendum ſtatuit: Erat Apriæ ſuperioris regis filia, nomine [1] Nitetis, vnica domi relicta, grãdis atq; ſpecioſa. Hanc puellã Amaſis veſtitu pariter & auro exornatam, pro ſua in Perſas dimittit. Quam quum poſt aliquantum tempus Cambyſes ſalutaſſet, filiã Amaſis appellans, ipſa ad eum, Rem, inquit, rex, ignoras, ab Amaſi eluſus, qui me ornatu comptã tranſmiſit, tradens tibi pro ſua, quum reuera ſim Apriæ filia, quem ille dominũ ſuum cum Ægyptijs rebellans interemit. [2] Hic ſermo extitit cauſa quæ Cambyſem Cyri filium vehementer indignatum induceret aduerſus Ægyptum. Atq; ita quidẽ memorant Perſæ. Ægyptij autem Cambyſem ſuum vendicant, aſſerentes ex hac Apriæ filia illum eſſe genitum. Cyrum enim fuiſſe qui ad Amaſin miſerit ſuper filia, non Cambyſem. Quod quum

1 Nitetis, valde procera & formoſa, ſola ex ea familia relicta.

2 Hic ſermo & hæc cauſa *vel occaſio* interueniens Camb. Cyri fil. veh. ſtomachatũ aduerſus Ægyptũ impulit.

quum dicunt, non rectè dicunt: etsi eos hoc non latet. nam siqui alij, profectò & Ægyptij rectè norunt mores Persarũ: [1] apud quos illud in primis nefas est, illegitimum obtinere regnum, si adsit legitimus. Præterea Cassandanes filius erat Cambyses, Pharnaspe viro Achæmenida genitæ, non mulieris Ægyptiæ. sed Ægyptij.[2] rem gestam transferunt, fingentes sibi cum Cyri familia intercedere cognationem. & hæc quidem ita se habent. Cæterùm ille sermo mihi non probatur, quo dicitur mulierem quandam Persidem ad vxores Cyri introgressam, quũ liberos Cassandanes assistẽtes forma ac statura egregia conspicaretur, supramodum admirabundam magnis tulisse illam laudibus: eiq́, Cassandanẽ (quæ Cyri esset vxor) ita dixisse, Me, quæ talium filiorũ sum mater, Cyrus contemptui habet, præponens quandã ex Ægypto ancillã. Videlicet infensam Niteti ista dixisse: & ei maximum natu filiorũ Cambysem subiecisse, Ego verò tibi mater, quum in virilem ætatem adoleuero, summa Ægypti reddã ima, & ima summa. idq; dixisse circiter decem natũ annos, admirantibus mulieribus. Et quum in virilem adoleuisset ætatẽ, & regnum obtinuisset, huius rei memorẽ, Ægypto bellũ intulisse. Accessit huc & aliud quiddam, ad hanc sumendã expeditionem. Erat quidã auxiliariorum Amasis, nomine Phanes, genere Halicarnasseus, vir cõsilio præstans, & in re bellica strenuus. hic Phanes nescio quid Amasi succensens, nauigio profugit ex Ægypto, volens in colloquutionem venire Cambysis. Eum Amasis (quòd inter auxiliares non parui momenti esset, quodq́, de rebus Ægypti nonnihil compertissimum haberet) insequi statuit, adhibita diligentia assequendi. Itaq; ad hominẽ insequendũ mittit cum triremi eunuchorum fidissimũ, qui Phanem assequutus in Lycia cepit, sed nõ reduxit in Ægyptum,[3] ab illo prudentia superatus. Nam Phanes inebriatis custodibus abijt in Persas, Cambysemq; molientẽ aduersus AEgyptum expeditionẽ, & quo pacto carentia aquis loca transmitteret ambigentem, adijt. Eiq; cum alias Amasis res exposuit, tum verò quę ad transmittendũ pertinebant, suadens, ad regẽ Arabum mitteret oratũ vt sibi tutũ præberet transitũ. Hàc .n. duntaxat patet ingressus in AEgyptũ. Nã à Phœnice [4] vsq; ad mõtes Cadytis, quæ est vrbs eorũ Assy-

1 Primùm quidẽ per legem non licere vt illegitimus regnum obtineat, quũ legitimus adest: deinde, Cassand. filiũ fuisse Cambysem, Phar.

2 Rem ita narrant vt inuertant.

3 Phanes enim eum astutia circumuenit. Nam inebriat. custod.

4 Vsq; ad fines Cadytis, quæ est vrbs eorum Assyriorum qui Palæst.

riorum qui nunc Palæstini vocantur: ab vrbe Cadyti non minore (vt mea fert opinio) quàm Sardis, emporia secundum mare vsq; ad vrbem Ienysum, Arabicæ ditionis sunt. Ab vrbe Ienyso rursus, Syriacæ, vsq; ad lacum Serbonidis, iuxta quem Casius mons pertingit ad mare. A Serbonidis lacu in quo Typhon fertur occultatus, deinceps iam Ægyptus est. Hoc tamen intercapedinis quod est inter vrbem Ienysum & montem Casium & lacum Serbonidis, non exiguus tractus est, sed itineris instar trium dierum, vehementer aridus. Verùm quod pauci eorum qui in Ægyptum nauigant, notũ habent, hoc dicere institui. Ex omni Græcia, & præterea ex Phœnice, portatur in Ægyptum bis quotannis [1] vas fictile vini plenum: & tamen ibi ne vnum quidem numero (vt sic dicam) vas vinarium fictile aspici [2] vacuum potest. Vbinam (dicat aliquis) hæc vasa consumuntur? hoc quoque ego depromam. Præfecti prouinciarum necesse habent ex sua quisq; vrbe colligere vasa testacea quæ Memphin portentur: eadem è Memphi alij aqua impleta portare in hæc arida Syriæ loca. [3] ita hydriæ superuenientes in Ægypto sumptæ, ad veteres, in Syriam portantur. Atque hunc in modum quem dixi aqua contracta, Persæ vsi fuerunt, qui hoc ingressu apparato quamcelerrimè Ægypto potiti sunt. Sed tunc, quum in expedito aqua non esset, Cambyses, audito hospitis Halicarnassei consilio, missis ad regem Arabum nuntijs tutum iter precatus, obtinuit, data acceptaq; inuicem fide. Seruant autem fidem Arabes inter homines vt qui maximè, quam hũc in modum dant: Quoties fœdus inire volunt, alius quidam medius inter vtrosq; stans, acuto lapide ferit volam, iuxta maiores digitos eorum qui fœdus ineunt. Deinde sumpto flocco ex vtriusq; vestimento, inungit eo sanguine septem lapides in medio positos, inter inungendum inuocans Dionysum & Vraniam. Hoc acto, idem qui fuit sequester fœderis inter amicos contrahendi, vadatur hospitem, aut fortè ciuem, si cum ciue res agitur. Quod fœdus & ipsi qui amicitiam contraxerunt, seruare iustum censent. Dionysum quem Vrotalt, & Vraniam quam Alilat appellant, solos deos esse arbitrantur. [4] Et quemadmodum Dionysum, ita puellarum capillum tondere aiunt. tondentur autem in rotun-

72

1 *Vel, Amphora uini plena. sic & in sequentibus. Vel potius, Amphoræ uini plenæ, ut sit positus singul. pro plurali.*

2 *Vox respondens huic in textu Gr. non habetur: sed ex* κείμενον*, quod ibi legitur, factum fuit* κενὸν*, id est uacuum.*

3 Ita amphoræ quæ inuehuntur, sumptæ in Ægypto, vltra veteres in Syriã portantur. Et quidem Persę ij sunt qui hunc in Ægyptum transitum apparabunt, contracta, vt modò dixi, aqua, simulatq; occuparunt Ægyptum. *Intellige autem Vltra ueteres, pro eo quod est, Vltra eas quæ iam antea ibi erant.*

4 Eodemq; modo quo tonsus est Dionysus, tonderi se aiunt.

rotundum, tempora ſubradentes. Igitur poſtquam fœdus cum nuntijs iniit Arabs, talem rem commentus eſt: Camelos omnes, poſteaquam vtribus camelinis aqua completis onerauit, egitque ad loca humore carentia, ibi Cambyſis exercitum præſtolabatur. Ex ijs quæ narrantur, hoc quod dixi propius fidem eſt, tamen id quoque quod minus credibile eſt, quandoquidem refertur, commemorare debeo. Eſt magnum in Arabia flumen nomine Corys, exiens in mare quod dicitur rubrum: ab hoc flumine fertur Arabum rex canalem ex bouinis aliisque crudis corijs conſutum, tanta longitudine produxiſſe, vt ad loca arida per illum aquam produceret: inque ipſo arido ſolo ingentes ciſternas fodiſſe, qua recepta aqua potum ſuppeditarent. Et quum ſit à flumine ad terram aridam duodecim dierum via, per tres aquæ ductus in totidem partes aquam deduxiſſe. Cæterùm apud Nili oſtium quod dicitur Peluſium, habebat caſtra Pſammenitus Amaſis filius, Cambyſem opperiens. Nam Amaſin Cambyſes in Ægyptum progreſſus non viuum nactus eſt, ſed defunctum, quum quatuor & quadraginta annis regnaſſet: per quos nihil admodum calamitatis eſt expertus. defunctusq; & ſale conditus eſt, & in ſepulchris quæ ipſe ædificauerat, ſitus intra templum. Sub eius autem filio Pſammenito maximum extitit Ægyptijs portentum: Apud Thebas Ægyptias (quod neque prius vnquam neque poſtea ad meam vſque ætatem contigit, vt ipſi Thebani aiunt) pluit.[1] Thebis tamen tunc pluit guttis. Perſæ porrò vbi ſiccania peragrauerunt, ſubſedere, vicini Ægyptijs, tanquam iam[2] congreſſuri. Ibi Ægyptiorum auxiliarij Græci & Cares, Phani qui externum exercitum in Ægyptum abduxiſſet, infenſi, hoc rei in illũ ſunt machinati: Filios qui erant à Phane relicti in Ægypto in caſtra perduxerunt atque in conſpectum patris, poſitoque in medio duorum exercituum cratere: dehinc productos ſingulos puerorum ſuper craterem obtruncauerunt. Omnibus interfectis, vinum & aquam in cratere intulerunt: quo ſanguine epoto, auxiliares ita conflixerunt. Acri prælio commiſſo, perquam multis vtrinque cadentibus, in fugam vertuntur AEgyptij. Ibi ego rem mirandam vidi, ab indigenis edoctus: Oſſa eorum qui

1 Nam in ſuperiore Ægypto penitus nõ pluit. Thebis tamen, &c.

2 *Legit συμβαλέοντες vt & vet. noſtri cod. habent.*

in acie ceciderunt, quum iacerent fusa, vt ab initio distincta fuerant, seorsum erant Persarum, aliorsum AEgyptiorum: sed Persarum capita adeo fragilia sunt, vt si velis ferire, vel solo calculo perforare possis: Ægyptiorum autem ita firma, vt ea vix ictu lapidis [1] elidas. Cuius rei causam hanc illi reddebant, (facilè mihi persuadentes) quòd AEgyptij statim à pueris radere capita incipiunt, & os capitis ad solem redditur compactum. Quæ eadem causa est non caluescendi: nam ex omnibus hominibus paucissimos quis AEgyptios caluos videat. His igitur hoc causæ est cur robusta capita gestent. At Persis cur fragilia sint capita, id in causa est, quòd à principio assuefiunt operire capita, gestantes pilea tiarasque. [2] Hæc ego huiuscemodi ossa vidi. Vidi item alia istis similia in Papremi, eorum qui vnà cum Achæmene filio Darij ab Inaro Libye sunt cæsi. AEgyptij quoque postquam ex acie terga dederunt, nullo ordine fugam capessunt. Ad quos, quum se recepissent Memphin, misit Cambyses aduerso flumine nauim Mitylenæam cum caduceatore viro Persa, qui illos ad deditionem hortaretur. Isti vbi nauim aduentare Memphin vident, frequentes ex vrbe effusi, nauim corrumpunt, virosque frustratim dilaniatos in oppidum afferunt. Et AEgyptij quidem [3] post hæc obsessi aliquandiu restiterunt. Libyes verò in animaduertentes, eadem sibi quæ AEgypto contigissent veriti, sese citra pugnam dediderunt, tributumque inter se partiti dona miserunt. Cyrenæi quoque ac Barcæi itidē vt Libyes timentes, similia & ipsi fecere. Cambyses munera quæ à Libybus venere, perbenignè accepit: quæ autem à Cyrenæis, succensens, vt opinor, quòd exigua erant. quingentas enim minas argenti miserant, quas sua manu prehensas, dispersit in milites. Decimo autem die quàm muros Memphis cepisset Cambyses, Psammenito AEgyptiorum rege, qui sex omnino regnarat [4] annos, collocato in suburbanis, ignominiæ gratia, cum AEgyptijs aliis, hoc fecit vt eius animum experiretur: Filiam illius, vestitu seruili circundatam, cum hydria ad aquam emisit, & cum ea similiter indutas alias quas delegerat, primorum virorum filias virgines. Quæ vbi ad patres peruenerunt cum eiulatu ploratuque, cæteri quidem patres conspectis filiabus

73

1 Perstringas.

2 Et hęc quidem ita se habent.

3 Obsessi tādem ad deditioné venerūt. At Libyes vicini eadem, &c.

4 Menses. *nam μῆνας & in uulg. edit. & in uet. cod. legitur.*

filiabus tam malè acceptis, vicissim vociferati sunt atq; fleuerũt: Psammenitus autem intuens atq; intelligens, humi vultum demisit. Prætergressis puellis aquam ferentibus, secundo loco Cambyses ante oculos Psammeniti misit filiũ eius cum duobus millibus AEgyptiorũ æqualis ætatis, vinctas fune ceruices & frænata ora habentibus. Ducebantur autẽ luituri pœnas his Mitylenæis qui cum naui fuerant ad Memphin obtruncati. Ita enim censuerant regij iudices, pro singulis suorũ interfectis denos primorũ AEgyptiorũ interficiendos. Psammenitus prætereuntes intuens, & filiũ animaduertens duci ad mortẽ, alijs AEgyptijs qui circunsedebant complorantibus, *ac indignè ferentibus*, ipse idẽ quod erga filiã fecit. His quoq; prætergressis accidit vt quidam [1] compotorũ eius natu grandior, pristinis bonis delapsus, ac nihil habens nisi quæ inops mendicabat, obiret exercitũ, necnon Psammenitũ aliosq; AEgyptios in suburbanis considentes. Quem vt conspexit Psammenitus erumpente ingente fletu, compellans nomine amicũ, caput suũ cædebat. Aderant autẽ ei tres obseruatores, qui vt quicquid ab illo fiebat, ex omni viarũ exitu Cambysi renuntiarent.

[2] Ea quę fiebant admiratus Cambyses, misso nuntio Psammenitum percontatus est, inquiens, Psammenite, herus te Cambyses interrogat quamobrẽ tu, qui visa filia indignè affecta, viso etiã filio ad mortẽ eunte, neq; eiulasti neq; fleuisti, pauperẽ tanti feceris, tibi (vt ab alijs audiuit) non propinquũ. Et Cambyses quidẽ ita interrogauit: Psammenitus aũt his verbis respondit, Fili Cyri, domestica mala erãt maiora quàm vt possem ea deflere: at lamentatio amici digna lacrymis fuit, qui è multis ac fortunatis opibus ad inopiã recidit, in extremo limine senectutis. [3] Hæc vbi responsa ab hoc renuntiata sunt, visus est illis Psammenitus, vt ab AEgyptijs fertur, rectè respondisse. Crœsusq; dicitur illacrymasse, item qui aderant Persæ, ipsiq; Cambysi commiserationẽ subijsse, vt protinus iusserit & filiũ ex his qui morti addicti essent liberari, & patrẽ è suburbanis excitatũ ad se perduci. Sed filiũ quidẽ qui adierũt, nõ iã superstitẽ inuenerũt, sed primo loco truncatũ: ipsũ verò Psammenitũ excitatũ ad Cambysem perduxerũt: vbi reliquũ vitæ vixit, nihil violentũ passus. Qui si cõpertus fuisset nõ affectasse res no-

1 Conuictorum.

2 Quod factum admir.

3 Hæc quũ ab isto renũtiata essent, visus est Psammenitus rectè respondisse. ferũtq; Ægyptij Crœsum (nam hic quoq; à Cambyse in Ægyptũ adductus fuerat) eosq; qui aderant Persas illacrymasse.

uas, accepisset Ægyptum vt eam procuraret. Nam consueuerunt Persæ in honore habere filios regum, & etiamsi qui ab eis defecerint, tamen illorum filijs restituere principatum. Quod eos ita facere consuesse, cum alijs permultis potest probari documentis, tum verò hoc, quòd Thannyra Inari Libys filius recepit quem pater obtinuerat, principatum: quodq; Pausiris Amyrtæi filius & ipse paternum recuperauit imperium. * Nec ipsis Inaro & Amyrtæo quicquam amplius à Persis irrogatum est. [1] Nunc Psammenitus malè cogitans mercedem accepit. nam quum ad defectionem Ægyptios induxisset, captus est: ac deinde à Cambyse conuictus, epoto cruore taurino, statim expirauit. Atq; hunc in modum iste decessit. Cambyses autem è Memphi vrbem Sain abijt, animo faciendi quæ fecit. Etenim simulatq; in ædes Amasis ingressus est, imperauit cadauer Amasis è conditorio afferri: deinde prolatum verberibus cædi ac vellicari, & stimulis pungi, [2] omni denique contumelia infestari. Quod facientes postquam defatigati erant, (nam cadauer vtpote salitum resistebat, nec quicquam omnino elidebatur) iussit cremari: haudquaquam sancta iubens: quia Persæ deum ignem esse arbitrantur, & apud neutros moris est cremare cadauera: apud Persas quidem, propter id quod dictum est, quia nefas esse aiunt deo depasci cadauere hominis: apud Ægyptios autē quia persuasum habent ignem animatam belluam esse, & omnia quæ nascuntur deuorare, & postquam deuorando fuerit expleta, vnà cum ipsa re deuorata emori. Non esse verò apud eos consuetudinem mortuum belluis tradendi, sed saliendi, tum ob id, tum ne humatus deuoretur à vermibus. Ita neutris consuetam rem iussit agi Cambyses. Quanquam (vt ipsi aiunt Ægyptij) non Amasis fuit qui ista passus est, sed alius quidam AEgyptius eadem quàm Amasis ætate: quem Persæ Amasin arbitrantes vexauerunt. Memorant enim Amasin, quum ex oraculo audisset quæ circa se defunctum futura essent, hoc modo rei venturæ medendum putasse, vt hunc hominem qui flagellatus erat, mortuum [3] ad postes sepeliret extra conditorium suum, se autem in conditorij quamintimo recessu collocari filio mandaret. Mihi tamen non videntur hæc ab initio Amasis fuisse

74

* tametsi quàm Inarus & Amyrtæus nullus dum Persis plus damni dedit: *vt vertit Paul. Leopard. Emend. lib. 7. c. 14. S.*

1 Verùm Psammenitus quū fraudem molitus esset, mercedem accepit. Deprehensus enim Ægyptios ad defectionem sollicitare, ac deinde à Cambyse conuictus, &c.

2 *Vel, Omnibus deniq; modis vexari.*

3 Ad fores intra conditorium suū.

ſis fuiſſe mandata de ſua & alterius hominis ſepultura, ſed aliàs ab Ægyptijs adornata. Secundum hæc Cambyſes cōſtituit [1] trifarium mouere bellum, aduerſus Carthaginienſes, aduerſus Ammonios, aduerſus Æthiopes macrobios, *id eſt longæuos*, qui Africam ad auſtrale mare incolunt. & aduerſus quidem Carthaginienſes, nauticas copias: aduerſus autem Ammonios, peditatum: aduerſus verò Æthiopes, prius exploratores mittere, per ſpeciem dona ferendi illorum regi, ſpectatum illic menſam Solis, nunquid reuera eſſet: ſimulq; res Æthiopicas exploratum. Solis autem menſa talis eſſe memoratur: eſt in ſuburbanis pratum, omnium quadrupedum aſſa refertum carne, quam per noctem ſinguli ciuium magiſtratus properant ponere: ad eamq;, vbi illuxit, cuilibet epulatum licet accedere. Hæc autem ipſa à terra reddi aſſiduè indigenæ aiunt. Et menſa quidem quæ Solis vocatur, talis eſſe fertur. Cambyſes autem vbi ſtatuit exploratores dimittere, continuò ab vrbe Elephantina accerſit ex Ichthyophagis, *id eſt piſce veſcentibus*, maximè gnaros Æthiopicæ linguæ. [2] Vſquedum iſti veniunt, interea nauales copias Carthaginem verſus nauigare iubet. verùm hæc exequuturos ſe Phœnices negauerunt. eſſe enim magno cum illis iureiurando ſe deuinctos: præterea non facturos ſanctè ſi aduerſus liberos ſuos militarent. nam cęteri Phœnicibus ire recuſantibus, ad pugnandum haud idonei erant. Ita Carthaginienſes quominus in ſeruitutem Perſarum redigerentur euaſerunt: quoniam Cambyſes haud æquum ducebat vim afferre Phœnicibus, qui ſeipſos Perſis dediderant, ex quibus nauticus omnis conſtabat exercitus. Sed & Cyprij qui aduerſus AEgyptum in militia erant, ſeſe & ipſi dediderāt. Porro Cambyſes poſteaquā ex vrbe Elephantina aduenerunt Ichthyophagi, eos ad AEthiopes miſit, iuſſis cum ea dicere quæ oporteret, tum dona ferre, amiculum purpureum, aureumq; torquem tortilem, & armillas, ac vnguenti alabaſtrum, cadumq; vini [3] Phœnicei. AEthiopes autem ij ad quos miſit Cambyſes, feruntur eſſe maximi omnium hominum atq; pulcherrimi: diuerſiſq; vti à cæterorum hominum ritibus, cum alijs, tum verò hoc circa regnum: quòd quem è popularibus maximum & pro magnitudine validum iu-

[1] Triplex.

[2] Et interim dum iſtos accerſeret, nauales cop.

[3] Palmei.

dicant, hunc regem deligendum censent. Ad hos itaq; viros Ichthyophagi venerunt, offerentesq; regi munera, ita loquuti sunt, Cambyses Persarum rex cupiens amicus « tibi fieri atq; hospes, nos misit, iubens vt in colloquium « tuum veniremus, tibique hæc dona daremus; quorum i- « pse vsu maximè delectatur. Ad hos Æthiops, gnarus ad ex- « plorandum venisse, talia respondit, Neque rex Persarum « vos ideo cum donis misit quòd magni faciat hospitium « meum, neq; vos vera loquimini, quippe qui ad exploran- « dum nostrum imperium venistis: neq; iustus ille vir est. si « enim iustus foret, non alienam regionem affectaret, sed « esset sua contentus, nec homines à quibus nihil lacessitus « est in seruitutem redigeret. Ei nunc vos hunc arcum date, « ita dicentes, Rex Æthiopum regi Persarum consilium « dat, [1] quando Persæ tam facilè trahent in tanta magnitu- « dine arcus, tunc aduersus macrobios Æthiopes cum ma- « ioribus copijs moueat bellum: interim dijs gratias ha- « beat, qui non inducunt [2] filijs Æthiopum vt præter suam « velint aliam comparare regionem. Hæc loquutus, arcum « laxauit, eisq; qui venerant dedit. Tum sumpto purpureo amiculo rogauit quídnam esset & quomodo confectum. & quum Ichthyophagi veritatem de purpura deque tinctura dixissent: Dolosi, inquit, homines, dolosa sunt vesti- « menta. Secundo loco de auro sciscitatus, de tortili moni- « li atque armillis, ornátum eius rei exponentibus Ichthyophagis, risit, atq; existimans vincula esse, inquit robustiora apud se vincula esse. Tertiò sciscitatus de vnguento, quum illi de confectura vngendique ratione dixissent, idem dixit quod de vestimento. Vbi [3] ad vinum peruenit, eiusque conficiendi rationem audiuit, maiorem in modum delectatus potu, percontatus est quibúsnam rebus vesceretur rex, & quod longissimum tempus à viro Persa viueretur. Isti dixerunt vesci regem pane, (exposita tritici natura) perfectissimumque diu viuendi spatium homini Persæ proponi octoginta annos. Ad hæc AEthiops, nihil se mirari inquit si stercore vescentes, paucis viuerent annis. nam ne tot quidem annis victuros [4] nisi hoc potui acceptũ

1 Quũ Persæ tam facilè tendent tantæ magnitudinis arcus, *quã facilè hunc a me tendi videtis*, tunc copijs supramodum magnis instructus macrobijs Æthiopibus bellũ inferat.

2 *Id est, Æthiopibus.*

3 *Id est, Ad sermonem de vino.*

4 *Legit ἀνέφερον, ex qua lectione videtur & hic sensus elici posse*, Nisi potu illo vire; refocillarent: Ichthyophagis vinũ innuens. in hoc enim se à Persis vinci. Quum autẽ vicissim regẽ interrogarẽt Ichthyophagi de vita, &c. *At legendo ἀνέφυρον, perinde fuerit ac si Gallicè dicas, S'ils ne detrempoyent leur viande d'un tel breuuage. [Eã lectionem secutus Paulus Leopard. Emend. lib. 7, cap. 14, sic uertit,* neq; enim tot eos victuros fuisse *annos,* nisi potu conspergerent atq; miscerent: de vino hoc dicens Ichthyophagis. hac enim re se Persis esse inferiores. S.]

referrent. affirmãtibus Ichthyophagis ita esse de vino. (hoc enim ipsos Persis subdidisse) Interrogatus vicissim rex ab
75 Ichthyophagis de vita & victu, plerosq; è suis ait ad centũ viginti annos peruenire, nonnullos etiã hos transcendere: dixit cibum eis esse carnẽ coctã, & potum, lac. Et quum exploratores de numero annorũ mirarentur, ad fontẽ quendam eos deduxit, in quo loti efficiuntur perinde atq; oleo inuncti, violã olentes. Eam aquam aiebãt exploratores adeò inualidã vt in ea nihil innatare posset, ne lignum quidẽ, & quæ leuiora sunt ligno: sed omnia pessum ire in profundũ. Hæc aqua si verè apud illos est qualis cõmemoratur, ideo macrobij, *id est longæui*, existunt, quod ea semper vtuntur. Deinde à fonte rex istos ad carcerẽ deduxit, vbi viri omnes aureis vinculis erant alligati. est enim apud hos AEthiopes omniũ rarissimum ac preciosissimũ æs. Inspecto carcere, exploratores inspexerunt & mensam quæ dicitur solis. Post hanc ad extremum inspexere eorũ sepulchra quę dicuntur è vitro esse constructa hunc in modũ: Posteaquã mortuũ siue AEgyptiorum siue aliorum more arefecerũt, totum gypso inducunt, picturaq; exornantes repræsentant quoad fieri potest effigiem eius: deinde cippum ei cauum è vitro, quod apud illos multum est & facilè effoditur, circundant: in cuius medio mortuus interlucet, nihil neque odoris ingrati, neque fœditatis vllius exhibens, sed omnia ipsi illi mortuo similia habens. Hunc cippum qui maximè sunt propinqui intra ædes annum tenent, offerentes ei omnium rerum primitias, hostiasque: anno exacto efferunt circaque vrbem statuunt. Omnibus exploratores inspectis reuersi sunt. Qui quum ista renuntiassent Cambysi, continuò ira percitus aduersus AEthiopes exijt in expeditionẽ, neq; rei frumentariæ apparatu indicto, neq; secum ipso, ratione inita quòd in extrema terrarum faceret expeditionem: sed veluti vesanus, nec mentis cõpos, simulatq; Ichthyophagos audiit, profectus est cũ omni peditatu, Gręcis qui aderãt illi, manere imperatis. Vbi ad Thebas est ventũ, delegit de exercitu quinquaginta circiter millia, quibus præcepit vt Ammonios diriperent, deinde oraculum Iouis incẽderent: ipse cũ reliquis copijs aduersus Æthiopes cõtendit. Sed antequam quintam itineris partẽ confecis-

ſent, exercitum eius protinus commeatus omnis quém ſecum habebat, defecit: mox & iumenta ad veſcendum defecerunt. Quibus rebus cognitis Cambyſes ſi reſipuiſſet ac retroduxiſſet exercitum, in eo quod prius admiſerat peccato, vir ſapiens extitiſſet: nunc autem nihil penſi habens, aſſiduè proceſſit vlterius. Milites, quandiu quod de terra ſumerent habuerunt, herbis victitauerunt: at vbi ad ſabulum peruenere, ibi nonnulli diram rem perpetrauerunt. nam ſortiti ex ſeipſis decimum quenque comederunt, Id audiens Cambyſes, veritus ſuorum mutuam depaſtionem, intermiſſa aduerſus AEthiopes expeditione, retro rediit, Thebaſque peruenit, multis de exercitu amiſſis. [1] Et quum è Thebis deſcédiſſet Memphin, Græcos miſſos fecit, vt illinc enauigarent. Et exercitus quidem aduerſus AEthiopes ita ſe geſſit. Copiæ autem quæ aduerſus Ammonios miſſæ erant, è Thebis mouentes itineris duces ſequebantur: [2] ac niſi ſunt vſquedum ad vrbem Oaſin peruenerunt, quam incolunt Samij ij qui feruntur è tribu AEſchrionia eſſe, ſeptem dierum per arenas itinere diſtantem Thebis, quæ regio vocatur lingua Græca μακάρων νῆσος *id eſt beatorum inſula*. in hunc locum dicitur perueniſſe exercitus. Deinceps quid de eo actum ſit, præter Ammonios & eos qui ab his audierunt, nulli alij habent quicquam dicere. Nam neq; ad Ammonios peruenerunt, neq; retro reuerterunt. Ab ipſis autem Ammonijs demum fertur, quum illi ex vrbe Oaſi per arenam iter facerent, iamq; medio ferè ſpatio inter Oaſin & Ammonios pranderent, ingruiſſe magnum ac validum auſtrum, & ingeſtis arenæ cumulis eos obruiſſe, atque hunc in modum illos è conſpectu ſublatos. ita actum eſſe de hoc exercitu Ammonij memorant. Cambyſe autem Memphin regreſſo, Apis (quem Græci vocant ἔπαφον) apparuit. AEgyptij, quum Apis extitiſſet, veſtimenta quampulcherrima ferebant, & celebrando feſto operam dabant. Id tunc facientes AEgyptios Cambyſes intuens, [3] ratusq; ob res à ſe malè geſtas prorſus illos eſſe in his gaudijs, præpoſitos accerſit Memphis, quos, vbi præſtò fuerunt, interrogabat, quid ita, quum antea ſe apud Memphin agente, nunquam aliquid tale feciſſent, nunc id facerent, poſteaquam ipſe rediiſſet parte copia-

1 Thebis autē iter faciebant, itineris duces habentes, & quum deſcendiſſ.

2 Ac perueniſſe quidem eos ad vſq; ad vrbem Oaſin conſtat, quā incolunt &c.

3 *Vel*, Valde *aut omnino* hoc eorum factū improbans, quòd in eius rebus aduerſis ita ſe exhilararent, Memphidis præfectos accerſiuit: quos, vbi in conſpectum prodierunt, interrogauit cur antea, quum, &c.

copiarum amissa. Illi dicere, dum illis deus appareret (longo autem temporis interuallo apparere solitum) tunc omnes AEgyptios solennem celebrare lætitiam. Hæc vbi audijt Cambyses, mentiri eos respondit, ac tanquam mentientes morte mulctauit. His interemptis, iussit sacerdotes in conspectum venire. quibus eadem referentibus, dixit, Siquis deus mansuetus ad AEgyptios veniret, fore vt se non lateret. [1] Hactenus loquutus iussit sacerdotes adducere Apin. illi ad eum adducendum perrexerunt. Est autem hic Apis, idemque Epaphus, è vacca genitus quæ nullummdum alium potest concipere fœtum: quam AEgyptij aiunt fulgure ictam concipere ex eo Apin. Habet autem hic vitulus qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ: in tergo effigiem aquilæ, [2] cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Posteaquam Apin sacerdotes adduxere, Cambyses veluti vecordior, educto mucrone quum vellet ferire ventrem, femur percussit, cachinnansq; ad sacerdotes inquit, O capita nequam, huiuscemodi dij existunt, sanguine atque carne præditi & ferrum sentientes? dignus nimirum AEgyptijs hic deus. nos certè ludibrio habuisse non iuuabit. Hæc loquutus imperauit ijs quorum hoc munus erat, vt sacerdotes quidem flagris cæderent: cæteros autem AEgyptios, vt quenque feriantem adipiscerentur, occiderent. Ita festum solutum est, sacerdotes mulctati: Apis sauciatus femur, in templo iacens extabuit: quem è vulnere extinctum tumulauere sacerdotes clam Cambyse. Ob hoc scelus, (vt AEgyptij aiunt) continuò Cambyses insaniit: [3] quum ne compos mentis quidem fuisset, exorsus primum perpetrare facinus in Smerdin, ex eisdem sibi parentibus fratrem, quem ex AEgypto remiserat in Persas liuore commotus quòd solus ille Persarum arcum quem Ichthyophagi ab AEthiope attulerāt, [4] ad duos digitos traheret: quod nemo alius è Persis poterat. Smerdi in Persidem profecto hanc vidit in somnis Cambyses visionem: Nuntius quidam è Persis veniens, ei nuntiare est visus, Smerdin in regio sedentem solio cœlum contingere vertice. Ob id Cambyses sibi metuens, ne se necato à fratre occuparetur imperium, mittit in Persas ad illum interi-

76 (margin)

1 Nec plura loquutus.

2 In lingua scarabeum.

3 Quum ne prius quidé compos mẽtis fuisset. *Quæ verba nõ iam sunt AEgyptiorum, sed ipsius authoris. q. d. Dicũt illum AEgyptij hinc furore correptum. at qui ne antea quidem mentis compos erat.* exorsus, &c.

4 Ὅσον ἐπὶ δύο δακτύλους, *quod Gallicè dicitur, A deux doigts pres. Pro Traheret autẽ vertendum potius Adduceret, aut Tenderet siue Intenderet. hæc enim de arcu potius dicũt. vt & ipse Herodotus in sequentibus dicit διατείνειν τὸ τόξον.*

mendum Prexaspem, sibi ex omnibus Persis virum fidelissimum. Hic vbi Susa conscendit, Smerdin necandum curauit, (vt quidam aiunt) quum eum eduxisset venatum: quidam inquiunt, quum ad mare rubrum produxisset, ibi eum demersisse. Et hoc quidem initium scelerum Cambysis extitisse ferunt: secundum autem scelus, sororis necationem, in AEgyptum eum sequutæ: quæ ex eisdem parentibus erat soror, atq; eadem vxor: quam hunc in modum acceperat vxorem. Quum antehac Persæ sorores in matrimonium accipere nequaquam consueuissent, Cambyses vnius sororum amore captus, cupidusq; deinde ducendi illam vxorem, [1] quum propter rei insolentiam laboraret efficere, accersit eos qui regij iudices nominantur. Fiunt autem delecti è Persis viri, suntq; [2] perpetui, nisi delicti alicuius comperti fuerint. Isti apud Persas ius dicunt, & legum patriarum sunt interpretes, & ad eos omnia referuntur. Hos Cambyses percontatur, num qua lex sit quæ sinat volentem cum sorore contrahere matrimonium. Iudices & iustè & [3] ingenuè respondentes, negant vllam se inuenire legem quæ sinat fratri nubere sororem: quandam tamen inuenire legem, qua liceat regi Persarum facere quicquid libeat. Ita neque legem abrogarunt metu Cambysis: & ne legem tuentes ipsi perirent, aliam inuenerunt adiutricem eius qui sororem in matrimonium ducere vellet. Tunc itaq; Cambyses [4] eam quam dixi accepit vxorem, aliquantoque pòst & alteram. Harum iuniorem quæ ipsum in AEgyptum comitata est, interemit. Cuius mors, quemadmodum illa Smerdis, anceps refertur. nam Græci quidem aiunt, dum Cambyses duos catulos, alterum leonis alterum canis committit, hanc interfuisse spectaculo; & quum à leunculo catulus superaretur, alterum catulum huius canis fratrem, abrupto loro superuenisse: & quum duo essent, ita superiores leunculo extitisse. Et Cambyse, dum id cernit, capiente voluptatem, hanc ei assidentem illacrymasse. Ea re animaduersa, Cambysem interrogasse quidnam lacrymaretur: & mulierem dixisse, se viso catulo suppetias fratri ferente, ideo flere quòd subierit memoria Smerdis, cuius sciret neminem fore vltorem. Ob hoc dictum Græci illam à Cambyse fuisse interemptam

1 Quum rem nouam facere in animo haberet.

2 Donec moriantur.

3 Et cautè respond.

4 *Eam quam diligebat. vel, Amicam illã.*

emptam memorant: AEgyptij verò ob id quòd quum ad mensam discumberetur, mulier lactucam sumpsit, eiusque decerptis foliis, virum interrogauit vtrum discerpta lactuca an densa pulchrior foret: quum hic respondisset, Densa: hanc, inquit, lactucam aliquando imitatus es, qui Cyri domum denudasti. Ibi Cambysem indignatione percitum, insiliisse calcibus in prægnantem, eamque abortu edito decessisse.[1] Ita Cambyses in præcipuos domesticorum insaniit, siue id propter Apin, siue aliunde, qualia multa in rebus humanis mala contingere consueuerunt. Etenim fertur Cambyses ab ipsis natalibus grandi laborasse morbo, quem quidem sacrum nominant: vt haud ab re fuerit, cuius corpus magna ægritudine inualidum esset, eius ne mentem quidem sanam fuisse.[2] Atque in alios quoque Persas insanisse, veluti in Prexaspem, quem præcipuo honore prosequebatur, & qui ad eum nuntios perferebat: & [3] cuius filius Cambysis vina miscebat, qui honos & ipse non paruus est: ad hunc (*inquam*) fertur dixisse Cambyses, Quémnam virum Persæ me esse censent, aut qualem de me sermonem habent? Et iste ei respondisse, Here, cætera quidem omnia in te magnis laudibus ferunt, sed nimis te [4] vino deditum aiunt esse. Hæc Prexaspes de Persis respondit. Quibus ille indignatus, Siccine, inquit, Persæ mé aiunt vino deditum desipere, nec mentis esse compotem? ergo in eo quod prius dixerunt, non veri fuere. Nam senatum Persarum (cui intererat Crœsus) aliquando interrogarat Cambyses qualis ipse videretur esse vir ad patrem Cyrum adæquandum. Et illi responderant, eum patre esse præstantiorem, qui & omnia illius haberet, & AEgypti ac maris accessionem adiecisset. hæc quidem Persæ dicebant. Sed Crœsus qui aderat, displicente ei quæ dicebatur sententia, ad Cambysem inquit, Mihi tu quidem Cyro genite, non videris adæquandus esse patri: nondum enim tibi est filius qualem ille te reliquit. Hoc audito Cambyses delectatus, Crœsi sententiam approbauit. Quorum nunc reminiscens, ad Prexaspem iratus inquit, Intellige nunc ipse per te nunquid Persæ vera dicant, an hæc dicentes ipsi desipiant. Nam si filij tui qui in vestibulo stat, medium cor non frustrato ictu percussero, constabit [5] nihil esse

1 *Id est, Talia per insaniam fecit præcipuis, &c.*

2 Hæc autem aduersus alios Persas insaniit. *Id est, Per insaniam egit.* Fertur enim ad Prexaspem dixisse, quē præcip.

3 Cuius filius à poculis ei erat.

4 *Non legit φιλονεικίῃ, sed φιλοινίῃ, quam lectionē sequentia comprobare videntur.*

5 Id est, Vanum esse, *vel, friuolum.*

quod Persæ dicunt: sin aberrauero, constabit Persas vera loqui,[1] & me esse intemperantem. Hoc loquutus, intendit arcum, puerumque percussit: atque eum collapsum iussit discindi, & inspici ictum. quumque in corde sagitta esset inuenta, ob id lętabundus atque cachinnans, ad patrem pueri inquit, Prexaspes, facta est tibi fides non me insanire, sed Persas. Verùm nũc mihi dicito quémnam ex omnibus hominibus iam noris ita ad destinatum emittere sagittas. [2] Prexaspes hominem aduertens esse vesanum, & in ipsum quoq; insanientem, Here, inquit, ego ne deum quidem arbitror tam probè iaculari. Et tunc quidem hoc perpetrauit. Altero die, duodecim Persas primoribus [3] pares,[4] ob nullius momenti causam necauit, viuos in caput defodiens. Hæc eum facientem Crœsus Lydus censuit his verbis admonendum, Rex, cuncta noli ætati atque iræ indulgere: sed cohibe & compesce teipsum. Conducit tibi te prouidum esse: & sapientis est prospicere: tu verò viros interficis tuos populares ob nullius momenti causam, interficis etiam pueros: qualia si multa facies, cõsidera ne abs te deficiant Persæ. Enimuero pater tuus Cyrus, etiam atq; etiam mandans, mihi præcepit vt te commonefacerem, subiiciendo quicquid boni comperirem. Hoc illi Crœsus beneuolentiam præ se ferens consulebat. Ad quem Cambyses respondens, Etiam mihi tu, inquit, dare consilium audes, tanquam bene aut tuam ipsius patriam administraris, aut patri meo consulueris, iubens eum traiecto flumine Araxe tendere aduersus Massagetas, quum illi vellent transire in terram nostram. Imò & teipsum malè præsidentem patriæ tuæ, & Cyrum tibi credentem perdidisti. sed ob id nequaquam gauisurus: quia olim iam debebam captare in te occasionem. [5] Arcumque corripiebat tanquam hominem confixurus. at Crœsus cursu se foras proripuit. [6] Hic vbi non habet in quem telum dirigat, mandat ministris vt illum comprehensum interimant. Ministri, qui mores eius nossent, Crœsum abdiderunt: hac ratione, vt si Cambyses facti pœnitens requireret Crœsum, eo producto donis afficerentur quòd illum seruassent: si non pœniteret, nec desideraret, tunc hominem interficerent. Nec ita multo pòst quum Cambyses desideraret

Cræsum,

1 Et me non sapere.

2 At Prexaspẽ quum animaduerteret hominẽ mente esse captũ, & sibi timeret, dixisse, Here, ego, &c.

3 *Non legit ὁμοίᾳ, sed ὁμοίους: vt & in uet. cod.*

4 Ob nullũ morte dignũ crimen. *Vel, Nullo crimine mortem cõmeritos. Sic & statim pòst.*

5 Hęc quum dixisset, arcũ corripiebat, &c.

6 At hic quũ illum configere non posset, *vtpote qui se foras proripuisset.*

Crœsum, ministri hoc animaduertentes, enunciant ei hominem superesse. Cambyses se quidem inquit Crœso superstite gaudere, sed iis qui illum seruassent, veniam non daturum, sed mortem allaturum, prout & fecit. Multa huiusmodi tam in Persas quàm in socios, quum Memphi moratus est, Cambyses faciebat [1] insania. Adeoque vetusta recludens sepulchra, mortuos inspiciebat. Etiam templum Vulcani adiens, multo derisu simulachrum illius cauillatus est. siquidem statua Vulcani simillima est iis diis quos Pataicos vocant Phœnices, quos in triremium proris Phœnices circumferunt: quos qui non vidit, ego sic ei indicabo, esse illos Pygmæi viri imagine. In templum quoq; Cabirorum, inaccessum alteri quàm sacerdoti, ingressus est: & quæ illic erant simulachra, multis in ea iocatus verbis, concremauit. Sunt enim & hæc illis Vulcani similia, à quo se hi homines aiunt esse oriundos. Cum multa igitur apud me documento sunt, Cambysem vehementer insanisse, tum verò illud, quòd alioqui non tentasset templa [2] legésque habere ludibrio. Nam siquis vniuersis hominibus præbeat facultatem optimas ex omnibus leges eligendi, profectò cunctas vnusquisque rimatus, suas eligeret. Non igitur credibile est alium quàm dementem, talia ludibrio habere. At ita de suis quenque legibus sentire, licet cum aliis coniecturis colligere, tum etiam hac: Darius accitos qui in sua ditione erant Græcos percontatus est quanta pecunia vellent defunctis parentibus vesci: illis negantibus vlla se pecunia hoc esse facturos, Darius dehinc Græcis præsentibus, & quæ dicebantur per interpretem discentibus, interrogauit eos Indos qui Callatiæ nominantur, qui vescuntur parentibus, quantum accipere pecuniarum vellent vt patres defunctos igne comburerent. Indi vehementer reclamantes, meliora illum ominari iubebant. Atque ita moribus comparatum est: rectéque mihi videtur [3] Pindarus fecisse vt diceret morem omnium esse regẽ. Cæterùm dum Cambyses in AEgyptum contendit, Lacedæmonij quoque intulere bellum Samo & Polycrati AEacis filio, qui Samum vi occupauerat, eamque inter initia trifariam partitus erat cum fratribus Pantagnoto & Sylosonte: quorum deinde altero necato, altero qui erat iunior eiecto, totam

78

1 *Vel, Per insaniam.*

2 Ritusque.

3 Pindarus cecinisse, morem, &c. *nam* ποιῆσαι *de poetis dicitur, vt Lat. canere.*

ſolus obtinebat, inito fœdere cum Amaſi rege AEgypti, cum quo hoſpitium habebat, mittens munera viciſſimq; accipiens. Breuique ſtatim tempore res eius adeò proceſſerunt vt per Ioniam cæteramque Græciam celebrarentur. Quocunque enim [1] bellum intulerat, cuncta ei proſperè cedebant, quum haberet centum [2] biremes, mille ſagittarios, inuadens omnes ſine vllo cuiuſquam diſcrimine: quòd diceret ſe magis gratificari amico ſi ei quæ abſtuliſſet redderet, quàm ſi [3] nihil adhuc auferret. Multas itaque hic inſulas, multa etiam in continente oppida capiebat. Leſbios enim cum omnibus copiis opem Mileſiis ferentes, nauali prælio vicit cepitque, qui omnem foſſam mœnia Sami ambientem vincti foderunt. Atque res Polycratis tantopere ſecundas eſſe non latuit Amaſin, cui hoc curæ erat. Sed quum aſſiduè forent multo ſecundiores, Amaſis libellum Samum miſit in hæc verba ſcriptum, AMASIS POLYCRATI ITA INQVIT, Mihi quidem, feliciter agi cum viro amico meo & hoſpite, audire voluptati eſt: tamen tuæ magnæ proſperitates mihi non placent, qui intelligo quàm inuidum numen ſit. Quod ad me attinet, malim tum meas ipſius, tum eorum qui mihi curæ ſunt [4] res nunc proſperè ire, & ita *per varias fortunæ vices* æuum traducere, quàm in omnibus mihi proſperè cedere. Tu itaque mihi obtemperando, hoc aduerſus proſperitates agito: diſpice quid tibi ſit quod plurimi facias, quódque amiſſum tibi maximè doleret: id vbi inueneris, ita abiicito vt nunquam [5] ad homines veniat. Quòd ſi proſpera tua deinceps non variabuntur aduerſis, medeare tu tibi ſubinde eo modo quem tibi ſubieci. Hæc quum legiſſet Polycrates, & in animum demiſiſſet, tanquam bene ſibi ab Amaſi præcepta, diſquirebat quódnam ſuorum ornamentorum eſſet quo amiſſo maxima ipſe moleſtia afficeretur: atque hoc tandem quæritando inuenit. Erat ei gemma ſignatoria ſmaragdus, quam geſtabat auro incluſam, opus Theodori Samij Telecle geniti. hanc vbi abiiciendam ſtatuit, ita abiicere libuit: [6] Biremem conſcendit: eam dehinc viros quibus illam inſtruxerat, in pelagus educere iubet. Et poſtquam ab inſula procul aberat, detractum ſibi ſigillum, iis qui vnà nauigabant inſpectantibus abiecit in pelagus: hoc

1 Bellum inferre cogitaret.

2 Centũ naues quinquaginta remorum.

3 Nihil ab initio abſtuliſſet.

4 Res nunc proſperè ire, nunc infeliciter cedere. *Vel potius, Ex rebus alias feliciter, alias infeliciter cedere: Poſt* cedere, *adde*, Nec enim adhuc de quoquam audiſſe me puto, qui quum in omnibus felix fuiſſet, non tandem malè perierit funditus.

5 *Id eſt, In hominum conſpectum.*

6 Quinquaginta remorũ nauem.

gus: hoc acto renauigauit. Reuerso domum, quum ex iactura afficeretur, quinto sextóve quàm hæc acta sunt die, hoc ei casu euenit. Piscator quidam captum à se piscem, grandem sanè ac pulchrum, putauit dignum quo Polycratem donaret, eum ad fores quum attulisset, dixit se in conspectum Polycratis ire velle: à ianitore permissus, donans Polycrati piscem, Rex, inquit, hunc ego quem cepi piscem, etsi operis manuariis vitam tolero, tamen non iudicaui ferendum à me esse in forum, sed te tuaque potentia dignum. Eum itaque affero tibi, donoque. His verbis iste delectatus, ita respondit, Tu verò probè, nec facto solo, sed etiam oratione apud me iniisti gratiam: ad cœnamque te vocatum volo. Hæc magni faciens piscator domum abiit. piscem ministri rescindentes, offendunt in eius aluo sigillum Polycratis. Quod vbi viderunt sumpseruntque, ad Polycratem lætabundi quamcelerrimè pertulerunt. Eóque illi reddito, referebant quo pacto fuisset inuentum. [1] Polycrates, quemadmodum res diuinitus contigit, singula quæque à se gesta retulit in libellum: & qua ratione quod amiserat recepisset. Hæc vbi scripsit, in Ægyptum misit. Quibus tabellis Amasis perlectis quæ à Polycrate venerant, [2] intellexit non posse præstare hominem vt alterum hominem fato impendenti eripiat: vtque Polycrates bene iam moreretur, bonam fortunam semper expertus, qui ea quoque reperiret quæ abiecisset. Misso itaque Samum caduceatore, dixit se ius cum illo hospitij soluere. Quod ideo fecit ne in tristem aliquem grauemque casum incidente Polycrate, animi dolorem veluti de hospite ipse contraheret. Aduersus hunc igitur Polycratem in omnibus bene agentem, Lacedæmonij sumpsere expeditionem, acciti ab iis Samiis qui post hæc Cydoniam in Creta condiderunt. Polycrates, misso clanculum caduceatore ad Cambysem Cyri filium, aduersus Ægyptum copias comparantem, orauit vt nunciis ad se in Samum missis, rogaret aliquid copiarū. Quod audiens Cambyses, libēter in Samum misit ad rogandas à Polycrate nauticas copias, quas secum iste mitteret in Ægyptum. Polycrates, delectis quos maximè suspicabatur è popularibus suis ad rebellionē spectare, quadraginta triremes misit Cambysi, mandans ne retro

79

1 Polycrates, quum eum subiisset diuinum quiddā id esse, scribit quæ fecisset, & quæ post illa à se facta sibi contigissent. *Vel, Quæ quid sibi post eā rem factam accidisset.*

2 Didicit fieri non posse vt homo hominem à re quę euentura est retrahat: & Polycrati non felicem fore tandem rerum exitū, qui per omnia prospe-rā fortunam experiretur: adeò vt ea etiam reper.

eos dimitteret. Et alij quidem negant Samios à Polycrate missos, in AEgyptum peruenisse: sed quum in Carpathio mari cursum tenerent, inter se colloquutos decreuisse ne porrò tenderent. Alij verò aiunt peruenisse in AEgyptum, ac retentos inde fugam fecisse: & in Samum redeuntes, Polycratem cum classe occurrentem superasse, atque in insulam exisse: sed pugna pedestri commissa repulsos, ita Lacedæmonem nauigasse. Sunt qui dicant penes eosdem, ab AEgypto redeuntes aduersus Polycratem, extitisse victoriam: non rectè dicētes mea opinione. Neque enim oportuisset illos asciscere Lacedæmonios, si per se ad resistendum Polycrati validi erant. Præterea nec ratio dictat vt cui permulti aderant, cum auxiliarij mercede conducti, tum domestici sagittarij, is à Samiis redeuntibus numero paucis fuerit superatus: quum præsertim liberi ciuium atque vxores sub Polycrate essent, quos iste inter naualia coactos tenebat, ideo paratos vt si ij qui secum erant, eum redeuntibus aliis prodidissent, vnà cum ipsis naualibus combureret. Posteaquam verò Samij qui à Polycrate exacti erant, Spartam venerunt, adeuntes principes multa sanè (qualia supplices) commemorabant. Quibus illi primo congressu responderunt, eorum quæ isti dixissent, priorum quidem oblitos esse se, posteriora verò non intelligere. Secundo deinde congressu nihil aliud isti dixerunt, nisi allato panario, illud pane indigere. Quibus iidem responderuut [1] panario superfuturum. [2] Itaque opem ferendam eis censuerunt. Atq; vbi rem apparauere, cum exercitu in Samum se contulere, referendæ gratiæ causa, vt Samij aiunt, quia illis aliquando Samij aduersus Messenios auxilio fuissent: vt verò Lacedæmonij aiunt, non tā quia tutari deberent Samios, q̄ vt eosdē vlciscerētur ob interuersum craterem, quē Crœso portabant, & ob thoracē ab Amasi rege AEgypti ipsis missum. Interceperāt enim Samij priore quàm craterē anno, thoracem lineū quidem, sed frequētibus animalium figuris ex auro lanaque versicolore, [3] è ligno intertextum: ob id admiratione dignum, quòd quum inscriptæ eius venationes essent exiles, tamen singulæ in se habebant tricenas ac sexagenas bestiolas, singulasque euidentes: hoc mirum reddebat thoracem. Qualis alter est quem in Lindo Mi-

nerux

1 Illos panario superuacaneam orationem curiosè addidisse. Q. d. *Debuisse illos contētos esse panarium seu saccum ostendere. Videtur hic verus esse huius loci sensus, cui tamen fortasse vox aliqua deest.*

2 Ferendam tamen illis opem cens.

3 Ex xylo intertextū, quē admiratione dignum reddebant singula eius fila, quæ quū exilia essent, tamen singula in se tricena ac sexagena fila, & quidē euidentia singula habebāt: Talis & alter est quem in Lindo Min. idem Am. dedicauit. Ad hanc verò in Samum expeditionem adiuuerunt etiā Corinthij lubenter.

neruæ idem Amasis dedicauit. Compatauerunt itaque Lacedæmonij exercitum aduersus Samum, vt Corinthios quoque solicitarent. In quos etiam Samiorum extabat iniuria ætate quæ præcessit hanc expeditionem, circa idem tempus facta quo crater interuersus est. Nam quum Periander Cypseli filius, Sardis ad Halyattem castrandos mitteret trecentos primorum Corcyræorum liberos, Corinthiique qui illos ducebant, Samum appulsi essent, audita Samij causa cur Sardis pueri ducerentur, primùm edocuere pueros vt [1] puluinar Dianę contingerent: deinde non sinentes [2] abstrahi eosdem è puluinari, quum prohiberent Corinthij præbere illis alimenta, ipsi diem solennem egerunt, quem nunc quoque per id tempus celebrant. Quum enim nox aduenerat, quamdiu pueri precabantur, tamdiu exercebant choros virginum atque adolescentium. Tunc autem choros exercentes, esculenta fecerunt ex sesamo ac melle, quæ distribuenda ferrentur: vt ea Corcyræorum filij rapiẽtes alimenta haberent. idq; eousque factum est dum Corinthij pueris quos asseruabant omissis abierunt. Ita Samij pueros Corcyram reduxerunt. Quòd si defuncto Periandro, Corinthiis cum Corcyræis amicitia extitisset, non ob hanc causam Corinthij [3] aduersus Samios expeditionem sumpsissent: nunc ab ipsa vrbe Corcyrensi à se condita, Corinthij semper cum Corcyræis discordes mutuò fuere. Huius igitur rei memores Corinthij, exhulcerato in Samios animo erant. Mittebat autem Periander ad castrandum Sardis primorum Corcyræorum delectos pueros, vlciscendi facinoris gratia quod Corcyręi priores in eum admiserant. nam posteaquam vxorem suam Melissam necauit Periander, accidit vt ad superiorem calamitatem hæc quoque accederent: Erant ei ex Melissa liberi duo, vnus decem & septem, & alter duodeviginti natus annos. hos auus maternus Procles Epidauri tyrannus ad se accitos ea ꝓsequebatur charitate qua debebat nepotes ex filia. Quos vbi remittẽdos statuit, priusquam dimitteret, Scitis, inquit, pueri, quisnam matrem vestram interemit? Hoc dictum, ei qui maior natu erat, nullius momenti habitum est: at minori, cui nomen erat Lycophroni, ita doluit, vt reuersus Corinthum, patrem neque prior affatus sit, neque af-

[1] Templum.

[2] Abstrahi supplices è tẽplo, quum prohib.

[3] Ad sumendam in Samios expeditionem operas contulissent.

fantem reaffari, ac ne interroganti quidem responsum reddere voluerit. Eum Periander tandem sanè indignatus è laribus eiecit. Quo eiecto, maiorem natu percontatur quænam cum eis auus esset colloquutus. Ille narrare vt se auus amantissimè accepisset: non tamen facere mentionem dicti illius quod Procles in eis dimittendis dixisset, [1] quippe quòd in mentem non admiserat. Periander dicere, nulla ratione fieri posse quin aliquid illis ab auo sit suggestum: itaque percontando instare. Tunc adolescens in memoriam rediens, id quoque dictum fuisse narrauit. [2] Quod Periander in animum accipiens, tamen nolens aliquid filio concedere indulgentius, mittit ad eos apud quos filius ab ipso expulsus degebat, prohibitum ne adolescentem in domum excipiant. Iste illinc eiectus, in alteram se domum conferebat: sed ab hac quoque abiiciebatur, Periandro iis qui acceperant comminante, atque vt arcerent imperante. Expulsus hinc in aliam sodalium domum se contulit. Ille etsi formidantes, tamen quòd esset Periandri filius, hominem excipiebant. Ad postremum Periander edictum proposuit, quisquis hunc in domum reciperet, aut alloqueretur, eum sacram [3] pœnam Apollini debiturum, quantam ipse nuncupabat. Ad hoc edictum quum nemo illum in domum reciperet, nemo affari vellet, ne ipse quidem putauit rem desperatam esse tentandam: sed intra porticus se tenens, assiduè versabatur. Quem die quarta Periander illuuie & inedia enectum cernens, misertus est, depositaque ira, propius accedens, Fili, inquit, vtrum est optabilius, istúdne quod faciendo pateris, an patri obtemperando, tyrannidem atque opes accipere quæ ego habeo? qui quum sis & meus filius & beatæ Corinthi rex, prætoptasti mendicam vitam, obsistendo atque irascendo illi cui minimè debebas. Nam siquid calamitatis illinc accidit vnde suspicionem in me habes, id mihi accidit, eiusque ego particeps eo magis sum quòd ipse id perpetraui. Tu verò, edoctus quanto satius sit [4] inuidiosum quàm miserabilem esse, & simul quid sit in parentes & in meliores se irasci, abi domum. Periander quidem his verbis filium [5] castigabat: ille autem nihil patri respondit, nisi ipsum sacram [6] pœnam deo debere, quòd in ipsius colloquium venisset.

80

[1] Quippe qui eius non meminisset, & animum ad id non aduertisset.

[2] Ad quod Per. animum aduertens.

[3] Mulctam.

[4] Inuidiam quàm commiserationem mouere.

[5] Corripiebat.

[6] Mulctam.

Ibi

Ibi Periander animaduertens malum filij [1] vehementius esse quàm vt corrigi posset, ab oculis eum sibi amandandum putauit, nauigio in Corcyram misso. nam Corcyræ quoque imperitabat. Eo autem amandato, bellum socero Procli intulit, tanquam præcipuo harum rerum autori. Expugnataque Epidauro, Proclem cepit, quem tamen viuum seruauit. Interiecto deinde tempore quum senuisset Periander, sibique esset conscius se non esse amplius parem administrandis obeundisque rebus, mittit Corcyram accersitum Lycophronem ad tyrannidem administrandam. Nam in maiore filio non erat indoles, hebetiorque esse ei videbatur. Lycophron ne [2] responsione quidem est dignatus eum qui sibi nuntium afferebat. At Periander in amorem adolescentis propensus, rursus ad eum misit sororem filiam suam, sperans fore vt ille huic præcipuè auscultaret. Hæc, vbi venit, Fili, inquit, mauis tyrannidem recidere in alios, & domum patris tui ad alienos dispergi, quàm tu ipse habere illuc reuersus? Redi quæso ad penates, desine tibimet officere. [3] Læua possessio est peruicacia: noli malum medicari malo. Multi mansuetiora [4] iustioribus præponunt, multi materna sectantes, paterna perdiderunt. Lubrica res est tyrannis, cuius multi sunt amatores. Pater senex est prouectæque ætatis: tua ipsius bona ne aliis tradas. His illa verbis ad inducendum appositis fratrem alloquebatur, à patre edocta. Cui iste respondens, negat se iturum Corinthum quoad patrem superesse audiret. Hoc quum mulier renuntiasset, tertiò Periander caduceatorem mittit, qui dicat se quidem in Corcyram velle concedere, sed vt hic Corinthum proficiscatur ad tyrannidis successionem. Id approbante filio, Periander Corcyram ipse veniebat, iuuenis Corinthum mittebatur. Hæc omnia edocti Corcyræi, ne ad ipsorum regionem Periander accederet, adolescentem interimunt. Ob hæc igitur Periander de Corcyræis vltionem sumebat. Lacedæmonij ingenti cum classe vbi peruenere, Samum obsederunt, succedentesque muro, turrem mari imminentem iuxta suburbana transcenderũt. Sed mox cum magna manu suppetias ipso ferente Polycrate, reiecti sunt. Sed quum à superiore turri (quæ tergo montis prominebat)

1 Eiusmodi esse cuius sanandi ratio nulla iniri posset. *Vel, Nulla via esse sanabile. Magis ad verbũ, Nullum exitum habere.*

2 Interrogatione. *Vel, compellatione.*

3 Sinistra. *Vel, infausta.*

4 Iustis æquitatem anteponunt. *i. Æquum & bonum summo iuri præferunt.*

erupiſſent tum auxiliarij, tum ipſorum Samiorum permulti, & aliquantiſper Lacedæmonios ſuſtinuiſſent ipſi, retro fugam fecerunt, inſequentiq; ab hoſte cædebantur. Quòd ſi Lacedæmonij qui aderant, Archiæ & Lycopæ ſimiles exſtitiſſent, eo die capta Samus fuiſſet. Siquidem Archias & Lycopes ſoli cum Samiis ad murum refugientibus irrumpentes, intercluſa ad redeundum via, intra vrbem Samiorum occubuerunt. Equidem ipſe cum alio Archia Samij filio, eodemque tertio ab hoc Archia, congreſſus ſum [1] apud Pitanen (huius enim tribus erat, quæ ex omnibus hoſpitibus maximè Samios honorabat) ſibi dicente Samio nomē à patre fuiſſe inditum, quòd eius pater Archias ſtrenuè pugnans, Sami mortem oppetiſſet: ſe verò ideo Samiis honorem habere quòd auus ſuus fuiſſet à Samiis publicè affectus egregia ſepultura. Lacedæmonij, quadraginta diebus in obſidendo abſumptis, quum in ſuſcepta re nihil admodum proficerent, in Peloponneſum redierunt. Fertur Polycratem, (vt rumor quidam temerarius emanauit) magnum numerum monetæ patriæ è plumbo percuſſiſſe, eamque auro induxiſſe, ac Lacedæmoniis dediſſe: atque ea accepta illos receſſiſſe. Hanc primā expeditionem Dores aduerſus Aſiam per Lacedæmonios ſuſceperunt. Samij qui Polycrati bellum intulerant, poſteaquam à Lacedæmoniis ſe relictum iri vident, & ipſi tranſmiſerunt in Siphnum. deficiebant enim pecuniæ. Vigebant autem ea tempeſtate Siphniorum res, eratque hæc inſularum locupletiſſima, vt in qua auraria & argentaria metalla eſſent, vnde tantum pecuniæ fiebat vt ex decima eius parte reponeretur apud Delphos theſaurus locupletiſſimo cuiq; par, Siphniis pecuniam quæ quotannis conficiebatur, diſtribuentibus. Qui vbi theſaurum confecerunt, nūquid diu permanere poſſent ipſis præſentia bona, cōſuluere oraculum. Eis ita Pythia reſpondit,

81

> [2] *Quum tamen in Siphno fuerint prytaneia cana,*
> *Cana fori facies, tunc vir vafer adſit oportet,*
> *Qui notet è ligno agmen, legatumque rubentem.*

Erant eo tempore Siphniis [3] prytaneium forumque Pario lapide exculta: hoc autem oraculum Siphnij neque tunc ſtatim, neque poſt aduentum Samiorum intelligere potuerunt.

1 Apud Pitanen (huius enim tribus erat) qui ex omn. hoſp. Samios potiſſimùm honorabat, ſuoq; patri impoſitū Samij nomen dicebat, quòd ſuus pater Archias ſtr. &c. *Valla autem ita uertit quaſi* ὃς, *quod eſt ante* ξείνων, *referat* δῆμον, *quum referat* Ἀρχίην.

2 *Hæc explicantur ſtatim poſt.*

3 *Id eſt domus publica.*

tuerunt. Nam Samij [1] quum velocissimè ad Siphnum applicuissent, miserunt ad vrbem cum legatis vnam è nauibus. Veteri autem instituto naues omnes erant rubrica delibutæ: atque hoc erat quod Siphniis Pythia prædixerat, vt obseruarent ligneum agmen ac rubrum legatum. Nuncij igitur vbi peruenere, decem sibi talenta mutuari precabantur. Negantibus Siphniis se mutuaturos, Samij eorum agros populabantur. Id audientes Siphnij, continuò occurrentes, commissa pugna fugati sunt: eorumque multi ab vrbe interclusi, quos postea centum talentis recuperauere.. Ab Hermioneis quoque Samij pecuniarum loco insulam Thyream acceperunt, Pelopõneso adiacentem, quam Trœzeniis commendauerunt: ipsi Cydoniam in Creta condiderunt, quum illuc non ea de causa nauigassent, sed vt Zacynthios ex insula summouerent. In hac vrbe quinquennium degentes, ita rem bene gesserunt vt templa quæ nunc in Cydonia visuntur, isti fecerint, & Dictynnes præterea delubrum. Sexto eos anno AEginetæ nauali prælio victos cum Cretensibus diripuerunt, ac rostratas naues mutilauerunt, eaque rostra apud Mineruæ templum in AEgina affixerunt. Hæc AEginetæ Samiis fecere, infensi quòd illi antea sub Amphicrate rege, bello AEginæ illato, magnis cladibus illos affecissent, & inuicem affecti fuissent. & hæc quidem fuit causa. Protraxi autem sermonem de Samiis ob hoc magis, quòd tria sunt apud eos opera Græcanicorum omnium maxima. Vnum, montis in centum quinquaginta passus editi, à cuius imo fossa incipiens ad contrarium os deducta est, longitudinis septem stadiorum: celsitudinis autem ac latitudinis, vtrinque octonûm pedum. Item per eam totam altera fossa depressa est [2] viginti cubitorum, triplo maioris latitudinis, per quam deriuata à magno fonte aqua fistulis in vrbem deducitur. Huius fossæ architectus extitit Megarensis Eupalinus Naustrophi filius. Alterum è tribus operibus est agger circa portum in mari, ad viginti passus altitudinis, duobus amplius stadiis longitudinis. Tertium opus est templum omnium quæ nos vidimus amplissimum, cuius architectus primus extitit Rhœcus, Philei filius, indigena. Horum operum gratia sermonem aliquanto magis ex-

[1] Quumprimũ Siph. applicuerunt.

[2] Viginti cubitorum altitudinis. *i. profunditatis*, triũ autẽ pedum latitudinis. *Valla autem pro τρίπου legit τριπλοῦ.*

tendimus. Cambyse Cyri circa AEgyptum immorante, ac desipiscente, duo magi iidemque fratres[1] coniurauerunt: quorum alterum Cambyses reliquerat rei domesticæ curatorem. Hic cognita Smerdis nece, quæ occultabatur, paucisque Persarum erat nota, plerisque eum viuere arbitrantibus, [2] rebellandum sibi putauit, atque ita rem esse aggrediendam. Erat ei in regia germanus, quem dixi vnà coniurasse, corporis habitu quamsimillimus Smerdi Cyri filio, quem Cambyses fratrem suum interemerat: nec specie tantum corporis Smerdi assimilis, sed etiam cognominis. Hunc virum magus Patizithes instructum quemadmodum ipse illi omnia peracturus esset, in regium solium perducit. Hoc acto, caduceatores cum alia in loca, tum verò in AEgyptum dimittit ad exercitum, qui edicerent vt Smerdi Cyri filio deinceps obedirent, non Cambysi. Hæc caduceatores alij alibi edixere. Is quoque qui ad Ægyptum delegatus erat, (inuenit autem Cambysem atque exercitum in Ecbatanis Syriæ agentem) stans in medio, præcepta magi exposuit. Hæc audiens Cambyses, vera loqui caduceatorem ratus, seque à Prexaspe esse proditum, quòd missus ad occidendum Smerdin, rem non peregisset, intuens in eum, Prexaspes, inquit, rem mihi non exequutus es quam iniunxeram. Ad quem ille, Ista here, ait, haudquaquam vera sunt, vt aut frater tuus aliquando rebellet in te, [4] aut quippiam ex illo viro certaminis existat magni exiguíve. quippe quum ego sim exequutus quæ tu mihi imperasti, quiq; hominem meis ipsius humarim manibus. [5] Quòd si defuncti rebellant, expecta vt etiam Astyages Medus in te rebellet: sin autem ita habet vt antea habebat, nihil tibi ex illo nouum amplius germinabit. Igitur mitte mecum qui assequantur caduceatorem, qui percontando indagent [6] nũquid à quo Smerdi rege nobis denuntiatum venit, eum audierit. Hæc loquentem Prexaspem Cambyses audiens, quum ei placuissent, confestim ad assequendum caduceatorem mittit. Eum, vbi rediit, Prexaspes his verbis interrogauit, O homo, quandoquidem te ais à Smerdi Cyri filio venire nuntium, dicito veritatem: qua dicta, abito sospes. Vtrum Smerdis ipse in conspectum datus tibi ista mandauit, an quispiam eius ministrorum?

Tum

82

1 Rebellauerunt. *Vel, Insurrexerunt.*

2 Inuadendũ regnum.

3 Rebellasse. *Vel, Insurrexisse.*

4 Aut vlla contentio. *vel disceptatio,* magna aut parua ex illo aduersus te oriatur.

5 Si fortè tamen mortui resurrexerũt, puta fore vt etiam Astyages Medus rebellet: sin res ita se habent vt antea. *i. si mortui nihilo magis nunc resurgunt quàm antea,* fieri nõ potest vt nouum aliquod malum ab illo tibi repullulet.

6 A quo veniens. *i. missus,* nos Smerdi dicto audientes esse iubeat.

» Tum ille, Equidem, inquit, ego Smerdin Cyri filium, ex quo Cambyses aduersus Ægyptum fecit expeditionem, nunquam conspexi: sed magus quem Cambyses rerum suarum familiarium procuratorem constituit, is mihi ista mandauit, dicens Smerdin Cyri filium [1] optare hæc apud vos dici. Hæc ille loquens, nihil ementitus est. Tum Cambyses, Prexaspes, inquit, tu quidem quia vt vir bonus imperata fecisti, culpam effugisti: verùm quísnam fuerit è Persis qui contra me rebellauit, occupato Smerdis nomine? Ad quem Prexaspes, Ego, inquit, hoc quod actum est mihi videor intelligere. Magi sunt qui aduersus te insurrexerunt, Patizithes quem tu rerum familiarium curatorem reliquisti, & frater eius Smerdis. Ibi Cambysem, quum Smerdis audisset nomen, [2] percussit veritas sermonis, ac somnij, per quod ei quidam visus fuerat nuntiare Smerdin regio insidentem solio, ad cœlum vsque pertingere vertice. Agnoscens itaque sine causa fratris interemptorem se fuisse, deflebat Smerdin. Quem vbi [3] defleuit (vt erat omni clade afflictus) in equum insiliit, habens in animo [4] quamraptissimè Susa versus exercitum ducere in magum. Insilienti in equum [5] vagina gladij excidit, vnde nudatus gladius perstrinxit eius femur, in ea scilicet parte in qua prius ipse tanquam opportuna ad feriendum (vt sibi videbatur) percusserat Apin AEgyptiorum deum. Vulneratus Cambyses, quódnam illi oppido nomen esset interrogauit. illi aiunt Ecbatana. Sed quum fuisset iam antea Cambysi redditum ex vrbe Buti oraculum, eum in Ecbatanis decessurum, ipse interpretabatur se in Ecbatanis Mediæ (vbi res eius omnis erat) senem vita functurum: at oraculum in Ecbatanis Syriæ loquebatur. Tunc [6] postquam sciscitatur, resipuit, oppidi nomen audiens, tum magi iniuria perculsus, tum vulnere: verbaque oraculi expendens, Hoc in loco, inquit, fatale est Cambysem Cyri decedere. Hactenus tunc loquutus. Vicesimo dehinc die accitis Persarum qui aderant præstantissimis quibusque, ita inquit, » Quod maximè occultum volebam Persæ, [7] id cogor apud vos efferre. ego enim quum apud AEgyptum agerem, inter quietem visum vidi, [8] quod quidem minimè visum oportuit. Videbatur mihi nuntius quidam domo

1 Iniunxisse. *Vel, mandasse.*

2 *Videtur hæc phrasis respondere nostræ, Il fut touché en son cueur,*

3 Defleuit, & de tota calamitate quest' est, in equum ins.

4 Quamprimum. *Vel, Primo quoque tempore.*

5 Gladius vagina excidit.

6 Postquam sciscitatus, oppidi nomen resciuit, tum magi iniuria perculsus, tú ex vulnere, resipuit, *vel, ad se redijt*, & intellecto oraculo, *vel, & quum mente complexus esset oraculum*, dixit, Hoc in loco fatale est Camb.

7 Eò redactus sum vt id apud vos efferam.

8 Quod vtinam minimè vidissem.

aduueniens, nuntiare Smerdin in regio sedentem solio, cœlum capite contingere. Ex quo veritus ne à fratre exuerer principatu, properantius quàm prudentius feci. neq; enim in hominis natura situm est auertere quod euenturum est. Itaq; demens ego Prexaspem Susa ad Smerdin interimendum misi. Quo tanto scelere perpetrato securius degebam, nequaquam coniectans fore vt Smerdi sublato, alius quispiam mortalium in me exurgeret. Vnde prorsus euentu rerum frustratus, & parricida fratris incassum exstiti, & nihilominus regno exutus sum, nam Smerdis magus erat is quem dæmon mihi per quietem demonstrauit in me arma sumpturum. Hoc opus quum ego perpetrarim, iam vobis Smerdin Cyri non superesse existimetis, sed magos vobis regnum occupasse: quorum alterum rerum domesticarum procuratorem reliqueram, alter eius frater est Smerdis. Quem igitur decebat præcipuè vicem meam vlcisci, indigna à magis passi, is [1] immerita morte à proximis suis affectus est. [2] Secundo loco (quod reliquum est Persæ) necessarijssimum mihi demandare vobis quod è vita exiens effici mihi cupio atq; opto, per regios deos obtestans cum omnes vos, tum maximè Achæmenidas qui adestis, ne per socordiam permittatis vt imperium rursus redeat ad Medos, Sed si dolo occupatū est, illud dolo surripiatis: sin vi præreptum, [3] vi recuperetis. Hęc vobis facientibus, & tellus fructum proferat, vxoresq; & pecua pariant in omne tempus libertate fruentibus: secus facientibus, contraria his quæ dixi imprecor: & præterea vnicuiq; Persarum eum finem qualis mihi contigit. Simul hæc loquutus Cambyses, [4] defleuit omnem suam conditionem. Persæ vt regem lamentantem conspexere, vniuersi tum vestimenta rescindere, tum effuso ploratu vti. Post hæc vbi femoris os [5] vitiatum est, femurq; celerrimè contabuit, Cambysi vita erepta est Cyri filio, quum regnasset septem omnino annos & menses quinq;, nulla vnquam prole suscepta virili fœmineáve. At Persis qui aderant magna offusa est incredulitas, rerum potiri magos, interpretantibus potius, Cambysem quæ de nece Smerdis dixisset, ea dixisse vt illi omne nomen Persicum redderetur hostile. Itaque pro certo habebant Smerdin Cyri per rebellionem regnare, vtpote

1 Impia.

2 Quum verò iste superstes non sit, hoc mihi secūdo loco relinquitur imprimis necessarium, vt vobis mandata dem de ijs quæ mihi vita excedenti præstari volo. Hęc igitur à vobis extremùm peto, per regios deos obt.

3 Vi recuperetis pro virili. *Vel, Pro viribus.*

4 Omne illud factum suū defleuit.

5 *Alij, Carie exesum fuit. Alij etiam aliter.*

83

pote Prexaspe vsque pernegante à se fuisse Smerdin interfectum. Neque enim tutum ei erat post Cambysis obitum fateri, ipsius manu filium Cyri interemptum. Magus defuncto Cambyse, simulando se Smerdin esse Cyri filium, qui ipsi fuerat cognominis, securus regnauit menses septem, qui reliqui erant ad implendum octauum annum regni Cambysis: per quos menses omne genus liberalitatis in subditos munificentiæque exhibuit, adeo vt eius defuncti magnum ceperit desiderium omnes Asiã incolentes, ipsis Persis exceptis. Nam missis ad singulas quibus imperabat nationes edictis magus immunitatem tributorum ac vacationem militiæ in triennium tribuit: atque hoc quidem statim adeptus imperium edixit. Octauo autem mense, quísnam esset compertus est hunc in modum: Erat Otanes quidam Pharnaspis filius, sed genere atque opibus primo cuique Persarum par. Hic Otanes magum non esse Smerdin filium Cyri primus suspicatus est, sed eum qui erat, hac coniectura, quòd neque ex arce progrediebatur, neque Persarum procerum quempiam ad conspectum suum vocabat. Itaque [1] eum suspicatus esse, hoc sibi statuit faciendum: Quum haberet filiam nomine Phædymam, quam Cambyses tenuerat, cuiusque tunc magus contubernio vtebatur, vt aliarum omnium Cambysis vxorum: misit ad eam quendam sciscitatum quocum homine cubaret, cum Smerdi Cyri, [2] an cum altero. Illa remisso nuntio, negauit se id scire, quippe quæ nec Smerdin filium Cyri vidisset vnquam, nec eum cum quo cubaret nosset quísnam esset. Ad hanc rursus mittit
» Otanes, inquiens, Si ipsa Smerdin Cyri non habes cogni-
» tum, saltem sciscitare ab Atossa quocum viro tu atque il-
» la cubitatis, non enim illa suum ipsius ignorat fratrem.
» Filia ad hoc respondit, Ne in Atossæ quidem colloquium
» venire possum, aut vllam aliam cernere mulierum cum
» illo cubantium. Namque hîc vir, quisquis est, quumpri-
» mum adeptus est regnum, nos dispersit, aliam alibi col-
» locans. Audienti hæc Otani res est visa manifestior. ita-
» que tertiò nuntium ad eandem mittit in hæc verba, Fi-
» lia, decet te bonis ortam natalibus, suscipere periculum
» quod te subire pater hortatur. Si enim iste Smerdis filius

1 Quum eũ suspectũ *imposturæ* haberet, ita egit. Quum hab.

2 An cum alio quopiam.

Cyri non est, sed is quem ego suspicor, non debet neq; tuo frui contubernio, neq; quod potentiam Persarum obtinet, impune lætari, sed pœnas luere. Nunc igitur hoc agito: quum tecum cubabit, animaduertesque soporatum, palpa eius auriculas: quas si habentem compereris, cum Smerdi filio Cyri te cubare existima: sin minus, cum Smerdi mago. Ad hæc Phædyma respondet, se, si id faciat, magnum adire discrimen, quoniam probè scit, si ille careat auribus, & ipsa in palpando deprehendatur, fore vt ipsa ab illo trucidetur: tamen se id facturam. Et Phædyma quidem recipit se patri hoc esse perfecturam. Huic autem Smerdi mago Cyrus, quum regnaret, aures præciderat, non exigua de causa. Ergo Phædyma hæc Otanis filia, quæcunque receperat patri exequuta est. nam vbi vices eius fuerunt adeundi magum, (etenim vxores Persarum per vices in orbem ad illos pergunt) adiens magum, vnà cubuit, eiusque, dum vehementer soporatus esset, aures palpauit: quibus carere hominem non difficulter, sed facilè sanè deprehendit. Vbi illuxit, celerrimè patrem certiorem rei gestæ facit. Iste, sumptis Aspathine & Gobrya Persarum primoribus, & ad fidem sibi seruandam accommodatissimis, rem omnem exponit, qui & ipsi sua sponte rem ita se habere suspicabantur. eoque verba quæ Otanes attulerat, admiserunt: constitueruntque vt singuli sibi singulos in societatem deligerent è Persis quibus maximè confiderent. Asciuit itaque sibi Otanes Intaphernem, Gobryas Megabyzum, Aspathines Hydarnem. hi quum sex forent, Darius à Persis (nam his pater eius Hystaspes præerat) Susa aduenit. qui quum aduenisset, placuit sex Persis hunc in societatem adsciscere. qui quum septem essent, congressi colloquutique, fidem mutuò dederunt. Quumque ad Darium ordo dicendæ sententiæ venisset, ita apud cæteros verba fecit, Equidem mihi videbar ego solus nosse magum regnare, & Smerdin filium Cyri mortem oppetijsse: atque ob id ipsum dedita opera huc me contuli, ad necem mago comparandam. Verùm quandoquidem contigit vt vos quoq; rem sciatis & non solùm ego, videtur mihi confestim esse transigendum neq; differendum. differre enim satius non est. Ad hæc Otanes, Fili, in-

84 li, inquit, Hystaspis, & patre egregio ortus es, & te nihilo inferiorem esse patre tuo, indolem præfers: noli tamen ita properare ad rem aggrediendam inconsultò, sed considerantius illam capesse: quam ita demum aggredi debemus quum plures fuerimus. Tum Darius, Viri, inquit, qui adestis, si eo quem Otanes dixit vtemini modo, sciatis vos deterrimè perituros. aliquis enim priuati lucri ratione habita rem ad magum deferet. Et vos quidem debebatis potius per vosmet qui cœperatis, ista exequi: sed quoniam statuistis ad plures referendum & me adhibendum, aut hodie transigamus, aut scitote, si nobis hodiernus elabatur dies, non alium occupaturum vt me apud magum accuset, sed me vt vos accusem. Ad hæc Otanes, quum cerneret Darium properare, Quoniam, inquit, nos maturare compellis, nec sinis differre, age, expone nobis ipse quónam pacto regiam introire possimus, & illos aggredi. excubias nanq; dispositas esse, ipse quoq;, etsi non visu, certè auditu nosti: quas qua ratione penetrabimus? Cui respondens Darius, Multa sunt, inquit, Otanes, quæ nequeunt oratione declarari, sed facto: alia, quæ oratione declarari possunt, sed vnde nihil clari operis existit. Vos verò nostis, excubias quæ dispositæ sunt, haudquaquam difficiles esse ad penetrandum. nam quum nos tales simus, nemo non, quisquis ille sit, cedet nobis, partim ob reuerentiam, partim ob timorem. Adde quòd habeo prætextum accommodatissimum cui innitamur. siquidem è Persis venisse me dicam, ac velle quædam à patre mandata regi nuntiare. Vbi enim expedit mendacium dicere, dicatur. nam idem optamus quíque mendacium dicimus quíque veritatem: quippe quum ij qui mentiuntur, tunc mentiantur quum persuadendo sunt quippiam lucri facturi: & qui verum dicunt, ideo dicant vt verum dicendo aliquod lucrum consequantur. Et alius huc, alius illuc magis propensus est. ita non idem factitando, idem tamen obtinemus. quòd si nihil lucri faciendum esset, peræquè & verax foret mendax, & mendax verax. Quod autem ad ianitores attinet, si quis eorum libenter cedet nobis, vtilius ei suo tempore erit: si quis resistere conabitur, vt erit hostis, ita tūc pro hoste habeatur: deinde intro irrumpentes, rem transigamus. Post

hæc Gobryas, Viri amici, inquit, nobis pulchrius erit recu- «
perare imperium: aut, si recuperare non poterimus, mor- «
tem oppetere, quàm, quum simus Persæ, viro Medo pare- «
re, & quidem aures non habenti. Quum præsertum qui «
cunque vestrûm Cambysi ægrotanti adfuistis, memoria «
teneatis quæ ille dum vita excederet, Persis imprecatus est, «
nisi imperium recuperare tentarent: quæ nos tunc non «
admittebamus, [1] inuidiosè dici à Cambyse existimantes. «
Nunc igitur calculum pono in Darij sententiam: [2] neque «
hunc cœtum dissoluendum censeo, sed statim aduersus «
magum adeundum. Hæc dicta à Gobrya cæteri compro- «
barunt. Interea verò dum ab istis consultatur, fortè hoc contigit, vt magi inito inter se consilio statuerent conciliandum sibi amicum Prexaspem, quòd indigna passus à Cambyse esset, occiso eius filio ictu sagittæ, & solus mortem Smerdis Cyro geniti nosset, quem ipse suapte manu interemisset: quòd [3] pręterea *ob id* apud Persas maxima flagrabat inuidia. His de causis accitum hominem, sibi amicum comparabant: accipientes fidem ac iusiurandum, fallaciam quæ ab ipsis in Persas facta esset, intra se habiturum neque cuiquam mortalium patefacturum, [4] pollicitantes innumerabilia se ei daturos. Recipiente Prexaspe facturum se quæ magi suaserant, iterum illi dicere, in animo se habere omnes Persas sub murum arcis conuocare: ideoq; iubere hunc conscensa turri prædicare, à Smerdi Cyri Persis imperari, & ab alio nemine. Hæc illi præcipiebant, veluti homini summæ apud Persas authoritatis, & qui sæpenumero asseuerasset eum esse Smerdin Cyri, ac cædem à se factam pernegasset. Hæc quoque Prexaspe se paratum exequi dicente magi conuocatis Persis hominem in turrim perductum iubent habere orationem. Prexaspes, ea quæ ab istis oratus fuerat sponte obliuiscitur: exorsusque ab Achæmene, seriem familiæ Cyri recenset: & vbi tandem deuenit ad Cyrum, commemorauit illius in Persas beneficia. His expositis, prompsit veritatem, causatus ideo se hactenus occultasse quòd sibi tutum non fuisset proferre rem gestam, sed impræsentiarum necessitate coactum proferre: dixitque se à Cambyse adactum Smerdin Cyri occidisse, & magos esse qui regnent. Multis quoque ver-

[1] Calumniosè.

[2] Neq; hoc cœtu dissoluto, eundum aliò censeo quàm rectà ad magum.

[3] Præterea apud Persas in maxima existimatione esset.

[4] Pollicitãtes se decies millies ipsius bona multiplicaturos.

quę verbis Persas deuouit nisi rursus imperium recuperarent, ac magos vlciscerentur. Hæc loquutus, sese in caput à turri præcipitem dedit. Hunc in modum Prexaspes, vir per omne tempus vitæ spectatus, occubuit. At septem Persæ, vbi constituerunt aggredi protinus magos, neque rem differre, deos comprecatum ierunt, ignari omnino eorum quæ circa Prexaspem acta essent: sed hæc inter eundum in medio itineris audierunt: eoque à via secedentes 85 [1] iterum colloquuti sunt. Quorum qui cum Otane optauerant rem prorsus differri, videbant negantes tunc esse adoriendam: qui verò cum Dario, confestim eundum, & quod decretum esset peragendum. Eis concertantibus apparuerunt septem accipitrum paria, insectantium duo patria vulturum, eosque vellicantium atque infestantium. Quod intuentes septem Persæ, sententiam Darij comprobarunt: & mox freti auibus ad regiam cum fiducia perrexerunt. Vbi ad portas adfuerunt, prout Darius senserat, ita euenit. nam custodes reueriti Persarum primarios, nec aliquid huiusmodi suspicantes ex his fore, qui venirent diuina cum pompa, ne interrogauerunt quidem. Vbi in aulam introgressi sunt, offendunt eunuchos qui erant à nuntijs: & ab his qua gratia venirent interrogantur. Simulque inter percontandum ianitoribus minitabantur quòd homines ingredi pemisissent: atque vlterius pergere volentes eosdem prohibebant. Isti se mutuò cohortati, eductis gladijs, eos à quibus arcebantur, ibidem trucidant: ijdemque cursu in conclaue contendunt, intra quod tunc fortè ambo magi agebant, & de ijs quæ à Prexaspe erant acta consultabant. Qui quum vidissent tumultuantes eunuchos atque vociferantes, procurrerunt vterq;: & quod fiebat animaduertentes, [2] ad vires conuersi sunt: quorum vnus occupat arcum, alter lanceam sumit. atque inde [3] miscentur inuicem. Verùm arcus ei qui illum sumpserat, quum hostes iuxta essent, nulli vsui fuit: alter qui se lancea tuebatur, tum Aspathinis femur percussit, tum oculum Intaphernis: oculoque ex vulnere Intaphernes, non tamen & vita priuatus est. Hos igitur alter magorum vulnerauit: alter verò, quando, arcus ei nulli vsui erat, in thalamum qui erat conclaui contiguus, se proripuit, fores occlusurus.

1 Rem iterũ in disquisitionem vocauerunt. Ex quibus Otanes omnino autor erat vt differrẽt, neque, rebus flagrãtibus, inceptum capesserent: *(ut legatur, ἐνδιόντων)* at Darius confest.

2 Vires suas aduersus illos experiri cœperũt. *Vel, Pro viribus illis obsistere cœperunt.*

3 Manus conserebant.

Sed illuc duo de septem cum eo irrumpunt, Darius & Gobryas: [1] quum autem Gobryas esset implicitus cum mago, Darius adhuc stans atque hærens, considerabat ne Gobryam feriret in tenebris. Eum cernens Gobryas otiosum stantem, interrogauit cur non vteretur manu. Respondenti Dario, Dispicio ne te feriam, Tu verò, inquit, vel per vtrumque exige gladium. Cui Darius obtemperans, pugionis ictu vibrato magum casu percussit. Interfectis magis capita demunt, eaque gestantes quinque eorum, duobus reliquis qui saucij erant illic relictis, tum quòd inualidi essent, tum arcis tuendæ causa, foras procurrunt cum vociferatione ac tumultu: cæterosque Persas compellando, rem gestam exponebant, capita ostentantes: & simul quicunque magorum ipsis occurrebat mactabant. Persæ, cognito quod actum ab his erat, ac dolo magorum, & ipsi facienda sibi eadem censuerunt: eductisque gladijs, vt quemque reperiebant magum, interficiebant: &, nisi noctis interuentu cohibiti fuissent, neminem magorum reliquissent. Hunc diem Persæ maximè solennem publicè obseruant, & in eo ingens celebrant festum, vocantes id μαγοφονίαν, *id est magorum cædem*. quo die nulli magorum fas est prodire in lucem, sed cuncti se intra domum continent. Vbi resedit tumultus, diesque quinque excessere, ij qui magos inuaserant, de omni rerum statu consultabant. Quorum orationes etsi apud nonnullos Græcorum fide carent, tamen huiusmodi fuerunt: Otanes hortabatur vt rem Persicam in medium constituerent, ita inquiens, [2] Vnum è nobis principem fieri amplius mihi non videtur: neque enim id aut iucundum est, aut bonum. [3] Nam & quò licentiæ Cambyses processerit, nostis, & quò magus. [4] Quid igitur nobis opus est monarchia, quam sustulimus? in qua licet pro libidine agere omnia impunè? quæ virum, etiamsi optimus omnium fuerit, tamen, quum in ea positus est, extra consuetos abiecerit sensus? Quippe quum præter inuidiam ab initio ingenitam homini, ingeneretur ex præsentibus bonis insolentia. [5] Itaque hæc duo mala habens, nimirum omnem

1 Quum autē pedem cōferret cū m. *Vel, Quum autem manū cōfereret. Vel, Quum adortus esset Gobryas magum.*

2 Ego certè, vt posthac nostrûm vnus rerum solus potiatur, *vel, vt totum imperium vni nostrûm posthac deferatur*, autor non fuerim. *Q. d. Non cēseo posthac de hoc cogitādum vt imperiū vni deferatur. Neque enim dicit, Posthac deferatur, quasi iā antea delatum fuerit. Sic intelligendum paulo pòst* μετιέναι ἐμίας μεταρχίην.

3 Nam quò progressa sit Cambysis insolentia vidistis, & magi insolentiam experti estis.

4 Quomodo autem monarchia sit res bene ordinata, in qua licet pro lib. &c. *Vel, Quomodo autem in monarchia res bene composita esse possint?*

5 Hæc autem duo habens, omne vitium habet.

malitiam

» malitiam habet, tum per insolentiam, quòd expletus o-
» mnibus rebus est, tum per inuidiã multa facinora admit-
» tens. At enim vir tyrannus, vt qui omnia bona obtineat,
» debebat sine liuore esse: verùm ita natura comparatum est
» [1] vt is sit aduersarius popularibus suis. siquidem eorũ opti-
» mis quibusq; qui superstites sunt atq; viuunt, inuidet, [2] de-
» terrimis delectatur: &, quod indecentissimum est, crimi-
» nationes admittere optimum putat. Nam siue admireris
» eum modestè, offenditur quòd non effusè hoc facias: siue
» effusè facias, offenditur, quasi sibi assenteris. Et vt exequar
» dicendo quæ maxima sunt, iura patriæ labefactat, fœmi-
» nis vim affert, indemnatos interimit. At quum domina-
» tur multitudo, primùm quidem nomen obtinet omnium
» pulcherrimum, isonomian, *id est iuris æquabilitatem*:
» deinde verò nihil eorum agit quę monarchus: *hoc est vni-*
» *cus princeps*. nam magistratus tum sorte deliguntur, tum
» administratorum rationem reddunt: omnia deniq; consi-
» lia in commune referuntur. [3] Itaq, (vt meam dicam senten-
» tiam) censeo nobis monarchiæ deiectoribus statum mul-
86 titudinis esse optandum. in multitudine enim omnia in-
sunt. Otanes quidem hanc sententiam dixit. Megabyzus
autem ad oligarchiam, *id est ad statum paucorum*, rem
» traducens, ad eam socios hortabatur, his verbis, Quæ Ota-
» nes dixit de abolenda tyrannide, ea sint pro dictis à me
» quoq;: sed quatenus hortabatur summam rerum deferri
» ad multitudinem, in hoc ab optima errauit sententia. Ete-
» nim populari multitudine nihil est neq; insipientius, neq;
» insolentius. Itaq; eos [4] qui tyranni sæuitiam fugiunt, ad in-
» temperantis plebis recidere sæuitiam, nequaquam tole-
» randũ est. Nam tyrannus; siquid facit, intelligens facit: [5] at
» plebi suum est nihil intelligere. quo .n. pacto sciat, qui neq;
» edoctus est, neq; honestũ nouit, ne domesticum quidem?
» & qui ad res agendas sine consilio præceps ruit torrenti

1 Vt contrario modo se in populares suos gerat. *Vel, Contrariis moribus erga suos populares præditus sit. Vel breuius, Sed cõtrà comparatus est in ciues. vt* ὑπεναντίον *sumatur aduerbialiter.*

2 De terrimis delectatur: criminationibus etiam, *vel calumniis*, locum dare optimũ *putat*. Et (quod est quiddam minimè omniũ secũ consentiens) si quidẽ eum mediocri, *vel modica*, admiratione prosequaris, infensus est quòd non impensè colatur: sin impensè quis eum colat, eo cultu, tanquã assentatione, offenditur.

3 Nobis igitur censeo, missam facientibus tyrannidem, euehendam, *vel, prouehendam*, esse multitudinẽ in multitud. &c. *i. missam facientibus de tyrannide deliberationem.*

4 Qui tyranni insolentiam fugiunt, in plebis effrænæ insolentiam incidere, neq. 5 At plebi nulla intelligentia inest, quomodo enim intelligat, *vel, vnde enim intelligentia ei adsit*, qui nec edoctus est nec nouit honestum quicquam, ne in sua quidem familia: & qui ad res ag. &c. *Sed* οἰκήιον *potest & aliter exponi.*

flumini similis? Quare si qui malè consultum Persis cupiunt, ij statu populari vtantur: nos verò cœtu virorum optimorum delecto, ad eos imperium deferamus. nam inter eos & ipsi erimus, & ex optimis viris credibile est optima existere consilia. Hanc Megabyzus sententiam dixit. Tertio loco suam Darius, inquiens, Quæ Magabyzus dixit, quatenus ad statum popularem pertinent, rectè mihi videtur dixisse: quatenus autem ad statum paucorum, non rectè. propositis enim tribus statibus, & his omnibus optimis, vt optimè imperet populus, optimè pauci, optimè vnus, inter hæc multo antecellere vnius imperium sentio. imperio enim vnius viri qui optimus sit, nihil melius esse constat. [1] Quod qui sentit, non immeritò statum popularem missum faciat. vt taceam sic præcipuè consilia in aduersarios trahi solere. At in statu paucorum, quum plures virtuti incumbant in publicum, vehementiora priuatim odia excitari consueuerunt. quum enim quisque princeps esse optet, & in dicenda sententia vincere, ad ingentia inter se odia euadunt. Ex quibus seditiones existunt, è seditionibus cædes, è cædibus ad vnius imperium deuenitur. vnde intelligi datur quanto sit hoc illo prestantius. Iam verò, plebe imperante, fieri non potest quin malitia exoriatur: exorta malitia in republica inter malos, non odia fiunt, sed amicitiæ validæ. qui enim aduersus rempublicam facinorosi sunt, mutuò se occultant: idque tamdiu fit dum aliquis populo præpositus tales homines compescat, is videlicet quem populus inter cæteros admiretur. Hic quum admirationi est, tunc verè [2] monarchus ostenditur, declarans in hoc monarchiam esse rem omnium præstantissimam. Atque vt in summam omnia colligam, vnde nobis libertas extitit, & à quo data? à populóne, an ab oligarchia, an à monarcho? Ego igitur [3] sentio, quum sitis per vnũ virum liberati, vos debere talem rem complecti, ne alioqui leges patrias dissoluatis bene conditas: quod nequaquam satius est. Hæ tres dictæ fuerunt sententiæ, quarum vltimæ quatuor reliqui assenserunt. Otanes, qui iuris æquabilitatem facere Persis studebat, vbi ipsius sententia reiecta est apud alios, ita in medium loqutus est, [4] Viri seditiosi, quoniam constat necesse esse vnum aliquem è nobis regẽ fieri, siue

1 Nam qui hoc animo præditus sit, sine vlla reprehensione multitudinẽ gubernauerit: vt tac. &c. *qui sequens locus in Græc. edit. mendosus esse videtur, & deesse infinitiuus.*

2 Monarchus euadit.

3 Sẽtio, quũ per vnum *nobis imperantè* simus liberati, hoc *vnius imperium* nobis esse tuendum. ac præterea, leges patrias nõ esse soluendas, quæ rectæ sunt, *vel, bonæ.* non enim cõsultũ *nobis hoc fuerit.* Hæ tres dict.

4 Conspirationis socij, *vel, factionis.*

» ri siue per sortem, siue permissu Persarum per multitudinis
» electionem siue qua alia ratione, equidem ego [1] vobis non
» refragor: quippe qui neque præesse volo, neque subesse. Et
» hac lege cedo vobis ius meum imperij, vt nulli vestrûm aut
» ipse ego, aut vllus vnquam meorum subsit. Otane hæc loquuto, cæteri sex eius postulatis assenserunt. Ita hic alijs non refragatus, è medio abijt aliò sessum. [2] Cæteris autem septem de rege iustissimè deligendo consultantibus, visum est, si ad aliquem ex ipsorũ numero regnũ perueniret, Otanẽ donari debere peculiariter eiusq; deinceps posteros cum omni alio magnificẽtiæ genere apud Persas honorificentissimo, tum Medica quotannis veste. Quæ ideo decreuerunt ei donanda quòd primus rem agitauerat, & ipsos in cœtum coegerat. Et hæc quidem peculiariter Otani decreuerunt: illa verò in commune, vt regiam introire vnicuique è septem sine internuntio liceret, nisi fortè cum vxore cubaret rex: néue regi fas esset aliunde quàm è familia coniuratorum vxorem ducere. De regno autem hunc in modum: vt sub ortum solis conscensis equis, dum in suburbanis vectarentur, cuius equus vocem primus edidisset, is regnum Cambysis obtineret. Erat autem Dario quidam equiso, vir solers, nomine OEbares: ad quem Darius, postquam è cœtu digressi sunt, ita inquit, OEbares de regni negocio sic inter nos conuenit: sub ipsum statim solis ortum equis conscensis, vt cuius equus vocem primus ediderit, is regno potiatur. quare siquid solertiæ habes nũc comminiscere, vt nos obtineamus hoc decus, & nemo a-
» lius. Ad eum respondens OEbares, Here, inquit, si in hoc
» versaris vt rex sis vel non, [3] huius rei causa confidere te iu-
» beo, & bonum habere animum, ante te fore regem nemi-
» nem. eiusmodi habeo medicamenta. Si igitur, inquit Da-
» rius, habes istiusmodi commentum, adest tempus cõmi-
» niscendi, nec differendi rem, vtpote crastino die nobis
» futuro certamine. Hæc vt audiuit OEbares, ita facit. Vbi nox aduenit, vnam equarum quã equus Darij maximè adamabat, in suburbana adducit, ibique alligat: tum equum Darij eodẽ ducit: eumque circumagens, identidem equæ admouet, ac tandem admittit. Postero die, simulatque illuxit, sex Persæ ex conuento adfuerunt equis insidentes.

[1] Vobiscum non contendam. i. *Me cõpetitorẽ non habebitis. Sic & paulo post* οὐκ ἐνηγωνίζετο.

[2] *Ante* Cæteris *adde*, Atque ad hunc vsq; diem sola hæc familia inter Persas libertaté retinet, nec imperio *regis* nisi quantum ei visum fuerit, paret, leges Persarum nõ transgrediens.

[3] De hac re securum esse te velim.

& quum in suburbanis vltro citroque vectarentur, vbi ad locum peruenerunt vbi superiore nocte equa fuerat alligata, ibi Darij equus accurrens hinnitum edidit: & hinnitu edito, protinus fulgur sereno cœlo tonitruque extitit. Hæc quum Dario tanquam ex composito accidissent, eum compotem voti fecerunt. nam cæteri ex equis desilientes, Darium adorauerunt. Sunt qui hoc dicant OEbarem fuisse machinatum, sunt qui aliud. vtroque enim modo refertur à Persis. Volunt nanque OEbarem attrectatis manu huius equę genitalibus, ipsam manum intra subligaculum tenuisse abditam: & sub ipsum statim solis ortū, quum equi digressuri essent, eam naribus equi Dariani admouisse, equumque ad odoris sensum infremuisse atque hinnisse. Darius itaque Hystaspis filius declaratus est rex, eiq; omnes Asiani audientes dicto fuerunt, præter Arabes, qui à Cyro & rursus à Cambyse subacti, nunquam tamen in seruitutem redacti sunt, sed hospites extiterunt. [1] Hi Cambysi aduersus Ægyptum præsto fuerant, quibus inuitis haudquaquam fuissent ingressi Persæ Ægyptum. Darius matrimonia ex Persis auspicatus est, ductis duabus Cyri filiabus, Atossa, quæ Cambysi fratri & rursus mago nupserat, & Artystona virgine. Præterea alteram Smerdis filij Cyri filiam, nomine Parmyn, necnon filiam Otanis duxit, quæ magum prodidit. Idem, viribus omni ex parte stabilitis, ante omnia simulachrum è lapide factum statuit hominis equo insidentis, inscriptis in hæc verba literis, DARIVS HYSTASPIS FILIVS, TVM EQVI VIRTVTE, (cuius nomen legebatur) TVM OEBARIS EQVISONIS, PERSARVM REGNVM ADEPTVS EST. His apud Persas actis, viginti prouincias (quas ipsi satrapeias vocant) constituit: earumque singulis præsides præfecit: taxato quod penderetur tributo per nationes, [2] alijs finitimos transcribens, aliis transferens, alijs remotiores gentes attribuens. distributo prouincijs hunc in modum tributo quod exigebatur cum hoc edicto, vt qui argentum, ij Babylonici talenti pondere: qui aurum, ij Euboico pondere afferrent. Valet autem Babylonicum talentum septuaginta minas Euboicas. Etenim sub Cyro atque deinde sub Cambyse nihildum fuerat circa tributa institutum, sed munera

1 Quū Cambysi aditū in Ægyptū permisissent.

2 *Sunt qui ita hunc locum exponant*, Adiunctis ad nationes, *uel*, *gētes*, vicinarū regionū incolis, atq; etiam transgressus vicinos, ijs qui longius erant dissiti, alijs alias gentes tribuens. Distribuit igitur prouincijs hunc in modū tributū, quod quidem exigebatur, &c. *Vt legatur* ἄλλοις ἄλλα ἔθνεα νέμων. ἀρχῆς δὲ, &c.

munera afferebantur. Ob hanc tributi ordinationem & alia huiuſmodi, Perſæ aiunt Darium fuiſſe inſtitorẽ: Cambyſem autem, dominum: Cyrum verò, patrem. quoniam Darius res omnes quæſtui habebat: Cambyſes, aſper erat ac moroſus: Cyrus, mitis, & omni ratione de illis bene mereri ſtudens. Ab Ionibus igitur & Magnetibus qui in Aſia incolunt, & Æolibus & Caribus & Lycijs & Melyenſibus & Pamphylijs (vnum enim erat idemque impoſitum his tributum) pendebantur quadringenta argenti talenta. Hæc erat ab eo prima portio inſtituta. A Myſis & Lydis & Alyſonijs & Cabalijs & Hygennenſibus quingena talenta: Secunda portio hæc erat. Ab Helleſpontijs, qui ad dexteram illuc nauigantiũ ſiti ſunt, & Phrygibus & Thracibus qui Aſiam incolunt, & à Paphlagonibus & Mariandenis & Syris, trecenta & ſexagena talenta: Hæc erat tertia portio. A Cilicibus, equi albi triceni ſexageni, in dies ſingulos ſinguli, necnõ talenta argenti quingenta: quorum centena & quadringena erogabantur in eam Ciliciæ regionem quæ equos producebat: trecena autem & ſexagena Dario obueniebant. Hæc quarta portio. Ab vrbe Poſideio, quam coloniam Amphilochus Amphiarai filius deduxit [1] in finibus Cilicum ac Syriorum, ab hac ad Ægyptum vſq;, præter Arabum partem, (hæc enim erat immunis) trecenta & quinquagena erat tributum. Quinta portio hæc. [2] cui annumeratur omnis Phœnicia & Syria quæ dicitur Palæſtina, & Cyprus. Ab Ægypto & Libybus Ægypto conterminis, & Cyrena & Barca (in portione namq; Ægypti iſtæ ordinantur) ſeptingenta prouenicbant talenta, præter pecuniã è piſcario prouentu lacus Mœrios. Excepta hac pecunia & certo frumenti numero, ſeptingenta talenta obueniebant. Nam centum viginti millibus Perſarum, qui in Albo muro Memphitico ſtationẽ habent, & eorum auxiliarijs admetiuntur illi frumentum. Sexta portio hæc. Sattagydę & Gandarij & Dadicę & Apparitę, in idem conſtituti, centena & ſeptuagena talenta pendebant: Septima portio hæc. A Suſis & cætera Ciſſiorũ regione, trecenta: Octaua hæc portio. A Babylone verò cæteraq; Aſſyria millena talenta argenti proueniebant. & præterea pueri caſtrãti quingeni: Nona portio hęc. Ab Ecbatanis &

1 In montibus. *Valla legit* ἐπ' οὔροισι *pro* ἐπ' ὄρεσι.

2 Eſt autem in hac portione omnis Phœnicia. *Nã Valla in præced.* νομὸν *portionem uertit.*

ab reliqua regione Medica & Parycanijs & Orthocorybantibus, quadringena & quinquagena talenta: Decima 88 portio hæc. Caſpij & Pauſicæ & Pantimathi & Daritæ ſimul conferentes, ducena talenta afferebant. Vndecima hæc portio. A Bactrianis ad Æglos vſq; trecentorum & ſexagenorum talentorum erat tributum: Portio duodecima hæc. A Pactyica & Armenijs, eorumq; conterminis, Euxino tenus ponto, talenta quadringenta: Tertiadecima hæc. A Sagartijs & Sarangæis & Thamanæis & Vtijs & Mecis, & ijs qui rubri maris inſulas incolunt, vbi rex eos qui relegati vocantur collocat: ab his omnibus ſexcentorum talentorum proueniebat tributum: Quartadecima portio hæc. Sacæ & Caſpij ducena & quinquaginta talenta afferebant: Quintadecima portio hæc. Parthi Choraſmijq; & Sogdi & Arij, trecena talenta: Sextadecima portio hæc. Paricanij & qui ex Aſia ſunt Æthiopes, quadraginta talenta: Decimaſeptima portio hæc. Mantienis & Saſpiribus & Alarodijs ducena iniuncta talenta erant: Duodeuiceſima portio hæc. Moſchis & Tibarenis & Macronibus & Moſynœcis & Mardis trecenta talenta præcepta erant: Vndeuiceſima hæc portio. Indi, vt ſunt multitudine multo numeroſiſſimi inter omnes quos nouimus mortales, ita tributum ſuper cæteros omnes afferebant tricena ſexagena talenta aureorum ramentorum: Viceſima portio hæc. Quòd ſi Babylonica pecunia ad pondus Euboicum redigatur, fiunt nouies millena quingenaque & quadraginta talenta argenti. [1] Aurum verò ſi terdecies tanto ramentorum taxetur, in ſumma reperietur ad rationem Euboicam eſſe ſex millia talentorum, ſexcentaque & octoginta. Quibus in vnum contractis ad Euboicum computum, exigebantur in ſummam annui tributi à Dario, talentorum quatuordecim millia quingenta & ſexaginta. Minorem his ſummam omittendam mihi, non referendam puto. Hoc tributum Dario ex Aſia obueniebat, & aliquantulum ex Libya: cæterùm pro-

[1] Aurum autem ramentitium inuenitur eſſe talentûm Euboicorum quatuor milliũ ſexcentorũ & octoginta, ſi ita ratio ineatur vt pſegma. *i. ramẽtũ*, terdecies tanto argẽti repẽdatur. His igitur omnibus in vnum coagmẽtatis, Euboica talenta numero quatuordecim millia quingenta ſexaginta annuo tributo colligebantur. *Ita Budæus hunc locum interpretatur lib. 4. De aſſe, admonens legẽdũ τεισχιλιοδι-χαράσιον. quã lectionem & in vet. cod. reperimus. Idem alijs verbis hunc locum ita reddit circa initium eiuſdẽ libri,* Aurum verò ramentitium ſi terdecies expendatur ad argentum, in ſumma reperietur ad rationem Euboicam eſſe quatuor millia talentorum, ſexcentaque & octoginta. Quibus in vnum coactis, fit ſumma eorum quæ quotannis colligebantur, quaterdecies millena quingena & ſexagena talenta Euboica.

cedente

cedente tempore & ab insulis obuenit aliud tributum, & ab ijs qui Europam Thessalia tenus incolunt. Id tributum rex hunc in modum thesaurizat, *hoc est reponit*. Liquefactum aurum argentumque in fictiles fidelias infundit: expletas mox fidelias subinde frangit: ex eoque auro argentóve, quoties pecunia indiget, tantum concidit quantum vsus postulat. Atque hæ quidem prouinciæ erant ac tributorum taxationes. Sola autem Persis ideo inter tributarias à me prætermissa est, [1] quòd eam minimè Persæ colunt. Isti autem ad ferendum vllum tributum non adigebantur, sed munera portabant: AEthiopes AEgypto contermini, quos Cambyses in expeditione contra macrobios AEthiopes sumpta subegit, quique sacram Nisam incolunt, & Dionyso dies festos agunt. Isti AEthiopes eorumque finitimi, eodem quo Indi Calandiæ semine vtuntur, subterraneasque habent domos. horum vtrique tertio quoque anno munera portabant, portantque ad meam vsque memoriam, [2] binos semodios auri rudis, & ducenos fasces ebeni, & quinos AEthiopes pueros, & vicenos grandes elephantorum dentes. Colchi quoque inter dona ferentes repositi erant, eorumque finitimi ad montem vsque Caucasum. Ad hunc enim montem imperitatur à Persis. nam qui ad aquilonem Caucasi habitant, eorum iam nulli Persas curant. Isti igitur dona sibi imperata, etiam ad meam vsque ætatem, quinto quoque anno afferebant centenos pueros, totidemque virgines. Afferebant & Arabes millena quotannis talenta thuris. Hæc isti dona, præter tributum, regi portabant. Sed Indi id aurum tam multum, vnde ramenta quæ dixi, regi afferunt, hac ratione comparant. Indicæ regionis id quod ad solem vergit, sabulosum est. nam Indi, duntaxat eorum quos scimus, de quibus aliquid pro certo narratur, primi sunt hominum qui in Asia ad auroram & solis ortum habitant. Indorum autem tractus qui auroram spectat, propter arenam vastus est. Eorum autem complures sunt gentes, atque eæ lingua inter se dissonæ: & eorum alij sunt dediti rei pecuariæ, alij non: item alij in palustribus fluminis habitant, crudis victitantes piscibus, quos aggressi ex arundineis nauigijs exceptant. Singula autem

1 Quòd Persæ immunes agros colant. Isti porro ad fer.

2 Binos chœnices auri ignem non experti.

nauigia è singulis arundinis internodijs fiunt. Isti ex Indis ferunt vestem è tegete: quam vbi è flumine messuerunt incideruntq;, plectentes in modum storeæ, tanquam thoracem sibi induunt. His finitimi auroram versus sunt Indi pecuarij, carnibus crudis vescentes, nomine Padæi, qui talibus vti moribus narrantur: Quoties ciuium [1] aliquis aliquáve ægrotat, virum quidem sui maximè familiares interimunt: quòd dicant illum morbo tabescentem, carnes ipsis corrupturum: & licet se neget ille ægrotare, nihilominus isti non ignoscentes necant eum, epulanturque. Mulieri verò, suæ maximè necessariæ, idem quod viri viro faciunt. Qui autem ad senium peruenit, eo itidem mactato pascuntur. Ideoque cum hac de causa, tum quia omnes qui in morbum incidunt, necantur, non multi sanè eorum ad senectutem perueniunt. Est aliorum Indorum hæc diuersa consuetudo, vt nullam animantem interimant, vtq; nihil serant, nec domos parandas existimēt, atq; herba victitent. Estq; eis semen quoddam milij instar, sua sponte nascens è terra, suo in calice: quod cum ipso calice lectum coquunt, eduntque. Eorum quisquis in morbum incidit, is in locum desertum pergit, ibique decumbit, eius vel decumbentis vel defuncti curam gerente nemine. Horum omnium quos recensui Indorum coitus in propatulo est, sicut pecorum: color similis ac proximus Æthiopico. genitura quam in mulieres emittunt, non alba, quemadmodum cæterorum hominum, sed atra, vt color corporis: qualem Æthiopes quoque emittunt. Hi Indi longius à Persis absunt, [2] & vento Austro obnoxij: eoque Dario neutiquam obtemperabant. [3] Cæteri Indi Caspatyro vrbi & Pactyicæ regioni contermini sunt, ad ventum Aquilonem habitantes. Et ex alijs Indis ij qui proximam Bactrianis vitam degunt, pugnacissimi sunt, & qui [4] ad aurum præcipuè mittunt. Circa hanc enim plagam vasta sunt propter arenam loca. in ea solitudine arenosa formicæ gignuntur, canum quidem magnitudine minores, vulpium verò maiores. Earum nonnullæ & apud eos & apud regem Persarum visuntur, hinc venatu captæ. Hæ formicæ in faciendis sub terra domicilijs egerunt arenam, vt apud Græcos formicæ, atque eodem modo, ipsa

89

1 Seu vir seu fœmina, ægr.

2 Et versus Austrū ventum.

3 Alij ex Indis Caspatyro vrb.

4 Ad aurū *colligendū* prę-cipuè mittū-tur. *In alijs edit. interpret. Vallæ legitur, Qui ad Austrum mittunt. pro, Qui ad aurum mittūtur. vel, proficiscūtur.*

ipsa specie corporis simillima. Ea autem quæ egeritur arena, auracea est: [1] pro qua in desertum mittentes Indi, ternos singuli camelos iungunt: mares à lateribus, quos frænatos trahunt, fœminam in medio, in quam ipsi ascendunt: data opera vt à recentissimis fœtibus abstractas iungant. Etenim apud eos cameli cum nihilo sunt minori pernicitate quàm equi, tum verò ad ferenda onera multo valentiores. Qualem autem habeat camelus speciem, Græcis, vtpote scientibus, non puto scribendum: sed quod de eo animali nescitur. Camelus in posterioribus cruribus gerit quatuor femora, & totidem genua, & veretrum inter posteriora crura caudam versus spectans. Hunc in modum iunctis camelis, Indi ad aurum *legendum* tendunt, [2] vt quum feruentissimus fuerit æstus, sint in rapina. siquidem præ æstu formicæ sub terra se occultas tenent. Est autem illis hominibus sol ardentissimus matutinus, non quemadmodum alijs meridie, eousque efferuescens dũ tempus est à foro discedendi: per quod spatium multo magis vrit quàm meridianus in Græcia, adeo vt dicantur illi tum in aqua se abluere. Meridies verò ferè Indos vrit peræquè atque alios homines: declinante meridie, talis est illic sol qualis alibi matutinus: ac deinceps magis ac magis frigescens, dum ad occasum peruenit: quo tempore præcipuè friget. Vbi ad locum Indi peruenere, culeis quos attulere, arena completis, [3] raptissimè retrò se recipiunt. Quos protinus formicæ (vt à Persis fertur) olfactu perceptos insequuntur tanta pernicitate quanta in alio est nullo: ita vt nisi viam [4] ad quam formicæ congregantur, anticipent Indi, nemo sit ipsorum inde euasurus. Ideoque camelos mares, quòd impares fœminis sunt in currendo, [5] ne trahantur, dissoluunt: sed non vtrunque pariter. fœmina verò, pulli quem reliquit memor, nihil sibi remittit. Hac ratione Indi maiorem auri partem nanciscuntur, vt Persæ memorant. nam quod effoditur in eadem regione aurum, rarius est. Et sanè pulcherrimas quodammodo res extrema orbis habitati pars sortita est, quemadmodum [6] Græcia (quod præstantissimum iudicatur) pulcherrimas regiones. Nam, vt paulo antè dixi, vltima plagarũ quæ ad orientem vergentes habitantur, Indica

1 Ad quam *colligenda* qui in desertum mittũtur Indi, &c.

2 Sic inita *itineris* ratione vt quũ feruen. &c. *Vel, Hoc prudenter præuiso ut quũ, &c.*

3 Quamprimum. *Vel, primo quoq; tempore.*

4 Interim dum formicę congregantur.

5 Dissoluũt, si vnà nõ trahãtur vtriq;. *Id est, Si utriq; assequi pari gradu non possint. Ita quidã hunc locũ interpretantur, qui & aliam interpretationem admittere uidetur.*

6 Græcia lõgè temperatissimas nacta est anni tempestates. *Gal. Les saisons de l'annee.*

est:in qua & animantes tam quadrupedes quàm volucres, multo sunt grandiores quàm cæteris in locis, pręterquam equi: (nam ab equis Medicis vincuntur qui Nisæi vocantur) & infinita vis auri, partim effossi, partim per flumina deuecti, partim vt indicaui surrepti. præterea agrestes arbores pro fructu lanã ferentes, ouillæ tum pulchritudine tum bonitate præcellentem, qua in vestiarium Indi vtuntur. Ad meridiem vltima è regionibus quæ habitantur, Arabia est:in qua sola omnium nascuntur thus, myrrha, casia, cinnamomum, & ledanum. cuncta hæc facilia ad nanciscendum, præter myrrham. Nam thus Arabes styrace suffientes legunt, ea quam Phœnices ad Græcos exportant. hac suffitum thus capiunt. Etenim thuriferas arbores obseruant colubri subalati, exiguo corpore, [1] discolori specie, permagno numero circa singulas arbores, ijdem videlicet qui aduersus AEgyptum facto exercitu tendunt. Nec vllo alio ab arboribus quàm styracis fumo submouentur, vniuersam terram oppleturi, vt Arabes aiunt, nisi (vt ijdem narrabant) simile quiddam istis contingeret, ei quod nouimus contingere viperis, idque ([2] vt credere debemus) solerti diuinitatis prudentia. nam quæ & timido animo sunt & esculenta, ea omnia fœtuosa fecit, ne assiduo esu deperirent: contra, quæ sæua & maligna sunt, ea voluit parum esse fœtuosa. Vnde fit vt lepus, quem omnia venantur, fera, ales, homo, tam ferax sit: solaque ex omnibus bestijs, quum grauida est, etiam [3] impleatur, & alium fœtum in vtero gestet pilis vestitum, alium nudum, alium tantum non formatum: alium concipiat. Et lepus quidem talis est. At leæna validissimum ferocissimumque animal, semel in vita vnum parit. nam vnà cum fœtu vterum emittit. Cuius rei causa est hæc, quòd catulus leoninus, vbi moueri in vtero incipit, quum habeat vngues longè acutissimos ex omnibus feris, vterum lacerat, augescensque magis ac magis, vngues imprimendo exhulcerat: ita vt ad postremum, quum partus instat, nihil vteri relinquatur incolume. Sic quoq; si viperæ & alati Arabiæ serpentes gignerentur vt ipsorum natura fert, non esset hominibus viuendi facultas: nunc autem, quum libidine agitantur, & per paria coeunt, fœmina collum maris in emittenda genitura comprehendit,

1 Versicolori.

2 Vt rationi consentaneũ est.

3 Superfœtet.

90

hendit, [11] sorbensq; non prius dimittit quàm deuorauerit. & mas quidem hoc modo perit. Fœmina verò talem luit masculo pœnam: quòd filij dum adhuc intra vterum sunt, patrem vlciscentes matricem ambedunt: eiusq; aluo ambesa ita partum faciunt. Cæteri serpentes qui non sunt hominibus pernitiosi, oua pariunt & magnam vim fœtuum excludunt. Porrò viperæ per vniuersum orbem terrarum visuntur: alati verò serpentes nusquam alibi nisi in Arabia, aut certè nõ adeo frequentes. Hunc in modũ Arabes thus comparant. Casiam autem sic: Postquam sibi cum cæterum corpus, tum faciem præter oculos obligauerunt coriis aliisque pellibus, ad casiam pergunt. Ea nascitur in palude non alta, circa quam & in qua degunt feræ alatæ, vespertilionibus simillimæ, stridore diro & viribus præualentibus: quas ab oculis arcentes Arabes, sic casiam metunt. Cinnamomum etiam quàm superiora mirabilius legunt. nam aut quomodo aut qua in terra gignatur, illud nequeunt dicere: nisi quòd probabili ratione vtuntur, quòd quidam volunt id gigni in ijs regionibus vbi Dionysus educatus est: & ipsas cinnamomi festucas afferri à grãdibus quibusdam alitibus ad nidos è luto constructos in prærruptis montium & homini inaccessis. Contra quas hôc Arabes excogitauerunt: boum [2] asinorumque defectorum & aliorum iumentorum membra minutatim concisa, in ea loca portant: & vbi iuxta nidos posuere, procul abscedunt. Ad hæc frusta delapsæ volucres, ad nidos suos carnem comportant: cui sustinendæ impares nidi ad terram discissi labuntur: tunc Arabes ad eos colligendos accedunt. Hac ratione cinnamomũ ab illis legitur, & illinc in alias regiones dimittitur. At ledanum (quod Arabes ladanum vocãt) etiam cinnamomo mirabiliùs comparatur: quippe quod in graueolentissimo loco nascens, tamen fragrantissimè olet. In barbis hircorum inuenitur innatum, veluti mucor ligni, cum ad conficienda multifaria vnguenta vtile, tum præcipuè ad suffitionem qua Arabes vtuntur. Hactenus de thymiamatis dictum sit. Redolet Arabica regio mirificè iucundo quodam odore. suntque in ea ouium duo genera admiratione digna, quæ nusquam alibi visuntur, quorum vnum caudas habet tam longas

11 Et arctè amplexa. *vel, Et arctè constringens. vel, Et inhærens.*

2 Asinorumque mortuorum & al. iumẽtorũ membra in quam maxima frusta concisa, in ea loca por.

vt non sint tribus breuiores cubitis: [1] siquis trahi sinat, hulcera contracturæ dum per terram atteruntur: nunc vnusquisque pastorum hactenus est doctus arte fabrili, vt plostella faciant quę singularũ ouium caudis subligent, superque plostella caudas ipsas alligent. Alterum genus ad cubitalem latitudinem caudas gerit. Huic, qua parte meridies ad solem occidentem vergit, contermina est Æthiopia terrarum habitatarum vltima. Hæc & auri multũ fert & vastos elephantes prominentibus vtrinque dentibus: & cum agrestes omnes arbores, tum verò ebenum, necnon, viros maximos pucherrimosque & æui longissimi. Atque hæc quidem extrema sunt Asiæ Libyæque. De extremitatibus autem Europæ quod pro comperto referam non habeo neque enim assentior fluuium quendam esse, Eridanum à barbaris vocitatum, qui subit mare ad Septentrionem spectans, vnde electrum venire narratur. Ne Cassiteridas quidẽ noui insulas, *hoc est stannarias*, vnde ad nos venit cassiteros, *id est stannum.* nam vel ipsum coarguit nomen Eridanus, quod Græcum est, non barbarũ ab aliquo poetarum fictum. Sed etsi hoc studiosè quæsiui, à nemine qui ipse viderit accipere potui, quomodo se habeat mare ad illam Europæ partem. Ab extrema itaque ad nos venit stannum electrumque. Cæterum ad septentrionem Europæ quamplurimam auri vim esse constat: sed quomodo fiat, ne hoc quidem pro comperto dicere queo, Dicuntur tamen id à gryphibus auferre Arimaspi, viri vnoculi. quod nec ipsum crediderim, vt viri nascantur vnoculi, cæteram naturam habentes alijs hominibus parem. Porrò extrema terrarum concludunt aliam regionem, intusque cohibent ea quæ nobis pulcherrima putantur, illisque rarissima. Est in Asia planities quædam vndique cincta monte quinque in locis interciso quæ aliquãdo fuit [2] Chorasmiorum cum ipsorum finibus & Hyrcanorum, & Parthorum & Sarangæorum & Thomaniorum: sed posteaquam Persæ rerum potiti sunt, facta est regis. Ex hoc circumiecto monte ingens amnis profluit, nomine Aces, qui quondam per singulas vndique intercisiones ductus ac distributus totidem quas dixi gentium regiones irrigabat; vbi verò in potestatem regis Persæ venerunt, hoc ab illo

91

1 Quas si permittantur trahere, *id est demittere ad terram, vel demissus affricare terræ,* hulcera cõtracturæ sint dũ illę ad terram atterentur: verùm vnusq.

2 Chorasmiorum montes incolentium, Chorasmiorum *inquam* & Hyrc.

illo sunt passę, quòd anfractibus montium ab rege obstructis, & ad eorum singulos portis inditis, aqua ab exitu intercluſa est: interfluenteque introrsum amne, planities quę intra montes erat, pelagus facta, quum fluat in interiora amnis nulla ex parte exitum habens: atque ita ipsæ gentes pristino aquæ vsu fraudatæ afficiuntur permagno detrimento. Nam hyberno tempore deus illis, quemadmodum aliis hominibus, pluit: sed æstate quum serunt [1] pisum & sesamum, aquam desiderant. Igitur quum nihil eis aquæ tribueretur, ad Persas venerunt viri atque mulieres: stantesque [2] pro foribus regis, cum eiulatu vociferabantur. Tunc rex iis qui maximè indigebant portas reserari iussit. vtique eas quæ ad illos ferrent: easdem, quum illorum terra humore hausto satiata esset, rursus obserari: ita deinceps in alias, vt quique cæterorum populorum maximè aqua indigerent. id faciens (quantum ego auditu cognoui) pecuniæ exigendæ gratia præter tributum. Atque hæc quidem ita se habent. Cæterùm rex vnum è septem viris qui aduersus magum conspirauerunt, Intaphernem, cepit ac capite damnauit ob hanc noxam: Intaphernes, statim post oppressos magos regiam ingressus, volebat admitti ad colloquium regis. etenim hac lege conuentum erat inter magi oppressores vt eis ad regem foret aditus sine internuntio, nisi cubantem cum vxore. Itaque non oportere sibi interuenire nuntium censens Intaphernes, quia foret vnus è septem, introire vtique volebat. sed quum ianitor & qui à responsis erat introire non sinerent, quòd regem dicerent rei vxoriæ dare operam, eos mentiri ratus, educto acinace, aures vtriq; naresque præcidit, ac lora fræni equini ad ceruices ipsorum alligauit, hominesq; dimisit. Qui quum sese regi exhibuissent & cur id passi fuerant exposuissent, Darius sigillatim quenque Persarum accersiuit, veritus ne id communi sex Persarum consilio factum esset, explorauitque nunquid id quod actum foret comprobarent. Vbi comperit sine horum consensu Intaphernem hæc fecisse, hominem comprehendit eiusque liberos atque omnem familiam: multis de causis credens illum cum suis propinquis rebellionem fuisse moliturum: hos comprehensos ad necem vinciri iussit. Tunc vxor Intaphernis ad

[1] Panicum.

[2] *Id est, In aula regis sic in sequent. locis.*

regias fores accedens, plorabat atque lamentabatur. id assiduè faciendo ad sui misericordiam Darium quum adduxisset, misso ad eam nuncio rex inquit, Mulier, offert tibi Darius vnius electionem, ex vinctis domesticis tuis quem velis liberari. Illa postquam secum deliberauit, ita respondit, Si vnius *omnino* animam rex mihi gratificatur, eligo ex omnibus fratrem. Hæc audiens rex, miratus huius orationem, misso nuncio, inquit, Percontatur te rex qua de causa, viro filijsq; prætermissis, fratrem delegisti vt superesset, qui & remotiore abs te est gradu quàm filij, & minus iucundus quàm maritus. Cui illa respondens, Rex, inquit, maritus mihi alius, si dæmon voluerit, atq; alij liberi, si hos amisero, esse possunt: alius frater, parentibus meis iam vita defunctis, nulla ratione potest esse.[1] Hanc sequuta causam, ita loquuta est. visaque est Dario probè dixisse. itaque ea re delectatus rex, & eum quem mulier optauerat missum fecit, & filiorum natu maximum, cæteris omnibus interfici iussis. Ita vnus è septē Persis statim initio occubuit. Enimuero illud ferè circa Cambysis ægrotationem contigit: Erat Sardibus præses quidam à Cyro præfectus, nomine Orœtes, Persa, cui nefariæ rei cupido incessit: siquidem Polycratem Samium, à quo nullo nec facto nec dicto quantulocunque læsus esset, quemq; ne vidisset quidem vnquam, tamen concupiuit capere ad interimendum, ob hanc (vt plerique aiunt) causam: Quum aliquando pro foribus regis considerent Orœtes & alter quidam Persa nomine Mitrobates, præfectus gentis quæ est in Dascylio, è verbis ad iurgia peruenerunt. Et quum de virtute disceptaretur, Mitrobates obiiciens Orœti inquit,[2] Túne in pretio virorum es, qui insulam Samum tuæ prouinciæ adiacentem, regi non acquiris, ita facilem captu vt quidam è popularibus quindecim armatis fretus occuparit, eiusque tyrannide potiatur? Hoc iurgium audienti Orœti adeo doluisse quidam aiunt,[3] vt affectauerit non de obiurgante vindictam, sed Polycratem prorsus occidere, propter quem malè audisset. Alij (sed pauciores) inquiunt caduceatorem in Samum ab Orœte missum cuiusdam rei rogandæ causa: (cuius autem, non dicitur) Polycratem autem tunc fortè in conclaui cubantem fuisse, assistente ei Anacreonte Teio, siue id consultò,

1 Hanc rationem in ista electione sequuta sum.

2 Itáne tu vir cēsendus es qui insf.

3 Vt non tam eum qui hæc dixisset vlcisci affectauerit quàm Polycr.

consultò, quòd res Orœtis contemptui haberet, siue forte aliqua huiusmodi factum. ad quem quum accedens Orœtis caduceator, eius mandata exponeret, Polycratem neque se ad hominem conuertisse (erat enim ad parietem versus) neque quicquam respondisse. Hæ bifariæ causæ mortis Polycratis fuisse memorantur, quarum vtrilibet accommodare fidem quis potest. Itaque Orœtes in *Vrbe* Magnesia degens, quæ est ad Mæandrum flumen sita, misit Myrsum quendam Lydum, Gygis filium, cum nuntio in Samum ad Polycratem, cuius animum nouerat. Etenim Polycrates primus extitit Græcorum, *duntaxat* eorum quos nouimus (secūdum Minoem, & siquis alius isto prior maris imperio potitus est) qui in animū induxerit vt mari potiretur. Primus, inquam, extitit[1] ex eo genere quod humanum vocatur, qui multam conciperet spem Ioniæ atque insulis dominandi. Hoc igitur eum in animo habere certior Orœtes factus, misit nuntium in hæc verba, OROETES POLYCRATI ITA INQVIT, Audio te res excellentes agitare animo, sed proposito rem pecuniariam non suppetere. Quòd si ita feceris vt suadeo, prospexeris & tibi & saluti meæ. Nam rex Cambyses (vt mihi pro comperto renuntiatur) de me interficiendo cogitat. nunc igitur meipsum recipito, atque pecunias, earum partem tibi habiturus, partem mihi permissurus: & ipsarum pecuniarum beneficio omni Greciæ imperaturus. De quibus si mihi fidem non habes, mittito quempiam tibi fidissimum,[2] cui ego fidem faciam. Quo audito Polycrates gauisus est, atq; obsequi volebat. maiorem enim in modum pecuniam auebat. Mittit itaque prius ad rem inspiciendam quendam è popularibus suis [3] Mæandrum Mæandrij filium, scribam suum qui non longo pòst hoc tempore ornatum conclauis Polycratis spectatu dignum templo Iunonis omnem dicauit.[4] Hunc Orœtes quum cognouisset speculatorem esse circunspect..n, ita sibi agendum putauit: Octo scrinia lapidibus implet, præter admodum paruam partem circa ipsas oras, ac superficiem lapidum auro inducit: eaque scrinia all.gata in expedito habet. Quæ aduenlens Mæandrus quum inspexisset, Polycrati renuntiauit.[5] Enimuero ne illuc sese conferret, magnopere dehortabantur tum oracula

92

1 *Id est, Primus inter homines. Hoc addit quod Minos haberetur Iouis filius.*

2 Cui ego ostendam. *Vel, repræsentabo.*

3 Mæandrum Mæandri fil.

4 At Orœtes quum exploratoré aduentare audisset, ita egit. *Ad verbum, Expectari audisset.*

5 At ille, tum oraculis tum amicis multū dehortantibus, illuc profectus est. quū etiam *eius* filia somnium hoc vidisset. Cernere sibi videbatur, &c.

& amici,tum præcipuè somnium hoc,quod eius filia viderat. Videbatur sibi cernere patrem in aere sublimem esse, qui à Ioue quidem lauaretur, à sole autem inungeretur. Hanc visionem conspicata, [1] instabat omnino dissuadere patri ne à patria proficisceretur ad Orœtem : quinetiam [2] ad biremem eunti malè ominabatur. Cui quum ille minitaretur, si sospes rediret, fore vt hæc perdiu maneret virgo: ipsa vt ita contingeret, sibi imprecata est. malle enim se diutius virginem esse quàm patre orbari. Polycrates omne consilium pro nihilo habens, ad Orœtem nauigauit, cum alios secum ducens, tum verò Democedẽ Calliphontis filium Crotoniensem medicum, qui eam artem apud suos [3] præclarissimè omnium exercebat. Vbi Magnesiam peruenit Polycrates, tetra morte est affectus, indignaque sua persona [4] & suis cogitationibus. nam neque eorum qui Syracusis tyranni extiterunt, neq; aliorum Græciæ tyrannorum vllus est magnificentia cum Polycrate comparandus. Eum Orœtes(quod indignum relatu est)cruci suffixit: ex illis verò qui illum comitati fuerant, Samios quidem dimisit, iubẽs eos gratiam sibi habere quòd liberi essent: peregrinos autem atque seruos iure captiuitatis sibi vendicãs, retinuit. Polycrates ergo suspensus omnem filiæ visionem exoluit. nam ab Ioue quidem, quum plueret, lauabatur: à sole autem, [5] exudante è membris abdomine, vngebatur. Hunc exitum habuerũt tot prosperæ res Polycratis, quem vaticinatus ei fuerat Amasis rex Ægypti. Verùm non multo pòst tempore Polycratis vltio Orœtem excipit. quippe post Cambysis obitum occupato à magis regno, Orœtes quum esset Sardibus, nihil de Persis qui à Medis imperio fraudati erant, bene meritus est : sed in ea perturbatione Mitrobatem Dascylij præfectum ([6] qui illi de Polycrate exprobrauerat) interemit, & eius filium Cranapem, spectatos in Persis viros : & cum alia quoque omnifaria flagitia commisit, tum quendam è nuntiis qui ad ipsum à Dario venerat, quòd parum iucunda nuntiasset, trucidandum curauit, summissis quibusdam qui redeuntem aggrederentur, quíque trucidatum cum ipso equo occultarent. Darius, vbi principatu potitus est, Orœtem vlcisci cum ob alia scelera, tum præcipuè ob Mitrobatem

filium.

[1] Omnibus modis, *vel, omni arte* dissuadebat.

[2] Ad nauem quinquaginta remorum. *Sunt qui vertant, ad nauem actuariam.*

[3] Optimè omnium suæ ætatis exerc.

[4] Et suo ingenti animo, *vel excelso.* Nã præter Syrac. nullus est Gr. tyr. magnif.

[5] Quum ipse humorem è corpore emitteret.

[6] Qui ei illa ad Polycratẽ pertinentia exprobrauerat.

filiumque, cupiebat: sed aduersus eum [1] è professo mittere copias consilij non erat, [2] vtique rebus nondum satis fundatis, & imperio recens parto: quum præsertim audiret Orœtem multa vi nixum, quum mille Persarum satellitibus stipatus esset. nam suæ prouinciæ habebat Phrygiam, Lydiam, Ioniam. Itaque Darius aduersus hæc hanc rationem iniuit: accitis Persarum summis quibusque proceribus, his loquutus est verbis, Persæ, quis hoc vestrûm mihi repromittat, & exequuturus & prudentia duntaxat, nulla vi, nullisque copiis? Vbi enim opus prudentia est, ibi vi aggere nihil attinet. Ergo [3] quis vestrûm mihi Orœtem
93 vel adducat viuum, vel interficiat, qui de Persis nihil omnino meruit, sed cum alia multa scelera admisit, tũ hæc duo: vnum, quòd duos è nobis, Mitrobatem eiusque filium interemit: alterum, quòd à me missos ad se accersendum, [4] necandos curat, facinus profectò non tolerandum. ideoque priusquam maiora in Persas scelera admittat, [5] comprehendẽdus est ad necem. Hæc Darius interrogabat Persas. Eorum triginta extiterunt qui repromitterent, singuli volentes ipsi id exequi. Quos inuicem contendentes Darius reprehendens, sortiri iussit. id quum fecissent, sors Bagæum Artontis filium ex omnibus contigit. Hic sorte delectus, hac ratione vsus est: Complures literas variis de rebus vbi scripsit sigilloque Darij impressit, cum his profectus est Sardis. eas, posteaquam in conspectum Orœtis venit, dedit separatim recitandas regio scribæ. (regios autem scribas cuncti præsides habent.) Reddebat autem separatim Bagæus literas, explorandi gratia animos satellitum, nunquid annuerent ad rebellandũ ab Orœte. Quos animaduertens magnopere venerari literas, & ea quæ in illis dicerentur, etiam vehementius, reddidit aliam epistolam in hæc verba, Persæ, Darius rex interdicit vobis ne apud Orœtẽ fungamini satellitum officio. Hoc illi audito lanceas deposuerũt. Tunc Bagæus cernens illos obtemperantes epistolæ, sumpta fiducia reddidit scribæ vltimum libellum in hæc verba scriptum, Rex Darius mandat Persis qui in Sardibus sunt vt Orœtem interimant. Id vbi audiere doryphori, *id est, hastati satellites*, eductis acinacib. sine mora Orœtẽ interemerunt. Ita vindicta Polycratis

1 Apertè. Gr. ἐκ τῆς ἰθείης. *q. d. recta via.*
2 Vtpote rebus adhuc turbulentis. *Vel, Rebus nondum compositis. Ad Verbum, Rebus adhuc tumentibus. q. d. Quum nondum tumor rerum resedisset, id est turbulentus status.*
3 Aliquis vestrum. *Potest & interrogatiue legi.*
4 Necat, insolentiam intolerabilem exhibens.
5 Morte nobis est occupandus.

Samij Orœtem perſequuta eſt. Traductis atque comportatis Suſa bonis Orœtis, contigit non diu pòſt vt in venatu ferarum Darius rex, dum ab equo deſilit, pedem intorſerit vehementerque luxauerit. nam talus è iuncturis amotus eſt. Se itaque exiſtimans, vt etiam prius, habere ex AEgyptiis eos qui primi putarentur arte medicinæ, eorum opera vtebatur. At iſti retorquendo pedem ac violenter tractando, plus mali faciebant: adeo quidem vt ſeptem dies totidemque noctes Darius præ moleſtia qua afficiebatur tranſegerit inſomnes. Octauo die eidem malè habenti quidam Democedis Crotonienſis mẽtionem facit, cuius de artificio prius iam inde in Sardibus audiſſet. Darius hominem quamcelerrimè accerſi ad ſe iubet. Ille, vt inter captiuos Orœtis fuit inuentus, vbi pro neglecto habebatur, in medium adductus eſt, ſicut erat pannoſus ac compedes trahens. In medio poſitum Darius interrogauit nunquid eam noſſet artẽ. Democedes, veritus ne, ſi ſe proderet, vſquequaque Græcia priuaretur, diſſimulare: ſed quũ videretur notitiam artis præ ſe ferre, Darius iuſſit eos qui hominem adduxerant, verbera & tormenta afferre in medium. Tunc ille diſſimulatione miſſa, ſe planè ſcire artem illam negauit, ſed aliquantulum, ob eam conſuetudinem quam cum medico habuiſſet. Factaq; ei poteſtate curandi, Græcis medicamentis vtens, * & lenia poſt acria admouẽs, Darium compotem ſomni fecit, & breui tempore incolumem reddidit, quum iam ſe poſthac validum fore ad incedendum deſperaſſet. Ob quam curationem poſtea quum „ eum Darius duobus aurearum compedum paribus donaſ- „ ſet, interrogauit Democedes nunquid ideo ſe duplici malo „ remunerandum putaret, quòd ab eo ſoſpes ipſe foret effectus. Hoc dicto Darius delectatus, ad ſuas vxores hominem miſit. Eunuchi qui eum deduxerunt ad fœminas, dicebant hunc eſſe qui reſtituiſſet animam regi. tunc earum ſingulæ auream phialæ thecam ſuffringentes, Democedem donauerunt tam amplo munere, vt famulus nomine Sciton qui ſequebatur, excidentes ex percuſſione phialarum ſtateres colligens, non paruam auri ſummam coegerit.[1] Hic Democedes hunc in modum è Crotone profectus, cum Polycrate conſuetudinem habuit: quum à patre ſanè

* *alij in Græco legunt* ἐπιάγματα ἰσχυρὰ προσάγων: *id eſt*, fomenta efficacia & vehementia admouens: *ut vertit Pau. Leopard. Emend. lib. 7. c. 14. S.*

1 Hic autem Democedes ita Crotone *Samum* venerat. Cum Polycrate patre verſatus, quũ aſperam eius iracundiam ferre non poſſet, illo relicto ab. &c.

sanè iracundo Crotone cohiberetur, nec eum tolerare posset, illo relicto abiit in AEginam: vbi commoratus vnum annum, primos medicos transcendit, etsi imparatus erat, & nihil instrumentorum habens quæ ad artem medicinæ pertinerent. Ex quo factum est vt insequenti anno AEginetæ conduxerint eum talento, Athenienses tertio anno centum minis, Polycrates quarto anno talentis duobus. ita Samum profectus est. A quo viro non minimùm [1] medici Crotonienses primi numerabantur, secundi, Cyrenæi. Qua etiam tempestate Argiui cæteris Græcis præstare musica ferebantur. Tunc itaque Democedes Dario sanato Susis, maximas ædes obtinebat, & cum rege ad mensam sedebat, omnibus rebus affluens, præter hanc vnam quòd in Græciam redire nō poterat. Quinetiam AEgyptios medicos regem curare solitos, quum essent patibulis suffigendi quòd à Græco medico superati forent, impetrata ab rege venia liberauit: item vaticinum quendam Eleum, qui Polycratem sequutus fuerat, & inter captiuos pro neglecto relictus. Denique [2] maximi apud regem momenti Democedes erat. Interiecto deinde breui tempore, inter alia contigit vt Atossæ Cyri filiæ (quæ erat Darij vxor)

94 in mamilla vlcus exoriretur, deinde rescissum porro grassaretur. quod ista, quoad fuit exiguum, præ pudore occultans, nemini indicauit: sed vbi malè iam se habebat, accersito Democedi rem ostendit. Ille se redditurum sanam affirmans, adiurat eam vt sibi vicissim ipsa inseruiat in eo quod orauerit. oraturum autem nihil vnde dedecus redundaret. A quo posteaquam curata est, edocta, Darium, dum cum eo cubat, his verbis alloquuta est, Rex, quum tantum tu habeas copiarum, desides, nullam neque gentem neque potentiam Persis acquirens. atqui par est virum & iuuenem & magnarum opum dominum, aliquid operis edendo se ostendere, quò etiam Persæ cognoscant sibi virum præesse. Quod vt facias, duabus de causis interest, vt Persæ & eum qui ipsis præest, virum esse intelligant, & bello atterantur: ne otium agentes tibi insidias tendant. Nunc ergo aliquod opus edas quoad in ætate iuuenili es. nam augescente corpore ingenium pariter augescit, & consenescente consenescit, & ad res omnes elanguescit. Hæc Atossa

1 Crotonienses inclaruerunt. hinc enim tempus fuit quum primi quidē medici Græciæ Crotoniatæ esse dicerentur, secundi verò, Cyrenæi.

2 In maximo pretio à rege Democedes habebatur.

ex admonitu Democedis.ad quā Darius respondens, Quæ, inquit, vxor, ipse facere destinaueram, ea omnia dixisti. ego enim constitueram Scythis bellum inferre, iuncto mari è nostra continente in alteram ponte: & hæc breui tempore perficientur. Ad eum Atossa, Animaduerte, inquit, nunc: omitte primùm Scythis bellum inferre, qui, quandocunque voles, tui erunt: aduersus Græciam mihi tu eas in expeditionem. concupisco enim Lacænas & Argiuas & Atticas & Corinthias, fando cognitas, mihi fieri ancillas. Et ad hoc virum habes ex omnibus maximè idoneum [1] ad demonstrandas Græciæ res atque exponendas, hunc qui pedem tuum sanauit. Cui Darius, Quandoquidem, inquit, vxor, tibi videtur nos primùm Græciam tentare debere, mihi videtur satius ante omnia mittere illuc exploratores Persas, vnà cum isto quem dicis, qui percepta omnia illic & visa renuntient: & mox ego ab illis edoctus, aduersus Græcos tendam. Hæc loquutus Darius, & quod est loquutus, re quoque aggressus est. nanque vbi primùm illuxit, accitis quindecim viris Persarum spectatis, præcepit vt sequentes Democedem omnia Græciæ maritima loca collustrarent, néve committerent vt Democedes ab illis aufugeret, sed rursus eum omnino reducerent. Hæc illis vbi præcepit, secundo loco Democedem ipsum ad se accersitum orat vt [2] exposita atque demõstrata Persis omni Græcia, rursus redeat: iubetque eum dono ferre patri ac fratribus omnia sua vtensilia, affirmans se alia multo plura [3] illi inuicem donaturum. [4] ac præter dona missurum ait, quæ vnà iter faciat onerariam nauim, omnifariis bonis refertam. Quæ Darius nullo doloso consilio (vt mea fert opinio) [5] mandabat: ille tamen veritus ne se Darius tentaret, tanquam fugitiuum, si cuncta sibi oblata caperet: respondit se quidem sua illic velle relinquere, vt ea reuersus sibi haberet: verùm nauim onerariam quam Darius promitteret, dono fratribus accipere. Darius postquam hæc Democedi præcepit, homines ad mare dimisit. Isti, quum in Phœnicem descendissent, & ex Phœnice in vrbē Sidonem, confestim duas triremes instruxerunt, & simul ingentem onerariam omnifariis bonis impleuerunt. Comparatisq; omnibus, in Græciam traiiciunt, & adeuntes maritima

eius

1 Ad ostendenda singula Græciç *loca* & ad deducendum.

2 Vt quum Persis ostēderit vniuersam Græciā & per eā deduxerit, reuertatur.

3 Pro illis donaturum.

4 Præterea verò ad dona *portanda* nauē onerariā ei se suppeditaturū dixit, eāq; se bonis omnifariis impleturum, quæ cum ipso nauigaret.

5 Pollicebatur: ille tamē veritus ne Darius eius animū tentaret, nequaquā omnia quæ dabātur percurrit, *i. recensuit*, & accepit: sed sua quidē suo in loco relictурū se dixit, vt ea reuers. &c. *vt legatur* πάντα *ex vet. cod. pro* πάντως, *et* ἐπιδραμὼν *actiuè sumatur. q.d. non percurrisse numerum, tanquam nihil omittere volentē. Fortasse i.a-*

eius loca intuebantur atque describebant. Tum pleraque ac celeberrima Græciæ loca contemplati, in Italiam Tarentum transmiserunt. Ibi Aristophilides Tarentinorum rex,[1] & ipse Crotoniensis, gubernacula Medicarum nauium resoluit, pariter & ipsos Persas detinuit, tanquam certos exploratores. Interea dum isti patiuntur hæc Democedes Crotonem abiit ad domum suam.[2] Quo abeunte Aristophilides Persas missos fecit, restitutis iis quæ de nauibus abstulisset. Illinc Persæ nauigantes, ac Democedem persequentes, Crotonem perueniunt: nactique in foro Democedem prehendunt. Eum Crotoniensium quidam, res Persicas reformidantes, tradere parati erant: quidam iniectis è diuerso manibus, fustibus cædebant Persas,[3] qui his verbis cõmonefaciebant, Viri Crotonienses considerate quid faciatis, qui hominem regis fugitiuum eripitis. An ex vsu erit vobis hanc iuiuriam regi Dario intulisse, ac vobis bene cedet ista fecisse,[4] si nos dimiseritis? Cui enim prius quàm huic vrbi bellum inferemus? aut quam priorem diripere conabimur? Hæc dicendo nihil magis Crotoniensibus persuaserunt. quinimo non modò Democede, sed etiam oneraria naui quam vnà duxerant, priuati sunt: atque in Asiam reuersi, omisso iam studio discendi vlteriora Græciæ, quòd duce essent fraudati. Quibus tamen in digressu Democedes mandauit vt Dario dicerent, Democedem ducere vxorem Milonis filiam. erat enim apud regem celebre nomen Milonis luctatoris. Quas nuptias videtur mihi eo tẽpore properasse magna erogata pecunia vt ipsum etiam in patria sua spectatum esse Dario appareret. Profecti Crotone Persæ, ad Iapygiam in quasdam naues inciderunt: à quibus in seruitutem redactos Gillus quidam Tarentinus exul redemit, & ad regem Darium reportauit. Ob quod meritum quum rex paratus esset donare ei quicquid vellet, optauit se in patriam reduci, exposita prius sua calamitate, dicens, ne omnem Græciam conturbaret, si classis ingens ipsius causa in Italiam mitteretur, contentum se esse vt per solos Cnidios reduceretur: existimans, pro amicitia quæ Cnidiis erat cũ Tarentinis, se præcipuè reductum iri. Id Darius pollicitus effecit. nam misso Cnidum nuntio iussit vt Gillum Tarentum reducerent. Cnidij Dario obse-

mẽ & aliter exponi posit ἰαδχαμών.

[1] *Nõ sequitur lectionem edit. vulg. quæ tamẽ & ipsa suspecta est.*

[2] Interim verò dum iste domũ reuertitur, Aristoph.

[3] Qui hæc verba obtendebant. *Vel, Hæc illis allegabant, vel proponebant.*

[4] Si nobis *hunc* eripueritis?

quentes, id tamen à Tarentinis non impetrauerunt: nam ad vim inferendam inualidi erant. Atque hæc hunc in modum administrata sunt. hique Persæ primi extitere qui in Græciam traiecerunt explorandi gratia, & ob hanc rem.

Samum verò post hæc rex Darius, omnium vrbium tam Græcarum quàm barbararum primam euertit, ob hanc causam: Dum Cambyses in expeditione aduersus AEgyptum ageret, permulti se illuc Græcorum conferebant, partim (vt credibile est) negotiandi, partim militandi, partim ipsius regionis oculis subiiciendæ gratia. E quibus fuit Syloson Æacis filius, Polycratis germanus, extorris patria. huic Sylosonti felicitas huiusmodi contigit: Sumpto hic amiculo rutilo ac sibi circundato, apud forum Mempheos spatiabatur. quem quum vidisset Darius Cambysis satelles,[1] nullius admodum conditionis vir, captus amore amiculi, adit hominem vt mercetur amiculum. Syloson, animaduertens Darium magnopere amiculum cupere, diuina quadam fortuna vsus, Ego, inquit, amiculum hoc nulla pecunia vendo,[2] sed tibi largior, si modò tuum perpetuò debet esse. Hæc approbans Darius, accepit indumentum. Syloson, qui putarat sibi illud stultè perisse, interiecto tempore, quum Cambyses decessisset, & septem illi magum oppressissent, & ex septem Darius regnum adeptus esset, vbi certior factus est ad eum virum peruenisse regnum cui ipse roganti dedisset in AEgypto illud amiculum, Susa ascendit, sedensque in vestibulo regiæ, ait se eum esse qui de rege sit bene meritus. hæc audiens ianitor, regi nuntiauit: ad quem admirabundus rex, Et quis est, inquit, Græcorum qui in me beneficus extiterit, cui ego reuerentiam debeam, recens regno potitus? Necdum multi aut nulli eorum ad nos ascenderunt:[3] nec vllo Græcorum quicquam (vt sic dicam) opus habeo. tamen hominem introducite, vt sciam quid hæc dicendo velit sibi. Vbi à ianitore introductus est Syloson, ac stetit in medio, interrogatur ab interpretibus quísnam esset, aut quo facto beneficus in regem extitisset. Ipse rem omnem gestam circa amiculum refert, seseque illum esse qui id donasset. Ad hæc respondens Darius, O, inquit, virorum generosissime, « túne ille es qui mihi nullam dum potentiam habenti do- «

1 Nullius adhuc admodũ magnę authoritatis vir, amiculi desiderio captus.

2 Sed alioqui dono (si hoc quidem vt fiat necesse est) certè tibi. *Q. d. Sed quod ego vendere nolim, id alioqui dono, tibi quidẽ certè libentius quàm cuiquam alij. quandoquidem donare non uendere statui. Nõ immerito tamẽ suspectus alicui fuerit hic locus.*

3 Nec vlli Græcorũ vllo sum beneficio obstrict*us*. *uel deuinctus.*

nasti

» nasti ea, quanuis parua, tamen perinde grata acsi nunc ali-
» quid magnum acciperem? Qua de re immenso te auro ar-
» gentoque remunerabor, vt nunquam pœniteat te libera-
» lem in Darium Hystaspis filium extitisse. Cui Syloson, Mi-
» hi, inquit, rex neque aurum neque argentum dederis, sed
» patriam meam Samum, vbi eam liberaueris, quam nunc
» post necem fratris mei Polycratis ab Orœte interfecti,
» occupat seruus noster: hanc mihi donato citra cædem at-
» que direptionem. His Darius auditis, misit exercitum
duce Otane vno è septem viris, iusso vt quæ Syloson rogas-
set, ea effecta redderet. Otanes ad mare descendens,
contrahebat exercitum. At Sami imperium obtinebat
Mæandrius Mæandrij filius, acceptum à Polycrate, vt il-
lud procuraret. Cui, iustissimo virorum volenti esse, non
licuit. nam vbi de Polycratis interitu allatus est nuntius, an-
te omnia Ioui liberatori statuit aram, eique fanum in cir-
cuitu designauit, quod nunc quoque in suburbanis ex-
stat. Deinde vbi hoc perfecit, aduocata omnium ciuium
» concione, ita verba fecit, Mihi sceptrum atque omnis po-
» tentia Polycratis (vt vos etiam nostis) demandata fuit: in
» meo quoque arbitrio situm est vobis dominari: sed quod
» [1] in vicino reprehendo, id ipse quoad potero non faciam.
» Nam neque Polycrates placebat mihi, in viros sibiipsi
» pares dominatum habens, neque alius quispiam talia fa-
» ciens. Et Polycrates quidem fatum suum expleuit: ego
» autem, deposito in medium dominatu, iuris æquabilita-
» tem suadeo: postulans iure optimo mihi ipsi hoc honoris
» tantummodo vt è pecunia Polycratis sex demum talen-
» ta peculiariter mihi cedant. Et præterea Iouis liberatoris
» (cui ego templum extruxi) sacerdotium tam meis in per-
» petuum liberis, quàm mihi qui libertatem vobis restitui.
» Hæc Mæandrius à Samiis postulabat. Tunc eorum qui-
» dam surgens, Tu verò, inquit, indignus es qui nobis impe-
» res, tu qui malus extitisti ac funestus, sed dignus potius qui
» pecuniarum quas interuertisti, rationem reddas. Hæc Te-
lesarchus (ita enim vocabatur) dixit, quòd inter ciues [2] e-
96 rat expertæ virtutis. Quæ Mæandrius in animum accipiẽs,
reputansq; fore vt si dominatum ipse deponeret, alius quis-
piam in eius locum tyrannus constitueretur, nõ deponen-

1 In alio rep.

2 Erat spe-ctatus.

1 *Id eſt, Illis ſe oppoſuit.*

2 Quinetiam & Mæandrij milites & ipſe Mæandrius, ſe paratos eſſe data ſibi fide inſula excedere dixerunt. Quum autem hanc cõditionem admiſiſſet Otanes, fidemq; dediſſet, ſpectatiſſimi quiq; Perſarum, &c. *Lego autem* στρατιῶται *ex vet. cod. pro* στασιῶται.

3 Qui ob neſcio quod delictum in ſubterranea foſſa vinctus detinebatur. *Sic paulo pòſt*, Et ex illa ſubterranea foſſa ſuſpiciens, &c. *Nec tamen* γοργύρα *eſt ſimpliciter ſubterranea foſſa, ſed cœnoſa etiam, ſiue limoſa.*

4 De omnibus conueniſſe exiſt.

dum ſibi dominatum ſtatuit: ſed in arcem regreſſus, accitum vnumquenque eorum, tanquam rationem pecuniarum redditurus, comprehendit, alligauitque. Poſt hæc, dum hi in vinculis ſunt, Mæandrius morbo corripitur: quem deceſſurum credens frater ſuus, nomine Lycaretus, quò facilius Sami rerum potiretur, omnes vinctos interemit. neque enim videbantur velle liberi eſſe. Igitur vbi Samum tenuere Perſæ, Syſolontem reducentes, nemo [1]aduerſus eos manum leuauit. [2] Atque ij qui contrariæ Mæandrio factionis erant, deditionem ſe facere velle dixerunt: quin & ipſe Mæandrius ex inſula diſcedere. Approbante hæc Otane, atque inito fœdere, eminentiſſimi quique Perſarum poſitis ſellis eregione arcis ſedebant. Erat autem Mæandrio germanus vecordiuſculus, nomine Charileus,[3] qui quòd delinquere ſolebat, in ſubterraneo loco erat alligatus. Hic quum audiſſet quæ agebantur, & per ſpecum ſuſpiciens vidiſſet Perſas quietè ſedentes, vociferando dicebat velle ſe in colloquium venire Mæandrij. Eum audiens Mæandrius, iuſſit ſolutum ad ſe adduci. vbi adductus eſt, confeſtim conuitiando maledicendoque illi ſuadebat vt impetum daret in Perſas: hæc inquiens, Me tu, ô deterrime virorum, qui ſum tuus frater, quique nihil vinculis dignum peccaui, in ſubterraneo carcere alligandum putaſti: Perſas autem, quos cernis te adorientes, atque extorrem facientes, vlciſci non audes, tam faciles tibi ad capiendum? Quos ſi tu reformidas, præbe mihi auxiliares tuos, vt iſtos ob ſuum huc aduẽtum vlciſcar: paratus etiam teipſum ex inſula eijcere. Hæc Charileus. Quem ſermonem Mæandrius admiſit, quantum ego ſentio, non quia eò inſipientiæ veniſſet vt putaret ſuas vires regiis ſuperiores eſſe: ſed quia inuidens Syloſonti ſi ciuitatẽ & integram & ſine labore eſſet accepturus, maluerit res Samias debilitari Perſis irritatis, atque ita tradi: probè intelligens, Perſas prius iniuria laceſſitos, ſæuituros eſſe in Samios, & ſibi tutum ex inſula exceſſum eſſe quandocunque vellet. foderat enim ſibi occultum cuniculum, ex arce ferentem ad mare. itaque ipſe quidem Mæandrius è Samo profectus eſt. Charileus autem, armatis cunctis auxiliariis, patefactisq; portis, egreditur in Perſas nihil tale expectantes, ſed [4] omnia

pacata

pacata existimantes.[1] In hos Persas qui sellas attulerant,& plurimi momenti erant,dato impetu auxiliarij grassabantur. Dum hæc isti agunt, cæteræ Persarum copiæ auxilio veniunt:à quibus repulsi auxiliarij, rursus in arcem se recipiunt. Otanes imperator, cernens tantam cladem accepisse Persas,etsi memor erat præceptorum Darij, dum ipsum mittebat,nequem Samiorũ aut occideret aut caperet,sed insulam immunem malorum Sylosonti traderet: tamen horum præceptorum oblitus est, iussitq; milites vt quenq; Samium adipiscerentur, occidere, virum pariter & puerum. Tunc pars copiarum arcem obsidebat, pars obuium quenq; sine discrimine trucidabat, tam in delubris quàm extra delubra. Mçandrius è Samo profugiens, Lacedæmonem nauigauit. eò vbi peruenit, habens quæ in discessu exportauerat,[2] dat negotiũ famulis vt pocula argentea & aurea proponant. Dum illi ea promunt, interea ipse Cleomenem Anaxandridæ filium, Spartæ regem, colloquendo deducit ad ædes suas. Cleomenes vbi pocula inspexit,præ admiratione attonitus erat. Mæandrius eum iubere,quęcunque liberet,illinc asportaret:[3]idque quum etiam atque etiam Mæandrius diceret, tamen Cleomenes virorum iustissimus extitit,qui ea quæ sibi donabantur, recipienda non putauit. [4]Sed quum sensit eadem nonnullis ciuium Mæandrium elargiri, quomodo puniri deberet excogitauit. aditis enim ephoris, *hoc est tribunis plebis*, dixit, satius esse Spartæ hospitem Samium è Peloponneso ablegari, necui Spartanorum aut ipsi aut alij cuipiam persuaderet fieri malum. Illi, Cleomeni obsequentes, Mæandrium ablegarunt. Persæ vbi diripuere Samum, Sylosonti tradiderunt viris desolatam. Interiecto tamen tempore Otanes imperator frequentem incolis effecit,[5] è visione per quietem morbo correptus, quo laborauit circa pudenda.

Cæterùm, interim dum Samum nauticus proficiscitur exercitus, interea Babylonij rebellauerunt, rebus probè admodum comparatis. nam quandiu magus imperauit, & septem coniurati rem aggrediũtur, per hoc omne tempus & per occsionem rerum turbatarum, se ad ferendam obsidionem instruxerunt, & in his apparandis vsque latuerunt: verùm vbi è professo desciuerunt, hæc sibi facienda

1 Irruentesq; auxiliarij Persas eos qui sellis insidebãt, & maximæ authoritatis erant, interfecerunt.

2 Ita egit: Quum argentea pariter & aurea pocula pron psisset, *uel, protulisset,* ea famuli extergebãt. interea autem ipse cũ Cleomone Anax. filio Spartæ rege colloquẽs, eum ad ædes suas deducit.

3 Quum bis atq; adeò ter dixisset.

4 Sed quum intellexit eũ hęc aliquibus aliis ciuiũ donaturum, & inde mulctatum iri, aditis ephoris dixit, &c.

5 Ex insomnij visione & morbo quo illũ circa pudenda laborare contigit. *t. Quod facere in mentem illi venit quũ somniũ quoddam vidisset, & in morbum incidisset.*

statuerunt:[1] Matres expellunt:mulierum vnam, quam sibi quisque voluit, è domesticis deligit, itemque vnam ad panem sibi faciendum: cæteras in vnum contractas strangulant. hoc idcirco facientes ne rem frumentariam ipsorum illæ absumerent. His rebus cognitis Darius, aduersus eos contractis omnibus copijs contendit: & postquam peruenit, vrbem obsidione cingit. Sed illi nihili pendere obsidionem. nam conscensis propugnaculis, tripudiare probraq; ingerere Dario atq; exercitui: quorum quidam ita inquit, Quid istic desidetis Persæ? quin potius absceditis, quippe qui tunc expugnaturi nos estis quum pepererint mulæ? Hoc quidam Babyloniorum dicebat, credens nunquam parere mulam. Anno ac septem mensibus in obsidione consumptis, iam Dariũ atq; vniuersum exercitum tædere quod Babylonios expugnare non posset: etsi aduersus illos omnia machinamẽta atque omnes insidias expertus, cum alias, tum illas quibus eosdẽ Cyrus expugnauerat. Omnia hæc frustra fuerunt, quia Babylonij vehementer excubiis incumbebant. Sed quum ne sic quidem capi possent, vicesimo quàm circumuallati sunt mense, Zopyro Megabyzi filio, vnius è septem qui magum sustulerunt, hoc contigit portentum, vt quædã mularum eius quæ frumentũ subuectabant, pareret. Quod vbi ei renuntiatum fuit, non credens, fœtum ipse inspicere voluit. eo viso, vetuit seruos cuipiam rem aperire, reputans illius Babylonij verba, qui inter initia dixisset, postquam mulæ peperissent, fore vt muri expugnarentur. [2] Ex hac fama Zopyro visa est expugnabilis Babylon. diuino enim numine & illum loquutum & suam mulam esse enixam. Igitur vbi visum est fatale esse iam Babylonem capi, adiens Darium sciscitatus est nunquid perquam magni faceret expugnare Babylonem. Audiens perquam magni ab illo fieri, aliud consultat, quomodo ipse foret vrbis expugnator, & suum hoc esset opus. [3] beneficia enim apud Persas permultum ad incrementa honorum consequenda valent. [4] Eoque nemini expromens, se suffecturum rei faciendæ si seipsum quum mutilasset, ad hostes transfugeret, sese deformissima mutilatione affecit, prorsus quum id minimi faceret. quippe nares sibi præcidit auriculasque, comamque deformiter circumton-

97

[1] Matribus suis exemptis. *vel, Quũ matres secreuissent aut segregassent.*

[2] Ex hoc omine.

[3] Fortia enim facta. *vel, Res enim fortiter gestæ.*

[4] Alio enim nullo facto illam se subiugaturũ cogitabat quàm si à seipso mutilatus ad illos transfugeret. Tum igitur *id* parui pendens seipsum atrocissima mutilatione afficit: *vel, seipsum modis atrocissimis mutilat.*

cumtondit,[1] plagas imposuit: atque ita ad Darium perrexit. Quem ille intuens, virū videlicet spectatissimū sic mutilatum, adeò grauiter tulit vt exiliens è solio exclamaret, interrogando quis eum & ob quod facinus mutilasset.
» Ad eum respondens Zopyrus, Nemo, inquit, rex præter
» te, cuius tanta potentia est, ita me potuisset afficere. neque
» alienus quispiam hoc mihi fecit, sed ipse ego: quòd indignè
» animo fero Assyrios Persis illudere. Cui rex, O virorum
» misertime, inquit, turpissimo facto pulcherrimum nomen
» imposuisti, inquiens, propter eos qui obsidentur, temet-
» ipsum indignè lacerasse. Nunquid ò demens, te mutilato
» hostes citius deditionem facient? quid in teipsum laniando
» sensus amisisti? Ad eum Zopyrus, Si, inquit, tecum com-
» municassem quæ eram facturus, tu me non permisisses:
» nunc memet ego adhibens in cōsilium, id feci. Itaque iam
» Babylonem capiemus,[2] nisi tu tuis parces. ego enim ita vti
» sum ad muros vt transfuga fugiam: dicamque ad illos me
» hæc abs te esse passum: &,[3] vt opinor, ex hoc corporis ha-
» bitu fidem eis faciens, consequar exercitus præfecturam.
» At tu decimo die quàm muros fuero ingressus, mille mili-
» tes ex eo genere cuius amissione nihil admodum damni
» fiat colloca ad portam quæ vocatur Semiramidis: rursus
» interiectis septem diebus, colloca mihi duo millia ad por-
» tas quæ dicuntur Niniorum: atque tertiò, viginti diebus
» interiectis, eregione portarū quæ dicuntur [4] Chaldæorū,
» alios statue numero quatuor millia: dum neq; priores neq;
» posteriores habeant quò se defendant, præter gladios: hoc
» tantùm sinas eos habere. Post diem vicesimum reliquas
» copias iube rectà muros vndique subire. Verùm ad por-
» tas quæ Belides ac Cissiæ vocantur, Persas mihi statuito.
» etenim (vt ego arbitror) Babylonij mihi, qui magna ope-
» ra ediderim, committent cum alia, tum verò portarum
» claues. illinc mihi atque Persis curæ erit operam nauare.
Hæc vbi mandauit, ad muros perrexit, subinde respectans tanquam verè perfuga. Eo conspecto qui in turribus ad id dispositi erant, deorsum occurrerunt, & alteram portam aliquantulum reclinantes, sciscitabantur quisnam esset, & cuius rei indigens veniret. Quumque hic dixisset se Zopyrum esse, & se ad illos transfugere, eum [5] ad Baby-

1 Et se flagris cecidit.

2 Nisi per tuos steterit.

3 Vt opinor, fide eis facta hæc ita se habere, militū copias impetrabo.

4 *Rectè legit* χαλδαίων, *vt & in vet. cod. non* χαλκιδίων.

5 Ad publicas ędes Bab. eum deduxerunt. *a la maison de la ville.* Quò quū venisset, conditionem suam miserè deplorabat, ref. &c.

loniorum magistratus deduxerunt. Ante quos vbi stetit Zopyrus, conditionem suam miserebatur, referens à Dario se passum quæ à semetipso passus erat, idque ob eam causam quòd suasisset illi discedere cum exercitu, quoniam nulla via ostenderetur vrbis expugnandæ. At nunc « inquit, ad vos venio Babylonij, futurus vobis maximo bo- « no, Dario autem & copijs eius maximo malo. Neq; enim « quòd ita me mutilauit, feret impunè quum habeam ex- « ploratos omnes consiliorum eius exitus. Hæc Zopyrus « commemorabat. Quem Babylonij virum vtiq; apud Persas spectatissimum cernentes naribus atq; auribus priua- 98 tum, vibicibus ac sanguine conspersum, sperantes, omnino vera loqui, & ad ipsos venire [1] socium, inducti sunt [2] ad permittenda ei quæcunque postulasset. Iste postulauit copias militum: quas vt accepit, perfecit [3] ea quæ cum Dario composuerat. Siquidem decimo die eductis Babyloniorũ copijs, mille Darianos quos collocari primos mãdarãt, circumuentos trucidauit. Eũ Babylonij animaduertentes cõsentanea verbis facta prętare, maiorẽ in modum lętabantur, parati omni in re homini parêre. Iste rursus interiectis diebus de quibus erat conuentũ, cum delectis Babyloniorum egressus, duo millia Darianorum militum interfecit.

1 Auxiliatorem ei.

2 Ad ea illi committenda parati erãt quæ ab ipsis postulasset. Ille mil. cop. postulauit.

3 Ea de quibus cum Dario conuenerat.

Babylonij cernentes hoc alterũ opus, nihil aliud quàm Zopyrum in ore habere, eum laudibus tollere. Hîc rursus constitutis diebus supersedens ad prædictum locum copias educit, circunuentaque quatuor millia occidit: quo tertio opere edito, Zopyrus omnia apud Babylonios erat, adeo vt & dux exercitus & murorum custos declararetur. Vbi verò è composito Darius copias vndique muris admouit, ibi Zopyrus omnem dolem patefecit. nam quum Babylonij conscensis muris copias Darij adorientes arcerent, ipse apertis Cissijs ac Belidibus portis, Persas in vrbem introduxit. Quod factum qui Babyloniorum videbant, hi in [4] puluinar Iouis Beli confugerunt: qui non videbant, hi in suo quisque loco permanserunt, donec & ipsi se proditos intellexerunt. Ita Babylon iterum capta est. qua potitus Darius muros eius circuncidit, & portas omnes amolitus est: quorum neutrum Cyrus fecerat prius eidem à se captæ. Babyloniorum quoque procerum tria

4 Templũ.

tria millia patibulis affixit, data cæteris venia vrbem incolendi. Atque vt ijdem vxores haberent vnde succresceret soboles, prouidit. nam fœminas Babylonij (vt superius demonstratum est) rei frumentariæ consulentes, strangulauerant. Itaque Darius vicinis vndique populis negotium dedit vt fœminas Babylone repræsentarent, pro iniuncto quisque numero. In summa igitur quinquaginta millia fœminarum conuenerunt. ex quibus qui sunt Babylonij originem duxerunt. Zopyri autem præstantia facta nemo Persarum Darij iudicio supergressus est, neque eorum qui prius neque eorum qui posterius extiterunt, præter vnum Cyrum, cui comparari nullus vnquam Persarum dignum se existimauit. Ferturque Darius hoc dictum sæpenumero vsurpasse, præoptaturum se, Zopyrum nihil esse cladis passum, quàm viginti sibi Babylones vltra illam quam haberet acquiri. Egregiè verò eum remuneratus est, cum dando quotannis quæ apud Persas sunt honorificentissima, atque alia permulta, tum tradita Babylone immuni, quoad viueret, in peculiarem portionem. Huius Zopyri filius fuit Megabyzus, qui dux exercitus extitit in Ægypto aduersus Athenienses & socios: atque huius Megabyzi filius Zopyrus ille qui ad Athenienses transfugit à Persis.

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER QVARTUS, qui inſcribitur MELPOMENE.

POST Babylonis expugnationem, Darius aduerſus Scythas expeditionem fecit. Nam quum floreret viris Aſia & magno pecuniæ prouentu, cupido inceſſit ei Scythas vlciſcendi: quippe qui priores iniuriam intuliſſent, quum Mediam ingreſſi eſſent, & eos qui occurrerant prælio viciſſent. Etenim Scythæ (quemadmodum ſuperius à me dictum eſt) duodetriginta annos ſuperiori Aſiæ imperitâuerunt. ſiquidem perſequentes gentem Cimmeriam, ingreſſi Aſiam, abrogarunt imperio Medos, qui ante ipſorum aduentum Aſiam obtinuerant. Sed Scythas, quum octo & viginti annos peregrè abfuiſſent, in patriam reuertentes, excepit non minor quàm Medicus fuerat, labor. Offenderunt enim non exiguum exercitum ſibi occurrentem. Vxores nanque eorum, in diuturna virorum abſentia [1] ad ſeruos acceſſerant viſu orbatos. Orbant autem Scythæ ſeruos omnes lactis gratia, quod potant, ita id facientes: Sufflatoria oſſea fiſtulis ſimillima ſumuntur, eáque genitalibus equarum impoſita ore inflantur. hoc alijs facientibus, alij equas emulgent. Hoc ideo ſe facere aiunt, quòd venæ equarum ſufflatæ implentur & mammæ deſcendunt. Poſteaquam emulxere lac, in concaua vaſa lignea diffundunt. His circumpoſiti cæci lac agitant. cuius quod ſummum eſt delibatur, pretioſiusq; habetur: vilius autem, quod ſubſidit. Huius rei gratia Scythæ quemcunque capiunt, viſu orbant. non enim agricolatores ſunt, ſed [2] paſtores. Ex his igitur ſeruis & vxoribus Scytharum progenita eſt iuuentus: quæ ſuorum natalium conditione cognita, obuiam perrexit ijs qui reuertebantur à Medis. Et primùm quidem regionem interſepſit ducta lata foſſa,

[1] Cum ſeruis rem habuerant.

[2] Nomades.

quæ à Tauricis montibus pertingebat ad Mæotin paludem omnium maximam: [1] deinde in his consistens, Scythis introire conantibus repugnabat. Sæpe commissa pugna, quum nihil tamen Scythæ proficerent, quidam ex eis inquit, Quídnam rei facimus viri Scythę, cum nostris ipsorum seruis dimicantes? qui & quum interficimur, ipsi pauciores efficimur: & illos interficiendo, paucioribus deinceps imperabimus. Mihi videtur hastis arcubusque omissis sumenda flagella quibus equos verberamus, & ad illos propius eundum. Nam quoad vident nos arma habentes, arbitrantur se similes nobis, atque è similibus esse: vbi nos pro armis verbera tenentes viderint, tunc se nostros seruos esse intelligentes, atque id agnoscentes, non perstabunt. Hoc Scythæ quum audissent, ita sibi faciendum putauerunt. Qua ex re perculsi illi, pugnæ immemores, fugam capesserunt. Ita Scythæ imperio sunt Asiæ potiti: & rursus à Medis eiecti, ad terram suam hunc in modum reuersi. Hac de causa Darius vlciscendi cupidus, comparauit exercitum.

1 Deinde verò conatibus irrumpere Scythis se prælio opponebat.

Scythæ gentem suam omnium nouissimam esse aiunt, idque hoc modo extitisse. Virum quendam in hac terra, quum deserta esset, primum fuisse, nomine Targitaum, & eius parentes (quod tamen mihi [2] non probatur) Iouem, Borysthenisq. fluuij filiam. Tali genere ortum aiunt Targitaum: eiusque tres liberos fuisse, Lipoxain, Arpoxain, & [3] nouissimum Colaxain. His regnantibus, demissa cœlitus in Scythicam regionem ex auro facta, aratrum, iugum, securim, phialam. Quæ quum primus omnium inspexisset natu maximus, accessisse animo illa sumendi: sed eo accedente, aurum arsisse: hoc digresso, secundum accessisse, & itidem aurum arsisse. Ambobus ab ardenti auro summotis, quum minimus natu accederet tertius, aurum fuisse extinctũ, & ab illo asportatum eaq; re maiores fratres animaduersa, totum regnum ad minimum detulisse. Et à Lipoxai quidem progenitos esse Scythas, quorum genus Auchatæ appellatur: ab Arpoxai verò, qui medius fuit, eos qui Catiari & Traspies nominantur: à minimo autem natu, reges qui Paralatæ vocantur. Omnibus autẽ nomen esse Scolotis, regis cognomen. sed Scythas Græci appellauere. Hũc in modum se extitisse Scythæ memorant, & ex quo extite-

2 Nõ fit verisimile.

3 Natu minimum.

runt, à primo rege Targitao, vsq; ad Darij aduersus ipsos transitum, annos omnino mille non amplius fuisse. Aurũ verò illud sacrum [1] in primis custoditur à regibus, placaturque maioribus hostijs, & aditur quotannis solenniter. & qui aurum sacrum habens, die festo dormierit sub dio, is nunquam perennare fertur: & ob id dari ipsi tantum soli quantum vno die vectus equo peragrare potest. Quum autem regio sit ingens, Colaxain constituisse trifarium filijs suis regnum: eorumq; vnum & quidem maximum, vbi aurum asseruatur. [2] Superiora autem ad ventum aquilonem vergentia, vltra quam regionem nulli incolere possint, neque prospicere neq; transire, propter interfusas pennas. Pennis enim tum terram, tum aerem oppletum esse: & has præpedire visum. Hæc Scythæ de seipsis pariter ac de regione superiore narrant. At Græci qui Pontum incolunt, ad hunc modum: Herculem Geryonis vaccas agentem, in hanc peruenisse terram, quæ deserta esset, quam nunc Scythæ incolunt. Geryonem autem habitasse extra Pontum in terra quam Græci insulam Erythiam vocant, contra Gades, quæ sunt extra columnas Herculis in oceano. (oceanum verò, ab ortu solis incipientem, circumfluere terram, verbis quidem affirmant, sed re tamen non demonstrant.) Herculem, quum illinc ad regionem quæ nunc Scythica vocatur venisset, substrata sibi pelle leonis obdormisse (deprehenderat enim eum vehemens pluuia & gelu) & dum dormit, interea equas eius à curru pascentes, diuina quadam sorte amotas, non comparuisse. Eas experrectus quum indagaret, omnem regionem collustrans, tandem in terram quæ dicitur Hylæa deuenisse: ibiq; in antro quandam inuenisse virginem ancipitis naturæ, humanæ ac serpentinæ: superne quidem, [3] femorum tenus, fœminam: inferius autem, viperam. Eam conspicatum Herculem atque admiratum, interrogasse nuncubi suas equas errabundas vidisset. Illamq; respondisse, se quidem illas habere: sed non prius reddituram ei quàm cum ipsa coijsset. Herculem pro ea mercede cum fœmina concubuisse. Sed quum illa differret reddere equas, cupida diutissimè cum Hercule concumbendi, at hic cuperet receptis equis abire, ad postremum illis redditis mulierem dixisse,

Has

[1] Studiosissimè.

[2] Quæ verò sunt boream versus, vltra eos qui supremã regionis partem incolũt ea nec prospici nec trãsiri posse propter interf. &c.

[3] Natium.

100

» Has ego tibi equas, quæ huc venerant, ſeruaui: tu earum
» ſeruatarum pretium mihi perſoluiſti. Concepi enim ex te
» filios tres: qui vbi adoleuerint, expone quid facere debe-
» am: nunquid hîc [1] habere domicilium, (nam ipſa huius re-
» gionis imperium teneo) an ad te mitti. Hæc percontatæ
» reſpondiſſe, Poſteaquam eos in virilem ætatem adoleuiſſe
» videris, ſi ita facies non delinques: quem animaduerteris
» eorum hunc arcum ita tendentem, & hoc balteo ita præ-
» cinctum, eum tu huius regionis incolam effice: qui autem
» his operibus quæ mando non erit par, eum hinc ablega-
» bis. Hæc exequendo & ipſa lætaberis, & præceptis meis
obtemperabis. Atque ita loquutum Herculem tetendiſſe alterum arcum, (duos enim geſtabat) & balteum præmonſtraſſe, atque vtrunque mulieri tradidiſſe, arcum & balteum, qui balteus in extrema commiſſura haberet auream phialam: & his donatis abijſſe. Illam pueris natis nomina impoſuiſſe, vni, Agathyrſo: [2] ſequenti, Gelono: [3] nouiſſimo, Scythæ. Et quum in virilem ætatem adoleuerunt, eandem mandatorum memorem illa peregiſſe: & duos quidem filiorum, Agathyrſum ac Gelonum, qui propoſito certamini non ſuffeciſſent, à matre ablegatos è regione exceſſiſſe: Scytham verò, qui rem compleſſet, ibidem remanſiſſe: & ab illo Scytha Herculis *filio* progeneratos qui deinceps fuerint reges Scytharũ: ab illa autem phiala, Scythas ad hanc vſq; ætatem phialas in balteis ferre: & id ſolũ Scythæ matrem excogitaſſe. Hæc Græci qui habitant in Ponto referunt. Fertur & alius ſermo ita habens, cui ipſe præcipuè aſſentior: Scythas [4] pecuarios, qui Aſiam incolũt, quum à Maſſagetis bello vexarentur, Araxe tranſmiſſo, in Cimmeriã abijſſe. nam regio quam nunc Scythæ incolũt, ea fertur olim fuiſſe Cimmeriorũ. Sed inuadentibus Scythis Cimmerios, quum deliberarẽt, tanquam qui à magno inuaderentur exercitu, in ſententia diſcrepaſſe, hinc reges, inde plebem: vtraq; quidẽ valida, ſed regum meliore. nam populus ſentiebat abſtinendum bello, nec oportere aduerſus multos *pugnando* adire periculum: at reges, pro regione cum inuaſoribus dimicandũ. Ita quum neutris alteri obtẽperare vellent, & populus cẽſeret ſine prælio demigrandũ, tradita inuaſoribus regione: reges verò, in ſua potius patria

1 Dare illis domic.
2 *Id eſt, Ætate proximo.*
3 Natu minimo.
4 Nomadas.

occumbendum, nec vnà cum plebe fugiendum cenſuiſſe, quot bona habuiſſent, & quot mala euidentia habituri eſſent patria profugi, reputantes. Hæc illos ſentientes, inter ſe decertaſſe, vtroſque numero pares: & omnes qui mutuis ictibus concidiſſent, fuiſſe à populo Cimmeriorũ ſepultos ad flumen Tyrem: (& eorũ adhuc ſepulchrũ extat.) Sepultis his, illum è regione migraſſe: quam deſertã ſuperuenientes Scythas occupauiſſe. Extantque adhuc in Scythia tum muri Cimmerij, tum portoria Cimmeria, tum regioni cuidam nomen Cimmeriæ eſt, & Boſporus qui Cimmerius appellatur. Conſtat autem Cimmerios [1] in Aſiam fugiſſe Scythas, & Cherſoneſum condidiſſe, vbi nunc Sinope Græca vrbs ſita eſt. Apparet etiam Scythas, in perſequendis illis Mediam intraſſe, via aberrantes. nam Cimmerij quidem fugientes iter ſemper ſecundum mare tenebant: Scythæ autem eos ad dexteram Caucaſum habentes inſequebantur, donec ingreſſi ſunt Mediam, itinere in mediterranea conuerſo. Alia quoque fertur communis Græcorum barbarorumque narratio: Ariſteus quidam Proconneſius, verſificator, Caſtrobij filius, memorauit ſe Phœbo inſtinctum veniſſe ad Iſſedonas: & ſupra hos incolere Arimaſpos, viros vnoculos: & item ſupra hos eſſe Grypas, qui aurum aſſeruent: ac ſuper hos eſſe Hyperboreos, *id eſt ſupra aquilonares*, ad mare pertingentes. Hos autem omnes, præter Hyperboreos, Arimaſpis authoribus aſſiduè finitimis bellum inferre, & ab Arimaſpis exterminari Iſſedones, ab Iſſedonibus Scythas. A Scythis autem vexatos Cimmerios, qui ad auſtrale mare incolebant, regionem relinquere. Itaque ne Ariſteus quidem cum Scythis de ea regione conſentit. qui vnde fuerit, qui hæc retulit, dictum eſt à me: ſed à me dicetur item quænam de eodem viro in Proconneſo & Cyzico audierim. Ariſteum aiunt, quum nullo ſuæ ciuitatis eſſet inferior genere, ingreſſum in Proconneſo fullonicam officinam deceſſiſſe: fullonemque, occluſa officina, abiſſe denuntiatum rem propinquis defuncti. Diſſipatoque iam per vrbem rumore Ariſteum eſſe vita functum, [2] ſuperueniſſe ſermoni de hac re diſputantium quendam Cyzicenum, ex vrbe Artacia profectum, qui diceret ſeſe fuiſſe congreſſum cum Ariſteo apud

101

[1] *Id eſt, In Aſia veniſſe quũ fugerent Scythas.*

[2] Cyzicenũ quendam, ex Artace vrbe venienté, altercatum fuiſſe cũ illis qui *id* dicerent: affirmâté ſe Ariſteo occurriſſe eunti Cyzicũ, & cum eo colloquutum eſſe. Qua de re dũ pertinaciter contéderet, propinquos mort.

apud Cyzicum, atque colloquutum. Et quum id iste contendendo asseueraret, propinquos mortui ad fullonicam præstò fuisse, habentes quæ ad efferendos homines expediunt: sed aperta domo, Aristeum nec viuum comparuisse nec mortuum. septimoque deinde anno, quum in Proconneso comparuisset, eos versus fecisse qui nunc à Græcis Arimaspei vocantur: quibus conditis, rursus euanuisse. Hoc istæ ciuitates commemorant:[1] quod scio congruisse cũ Metapontinis qui sunt in Italia, trecentis & quadraginta annis, postquam iterũ euanuit Aristeus, quemadmodũ conijciens & in Proconneso & apud Metapontinos inueni. Metapontini enim aiunt Aristeũ, quũ apud ipsos apparuisset, iussisse arã Apollini extrui, & iuxta eã erigi statuã quæ cognomẽ Aristei Proconnesij haberet: quòd diceret Apollinem ad eos [2] solos ex Italiotis in ipsorũ terram venisse. se illum assectante, & qui nunc Aristeus esset, tum fuisse coruum quum deum assectaretur. Et hæc loquutum euanuisse. Eoque aiunt Metapontini se Delphos ad deum misisse sciscitatum quódnam illud hominis esset [3] proloquium, sibique iussisse Pythiam vt dicto audientes essent. melius enim cum ipsis actum iri, si parerent. Se igitur hæc admittentes [4] perfecisse. Et nunc statua extat cognomine Aristei, iuxta aram ipsam Apollinis, in foro extructam: circunstantibus vtrinque lauris. Hæc de Aristeo hactenus. Regione autem de qua nos dicere institueramus, quænam sint vlteriora, nemo exploratum habet. neque enim id ego ab aliquo audire potui, qui se diceret nosse quod ipse vidisset. Ac ne Aristeus quidem ipse (cuius paulo antè feci mentionem) in ijs quos fecit versibus, ait se vltrà Issedones processisse: sed vlteriora fando sibi esse cognita, quòd Issedones diceret ista commemorare. Verùm nos, quoad [5] longissimè rem inuestigare potuimus, omnẽ referemus: Ab emporio Borysthenitarum (hoc enim ex maritimis totius Scythiæ est maximè medium) primi incolunt Callipidæ, qui sunt Græcoscythæ, *id est è Græcis facti Scythæ:* super hos aliud genus eorum qui vocantur Halizones. Horum vtrique cum [6] in cæteris seruant ritum Scytharum, tum in serendo, atque vescendo cæpe, allio, lente, milio. Supra Halizones autem incolunt Scythæ

1 At ista Metapontinis qui sunt in Italia contigisse scio trecent.

2 Solos ex Italiotis esse in quorũ terram Apollo venisset.

3 Visum.

4 Præstitisse. *Vel, effecta reddidisse.*

5 Penitissimè.

6 In cæteris quidem ritũ Scytharũ seruant, sed frumentũ serunt & edunt, necnon cæpe, & allium, & lẽtẽ, & miliũ.

1 Qui frumentum non ad vescēdum serunt, sed ad vendendum. Sup.

aratores,[1] qui non ad panem conficiendum serunt triticum, sed ad illud torrendum. Supra hos incolunt Neuri: quorum tractus qui ad aquilonem vergit, quantum nos scimus, desertus est. Atque hæ quidem nationes iuxta flumen Hypanin colunt, ad occidentalem partem Borysthenis. Verùm transmisso Borysthene, à mari prima est Hylæa: dehinc habitāt Scythæ agricolæ, quos Græci qui[2] sub Hypane incolunt, Borysthenitas appellant, ipsi verò se Olbiopolitas. Hi igitur agricolæ Scythæ[3] colunt eum quidem tractum qui vergit ad auroram, trium dierum itinere, pertingentes ad flumen nomine Panticapem: [4] eum verò qui ad ventum aquilonem, vndecim dierum nauigatione, Borysthenem versus, tractus autem qui vlterior est, in multum sanè spatij desertus est. Vltra quam solitudinem habitant Androphagi, *id est virorum carne vescentes*, separata natio, ac nequaquam Scythica. At supra hos deserta iam proculdubio omnia, nec vlla gens, quantum nos scimus. At horum Scytharum qui agricolæ sunt, plagam quæ ad auroram vergit, transmisso flumine Panticape, Scythæ nomades, *id est pecuarij*, incolunt, neq; serētes quicquā neq; arantes. Nuda autem arboribus est omnis hæc plaga præter Hylæam. Nomades autem isti incolunt tractum quatuordecim dierum longitudinis, auroram versus, ad Gerrhum vsque flumen. Trans Gerrhum autem sunt[5] ea quæ vocantur regia, & Scythæ optimi pariter & plurimi, & qui suos seruos esse cæteros Scythas arbitrātur: à meridie quidem ad Thauricam regionem pertingentes: ab aurora verò, ad fossam[6] quam dixerunt illi qui è cæcis geniti fuerunt Oryxam, & ad emporium paludis Mæotidis quod vocatur Cremni *id est prærupta*. quorum pars ad flumen Tanain porrigitur. At quæ superiora sunt, ad ventum aquilonem, Scythis regijs, ea incolunt Melanchlæni, alia gens nō Scythica. Et supra Melanchlænos paludes sunt, & deserta hominibus regio, quantum nos scimus. Trans flumen autem Tanain non est regio Scythica,[7] sed prima Laxiorum Sauromatarum, qui à recessu Mæotidos paludis incipientes, incolunt tractum qui spectat aquilonem, itinere dierum quindecim, vacuum prorsus arboribus tam agrestibus quàm fructiferis. Supra hos habitant (quæ secunda

102

2 Ad Hypanin fluuium incol.

3 Colunt, orientem quidem versus, trium dierū iter.

4 Boreā autem versus, dierum vndecim, secundo flumine Borysthene.

5 *Vel, Ea quæ vocātur regiæ, sub. domus.*

6 Quam foderunt qui è cæcis illis orti fuerunt. *E cæcis illis quorū videlicet facta fuit suprà mentio.*

7 Sed prima quidem portio est Sauromat. *vel sors.*

portio est) Budini, terram colentes totam omni arborum genere abundantem. Supra Budinos ad aquilonem statim excipit solitudo octo dierum itineris. Post hanc solitudinem declinando magis ad ventum subsolanum, incolunt Thyssagetæ, natio copiosa & [1] propria, & è venatu victitans. His contigui, & in eisdem habitantes locis, ij quibus nomen inditum est Iyrcæ, & ipsi è venatione victitantes, hunc in modum: Conscensis arboribus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. singulis autem adest canis, & item equus, in ventrem cubare edoctus, humilius subsidendi gratia. Vbi quis igitur ab arbore feram viderit, sagittaque percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Super hos, auroram versus, incolunt alij Scythæ, qui à regijs Scythis deficientes, ita in hunc locum peruenerunt. Ad hos vsque Scythas omnis regio Scythica est campestris, & spissi soli: reliqua dehinc lapidosa atque salebrosa. Cuius regionis magno transmisso spatio, incolunt sub excelsorum montium radicibus homines qui ab ipso natali dicuntur esse calui, mares pariter & fœminæ, simis quoque naribus, & ingenti mento: propriam quandam vocem edentes, Scythicam gestantes vestem: ex arboribus victitantes. cui generi arboris nomen est Ponticum, magnitudo ferè eadem quæ fico, fructus fabæ instar nucleum habens. Id vbi maturuerit, vestibus [2] exprimunt, & quod ab eo crassum & nigrum defluit, nomine aschy, id & lingunt, & lacte commixtum potant. ex ipsius quoque crassitudinis fece massas ad esum componunt. Neque enim multum est eis pecorum, vtpote non studiosis rei pecuariæ. Sub arbore quisq; cubat, per hyemem quidem, vbi arborem pileo albo firmoque contexerint: per æstatem verò, sine hoc pileo. His nemo mortalium iniuriam infert. sacri enim dicuntur esse, nihilq; Martiorum armorum possident. Iidem & finitimorum controuersias dirimũt, & quisquis ad eos cõfugit, is à nemine læditur. Nomẽ eis est Argippæi. Ad hos vsq; caluos ingens quoquouersus prospectus est regionis & gentiũ, quæ in conspectu sunt ex Borysthenis atq; ex alijs Ponticis emporijs. Scythæ qui ad eos commeant, per septem interpretes totidemq; linguas perueniunt. Horum tenus notitia rerum habetur. at quod

[1] *ἴδιον. quod suprà vertit separata.*

[2] Excolant.

ſupra illos caluos eſt, nemo pro comperto referre poteſt. nam montes editi atque prærupti tranſitum interdicunt, quos nemo tranſcendit. Iſti tamen calui referunt, (quæ apud me fidem non habent) incoli montes ab hominibus capripedibus: quos vbi tranſieris, eſſe alios qui ſenos menſes dormiant. quod ego in primis non admitto. Sed tractum illum qui ad auroram caluis eſt, ab Iſſedonibus habitari ſine ambiguitate compertum eſt. Ille verò ſuperior qui vergit ad aquilonem, [1] tam Iſſedonibus quàm caluis ignotus eſt, niſi quatenus iſti ipſi dicunt. Iſſedones porro talibus moribus vti feruntur: Quoties pater alicui deceſſit, omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ vbi mactauerunt conciderúntque, concidunt & mortuum patrem illius à quo in conuiuium accipiuntur, commixtisq; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Caput autem defuncti [2] denudatum purgatumq; inaurant, eoq; pro ſimulachro vtuntur, agentes illi quotannis maiores hoſtias ceremoniasq;. Hæc filius patri facit, quemadmodum Græci natalitia. Dicuntur præterea & iſti iuſti eſſe, & ipſorum vxores peræquè fortes ac viri. Hi & ipſi cognoſcuntur. quod ſupra hos eſt, ibi aiunt Iſſedones eſſe homines vnoculos, & grypes auri cuſtodes. Hoc ab eis acceperunt Scythæ, à Scythis nos cæteri accipientes, verum putamus, ac Scythicè eos appellamus Arimaſpos.* nam arima Scythæ vnum vocant, ſpu verò oculum. Omnis autem quam dixi regio, adeò infeſtatur hyberna ſæuitia vt octo menſibus tolerari non poſſit: tale illic gelu eſt. [3] ſicubi aquam effundas, modò facias ibi lutum, facies autem ſi illic ignem accenderis. Ibidem quoque mare glaciatur, & omnis Cimmerius Boſporus: ſuper quam glaciem omnes qui intra foſſam incolunt Scythæ exercitus ducunt, & plauſtra agunt trans mare vſque ad Indos. Ita vis hyberna octo menſibus perſtat, quatuor tamen menſibus reliquis frigora illic ſunt. Vbi etiam aliam quàm in cæteris regionibus, conditionem habet hyems. nam quũ tempus pluendi eſt, nihil ibi quod ſit vllius momenti, pluit: æſtate pluere non ceſſat. [4] Quinetiam tonitrua quum alibi, tum ibi nulla exiſtũnt, æſtas nubila eſt. hyeme ſi fiant tonitrua, pro oſtento habetur. Terræmotus in Scythia ſi exiſtat ſeu æſtate ſeu hyeme, tanquã prodi-

103

1 Neq; ab illis caluis neque ab Iſſedonibus *habitari* comperitur.

2 Pilis nudatum.

* *Sincerior ui detur hac Græci contextus lectio apud Euſtath. Commẽt. in Dionyſij Periegeſin, pag. 16, ἄρι μὲν γὰρ τὸ ἓν Σκυθιστὶ, μασπὸς δὲ ὁ ὀφθαλμός. id eſt,* nam ARI Scythicè VNVM dicitur, MASPVS verò OCVLVS. vt Hartung. annotauit Decuriæ 1, cap. 2. S.

3 Quibus ſi aquam eff. lutum non facies: facies au.

4 Tonitrua quo tempore ſunt alibi, ibi non ſunt, at æſtate frequẽtia exiſtunt. Quòd ſi hyeme, &c.

prodigium admirantur. Eam vim hyemis equi perferunt, muli asiniq; neq; incipientem quidem ferunt: quum tamē alibi stantes in gelido equi tabescant, asini verò ac muli durent. Et hæc mihi videtur esse causa cur omnino cornua bouino generi non succrescant: astipulante sententiæ meę Homeri carmine in Odyssea, quod ita habet,

Et Libyen, vbi sunt cornuti protinus agni.

Quod rectè dictum est, in locis calidis maturè cornua existere. at in vehementibus frigoribus aut non oriuntur statim pecoribus cornua, aut si oriuntur, vix oriuntur. In Scythia itaq; hoc propter frigora contingit. Quo magis miror (ab initio enim oratio mea indagare instituit) cur in omni Eleo agro muli nequeant gigni, quum neq; locus sit frigidus, neq; vlla alia causa appareat. Aiunt Eleenses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse: quumq; tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: ibi postquam admiserint asinos, [1] dumq; conceperint, tunc rursus eas reducere. De pennis autem quibus aiunt Scythæ oppletum esse aerem, & idcirco non posse prospici longius continentem, nec vlterius transiri, hæc est mea sententia: [2] Quod vltra eam regionem, assiduè ningit, & (vt credibile est) minus æstate quàm hyeme. nam, (prout cuilibet eminus intuenti cadentem niuem copiosam liquet quod dico) nix pennis assimilis est: & propter hanc talem hyemem inhabitabilia sunt eius continentis loca quæ ad aquilonem spectant. Eoq; opinor, pennas niuem esse interpretantes Scythas ac circumiectas gentes, ita loqui. Verùm [3] ea quæ reperiuntur, longissimè dicta sunt. De Hyperboreis autem hominibus neq; Scythæ quippiam, neq; alij vlli illic incolentium memorant, præter Issedones: ne ipsi quidem (vt mihi videtur) dicentes aliquid. dicerent enim & Scythæ de hoc, quemadmodum de vnoculis dicunt. Quanquam & ab Hesiodo de Hyperboreis mentio fit: quinetiam ab Homero in Epigonis, si tamen Homerus re vera fecit hos versus. Sed multo plurima de his Delij memorant, sacra alligata in triticea stipula ex Hyperboreis delata venisse ad Scythas: à Scythis deinceps finitimos accepisse, gradatimq; per singulos ad [4] occasum vsque: atque illinc Meridiem versus dimissa, à pri-

[1] Et grauidę fuerint, tunc rurs.

[2] Quæ sunt vltra hanc regionem loca, semper niuosa sunt, minus tamē (vt rationi consentaneū est) ęst. quàm hyeme. Iam verò quisquis cadētē copiosam niuem intuitus est cōminus, intelligit quod dico. nix enim pennis similis est.

[3] Quæ commemorantur *ab alijs*, latissimè exposita sunt.

[4] Occasum versus longissimè Adriam vsque.

mis Græcorum Dodonæis esse accepta, & ab his descendisse ad Meliensem sinum, peruasisseque in Eubœam, & oppidatim vsque ad Carystum: ab hac verò reliquisse Andrum (Carystios enim esse qui in Tenum portarint) Tenios verò in Delum: atque ita hæc sacra in Delum aiunt peruenisse. Sed primùm Hyperboreos misisse duas puellas quæ ferrent hæc sacra, quas Delij aiunt Hyperochen & Laodicen: & cum his tutelæ gratia quinque è suis popularibus, qui eas deducerent: nunc Peripherees vocatos in Delo, vbi in magno honore habentur. Sed quum isti ab Hyperboreis missi, rursus non redirent, indignè ipsos Hyperboreos tulisse, si eos quos assiduè mitterent nō reciperent. Ita misisse qui ferrent ad confines suos sacra in stipula tritici ligata, iuberentque illos consideratè mittere ad aliam nationem: atque ita hæc gradatim missa, aiunt deuenisse in Delum. His ego sacris simile quiddam fieri animaduerti à fœminis Thracijs atque Pæonijs, quæ in sacrificando regiæ Dianæ, non sine stipula triticia id faciunt: atque ipse vidi eas facientes. Cæterùm his virginibus Hyperboreis vita functis in Delo, parentant puellæ Deliæ ac pueri, tonsis vtrique crinibus: quos [1] puellæ quidem fuso inuolutos supra monumentum deponunt: pueri aut ad quandā herbam applicantes, & ipsi sepulchro imponunt. Est autem monumentum intra Artemisium ad sinistram intrantibus, oleaque supra ipsum est nata. Hoc honore ab incolis Deli afficiuntur hæ virgines. Aiunt verò ijdem Argin & Opin virgines ex Hyperboreis eorundem hominum ætate in Delum venisse, etiam priores Hyperoche & Laodice: & has quidem venisse ad reddendum Lucinæ tributum quod pro partu maturando instituerant: Argin verò & Opin vnà cum ipsis deis aduenisse, hosque illis alios honores donasse. Ad eas enim [2] congregari cœtum mulierum quæ hymnum canant ab Olene Lycio conditum, in quo hymno nomina Argis & Opis nuncupantur. Deinde à Delijs edoctos insulanos & Iones, cœtus agere instituisse, & nominatim Argin & Opin decantare. (hic Olen è Lycia profectus, alios quoque vestutos fecit hymnos, qui cantantur in Delo) [3] dum cinis qui supra sepulchrum est Argis & Opis, dispergitur super infinitam

[1] Puellę quidem ante nuptias, fuso inuolut.

[2] *Videtur potius ἀγείρειν ita sumi vt quum de matre deorū dicitur, vnde μητραγύρται. Sic & statim post.*

[3] Et dum femora ad arā adolentur, cinerem hunc consumi in conspergendo Opidis & Argidis sepulchro. Est autē sep.. [*Pausanias hanc* Argin *vocat* Hecaergen, *41, 32; & 154, 13. 54*]

ægrotorum turbam qui ad aram sunt. Est autem sepulchrum earum post Artemisium, ad aurorам spectans, proximè Ceiorum cœnaculum. Hactenus de Hyperboreis dictum sit. Nam de fabula Abaris, qui fertur esse Hyperboreus, nihil dico: qui sagittam dicitur per vniuersam terram circumtulisse, nihil comedens. Quòd siqui sunt Hyperborei, *id est superaquilonares*, erunt & alij hypernotij, *id est superaustrales*. Nempe rideo quum multos video iam descripsisse ambitum terræ, nullum habentes in exponendo sensum, qui Oceanum scribunt circumfluere, & terram, tanquam tornum, factam esse orbiculatam, & Asiam faciunt Europæ parem. Nam ego singularum magnitudinem breui patefaciam, [1] & quanta sint singula ad describendũ. Vbi Persæ incolunt, id ad australe protenditur mare quod dicitur rubrum. Super hos ad ventum aquilonem habitant Medi, super Medos Sapires, super Sapires Colchi, ad septentrionale pertingentes mare, in quod influit flumen Phasis. Hæ quatuor nationes à mari ad mare incolunt. Dehinc vesperam versus ab ea duæ oræ terrarũ ad mare protenduntur, quas ego exponã. Hinc aquilonem versus, ora vna à Phasi incipiens porrigitur ad mare per Pontum & Hellespontum, vsque ad Sigeum Troicum: austrum autem versus, eadem ora à sinu Mariandyno, qui Phœnicæ adiacet, protenditur secundum mare ad promontorium vsque Triopium. Incolunt autem in ora hac hominum nationes triginta. talis est vna ora. Altera verò, à Persis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Persicum vocatur: deinde gradatim Assyria, atque inde Arabia: desinitque in sinu Arabico. etsi non desineret, nisi ob id quòd Darius è Nilo riuos in illum sinum induxit. A Persis ad Phœnicen tractus amplus est ac multus. A Phœnice hæc ora tendit secundum hoc mare per Syriam, Palæstinam & Ægyptum, in qua terminatur: intra quam tres sunt duntaxat nationes. Atque hæc sunt quæ à Persis occasum versus in Asia continentur. Quæ supra Persas sunt & Medos & Sapires & Colchos, auróram versus & solem orientem, hinc mari rubro alluuntur: aquilonem autem versus, à mari Caspio, & flumine Araxe, qui contra solem orientem fluit. Porro India

104

[1] Et quales sint singulæ, quantum ad descriptionẽ attinet.

tenus habitatur Aſia. Illinc iam auroram verſus deſerta ſunt: nec qualia ſint dicere quiſquam poteſt. Et Aſia quidem talis & tanta eſt. Libya autem in altera ora eſt: ab Ægypto enim iam excipitur. Hæc ora circa AEgyptum iam anguſta eſt. nam ab hoc mari ad rubrum intercapedo eſt centum millium vlnarum, quæ efficiunt mille ſtadia. Ab his deinceps anguſtijs ſpatioſa ſanè ora excipit quæ Libya dicitur. Itaque admiror eos qui diſterminarunt atque diſtinxerunt Libyam, Aſiam, Europam: inter quas non parum eſt differentiæ. Siquidem Europa longitudine quidem cæteras aſſequitur, latitudine verò non videtur mihi comparari digna: nam Libya ſeipſam monſtrat circumfluã mari eſſe, excepto duntaxat vbi Aſiæ contermina eſt, Neco Ægyptiorũ rege, eorum quos nouimus primo in hoc demonſtrãdo. Is poſtquã deſtitit à deprimenda foſſa à Nilo ad Arabicũ ſinum, miſit nauibus quoſdã Phœnices, pręcipiens vt trãſuecti columnas Herculeas penetrarent ad ſeptentrionale vſq; mare, atque ita ad Ægyptum remearent. Phœnices igitur è rubro mari ſoluentes, abierunt in mare auſtrale: qui, quum autumnus aduenifſet, applicitis ad terram nauibus ſementem faciebant:[1] vt aſſiduè Libyes legerent, ac meſſem expectarent. deinde meſſo frumento nauigabant. Ita biennio conſumpto, anno tertio ad Herculeas columnas declinantes in Ægyptum remearunt, referentes quæ apud me fidem non habent, ſed forte apud aliquem alium: prætereuntes Africam, ſe habuiſſe ſolem ad dextram. Atque hunc in modum Libya primùm eſt cognita. Secundo loco fuere Carthaginenſes, qui dixerunt quendam Sataſpem, Teaſpis filium, virum[2] Achæmenidem, qui Libyam non circumnauigauit quum eſſet ad hoc ipſum miſſus: ſed cum nauigationis longitudine tum terræ ſolitudine deterritus retrò redijt, non impleto labore quem ei mater iniunxerat. Etenim vitiauerat filiam virginem Zopyri filij Megabyzi, quem ob hanc cauſam à Xerxe rege ſuffigendũ cruci mater ſua, quæ erat Darij ſoror, liberauit: quòd diceret ſe maius illi ſuppliciũ irrogaturam quàm rex pararet. quippe neceſſe ei fore pernauigare omnem Africam, dum perueniret ad Arabicum ſinum. His annuente Xerxe, Sataſpes in Ægyptum abijt, ſum-

1 In quamcunq; Libyæ partem nauigantes peruenifſent: meſſemq; expectabant. Quũ autem meſſuiſſent, orã ſoluerunt. Ita bienn.

2 Achæmenidẽ Libyam non circũnauigaſſe, *id eſt, nauigando obiſſe: quaſi legeretur λέγοντες ἔτι. Vel, λέγοντες ſeparandum à ſequentibus. Deinde, Deterritum retro rediſſe.*

ſumptaque illinc naue ac ſociis, nauigauit ad columnas Herculis: quibus tranſmiſſis, circumuectus Africæ promontorium nomine Syloes, in meridiem curſum tenebat. Emenſusque permultum maris intra complures menſes, quum aſſiduè pluri tempore opus eſſet, conuerſo curſu in Ægyptum rediјt. Et illinc ad regẽ Xerxem regreſſus, aiebat ſe in pernauiganda remotiſſima ad quam iſſet ora, vidiſſe homines puſillos Phœnicea vtentes veſte, qui, quum ipſi terræ nauim applicarent, ad montes ſe fuga proriperent relictis vrbibus. Ipſe autem ingreſſos nihil illis iniuriæ intuliſſe, pecora tantùm illinc accepiſſe. Quòd autem totam Africam non pernauigaſſent, hanc cauſam afferebat, quòd nauigium vlterius procedere non poſſet, ſed retineretur. Hunc Xerxes negans loquutum vera, [1] quòd certamen ſibi propoſitum non exoluiſſet, in crucem ſuſtulit, irrogata quam deſtinauerat pœna. Huius Sataſpis eunuchus, audita domini nece, Samum cũ magna pecunia profugit, quam Samius quidam interuertit: cuius nomẽ quum ſciam, tamẽ volens [2] obliuiſcor. Cæterùm Aſiæ bona pars à Dario perueſtigata eſt. Is cupidus cognoſcendi vbinam Indus (qui ſecundus omnium fluminum crocodilos præſtat) mare influat, miſit nauibus cum alios quosdam, quos vera renuntiaturos confidebat, tum Scylacem quendam Caryandeum. Iſti è Caſpatyro vrbe è terra Pactyica ſoluentes, ſecundo flumine auroram verſus atque ſolem orientem nauigantes in mare, dehinc per ipſum mare occaſum verſus atque ſolem orientem nauigantes in mare dehinc per ipſum mare occaſum verſus, triceſimo demum menſe tenuerunt eum locum vnde rex Ægyptiorum eos Phœnices quos antea dixi, miſerat ad Libyam circumnauigandã. Poſt horum circumnauigationẽ Darius Indos ſubegit, & eo mari potitus eſt. Ita Aſiam (præter eam quæ orientẽ ſolẽ ſpectat(compertũ parem Libyæ eſſe. At Europa à nemine inueſtigata eſt, neq; quà ad orientem neq; quà Aquilonem vergit, an mari [3] claudatur. Longitudine tamen cognoſcitur ad vtranque accedere. Neq; poſſum coniectura colligere vnde, quum vna ſit terra, trifaria ſint ei nomina indita è mulierum cognominibus: eiusque fines ponantur Nilus fluuius Ægyptiacus & Phaſis Colchus. Alij aiunt eſ-

105

1 Quòd labore ſibi propoſito nõ defunctus eſſet.

2 *Id eſt, ſilentio prætereo.*

3 Mari alluatur.

se fines Tanain & [1] Mæotidem, fretumque Cimmerium: sed negant se audisse nomina eorum qui hæc distinxerunt, & vnde nomina imposuerint. Iam enim Libya quidem à plerisque Græcorum fertur sortita nomen à Libya quadam muliere indigena: Asia verò, ab vxore Promethei. quanquam Lydi hoc sibi nomen vendicant, asserentes ab Asio filio Cotys, filij Manei, Asiam appellatam, non ab vxore Promethei. vnde & Sardibus [2] familiam quandam esse vocatam Asiadem. Europa autem neque an sit mari circumflua, neque vnde hoc nomen acceperit, neque quis nominis autor extiterit, ab aliquo mortalium compertum est: nisi dicamus ab Europa [3] Tyria nomen accepisse regionem: [4] nec antè, sicut cæteras, nomen habuisse. Tamen illam ex Asia fuisse constat, neque in hanc commeasse terram quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed è Phœnice tantùm in Cretam, & è Creta in Africam. Hæc hactenus de his dicta sint. [5] nam quæ sentimus de his, ea dicimus. Pontus autem Euxinus, in quem Darius fecit expeditionem, nationes exhibet omnium imperitissimas, Scythica duntaxat excepta. nullius enim nationis eorum quæ sunt intra Pontum, aut aliquid ad sapientiam pertinens proferre possumus, aut aliquem virum pro erudito habitum nouimus, præter Scythicam gentem & Anacharsin. In gente autem Scythica [6] ex omnibus humanis negotijs vnum maximum, quantum nos scimus, excogitatum est. at cætera non admiror. Quod maximum ab eis excogitatum, id est, vt neque quispiam qui ad eos se contulerit, aufugere, [7] neque ipsi capi possint, aut ne inueniri quidem, si nolint, atque deprehendi. Siquidem nullæ sunt eis vrbes, nulla mœnia extructa. domos secum ferunt singuli: equestresque sunt sagittarij, non pane victitantes, sed ex pectoribus: pro domibus plaustra habentes: quídni imbelles alioqui futuri, & ad dimicandum inhabiles? Hæc autem sunt ab eis inuenta cum opportunitate terræ, tum fluminum beneficio. nam hæc terra, quum sit campestris, sua sponte vliginosa est & humida, eamq; interfluunt flumina non multo pauciora numero quàm in

1 *Diuersam videtur sequutus lectionẽ ab ea quæ in vulg. edit. & in nostris vet. cod. habetur.*

2 Tribum.

3 *Non συρίης legit Valla, sed τυρίης: cui lectioni assentiũtur nonnulli etiam vet. cod.*

4 Antea verò nomine carebat, sicut & cæteræ.

5 Vtemur enim opinionibus quæ de his receptæ sunt. *Potest tamen & alius esse sensus.*

6 Vna rerũ humanarum maxima, omnium quas quidé nouerimus, solertissimè excogitata est.

7 Neq; possit eos quisquam nancisci, si inueniri nolint. Quibus enim nulla condita sint mœnia, sed qui domos portent, sintque ex equis sagittandi periti, ac non ex messe, sed ex pecoribus victum habeant, ac in plaustris habitent, qui non hi fuerint inexpugnabiles & inaccessi? Hæc autem, &c.

Ægy-

Ægypto fossæ. Quorum quæ sunt celeberrima & à mari nauigabilia, ea recensebo. Ister, quinque hostia habens: post hunc Tyres & Hypanis & Borysthenes & Panticapes & Hypacyris & Gerrhus & Tanais. Isti hunc in modum fluunt. Ister, omnium quos nouimus fluuiorum maximus, semper sibiipsi par tam æstate quàm hyeme fluit, ab occasu primus omnium qui sunt in Scythia. ob id omnium maximus quòd alij in eum influunt, qui ipsum ingentem reddunt: per Scythiam quidem delapsi, numero quinque. Vnus quem Porata Scythæ appellant, Græci Pyreton: alius, Tiarantus, tertius Ararus, quartus Napares, quintus Ordissus. Horum primo loco dictus fluuius, magnus est, & ad auroram fluens, cum Istro aquam communicat: minor est Tiarantus, ad occasum magis vergens. [1] Inter quos cæteri fluentes, Ararus, Naparis & Ordissus, in Istrum infunduntur. Hi sunt vernaculi Scythiæ amnes, qui illum augent. Ex Agathyrsis autem fluens vnus, Maris, Istro se immiscet: ex Hæmi verò iugis tres alij ingentes ad aquilonem ventum, Atlas & Auras & Tibesis: per Thraciam verò & Crobyzos Thraces, Athres & Noes & Atarnes: at ex Pæoniis ac monte Rhodope, medium interscindens Hæmum Cius in ipsum erumpit. Quin ex Illyriis in aquilonem tendens Angrus, planitiem Triballicam interfluens, Brongum intrat, Brongus iste Istrum. ita vtrunque per se magnum Ister excipit. Præterea ex regione quæ est supra Vmbricos, Carpis, & alius ad ventum aquilonem Alpis, in Istrum exeunt. Omnem enim Europam Ister emetitur (sumpto ex Celtis initio, qui omnium in Europa ad solis occasum extremi sunt, post Cynetas (totamque permensus Europam, ex transuerso ingreditur Scythiam. His quæ dixi fluminibus, & aliis aquas suas communicantibus, Ister fit omnium maximus. nam si alterius cum alterius aqua comparetur, profectò Nilus copia aquæ antecellit, quòd in eum nullus neque fluuius neque fons ingrediens, ad incrementum aquæ confert. Quòd autem Ister sibi semper par fluit tam æstate quàm hyeme, ob id fit (vt mihi videtur) quòd hyeme est quantus est, aliquantulo maior quàm sua natura fert. nam per hyemem paululum in ea regione pluit, sed vbique ningit. Æstate verò

[1] Per quorũ medium cæt. fl. *vel quos cæteri interfl.*

106

nix, quæ ſub hyemem decidit permulta, vndique in Iſtrum liquefacta dilabitur, eumque implet: nec ipſa ſolùm, ſed cum ea imbres multi atque vehementes. Quippe per æſtatem pluit, quo tempore quanto plus aquæ ſol ad ſe attrahit quàm hyeme, tanto plus aquæ cum Iſtro miſcetur æſtate quàm hyeme. Ita quum paria faciat Iſter datis aquis & acceptis, fit vt ſemper videatur ſibi eſſe ſimilis. Ex fluuiis ergo qui apud Scythas ſunt, vnus eſt Iſter. Poſt hunc Tyres, qui ab aquilone means, ortum trahit ex ingenti palude, quæ Scythicam terram à Nebride ſeparat. ad oſtium huius incolunt Græci qui Tyritæ vocantur. Tertium flumen eſt Hypanis, ex Scythia veniens, & ex magna palude profluens, circum quam paſcuntur equi ſylueſtres candidi: rectéque vocatur hæc palus, mater Hypanis. Ex hac igitur ortus Hypanis fluit ferè quinque dierum nauigatione, anguſtus, & adhuc dulcis, ſed mox quatuor à mari dierum nauigatione ſanèquam amarus, propter amarum qui in eum fluit fontem: adeo, inquam, amarum, vt quum ſit exiguus magnitudine, tamẽ inficiat Hypanin flumen, in paucis magnum. Eſt autem hic fons in finibus regionis Scytharum aratorum, & Alizonum, eodem nomine quo locus vnde emanat, Scythica lingua* Amaxampeus, Græca autem lingua, *ἱραὶ ὁδοί, id eſt ſacra viæ*. Apud Alizonas autem contrahunt terminos ſuos Tyres & Hypanis, mox deinde in diuerſum abeuntes, mediam intercapedinem laxant. Quartus fluuius eſt Boryſthenes, ſecundum Iſtrum omnium maximus, & noſtra ſententia, non modò Scythicorum fluuiorum longè huberrimus, ſed etiam cæteris huberior, præter AEgyptium Nilum, cum quo non licet alium comparare. Cæterorum autem huberrimus eſt Boryſthenes, paſcua præbens amœniſſima & accommodatiſſima pecoribus, necnon optimorum ac ſingularium piſcium affatim: idem ad potandum ſuauiſſimus, limpidus inter turbidos fluens, iuxta quem ſementis optima fit, [1] & herba non ſatiua, etiam altiſſima. In huius quoque oſtio ingens vis ſalis ſua ſponte concreſcit. Præbet idem ingentia cete ad ſalſuram, ſpinis carentia, quæ antacæos appellant. Alia præterea præſtat admiratione digna. Porro quadraginta quidem dierum nauigatione vſque ad locum nomine Ger-

* *Infra* 110. Exampæus *ſcribitur, etiam in Græco: itidẽq; apud Solinum cap. 24. & apud Pomp. Melam, lib. 2, cap. 1. S.*

1 Et gramen, qua parte nõ ſeritur regio, altiſſimum. *Ad verbum, profundiſſimũ.*

ne Gerrhum, cognoſcitur ab aquilone fluere: at ſuperiora per quæ fluit, nemo hominum eloqui poteſt: videtur tamen fluere per ſolitudinem ad Scytharum agricolantium plagam. nam hi Scythæ decem dierum nauigatione accolunt hoc flumen. Cuius tantùm ac Nili fontes nec ipſe poſſum, nec vllum Græcorum reor poſſe dicere. Idem quum ad mare aduenit, Hypanis cum eo miſcetur, eodem in loco mare irrumpens. Quod inter hos amnes in confluentem tendentes intercapedinis eſt, [1] Hyppoleo promontorium vocitatur, vbi delubrum Cereris extructum eſt. Vltra quod delubrum ſub Hypani incolunt Boryſthenitæ. Hactenus quæ ab his fluuiis. Poſt hos alius, qui quintus eſt, nomine Panticapes, & ipſe ab aquilone fluens, atque è palude: inter quem & Boryſthenem incolunt Scythæ agricolatores. Idem in Hylæam ingreditur, qua tranſmiſſa, Boryſtheni immiſcetur. Sextus eſt Hypacaris, qui è palude manans, mediosque Scythas nomadas influens, in mare voluitur, iuxta Carcinitin oppidum, ad dexteram coercens Hylæam, & curſum qui dicitur Achillis. Septimus eſt Gerrhus, nomen à loco obtinens, qui à Boryſthene dirimitur circa ea loca apud quæ Boryſthenes cognoſcitur: cui loco nomen eſt Gerrho, diſterminatque regionem Scytharum nomadum ac regiorum, & *dum in mare fluit* in Hypacarin dilabitur. Octauus eſt Tanais, qui ſuperius è vaſta palude profluens, in aliam vaſtiorem diffunditur, nomine Mæotin, quæ diſcludit regios Scythas à Sarmatis. In hunc Tanain alius influit, nomine Hyrgis. His celeberrimis amnibus Scythæ muniti ſunt. Gramen quod in Scythia germinat, omnium quæ nos nouimus germinum [2] aridiſſimum eſt, quod ita ſe habere diſſectis pecoribus licet diſcernere. Et ea quidem vt quam maxima ſunt, ita apud eos abundant. cætera autem vulgaria ſunt. Atq; hunc in modum [3] res ſunt eis inſtitutæ [4] Deorum hos ſolos propitiantur: Veſtam ante omnes, deinde Iouem ac Tellurem: exiſtimantes Tellurem Iouis coniugem eſſe. Poſt hos Apollinem, & cœleſtem Venerem, & Martem & Herculem. Hos cuncti Scythæ deos arbitrãtur. Sed qui regij Scythæ vocantur, etiam Neptuno ſacrificant, appellantes Veſtam lingua ſua Tabiti, Iouem, Papæum, mea ſententia

107

1 Hipoleon.

2 *Videtur aliud legiſſe quã* ἐπιχλωτάτη.

3 Ritus ſunt eis inſtituti.

4 His ſolis diis litant, *uel, ſacrificant.*

rectiſſimè: Tellurem Apiam, Apollinem OEtoſyrum, cœleſtem Venerem, Artimpaſam, Neptunum Thamimaſadem. Simulachra & aras & delubra [1] facienda non putant, præterquam Marti. Idem ſacrificium prorſus apud omnia templa fieri eodem modo eſt inſtitutum, qui talis eſt: Victima ipſa primoribus implicita pedibus ſiſtitur, cuius à tergo ſtans immolator, amota in primis infula, pecudem ferit, eaque concidente deum inuocat cui illam mactat: deinde circũdat laqueum collo, tum iniecto baculo circumducit, hoſtiamque ſtrangulat non incenſo igni, [2] non votis nuncupatis, non ſumptis libamentis, ſed vbi pecudem ſtrangulauit, eique pellem detraxit, ad coquendum ſe conuertit. Verùm quum Scythica regio lignorum ſit admodum inops, hoc ab illis ad carnem coquendam excogitatum eſt: Vbi victimam pelle denudarunt, denudant quoque oſſa carnibus, dehinc illas in lebetes eius gẽtis (Leſbiis crateribus aſſimiles, niſi quòd ſunt multo capaciores) iniiciunt. ſubiectis atque ſuccenſis oſſibus hoſtiarum, coquunt. Si autem non adfuerit lebes, omnes carnes hoſtiarum in aluos illarum & cum aqua commiſcent, atque oſſa ſuccendunt. Quibus pulcherrimè ardentibus, & aluis facilè capientibus carnes oſſibus ſeparatas, ita fit vt bos ſeipſe coquat: & itẽ cętera pecora immolata, per ſemetipſum quodque elixum fit. Coctis carnibus, is qui immolauit, earũ atq; inteſtinorum [3] libamenta ante ſe porricit. Immolãt autem, cum alia pecora, tum præcipuè equos. Et aliis quidem diis hunc in modum & alias pecudes immolant. Marti verò ſic priſco ritu apud quoſq; tale extruitur templum: Sarmentorum faſces aggeruntur trium in lõgum latumq; ſtadiorum, minoris tamen ſublimitatis. deſuper quadrata planities efficitur: tria latera prętupta ſunt, quartum accliue, per quod aſcendatur. Eò quotannis comportant centum quinquaginta plauſtra ſarmẽtorum. nam ſemper propter cœli tempeſtatem illa marceſcunt. Sub hac cõgerie ferreus acinacis, qui ſingulis vetuſtus eſt, ſtatuitur. Idq; eſt Martis ſimulacrum, cui annuas hoſtias offerunt cum aliorum pecorum, tum equorum, & plus [4] huic acinaci quàm cæteris diis. Ex captiuis centeſimum quenque immolant, non eodem quo pecora modo, ſed diuerſe. nam vbi eorum capi-

tibus

1 Facere non eſt illis vſu receptum.

2 Non oblatis primitiis.

3 Primitias.

4 His. *Intelligit fortaſſe Martis & acinaci.*

tibus vinum libauerunt, ipsos intra quoddam vas iugulãt: dehinc eisdem in congeriem sarmentorum sublatis, acinacem cruore perfundunt. Hæc quidem supra conferunt. inferius autem in templo ista faciunt: Virorum interemptorum omnes humeros dextros præcidunt, quos vnà cum manibus in aerem iaciunt. & quocunque deciderit manus, ibi iacet, seorsum autem mortuus. [1] Cæteris deinde solennibus confectis abeunt. Et sacrificia quidem hæc ab eis sunt instituta. [2] Sues pro nihilo putant, quas nec alere omnino in sua regione volunt. Quæ verò ad bellum attinent, hunc in modum sunt ab eis comparata. Quem primum virum ceperit vir Scytha, eius sanguinem potat: quoscunque in prælio interemerit, eorum capita regi offert. nam capite allato, fit prædæ quamcunque ceperint particeps, alioqui expers. Caput hoc modo præcidit: In orbem illud amputat circa aures, verticeq; sumpto excutit, deinde pellem detrahit: & vbi sicut bouis corium manibus molliuit, tanquam mantile possidet, eaque & habenis equi sui appensa gloriatur: qualia mantilia vt quisque plurima habet, ita vir iudicatur præstantissimus. Sunt quoque multi qui coria hæc humana tanquam brutorum consuant, quibus pro amiculis induantur. Multi etiam cæsorum hostium manus dextras cum vnguibus excoriant, [3] eisque opercula pharetrarum indegunt. Est autem inter omnia coria humanum ferè & crassum maximè & cãdore splendidum. Multi etiam totos homines excoriatos, & super ligna extentos, supra equos circumferunt. Hæc ab illis in mores sunt recepta. Non tamen de omnium, sed de inimicissimorum capitibus hoc faciunt, vt quisque illud quod est infra supercilia, recisum prorsus excutiat: & crudo tantùm bouis corio, si pauper sit, sin diues, non modò exterius inducat bouino corio, verumetiam interius inauret, & sic vterque pro poculo vtatur. Idem agunt de familiaribus, si inter eos extiterint discordiæ, & apud regem victoria sint potiti. Hæc capita hospitibus qui ad eos veniunt viri alicuius existimationis, exhibent: referuntque, illos, quum essent domestici, & ad pugnam lacessissent, ab ipsis esse superatos: id strenuitatis loco ponentes. Semel autem quotannis [5] singuli regionũ principes miscent vinum cra-

[1] *Videtur aut diuersam à nostra lectionem sequutus esse, aut nostram nõ intellexisse. Quæ tamen ἀπίξαρνς habet pro eo quod uet. cod. ἀπάρξαντες.*

[2] Suum nullus est illis vsus.

[3] Eisq; pharetras indegunt. *Vel, Et ex eis opercula pharetrarum conficiunt.*

[4] At capitibus non quidem omniũ, sed inimicissimorum, hoc faciunt.

[5] Vnusquisque prouinciæ præfectus in sua prouincia craterem vini tẽperat, de quo Sc.

1 Scythæ omnes bibunt à quibus hostes sui interfecti fuerint: at qui hoc facinus non ediderint, hoc non gustant, sed, &c.

2 Simulque dum hæc dicunt, virgas rursum conuoluunt, *quas videlicet euoluerant*, & in vnum componunt.

3 *Legit οἱ καὶ ἀνδρόγυνοι, pro καὶ οἱ ἄνδρες. Pro ἐνάρεες supra fuit ἐναρέες, p. 20, quod sonat execrationi obnoxios. Corinthus, qui de dialectis scripsit, ἐνάρεας interpretatur ἀπολίτας. nonnulli tradunt, ἐνάρεας Scythas esse vates euiratos, quos Hippocrates alicubi ἀνανδριεῖς appellauerit: vt annot. Paul. Leopard. Emend. lib. 7, c. 10. S.*

4 *Aut, larem.*

5 *Καὶ δεινολογεῖται, quod dicitur Gall. Et dit qu'on luy fait tort.*

teri, de quo[1] Scythæ omnes hostiũ homicidæ bibunt, at nõ gustãt qui nihil præclari operis ediderint, sed sine honore seorsum sedent: quæ res apud eos maximæ est ignominiæ. Qui verò cõplures cædes fecerunt, hi duobus pariter quos habent calicibus potant. Apud eosdem permulti sunt vaticinatores, qui pluribus virgis salignis diuinant, ad hunc modum: Grandes virgarum fasces quum attulerunt, humi positos dissoluunt, ac separatim ponentes illarum singulas, vaticinantur.[2] ad hęc dicendo, viceuersa virgas prehendunt, ac rursus sigillatim componunt. Hæc est illis tradita à maioribus diuinatio. Sed Enaries,[3] qui sunt androgyni, aiunt sibi à Venere traditam diuinationem, qui tiliæ fronde vaticinantur. Tiliam vbi quis trifariam sciderit, digitis suis eam implicando ac resoluendo tractat, atque in hunc modum vaticinatur. Horum tres maximè probatos accersit rex quoties ægrotat: cui isti semper ferè dicunt hunc aut illum ciuem (nominant autem hominem de quo loquuntur) peierasse, iurantem per regium[4] solium: (est autem Scythis mos plerunque iurandi per regium solium, quum maximum volunt interponere iusiurandum) protinusque is quem dixerint peierasse, adductus, coarguitur scientia diuinandi, tanquam compertus falsò deierasse per regium solium, & ob id regem ægrotare. Si ille inficians se negat peierasse,[5] atque rem grauiter fert, rex duplum vaticinorum accersit: qui inspecta diuinandi ratione, si & ipsi hominem periurij conuicerint, sine mora caput excidunt: eiusque facultates inter se partiuntur primi vaticini. Sin verò illi qui superuenerunt vaticini hominem absoluerint, alij atque alij præstò sunt: quorum si plures absoluerint, decernitur primis illis vaticinis esse pereundum: eosque hunc in modum necant: Plaustrum concameratum vbi sarmentis refserserunt, bobusque iunxerunt, vaticinos pedibus implicatis, & manibus post tergum reuinctis, atque ore obstructo, extendunt in medium sarmentorum: incensisque sarmentis territando agitant boues. quorum boum multi cum vaticinis concremantur, multi ambusti, cremato vtique plaustri temone, aufugiunt. Hoc quē dixi modo comburunt *μάντιας, id est vaticinos*, etiam ob alias causas, appellantque *ψευδομάντιας, id est falsos vaticinos*. Sed quos morte

108

morte rex afficit, eorum ne liberos quidem relinquit, sed vniuersos mares interficit, fœminis nihil læsis. Fœdera cum quibuscunq; ineunt Scythæ, hoc modo ineunt: Infuso in grandem calicem fictilem vino, commiscent eorum sanguinem qui feriunt fœdus, percutientes [1] cultello aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde in calice tingunt acinacem, sagittas, securim, [2] gladium. Hæc vbi fecerunt, sese multis verbis deuouent: postea vinum epotant non modò ij qui fœdus fecerunt, sed etiam comites ij qui sunt maximæ dignitatis. Regum autem sepulchra apud Gerrhos sunt. Vbi Borysthenes iā nauigabilis est, ibi, quum rex eorum decessit, ingentem scrobem effodiunt forma quadrata. hoc vbi præpararunt, accipiūt mortuum corpore incerato, aluo euulsa atque expurgata, quam silere contuso & thymiamate apiique semine & anisi quum expleuerunt, resuunt rursus, impositumque plaustro cadauer ad aliam gentem ferunt. Quod qui excipiunt, eadem agunt quæ regij Scythæ: [3] aurem decidunt, crinem circumtondent, brachia circuncidunt, frontem nasumque consauciant, sinistram manum sagittis traiiciunt. Postmodum regis cadauer carpento ferunt ad aliam gentem cui imperitant, quæ ipsos comitatur ad eos vnde primùm venerant. Vbi iam mortuum circumferentes, lustrauerunt singulas gentes quibus imperauit, apud eos deponunt qui in extremis Gerrhis habitant, & in sepulchris. Quem postquam super torum in loculo posuerunt, hastis hinc atque hinc defixis, desuper ligna disponunt, deinde pallio contegunt. In reliqua loculi spatiositate aliquam eius pallacam strangulatam sepeliunt, & eum qui vinum miscebat, & cocum & equisonem & ministrum & eum qui erat à nuntiis, necnon equos & aliarum rerum omnium primitias, quinetiā phialas aureas. nam argentum aut æs nihil in vsu habent. His actis, humum certatim atque auidè iniiciunt, cupientes tumulum quammaximum efficere. Circumacto anno, rursus hoc agunt: E famulis regis intimos sumūt. (sunt autem famuli regum, [4] ingenui Scythæ, & quos ipse rex iusserit. nam nullus venalitius ei ministrat.) Horum ministrorum quinquaginta quum strangulauerunt, ac totidem præstantissimos equos, [5] eductis intestinis & expurgatis, paleis

1 *Sunt qui vocem Græcam ἰνίαν suspectā habeant.*

2 Iaculum.

3 Auris *partem amputant.*

4 Sūt autem Scythæ indigenæ. nam famuli sunt quos rex iusserit: nec vllus venal. *Legisse autē videtur hic interpr. ἰνσῦ ἰνς pro ἰνγενεῖς.*

5 Vacuata & purgata aluo.

implent,ac consuunt: & vbi dimidium fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumq; dimidium super altera duo ligna,& itē alia multa huiuscemodi defixerint, tum super ea equos imponunt,crassis tignis in longum ad ceruicem vsq. traiectos, ita vt priores fornices sustineant armos equorum,posteriores verò iuxta femora suscipiant vteros,vtrisq; cruribus supernè pendentibus.Equos autem infrænant,eorumque habenas ad palos extentas alligant: dehinc super eorum singulos statuunt singulos quinquaginta iuuenum strangulatorum,hunc in modum, Vnicuique eorum rectum stipitem per spinam ad ceruicem vsque transfigunt:quod inferius stipitis extat vltimum, infigunt tigno illi quo equus traiectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt.Alios autem Scythas,quum decesserunt, proximi quique in plaustris collocatos ad amicos circumferunt. eos singuli amicorum excipientes, epulum cadauer comitantibus præbent,tam propinquis quàm cæteris. Ad hunc modum quadraginta diebus priuati homines circumaguntur:dehinc[1] humātur, tali tamen ratione prius purgati: Vbi caput exinaniuerunt,ablueruntque,circa corpus ita agunt:Tria ligna statuunt mutuò inclinata,circa hæc prætendunt lanea pilea, quammaximè possunt constipantes, & in [2] scapham in medio lignorum pileorumque positam lapides coniiciunt ex igne [3] perspicuos. Nascitur autem apud eos cannabis lino simillima,præterquam crassitudine ac magnitudine: sed multo quàm nostra est præstantior, vel sua sponte nascens, vel sata: ex qua Thraces vestimenta conficiunt lineis simillima: quæ [4] nisi quis admodum terat, linea sint an cannabea, non queat dignoscere: & qui non viderit cannabem, existimet lineum esse vestimentum. Huius cannabis sumptum semen Scythæ sub pileis occulunt,supra lapides igne [5] perspicuos: vnde fit thymiama,tantum reddens vaporem quantum apud Græcos nullum thuribulum reddit.Hoc odore stupentes Scythæ eiulant: quod apud ipsos loco lauacri est. [6] neque enim lauant omnino corpus, sed vxores eorum infundentes aquam, corpora ad lapidem aliquem scabrum conterunt cypresso & cedro & thuris ligno: deinde per frictum corpus

109

1 Humātur. Postquam autem humarūt Scythæ, ita se purgant. Vbi caput absterserunt & lauerunt, hæc circa corpus faciunt.

2 Alueum.

3 Fulgentes. *Vel, candentes.*

4 Nisi quis sit valde exercitatus. lin,

5 Fulgentes. *Vel, candentes.*

6 Corpus enim nullo pacto lauant. At vxores eorū effundunt aquam,deinde cupressi & cedri & thuris lignum ad scabrum aliquē lapidem atterūt: eo autem quod ita fuerit atterendo abrasum(est autē crassum) corpus totū faciemq; oblinunt.

pus quum intumuerit, illud faciemque mendicamentis oblinunt. Id eas simul bene olentes facit, simul postero die, [1] medicamentis amotis mundas ac splendidas. Externis hi ritibus vti magnopere cauent, ne mutuo quidem inter se: sed Græcorum præcipuè, [2] vtique posteaquam deprehenderunt Anacharsin, & deinde iterum Scylem. Siquidem Anacharsis quum multum orbis terrarum contemplatus esset, & multum in sapientia profecisset, eam ad mores Scytharum pertulit. Is dum per Hellespontum nauigans tenuisset Cyzicum, vouit Matri deorum, (offendit enim Cyzicenos eius diem festum magnifico sanè apparatu celebrantes) si saluus sospesque domum reuertisset, sacrificaturum se eodem ritu quo Cyzicenos sacrificantes vidisset, & peruigilium noctis instituturum. Quum igitur in Scythiam venisset, [3] venit ad locum qui dicitur Hylæa, iuxta Achillis cursum sita, vbique omnifariis arboribus referta. In hanc abstrudens se Anacharsis, omnem festi ceremoniam deæ persoluit, tympanum tenens, [4] exutisque simulachris. Hæc eum agentem quidam Scytha animaduertens, indicium detulit Saulio regi. Rex quum & ipse contulisset se eò, & Anacharsin ea facientem inspexisset, excussa sagitta necauit. Et nunc siquis de Anacharsi interroget, Scythæ negant se nouisse hominem, ob id quòd in Græciam peregrinatus externosque sit mores sectatus. [5] Licet (vt ego accepi) tutor fuerit Timnis, filij Spargapithis, patruusque Indathyrsi Scytharum regis, filius Gnuri, nepos Lyci, pronepos Spargapithis. Itaque si ex hac familia extitit Anacharsis, constat eum à patruele fuisse interemptum. Indathyrsus enim fuit filius Saulij, Saulius autem fuit qui Anacharsin interemit. Quanquam & aliud quiddam Peloponnenses audiui referentes, Anacharsin à rege Scytharum missum, Græciæ factum esse discipulum, & quum redisset, dixisse ad eum qui ipsum miserat, cunctos Græcos esse in omni sapientia occupatos, Lacedæmoniis exceptis, qui soli rationem haberent dandi & accipiendi prudenter. Verùm hæc narratio aliter ab ipsis Græcis delusa est. Hic igitur vir ([6] quemadmodum antea

1 Ramentis quibus se obleuerant.

2 Vt ostẽdit Anacharsis, & deinde iterum Scyles. Anacharsis enim, quũ multo orbis terrarum spatio perlustrato, magnaq; sapientia sibi inde comparata, Scythicas sedes repeteret, per Hellesp. nauigãs, Cyzicum appulit. vbi vouit Matri d.

3 Clã ingressus est Hylęã. *Vel, in Hylæam se abdidit.*

4 *Legit Valla* ἐκδυσάμενος, *pro* ἐκδησάμενος, *pro quo perperam legitur in uulg. edi.* ἐνδυμησάμενος.

5 Vt autẽ ego ex Timne tutore Spargapithis, audiui, fuisse eũ Indathyrsi regis Scytharũ patruum, filium autem Gn. n. L. pron. Sp. si ex hac fam. fuit Anach. se à patruele interemptum fuisse sciat. Indathyrsus, &c. *Est autem aliqua* ἀνακολουθία *in uerbis Græcis, quam expreßimus.*

6 *Vel,* Eo quo dictum est modo, interemptus fuit.

1 Et huic qui dem propter externos rit⁹ & propter cõsuetudinem quæ illi cum Græcis fuerat, talia contigerũt. Mult. &c. Q. d. Vt autem huic ita damnosa fuit rituum externorum cognitio, &c. ita Scyli multis postea annis.

dictum est) mortem oppetiit.[1] & ipse quidem ita egit propter externos ritus & Græcorum consuetudinem: multis autem sanè annis postea interiectis ita passus est Scyles, Aripithis filius. etenim Aripithes Scytharum rex, cum alios filios multos, tum Scylem sustulit ex vxore Istrina, haudquaquam indigena, quæ filium Græcam linguam literásque edocuit. Interiecto deinde tempore, Aripithe per dolum occiso à Spargapithe Agathyrsorum rege, Scyles regnum suscepit, & vxorem patris, nomine Opœam. Erat autem Opœa hæc ciuis, ex qua erat Aripithi filius Oricus. Scyli regnum Scytharum obtinenti Scythicus tamen viuendi mos nihil prorsus cordi erat, sed Græcus, in quo fuerat imbutus à puero: ideoque multo magis ad hunc exercendum se cõuertebat. Vtique quum ad vrbem Borysthenitarum Scythicum ducebat exercitum, (Borysthenitæ autem se à Milesiis aiunt esse oriundos.) ad hos, *inquam*, quoties Scyles veniebat, relicto in suburbanis exercitu, ipse muros ingressus portas obserabat: depositaque Scythica stola, Græcum sumebat vestimentum, & eo indutus, per forum spatiabatur, nullo neque satellitum neque populi comitatu, appositis qui portas custodirent, nequis Scytharum cerneret eum gestantem huiusmodi stolam: & cum cæteris Græcorum institutis vtebatur, tum in faciendis deorum sacris. Et quum ibi tempus menstruum aut amplius triuerat, abscedebat, induta sibi Scythica stola. Idque sæpenumero faciebat, extructis sibi ædibus illic, & vxore illinc accepta. Sed quum foret ei malè euenturum, ex hac occasione malè euenit.[2] Affectanti ei Dionysum bacchanalem initiari, ac hostiam initiationis iamiam sumpturo in manibus, oblatum est ingens ostentum. Erant ei in vrbe Borysthenitarum circum ædes suas,) quarum paulo antè habui mentionem) magnas atque magnificas, è lapide candido sphinges & grypes stantes. in has ædes deus fulmen iaculatus est, totæque deflagrauerunt. Scyles nihilominus initiationem peragit. Enimuero Scythæ Græcis probro [3] dant bacchandi consuetudinem, negantes esse credibile deum inuenisse quo homines ad dementiam adigãtur. Posteaquam bacchanalibus sacris initiatus est Scyles, quidam Borysthenitarum Scythis indicium detulit, inquiens,

110

2 Ei Dionysi bacchici sacris initiari cupienti, & iã iam initiationis ritum aggressuro, obl.

3 Agendi bacchanalia cõsuetudinem, negantes rationi consentaneum esse excogitare deum qui homines ad insaniã adigat.

» quiens, Vos quidem Scythæ nos irridetis quòd bacchana-
» lia agamus, quodque nos deus occupet: at nunc demum
» hic vestrum quoque regem occupauit. nam bacchanalia
» exercet à deo in dementiam actus. Quòd si mihi non ha-
» betis fidem, sequimini me, rem vobis ostensurum. Primores Scytharum hominem sequuti sunt: quos Borysthenita ille deductos clanculum in turri collocauit. Vbi adfuit Scyles cum thiaso, Scythæ eum bacchabundum conspicati, rem ingentis calamitatis esse duxerunt: digressique, ea quæ viderant omni exercitui indicarunt. Post hæc vbi ad lares suos rediit Scyles, defecerunt ab eo Scythæ, delecto fratre eius Octamasade, ex filia Teris genito. [1] Scyles cognito quid de se fieret, & quam ob causam, profugit in Thraciam. Id quum audisset Octamasades, cum exercitu aduersus Thraciam contendit: cui ad Istrum progresso Thraces occurrerunt. Et quum conflicturi essent, Sitalces ad Octa-
» masadem misit caduceatorem, cum his mandatis, Quid
» opus est inter nos tentare fortunam? Tu quidem sororis
» meæ es filius, sed habes germanum meum, quem si mihi
» reddideris, ego vicissim Scylem tradam tibi. Ita neque tu,
» neque ego periclitabor exercitu. Erat enim apud Octamasadem frater Sitalcis ab eo profugus. Hanc à Sitalce oblatam conditionem Octamasades accepit, redditoque Sitalci fratre, eodemque auunculo suo, Scylem recepit fratrem. Et Sitalces quidem recepto fratre reduxit exercitum: Octamasades autem eodem die caput Scyli dempsit. Adeo sua instituta Scythæ obseruant: & iis qui externos ritus asciscunt, tales irrogant pœnas. Multitudinem autem Scytharum non potui exactè indagare, quum de eius numero varia referentes audiam, & permultos illos, & rursus paucos esse vtiq; Scythas. Quantum autem sub aspectum meum venit, est inter Borysthenem & Hypanin flumina locus nomine Exampæus, cuius etiam aliquanto antea habuimus mentionem, quum dicebam fontem in eo esse aquæ amaræ, Hypanin in quem fluit, impotabilem reddentis. Hoc in loco iacet ahenum sexies tantum quantus crater qui est in ostio Ponti, à Pausania Cleombroti filio dedicatus. Quòd si quis illum non inspexit, hunc ei in modum declarabo: Sexcentarum est amphorarum facilè ca-

[1] Scyles quũ ita se tractari videret, & causam sciret. *Vel, Quum videret ita in se consuli.*

pax, crassitudine digitorum sex. id aiunt indigenæ ex aculeis sagittarum esse factum. regem enim suum, nomine Ariantem, quum numerum Scytharum scire vellet, iussisse singulos Scythas conferre singulos sagittarum aculeos, proposita morte ei qui non ferret. Ita magnam vim collatam esse aculeorum: & ex his confectum ahenum illud placuisse ei pro monumento relinquere, & in hoc Exampæo dedicare. Hoc de multitudine Scytharum audiebam. Miracula autem hæc regio nulla habet, præter flumina cum multo maxima, tum numero plurima. Siquid tamen, præter flumina & magnitudinem campi exhibetur admiratione dignum, id dicetur: Vestigium Herculis ostendunt petrę impressum, virili vestigio simile, bicubitali magnitudine, iuxta fluuium Tyrem. Et hoc ita se habet.

Redeo ad eam quam ab initio institueram orationem: Dario aduersus Scythas exercitum comparanti, dimissis nuntiis ad imperandum, aliis vt peditatum, aliis vt classem præstarent, aliis vt Bosporum Thracium [1] iungerent: Artabanus Hystaspis filius, Darij frater, nolebat illum vllo pacto Scythis inferre bellum, commemorans Scytharum inopiam, vtilia suadens: quum tamen non persuaderet illi, destitit à dissuadendo. Darius, vbi omnia ei in expedito fuere, copias eduxit ex vrbe Susis. Ibi eum OEobazus quidam Persa, cui tres filij erant omnes in militiam euntes, obsecrabat vt vnum sibi ex illis relinqueret. Cui Darius tanquam amico [2] & modesta obsecranti, respondit se omnes eius liberos relicturum. Eo responso OEobazus magnopere lætabatur, sperans liberos suos missionem habere militiæ. At ille [3] præpositos filiis OEobazi iussit vt omnes eos interimerent. Ita filij OEobazi obtruncati, illic sunt relicti. Darius Susis mouens, peruenit ad Bosporum Chalcedonis, vbi pons iunctus erat. Illic conscensa naui, transmisit in insulas nomine Cyaneas, quas Græci prius errabundas fuisse aiunt. Ibi sedens in templo subiiciebat oculis Pontum, rem spectaculo dignam. nam inter omnia maria est maximè admirabile. Cuius longitudo est vndecim millium ac centum stadiorum: latitudo (qua latissimum est) trium millium ducentorum. Huius pelagi os latitudinis est quatuor stadiorum: longitudo oris (quod est collum)

1 *Id est, Pontibus consternerent.*

2 Et non nimia petenti. *Vel, Rem non nimis magnã.*

3 *Vel,* Eos potius, quorum id officium erat iuss.

collum) quæ Boſporus dicitur, vbi pons connectebatur, circiter centum viginti ſtadia, ad Propontidem vſque pertingens. Propontis autem quingentorum ſtadiorum eſt, mille & quadringentorum longitudinis, influens in Helleſpontum. Ipſe Helleſpontus, vbi anguſtiſſimus, ſtadiis ſeptem quadringentis longus, intrans pelagi vaſtitatem quod Ægæum vocatur. Hæc autem ita dimenſa ſunt. Nauis ferè meat omnino ſeptuaginta millia paſſuum longo die, nocte verò ſexaginta millia. Itaque è faucibus Ponti ad Phaſin (hoc eſt enim Ponti longiſſimum) nouem dierum eſt nauigatio, & octo noctium, quæ fiunt mille centum ac decem millia paſſuum, hoc eſt ſtadiorum vndecim millia ac centum. E Scythica autem ad Themiſcyram, quæ eſt ſuper flumen Thermodontem (hîc nanque Ponti latiſſimum eſt) trium dierum duarumque noctium eſt nauigatio, quæ fiunt paſſuum trecenta ac tria millia, ſtadiorum verò tria millia & trecenta. Hunc igitur in modum Pontus ac Boſporus & Helleſpontus à me dimenſa ſunt, & ſecundum ea quæ dixi, ſitum habent. Quinetiam Pontus hic paludem habet influentem in ſe, non multo quàm ipſe eſt minorem, quæ [1] Mæotis appellatur, & mater Ponti. Darius, vbi Pontum contemplatus eſt, renauigauit ad pontem, cuius architectus extitit Mandrocles Samius. Contemplatus item Boſporum, duos ſuper eum cippos erexit è candido lapide, literis inciſis in vnum quidem Aſſyriis, in alterum verò Græcis, [2] omnes gentes quas ſecum ducebat. Ducebat autem omnes gentes quibus imperabat, continentes numero ſeptingenta millia hominum cum equitatu, præter claſſem, quæ conſtabat è nauibus ſexcentis. His poſtea cippis Byzantij in vrbem ſuam tranſlatis vſi ſunt ad aram Dianæ Orthoſiæ, præter vnum lapidem, qui apud Bacchi delubrum in eadem vrbe relictus eſt literis Aſſyriis oppletus. Cęterùm Boſpori locus quem rex Darius ponte commiſit, coniectanti mihi videtur medius inter Byzantium & templum quod ſupra fauces eſt. Poſt hæc Darius ponte ſublicio delectatus, authorem eius Mandroclem Samium donauit [3] decuplo. Ex cuius primitiis Mandrocles pictis animalibus com miſſionem Boſpori & regem Darium in Medico ſolio

1 Mæetis.

2 *Indicantibus* omnes g. *Hoc aut aliud huiuſmodi participium ſubaudiendum videtur.*

3 *Hic mendoſus eſt Græcus textus.*

ſedentem, ac ſuas copias traducentem, effinxit, eamq́; picturam templo Iunonis dedicauit, cum hac inſcriptione,

Qui rate piſcoſum coniunxit Boſporon, implens
Darii regis vota, iubentis opus,
Iunoni Mandrocles hæc monumenta dicauit,
Eſſet honor Samiis vnde, corona ſibi.

Hæc igitur monumenta extiterunt eius qui pontem compegit: quem vbi remuneratus eſt Darius, transmiſit in Europam, iuſſis Ionibus nauigare in Pontum vſq; ad Iſtrum, atq; vbi eò perueniſſent, ſe illic prǽſtolari, fluuiũ ponte iungentes. Ducebant enim claſſem Iones & Æoles & Helleſpontij. Hi præteruecti Cyaneas, rectà ad Iſtrum nauigarunt, ſubuectiq́; duorum dierum itinere à mari ad fauces fluminis, vbi in diuerſa ſcinditur, illud ponte iungunt. Darius, tranſmiſſo per ratem Boſporo, faciebat per Thraciam iter, & quum ad fontes Teari amnis peruentum eſſet, triduo hîc habuit ſtatiua. Tearus fertur ab accolis omnium amnium eſſe optimus cum ad alios morbos, tum ad ſcabiem curandam vel hominum vel equorum. Eius enim fontes duodequadraginta ſunt, ex eadem petra manantes, partim frigidi, partim calidi. Ad hos tantundem viæ eſt à Iunonis templo eius vrbis quæ iuxta Perinthum eſt, & Apolloniæ quæ eſt in Ponto Euxino, duorum dierum vtraq;. Fluit autem Tearus hic in flumen Contadeſdum, Contadeſdus in Agrianem, Agrianes in Hebrum, Hebrus in mare iuxta vrbem Ænum. Ad hunc igitur amnem quum perueniſſet Darius, caſtraq́; poſuiſſet, oblectatus amne, cippum erexit, his literis inſcriptum, TEARI AMNIS [1] CAPITA OPTIMAM AQVAM ATQVE PVLCHERRIMAM CVNCTORVM AMNIVM [2] CONTINENT, ET AD EA PERVENIT, EXERCITVM DVCENS ADVERSVS SCYTHAS, VIR OPTIMVS ATQVE PVLCHERRIMVS CVNCTORVM HOMINVM DARIVS HYSTASPIS FILIVS, PERSARVM CVNCTAEQVE CONTINENTIS REX. Hæc ſunt illic inſcripta. Darius hinc mouens venit ad aliũ amnem nomine Artiſcum, qui per Odryſas fluit: quò vbi peruenit, ita agendũ ſibi putauit: Oſtenſo certo loco copijs ſuis, iuſſit illic ſingulos quoſq; prætereuntes ponere ſingulos lapides. Id quum omnis exerci-

1 *Sic vocare videtur eius fontes quos eſſe dixit duodequadraginta.*
2 PRÆBENT.

ercitus fecisset, grandes acerui lapidū effecti sunt: quibus relictis, Darius illinc mouit. Sed priusquam ad Istrū perueniret, primos subegit Getas,[1] qui immortales agunt. Nam Thraces qui Salmydessū, quiq; supra Apolloniā & Mesambriam vrbē incolunt, & qui Cyrmianæ & Mypsæi vocātur, sine pugna sese Dario dediderunt. Getæ vero per imperitiā resistentes, in seruitutem redacti sunt, quum sint fortissimi Thracū atq; iustissimi. Immortales autē agunt hoc modo: Mori se nō putant, sed eū qui defunctus est, meare ad Zamolxin *dæmonem*, quem nonnulli eorū opinantur eundē esse Gebeleizin.[2] Ad hūc mittunt assiduè cum naui quinq; remigum nuntium quempiam, ex seipsis sorte delectum præcipientes ea quibus semper indigent. cumque ita mittunt: Quibusdam eorum datur negotium vt tria iacula teneant: alijs, vt comprehensis eius qui ad Zamolxin mittitur, manibus pedibusque, hominem agitantes in sublime iactent ad iacula. Qui si impræsentiarum extinguitur, propitium sibi deū arbitrantur: sin minus, ipsum nuntium insimulant, asseuerantes malum illum esse virum. Hoc insimulato, alium mittunt, dantes adhuc viuendi mandata. Iidem Thraces, dum tonat fulguratque, in cœlum sagittas excutiunt, deo minitantes quòd nullum alium præter suum esse arbitrantur. Verùm (vt ego à Græcis accepi, Hellespontum & Pontum incolentibus) Zamolxis hic, homo fuit, Samique seruitutem seruiuit Pythagoræ Mnesarchi filio. Illinc nactus libertatem, quum multum pecuniæ comparasset, in patriam redijt. qui quum animaduerteret Thraces malè viuentes & insciè, ipse edoctus Ionicum viuendi genus & mores liberaliores quàm Thracum, vt qui conuersatus esset cum Græcis,[3] cumque Pythagora non infirmissimo inter Græcos sophista, domicilium exstruxit in quod primos quosq; popularium in conuiuium accipiebat, & inter conuiuandum docebat, neque se neque suos conuiuas,[4] neque illos qui illic assiduè gignerentur, interire: sed in eum locum ire vbi superstites omnium bonorū compotes essent. Dum ea quæ commemorata sunt ageret atque diceret, interim subterraneum ædificium struebat. Quo prorsus absoluto, è Thracum conspectu se subducit, descendens in illud subterraneum ædificium. V-

1 *Ἀθανατίζοντας. i. ad verbum, Immortalizantes, quod statim pòst ab ipso authore exponitur.*

2 Semper autē solēt quinto quoq; anno quempiā è suorum numero sorte delectū, nuntium illi mittere, mandata ei dātes de ijs quę sibi opus sint.

3 Et quidem cum Pythagora philosophorum non infimo.

4 Nec eos qui ex ipsis in omne tēpus nascerentur, interituros, sed in eum locum ventu ros vbi, &c.

bi circiter trienniũ egit, desiderantibus eum Thracibus, ac deflentibus tanquam mortuum: quarto anno se eisdem in conspectũ dedit. atq; ita credibilia sunt effecta quæ illis exposuerat. Hæc Zamolxin aiunt fecisse. Cuius subterraneo ædificio neq; fidem detraho, neq; valde credo, sed multis eum ante Pythagoram annis extitisse arbitror. Verùm siue Zamolxis fuerit homo quispiã, siue sit dæmon Getarũ indigena, valeat. Getæ hoc ritu vtentes, vbi à Persis subacti fuerunt, cæterum sunt exercitũ sequuti. Darius vbi ad Istrũ peruenit, & vnà pedestres copiæ cunctiq; flumẽ transmiserũt, tunc verò iussit Iones, postquam ratẽ soluissent, sequi se pedestri itinere cum nauticis copijs. Qui quum [1] ratẽ soluturi essent & imperata facturi, Coes Erxandri filius, Mitylenæorum dux ita apud Darium verba facit, sciscitatus antea nunquid ei gratum foret [2] audire sententiam dicere volentis: Quum aduersus eam terrã rex facias expeditionem, in qua fertur nihil arari, nullas vrbes coli, sinito nunc pontem hoc loci stare, relictis ad eius tutelam custodibus ijs qui eum contexuerunt: per quem siue ex sententia rem geremus, Scythis inuentis, siue illos inuenire nequibimus, tutus nobis sit reditus. Neq; enim vereor ne prælio commisso à Scythis superemur: sed potius ne eis non inuentis aliquid patiamur errabundi. At enim credat me quispiã mea ipsius causa hæc dicere, vt hîc subsistam: ego verò, quod in tuam rem esse sentio, rex, id in medium profero. ipse te sequi volo, neq; hîc relinqui. Delectatus admodum eo consilio Darius, ita respondit, Hospes Lesbie, fac omnino quum sospes domum rediero, [3] præstò mihi sis, vt te ob egregium consilium egregijs factis remunerẽ. Hæc loquutus, vbi sexaginta nodis lorum innodauit, accitis ad colloquium tyrannis Ionibus, ita loquutus est, Viri Iones, quam prius habueram de ponte sententiã, eam missam facio. vos sumpto hoc loro, hæc ita velim agatis: [4] quo ex tempore videritis me raptissimè iter intendentẽ in Scythas, ex eo tempore incipiẽtes, soluite singulis diebus singulos nodos: intra quod tempus nisi adfuero, sed dies nodorũ exierit, vela facite in patriam vestrã. interea, quoniam consiliũ mutaui, agite custodiam ratis, & omne studiũ illi & cõseruandæ & custodiendæ adhibete: quod facientes, maiorẽ in modum mihi gratifica-

1 *Pontem vocat statim pòst.*

2 Admittere sententiã, *vel consiliũ*, ab eo qui proponere vellet. *Id est, Aurem præbere consilio.*

3 Des te mihi in conspectum.

4 Simulatque videritis me in Scyth. proficisci, ex eo temp.

" tificabimini. Hæc loquutus Darius, promouet exercitum. Thracia tellus in mare tendens, Scythicæ prætenditur, qua 113 sinū faciente Scythica excipit: & illic Ister mare subit, ostio in ventum eurum conuerso. Quod autem ab Istro soli Scythici secundum mare est id metiendo, indicare aggrediar: Ab Istro hæc iam vetus Scythia est, meridiem versus & austrum posita, vsq; ad vrbem Carcinitidem. eiusdem deinceps quod ad mare fert montosæ regionis, & in pontum porrectum, incolit gens Taurica vsq; ad Chersonesum dictam tracheam, *id est asperam*. Hæc ad mare pertingit quod ad ventum subsolanum vergit. Sunt autem finium Scythicæ partes duæ, ferentes ad maria, vna ad meridianum, altera ad orientale, quemadmodum Atticæ regionis. quòd sic partem Scythiæ Tauri incolunt vt si Atticæ iugum Suniacum alia gens non Atheniensis incoleret, quod à tribu Thorica vsq; ad Anaphlystam magis in Pontum porrigit promontorium. talis est (vt parua cum magnis comparem) Taurica regio. Qui autem non est hanc Atticæ partem prætereuectus, huic alio modo planum faciam: vt si Iapygiæ non Iapyges sed alia gens imperans, diuisa terra à Brundusio vsq; Tarentum, promontorium incoleret. Quum hæc duo dico, multa alia similia dico, quibus Taurica gens est comparanda. A gente Taurica deinceps Scythæ supra Tauros & orientale versus mare incolunt, & quæ Bospori Cimmerij sunt ad vesperam vergentia, & quæ paludis [1] Mæotidis Tanai tenus, qui influit in huius paludis secessum. Itaq; ab Istro iam quæ superiora sunt ferentia in mediterranea, discludunt Scythiam ab Agathyrsis, deinde à Neuris, deinde ab Androphagis, postremò à Melanchlænis. Itaq; Scythæ veluti formam quadratam habentis, duæ partes quę ad mare pertingunt, altera ad mediterranea ferens, altera ad maritima, vsquequaq; sunt pares. nam ab Istro ad Borysthenem, decem dierum est iter, tantundem à Borysthene ad [2] Mæotidem paludem. A mari mediterranea versus, vsq; Melanchlænos qui supra Scythas habitant, viginti dierum iter. Supputantur autem à me in singulos dies itineris ducena stadia. Ita transuersa Scythiæ erūt quatuor millium stadiorum: recta quæ ad mediterranea ferūt, totidē stadiorū. Tantę est hęc terra magnitudinis: [3] Scythæ

[1] Mæetidis. *Illa tamen altera appellatio frequentior est.*

[2] Mæetin.

[3] Porro Scythæ, quū inita apud se ratione se solos impares esse animaduertissent copijs Dar.

inter se colloquuti, quum soli impares essent copijs Darij prælio repellendis, nuntios ad finitimos misere. Eorum reges vbi conuenere, consultabant vt ingenti exercitu inuadente. Erant autem qui conuenerant reges, Taurorum & Agathyrsorum, & Neurorum, & Androphagorum, & Melanchlænorum, & Gelonorum, & Budinorum, & Sauromatarum. E quibus Tauri huiusmodi moribus vtuntur: Virgini naufragos immolant, & quoscunque Græcos illuc delatos: hoc modo, Postquam preces peregerint, hominis caput claua feriunt, truncum eius quidam aiunt deturbari è rupe. nam in rupe prærupta templum est eorum situm. cruci affigunt caput. Quidam de capite *suffigendo* consentiunt, sed truncum è præcipitio deijci negant sed humo contegi dicunt. Dæmonem cui immolant, ipsi Tauri aiunt esse Iphigeniam, Agamemnonis filiam. In hostes autem quos ceperint, hoc aiunt: Amputatum quisque caput hostis domum reportat, & fusti suffixum admodum sublime supra tecta statuit, & plerunque supra fumarium: ideo in sublimi locantes quòd dicant eos totius domus esse custodes. Viuunt autem è rapto & ex bello. [1] At Agathyrsi excultissimi viri sunt, & aurum plerunque gestantes. In commune cum mulieribus coeunt, vt inter se germani sint ac domestici omnes, nihil neque liuoris neque odij mutuò exercentes: in cæteris ad Thracum consuetudinem accedunt. At Neuri Scythicis quidem vtuntur moribus qui vna ante Darij expeditionem ætate coacti fuerant solum vertere propter serpentes. nam serpentum cum magna vis ex ipsorum solo est edita, tum maior supernè è locis desertis ingruerat: quibus vsqueadeo infestati fuerũt, vt relicto suo solo cum Budinis habitauerint. [2] Iidem periculũ faciunt se homines esse maleficos, quod dicuntur à Scythis & ab iis qui in Scythia incolunt Græcis, semel quotannis singuli ad aliquot dies effici lupi, & rursus in pristinum habitum redire. quod tamen dicentes mihi non persuadent: nihilominus tamen illi aiunt ita esse, ac deierant. Androphagi agrestissimos omnium hominum mores habent, non iudiciis, non legibus vtentes, [3] pecuariam exercentes: vestem Scythicæ similem gestantes, propriam linguam habentes. Melanchlæni omnes indumenta nigra gerunt,

1 *Vel,* Luxui deditissimi sunt.

2 Videntur autem hi incantatores esse quòd dic.

3 Sunt autẽ Nomades.

gerunt, vnde & cognomen habent, qui soli ex his humana carne vescūtur, institutis Scythicis vtētes. Budini, ingens natio atque numerosa, vehementer cæsijs oculis omnis ac rufa: quorum vrbs nomine Gelonus è materia constructa est, muro alto è materia toto: cuius singula latera tricenorū stadiorum sunt magnitudinis. AEdes quoq; cum priuatæ tum sacræ sunt è materia. Nam visuntur ibi deorum Græcorum templa Græcanicè extructa, simulachris, aris, delubris ligneis. Dionyso trieterica, *id est triennalia*, agūt, & bacchanalia exercent. quippe Geloni quondam Græci 114 fuere, sed summoti inter Budinos habitauerūt, lingua partim Scythica, partim Græca vtentes. Budini à Gelonis & lingua & victu sunt dispares. nam quū indigenæ sint, [1] pecuariæ operā dant, soliq́ue eius regionis pedunculos edunt. at Geloni agriculturæ operam dantes frumento victitant, & hortos possident, nihil illis neque aspectu neque colore similes. Vocantur autem à Græcis Geloni, etiam Budini isti, non rectè vocantibus. Horum regio omnis est arboribus frequens, & vbique plurimùm consita, vbi est lacus ingens & multus, & palus, ac multū circa arundinis. Ex quo lacu lutræ capiuntur, & castores, & aliæ feræ, forma oris quadrata, quorum pelles ad renones faciendos consuuntur, & testiculi [2] ad curanda posteriora sunt. De Sauromatis verò ita memoratur: Quū Græci præliati sunt cum Amazonibus (quas Scythæ Æorpata vocant, quod nomen potest transferri Viricidæ: æor enim virum dicunt, pata autem, occidere) feruntur post victoriam prælij ad Thermodontem facti, abijsse, portantes tribus in nauibus quascunque potuerant ex Amazonibus viuas capere: quibus illæ in pelago insidiatæ, cunctos trucidauere. Sed quum naues haberent incognitas, nec gubernaculo aut velis aut remis vti scirent, interfectis viris, ferebantur secundum tempestatem & ventum. Delatæque sunt ad paludis Mæotidis prærupta, quæ Scytharum liberorum telluris sunt. Ibi è nauibus egressi Amazones, ad loca habitata iter facientes, quod primum nactæ sunt equorum armentum, diripiunt, conscenduntq́ue: & obequitantes, è Scythis prædas agunt. Scythæ quid hoc rei esset conijcere nequibant, quum neq; vocem, neq; vestem, neq; gentem agnoscerēt: admirabun-

1 Nomades sunt.

2 Morbis matricis auxiliantur. *Ad verbū, Ad medelam matricū conferunt.*

di vnde venirent, & rati cunctos esse viros eiusdem ætatis. Sed commissa cum eis pugna potiti quibusdam illarum, ita demum fœminas esse cognouerũt. Itaq; consilio habito visum est eis, nullo pacto posthac quampiã illarum esse occidendã: sed ex se qui maximè iuuenes essent, ad eas esse mittẽdos, eodẽ numero quo illas esse coniectabãt, qui sua prope earũ castra haberent, & eadẽ quæ illæ facerent. [1] Si inuaderentur, pugnarent, neu subterfugerent: vbi subsisterent illæ, ipsi etiã proximè accedentes castra ponerẽt. Hoc Scythæ idcirco decreuerũt quòd prolẽ ex illis suscipere cupiebant. Adolescentes qui missi sunt, mãdata peregerunt. quos vbi Amazones intellexerũt neutiquã ad se lædendas venisse, valere sinebant. quotidie tamẽ castra castris propius admouebãtur. Cæterùm ne ipsi quidẽ adolescentes quicquam habebant, quemadmodũ Amazones, præter arma & equos: & eandem vitã quam illæ viuebant, venando atq; prædando. Circa meridiẽ Amazones solebant aut singulæ aut binæ separatim à reliquis ad ventrẽ leuandum longius vagari. ea re Scythæ cognita, & ipsi idem faciunt. [2] quorum cuidam vna illarũ, quæ soliuaga erat propinqua quum fuisset, non se auertit, sed de colloquendo deliberabat: nec appellare poterat eum quocum nõ esset prius congressa, tamen manu significauit vt ad eundem locũ postridie rediret adducto secum altero, vt duo essent: se quoq; alteram adducturam. Digressus ab ea adolescens hæc enarrat cæteris: posteroq; die socium secum ducens, ad locum præstò fuit, ac reperit [3] Amazonem expectantem sociam. Eius rei certiores facti reliqui adolescentes, & ipsi [4] seducunt cæteras. Post hæc commixtis castris pariter habitarunt: eam quisque vxorem cum qua primùm coierat, habentes. Earum vocem quum ipsi discere non possent, ipsorum illæ discebant. Et quum vtrique inter se conuenissent, viri ad Amazones ita dixerunt, "Nobis parentes sunt pariter & facultates: proinde non agamus diutius hanc vitam, sed hinc digressi in hominum frequentia degamus, vbi vos habebimus vxores, nequaquam alias. Ad hæc illæ responderunt, Nos verò non possumus vestris cum fœminis habitare. quibus non ijdem qui nobis sunt mores. nos enim arcu tela excutimus, & iaculamur, & equitamus, muliebria opera

1 *Si illæ* ipsos inuaderẽt, ne pugnarẽt, sed subterfugerent.

2 Quum autem quidã viri Amazoni seorsim à cæteris vaganti corpus iungeret, illa minimè repulit, sed copiã sui fecit. manuq; significauit, quũ voce nõ posset (neque enim se mutuò intelligebant) vt ad eund.

3 Amazonẽ alterã ipsum expectantẽ.

4 In matrimonium sibi cæteras conciliarunt.

» opera non edoctæ: vestræ fœminæ nihil eorum quæ re-
» censuimus, sed opera muliebria factitant, desidentes in
» plaustris, non ad venationem atque alia huiusmodi prode-
» untes.[1] proinde non possumus illis esse similes. Quòd si
» vobis cordi est habere nos coniuges, & iusti videri vultis
» ite ad parentes vestros, & facultatum sortiti partem, rursus
» redite, vt deinde semoti ab illis habitemus. Id approbantes
» adolescentes ita fecere, acceptaque facultatum quæ ipsis
» contingebat portione, rursus ad Amazones redierunt.
» Ad quos illæ,[2] Duplex, inquiunt, metus nos tenet in his
» locis habitãdi: vnus, quòd nos parentibus vestris vos priua-
» uimus: alter, quòd terram vestram magnopere vastaui-
» mus. Sed quoniam dignamini nos habere vxores, hoc vnà
» nobiscum agatis, Agedum proficiscamur è regione hac, &
» Tanai transmisso illic habitemus. Huic quoq; rei obtem-
peráuere adolescentes. Traiectoq; Tanai & à Tanai trium
dierum orientem versus, totidemque à Mæotide palude &
aquilonem, itinere confecto, peruenerunt ad eum locum
quem nunc incolunt, ibique subsederunt. Ideoque prisca
115 consuetudine viuendi fœminæ Sauromatarum vtuntur.
nam ad venationem vnà cum viris ac sine viris, equis insi-
dentes, & ad prælium proficiscuntur, eandemque quam
viri stolam gerunt.[3] Sauromatæ putantur lingua Scy-
thica solœcizare, *id est corrupte vti*, quòd eam ab initio
non probè didicerint Amazones. Quod ad coniugia per-
tinet ita ab eis est institutum: Nulla virgo nubit prius-
quam aliquem hostium interemerit: ideoque nonnullæ
earum decedunt iam vetulæ, antequam nubant, quòd le-
gi satisfacere nequeant. Ad harum igitur quas dixi gentiũ
coactos reges nuntij Scytharum quum peruenissent, cer-
tiores eos fecerunt, Persam, vbi omnia quæ sunt in interi-
ore continente in suam ditionem redegit, faucibus Bos-
pori ponte iunctis, in citeriorem traiecisse continentem:
subactisque illic Thracibus, fluuium Istrum ponte iunxis-
se, animo hæc omnnia in suam redigendi potestatem. Pro-
inde vos (inquiunt) nolite vllo pacto de medio cedere,
sinentes ad perniciem nos deuenire, sed idem sentien-
tes, obuiam eamus inuadendi: quod nisi facitis, nos in vl-
timum discrimen adducti, aut regionem deseremus,

[1] Proinde nobis conuenire non potest cum illis.

[2] Duo sunt quæ ab incolendo hoc loco nos deterrent: vnum, quod, &c. alterum, quòd terr.

[3] Voce porro Scythica vtuntur Sauromatæ, iam inde à prisco tempore ea solœcissantes, quod, &c. *Vel, Vsitata est autẽ Sauromatis vox Scythica, ea solœcissantibus iam inde à prima origine, quod eam, &c.*

aut manentes deditionem faciemus. quid enim cladem subeamus, nolentibus vobis auxilio nobis esse? Quanquã non commodius agetur vobiscum, aduersus quos non minus venit Persa, quàm aduersus nos: neq;, nos subegisse cõtentus, à vobis abstinebit. Cuius rei magnum hinc accipite documentum, quòd si nobis solis inferret ille bellum, animo superioris seruitutis vlciscendæ, debebat à cæteris hominibus abstinere, & sic in nostram tendere regionem, ostendens omnibus se aduersum alios ire: at nunc, vbi primùm traiecit in hanc continentem, vt quisq; sibi occurrit, pacat: cæteros, veluti Thraces & nobis confines Getas, suo subiectos imperio habet. Hæc quum Scythæ denuntiassent, ij qui è nationibus venerant reges deliberabant, sed discordes eorum erant sententiæ. [1] Nam Geloni quidem & Budini & Sauromatæ concordi animo receperunt se Scythis auxilio futuros: Agathyrsus autem & Neurus & Androphagus & Taurorum Melanchlænorumq; reges ita Scythis responderunt: Si vos in iniuria facienda ac bello inferendo priores non fuissetis, rectè videremini precari quæ precamini: & nos vestris precibus morem gerentes, idem quod vos ageremus: nunc vos sine nobis illorum terram ingressi, imperitastis Persis, quoad deus vobis indulsit: illi itidem, quandoquidem eos idem deus in vos excitat, vicem vobis reddunt. At nos neq; tunc quicquam intulimus iniuriæ his viris, neq; nunc quicquam conabimur priores inferre. Quòd si hic nostram regionem inuaserit, & prior iniuriam fecerit, nos haudquaquam tolerabimus. id donec cernamus, apud nosmetipsos manebimus. neq; enim in nos venire Persæ videntur, sed in eos qui fuerunt authores iniuriæ. Scythæ, vbi hæc relata audiere, statuerunt nullam sibi pugnam rectà atq; ex aperto conferendam, quando ipsis isti ad societatem nõ accedebant. [2] Itaq; digressi clam, ac longius progressi, puteos quos ipsi offendunt ac fontes obstruunt, bifariamq; diuisi herbam è regione atterunt. Et ad vnam è partibus, vbi regnabat Scopasis, iubent Sauromatas pergere, qui se subducerent, si eò Persa declinaret, fugientes rectà ad flumen Tanain, secundum Mæotidem: ijdem Persam abscedentem inuadendo persequerentur. Hæc erat vna pars regni ordinata ad hanc viam, quemadmodum

1 Nam Gelonus quidem *rex* & Budinus & Sauromata conc.

2 Sed se subducendo obstruendos sibi esse puteos & fontes quos in itinere offenderẽt, graméq; è terra exterẽdum, *vel eradendum*, & ex duabus partibus in quas seipsos diuisissent, ad vnam, vbi Scopasis regnabat, Sauromatas conferre se debere: sed subducere se, si illuc se conuerteret Persa, fugient. r. ad H.T. s. M. quum autem Persa pedem referret, inuadere & persequi.

modum dictum est. Reliquarum duarum vnam, cui imperabat rex Indathyrsus, quæ magna erat, & tertiam in qua regnabat Taxacis, in vnum coeuntes, accedentibus Gelonis atque Budinis, iubent hos vno die prægressos exercitum Persarum [1] seducere, hostem lacessendo, & ea quæ decreuissent exequendo: & ante omnia hostem seducere in agros illorum qui societatem ipsorum abnuissent, vt eos, si minus volentes bellum aduersus Persas susciperent, certè inuitos redderent istis hostes. deinde in suam terram reflectere, & tentare, siquid ipsis tentandum esse videretur ac liberet. Hæc vbi decreuere Scythæ, copijs Darij ex occulto occurrebant, præstântissimis equitum præcursoribus missis. Carros autem in quibus eorum filij vxoresq; omnes degunt, vnà cum pecoribus, [2] præterquam ad victum suppetentibus, præmiserant, dato suis mandato vt semper aquilonem versus tenderent. Hoc quum [3] præparassent Scythæ, eorum emissarij, posteaquam compererunt Persas ab Istro trium ferè dierum & ante se vnius diei itinere abesse, positis castris, germina terræ vastant. Persæ, vbi Scytharum equitatus in conspectum se dedit, eum insequi maturant, à via sese semper subducentem: & quum ad vnam partium ventum est, auroram versus & Tanain, Scythis tendentibus, & insequentibus Persis, Scythæ Tanain traijciunt: eò & Persæ traiecto, illos insequuntur, donec peragrata Sauromatum plaga, perueniunt in Budinicam. Cæterùm quandiu Persæ fuerunt in Scythica ac Sauromatide regione, nihil ei detrimenti inferre potuerunt, vtpote vastæ: vbi vero Budinicam ingressi sunt, ibi nacti li-

126 gnea mœnia à Budinis deserta, & omnibus rebus vacua, incenderunt. His actis, ipso itinere ire porrò tendunt, dum eam regionem peruagati, in vastam solitudinem deueniunt. Hæc solitudo à nemine hominum colitur, posita supra Budinorum regionem, septem dierum itineris magnitudine: vltra quam Thyssagetæ incolunt, à quibus quatuor ingentes amnes per Mæoteos fluunt, & in paludem nomine Mæotin se insinuant, quibus hæc sunt indita nomina, Lycus, Oarus, Tanais, Syrges. Darius, vt ad solitudinem peruenit, cursu omisso copias super fluuium Hoarum locauit. Post hæc, octo vrbes easque ingentes condidit, pari-

[1] Subducere se. Vel, Tantum aut clam progredi se subducendo. Sic & paulo pòst repone pro Seducere.

[2] Præterquam ijs quæ ad victum satis esse possent.

[3] Præmisissent.

inter se spatio distantes, sexagenorum ferè stadiorum, quarum ad meam vsque memoriam adhuc ruinæ extabant. Dum in his Darius occupatur, interim Scythæ (quos ille insequebatur) circumitis locis superioribus, reuerterunt in Scythiam. Quibus è cōspectu omnino semotis, nec se amplius exhibentibus, ita Darius vrbibus illic relictis dimidiatis, conuertit iter ad occasum, ratus & hos esse cunctos Scythas, & ad occasum fugere. Proinde cum exercitu maturans ire Scythiam, eò deuenit vbi in duas Scytharum incidit partes. Hos nactus insequebatur vnius diei spatio, nūquam intermittens subterfugientes. Subterfugiebant autem de industria in terram eorum qui societatem ipsorum respuerant, & primùm in Melanchlænorum. Quos quum perturbassent tam Persæ quàm Scythæ, eorum terram ingressi Scythæ in loca Androphagorum Persas adducunt. Perturbatis autem & Androphagis, hostem in Neuridem ducunt. Neuris quoque consternatis, tendunt subterfugiendo ire ad Agathyrsos. Sed Agathyrsi cernentes fugari finitimos è Scythis ac perturbari, priusquam à Scythis ager ipsorum inuaderetur, misso caduceatore, Scythis ingressum suorum finium prohibent, prædicentes, si conarentur inuadere agrū suum, cum eis primùm se prælium commissuros. Hoc interminati Agathyrsi, in fines procurrunt, animo accendi ingredi volentes. At Melanchlæni & Androphagi & Neuri, inuadētibus Persis vnà cū Scythis, neque virium neque minarum memores, sed timore perculsi, fugam capesserunt aquilonem versus ac solitudinem. [1] Scythæ partim ad Agathyrsos, iam non recusantes societatem, se conferebant, partim è Neuride regione in suam Persis præibant. Id quum diu factitaretur, neque desisteretur, Darius ad Indathyrsum Scytharum regem misso equite, inquit, [2] Virorum dæmonie, *id est beate*, quid assiduè fugam facis, quum liceat tibi horum facere alterutrum? si tibi videris idoneus ad resistendum negotiis meis, siste cursum, ac perstans, mecum fac pręlium: sin agnoscis te imparem esse, sic quoque siste cursum, & hero tuo munera offerens terram atque aquam, in colloquium veni. Ad hæc Scytharum rex Indathyrsus ita respondit, Sic res meæ habent, ô Persa, vt neque vllum mortalium ego

1 At Scythæ nō iam ad Agathyrsos (quippe qui *ingressu suæ regionis* interdixissent) tendebāt, sed ex Neuride regione in suam Persis præibant. *Valla putauit* ἀπείπαντας esse pro ἀπειπαμένους συμμαχίην (*vt paulo antè loquutus erat Herodotus*) *quum referatur ad* ἀπηγόρευον *præcedens paulo antè.*

2 *Budæus vertit*, O miserrime hominū.

» ego metuens antè fugerim, neq; nunc fugiā te, neq; quicquam faciā diuersum nunc atq; in pace facere consueuerā. » [1] Quòd autem non protinus tecum ineo prȩlium, huius rei » te certiorem faciam: Nobis neq; oppida sunt neq; agri culti, quos inuadi aut vastari metuentes, properemus vobiscū » conferre pugnam. ad quam si opus est continuò deuenire, » sunt paterna sepulchra, quæ vos quum nacti fueritis, agedum tentate labefactare: & tunc intelligetis, pugnaturi vobiscum simus pro sepulchris, nécne: prius autem (nisi nos » ratio traxerit) tecum prælium nō conseremus. Hactenus, » quod ad pacem pertinet, dictum sit. quod autem ad cætera, ego solos mihi heros arbitror Iouem progenitorem » meum,[2] & solium Scytharum regium. Tibi autem pro terra & aqua, quæ dono poscis, mittam quæ decet ad te venire » dona: pro eo quòd herum te meum esse dixisti, iubeo te flere. Hoc à Scythis responsum est, quod caduceator reuersus Dario renuntiauit. Scytharum reges audito nomine seruitutis indignatione perfusi, partem illam quæ cum Sauromatis ordinata erat, cui præerat Scopasis, mittunt ad colloquendum cum Ionibus qui Istrum ponte iunctum asseruabant.[3] At Persæ non amplius sibi vagandum esse statuerunt, vt hospitibus, qui ipsorum commeatum eripiebant, insidias tenderent, distributis qui aduersus ereptores frumentariæ rei iussa exequerentur. Enimuero equitatus Scytharum semper in fugam vertebat equitatum Persarū, sed fugientes incidendo in peditatum, ab eo defensabātur. Ita Scythæ summoto equitatu hostili, tamen metu peditum abscedebāt, & nihilominus noctibus quoq; tales incursiones faciebant.[4] Aduersus quos quid Darianis auxilio fuerit referam: res in primis admirabilis, asinorū vox ac multorū species. Nam (vt superius à me demonstratum est) nullus in terra Scythica neq; asinus neq; mulus gignitur, ac ne vllus quidem visitur, propter frigora. Itaq; rudentes asini perturbabant Scytharū equos, & quum Scythȩ sæpenumero Persas adorirentur, eorum equi exaudita asinorū voce, cōsternati auertebantur, arrectis auribus stupefacti, vtpote insolentia tum vocis, quam prius nō audissent, tum formæ quā nunquam inspexissent. Atq; hoc quidem paululum quiddam momenti ad bellum afferebat. Cæterùm Scythæ vbi

117

1 Cur autem nō pr. tecum ineam prælliū, hoc quoque tibi declarabo.

2 Et Vestam Scytharū reginam.

3 At Scythȩ qui ibi relinquebātur, *vel remanebāt,* nō amplius censuerunt Persas cogendos esse vagari, sed adoriendos esse quoties cibum sumerēt. Obseruantes igitur tempus quo ab illis cibus sumebatur, faciebant quod statuerant. Enimuero, &c.

4 Verùm quod Persis auxiliabatur, Scythis verò aduersabatur, Darij exercitum inuadentibus, id referam, maximum miraculum. *Nimirum id faciebat* asinorū vox & mulorum species.

animaduerterunt Persas tumultuantes, quò diutius in Scythia illi commorarentur, [1] & commorantes ad omnium necessariarum rerum inopiam redigerentur, faciendum ita sibi putarunt, vt pecoribus suis vnà cum pastoribus relictis, in alium ipsi abscederent locum. Persæ illuc se conferentes, excipiebant pecora. quo facto quum sæpius idem tentarent, ad vltimum Darius inopia rerum laborauit. Id reges Scytharum intelligentes, mittunt ad eum cum muneribus caduceatorem, aue, mure, rana, & quinque sagittis. Persæ, eum qui munera ferebat, percontabantur quid illa significarent. Iste negare sibi aliud esse mandatum nisi vt quum illa tradidisset, celerrimè rediret. iubere tamen ipsos Persas, si solertes forent, interpretari quid sibi dona vellent. Hoc quum audissent Persæ, consultabant. Et Darij quidem sententia erat, Scythas seipsos ei donare, & terram atque aquam: hac ratione coniectans, quòd mus quidem in terra gignatur, & eodem quo homines fructu victitet, rana autem in aquis nascatur, auis verò sit equo assimilis: at sagittis dandis, quòd [2] seipsos tradere viderentur. In hanc sententiam Darius interpretabatur. At Gobryas vnus è septem qui magos sustulerunt, hoc dicere dona coniectabat, "O Persæ, nisi effecti vt aues, subuoletis in cœlum, aut effecti vt mures, subeatis terram, aut effecti vt ranæ insiliatis in paludes, non remeabitis vnde venistis, his sagittis confecti." Et Persę quidem illa munera sic interpretabantur. At vna pars Scytharum cui datum ante erat negotium Mæotidis paludis custodiendæ, tunc autem cum Ionibus qui ad Istrum erant colloquendi, vbi ad pontem venit, ita verba fecit, "Viri Iones, libertatem vobis afferentes venimus, si modò nos exaudire volueritis. Accepimus enim Darium vobis præcepisse vt ad sexaginta duntaxat dies custodiam pontis ageretis, &, si intra id tempus ipse non afforet, domum abiretis. Itaque si [3] id feceritis, & apud illum & apud nos culpam deuitaueritis. proinde quum ad præstitutam diem permanseritis, iam abscedite." Hæc se facturos recipientibus Ionibus, Scythæ [4] raptim retrò abiere. At cæteri Scythæ, post missa Dario dona, cum peditatu ac equitatu aduersus Persas in acie instructi steterũt tanquam conflicturi. Quum interim lepus in mediũ prosilijt, quem

vt quis-

1 Et commorantes angerentur ob rerũ omnium penuriam.

2 Suam potentiam.

3 Itaq; si hoc feceritis, culpa & apud illum & apud nos vacabitis: *nimirũ vt quum ad pr. diem permanseritis, iam abscedatis.*

4 Primo quoq; tẽpore redierunt.

vt quisq; vidit insequebatur. Perturbatis Scythis ac vociferantibus, sciscitabatur Darius vnde hostium tumultus existeret, & quum audisset illos leporem insectari, inquit ad » eos Persas cum quibus cætera colloqui consueuerat, Hi vi- » ri videntur mihi magno nos habere contemptui, & nunc » Gobryas rectè dixisse de Scythicis donis. Quo magis, quũ » mihi quoq; ipsi res ita se habere videantur, bono consilio » est opus, vt tutus nobis eò vnde venimus sit receptus. Ad » hæc Gobryas, Equidem, inquit, ô rex, horum ego virorum » inopiam videbar mihi ferè fama habere cognitam, sed vbi » adueni, euidentius intellexi, animaduertēs eos habere nos » ludibrio. Proinde mihi videtur, quum primùm nox aduenerit, [1] incensis è more ignibus, & alijs quæ consueuerunt » fieri, actis, imbecillissimis quibusq; militum ad hostem fal- » lendum relictis, asinisq; omnibus alligatis, abeundum, pri- » usquam ad Istrum rectà pergant Scythæ ad pontē soluen- » dum, [2] aut Ionibus soluere lubeat: quod nobis factu facile » erit. Hoc Gobryas consilium dabat. Cui assentiens Darius, vbi nox adfuit, reliquit in castris [3] viros languore præditos, & eos quorum amissio minimi facienda esset, necnon omnes asinos *alligatos*: asinos quidem, vt vocem ederent: [4] infirmos autem homines, hoc titulo, vt dum ipse cum flore copiarum adoriretur hostem, isti interea castra tutarentur. Hæc persuadens ijs qui relinquebantur Darius, accensis ignibus quammaturrimè ad Istrum contendit. [5] Asini, quòd multitudine destituti essent, eo magis rudere. quos audientes Scythæ, credere omnino Persas in eisdem permanere castris. verùm vbi illuxit, ij qui relicti erant, cognito se proditos esse à Dario, [6] manus extendere ad Scythas, & quę contigerant referre. His illi auditis, repentè retractis duabus Scytharum partibus, & vnà Sauromatarum cum Budinisq; ac Gelonis, Persas recta ad Istrum via persequũtur, vtpote plerosq; pedites & itinera nescientes, ea præser-

1 Accensis ignibus, vt & aliàs facere cōsueuimus, & imbecill.

2 Aut Iones aliquid in nos moliantur quod efficere illis non difficile futurum sit.

3 *Eadem est vox pro qua reddidit paulo antè* Imbecillissimis quibusque: *nisi quòd hic est positiuus gradus, quum ibi esset superlatiuus.*

4 Homines verò propter imbecillitatē quidem relin quebantur, sed hoc tamē prætextu, vt dum ipse cū fl. cop.

5 Asini à cœtu segregati.

6 Manus ad Scythas tendere, & ijs quibus decebat verbis apud eos vti. Quibus illi auditis, in vnum agmen conglobatæ tum illæ duæ Scytharum partes, tum illa Sauromatûm vna, necnon Budini & Geloni, Persas recta ad Istr. via persequuntur. Sed quum Persarum exercitus magna ex parte pedites haberet, viasque ignoraret, vtpote *in certa diuerticula, vel in certa itinerum diuortia* non sectas, at Scythicus equitibus constaret, & ijs quidem itinerum compendia scientibus, quum vtrique ab alt. aberr.

tim quæ diuortia habebant, ipsi equites & compendia viarum scientes. Sed quum vtriq; ab alteris aberrarent, multo priores ad pontem Scythæ peruenere quàm Persæ. Ibi cognito se præuertisse Persas, ita ad Ionas qui in nauibus erant verba fecerunt, Viri Iones, quum dierum numerus iam pertransierit, iniurij estis qui adhuc permaneatis: sed quoniam hactenus præ timore permansistis, nunc soluite quamcelerrimè traiectum, atq; abite sospites liberiq;, dijs pariter ac Scythis gratiam habentes. Nam eum qui antea dominus vester erat, ita tractabimus vt aduersus nullum mortalium sit facturus expeditionem. De hac re consultantibus Ionibus, Miltiadis quidem Atheniensium ducis & Chersonensium (qui sunt in Hellesponto) tyranni sententiam erat, Scythis obtemperandum esse, & Ioniam seruitute liberandam. At Histiæi Milesij diuersa, quòd diceret nunc quidem eos suæ quenq; vrbis tyrannos esse ob Darium: potentia verò Darij sublata, neq; se Milesijs, neq; alium quenquam vsquam præesse posse. Fore enim vt singulæ ciuitates popularem statum quàm tyrannicū mallent. Hanc sententiam quum dixisset Histiæus, omnes confestim qui Miltiadi assensi fuerant, in eam transierunt. Fuere autem qui disceptauerunt, duntaxat alicuius apud regem existimationis, Hellespontinorum quidem tyranni, Daphnis Abydenus, & Hippoclus Lampsacenus, & Erophantus Parienus, & Metrodorus Proconnesius, & Aristagoras Cyzicenus, & Ariston Byzantius: & isti quidē ex Hellesponto. Ab Ionia autem, Stratias Chius, & Æacides Samius, & Laodamas Phocensis, & Histiæus Milesius: cuius sententia prælata est sententiæ Miltiadis. Æolum verò vnus affuit qui esset alicuius authoritatis, Aristagoras Cymæus. Hi, posteaquam Histiæi probauere sententiā, hoc sibi prætere agendum dicendumq; censuerunt, vt pontem [1] quidem ab vlteriore ripa eatenus soluerent vt extra sagittæ iactum essent, ne nihil facere viderentur, quum tamen nihil facerent, neve Scythæ vim afferre tentarent, & Istrum ponte transire, [2] sed soluentes illinc pontem, quasi omnia ad votum Scytharum facerent. Hoc sententiæ Histiæi addendum quū decreuissent, ita pro vniuersis ad Scythas Histiæus verba fecit, Viri Scythæ, iucundā nobis rē attulistis, & op-

118

[1] Partis pontem soluerēt quæ versus Scythas spectaret: soluerent autē nō amplius quā ad iactus teli spatium, ne nihil fac.

[2] Sed soluētes illā pōtis partem quæ Scythiam versus spectabat, omnia pro arbitrio Scytharum se facturos dicerent.

» & opportunè instatis: atq; vt vos nobis probè viam osten-
» distis, ita nos vobis obsequenter obtemperabimus. Vt e-
» nim cernitis, traiectum rescindimus, adhibituri omnem
» diligentiam, cupiditate assequendæ libertatis. Cæterùm
» dũ nos hæc dissoluimus, interea vos illos inquirere tempus
» admonet, & inuentos, tam vestro quàm nostro nomine
» ita vlcisci vt merentur. Scythæ, Ionibus iterum fidem habentes tanquam vera eloquutis, ad inquirendos Persas reuerterunt: atque ab omni illorum itinere aberrarunt, [1] ipsi sibi huius rei causa, quòd pabula equorum illis in locis corruperant, fontesque obstruxerant. quod nisi fecissent, facilè si voluissent Persas inuenissent: nunc ita faciendo, visi sibi fuerant optimè consuluisse, ob quæ tamen eos res frustrata est. Quippe eam suæ regionis partem consectantes in qua cibaria equis atque aquæ forent, hostem indagabant, rati illum eadem parte fugam intendisse: at ille obseruato quod prius tenuerat itinere, abierat, atque ita quoque ęgrè traiectus reperit locum. Et quum noctu peruenisset, nactus pontem solutum, animo prorsus concidit, veritus ne se relicto Iones abissent. Erat autem apud Darium Ægyptius quidam, omnium hominum vocalissimus: hunc Darius supra ripam Istri positum iubet inclamare Histiæũ Milesium: Histiæus *eum sæpius inclamantem, tamen* ad primam inclamationem exaudiens, omnes naues admouit, & ad traijciendum exercitum pontem iunxit. Atque hunc in modum Persæ effugerunt, quos indagantes Scythæ iterum aberrauerunt. [2] & ob id Iones tanquam non liberos, sed pessimos & ignauissimos omnium hominum iudicant, deque eis tanquam de seruis loquentes, mancipia dominos amantia esse aiunt, & insectatione dignissimos. Hæc in Iones Scythæ probra iaciũt. Darius per Thraciam iter faciens, Sestum Chersonesi peruenit, atque illinc in Asiam nauibus ipse transiuit, relicto in Europa exercitus duce [3] Megabyzo, viro Persa, cui Darius aliquando hũc honorem habuit, vt hoc verbũ inter Persas diceret: quum esset esurus mala punica, simulac primum malum aperuit, interrogatus à fratre Artabano [4] nunquid tantum hominum sibi optaret quantum illic esset acinorum, respondit, se prę optare tot sibi esse Megabyzos quàm Gręciã subditã.

1 Cuius *mali* sibi authores fuerant.

2 *Et propterea* modò Iones, vt qui liberi sint pess. & ignauiss. omn. hom. iudicant: modò de illis tãquã de seruis loquẽtes, mancipia dominorum amantia & minimè fugitiua esse aiũt. *Vel, Et propterea aliàs Iones, &c. Sic & in altera parte. Aliàs verò de illis, &c. Solet tamẽ* τῦτο μὲν, τῦτο δὲ *potius exponi, Partim quidẽ, Partim, verò. sed hic nõ satis conuenire videtur Partim, sensus est enim, Iones (Scytharũ iudicio) si vt liberi considerentur, se in illa re ignauissimos ostendisse: sin vt serui, officio mancipiorũ dominos amantium functos fuisse.*

3 Megabazo. *in vulg. edit. Gr. & in nostris vet. cod. Sic in sequẽtib. locis.*

4 Cuius rei, tantam multitudinem sibi optaret.

His verbis apud Persas hominem honorauit: quem tunc prætorem reliquit cum octoginta millibus militum. Megabyzus autem hic immortalem sui memoriam apud Hellespontios reliquit, hoc dicto, quod quum apud Byzantium agens audisset Chalcedonios decem & septem annis ante Byzantios vrbem condidisse, inquit Chalcedonios eo tempore cæcos fuisse, qui, quum pulchrior adesset locus ad vrbem condendam, nequaquam turpiorem elegissent nisi cæci fuissent. Hic igitur Megabyzus in Hellespontia plaga pro prætore relictus, eos qui diuersarum à Medis partium erant, subigebat. & iste quidẽ talia agebat. Per idem autem tempus alia ingens aduersus Libyas extitit expeditio, ob eam quam ego commemorabo causam, his prius expositis: Argonautarum posteri quum à Pelasgis qui fœminas Atheniensium ex Braurone prædati sunt essent eiecti à Lemno, Lacedæmonem nauigauerunt, considentesque apud Taygetum ignes accenderunt. Quos Lacedæmonij quum aspexissent, nuntium misere sciscitatum quínam & vnde essent. Illi, nuntio sciscitanti responderunt se Minyas esse, ab ijs heroibus oriundos qui in Argo nauigassent, quique quum Lemnum appulissent, illic eos procreassent. Hanc mentionem stirpis Minyarum quum audissent Lacedæmonij, misso iterum nuntio sciscitantur quid sibi velit ipsorum aduentus, atque ignis accensio. Illi verò se respondent à Pelasgis eiectos, redire ad parentes, (æquissimum enim id factu esse) orareque vt sibi liceat vnà cum eis habitare, tum bonorum tũm agrorum participes. Eos recipere [1] in ea quæ ipsi vellent, Lacedæmonijs placuit, cum ob alia ad hoc faciendum inductis, tum præcipuè quòd Tyndaridæ Castor & Pollux in Argo nauigauerant. Receptos Minyas & agris impertierunt & in tribus cooptarunt. Ibi confestim ablocatis in alios quas in Lemno duxerant vxoribus, matrimonia contraxerunt. Non longo deinde interiecto tempore, statim elati superbia, cũ alia flagitiosa perpetrarunt, tum regnum affectarunt. Quo nomine eos Lacedæmonij morte mulctandos quum censuissent, comprehensos in carcerem coniecerunt. Quoscunq; autem Lacedæmonij morte plectendos censent, eos noctu plectunt, interdiu neminem. Quum igitur essent in illos ani-

119

1 Quibus ipsi conditionibus vellét.

animaduersuri, exorati sunt ab eorum vxoribus (quæ ciues erant & primorum Spartanorum filiæ) veniam ingrediendi carcerem, & cum suo cuiusque viro colloquendi, nullum in illis dolum esse suspicantes. Horum permissu, Minyarum vxores ingressæ carcerem, omni [11] veste quam gestabant viris tradita, illorum vestem illæ sumpserunt. Ita Minyæ muliebri veste amicti, veluti mulieres è carcere prodierunt, rursusque apud Taygetum consederunt. Hac eadem tempestate Theres Autesionis filius, Tisameni nepos, Thersandri pronepos, Polynicis abnepos missus est in coloniam Lacedæmonis, genere Cadmeo, auunculus Aristodemi filiorum, Eurysthenis & Proclis: quorum, quum pupilli essent, tutelam gerebat regni Spartani. Adultis mox pupillis, ac recepto imperio, Theras ita grauiter tulit sibi ab aliis imperari, quoniam imperium degustasset, vt negaret se Lacedæmone moraturũ, sed ad cognatos nauigaturum. Erant autem in insula quæ nunc Thera vocatur, quondam Callista, viri Phœnices à Membliare Pœcilis filio oriundi. Cadmus enim Agenoris filius Europam quæritans, in insulã quæ nunc Thera vocatur quum appulsus esset, siue regionis amore captus, siue qua alia voluntate, reliquit illic cum alios quosdam Phœnices, tum Membliarem consanguineum suum. Isti hominum ætatibus octo antequam Theras Lacedæmone venisset, insulam quæ Callista, *id est pulcherrima*, vocabatur, incoluerũt. Ad quos Theras cum multitudine tribulium missus est, nequaquam ad illos eijciendos, sed ad vnà habitandũ, & ad insulam valde frequẽtandã. Postea verò quàm Minyas è carcere elapsos & apud Taygetum considentes, Lacedæmonij tamen necare statuerant, Theras necem eorum deprecabatur, recipiens se illos ex ea regione abducturum. Et huic postulato Lacedęmonijs assentientibus, cum tribus biremibus ad posteros Membliaris nauigauit, ducens secũ non vniuersos Minyas (pleriq; enim ex ipsis ad Paroreatas Cauconasq; diuerterunt) sed paucos, [2] quos in sex partes distribuerunt, & totidem illic oppida condiderunt, Lepreum, Magistum, Thrixas, Pyrgum, Epium, Nudium. quorũ pleraq; Elei memoria mea deleuerunt. Insulæ autẽ à conditore Thera nomen est inditum. [3] Hic filio, quòd negaret se nauigaturum cum

[11] Vestitu quem gest. v. trad. illorum vestitum sumps.

[2] Quum autem hos expulissent, seipsos in sex partes distrib.

[3] At filius, quum ei se vnà nauigaturum neganti, dixisset pater se itaq; eum relicturũ ὄιν ἐν λύκοισι, *id est ouem inter lupos*, ex hoc dicto vocatus fuit Οἰόλυκος. atq; adeo nomen hoc inualuit.

eo, relinquam ergo, inquit, ouem lupis. ex quo dicto nomen adolescenti impositum est Oiolycus, *id est Ouilupus*, & id nomen alteri præualuit. Oiolyco natus est filius Ægeus, à quo vocantur Ægidæ, in Sparta ingens tribus. Ex hac tribu viri, quum sibi non permanerent filij, ex Erinnyum oraculo delubrum Laio & OEdipodi extruxerunt: quod postea apud eos Theræos mansit qui ex his viris procreati fuere. Hactenus Lacedæmonij cum Theræis consentiunt: quod deinceps extitit, soli Theræi factum hoc modo esse memorant: Grinus Æsanij filius ab hoc Thera oriundus, quum esset Theræ insulæ rex, cõtulit se Delphos, [1] ducens ex vrbe solennes hostias, comitantibus eum cum alijs ciuibus, tum verò Batto [2] qui erat de genere Polymnesti, apud Minyas gratiosus. Consulenti autem Grino Theræorum regi de alijs rebus, Pythia respondit vt vrbem in Libya conderet. Cui vicissim iste, Equidem (inquit) ego, ô princeps, senior sum & grauis ad moliendum: tu verò quempiam horum iube ista facere. Simul hæc dicens, Battum ostendebat: Hæc hactenus. Tunc vbi reuersi sunt, pro nihilo habuere responsum: neq; vbi terrarum Libya esset gnari, neq; ex incerto oraculo coloniam mittere audentes. Septem post hæc annos quum in Thera non pluisset, & omnes, præter vnã, arbores exaruissent, consulentibus Theræis Pythiam, [3] respondit, mittendam in Libyam esse coloniam. Illi, quoniam nullum mali remedium erat, mittũt in Cretam nuntios inuestigatum siquis aut indigenarũ aut aduenarum illic esset qui in Libyam nauigassent. Nuntij, quum Cretam pererrassent, & ad vrbem Itanum peruenissent, in ea contraxerunt cum purpurario quodã cui nomẽ erat Corobio. is aiebat se ventis abreptũ in Libyã applicuisse, & ad Platææã insulã Libyæ. Hunc nuntij mercede inductũ in Therã duxerunt. Verùm nõ multi ad rem explorandã ex Thera initio profecti sunt, duce ipso Corobio: quo in ea insula relicto cũ aliquot mensiũ cibarijs, ipsi quamcelerrimè reuerterunt ad cæteris de insula renuntiandũ. Quibus vltra præstitutũ tempus redire differẽtibus, omnia Corobio deficiebãt: sed appulsa eò naui Samia quę ab Ægypto redibat, (cuius gubernator erat Colæus) Samij, omni re gesta à Corobio audita, in annũ homini cibaria reliquerũt. Ipsi ex hac insula

1 Afferens ex vrbe Hecatomben comit.

2 Qui filius erat Polymnesti, Euthymides genere ex Minyis.

3 Obiecit illam coloniæ deductionẽ in Libyam.

120

insula quũ soluissent, Ægyptũ optantes, vento subsolano abrepti ferebãtur: nec intermittente flatu, Herculeas transuecti columnas, peruenerũt in Tartessum,[1] pompã ferentes ad rem diuinã. Erat ea tempestate id emporium intemeratum, adeo vt inde reuertentes isti ex mercibus quæstum maximum fecerint, [2] inter omnes quos nouimus Græcos, duntaxat post Sostratem Laodamantis filium Æginetam, cum quo nemo possit contendere. Ex hoc quæstu Samij decima (id est sex talentis) selecta fecerunt ahenum ad exemplum crateris Argolici, gryphinis capitibus in circuitu altrinsecus obuersis: & in templo Iunonis collocarunt, sustinentibus illud tribus colossis, *id est humanis simulachris*, septenûm cubitorum, genu nixis: & hoc primùm facto ingens amicitia Cyrenæis Theræisq; cum Samiis contracta est. Theræi, vbi relicto in insula Corobio ad Theram reuersi renuntiarunt esse illis insulam eregione Libyæ sitam, placuit Theræis vt è singulis oppidis, quæ septem erant, viri mitterentur, fratribus inter se sortitis quis potius mitteretur, duce eorũ rege Batto. Ita duas biremes in Platæam miserunt. Hæc Theræi memorãt. Cætera iam Theræis cum Cyrenæis constant. nam quod ad Battum pertinet, Cyrenæi nequaquam cum Theræis consentiunt. sic enim narrant: Est in Creta oppidum Oaxus, in quo fuit Etearchus rex. hic amissa vxore, induxit filię nomine Phronimæ nouercam, quæ domum ingressa, vt erat, ita re ipsa se nouercam præstitit, cum lædendo atq; omne genus iniuriarum excogitando, tum ad extremum [3] impudicitiam impingendo: atque ita rem habere viro persuasit. Iste ab vxore deceptus rem de filia nefariam commẽtus est. Erat in Oaxo negotiator quidam Theræus, nomine Themison: [4] hunc in familiaritatem acceptũ Etearchus adiurat vt quã rem oraretur, in ea se ministrum præberet. Vbi hominem iureiurando adegit, adductam ei tradidit filiam suam: iubens vt eam abductam in mare demergeret. Themison ancipiti animo inter nefas operis & hospitij perfidiam, ita sibi faciẽdum putauit: accepta puella mare ingressus, quum in alto fuit, [5] vt iureiurãdo Etearchi satisfaceret, reuinctam funibus puellã demisit in pelagus: ea deinde retracta, Therã peruenit. Ibi Polymnestus vir inter Theræos spectatus in

[1] Deducente eos numine. Erat, &c.

[2] Inter omnes Græcos de quibus certò nobis compertum est.

[3] Impudicitiæ crimẽ impingendo. *Vel, Impudicitiam obiiciẽdo.*

[4] Hospitio exceptum adigit iureiurando, ipsum operam suam ei præstiturũ quamcunque ad rem illi opus ea esset.

[5] Defungi iurisiurandi religione volẽs, demissam in mare puellam funiculis alligatam, statim extraxit, vt promisso satisfaceret. *Ita Budæus hũc locum vertit.*

concubinatum Phronimam accepit, ex qua interiecto tempore natus est ei filius,* sono vocis exili ac balbutienti, cui nomen impositum est Batto, vt Theræi & Cyrenæi aiunt: vt autem ego sentio, aliud aliquod. sed eum cognominatum Battum postquam in Libyam abiit, cum propter oraculum apud Delphos sibi redditum, tum propter honorem quem assequutus est. Battum enim Libyes regem appellant, & ob id reor [1] Pythiam lingua Libyca quam nouerat, quum oraculum reddidit, vocasse Battum, quòd futurus rex esset in Libya. Hic, vbi in virilem adoleuit ætatem, Delphos adiit ob linguæ vitium. Cui consulenti Pythia respondit,

Batte venis vocis causa: dux te iubet ire
Lanigeram in Libyen habitatum Phœbus Apollo.

[2] Ad hæc Battus sic vicissim inquit, O princeps, ego ad te veni gratia consulendi de voce: tu de aliis mihi respondes quæ nequeunt fieri, iubens migrare in Libyam. qua copia? [3] quáve manu? Hæc loquens non persuasit illi vt alia responderet, sed eadem quæ prius respondente Pythia, illinc digressus abiit in Theram. [4] Mox deinde quum & huic ipsi & cæteris Theræis malè contingeret, nec mali causa deprehenderetur, ob hæc mittunt Delphos sciscitatum. Quibus quum respondisset Pythia, melius cum ipsis actum iri si Cyrenen in Libya conderent cum Batto, miserunt Theræi Battum cum duabus biremibus. Isti Libyam profecti (quandoquidem non aliud habebant quod agerent (retrò ad Theram se receperunt. Sed eos Theræi arcentes accessu Theræ repellebāt, ac rursus reuerti iubebant. ita necessitate adacti, remenso iterum mari, condiderunt oppidum in insula Libyæ adiacenti, nomine vt prius dictū est, Platæa, quæ fertur Cyrenæorum vrbi quæ nunc est, par esse magnitudine. Hanc biennio incolentibus, quum nihilo melius secum ageretur, vno è suis relicto, cæteri Delphos nauigarūt ad oraculum consulendum. Eò postquam venerunt, sciscitantibus quid ita secum in Libyam profectis nihilo tamen melius ageretur, Pythia respondit his verbis,

Lanigere Libyes scis quam nec adsueris vrbem,
Me melius: tuum ego ingenium mirabor euntis.

His auditis, ij qui cùm Batto erant, rursus redierunt. neque 121 enim

* *Budæus ex antiquo exemplari legit* ἰσχόφωνος, *id est* hæsitans lingua, *vt annotauit Pau. Leopard. Emend. lib. 3, cap. 11. Ex terrore id vocis vitiū emendatum refert Pausan.* 331, 16. S.

1 Pythiam in suo vaticinio lingua Libyca eum ita vocasse, quoniā eum Libyę regem futurum nouerat.

2 *Ante hæc verba adde,* Perinde acsi lingua Græca oraculum reddens dixisset, O rex, vocis causa venisti. *Ad verbum, Ad vocem.*

3 Qua potentia? *Vel, Quibus copiis?*

4 Ab eo tempore autem quum *illa* tū in hūc ipsum tū in cæteros Theræos irā exerceret, hi calamitates suas ignorantes, *id est, calamitatū suarum causam,* Delphos miserūt, *quò* de malis illis *sciscitarētur.*

enim ſinebat eos deus aliò migrare priuſquam in Libyam conceſſiſſent. Reuerſi ad inſulam, recepto quem reliquerant, incoluerunt locum in Libya, eregione inſulæ, nomine Aziriſtum, amœniſſimis collibus vtrinque concluſum, & vtrinque flumine præterlabente. Hunc locum ſex annis quum incoluiſſent, ſeptimo deſerendum putauerunt, admonitu Libyum, vt in meliorem tranſirent. Ita illinc eos Libyes veſperum verſus & ad locorum ſpecioſiſſimum abduxerunt, & quidem noctu, ne Græci interdiu facientes iter, diurnum ſpatium metiendo animaduerterent. Eſt autem huic loco nomen Iraſa. Eos, vbi ad fontem qui Apollinis eſſe fertur, duxerunt, inquiunt, Viri Græci, hic vobis incolere commodum eſt vbi cœlum [1] vocaliter ſonat. Sub Battoigitur, qui condidit [2] Zoam, & annos quadraginta regnauit, & ſub eius filio Arceſilao, qui regnauit annos ſexdecim, Cyrenæi habitauerunt tot omnino quot in coloniam initio miſſi fuerant. Sub tertio autem Batto, qui felix eſt appellatus, cunctos Græcos ad nauigandum in Libyam cum Cyrenæis habitatū induxit ſuo oraculo Pythia. Nam accerſebant eos Cyrenæi ad agri partitionem. Induxit autem hæc verba reſpondens,

» *Serior in Libyen quiſquis peruenerit almam,*
» *Diſcernendi agri, mox hunc, affirmo, pigebit.*

Quum ergo ingens multitudo Cyrenam ſe contuliſſet, finitimorum Libyum agros vaſtabant, atque inter ſe partiebantur. At illi eorumque rex nomine Adicran, agris exuti à Cyrenæis, miſſis in AEgyptum quibuſdam, ſeſe dediderunt Apriæ AEgyptiorum regi. Iſte comparatum grandem AEgyptiorum exercitum miſit aduerſus Cyrenas. Cyrenæi, inſtructa apud Iraſa locum & ad fontem Theſtin acie, cum AEgyptiis conflixerunt, eoſque ſuperauerunt, vtpote inexpertos antea atque contemptores Græcorum, adeoq; profligarunt vt pauci ex eis in AEgyptum redirent. Qua de re AEgyptij ſuccenſentes Apriæ, ab eo deſciuerunt. Huius autem Batti filius extitit Arceſilaus, qui regnum adeptus, inter initia cum fratribus ſuis ſeditiones exercuit, donec illi relicto eo in alium Libyæ locum migrauerunt, vbi contracti vrbem hanc condiderunt quæ, vt tunc, Barce nūc appellatur. Et inter condendum Libyas [3] ſolicitabant ad

1 Cœlū perforatum eſt.

2 *Suſpecta hic ſunt Græca exempl. quorum alia ζώας, alia ζώης habent.*

3 Impulerūt ad defic.

deficiendum à Cyrenæis. Arcesilaus tam suis defectoribus quàm eorum receptoribus bellum intulit:quem reformidantes Libyes, fugam ad orientales Libyes intenderunt. Sed fugientibus Arcesilaus vsque institit insequendo, dum ad Leuconem Libyæ perueniret, [1] & Libybus videretur opportunus ad inuadendum. Itaque congressi cum eo Libyes, adeò superauere Cyrenæos, vt ex illis septem millia ceciderint. Post hanc cladem, Arcesilaum ægrotantem epoto medicamento frater suus Aliarchus strangulauit: sed hunc dolo vxor Arcesilai interfecit, nomine Eryxo. Arcesilao successit in regno Battus, pedibus non valens, sed claudus. Cyrenæi ob acceptam calamitatem, Delphos miserunt per quosdam interrogatum, quam rationem ineuntes præclarissimè habitarent. His Pythia respondens, iussit ex Mantinea Arcadum adducerent moderatorem. Itaque petentibus Cyrenæis Mantinei dederunt quendam nomine Demonacem, virum inter populares probatissimum. Hic igitur vir Cyrenen profectus, vbi singula quæque edoctus est, in tres tribus distribuens illos, ita digessit vt vnam quidem partem faceret Theræorum, atque confinium: alteram autem, Peloponnensium atque Cretensium: tertiam verò, cunctorum insulanorum. Qui etiam [2] huic Batto regi cum alia omnia quæ superiores reges obtinuerant contulit, tum verò peculiaria fana ac ceremonias in media ciuitate instituit. Quæ instituta sub hoc quidem Batto sincera permanserunt: verùm sub eius filio Arcesilao vehementer sunt perturbata, negante Arcesilao Batti illius claudi & Pheretimæ filio se laturum quæ Mantineus Demonax constituisset, ac reposcente honores suorum maiorum. Hinc seditione orta, eiectus profugit in Samum, mater eius in Salaminem Cypri. Obtinebat ea tempestate Salaminis imperium EVelthon, qui Delphis dedicauit thuribulum spectaculo dignum, quod in thesauro Corinthiorum situm est. Ad hunc profecta Pheretima precabatur vt se filiumque Cyrenen cum exercitu reduceret. Ille omnia potius quàm exercitum huic dabat. Pheretima id quod dabatur accipiens, dicere bonum id quidem esse, sed melius facturum eum si ei petenti daret exercitum. Quumque identidem ad omnia quæ dabantur, hoc diceret,

[1] Et inuadédum esse eũ Libyes censerent.

[2] Quum Batto regi peculiaria fana & ceremonias secreuisset, cætera omnia quæ antea regum erãt, populo in commune dedit. Quæ instit.

ret, tandem misit ad eam EVelthon dono fusum aureum, atque colum penso circundatam [1] dicentique quæ consueuerat verba Pheretimæ, inquit talibus rebus donari fœminas, non exercitu. Arcesilaus interea Sami agens, vnumquenque solicitabat ad spem rei agrariæ: coactoque ingenti exercitu, missus est Delphos ad consulendum de reditu in patriam. Cui Pythia ita respondit, Ad quatuor Battos, ac totidem Arcesilaos, octo hominum ætates dat vobis Apollo Cyrene regnare: vlterius vos conari dehortatur. Tibi verò suadet vt ingressus in domum tuam, quietem agas. Quòd si fornacem inueneris plenam amphorarum, ne eas excoquas, sed ad auram emittas. Sin fornacem incenderis, ne committas vt circumfluam introeas: alioqui peribis tu pariter & taurus optimè opus faciens. Hæc Arcesilao Pythia respondit. Iste sumptis iis quos contraxerat è Samo, rediit Cyrenen: recuperatoque rerum statu, immemor oraculi factus, vocatis ad dicendam causam iis qui contra ipsum in partibus fuerant, obiecit culpam fugæ suæ. At illorum alij exilio solum vertebant, alij ab eo comprehensi, in Cyprum ad necem mittebantur: quos Cnidij ad suam terram appulsos liberauerũt, ad Theramq; dimiserunt. Quosdam, qui in grandem quandam & priuatam Aglomachi turrim refugerant, circundata materia Arcesilaus igni cremauit. Hoc perpetrato, agnoscens id esse oraculum quo Pythia non sinebat eum inuẽtas in fornace amphoras excoquere, excessit vltrò ex vrbe Cyrene, extimescens necem oraculo prædictam, [2] & quòd Cyrenen existimaret circumfluam.[3] Contulitque se ad regem Barcæorum nomine Alazerin, cuius filius in matrimonio habebat cognatam suam. Et quidam tum Barcæi, tum exules Cyrenæi quum in foro agentem animaduertissent, obtruncarunt, & insuper eius socerum Alazerin. Ita Arcesilaus, siue volens siue inuitus oraculo non obsequutus, fatum suum impleuit. Mater eius Pheretima, dum filius suus mali sui sibi author Barcæ agit, ipsa interea honoribus filij Cyrene fungebatur, ac munera obibat cum alia, tum in senatu præsidendo. Vbi autem cognouit filium in vrbe Barca oppetisse mortem, fuga se proripuit in AEgyptum. nam Arcesilaus fuerat de Cambyse Cyri bene meritus: quòd Bar.

122

1 Eadem autem verba ad *hoc munus* dicenti, *id est, inter accipiẽdum hoc munus*, se talibus muneribus, non autem exercit. fœminas donare respondit.

2 Et quòd existimaret circunfluam esse Cyrenen. *Id est, appellatione circunflua Cyrenen significatã fuisse.*

3 Vxor autem ei erat genere propinqua, Barcæorum regis filia, qui Alazer vocabatur: ad hũc se contulit. At quidam Bar.

is extitiſſet qui Cyrenen Cambyſi tradiderat, ac tributum inſtituerat. Hæc in AEgyptum quum perueniſſet, ſupplex Aryandi aſſedit: hortanſque eum ad ſe vlciſcendam, & prętendens titulum quòd ideo filius ſuus, quia cum Medis ſentiret, interemptus eſſet. Erat hic Aryandes AEgypti prætor à Cambyſe conſtitutus, qui aliquanto pòſt tempore quum æmulari Darium vellet, ab eo eſt interfectus. Siquidem audiens atque animaduertens Dario cordi eſſe memoriam ſui relinquere opere quod à nullo alio regum factum eſſet, id ſibi imitandum putauit: donec mercedem accepit. Etenim Darius ex auro quàm potuit purgatiſſimo monetam percuſſit: Aryandes autem AEgypti prætor idem ex argento fecit, & nunc quoque extat puriſſimum argentum Aryandicum. Ea re comperta Darius inſimulatum quaſi rebellaret, morte affecit. Tunc autem Aryandes hic miſertus Pheretimæ, omnes ei copias AEgypti tradidit, pedeſtres ſimul & nauticas, præpoſito quidem pedeſtribus Amaſi viro Maraphio, nauticis autem Badre, qui genere Paſargades erat. Sed priuſquam copias mitteret, caduceatore Barcam miſſo percontabatur quíſnam percuſſor Arceſilai extitiſſet: Barcæi ſe omnes extitiſſe reſpondent: multa enim ſe ab illo mala eſſe perpeſſos. His auditis Aryandes ita exercitum vnà cum Pheretima mittit. Atque hic quidem [1] titulus inferendi belli extitit. Verùm (vt mea fert opinio) exercitus mittebatur ad Libyas ſubigendos. Libyũ enim multæ ſunt & variæ nationes, quarum paucæ regi obtemperabant, pleræque Darium cõtemnebant. Colunt autem Ægyptum verſus (vt hinc incipiamus.) Libyum primi Adyrmachidæ, qui eiſdem fere quibus Ægyptij moribus vtuntur. Veſtem geſtant qualem & alij Libyes, vxores eorum in vtroque crure armillam æream. Eædem capitis comam alunt: quarum quæque ſuos quos capit pedunculos [2] præmordet, atque ita abiicit. Hoc iſti ex omnibus Libybus ſoli factitant, ſolique virgines nupturas regi exhibent, & quæ illi placuerit, eam deuirginat. Pertingunt hi Adyrmachidæ ab Ægypto ad portum vſque nomine [3] Plynum. His confines ſunt Gigamæ, locum qui occaſum ſpectat incolentes, Aphrodiſiade tenus inſula. In huius loci medio eſt inſula Platæa, vbi vrbem condidere Cyrenæi.

Atque

1 Prętextus.

2 Viciſſim mordet.

3 *Sic in vet. cod. Gr. πλυνὸς legitur, nõ πλινὸς.*

atque in continente est portus Menelaius & Aziris, quam Cyrenæi incoluere. Et dehinc Silphium incipit, ab insula Platæa pertingens vsque ad fauces Syrtis. Apud hos iidem pene ritus qui apud alios sunt. Gigamas ab occasu contingunt Asbystæ, qui supra Cyrenen incolentes non pertingunt ad mare. nam maritima Cyrenæi incolunt. Iidem non postremi sed præcipui Libyum sunt qui quadrigis vehantur, studiosi in Cyrenæorum moribus maxima ex parte imitandis. Horum sunt occasum versus confines AVschisæ, qui supra Barcam incolentes ad mare pertingunt ad EVesperidas. Circa mediam AVschisarum plagam habitāt Cabales, exigua natio, ad mare pertingentes, ad Tauchiram oppidum agri Barcæi, eisdem quibus ij qui supra Cyrenen sunt, moribus vtentes. AVschisarum quod ad oc-

123 casum vergit, contingunt Nasamones, grandis natio, qui sub æstatem relictis ad mare pecoribus, conscendunt ad locum AEgilen, decerpturi palmulas. nam palmæ illic & permultæ sunt, & spatiosæ, & fructiferæ omnes. ex quibus vbi palmulas præmaturas decerpserunt, ad solem siccantes maturefaciunt, deinde lacte maceratas sorbillant. Vxores plures singuli è consuetudine habent, & cum eis in propatulo coeunt, eodem penè quo Massagetæ modo, prius scipione prætento. Nasamonibus mos est, quum quis primùm ducit vxorem, prima nocte vt sponsa singulos conuiuas obeat concubitus gratia, & vt quisque cum ea concubuit, donum det illi quod secum habet domo allatum. Iureiurando ac diuinatione tali vtuntur: Per eos viros qui iustissimi atque optimi apud illos fuisse dicuntur, iurant, illorum sepulchra tangentes. Diuinant ad suorum accedentes monumenta, & illis, vbi preces peregerunt, indormiunt: vbi quodcunque per quietem insomnium viderunt, eo vtuntur. Fidei dandæ consuetudo hæc est: De manu alterius vterque sumpto inuicem poculo bibit. quòd si nihil humoris habuerint, sumptum è terra cinerem lingunt. Nasamonibus confines sunt Psylli, qui hunc in modum interciderunt: Auster eis omnia receptacula aquarum arefecerat: erat autem omnis eorum regio quæ intra Syrtin est, aquarum inops. Ob id isti publico colloquio atque consilio expeditionem fecere aduersus au-

ſtrum. (quæ Libyes memorant refero) hos, quum ad arenas veniſſent, auſter ſpirans illic obruit. Pſyllis extinctis, eorum terram Naſamones obtinent. Super hos auſtrum verſus, in loco feris frequenti, Garamantes habitant, qui omnium hominum commercium aſpectumque refugiunt, nihil bellicæ armaturæ habentes, ac ne defendere quidem ſeſe audentes. hi ſupra Naſamones incolunt. Circa maritima verò, occaſum verſus, confines ſunt Macæ, qui ſummum capitis verticem radunt, in medio capillos creſcere ſinentes, hinc atque hinc in orbem tondentes. In bellum pelles ſubterraneorum ſtruthionum ferunt pro tegumento. Per eos flumen Cinyps è colle qui vocatur Gratiarum fluens, in mare influit. Hic collis Gratiarum nemoribus frequens eſt, quum cætera cuius memini Libya ſit arboribus nuda. ducentorum ab eo ad mare ſtadiorum eſt intercapedo. Horum Macarum finitimi ſunt Gindanes, quorum vxores ferunt fimbrias pelliceas ſingulæ multas, ob hoc (vt memoratur) quòd vt à quoque viro venerem paſſa eſt, fimbriam nodat, & vt quæque plurimas habet, ita præclariſſima cenſetur, tãquam à pluribus viris adamata.

Horum Gindanorum oram in mare porrectam incolunt Lotophagi, qui è ſolo loti fructu victitant: qui fructus eſt inſtar fructus lentiſci, ſuauitate aſſimilis fructui palmarum. Ex hoc fructu Lotophagi vinum conficiunt. Lotophagis ſecundum mare vicini ſunt Machlyes, loto & ipſi veſcentes, ſed minus quàm ſuperiores. Pertingunt autem vſque ad ingentem amnem nomine Tritonẽ, qui in grandem paludem Tritonidem influit, in qua eſt inſula quæ dicitur Phla.[1] Hanc inſulam aiunt dici à Lacedæmoniis habitari debere. Aiunt autem & hæc: Iaſonem, poſteaquam ſub Pelio Argo exædificauit, impoſitis in ea[2] cum aliis ſolennibus hoſtiis, tum verò tripode æreo, circuiſſe Peloponneſum, animo Delphos eundi. eumque, quum teneret curſum circa Maleam, abreptum à vento aquilone, & abductum in Libyam, & priuſquam tellurem cerneret, in[3] aſpretis paludis Tritonidis aſtitiſſe: eiq; hæſitanti de egreſſu apparuiſſe Tritonem, ac iuſſiſſe dari ſibi tripodem, quòd diceret oſtenſurum ſe illis exitum, atque incolumes remiſſurum. Aſſentiente Iaſone, ita demum Tritonem oſtẽdiſſe

1 Aiunt autẽ editum eſſe Lacedæmoniis oraculũ de deducẽda in hanc inſulam colonia.

2 Cum reliqua hecatombe, tum, &c.

3 *Satim pòſt eandem vocem vertit Breuia. Lego autẽ βράχεσι & βραχέων cum vet. cod.*

qua

qua ratione è breuibus enauigarent, & tripodem in suo templo posuisse, in eoque tripode oraculum reddidisse, & iis qui cum Iasone erant, omnem rationem indicasse. Fore enim vt quum quis tripodem accepisset [1] ex omnibus qui in Argo nauigarent, necessariò centum Græcæ ciuitates accolerent paludem Tritonidem. Hęc quum audissent Libyes qui montem Gratiarum colunt, tripodem occultasse. Iuxta hos Machlyes, habitant AVses: & circum paludem Tritonidem vtrique habitant, ita vt medio Tritone dirimantur. Quorum Machlyes quidem occiput crinitum gestant, AVses verò sinciput. Horum virgines, anniuersario Mineruæ festo, in honorem ipsius deæ inter se bifariam diuisæ, præliantur lapidibus fustibusque, dicentes se [2] morem patrium seruare ei quam Mineruam nominauimus: & quæ virgines è vulneribus decedunt, eas falsas virgines appellant. Sed priusquam à pugnando desistant, hoc faciunt: Quæ virgo in pugnam optimam operam nauauit, eam semper communi consensu cæteræ virgines exornant cum cætera armatura Græca, tum crista Corinthia, & currui impositam circa paludem circumferunt. Quibus autem rebus ornarentur olim hæ virgines antequam accolerent Græci, non habeo dicere. arbitror autem ornari suetas armis AEgyptiis. nam ab AEgypto affirmarim & scutum & galeam Græcis esse tradita. Aiunt

124

autem Mineruam Neptuni esse filiam ac paludis Tritonidis, eamque [3] nescio quid à patre reprehensam donasse seipsam Ioui, & Iouem sibi illam asciuisse filiam. Hæc illi aiūt. Iidem promiscuè cum mulieribus, non vnà habitantes, sed pecudum more concumbunt. Vbi apud mulierem puer robustus est factus, apud quem virum habitare sustinet, (nam tertio quoque mense viri conueniunt) eius filius censetur. Isti quidem maritimi Libyum Nomadum dicti sunt. Supra hos autem ad partem mediterraneam Libya est theriodes dicta, *id est feris abundans*. Supra hanc theriodem supercilium soli sabulosum est, porrectum à Thebis Ægyptiis ad columnas Herculis. In hoc supercilio fermè decem dierum itinere [4] sunt grumi grandes salis iucundi in collibus, & singulorum collium vertices è medio sale eiaculantur aquam dulcem pariter & gelidam. Circa quā ho-

1 *Ex posteris eorum qui, &c. Fortassi Valla scripserat ex nepotibus.*

2 Ritus patrios ei peragere.

3 Nescio quid de patre conquestam.

4 Sunt frusta salis veluti grumi magni in tumulis: & in singulorū tumulorum verticibus è medio sale aqua frigida & dulcis erūpit.

mines habitant vltimi, solitudinem versus. & supra *plagam* therioden *dictam*, à Thebis itinere dierum decem, primi Ammonij, habentes templum ad Thebani Iouis effigiem, etenim Thebis (quemadmodum à me memoratum est) aspectu arietino Iouis simulachrum est. Apud hos est alia quoque aqua fontana, quæ sub matutinum quidem tepet, sub horam autem qua forum frequentissimum est, frigescit: sub meridiem multo frigidior est, eaque hora hortos irrigant. Declinato iam die remittitur frigus, donec sol occidit: tunc tepescit, magis ac magis calescens, ad mediam vsque noctem, quo tempore feruens exæstuat: præterita nocte media, ad auroram vsque refrigescit. cognominatur autem fons iste, solis. Post Ammonios autem per supercilium sabuli, decem rursus dierum itinere est collis salis, & aqua illi Ammoniæ par, hominibus circumhabitantibus, cui loco nomen est AEgila, ad quem locum Nasamones veniunt palmulas decerptum. Rursus decem dierum spatio ab AEgilæis alius [1] collis est salis, & aqua, & palmularum fructiferarum magna vis, queadmodum apud alios: incolentibus illic hominibus quibus nomen est Garamantibus, natione sanè magna, qui inducta super salem humo, ita serunt. Ab his ad Lotophagos breuissimum iter. A quibus triginta dierum spatium est ad eos apud quos gignuntur boues præposterè pascentes. Ideo autem prępostere pascuntur, quòd cornua inflexa anterius habent, & ob id cessim euntes pascuntur. nam offensantibus in terra cornibus, progrediendo pasci nequeunt: alioqui nihil differentes à cæteris bobus, præter crassitudinem pellis atque duritiam. Garamantes hi Troglodytas Æthiopes quadrigis venantur. nam Troglodytæ Æthiopes, omnium quos fando cognouimus, pernicissimis pedibus sunt, serpētibus, lacertisque & aliis id genus reptilibus vescentes, lingua nulli alteri simili vtentes, sed vespertilionum more stridentes.

A Garamantibus decem quoque dierum itinere alius collis est salis, & aqua: accolētibus hominibus quibus nomen est Atlantibus, solis omnium hominum, quos ipsi nouimus, innominatis. [2] nam sales quidem apud eos vocantur Atlantes, singulis autem eorum nullum nomen imponitur. Hi solem transcendentem execrantur, eique præterea omnia

1 Agger. *Tantulo post ipse tumulum vertit.*

2 Nam omnibus quidem simul nomen est Atlantes. *Id est, commune quidem vniuersæ genti nomen est Atl.*

omnia conuitia ingerunt, quòd torridus & ipsos & regionem perdat. Post totidem dierum iter alius tumulus salis est, cum aqua, & hominibus accolentibus. Cui confinis est mons nomine Atlas, angustus, & vndiq; teres: & (vt fertur) adeo celsus vt eius cacumen nequeat cerni, quòd à nubibus nũquam relinquatur, neq; hyeme neq; æstate: quem esse columnam cœli indigenæ aiunt. Ab hoc mõte cognominantur hi homines: nam Atlantes vocantur. dicunturq; nec vlla animante vesci, nec vlla somnia cernere. Ad hos vsque Atlantes possum recensere nomina eorum qui in supercilio *Libyæ* habitant, post hos non amplius. Porrigitur autem id supercilium ad columnas vsq; Herculeas, atque vlterius. Intra quod est salis metallum, *id est* [1] *effossio*, decem dierum itinere, & homines incolentes, qui domicilia sua faciunt ex [2] micis salis. isti enim iam tractus Libyæ vacant imbribus, nam si plueret illic, non possent manere parietes [3] salis. Supra autem hoc supercilium, austrum versus ac mediterranea Libyæ, deserta iam plaga est, & sine aqua ferisque, sine pluuia ac lignis, omni prorsus humore vacans. Ita ab AEgypto ad Tritonidem paludem, [4] pastoritij Libyes sunt, carne victitantes ac lacte, nihil vaccinum gustantes, quia nec AEgyptij gustant suem, nec alentes quidem vaccam. Sed nec Cyrenææ fœminæ [5] ferire sibi fas putant, ob Isidem quæ est in AEgypto, cui etiam ieiunia & dies festos studiosè agunt. At mulieres Barcææ non modò gustu vaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent. Atq; hæc quidem ita habent. Ad occasum verò Tritonidis paludis iam non sunt [6] pascuales Libyes, neque eisdem moribus vtentes, neque idem circa infantes quod pascuales solent, factitantes. Nam Libyum qui pastorales sunt plerique hoc faciunt, an omnes, non queo pro certo dicere. Vbi filij ipsorum quadrimi effecti sunt, venas verticis illorum lana succida inurunt, nonnulli venas temporum: eam videlicet ob causam ne vllo vnquam tempore phlegma, *id est pituita*, defluens è capite, officiat. eaque de re se aiunt esse optima valetudine. Et sunt re vera Libyes inter omnes quos nos nouimus homines saluberrimo corpore: incertum mihi an ob hanc causam, certè optima valetudine sunt. Quòd si pueris inurendis spasmus existat, inuenta est ab eis medicina. vrina

125

1 Fodina.
2 Grumis.
3 *Post* Salis, *adde*, Ibi autẽ & altus & purpureus sal effoditur.
4 Nomades Libyes sunt, qui carne & lacte vescuntur, sed ab esu vaccarũ abstinent sicut & Ægyptij, suesq; non alunt.
5 *Suspecta est hic vox Græca.*
6 Nomades Libyes.

enim hirci aspersa eos liberant. Ea autem refero quæ ipsi Libyes narrant. Porro sacrificia apud [1] pastoritios Libyes talia sunt: Vbi pro primitijs aurem pecudis præciderunt, eam supra domum abijciũt: hoc acto, ceruicem eius auertunt. Solis autem omnium deorum immolant Soli & Lunæ, & his quidem vniuersi Libyes sacrificant: at qui circa Tritonidem paludem incolunt, etiam Mineruæ Tritoniq; ac Neptuno: sed Mineruæ pręcipuè. A quibus Libybus Gręci vestem & ægidas simulachrorũ Mineruæ mutuati sunt, præterquam quòd ęgides apud Libyes, & pendentes ex eis fimbriæ non sunt serpentes, sed è loris factæ: cætera verò omnia ad idem exemplar effícta sunt: nomine quoque ipso testificante venisse ex Libya [2] Palladiorum stolã. Quippe Libyssæ mulieres super vestem amiciuntur nudis ægeis, *id est caprinis pellibus non villosis*, fimbriatis, ac rubrica delibutis à quibus ægeis, *id est caprinis pellibus*, ægidas denominauere Græci. Quinetiam hinc primùm mihi videtur eiulatus in templis extitisse, quòd eo Libyssæ mulieres vehementer vtuntur ac bellè. Et à Libybus quadriiugos equos iungere Græci didicere. Sepeliunt autem pastorales Libyes defunctos vt Græci, præter Nasamones, qui illos sedentes sepeliunt, obseruantes vt dum quis cœpit agere animam, eum sedentem constituãt, ne supinus expiret. Domicilia eorum sunt virgultis compacta, suspensis circa lentiscos, & ea quoquouersus versatilia. Et isti quidem talibus vtuntur moribus. Contingunt autem hos ab [3] orientali parte Tritonis fluminis ij Auses qui sunt aratores: [4] qui verò Libyes domos possidere consueuerunt, iis nomen impositum est Maxyes, qui dextram capitis partem comatam gestant, sinistram radunt, corpus minio tingunt, asserentes se à Troianis esse oriundos. Regio autem hæc & reliqua ad occidentem vergens, multo frequentior est feris syluisque quàm regio pastoralium. Nam quæ ad auroram respicit, quam pastorales incolunt, Tritone flumine tenus & depressa est & arenosa: hinc deinceps quæ aratorum est, vesperam spectans, montana valde est ac nemorosa, ferisque frequens. Siquidem apud hos & serpentes sunt supramodum grandes ac leones, elephantes quoque & vrsi, & aspides, & asini cornibus præditi. Et [5] cynocephali, *id est*

capita

1 Nomades. *Sic & in seq. pro pastorales.*

2 *Id est simulachrorum Mineruæ. dicit enim Herodot.* παλλαδίων *quod dixerat* τῶν ἀγαλμάτων τῆς ἀθηναίης.

3 Occidentali.

4 *Lectionem sequutus uidetur diuersam ab ea quæ est in uulg edit.*

5 *In uulg. Græc. edit. Cynocephalorum tantùm fit mentio, sed quidam uet. codices pro* κυνοκέφαλοι *habent* ἀκέφαλοι, *hoc modo,* καὶ οἱ ἀκέφαλοι οἱ ἐν τοῖσι στήθεσι, *&c.*

capita canina habentes,& acephali, *id est non habentes capita*,qui in pectoribus oculos habent,vt Libyes memorant:nec non viri fœminæque agrestes, & aliæ permultæ feræ haud ementitæ. Quorum nihil apud pastorales est, sed alia,veluti pygargi,& capreæ,& bubali,& asini, non illi quidem cornua habentes,sed alij impoti: nunquam enim bibunt.& oryes,[1] quibus vlnales palmæ pro cornibus fiũt. (huius feræ magnitudo est ad æquiparationem bouis)& bassaria,& hyænæ, & hystriches, & arietes agrestes, & dictyes,& thoes,*id est ex hyæna & lupo geniti*, & pantheræ, & boryes,& crocodili tricubitali ad summum magnitudine,terrestres lacertis assimiles,& struthi subterranei,& serpentes pusilli cum singulis cornibus. Hæ sunt illic feræ, & item cæterę quæ alibi,præter ceruum & aprum. ceruus enim & aper prorsus in Libya nullus est. Sunt ibidem quoque tria murium genera, quorum alij bipedes vocantur, alij zegeries Libyca lingua (quod in Græca pollet idem quod *βουνοὶ*, *id est colles*:alij,echines.Sunt præterea mustelæ quæ in silphio nascuntur,[2] murænis simillimæ.Tot habet feras Libyum pastoralium regio, quantum nos maximè scrutando longissimè inuestigare potuimus. Maxyum autem Libyum confines sunt [3] Zabeces, vbi fœminæ auriganrur currus in bellum. His finitimi sunt * Zygantes,vbi magnam vim mellis apes conficiunt, sed multo plus opifices viri facere dicuntur. omnes autem minio inficiuntur,ac simiis vescuntur, quarum affatim gignitur iis qui in montibus degunt.Iuxta hos aiunt Carthaginenses sitam esse insulam nomine Cyranin, ducentorum stadiorum longitudine, arctam latitudine,in quam transiri è continente potest,oleis refertam ac vitibus.Et in ea esse lacuum vnde virgines indigenarum pennis volucrum pice illitis ramenta auri referunt è limo.Hæc an vera sint haud equidem scio,sed quæ narrantur scribo. [5] Fuerit autem totum,vt ipse ego in Zacyntho vidi picem è lacu referri. Sunt eo loci complures lacus, quorum qui maximus, septuaginta quoquouersus pedum est,altitudinis duûm passuũ.in hunc *Virgines* contum, cuius in summitate mirtus alligata est,demittunt, deinde referunt myrto picẽ, odorẽ quidem asphalti habentem,sed cætera præstantiorem pice

1 Ad quarum cornua phœnices cubitos *mensuras* faciunt. *i. Phœnices suas mensuras dictas cubitos illarum cornibus magnitudine faciunt pares. Fortasse tamen & alius sit sensus.*

2 Tartessiacis similes.

3 Zaveces.

* *Γύζαντες pro gente Libyca ex Herodoti quarto citantur à Stephano: vt annotauit Turn. Aduers. lib. 10. c. 24. Sed idem tamen Steph. & Ζύγαντας pro Libyæ populo citat ex Hecatæo & Eudoxo. S.*

4 Fieri autem possit vt id omnino ita se habeat, quum ipse viderim, &c.

Pieria: eamq; in ſcrobem quam iuxta lacum foderunt, effundunt, & vbi multum illius aggeſſerunt, ita è ſcrobe in amphoras transfundunt. Quicquid autem in lacum decidit, id ſub terram means [1] redditur in mari, quod à lacu quatuor ſtadijs abeſt. Ita quæ de inſula adiacenti Libyæ dicuntur, conſentanea ſunt veritati. Aiunt præterea Carthaginenſes, locum eſſe Libyæ extra columnas Herculis habitatum hominibus: eò quoties ipſi applicuere ſe, merces è nauibus exponere, easq; in crepidine terræ deinceps collocare: tum conſcenſis nauibus fumum excitare: fumo autem conſpecto, indigenas ad mare contendere: dehinc auro pro mercibus depoſito, [2] rurſus illinc abſcedere, ſed non extra conſpectum: tum ſe illinc è nauibus egreſſos *pretium* conſiderare, & ſi dignum mercibus [3] videatur, eo ſumpto abire: ſinminus, conſcenſis iterum nauibus conſidere, illos verò accedentes, plus auri ad id quod depoſuerunt addere, donec [4] perſuadeant. Neutros autem alteris iniuriā inferre: [5] neq; aut ſe contingere merces priuſquam ipſi ſumpſerint aurum. Atq; hi ſunt Libyum quos nominare poſſum: quorum pleriq; neq; tunc de rege Medorum curabant quicquam, neq; nunc curant. De qua regione eatenus queo dicere, à quatuor eam nationibus (quantum nos ſcimus) & non à pluribus incoli: quarum duæ ſunt indigenæ, totidem non indigenæ. Indigenæ quidem, Libyes atq; Æthiopes, quorum alteri ad aquilonem Libyæ, alteri ad auſtrum incolunt: aduenæ verò, Phœnices & Græci. Neq; verò videtur mihi bonitas Libycæ terræ cum bonitate Aſiæ atque Europæ comparanda, præter vnam Cinypem, quæ tellus fluuio cognominis eſt. Hæc autem optimæ cuique telluri par eſt prouentu fructus cerealis [6] omnino cæteræ Libyæ. Eſt enim pulla & vda fontibus, ac ſecura ſiccitatis aeris: ac ne imbre quidem, qui ſit vehementior, læditur. nam in eo tractu Libyæ pluit. Ex prouentibus autem fructuum terræ, totidem menſuræ illic quot è Babylonica tellure percipiuntur. Bonum ſolum & illud eſt quod EVeſperitæ colunt. nam quoties id eximiè ſeipſum vbertate ſuperat, centuplum reddit: at illud Cinypum, circiter trecenta. Porro Cyrenaica regio quæ huius Libyæ editiſſima eſt, quam paſtorales incolunt, tres in ſe

126

[1] Conſpicitur. *Vel, apparet.*

[2] Procul à mercibus retrocedere. *Hic autē interpres aliter legiſſe videtur. ſed hanc lectionem* καὶ ἐξαναχωρέειν πρόσω ἀπὸ τῶν χρημάτων *ſequentia confirmant.*

[3] Videatur aurum.

[4] Faciant illos acquieſcere. *Gal. Iuſques à ce qu'ils les rendent contens.*

[5] Neq; enim illos aurū attingere priuſquam merciū pretio id æquauerint, *id eſt priuſquam tam multū exhibuerint quantum mercium pretio reſpondeat*, neq; illos merces attingere, *vel cōtingere* priuſquam, &c.

[6] Nec quicquam omnino ſimilis eſt reliquæ Libyæ.

pla-

[1] plagas continet admiratione dignas. Primam, quæ maritima est, quòd in ea iam fructus maturi metuntur vindemianturq́: his compositis, in plaga quæ supra maritimam est, medios fructus legunt, quos bûnos appellant: dum hi fructus adornantur, ij qui sunt in editissima plaga, coquũtur atq; maturescunt. Itaq; dum primi fructus bibuntur atq, eduntur, vltimi aduentant. Atq; hunc in modũ ad octo menses perceptio fructuũ Cyrenæos occupat. Hæc hactenus de his dicta sint. Persæ autem ad vlciscendam Pheretimam ab Aryande missi ex Ægypto Barcen peruenerunt, oppidum obsederunt, missis illico qui denuntiarent dedi authores necis Arcesilai.[2] Eos oppidani, vt qui cędis omnes participes essent, in colloquium non admiserunt. Ita octo menses Barcen quum obsedissent Persæ, nono mense cuniculos suffoderunt ad murum ferentes, & valida tormenta admouerunt. sed cuniculos quidem faber quidam ærarius deprehendit æreo scuto, hunc in modum: Circumferens illud intra murũ, admouebat pauimento vrbis: quod vbicunq; admouebatur alibi, illinc è solo nihil soni reddebatur: ad locum autem qui suffodiebatur, æs clypei resonabat. vbi è diuerso fodientes Barcæi, Persas suffossores intere merũt. Tormenta autem Barcæi ipsi repulsabant. Verùm quum multum temporis contriuissent, & multi vtrinq; caderent, nec pauciores ex Persis, Amasis dux peditatus talem rem commentus est: Animaduertens Barcæos vi non posse superari, sed dolo, latam fossam per noctẽ depressit, eiq́; fragilia superstrauit ligna, & super ea humum induxit, reddens solum cætero æquabile. simulatq; illuxit, Barcæos in colloquium euocat. Illi libenter obtemperauere, quòd eis cordi erat ad pactionem deuenire. Pactionem autem in hanc formulam inierũt, ferientes fœdus super illam occultam fossam: vt quoad humus ea ita se haberet, tandiu fœdus in ea regione ratum foret, Barcæis quod æquum foret se pensuros regi, & Persis, se nihil rerum nouarum aduersus Barcæos esse molituros promittentibus. Barcæi dehinc fœderibus freti, & ipsi ex vrbe prodibant, & ex hostibus cuicunq; libebat intrandi vrbem faciebant potestatem, patefactis omnibus portis. At Persæ rescisso ponte occulto in vrbem proruperunt: ideo autem pontem quem fecerant

1 Sunt qui in Græco contextu pro χώρας legendum censeant ὥρας. quam lectionẽ sequendo, aliter fuerit interpretandus hic locus.

2 Eorũ oppidani, vt qui &c. orationẽ non admiserunt. *id est, eorũ petitioni non acquieuerunt, vel, assensi non sunt.*

rescíderunt, vt fœdus soluerent quod cum Barcæis percusserant, tandiu ratum fore fœdus quandiu maneret terra vt tunc manebant. refracto enim ponte, non manere fœdus in ea regione amplius. Pheretima traditos sibi à Persis Barcæos qui faciendæ cædis principes fuerant, sudibus suffixit per ambitum murorum. Fœminarum quoq; decisas mamillas circa muros appendit. Cæteros Barcæos Persis vt diriperent imperauit, præter Battiadas, & qui cædis affines non extiterant. His vrbem permisit: reliquis in seruitutem abreptis Persæ redierunt. qui quum ad vrbem Cyrenen redissent, Cyrenæi eos, oraculi cuiusdam seruandi gratia, per vrbem deduxerunt. sed inter transeundum præfectus naualis exercitus Bares illis præcepit vt vrbem diriperent: recusante Amasi peditum duce. se enim aduersus vnam Barcen Græcam ciuitatẽ esse missos. Verùm postquam transierunt, & ad ripam Lycæi Iouis subsederunt, pœnitentia eos subijt quòd Cyrenen non occupassent: eamq́; iterum adoriri conati sunt, Cyrenæis non permittentibus. Et licet nemo contrà ferret arma, tamen incessit eis metus: illincq́; cursu se proripientes, sexaginta circiter stadia consederũt. vbi statiua habentibus, ab Aryande nuntius aduenit ad eos reuocandos. Quum igitur à Cyrenæis commeatum sibi præberi precati essent & eum accepissent, in Ægyptum reuertebantur. Quos deinde Libyes excipientes, vestitus atq; vtensilium gratia, vt quisq; relinquebatur trahebaturq́;, interficiebant, donec in Ægyptum peruentum est. Hic Persarũ exercitus in Libyam longissimè ad Euesperidas processit. Quos autem Barcæorũ cepere, [1] quosq́; ex Ægypto eiecere ad regem, ijs Darius rex ad incolendum dedit vicũ Bactrianæ regionis, (cui vico nomen imposuere Barcæ) ad meam vsq; memoriam etiam incolis frequentem. Verùm ne ipsa quidem Pheretima [2] probè vita excessit. nam posteaquam vlta Barcæos celerrimè in Ægyptum redijt, malè perijt. [3] vt enim existunt acres admodum & inuidiosæ vltiones deorum in homines, viuens vermibus computruit. Talis ac tanta Pheretimę Batti filiæ in Barcæos vindicta extitit.

127

1 Hos ex Ægypto ad regẽ transportarunt: rex autẽ Darius ijs ad incol. *Legendo ἀνασπάστους pro ἀναστάτους.*

2 Feliciter vitam finiuit. quumprimũ enim vlta Barc. in Ægypt. redijt, miserè perijt.

3 Vt enim dijs odiosæ sunt nimium acres hominũ vltiones. *Perinde ac si dicat, deos illi tã miserabilem vitæ exitũ immisisse, odio prosequentes eã qua vsa fuerat in vltione sumenda crudelitatẽ, ut & alias adeò atroces vltiones odio prosequi solent. Valla autem sensum inuertit.*

HERO-

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER QVINTUS, qui inscribitur TERPSICHORE.

AT Persæ qui in Europa sub Megabyzo relicti à Dario erant, primos ex Hellespontijs Perinthios Dario subesse recusantes, subegerunt, antea quoque à Pæonibus malè affectos. Siquidem Pæones qui sunt à Strymone, admoniti diuino responso vt bellum Perinthijs inferrent: & si quidem à Perinthijs ex aduerso considentibus prouocarentur, nominatim compellantibus, eos inuaderent: sin minus, ab inuadendo abstinerent: ita fecerunt. Enimuero cõsidentibus Perinthijs e regione Pæonum in suburbanis, ibi singulare certamen triplex ex prouocatione commissum est, viri cum viro, equi cum equo, canis cum cane. Et quum victores duobus certaminibus Perinthij præ gaudio carmen Pæana cantarent, tunc Pæones hoc ipsum esse responsum dei coniectantes, inter se dixere, Nunc oraculum dei perfectum est, nunc nostrum est opus. Atque ita in Perinthios canentes impetum fecere, egregieque vincentes ex illis paucos reliquere. [1] Quæ quondam à Pæonibus gesta fuerant, hunc in modum gesta sunt. Tunc autem Perinthij pro libertate strenuè pugnantes, tamen multitudine à Megabyzo superati sunt. Perintho capta, Megabyzus per Thraciam arma circumferens, omnes eius vrbes atque omnes nationes pacatas regi reddebat. Hoc enim illi à Dario fuerat imperatum, vt omnem Thraciam subigeret. Gens Thracum, secundum Indos, omnium maxima est: quæ si aut vnius imperio regeretur, aut idem sentiret, vt mea fert opinio, inexpugnabilis foret, & omnium gentium multo validissima: sed quia id nimis arduũ illis est, & nulla ratione contingere potest, ideo imbecilles sunt. Habent autẽ multa nomina singularũ

1 Quæ quõdam à Pęonibus acciderãt *Perinthijs*, ita se habuerant. *Vel*, Talẽ quidam olim cladem *Perinthij* à Pæonibus acceperant. Tunc tamen pro libertate stren.

regionum singuli. Moribus tamen ac opinionibus consimilibus imbuti sunt, præter Getas & Trausos,[1] & qui supra Cresionæos incolunt. Ex quibus quæ à Getis fiant qui [2] se pro immortalibus gerunt, à me commemoratum est. Trausi verò in cæteris quidem omnibus idem quod Thraces, verùm circa natalia suorum atque obitus hoc factitant: Edito puero; propinqui eum circũsidentes cum ploratione prosequuntur, ob ea mala quæ necesse est illi, quòd vitam ingressus sit, perpeti: humanas omnes calamitates recensentes. Hominem autem fato functum, per lusum atque lætitiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus in omni sit felicitate. At qui supra Crestonæos incolunt, ista agunt: Singuli plures vxores habent. quorum vbi quis decessit, disceptatio magna fit inter vxores, acri amicorum circa hanc rem studio, quænam dilecta fuerit à marito præcipuè. Quæ talis iudicata est & hunc honorem adepta, ea à viris ac mulieribus exornata, ad tumulum à suo propinquissimo mactatur, vnaque cum viro humatur, cæteris vxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducẽtibus. nam id eis summo dedecori datur. Reliquis Thracibus hic mos est: Liberos in mercato venundant. Virgines autem non asseruant; sed quibus libuerit cum viris concumbere sinunt: at vxores asseruant vehementer, easque magno ære à parentibus coemunt. Punctas[3] notis esse frontes, nobile iudicatur: non esse notatas punctis ignobile. Otiosum esse, pro honestissimo habetur: agricolatorem verò, pro contemptissimo. E bello atque rapto viuere, pulcherrimum. Atque hi quidem sunt eorum insignissimi mores. Deos autem hos solos colunt, Martem, Liberum, Dianam: sed reges, præter populares, etiam Mercurium, eumque è diis præcipuè: per quem solum iurant, à quo progenitos quoque se aiunt. Optimatibus eorum tales sunt sepulturæ: Prolato triduum cadauere, mactatisque omnifariis hostiis, conuiuantur. Illudque defletum prius, deinde combustum sepeliunt, aut aliter humo contegunt. Aggestoque desuper tumulo, cum alia omnis generis certamina proponunt, tum præcipuè certa cum ratione monomachiã, *id est singulare certamen*. Et sepulturæ quidem Thracum huiusmodi sunt. Quod autẽ huius regionis ad aquilonem

vergit,

128

1 *Vel*, Et Crestonæos qui superiorẽ regionem incolunt. *sic & paulo post.*

2 *De his vide lib. præcedente locum Herodoti, simulq́ annotationem in eum.*

3 Stigmatis. *Cicero* στίχθιτα *interpretatur compunctũ notis.*

vergit, nemo poteſt pro comperto referre quínam homines eam incolant: ſed illam quæ trans Iſtrum plaga eſt, cóſtat vaſtam eſſe atq; ignotam: [1] vbi ſolos audio habitare homines nomine Sigynas, veſte Medica vtẽtes, eorumq́ue equos toto corpore hirſutos eſſe, ad quinque digitos altitudine pilorum, eoſdemq́ue puſillos ac ſimos, inualidosq; ad viros geſtandos, ſed currui iunctos eſſe perniciſſimos: atque his curribus indigenas inuehi. Horũ fines proximè accedere ad Enetos qui ſunt in Adria. Eos quoq; ſe colonos Medorũ dicere: qui quo pacto coloni Medorum fuerint, equidem non queo dicere: ſed [2] fiat quidlibet intra longum tempus. [3] Sigynas Libyes qui ſupra Maſſiliam incolunt, inſtitores appellant: Cyprij iacula. Verùm, vt Thraces aiunt, apes loca quæ ſunt trans Iſtrum, obtinent, & ob illas vlterius pergi non poteſt. Quæ quum dicunt, haud credibilia apud me dicunt, quoniam hoc animal conſtat frigoris intolerans eſſe. Sed mihi videntur loca quæ ſeptentrionibus ſubſunt, ob gelu inhabitabilia eſſe. Hactenus de hac regione: cuius oram maritimam Megabyzus Perſis obedientem reddidit. Darius, [4] tranſmiſſo rapidiſſimè Helleſponto, poſtquam Sardis venit, recordatus eſt beneficij in ſe ab Hiſtiæo collati, & cóſilij Cois Mitylenæi. Quibus accerſitis Sardis obtulit electionem. Hiſtiæus, vt qui eſſet Mileti tyrannus, nullam ſibi tyrannidem popoſcit: ſed Myrcinum Edonidem, animo vrbis in ea cõdendæ. Et iſte quidem hanc elegit: Coes autem, vt qui non tyrannus ſed priuatus eſſet, optauit Mitylenes tyrannidem. Impetrato vterq; quod optauerat, eò ſe contulit. At Dario res huiuſcemodi oblata eſt, vt illam videnti inceſſerit cupido iubendi Megabyzo vt Pæonas ex Europæ ſedibus in Aſiam tranſportaret. Erant Pigres & Maſtyes viri Pæones, qui poſtquam Darius tranſmiſit in Aſiam, & ipſi Sardis venere, cupidi tyrannidis apud Pæonas potiundæ, ducentes vnà ſororem procera ſtatura atque ſpecioſam: obſeruato tempore dum in ſuburbanis Lydorum Darius præſideret, talem rem ſibi agendã putarũt: Sororẽ quam optimè poterant, quum exornaſſent, ad aquam mittunt, vas capite tenentem, equumq; è brachio trahentẽ, linumq; nentem. Eam prætereuntem Darius attentè conſiderabat, quòd

[1] De nullis autẽ poſſum quicquam accipere qui trans Iſtrum habitent pręterquam de Sigynis.

[2] Nihil eſt quod non cõtingere poſſit intra long.

[3] Sigynas quidem certè Ligures qui ſupra Maſſ. &c. *At hic legit* λίγυες *pro* λίβυες.

[4] Quumprimum Sardis trãſmiſſo Helleſponto peruenit.

neque Perſica erant illa quæ ageret mulier, neque Lydicā neque vllarum ex Aſia fœminarum. Hæc conſiderans, miſit quoſdam ſuorum ſatellitum, iuſſos obſeruare in quam rem vteretur mulier equo. Iſtis obſequentibus, fœmina vbi peruenit ad flumen, [1]equo ſatisfecit, vas aqua impleuit. His actis, eadem via regreditur, aquam capite ſuſtinens, equum è brachio trahens, ac fuſum verſans. Admiratus Darius tum ijs quæ ab exploratoribus audiſſet, tum ijs quæ ipſe vidiſſet, adduci coràm fœminam iubet. Ea adducta, adoleſcentes fratres qui aderant, non procul rem ipſam ſpeculantes, interroganti Dario cuias illa eſſet, aiūt ſe Pæones eſſe, & illam ſuam ſororem. Ad quos Darius, quínam homines eſſent Pæones, & vbi locorum habitarent, & cuius rei gratia illi veniſſent Sardis, percontari. Adoleſcentes, ſe verò veniſſe dicere vt ſeſe ei donarent. Pæoniam autem eſſe ad flumen Strymonem ſitam, qui Strymon non procul abeſſet ab Helleſponto. Eſſe verò Pæones coloniam Teucrorū qui è Troia fuerunt. Hæc ſingulatim illi referebāt. Interrogantique Dario nunquid omnes illic fœminæ tam laborioſæ eſſent, affirmare promptè id ita ſe habere. huius enim rei gratia illud fiebat. Ibi Darius literas ad Magabyzum dat, quem in Thracia præfectum reliquerat, iubens è ſedibus ſuis Pæones ad ipſum transferri cum liberis pariter & vxoribus. Eques cum hoc nuntio confeſtim ad Helleſpontum cucurrit, Helleſpontoque tranſmiſſo literas Megabyzo reddidit. Quibus ille lectis, ſumpto è Thracia duce, aduerſus Pæoniam exercitum ducit: Pæones cognito Perſarum in ſe aduentu, contractis copijs proceſſere ad mare, rati illac Perſas ingreſſuros ad dimicandum. 129

Et Pæones quidem ad arcendum exercitus Megabyzi ingreſſum parati erant: Perſæ autem certiores facti Pæonas cōueniſſe ad intercludendum ab ora maritima ingreſſum, ſumptis ducibus iter ad ſuperiora conuertunt, hoſtemque latentes in eius oppida irrumpunt, & illa vtpote vacua, facilè occupant. Quod vbi reſciuere Pæones, protinus diſperſi, ad ſua quiſque dilabuntur, ſeque Perſis dedunt. Ita è Pæonibus Syropæones & Pæoplæ, & qui ad Praſiadem vſque paludem incolunt, è ſuis ſedibus emoti, in Aſiam ſunt abducti. Qui verò circa Pangæum montem incolunt, Dobe-

[1] Equum aquauit. vel, adaquauit.

Dobetasque & Agrianas & Odomantos, & ipsam Prasiadem paludem, à principio non cepit Megabyzus. Tentauit tamen eos etiam expugnare qui paludem incolunt. incolunt autem hunc in modum: In media palude compactæ stant sublicæ, angustum à continente ingressum vno ponte habentes. Has sublicas tabulata sustinentes, olim communiter omnes ciues statuebant: mox è lege hunc in modum statuendas censuerunt, vt pro singulis vxoribus quas quisq; duceret (ducunt autem singuli multas vxores) ternas defigeret sublicas, è monte sumptas cui nomen est Orbelus. Hoc habitantes modo, obtinent singuli super ea tabulata tugurium in quo degunt, & fores inter tabulata compactas, deorsum ad paludem ferentes. Paruulos autem liberos per pedē reste illigant, metuentes ne illi in aquam deuoluantur. Equis autem & subiugalibus pisces pro pabulo præbent. Porro piscium tanta est copia vt quoties quis ianuam compactam reclinauerit, dimissam fune sportam vacuam, aliquanto post retrahat piscium plenam. quorum duo sunt genera, vnum quod vocant Papraces, alterum Tilones. Cæterùm è Pæonibus ij qui capti fuere, in Asiam sunt abducti. Pæonibus captis, Megabyzus nuntios in Macedoniam septem Persas, qui post eum erant in exercitu spectatissimi, misit ad Amyntam petituros regi Dario terram & aquam. Est autem è palude Prasiade breuis admodum in Macedoniam via. nam in primis paludi confine est metallum, *id est* [1] *fossa æris*, vnde post ea tempora Alexandro in singulos dies singula talenta proueniebant. Post Metallum, superato monte quem vocant Dysorum, Macedonia intratur. Eò Persæ vbi peruenere, & in conspectum Amyntæ, ad quem mittebantur, regi Dario terram & aquam petiere, Amyntas & ea dedit, & homines in hospitium vocauit. instructaque splendidè cœna, per comiter accepit.
» Persæ postquam à cœna ad potum peruenere, Hospes,
» inquiunt, Macedo, nobis Persis consuetudinis est, quo-
» ties magnam exhibuimus cœnam, tunc etiam concubi-
» nas [2] [2] & adolescentulas vxores ad assidendum intro-
» ducere. Proinde tu nunc, quoniam libenter excepisti
» nos, & liberali hospitio prosequutus es regique Dario &

1 *Fodina*, vnde &c.

2 2 Et legitimo virginitatis iure nuptas.

terram das & aquam, ſectare conſuetudinem noſtram.

Ad hæc Amyntas, Nobis, inquit, Perſæ iſta conſuetudo nō eſt, ſed viros à fœminis ſemouendi: verùm quandoquidem vos exigitis qui domini eſtis, hoc quoq; vobis prçſtabitur. Hæc loquutus Amyntas fœminas accerſit. Illæ, vt iuſſæ, præſtò fuerunt, & eregione Perſarum deinde conſederunt. Quas Perſæ conſpicati formoſas, Amyntam alloquuntur, negantes omnimo id factum eſſe ſapienter. ſatius enim futurum fuiſſe, ab initio non venire fœminas, quàm, poſtquam venerant, non aſſidere, ſed ex aduerſo ſedere in oculorum dolorem. Ita coactus Amyntas illas aſſidere iuſſit. Quæ cum obtemperaſſent illico Perſæ mamillas illarum tractare, vtpote pluſculo vino temulenti: nonnulli etiam tentare ſuauiari. Hęc Amyntas intuens etſi iniquo ferebat animo, tamen præ metu Perſici nominis quieſcere. Verùm eius filius Alexander quum adeſſet, atque hæc aſpiceret, vtpote adoleſcens, & malorum inexpertus, nequaquam amplius tolerare poſſe. itaq; grauiter ferens, ad Amyntam inquit, Tu quidem pater [1] cede ætati, abiq́ue « hinc ad requieſcendum, [2] neq; indulgeas nimium potatio- « ni: ego verò hìc remanens, omnia hoſpitibus quæ oportet « exhibebo. Amyntas eum rei nouæ aliquid facturum ani- « maduertens, ad hæc reſpondit, Fili, inquiens, [3] verba tua « hinc me ſummouentis penè intelligo. ideo enim me di- « mittis quòd aliquid noui agere in animo habes. Quare no- « lo te quicquam noui in hos viros perpetrare: futurum in « perniciem noſtram: ſed tolera expectans quæ geruntur. « nam quod ad diſceſſum meum pertinet, parebo. His re- « ſponſis Amyntas abijt. Tum Alexander ad Perſas, [4] Vobis, « inquit, hoſpites, cum his fœminis vel omnibus, ſi libet, fa- « cillimè licet concumbatis: ſed cum qua earum concum- « bere libeat indicate. Nunc enim fere tempus cubandi ad- « uentat, & vos bene potos eſſe temulentosq; video. Proinde « has fœminas, ſi vobis cordi eſt, ſinite ire ad ſe lauandum, « quas, quum lotæ fuerint, accipiatis. Hæc loquutus Alexan- « der, approbantibus Perſis, egreſſas fœminas in muliebre remittit conclaue: ac totidem [5] viros læues malas habentes, muliebribus veſtibus exornat: traditisq; pugionibus 130 introducit, admonetq; Perſas, inquiens, Vos verò Perſæ, à nobis

1 Morē gere ætati.

2 Neq; per totum potationis tempus hìc maneas.

3 Ex tuis verbis te ira propemodum ardere intelligo. *Poteſt etiam* [Greek] *cum* [Greek] *iungi.*

4 Vobis, hoſpites, his fœminis potiri *vel f. ui* facile eſt, ſiue cū omnib. ſiue cū aliquot earū, *vel, cum quantacunq; earum parte* concumbere libeat. Verū id *poſtea* nobis ſignificabitis: at nūc quum & tempus petendi lecti inſtet, & vos, vt video, egregiè poti ſitis, has (ſi graue non eſt) lotum ire ſinite: & lotarum reditū expectate.

5 *Id eſt*, imberbes iuuenes, *queis lenia fulgent ora, vt loquitur Tib.*

» nobis in conuiuiũ estis omni munificentia accepti: quippe » quibus & quæ habemus, & quæ inuenire potuimus, ea o- » mnia repræsentauimus:&, quod omniũ maximum est, etiã » nostras ipsorũ matres & sorores liberaliter exhibemus:[1] vt » omni honore affecti à nobis, intelligatis quib. rebus digni » estis:vtq; regi qui vos misit, à Græco quodã Macedonũ prin » cipe vos & mẽsa & lecto bene acceptos esse, renũtietis. Hæc loquutus Alexander, singulos Macedonas quos fœminas esse aiebant, assidere iussit singulis Persis. qui posteaquam à Persis attrectari cœpere, illos obtruncauere. Et hac quidem morte affecti sunt Persæ ipsi pariter & eorum comitatus. Comitabantur enim eos & vehicula, & famulitia, & omnis generis apparatus, quæ cuncta cum illis omnibus pariter intercepta sunt. Non multo deinde interiecto tempore, quum magna horum virorum à Persis inquisitio fieret, Alexander illos[2] prudenter occupauit, tum multa pecunia, tum sorore sua nomine Gygæa Bubari data, viro Persæ, vni ex inquisitoribus interfectorum. Ita horum Persarum cædes[3] deprehensa, sed silentio suppressa est. Esse autem Græcos hos qui à Perdica progeniti sunt, quemadmodum ipsi aiunt, & ego scio, & ostendam in ijs quæ postea dicam. Quinetiam & ij qui in Olympia certaminibus Græcorum præsunt, *Græcos esse eos* ita cognouerunt. Nam quum Alexander certandi gratia ad hoc ipsum descendisset, à concursoribus prohibebatur, quòd negarent barbarorum id esse certamẽ, sed Græcorum. at vbi palàm fecit sese Argiuũ, Græcus esse iudicatus est:& stadium currens, proximus primo extitit. Et hæc quidem ita gesta sunt.

1 Vt nos vobis omnem quo digni estis honorem exhibere intelligatis.

2 Astutia circumuenit.

3 Inquisitoribus astu circumuentis, sil. suppr. est. *Ad verbũ, Ita circumuenta est. Voluit enim author retinere idẽ vocabulũ, etsi minus posteriori loco cõueniens.*

Megabyzus autem Pæones ducens, abijt in Hellespontum: & illo transmisso, peruenit Sardis. quum interim Histiæus Milesius iam muris cingeret locum, quo à se petito donatus à Dario fuerat in pretium seruatæ ratis, qui locus est ad flumen Strymonem nomine Myrcinus. At Megabyzus, cognito quod fiebat ab Histiæo, quumprimum ve- » nit Sardis, ducens Pæones, ita est Darium alloquutus, Rex, » quídnam tu rei fecisti, dato loco ad vrbem condendam in » Thracia viro Græco, eidemque solerti atque industrio? vbi » affatim materia est ad naues ædificandas, multumque re- » migum atque pecuniæ? multis etiam cum barbaris tum

Græcis incolentibus? qui nacti ducem, facient quicquid ille vel die vel nocte præceperit. Nunc igitur tu virum hûc ita facientem inhibe, ne domestico bello afflicteris. Inhibe autem miti modo accersitum: quem quum acceperis, da operam nequando in Græciam reuertatur. Hæc loquutus Megabyzus, perfacilè Dario persuasit, tanquam probè prospiciens quod esset euenturum. Darius misso in Myrcinum nuntio ad Histiæum, hæc inquit, Histiæe, rex Darius hæc dicit, Mihi rebusque meis melius consulentem quàm te inuenio neminem: quod non verbis, sed factis compertum habeo. proinde quum res magnas agere destinem, præstò mihi sis vt eas tibi aperiam. His verbis fidem habens Histiæus, & simul magni faciens consiliarium regis fieri, Sardis profectus est. Cui aduenienti Darius, Histiæe, ego (inquit) ea de causa te accersiui, quòd [1] posteaquam à Scythis redire maturaui, & tu ab oculis meis abfuisti, nullius rei desiderium tam me tenuit breui, quàm vt tu in aspectum & colloquium meum venires: quum sciam omnium possessionum pretiosissimam esse virum amicum, solertem, bene sentientem: quæ tibi ambo adesse ego testimonio esse possum è rebus meis. Quare tibi ego, qui fecisti probè quòd veneris, [2] hoc gratificandum putaui, vt omissa Mileto, & recens condita in Thracia vrbe, me sequaris Susa, eadem quæ ego habiturus, meusque conuictor ac consiliarius futurus. Hæc loquutus Darius, vnà secum Histiæum ducens, Susa versus iter intendit, præfecto Sardibus Artapherne, fratre suo ex eodem patre. Item præfecto Otane oræ maritimæ: cuius patrem Sisamnem, vnum è regijs iudicibus, quòd iniustè ob pecuniam iudicasset rex Cambyses interemerat: interemptoque detractum corium in lora concidit, quibus tribunal in quo ille sedens iudicarat, intendit: ibidemque eius filium Otanem sedere iudicem præcepit, atque in memoria habere in quo tribunali iudicaret. Hic igitur Otanes in eo tribunali sedens, tunc Megabyzi successor exercitus Byzantios ac Chalcedonios cepit: cepit item Antandrum, quæ est in terra Troade, cepit quoque Lamponium. Sumpta etiam à Lesbiis classe, cepit Lemnum & Imbrum, à Pelasgis tunc quoque vtramque habitatam. Sed Lemnij quoni-

1 Quumprimum à Scythis redij.

2 Hæc propono. *vel, offero.*

quoniam prælio contenderant, & aliquandiu repugnauerant, mala perpessi sunt: quorum qui superfuere, ijs præfectum Persæ imposuere Lycaretũ, Mæandrij eius qui Sami regnauit, germanũ. Hic Lycaretus quũ Lemno pręesset, hac de causa mortẽ oppetijt, quòd omnes in captiuitatẽ redigebat, atq; euertebat, alios insimulans desertores Scythicæ expeditionis, alios vexatores copiarum Darij à Scythis reuertentiũ. Hæc iste in sua præfectura perpetrabat: sed nõ 131 diu [1] in malis faciendis delituit: & cœperunt iterũ è Naxo atq; Mileto calamitates Ionibus fieri.[2] è Naxo quidẽ, quòd inter insulas felicitate præstabat: è Mileto autem, quòd ea tempestate propè seipsa superata maximè florebat, eratq; Ioniæ prætextũ: quum laborasset duabus superioribus ętatibus morbo seditionis, donec eam seditionem Parij [3] sedauerũt, ex omnibus Græcis correctores à Milesijs delecti. Hunc aũt in modum eos Parij correxere: Quum Miletum venissent viri inter Parios præstantissimi, cernerentq; [4] domos vehementer labefactatas, dixerunt velle se regionem ipsorũ peragrare. Id facientes, & omnem agrum Milesium lustrantes, vt quenq; fundum animaduertebant bene cultum *fructumq; emittentem*, conscribebant domini nomẽ. Peragrata omni regione, quũ paucos huiusmodi fundos comperissent, quammaturrimè ad vrbẽ descenderunt: coactoq; cœtu, decreuerunt vrbem ab ijs esse incolendam quorũ fundos bene cultos inuenissent. videri enim illos ita curaturos publica vt sua ipsorum curauissent. Cæteros Milesios, qui prius seditionẽ mouissent, iusserunt horum dicto audientes esse. Ita [5] Milesios Parij correxerunt. Ex his tunc vrbibus hoc modo cœperunt Ioniæ mala contingere: Ex Naxo quidam locupletes è plebe in exilium missi, Miletum se contulerunt. Miletum autem procurabat Aristagoras Molpagoræ filius, idemque gener ac consobrinus Histiæi Lysagoræ filij, quem Darius Susis distinebat. nam Histiæus Mileti erat tyrannus, & per id tempus Susis degebat quum Naxij venere iampridem Histiæi hospites. Quum autem Miletum Naxij aduenere, obsecrarunt Aristagoram vt aliquantulum copiarum ipsis præstaret ad redeundum in patriam. Ille colligens, si per eum isti in patriam redirent, fore vt Naxo imperaret,

1 *Sunt qui errores hic suspectum habeant. nec immeritò fortasse.*

2 Etenim Naxus quidẽ inter insf. felic. præstabat, Miletus verò eodem tempore magis quã vnquã antea florens, Ionię ornamẽtum erat: quum laborasset.

3 *Vel, Composuerũt, ex omnibus Gr. compositores à Mil. delecti. Hũc autem in modũ eos ad concordiam Parij reuocarunt.*

4 Eos planè fortunis euersos.

5 Res Milesiorum Parij cõposuerũt. At tunc ex his vrbib.

tamen prætendens Histiæi [1] hospitium, ita eos est allo-
quutus, Meæ quidem vires ad tantum copiarum præben-
dum non suppetunt, vt inuitis ijs qui Naxum tenent, vos
possim reducere: quum audiam octo millia scutatorum
Naxijs ac multum longarum nauium esse: tamen omne
studium ad istud efficiendum adhibebo, hoc scilicet in ani-
mo versans: Est mihi amicus Artaphernes Hystaspis filius,
Darij regis frater, qui præses est omnium in Asia mariti-
morum, multo exercitu præditus ac multa classe: hunc e-
go virum opinor facturum omnia ex animi nostri sen-
tentia. His auditis Naxij [2] instare Aristagoræ vt rem quam-
optimè posset conficeret: vtque munera homini pollicere-
tur, dicere, & se exercitui sumptum suppeditaturos, vt ipsi
paciscerentur. magnam videlicet spem habentes, quum i-
psi in Naxo apparuissent, Naxios omnia quæ ipsi iuberent
esse facturos, atque adeo cæteros insulanos. nulla dum e-
nim Cycladum insularum sub Dario erat. Profectus Sar-
dis Aristagoras ait Artapherni esse insulam Naxum, non
spatiosam illam quidem, sed pulchram alioqui & bonam,
Ioniæque vicinam, multis præterea & pecunijs & manci-
pijs refertam. proinde tu aduersus hanc regionem ducito
exercitum exules illuc reducens. [3] Quod facienti tibi ma-
gnæ sunt penes me in expedito pecuniæ, præter illas quæ
in exercitum erogabuntur. has enim æquum est nos præ-
bere, qui aduentus vestri authores sumus: & te insulas re-
gi acquirere, ipsam Naxum, & quæ ex hac pendent, Parum
& Andrum, cæterasque quæ Cyclades nominantur. Vn-
de proficiscens, haud difficilè inuades Eubœam, insulam
magnam ac beatam, nec inferiorem Cypro, ac facilem sa-
nè ad capiendum, centum omnino nauibus ad has omnes
occupandas suffecturis. Huic respondens Artaphernes, Tu
verò, inquit, quæ sunt ex vtilitate regiæ domus exponis, &
probè ista suades omnia, præterquam de numero nauium.
nam pro centum nauibus, ducentæ tibi ineunte statim ve-
re in promptu erunt. Oportet tamen in his rebus authori-

1 Id est, Hospitij consuetudinem. Vel, Hospitalem amicitiã quæ illis cũ Histiæo intercedebat. Intelligit autẽ hunc prætextu huius amicitiæ voluisse Naxijs operam nauare, quũ potius id ea spe quam declarat, faceret.

2 Rem Aristagoræ commendarũt vt eã quàm posset optimè administraret. *vel, Negotium Aristagoræ dederunt rẽ quàm posset cõmodissimè gerendi.* quinetiam munera eum polliceri iubebãt, & sumptus in exercitum, vt qui eos redditúri essent. quòd magna spe tenerentur fore vt, quum in Naxiorum conspectũ venissent, illi omnia quæ ab ipsis iuberẽtur facerent.

3 Quod tu quum feceris, non solùm magnam pecuniarum vim, quæ tibi paratæ apud me erunt, consequeris, præter sumptus exercitus: (hos enim à nobis qui ducimus, suppeditari par est) verumetiam ditioni regis adijcies insulas, & ipsam Nax.

tatem

tatem quoque regis accedere. His auditis Aristagoras lætus Miletum rediјt. Artaphernes autem misso Susa ad Darium nuntio, per quem de rebus ab Aristagora dictis eum certiorem faceret, vbi ille rem approbauit, ducentas naues instruxit tum Persarum tum aliorum sociorum magna sanè multitudine, præfecto eis duce Megabate, viro Persa, familia Achæmenidarũ, suo ac Darij consanguineo: [1] qui (si vera sunt quæ post hoc tempus gesta) filiam desponderat Pausaniæ Lacedæmonio, Cleombroti filio, Græciæ tyrannidem affectanti. Delecto itaque duce Megabate, exercitum Artaphernes ad Aristagoram misit è Mileto. Megabates Aristagora assumpto atque Ionum exercitu cum Naxijs, profectus est per simulationem eundi in Hellespontum. Atque vbi Chium peruenit, classem continuit apud Caucasum, vt illinc vento aquilone traijceret in Naxum. Sed quoniam non erat fatale Naxios ea classe deleri, hoc contigit: Megabates in circumeundis nauium excubijs offendit nauem Myndiam à nemine custodiri. quam rem indignè ferens, iussit satellites inuentum eius nauis principem, nomine Scylacem, vincire traiectum per thalamiam, *id est, foramen per quod remus extat:* ita vt caput extaret, corpus intus esset. Aristagoras autem à quodã factus certior, hospitem suum Myndium à Megabate vinctum afflictari, Persam adit & hominẽ excusans reposcit: quum nihil exoraret, ipse accedens Scylacem soluit. Id vbi resciuit Megabates, [2] grauiter admodum ferens, Aristagoram inuasit, Cui Aristagoras, Quid tibi, inquit, est cum istis negotij? nónne te misit Artaphernes vt me sequereris, atq; eò nauigares quocunq; ego iuberem? quid multa agis? His verbis indignatus Megabates, vbi nox adfuit, misit Naxũ quosdam cum naui, ad rem Naxijs quæ impenderet exponendam. Naxij, vt qui nihil minus quàm hanc aduersus se classem venturam expectabant, vbi id audierunt, omnia confestim ex agris in vrbem comportare: & se, vt qui obsidendi essent, instruere cibarijs, potu, murorum refectione. Et isti quidem tanquam instante sibi bello sese apparabãt; illi verò, posteaquam è Chio in Naxum traiecerunt, iam præmunitos aggressi sunt. Consumptisq; quatuor in obsidione mensibus, assumptaq; à Persis quam secum attule-

132

[1] Cuius filiã postea (si vera fama est) sibi desponsatã habuit Paus. Lacedæmonius Cl. filius, Gr. tyrannus euadere cupiens.

[2] Id magnæ iniuriæ loco ducens, Aristagoræ succensuit.

rant pecunia,& maxima etiã ab Ariſtagora,quũ plura deſideraret obſidio,vbi mœnia Naxiis exulibus ędificauerunt, in continentẽ reuerterunt malè affecti. Ariſtagoras,quando quod Artapherni receperat præſtare non poterat, nec exercitui ſtipendium exigenti dare, præſertim Megabate inſimuláte apud milites malè affectos, verebaturq; præterea ne regno Mileti fraudaretur, his de cauſis trepidus, de defectione cogitabat. Contigit enim è Suſis ab Hiſtiæo venire quendã cõpuncto notis capite, quibus Hiſtiæus Ariſtagoram cõmonefaciebat vt ab rege deficeret.Id nanque volens Hiſtiæus Ariſtagoræ indicare, quia alia ratione facere non poterat, vtpote itineribus cuſtoditis fideliſſimo è ſeruis caput eraſit, literaſque impreſſit, & hominẽ retinens quoad capilli renaſcerentur,vbi illi renati ſunt, raptiſſimè dimiſit Miletum, nihil aliud mandans niſi vt quum Miletum perueniſſet, iuberet Ariſtagoram eraſo ſuo capite inſpicere. Ea autem ſtigmata ſignificabant (vt à me ſuperius dictum eſt) defectionem. Hoc ideo Hiſtiæus faciebat quòd magnam ſibi iacturam ducebat ſe Suſis diſtineri: etiam atque etiam ſperans vt ſi ab Ariſtagora rebellaretur, ad mare proficiſceretur: ſin Miletus nil noui moliretur nullam ſibi viam amplius eſſe ad eam reuertendi intelligebat. Eum quidem nuntium Hiſtiæus hæc conſiderans mittebat. Ariſtagoras autem, quum ei hæc omnia conſentanea per idem tempus contigiſſent, retulit [1] ad ſeditioſos tam de ſua ſententia quàm de Hiſtiæi mandatis. Cui quum cæteri omnes aſſenſiſſent, iubentes vt rebellaret, Hecatæus tamen hiſtoriographus initio diſſuadere bellum ſumi aduerſus regem Perſarum, enumerans cunctas nationes quibus Darius imperaret, omnemque illius potentiam: ſed quum hoc perſuadere non poſſet, ſecundo loco ſuadere vt claſſe mare occuparent: negans ſe videre qua alia ratione id eſſet euenturum. ſcire enim ſe Mileſiorum vires eſſe imbecillas: ſi tamen pecuniæ è templo quod eſt in Branchidis tollerentur, quas Crœſus Lydus repoſuiſſet, multum ſpei recipere maris potiundi, atq; ita pecuniam & ipſos habituros ad vtendum, nec hoſtes eam ſpoliaturos. Erant autem hæ ingentes pecuniæ, quemadmodum à me in primo libro declara-

1 Ad ſuæ factionis homines.

claratum eſt. Verùm ne hæc quidem ſententia obtinuit, ſed illa, vt omnino rebellaretur, vtque vnus eorum Myuntem nauigaret ad exercitum qui è Naxo reuerſus illic agebat, vt conaretur duces claſſiariorum comprehendere. Miſſus autem ad hoc ipſum Iatragoras, dolo cepit Oliatum Ibanolis filium Mylaſſenſem, & Hiſtiæum Tymnis Termenſem, & Coem Erxandri filium, quem Darius Mitylene donauerat, & Ariſtagoram Heraclidis filium, Cymæum, compluresque alios. Ita ex profeſſo Ariſtagoras defecit, omnia in Darium comminiſcens: & primum quidem, verbo duntaxat tyrannidem [1] immutans, ſtatum reipublicæ Mileti conſtituit, vt ſecum libenter Mileſij rebellarent. Idem dehinc in reliqua Ionia fecit, tyrannorum alios eiiciens, ex aliis autem quos ceperat è nauibus iis quæ aduerſus Naxum vnà ierant, vt ciuitatibus gratificaretur, [2] alium in alia vrbe diuendens, ex qua quiſque illorum erat. Quorum Coem Mitylenæi vt acceperunt, ſine mora productũ lapidibus interemerunt: Cymæi ſuum dimiſerunt. Poſteaquam autẽ & alij complures tyranni fuga ſolum vertere, paſſim per ciuitates tyrannorũ abdicatio facta eſt. Tyrannis ſummotis, Ariſtagoras Mileſius ſecũdo loco iuſſit in ſingulis ciuitatibus conſtitui ſingulos magiſtratus: moxq; ipſe Lacedæmonẽ triremi pro legato miſſus eſt. opus .n. erat magnã aliquã cõparare ſocietatẽ. Spartæ regnũ iã non tenebat Anaxandrides. Leontis filius, quia nõ ſuperſtes erat, ſed eius obitu filius Cleomenes regnabat: nõ ille quidẽ propter virtutis ſpecimẽ, ſed propter genus. Etenim Anaxandrides duxerat id matrimoniũ ſororis filiã, quę etſi cordi erat, tñ ex ea liberos nõ ſuſcipiebat. Id quũ ita eſſet,
» [3] ephori his eũ verbis incuſauerunt: Si tu nõ proſpicis, at cer-
133 tè nobis hoc nõ eſt deſpiciendũ, EVryſthei genus labefieri.
» Tu igitur quandoquidẽ vxorẽ habes quæ nõ concipit, ea
» repudiata aliã ducito, gratiſſimã rẽ in hoc Spartiatis factu-
» rus. His ille reſpõdens negat ſe earũ rerum alterutrã eſſe fa-
» cturũ: & hos non rectè cõſulere ait, qui ipſum hortẽtur re-
» pudiata quã habeat vxore innoxia, alterã ducere: eoq; ſe nõ
» eſſe pariturũ. Cui ephori atq; optimates cõſilio inter ſe habi
» to retulerũt, Quoniã te cernimus amore cõiugis quã habes
» implicitũ, facito quod dicemus, ac noli repugnare, nequid

1 *Aut aliud legit quam nos, aut malè vertit.*

2 Alium alij vrbi tradens.

3 Ephori ei accerſito dixerunt.

de te Spartiatæ grauius consulant. Coniugem quam habes vt repudies non postulamus: quæcunque ei præstas nunc, ea omnino præstato: alteram tamen ducito præter hanc vxorem, quæ sit fœcũda. Hæc dicentibus assensus est Anaxandrides: qui duas dehinc vxores habens, binis ædibus habitabat, haudquaquã Spartiaticè faciens. Non longo interiecto tempore vxor quæ posterius ducta est parit hunc Cleomenem,[1] quem mater successorem regni Spartiatarum nuncupabat. At vxor prior quæ hactenus sterilis fuerat, & ipsa concepit, hoc fato vsa: quæ quum reuera prægnans esset, domestici tamen posterioris vxoris id audientes, ac molestè ferentes, dicere, iactari hoc ab illa animo subijciendi sibi partum. Itaque his indignè ferentibus, exacto tempore pariendi, ephori increduli fœminæ parturienti custodes apposuerunt: quæ Dorieum peperit, moxque Leonidem & post hunc gradatim Cleombrotũ. Sunt etiam qui dicant Cleombrotum atque Leonidem fuisse geminos. At quæ Cleomenem peperit, secundo loco in matrimonium ducta, filia Perinetadæ, filij Demarmeni, alium filium amplius non genuit. Et Cleomenes quidem non compos (vt fertur) sed inops mentis, Dorieus autem inter aquales omnes primus erat, meritoque putans se ob virilitatem regno potiturũ. hoc ita opinione præsumens, defuncto Anaxandrida quum Lacedæmonij Cleomenem ex lege, quòd maximus natu esset, creassent, indignè id tulit, sibi à Cleomene imperari: Igitur petita à Spartiatis plebe, coloniam duxit, neque Delphico vsus oraculo, in quam terram ad vrbem condendã tenderet, neq; quippiam consuetorum exequutus, adeo rem indignè ferebat. In Libyam autem nauigans ducibus Thebanis ad Cinypen delatus, locum incoluit totius Libyæ pulcherrimum, iuxta flumen. Sed illinc tertio eiectus anno à Macis & Libybus & Carthaginensibus, in Peloponnesum abiit. Vbi Antichares vir Eleonius ei consilium dedit ex Laij oraculis, vt Heracleam in Sicilia conderet, affirmans Erycis regionem esse Heraclidarum, ab ipso Heracle, *id est Hercule*, conditore. Hoc ille audito Delphos se contulit ad oraculũ consulendum nunquid regione ad quam mittebatur potiturus esset. Pythia eum potiturum respondit. Sumptaq; Dorieus classe

[1] Atq; ipsa quidem produxit eũ qui deinceps regni administrationẽ susciperet. *Ita Camerar.*

classe quam & in Libyam duxerat, Italiã prætervehebatur. Ea tempestate (vt ferunt) Sybaritæ cum Tely rege suo bellum Crotoniatis erant illaturi: id metuentes Crotoniatæ Dorieum vt sibi opem ferret orauere. Hic precibus inductus, vnà cum illis aduersus Sybarin contendit, eamque cepit. Hæc Sybaritæ Dorieum & qui cum illo erant fecisse aiunt. at Crotoniatæ negant quempiam se peregrinum in bello aduersus Sybaritas asciuisse, præter vnum Calliam Eleum Iamideorum vaticinum: & hunc à Tely Sybaritarum tyranno ad ipsos transfugisse, hoc modo, quòd sacrificans de eundo aduersus Crotonem, non litaret. Hæc isti aiunt. quarum rerum vtrique testimonia hæc adferunt: Sybaritæ quidem partim fanum ac templum prope Crastin, quod Dorieum capta vrbe aiunt extruxisse Mineruæ cognomine Crastiæ: partim ipsius Doriei necem, quam volunt esse maximum testimonium, quoniam contra vaticinia agens interemptus fuit. Si enim nihil nisi id ad quod mittebatur fecisset, nec transgressus esset, Erycinam regionem obtinuisset, & obtentam possedisset, non ipse cum exercitu absumptus esset. At Crotoniatæ multa monstrant peculiariter donata Calliæ Eleo in agro Crotoniensi, quæ etiam ad meam vsque memoriam prognati Calliæ colebant: Dorieo autem & eius posteris nihil omnino fuisse donatum. cui tamen, si in bello Sybaritano fuisset Crotoniatis auxilio, multò plura quàm Calliæ fuissent donata. hæc pro se vtrique eorum testimonia referunt: quorum vtris accedere quisq; mauult, his accedat licet. Nauigarunt autem cum Dorieo & alij Spartiatarum, deducendæ coloniæ socij, Thessalus, & Paræbates & Celees & EVryleon, qui quùm omni classe Siciliam tenuerunt, superati à Phœnicibus atque Ægestanis, in prælio occubuerunt, vno tantum, ex hac aduersa pugna superstite EVryleonte: qui collectis eorum reliquijs occupauit Minoam Selinusiorum coloniam, Selinusiosque liberauit monarchia Pythagoræ. Hunc quum sustulisset, ipse tyrannidem Selinuntis inuasit. Sed ad breue tempus eam obtinuit. nam Selinusij impetu in eum facto, quum ad Iouis forensis aram 134 confugisset, obtruncarunt. Dorieo & vitæ & mortis socius fuit Philippus Butacides, vir Crotoniata, qui desponsa sibi

filia Telys Sybaritæ, Crotone [1] profugerat, abnegatoq; matrimonio trāſmiſit Cyrenen. Ex hac diſcedens, ſectatus eſt familiarē triremem, ac familiarium virorū ſumptū, quòd eſſet olympionices, *id eſt victor certaminis ad Olympia*, & [2] omnium illinc Græcorum ſpecioſiſſimus. Ob quam corporis ſpeciem ab Ægeſtanis ea quæ nemo alius reportauit. nam ſepulturæ eius heroico monumento extructo, Ægeſtani hoſtias offerūt. Hunc in modū Dorieus vita functus eſt. qui ſi in animū induxiſſet ferre Cleomenis regnū, & in Sparta permanſiſſet, regno fuiſſet Lacedæmoniorum potitus. Neq; enim diu Cleomenes imperauit, ac ſine liberis deceſſit, vna duntaxat relicta filia, cui nomen Gorgo. Cleomene igitur imperiū tenente, Spartā venit Ariſtagoras Mileti tyrannus, Cleomenemq; alloquuturus cōuenit, habens (vt Lacedæmonij aiunt) æream tabellā, in qua totius terræ ambitus erat inciſus, cunctūq; mare, atq; omnia flumina. Huius in colloquiū vbi venit, ita ad eū inquit, [3] Studium meū Cleomenes qui huc aduenerim, ne mireris. nō enim ab re hoc fit. Prolem Ioniā pro libera ſeruā eſſe, cum nobis ipſis dedecus dolorq; maximus eſt, tum verò vobis, & eo maior, quo magis cæteros in Græcia antecellitis. proinde nunc per deos Græcos eripite Iones à ſeruitute, cōſanguineos veſtros. quod facile eſt ad præſtandum: nam neq; barbari ſunt viri ſtrenui, & vos in ſummū rei bellicæ per virtutem euaſiſtis, [4] & genus pugnandi eorum huiuſcemodi eſt: breues arcus ac breuia ſpicula, longasq; in capitibus criſtas, (vnde faciles captu ſunt) gerentes, in pugnam eunt. Ad hæc, tantum bonorum eſt ijs qui eam incolunt continentem, quantum non eſt cæteris vniuerſis, tum auri (vt ab hoc incipiamus) tum argenti, tum æris, tum variæ veſtis, tum iumentorum, tum mancipiorum: quibus vos, ſi potiri libuerit, potiemini. Sunt quoq; inter ſe confines, vt ego diſſeram. His Ionibus confines ſunt Lydi, qui terram incolunt tum aliarum rerum tum verò argenti feraciſſimam. Hæc autem dicebat, oſtendens in ambitu terræ in tabella quam attulerat deſcripto. Lydis verò (dicebat Ariſtagoras) confines ſunt hi Phryges, auroram verſus, pecorum copia & terræ vbertate, omniū quos ego noui longè

beatiſ-

1 Crotone exulauit. fruſtratusq; matrimonio Cyrenem tranſmiſit. ex qua profectus *Dorieum* propria triremi proprijsq; in ſuos milites ſumptibus, ſequutus eſt, quū eſſet ol.

2 Omnium ſui temporis Græcorum.

3 Ne meum in conficiendo hoc ad vos itinere ſtudiū admireris Cleomenes. de eo enim nūc agitur, vt Iones ex liberis ſerui fiant. quod cū nobis ipſ. d. dol. max. eſt, tum inter cæteros vobis, eo pręſertim nomine quòd Gręciæ præeſtis. *uel præſides eſtis.*

4 Eorumq; pugna talis eſt, Arcus & breue ſpiculū. Quinetiā bracas induti & pileis capita operti in pugnam prodeunt. Adeo eos ſuperare facile eſt. *Alij κυρβασίας aliter exponunt.*

» beatissimi. Phrygibus confines sunt Cappadoces, quos nos
» Syros appellamus. His confines sunt Cilices, huius maris
» accolæ, vbi hęc Cyprus insula est sita, qui tributū annuum
» regi pendunt quingena talenta. His Cilicibus cōfines sunt
» hi Armenij, & ipsi re pecuaria abundantes. Armeniorum
» hanc regionem contingunt Matieni, quorum terræ Cissia
» hæc confinis est: in qua iuxta fluuium hunc Choaspem sita
» sunt hæc Susa, vbi rex magnus domicilium habet, atque
» hîc pecuniarum thesauri sunt. [1] Hanc vos vrbem si animosè
» ceperitis, iam cum Ioue de diuitiis licet certetis. Neque
» verò operæpretium est vos suscipere prælia pro terra neque
» multa neque ita feraci, & pro exiguis finibus, aduersus
» Messenios [2] vestros consortes, & Arcades & Argiuos,
» quibus nihil est neque auri neque argenti, quarum rerum
» cupiditate quis inducitur ad mortem periclitandam: at
» quum offeratur occasio totius Asiæ facilè potiundæ, aliud
» quippiam præoptabitis? Hæc Aristagoras dicebat. Cui
» respondens Cleomenes, Milesiæ, inquit, hospes, in triduum
» tibi differo respondere. Tunc quidem hactenus processum
est. vbi verò dies responsioni præstituta adfuit, & ad locum
de quo conuenerant, ventum est, interrogauit Aristagoram
Cleomenes quot dierum ab Ionio mari ad regem
esset iter. Aristagoras, alioqui solers, & valde illum antecellens
prudentia, in hoc tamen lapsus est: qui quum non
deberet rem vt se habebat illi aperire, volens Spartiatas
in Asiam educere, dixit trium mensium esse iter. Cleomenes,
interpellata huius quam ordiri instituerat oratione
» de itineris spatio, inquit, Hospes Milesie abscede è Sparta
» ante solem occidentem. nihil enim rationis dicis, quum
» istud facile non sit Lacedæmoniis, qui vis eos trimestri
» itinere abducere à mari. Hæc loquutus Cleomenes, domum
abiit. Aristagoras, sumpto [3] oleæ ramo ad domum
Cleomenis se contulit, [4] eamque ingressus, iubebat
precabundus ad se audiendum mitti illius filiam. Assistebat
enim Cleomeni filia cui nomen erat Gorgo, vnica
proles, eaque octo aut nouem annos nata. Cleomene
iubente eum dicere quæ vellet: filiolæ enim gratia nolle
prohibere: tunc Aristagoras incepit polliceri illi [5] vndecim
talenta, si precibus suis annueret. Abnuente

1 Hanc vos vrb. si ceperitis, iam cum Ioue audacter de diuitiis certetis.

2 Viribus vobis pares.

3 *Oleæ ramo lana obuoluto quo supplicantes vtebantur. vnde deducta est vox Græca quasi supplicatoriam dicas.*

4 Eamq; ingressus à Cleomene contendebat vt filiā amitteret, quippe qui ab eo vt autem sibi cōmodaret, suppliciter peteret. Assistebat enim, &c. *(vel adstabat. legendo potius παρεστήκει quàm προσεστήκει)* Cleomene cū iub. dicere quæ vellet, neque differre propter filiolam, tunc Aristag. *Lego autē ἐπαινέων ἐπακοῦσαι, ex uet. cod.*

5 Decem. *Sed Valla ex ἐν δέκα fecit ἕνδεκα, quum ἐν regatur ab ἄρχετο.*

Cleomene, ſubinde adiiciendo eò peruenit vt quinquaginta talenta polliceretur. Ad quod puella, Pater, inquit, hoſpes te corrumpet, niſi hinc abis. Conſilio puellæ delectatus Cleomenes, in aliud conclaue abiit: & Ariſtagoras è Sparta prorſus abſceſſit, non facta ei amplius poteſtate indicandi itineris quod erat vſque ad regem. Ea nanque itineris ratio ita habet. Vbique ſunt regij ſtathmi, *id eſt manſiones*, ac diuerſoria pulcherrima. Iter omne per loca culta, ac tutum. id nunquam intermiſſum per Lydiam & Phrygiam, viginti eſt manſionum, *hoc eſt vicenorum caſtrorum*, paraſangarum nonagintaquatuor & dimidiati. E Phrygia excipit fluuius Halys, cui imminent portæ, quas tranſire omnino neceſſe, atque ita fluuium tranſmittere. eſt & [1] præſidium magnum ſupra illum. Tranſgreſſo in Cappadociam, & eam permetienti vſque ad fines Cilices, duodetriginta ſtathmi ſunt, paraſangæ centum quatuor, In horum [2] montibus poſitas duplices portas ac totidem præſidia pertranſis. Hæc tibi tranſgreſſo, & per Ciliciam iter facienti, tres ſtathmi ſunt, paraſangæ quindecim ac dimidiatus. Ciliciam autem ab Armenia diſterminat flumen quod nauibus tranſitur, nomine Euphrates. In Armenia ſtathmi ſunt diuerſoriorum quindecim, paraſangæ quinquaginta ſex & dimidiatus. in quibus & præſidium eſt. Eam fluuij qui nauibus tranſeuntur quatuor influunt, quos tranſmittere prorſus neceſſarium eſt: primus, Tigris, ſecundus dehinc ac tertius eiuſdem nominis, etſi nō idem fluuius, nec ex eodem fluens loco. nam horum quos enumeraui primus Tigris ex Armeniis fluit, alter ex [3] Mantienis. quartus fluuius nominatur Gyndes, quem Cyrus aliquando in trecentos ac ſexaginta diduxit alueos. Ex hac Armenia in terram Mantienam tēdenti ſtathmi ſunt quatuor: vnde in regionem Ciſſiam tranſeunti ſunt vndecim ſtathmi, paraſangæ verò quadragintaduo & dimidiatus, ad fluuium Choaſpem, qui & ipſe nauibus tranſmittitur. ſupra quem vrbs Suſa eſt ſita. Omnes autem hi ſtathmi, ſunt centum vndecim. Tot diuerſoria ſtathmorum ſunt aſcendenti Sardibus Suſa. Quòd ſi iter regium rectè metiamur paraſangis, & paraſanga valet triginta ſtadia, (vt valet) ſunt è Sardibus ad regiam quæ dicitur Memnonia, tredecim

135

1 *Vel, arx, aut caſtellum. vel, propugnaculū. Sic & in ſeq.*

2 Finibus.

3 Matienis. *& paulo pòſt* Matienam.

tredecim millia stadiorum & quingenta: quum sint parasangæ quadringentæ quinquaginta. Itaque peragrando singulis diebus centena & quinquagena stadia, consumuntur solidi nonaginta dies. Hunc in modum ab Aristagora Milesio apud Cleomenem Lacedæmonium dicente trium mensium iter esse, rectè dicebatur. Quòd siquis exploratius ista inquirat, hoc quoque ego indicabo. nam iter ab Epheso ad Sardis [1] hac ratione decet computari. A Græco igitur mari ad Susa (hæc enim vrbs Memnonis vocatur) dico esse [2] tredecim millia stadiorum & quadraginta. Ex Epheso enim ad Sardis, quingenta & quadraginta stadia: atque ita tribus omnino diebus producitur iter trimestre.

[3] Digressus è Sparta Aristagoras Athenas contendit, tyrannis liberatas, hoc modo: Postquam Hipparchum Pisistrati filium, Hippiæque tyranni fratrem, qui in somnis visionem cladis suæ euidentissimam vidisset, interfecere Aristogiton & Harmodius, prisco genere Gephyræi, post hæc nihilominus Athenienses, imò magis quàm prius, tyrannidem quadriennio pertulerunt. Visio autem insomnij Hipparchi hæc erat: Pridie Panathenæorũ videbatur Hipparchus cernere virum assistentem sibi procerum atq; speciosum, hos versus per ænigma dicentem,

Intoleranda leo tolera, tolerans animo ægro.
[4]*Nemo viris pœnas iniustis iure rependet.*

[5] Vbi dies illuxit, confestim præ se ferebat referre hæc velle ad somniorum coniectores: sed mox spreta visione, misit pompam, vbi mortem oppetiit. Gephyræi autem è quibus erant percussores Hipparchi, fuere à principio ex Eretria oriundi, vt ipsi aiunt: verùm, vt ego interrogando comperio, fuere Phœnices, ex iis qui cum Cadmo in terram quæ nunc vocatur Bœotia venere, atque eam incoluere, sortiti Tanagricum tractum. vnde Cadmeis primùm per Argiuos exactis, iterum per Bœotos hi Gephyræi expulsi, Athenas diuerterunt. Ab Atheniensibus autem recepti sub conditionibus sunt vt ciues inter eos essent, multis [6] nec memoratu dignis quas agerent rebus impositis. Phœnices isti qui cum Cadmo aduenerunt, quorum Gephyræi fuere, dum hanc regionem incolunt, cum alias multas doctrinas in Græciã introduxere, tum verò literas, quæ apud

1 Huic oportet annumerare
2 Quatuordecim.
3 Exactus autem Sparta.
4 Iniustus nemo est quẽ non sua pœna sequetur.
5 Quumprimum autem dies illuxit, hæc ad somniorũ coniectores apertè retulit. *Vel, Hæc somn coniectoribus palam cõmunicauit.* sed postea repudiata visione, *vel, quum visionι illi renũtiasset.* pompam solennem celebrauit.
6 Nec memoratu dignis rebus illis inter dicentes.

Græcos,vt mihi videtur,antea non fuerant. Et primæ quidem illæ extiterunt quibus omnes Phœnices vtuntur:progressu verò temporis,vnà cum sono mutauerũt & modulum pristinum. Et quum ea tempestate in plerisque circa locis eorum accolæ Iones essent,[1] qui literas à Phœnicibus discendo acceperant,eas illi cum suis pauculis collocantes, in vsu habuerunt,& in vtendo confessi sunt, vt ratio ferebat,vocari Phœnices,quòd essent à Phœnicibus in Græciam illatæ.Priscaque consuetudine biblos Iones appellant pelles, quòd aliquando penuria biblorum, *hoc est*[2] *stiporum*,pellibus caprinis ouillisque vtebantur,adhuc quoque ad meam vsque memoriam multi barbarorum talibus in pellibus scribunt. Quin ipse vidi apud Thebas Bœotias in Ismenij Apollinis templo, literas Cadmeas in tripodibus quibusdam incisas,magna ex parte cõsimiles Ionicis. quorum tripodum vnus habet hoc epigramma,

Obtulit Amphitryon me gentis Teleboarum. 136

Hæc fuere circa ætatem Laij,qui fuit filius Labadaci,nepos Polydori,pronepos Cadmi. Alter tripus hexametro carmine ait,

Scæus in assueto pugilum certamine victor,
Me tibi sacrauit speciosum munus, Apollo.

Scæus autem hic Hippocoontis filius fuerit: si quidem hic est qui tripodem dicauit, & non alius idem Hippocoontis *filij* nomen habens, circa ætatem OEdipodis Laio geniti.

Tertius tripus,& is hexametro carmine ait,

Laodomas ipsum tripodem sua in vrbe monarchus,
Hoc insigne decus tibi magne dicauit Apollo.

Sub hoc Laodamante Eteoclis filio qui monarchus fuit,*id est,solus principatu est potitus*,eiecti sunt Cadmei ab Argiuis, & se ad Encheleas contulerunt. Gephyræi autem postea [3]in suspicionem Bœotiorum quum venissent,Athenas commigrarunt:vbi sunt ab eis templa extructa seorsum à cæteris, cum alia quædam, tum Cereris Achæiæ & templum & orgia. Quod igitur fuerit visum Hipparchi in somnis,& vnde fuerint oriundi Gephyræi, ex quibus fuere percussores Hipparchi, à me commemoratum est. Vnde oportet ad eum redire sermonem quem à principio institueram,qua ratione sint Athenienses liberati tyrannis.

Hippia

[1] Qui quum à Phœnicibus literas didicissent,forma paucarũ quarundã immutata,vtebantur, & vtẽtes famam sparserunt,(vt æquitas etiam postulabat) quũ Phœnices in Græciam eas introduxissent, Phœnicias esse nominandas.

[2] *Per biblum videtur intelligenda potius papyrus Ægyptia.*

[3] *Legit* ὑποπλευσθέντες *pro* ὑπολαμφθέντες.

Hippia tyrannidem obtinente,[1] & infenſo eis propter cædē Hipparchi, Alcmæonidæ, qui genere ſunt Athenienſes, profugi patria propter Piſiſtratidas, quoniã ipſis vnà cum cæteris exulibus res de redeũdo tentata omni ope, fruſtrata fuit, conatiq; Athenas reuertendo liberare, vehementer ſpe deciderunt, Lipſydrium ſuper Pæoniam cõmunierunt: dehinc omnia aduerſus Piſiſtratidas cõminiſcendo, mercede conduxerunt ab Amphictyonibus templum Delphis ædificandũ, id quod nũc eſt, tunc autẽ non erat. Enimuero quum bene nummati eſſent, ac viri ſpectati iam inde à ſuis maioribus, extruxerunt templũ exemplari pulchrius,[2] ac cætera omnia. nam quum ex lapide Porino conuentũ eſſet vt illud facerent, tamen anteriora eius Pario lapide effecerunt. Vt igitur Athenienſes aiunt, hi viri Delphis ſedentes Pythiam pecunia perſuaſerunt vt & quoties viri Spartiatæ venirent, ſiue priuato ſiue publico agmine, petẽtes oraculum, proponeret ipſis liberare Athenas. Lacedæmonij autem, quum ſibi idem ſemper diceretur, mittunt Anchimolium Aſteris filium inter populares eximiũ, cum exercitu ad expellendos Athenis Piſiſtratidas, tametſi hoſpites ſuos & in primis amicos. antiquiora enim duxerunt quæ ad deum quàm quæ ad homines pertinent. Hos itaque mari nauibus miſerunt: cum quibus Anchimolius ad Phalerum appulſus, copias eduxit. Id præſciſcentes Piſiſtratidæ auxilia Theſſalia euocauerunt. ſocietatem enim cum Theſſalis fecerant. quibus rogantibus, communi decreto Theſſali miſerunt mille equites cum ſuo rege Cinea, viro Coniæo. Hos ſocios vbi habuere Piſiſtratidę, hoc excogitauere: planitiem Phalereorum detergũt, eumq; locum equitabilem reddunt, atq; illac equitatum in caſtra hoſtium emittunt. Equitatus in Lacedæmonios irruens, cum alios multos, tum verò Anchimolium interemit: cæteros qui ſuperfuere, ad naues repulit.[3] Hunc in modum primus Lacedęmoniorum exercitus abſceſſit. Extatq; in Alopecis Atticæ buſtum Anchimolij, iuxta Herculis templum quod eſt in Cynoſargi. Poſtea verò Lacedæmonij maiores copias contra Athenas miſerunt, non mari, ſed terra, præfecto illis duce Cleomene Anaxandridæ filio: cũ quibus oram Atticã inuadentibus cõgreſſus primùm Theſſalorũ equitatus, non

1 Qui exacerbatus in Athenienſes erat ob cædem Hipp.

2 Atq; inter cætera, quum ex lapide Por.

3 Hic fuit primæ expeditionis Laced. exitus.

diu pòst in fugam versus est, cæsis supra quadraginta è suis. qui superfuere, qua quisque potuit, rectà in Thessaliam rediere. Cleomenes ad vrbem pergens, vnà cum iis Atheniensibus qui liberi esse cupiebant, obsedit tyrannos intra murum Pelasgicum redactos.[1] Neque tamen omnino Pisistratidas eiecere Lacedæmonij, quippe qui de facienda obsidione non cogitabant, & Pisistratidæ cibo potuque bene instructi erant. Itaque quum aliquot dies Lacedęmonij tyrannos obsedissent, Spartam abiere. Hic tamen casus qui aliis infaustus, idem aliis faustus extitit. nam filij Pisistratidarum qui clàm extra regionem supponebantur, intercepti sunt. Quo ex facto omnes eorum res perturbatæ sunt, & pro redimendis filiis ad voluntatem Atheniensium transegerunt vt intra quinque dies ex Attica excederent. Moxq; in Sigeum quod est supra Scamandrum concesserunt, quum sex & triginta annos regnassent, oriundi è Pylo atque à Neleo, ex eisdem prognati[2] ex quibus ij qui fuere cum Codro ac Melantho, qui prius aduētitij, tamen Atheniensium reges euasere. Eaque de re Hippocrates Pisistrati pater, repetita memoria Pisistrati filij Nestoris, idem nomen filio suo imposuit. Hoc Athenienses modo tyrannis liberati sunt. qui recepta libertate, quæcunque aut fecere aut passi sunt memoratu digna, antequam Ionia defecerit à Dario, & Aristagoras Milesius Athenas oratum auxilia venerit, hæc prius edisseram. Athenæ, quum magnæ fuissent antea, tunc tamen tyrannis liberatæ, extitere maiores. in quibus duo viri præpollebant, Clisthenes vir Alcmæonides, qui (vt fama fert)[3] Pythiam persuaserat, & Isagoras Tisandri filius, illustri quidem familia, sed quàm vetusta non queo affirmare: eius tamen cognati Ioui Cario immolant. Hi viri per factiones de potentatu contendebant. Clisthenes, quum vinceretur, populum amplectendo, ex quatuor tribubus mox decem effecit, cognominibus Ionis filiorum,[4] Peleontis & AEgicoris & Argadei & Hopletis, in alia commutatis quæ ipse inuenit, aliorum heroum indigenarum, præterquam Aiacis, quem etsi hospitem, tamen adiecit, vtpote finitimum ac socium. Qua in re videtur mihi Clisthenes hic auum suum maternum Clisthenem Sicyonis tyrānum fuisse imitatus. ille enim, quum bellum

137

1 Nec verò Pisistratidas vlla ratione eiecissent, *vel profligassent* Lacedæmonij, quippe qui de trahenda in longum obsidione non cogit. & Pisistr. cōmeatu bene instructi erant: ideoq; vbi per aliquot dies obsedissent, Spartam reuersi fuissent. Sed res contigit quæ vt illis perniciosa, ita his adiumēto fuit. Pisistratidarum enim liberi dū clam è regione sub ducerentur, deprehensi fuerunt. Quo ex fact. omn. &c.

2 Ex quibus Codrus & Melanthus, qui prius aduenę.

3 *Pythia persuaserat ut id faceret quod paulo ante narratum est.*

4 Geleontis.

bellum gessisset cum Argiuis, summouit è Sicyone certamina canentium poemata, ob Homeri carmina, in quibus Argos atque Argiui tantopere celebrantur. Neq; hæc modò submouit, sed etiam optauit monumētum Adrasti Talai filij, quod erat in ipso Sicyoniorum foro, quia fuerat Argiuus, exterminare: ideoque Delphos adiit ad oraculum consulendum nunquid Adrastum eiiceret. Cui Pythia respondens, inquit Adrastum quidem Sicyonium regem esse, ipsum verò, lapidatorem. Id non concedente sibi deo, Clisthenes reuersus excogitabat quo pacto Adrastus ipse demigraret. Quod vbi excogitasse sibi visus est, misit ad Bœotias Thebas nūtiatum, velle se [1] afferre Sicyonem Melanippum Astaci filium. Eumque tribuentibus Thebanis, in vrbem intulit: atque ei fanum in ipsa curia designatum exędificauit munitissimo in loco, in quem intulit Melanippum. [2] Quod factum deberet existimari inimicissimum Adrasto, quòd & Mecestem fratrem eius & Tydeum generum Melanippus interfecisset. Clisthenes vbi fanum extruxit, hostias & dies festos Melanippo dedit ab Adrasto ereptos, quibus illum Sicyonij magno cum honore prosequi consueuerant. Etenim regio Polybi fuerat, qui, quū sine liberis decederet, imperium Adrasto legauit nepoti suo ex filia. cum igitur Sicyonij cum aliis honoribus prosequebātur, tum verò [3] tragicis choris, ita vt non Dionysum, sed Adrastum venerarentur. at Clisthenes choros quidem Libero, cæteras verò ceremonias Melanippo dicauit. Hæc ille in Adrastum egit. Tribus autem Doriensium ne forent eædem Sicyoniis quæ Argiuis, in alia nomina, commutauit: ex quibus Sicyonios plurimùm ridiculos reddidit. quippe hyos & onou, *id est suis & asini*, [4] vltima nominá pro pristinis imposuit, præterquam tribui suæ, cui à sua arche, *id est à suo imperio*, nomen indidit. itaque hi tribules Archelai vocabantur: cæterorum autem alij, Hyatæ, *id est suales*: alij, Oneatæ, *id est asinales*: alij, Chœreatæ, *id est porcales*. His tributum nominibus Sicyonij & Clisthene imperante, & eo defuncto ad sexaginta annos vsi sunt, quæ postea [5] inter se reputantes, in alia transtulerunt, Hylleas, Pamphylos, Dymanates: quartæ tribui quam adiecerunt, imposito cognomine Ægiales, ab Ægialo Adrasti filio.

1 Reducere, *Sic in seq.*

2 Reduxit autem Melanippum Clisthenes (hoc enim narrandū est) vt Adrasto inimicissimū, quòd & Mecest.

3 Eius infortunia choris tragicis decorabant.

4 Cognomina enim eorū mutās in alia quibus ὗς & ὄνυ, *id est suis & asini*, appellationes præfixæ essent, vltimas syllabas addebat.

5 Quum apud se expendissent.

Hæc Sicyonius Clisthenes [1] & ipse (vt mihi videtur) præ contemptu Ionum, ne forent eædem ipsis & Ionibus tribus, Clisthenem sibi cognominem imitatus est. Quum enim populus Atheniensis fuisset antea exagitatus, posteaquam omnium authoritatem ad suam vnius redegit, tum tribuum nomina censuit immutanda, & plures ex paucioribus faciẽdas, decem pro quatuor, & totidem phylarchos, *id est tribuum præfectos*. Ita populo in tribus distributo atque composito, erat multo superior iis qui erant contrariæ factionis. [2] Superatus in partibus Isagoras, hoc inuicem excogitauit, vt Cleomenem Lacedæmonium aduocaret, iam inde ab obsidione Pisistratidarum sibi hospitem factum: qui quidem culpabatur quòd ad vxorem Isagoræ ventitaret. is misso primùm Athenas caduceatore Clisthenem eiecit, & cum eo alios complures Athenienses, eos enageas vocans, *q.d. piaculares*, videlicet admonitu Isagoræ hæc dicens. nam Isagoras atque amici eius non erant affines cædis cuius insimulabantur [3] Alcmæonidæ, & qui Atheniensium erant enagees, ita nominabantur, *qui piaculo obstricti erant*. Cylon quidam Atheniensis vir olympionices, affectatæ tyrannidis compertus est. Simulato nanq; æqualium sodalitio arcem occupare conatus est. Id quum efficere nõ potuisset, assedit simulachro dei supplex, ipse ac socij. hos illinc submouerunt quidem magistratus Naucratiorum, qui tunc Athenas incolebant, data fide puniẽdi eos citra mortem: sed culpa horum mox interfectorum fuit penes Alcmæonidas. Hæc ante Pisistrati ætatem gesta sunt. Vbi autem Cleomenes per nuntium eiecit Clisthenem atque piaculares, quamuis Clisthenes ipse profugisset, nihilo secius Athenas venit, non magna cum manu, atq; illinc septingentas familias *militares* Atheniensium, tanquam piaculo contaminatas, relegauit, quas ei suggerebat Isagoras. Hoc acto conabatur secundo loco senatum 138 dissoluere, & magistratus trecẽtis Isagoræ militibus mandare: verũm reluctante senatu, atq; obtemperare nolente, Cleomenes Isagorasq; cũ suæ factionis hominibus arcem occuparunt. quos cæteri Athenienses cum senatu sentientes, biduo obsederunt: tertio die quicunq; Lacedęmonij ibi erant, accepta fide, regione discesserunt, [4] rato effecto quod

Cleo-

[1] *Post* Clisthenes, *adde*, fecerat. Atheniensis autem Clisthenes, quũ huius Sicyonij esset ex filia nepos, & ab eo nomen haberet.

[2] Superatus autem vicissim Isagoras, hoc contrà excogit.

[3] Alcmæonidæ enim & qui earũdem partium erãt, cædis huius inuidiam sustinebant, at ipse *Isagoras* nequaquam, nec eius amici. Enagees autem inter Athenienses ita nominati fuerunt.

[4] Omine Cleomeni rato effecto. *i. Rato effecto eo quod omine portendebatur Cleomeni. Vel, Exitu omen approbante Cleomenis. Quod autẽ hic* φήμην, *statim post* κληδόνα *vocat*, quod Valla interpr. *admonitum*.

Cleomeni dictum est. nam ei ad occupãdam arcem ascendenti, & ad dei penetrale consulendi gratia eunti, exurgens
» è sella sacerdos, antequam ille valuas reseraret. Lacedæmo-
» nie, inquit, hospes retrò redeas, néve templum introeas.
» non enim Doribus huc introire fas est. Cui Cleomenes, E-
» go, inquit, mulier, Dores non sum, sed Acheus. Itaq; admonitu vti nolens, atq; in conatu pergens, tunc quoq; iterum à proposito cum Lacedæmoniis decidit. Cæteros autem ad necem vinxere Athenienses, & in iis Timesitheum fratrem eius cuius manualia opera atque strenuitatem maximam referre possem. Atque hi quidem in vincula coniecti mortem oppetiere. Athenienses autem post hæc reuocatis cum Clisthene septingentis *militum* familiis, quas Cleomenes exegerat, Sardis mittunt ad contrahendam cum Persis societatem. Intelligebant enim sibi cum Cleomene atque Lacedæmoniis esse bellandum. Vt Sardis venere nuntij mandataque exposuere, percontatus est eos Artaphernes Hystaspis filius, Sardium prætor, quínam homines essent Athenienses, & vbi terrarum incolentes, qui socij Persarum fieri orarent. Vbi id ex nuntiis audiuit, ita eis ingenuè respondit, si regi Dario terram darent & aquam, se contracturum cum eis societatem: sinminus, illos abscedere præcepit. Nuntij inter se colloquuti, quòd societatem facere cuperent, daturos se esse dixerunt. quo nomine, vbi reuersi sunt domum, vehementer accusati sunt. Cleomenes, intelligens ab Atheniensibus se & verbis & factis lædi, ex omni Peloponneso copias coegit, dissimulans quem ad finem, quum haberet in animo tum populum Atheniensem vlcisci, tum Isagoram constituere tyrannum, qui vnà cum eo ex arce decesserat. Comparato exercitu ingẽti, ipse Eleusina inuasit, & ex composito Bœotij OEnoem occuparunt & Hysias, vltimos Atticæ populos: & ab altera parte Chalcidenses oræ Atticæ loca populabantur. Athenienses etsi ancipiti bello districti, Bœotiorum & Chalcidensiũ vltione dilata, arma contra Peloponnenses in Eleusine agentes ferunt. Dumq; ambo exercitus cõserturi prælium essent, Corinthij, primi omnium secum reputantes iniustè à se agi, [3] auerterunt se, atq; abscesserũt. Secũdum hos idem fecit Demaratus Aristonis filius, qui &

3 Sententiam mutauerunt.

ipse erat rex Spartiatarum, & è Lacedæmone copias contraxerat, nec à Cleomene superiori tempore dissenserat. Ob quam regum dissensionem lex apud Spartam lata est, non licere vtrique regi cum exercitu prodire. (nam prius prodibant) & his seiunctis, alterum quoque è Tyndaridis relinqui: qui & isti antehac ab eis euocati, exercitum ambo comitabantur. Porro tunc cæteri socij qui erant in Eleusine cernentes non conuenire inter reges, & Corinthios aciem deseruisse, & ipsi dilapsi abierunt. Quartò tunc Dores in Atticam profecti sunt, bis ad bellandum ingressi, bis ob Atheniensium multitudinis commodum. Primò, quum Megaram coloniam deduxerunt, hæc expeditio rectè vocetur, sub Codro Atheniensium rege: iterum ac tertiò, quum ad expellendos Pisistratidas ex Sparta ventum est: quartò, quum Cleomenes Peloponnenses duces, Eleusinen inuasit. Ita quartò tunc Dores aduersus Athenas expeditionem sumpserunt. Dilapso igitur indecorè hoc exercitu, ibi Athenienses volentes vltum ire iniurias, primam expeditionem fecerunt aduersus Chalcidenses: quibus Bœotij ad Euripum iere suppetias. His conspectis Athenienses putarunt sibi cum eis prius quàm cum Chalcidensibus pugnam conferendam. itaque congressi cum illis egregiè superant, permultisque eorum cæsis, septingentos capiunt. Eodem die transgressi Eubœam, cum Chalcidensibus conflixere: quibus etiam victis, quatuor millia colonorum in prædiis hippobatarum, *q. d. equitum*, reliquerunt. hippobatæ autem apud Chalcidenses vocabantur locupletes. Horum quoscunque ceperunt, vnà cũ Bœotiorum captiuis vinctos in carcerem coniecerunt: quos aliquantò post binis mulctatos minis soluerunt: eorumque vincula quibus alligati fuerant, in arce suspenderunt, quæ ad meam vsque memoriam extabant, pendentia è muris à Medo ambustis, eregione cœnaculi ad occasum spectantis. Decimam quoque[1] redemptionis consecrarunt, facta ærea quadriga, quæ ad sinistram manum intrantium statim in propylæa arcis stabat, cum hac inscriptione,

[1] Pecuniarum à singulis in pretium redemptionis persolutarũ.

Attica perdomitu acri sub marte iuuentus
Bœotûm populis Chalcidicaq; manu,
Damna rependerunt vinclis & carcere cæco, 139

Quorum

Quorum hæ de decima stant tibi Pallas equæ.

Et Athenienses quidem augescebant. Iuris autem æquabilitatem esse rem bonam, non ex vno tantùm, sed vndique datur intelligi: si Athenienses etiam quandiu tyrannis subiecti fuerunt, nullis finitimorum in bello præstantiores erant: liberati verò tyrannis, multo omnium primi extitere. Vnde liquet eos, dum tyrannis parebant, [1] de industria peccasse, tanquam domino laborantes: at libertate parta, sibiipsi quisque rem gerere properabat. [2] Athenienses ita agebant. Thebani autem post hæc vlciscendi illos cupidi, sciscitatum ad deum miserunt. Quibus respondens Pythia, negabat per sese eos posse illos vlcisci, iubebatque vt [3] ad famæ celebritatem referentes rogarent sibi proximos. [4] Reuersis qui missi ad oraculum erant, ac responsum exponentibus, Thebani illud nihili facientes quod referebatur, vt rogarent proximos, dicebant, Nunquid non proximè nos incolunt Tanagræi Coronæique & Thespienses, qui nostri assiduè commilitones, alacri atque concordi in partes animo bella nobiscum tolerant? quid hos rogari oportet? [5] nunquid potius hoc non habendum pro oraculo? Hæc illis ratiocinantibus, quidam re audita, inquit, Ego quid nobis significare velit oraculum videor mihi intelligere. Asopi duæ filiæ fuisse traduntur, Thebe & AEgina, quæ quoniam sorores sunt, opinor deum respondere nobis vt AEginetas rogemus vicem nostram vlcisci. Thebani, quoniam nulla quàm hæc visa est dici potior sententia, prótinus misere ad AEginetas orãdos auxilia, tanquam proximos, ex dei oraculo. Illi petentibus his auxilia dixere se mittere cum eis AEacidas. Societate AEacidarum freti Thebani, quum lacessissent Athenienses, accepta offensione aduersæ pugnæ, iterum auxilia virorum remissis AEacidis orauerunt. Quorum prece moti AEginetæ, tum magnitudine opum inflati, tum pristinæ inimicitiæ quam gessere cum Atheniensibus memores, bellum illis haud indictum intulerunt. Nam quum Athenienses [6] Bœotiis incumberent, ipsi longis nauibus in Atticam traiicientes, cum alios multos populos in cætera ora maritima, tum Phalerum diripuerunt, magnam ex hac re calamitatem Atheniensibus afferentes. Inimicitia autem quam

1 Remissè agere voluisse. *Vel, Operam sedulo non nauasse.*

2 Horum igitur res ita se habebant. *Vel, Hic igitur erat rerum Atheniẽsium status.*

3 Ad Polyphemum.

4 Reuersi consultores oraculi, quod ab eo responsum erat exposuerunt, conuocata cõcione. Thebani, quũ audirent quod illi dicebant, *nimirum* vt proximos rogarent, Nónne, inquiunt, proximè nos habitant Tanagr.

5 Imò *videndum* ne aliud potius sibi velit oraculum.

6 Bœotos bello premerẽt.

Æginetę aduersus Athenienses habebant, ex hoc initio extitit: Epidaurij, quum sua ipsis terra nihil redderet, de hac calamitate Delphicum consuluere oraculum. Quibus Pythia iussit vt Damiæ & Auxesiæ simulachra erigerent: & postquam erexissent, melius secum actum iri. Sciscitantibusque Epidauriis vtrum ex ære facerent illa an ex lapide, respōdit se è neutro fieri sinere, sed è ligno oleagino oleæ tamen, non oleastri. Rogabant igitur Epidaurij Athenienses vt sibi permitterent oleam incidere, qui scilicet oleas illas sacratissimas esse existimarent. fertur etiam nusquam gentium nisi Athenis illa tempestate oleas fuisse.) Athenienses se verò dixerunt concessuros, hac tamē lege, si quotannis illi sacra Mineruæ vrbanæ & Erechtheo afferrent. Accepta conditione Epidaurij quæ rogabant impetrauerunt, & simulachra ex his oleis fabricata statuerunt: terráque sua fructum eis ferente, quod conuenerat Atheniensibus persoluebant. Eo tempore atque superiori Æginetæ Epidauriis parebant tum in aliis, tum verò in litibus, quas Æginetæ inter se vel actores, vel rei, illuc se conferentes agebant: verùm ex eo tempore fabricatis nauibus, nullo consilio vsi, ab Epidauriis desciuerunt. Factique hostes, ac mari potiti, cum alias clades inferebant, tum simulachra Damiæ & Auxesiæ surripuerunt: eaque asportata, in regionis suæ mediterraneo loco statuerunt, cui nomen est OEę, viginti ferme procul ab vrbe stadiis. Hoc in loco illis erectis, supplicabant sacrificiis atque iocabundis choris mulierum, denis viris vtrique dæmonum assignatis, qui choris præessent. Chori autem neminem virum [1] nuncupabant, sed indigenas fœminas: quæ ceremoniæ apud ipsos quoque Epidaurios fuerant. Surreptis statuis, Epidaurij quod fuerant pacti Atheniensibus nōn soluebāt: cuius rei quum à nuntiis Atheniensium admonerentur, reddere rationem cur iniurij non essent: se enim quandiu apud se statuas habuissent, quod conuentum erat exoluisse: eisdem iam viduatos, non debere exoluere, sed Æginetas, qui illas haberent: à quibus id exigi iubebant. Ad eas repetendas Æginam Athenienses misere. Æginetæ negare quicquam negotij esse sibi cum Atheniensibus. Athenienses autem aiunt, post repetita simulachra, triremem missam publicè cum

1 Probris insectabantur.

cum ciuibus quibusdam: qui Æginam quum venerunt, simulachra, tanquam è suis lignis facta, conati sunt suis sedibus emoliri vt asportarent: quumque eo pacto auferre nequirent, circumdatis funibus trahere tentasse. Sed dum trahunt, tonitrum & cum tonitruo terræmotum extitisse: eaque de re illos remiges qui trahebant simulachra, ab 140 his in amentiam esse conuersos: & ex hoc morbo sese tanquam hostes mutuò trucidasse, donec vnus ex omnibus relictus est, qui ad Phalerum se recepit. Athenienses quidem ita rem gestam esse memorant. AEginetæ verò negant illos vna cum naui venisse, (facilè enim se vnam nauim, atque adeo complusculas, etiamsi sibi nullæ fuissent naues, fuisse propulsaturos) sed cum compluribus in ipsorum terram inuasisse, se verò cessisse, nec pugna nauali cõtendere voluisse. Qui tamen planum facere nequeunt, an quia impares se esse ad pugnandum agnoscerent, cesserint: an volentes permiserint illos facere quod fecerunt. Athenienses certè, quòd nulli propugnatores obstarent, egressos è nauibus ad simulachra se conuertisse: & quum ea è suis vestigiis amoliri nequirent, circumdatis restibus trahere ita conatos, donec illic ambo simulachra, dum traherentur, fecere rem apud me fide carentem, alicui alteri credibilem. aiunt enim illa procubuisse sibi in genua, atque ex eo tempore semper genu nixa permansisse. Et hæc quidem Athenienses fecisse: se verò, quòd audirent sibi bellum ab Atheniensibus illatum iri, præparasse Argiuos vt sibi aduersus Athenienses in Æginam descendentes adessent auxilio. Eosque, quum latuissent hostem in traiiciendo ex Epidauro in insulam, in Athenienses, qui nihil præscissent, à nauibus disclusos irruisse: & interea tonitrum ipsis terræmotumque extitisse. Hæc ab Argiuis AEginetisque commemorantur. Athenienses quoque confitentur vnum omnino è suis incolumem in Atticam reuertisse, quem tamen Argiui aiunt superstitem fuisse ex Attico exercitu quem ipsi profligassent. Eundem Athenienses, dæmonio incolumem, nihilo secius perisse referunt, hunc in modum: Quum Athenas se recepisset, cladem q; renunciasset, vxores eorum qui aduersus AEginam profecti fuerant, indignè ferentes vnum ex omnibus esse reducem,

circumfusas hominem prehendisse, ac fibulis vestimentorum pupugisse, percontantes singulas vbi suus vir esset, atque hoc modo hunc fuisse confectum. Idq; factum mulierum visum esse Atheniensibus ipsa clade tristius. in quas quum alia ratione animaduertere non possent, vestem illarum in Iadem mutauerunt. nam antea Doridem vestem gerebant Atticæ fœminæ, simillimã Corinthiæ. eam itaq; mutauerunt in lineam, ne fibulis vterentur. [1] Quanquam reuera si ratione vtamur, non Ias olim vestis fuit, sed Caira. quoniam omnis prisca vestis fœminarum Græcarum eadem erat quæ nunc, quam Doridem appellamus. Præterea Argiui & Æginetæ idem adhuc factitant, apud quorum vtrosque mos est fibulas faciendi sescuplas mensura quàm tunc consueuerat: quas præcipuæ fœminæ eorum templis deorum consecrare solent, neq; aliud quicquam Atticum illic offerre, ne vrceũ quidem, sed ex ollis gentilibus in posterum ibidem potare. Eoq; contentionis processere Argiuæ atq; Æginææ mulieres cum Atticis, vt ad meam vsq; ætatem fibulas gestauerint quàm antea grandiores. Odiorũ principium Æginetarum in Athenienses hoc, quemadmodum commemoratũ est, extitit. Cuius rei circa statuas gestæ memoriam retinentes, libenter Thebanorum rogatu auxiliũ tulere Bœotijs Æginetæ. Qui quum maritima Atticæ vastarent, Athenienses q; aduersus Æginam expeditionem inirent, aduenit è Delphis oraculum, vt ab Æginetis lædendis triginta annos abstinerẽt, tricesimo anno, quum fanum Æaco dicassent, bellum cum Æginetis inchoarent, ad votum eis re successura. Sin bellum continuò inferrent, fore vt interea multa detrimenta acciperent & inferrent, sed ad extremũ illos [2] subigerent. Hoc oraculũ ad se Athenienses allatum vbi audiere, eatenus ei obtemperandum censuerunt vt Æaco fanum dicarẽt, quod nunc in foro exstructum visitur: [3] sed triginta annis non esse abstinendũ, quòd videlicet audissent esse fatale, multa se passuros indigna ab Æginetis, si bello abstinerent. His tamẽ ad vlciscen-

1 Vt tamen verum fateamur, non Ionica est hæc vestis ab antiqua origine, sed Caira. omnis enim prisca vestis Græcarũ mulierum eadẽ erat, cum illa quã nunc Doricam appellamus. At verò Argiuis & Æginetis hac de causa consuetudinem istam inualuisse *aiunt*, vt fibulæ fiant mẽsuræ sescuplo maioris, quàm quæ tũ recepta erat. quinetiã mulieres apud eos tẽplo deorũ fibulas prę cipuè consecrare, *vel fibulas pro donarijs offerre:* Atticũ verò nihil, ac ne laterẽ quidem, templo offerre: atque adeo vt ibi ex vrceis suæ patriæ potarẽt, more postea receptũ fuisse. *Animaduertendum est autem, in Græco textu interpunctionem quæ est post* ποιῦνται, *inde translatam ponendam esse post* εἶναι, *vt sit,* ἔτι τόδε ποιῦσαι νόμον εἶναι.

2 *Vel potius,* Ipsi subigerentur.

3 Sed annos triginta non abstinuerunt, *vel supersederunt*, quum audissent sibi esse abstinendum, passis hostilia ab Æginetis. His tamen ad vlc.

dum

dum se parantibus, Lacedæmonium factum extitit impedimento. siquidem Lacedæmonij, audito commento Alcmæonidarum erga Pythiam, & quæ egisset Pythia in ipsos atq; Pisistratidas, duplicem se iacturam fecisse animaduertebant: quòd & suos hospites è patria eiecissent, & nulla sibi ex hoc facto gratia ab Atheniensibus haberetur. Præterea oraculis vrgebantur, denuntiantibus multa ipsis & [1] indigna ex Atheniensibus futura, quorũ antehac securi fuissent, præsertim ex eo quod à Cleomene Spartam reuerso didicerant. Etenim Cleomenes potitus est ex arce Atheniensium oraculis, quæ à Pisistratidis prius possessa, quum illi expellerentur, [2] relicta fuerant in templo. Ea Lacedæmonij vbi per Cleomenẽ accepere, & animaduertebant Athenienses augescẽtes, nec ad ipsis obtemperandum vllo modo esse animatos: preterea genus Atticum quod sub tyrannis fuisset infirmum, & ad parendum promptũ, nunc parta libertate ipsis par existere: hæc omnia considerantes, accersierũt Hippiam Pisistrati à Sigeo Hellesponti, quò Pisistratidæ confugerant. Postquã Hippias accersitus adfuit, accitis etiã aliorum sociorũ nuntijs, ita Spartiatæ apud eos verba fecere, [3] Agnoscimus viri socij nos haud rectè egisse, qui ementitis oraculis inducti, viros qui erant nostri imprimis hospites, [4] quiq; in animum inducebãt præbere nobis Athenas obnoxias, è patria eiecimus, & quũ hæc fecerimus, tamẽ ingrato populo vrbem tradidimus: qui posteaquam per nos [5] liberatus, despexit nos, pariter ac regem nostrum per dedecus detrimentumq; eiecit: inflatusq; superbè, famam auget, præcipuè quidem Bœotos suos finitimos atq; Chalcidenses didicisse qui ipsi sint: sed fore fortassis vt alius quis, si peccauerit, idem discat. Quare, quoniam in illis agẽ

1 Hostilia, *vel atrocia*, ab Athen fut. quorum *oraculorum* antea quidẽ ignari fuerant, tum verò cognita habuerant, quũ Cleomenes ea Spartã attulisset. ijs .n. potitus est ex Atheniensium arce oraculis quæ, &c. *Vt τῶν πρόσθεν referat χρησμῶν.*

2 In templo reliquerãt: relicta autẽ Pisistratus acceperat. Lacedæmonij igitur, quũ hæc oracula in eorũ manus peruenissent, Atheniensium potentiã crescere & ad parẽdum ipsorũ imperio nullo modo animatos esse videntes, quum apud se considerassent, gentem Atticam tantisper dum libertate potiretur, *uel sui iuris esset*, viribus parem suæ esse futuram, at si tyrannide coerceretur, infirmam & ad imperata faciendum fore promptam: hæc, *inquam*, omnia quum animaduertissent, accersiuerunt Hipp.

3 Conscij nobis sumus nos haud rect.

4 Quiq; se Athenas in potestatem nostram redacturos receperant.

5 Liberatus, animo erigi cœpit, nos regemque nostrum per contumeliam eiecit: atque adeo superbè inflatus, suam potentiam auget: vt & iam didicerunt potissimum quidem finitimi eorum Bœoti & Chalcid. discet verò fortasse & alius quem peccare contigerit. *id est non cautè se erga illos gerere. Quod tamen potest aliter etiam exponi, sicut & illud δόξαι γνῶναι.*

dis peccauimus, nunc demus operā vt illuc vnà vobiſcum eunctes, ſuppliciū de illis ſumamus. Hac enim de cauſa Hippiam & vos è ſua quoſq; vrbe acceriuimus, vt publico cōſenſu & communi exercitu reducentes hunc Athenas, reddamus ei quæ abſtulimus. Hæc Spartiatæ. Quæ quum alij ſocij non probarent, quumq; ſilentium tenerent, Corinthius Soſicles ita loquutus eſt, [1] Eo tempore cœlum ſub terra, ac terra ſuperior cœlo erit, hominesque domicilium in mari habebunt, quo tempore vos Lacedæmonij rebus publicis euerſis, tyrannides in vrbes introducere conabimini. quibus nihil eſt in rebus humanis neq; iniuſtius, neq; magis mortiferum. Quòd ſi bonum vobis videtur ciuitates ſubeſſe tyrannidi, ipſi vobis primi tyrannum conſtituite, atq; ita vt alijs conſtituatis operam date. At nunc ipſi tyrannorum expertes, & ne id in Sparta contingat vehementiſſimè cauentes, hoc in ſocios ſtudetis efficere, qui ſi eſſetis, vt nos ſumus, experti, meliorem quàm nunc facitis, de hac re [2] ſententiam decernetis. Nam iſta res apud Corinthios ciuitatis perturbatio fuit. quum eſſet apud eos paucorum regimen, & ij qui Bacchiadæ vocabantur, vrbem incolerent, vltro citroq; inter eos matrimonia contrahebantur. Horum vni nomine Amphioni nata eſt filia clauda, cui nomen erat Labda: quam quoniam nemo Bacchiadarum ducere volebat, duxit Eetion Echecratis filius, è Petra quidem tribu, ſed oriundus à Lapithe ac Cæneo. Qui quum neq; ex hac muliere, neq; ex alia tolleret liberos, miſſus eſt Delphos ad conſulendum de prole. cum introeuntem ſtatim Pythia his verſibus compellauit,

Eetion, te nemo (licet ſis tantus) honorat.
Conceptum pariet ſaxum graue Labda, monarchos
[3] *Qui cadet in ciues, emendabitq; Corinthum.*

[4] Hoc oraculum quod Eetioni redditum eſt, eodem ten-

1 Nunc profectò cœlum ſub terra erit, terraq; cœlo ſupereminebit, homines mare incolēt, piſces domiciliū prius hominum accipient, quum vos Laced. reb. p. euerſ. t. in vrbes reducere conemini. quibus nihil in reb. hum. nec magis iniuſtum eſt. nec magis ſanguinariū. *Perinde ac ſi diceret, cū poeta, Omnia naturæ præpoſtera legibus ibunt, Párſq; ſuū mūdi nulla tenebit iter, Omnia iā fient fieri quæ poſſe negabam, quū vos Laced. adeo mutati ſitis vt, &c. Sed legendum ἢ δὴ ὅτι οὐρανὸς, &c.*

2 Sententiā proponeretis. Talis erat Corinthijs vrbis ſtatus, vt penes paucos imperium eſſet. Quum igitur ij qui Bacchiadæ cognominabantur, ciuitatis gubernacula tenerent, & vltro citroq; matrimonia inter ſe contraherent, contigit vt vni ex his, qui Amphion vocabatur, filia naſceretur quæ clauda eſſet, nomine Labda. Eam quòd nullus Bacchiadarum ducere vellet, duxit Eetion, &c. 3 Quod cadet *neq; enim videtur poſſe alio referri πεσεῖται quam ad μουνάρχον.* 4 Hæc oraculum Eetioni reſpondiſſe, Bacchiadis renuntiatur, qui quod prius editū de Corintho fuerat oraculum non intelligebant, quum eodem quo & illud Eetioni redditum, pertineret.

debat

» debat quò alterum antea Bacchiadis redditum, haud prius
» intellectum quam hoc renuntiatum est in hæc verba,

» *Concipit in petris aquila, enixura leonem*
» *Robustum, sæuum, genua & qui multa resoluet.*
» *Hæc bene nunc animis versate Corinthia proles,*
» *Qui colitis pulchram [1] Pallenem, altamq; Corinthũ.*

» [2] Id oraculum quum ad eam diem fuisset indeprehensum,
» simulatque ex hoc Eetionis patuit eodem vtrumque per-
» tinere, silentio suppressere, animo futurum Eetionis fi-
» lium extinguendi. Et vt primùm mulier enixa est, mise
» runt è suo numero decem viros ad tribum in qua habi-
» tabat Eetion, qui puerum extinguerent. Isti, postquam
» ad Petram peruenere, & ad Eetionis atrium accessere, pue-
» rum petunt. Labda cur venissent ignara, [3] paternæque be-
» neuolentiæ causa venisse eos rata, affert filium, & in vnius
» eorum manum porrigit. erat autem inter viam constitu
» tum, vt qui primus eorum puerum cepisset, is humi illum
» allideret. Verùm diuina quadam fortuna puer ei viro cui à
» Labda traditus erat, arrisit. quam rem illi consideranti mi-
» seratio subijt pueri occidendi. Sic misertus alteri tradidit,
» & ille tertio, atque ita deinceps per manus traditus in
» fans, per omnes decem transijt: ac nemine interimere vo-
» lente, rursus matri est redditus. Illi egressi atque ante ia
» nuam stantes, alius alium incusabant castigabantque, sed
» primum præcipuè, qui ex conuento non fecisset: donec
» interiecto temporis spatio placitum est vt rursus intro-
» gressi, omnes fierent participes cædis. Sed necesse erat ex
» Eetionis stirpe germinari Corintho perniciem. nam La-
» bda stans pro foribus hæc omnia exaudiebat: eoq; metuẽs
» ne illi immutata voluntate acceptum rursus puerum in-
» terimerent, asportauit, & in mensura frumentaria occu-
» luit: qui locus visus est minimè inuestigabilis, quum sciret
» illos, si redirent ad inuestigandum puerum, omnia scruta-
» turos: vt & contigit. nam introgressis & scrutantibus vbi
» nõ apparuit, visum est eis abeundum, atq; ijs à quibus mis-
» sі essent, dicendũ se cuncta quæ illi mandassent perpetrasse,
atq; ita reuersi dixerunt. Post hæc Eetionis filio crescenti
» impositum est nomen Cypselo, ob periculum hoc quod

1 Pirenen.

2 Quum igitur Bacchiadæ huius oraculi ubi prius redditi mentẽ assequi nõ possent, quũ audiuerũt id quod Eetioni erat editũ, tunc illud etiam prius intellexerunt, cũ illo Eetionis cõgruẽs. Quum aũt & hoc intellexissent, silentio suppresserunt, nasciturum Eetioni prolẽ interficere in animo habẽtes.

3 Ad gratulandum patri veu.

deuitauerat in cypſela, *id eſt menſura frumentaria*. Vbi autem in virilem adoleuit ætatem, conſulenti oraculum Delphis anceps eſt redditum, quo fretus, Corinthum aggreſſus occupauit. oraculum autem hoc erat,

Vir locuples noſtras hic qui deſcendit ad ædes
Cypſelus Eetides, claræ rex eſto Corinthi,
Ipſe, & eo nati, ſed nulli deinde nepotes.

Et oraculum quidem, hoc erat. Cypſelus verò tyrannide potitus, talis extitit vt Corinthiorum multos inſequutus ſit, multos pecunia, longè plurimos anima priuauerit. Cui quum triginta regnaſſet annos, bene vita defuncto ſucceſſit in tyrannide filius Periander, qui inter initia mitius agebat quàm pater: ſed vbi per nuntios conſuetudinem habuit cum Thraſybulo Mileti tyranno, multo magis quàm pater cruentus effectus eſt. Miſſo enim præcone, Thraſybulum interrogauit qua ratione ipſe rebus tutius conſtitutis, ciuitatem pulcherrimè gubernaret. Thraſybulus, eo qui à Periandro miſſus erat extra oppidum educto ingreſſus eſt rus quoddam ſatum, & vnà cum eo ſegetem interambulans, ſciſcitabatur hominem de ſuo aduentu è Corintho, detruncans atque abijciens vt quanque videbat ſpicam inter alias extantem, donec ſegetem formoſiſſimã atq; denſiſſimam hunc in modum corrupit: prædiumq; illud peruagatus, nullo [1] verbo reddito præconem remiſit. Reuerſus Corinthum præco auido præceptionis audiendę Periandro negauit ſibi quippiam reſpondiſſe Thraſybulũ, & mirari quòd ſe ad virum veſanum Periander miſiſſet, & ſua ipſius deſtruentem: exponitq; quæ ex Thraſybulo vidiſſet. Periander id quod à Thraſybulo actũ erat intelligẽs, atque interpretans ſibi ab illo præceptum vt eminentiſſimos quoſque popularium interimeret, tunc verò omnem in ciues ſæuitiam exercuit, interficiendo ac perſequendo conſummans id quod à Cypſelo fuerat omiſſum. Atque adeo die vno vniuerſas mulieres Corinthias exuit, propter Meliſſam vxorem ſuam. nam quum ad Theſprotos, qui ſunt ad flumen Acherontem, miſiſſet nuntios ſciſcitatum necyomanteon, *id eſt mortuorum oraculum*, de hoſpitis depoſito, Meliſſa apparens negauit ſe indicaturam aut dicturam vbinam depoſitum eſſet collocatum, quoniam ipſa alge-

[1] Dato conſilio.

» algeret, quia nuda esset. nihil enim sibi prodesse vestes cum
» quibus sepulta fuisset, vtpote non concrematas. Cuius rei,
» quòd vera loqueretur, testimonio foret quòd Periander
» in frigidum furnum panes ingessisset. Hæc Periandro
» renunciata, ob illud argumentum fidem fecere, quòd ipse
» cum Melissà quamuis defuncta coierat. Itaque statim post
» eum nuntium per præconem edixit vt omnes Corinthiæ
» mulieres ad Iunonis templum prodirent. Eò, tanquam ad
» diem festum, quam ornatissimè poterant quum issent mu-
» lieres istæ, depositis clàm satellitibus, eas omnes sine discri-
» mine exuit, ingenuas pariter & ancillas, atque *eas vestes*
» ad foueam comportatas Melissam precando cremauit.
» Hæc vbi fecit, & nuntios iterum eosdem misit, tunc ei Me-
» lissæ idolum, *hoc est manis imago*, exposuit vbinam depo-
» situm hospitis collocasset. Huiusmodi est tyrannis, Lace-
» dæmonij, vobis, & talium operum. Eoque nos Corinthios
» cum magna admiratio cepit simulatque vidimus vos ac-
» cersisse Hippiam, tum verò maior nunc dum ista dicitis.
» Propterea deos Græcorum inuocantes [1] testamur apud
» vos, ne velitis tyrannides in ciuitatibus constituere, quas
» non extinguitis, sed excitatis præter æquitatem, dum Hip-
» piam reducitis, in quo scitote Corinthios vobis non assen-
» suros. Hæc Sosicles Corinthiorum legatus. Quem excipi-
ens Hippias, eosdem quos ille deos inuocando dixit, cum
cæteros, tum præcipuè Corinthios desideraturos Pisistra
tidas, [2] quum venissent dies quibus expiare se ab Athenien-
sibus nequirent. Hactenus respondit Hippias, quoniam
oracula illa ipse præ cæteris nota haberet. Cæteri socij, qui
antea silentium tenuerant, audito Sosicle, liberius pro se
quisque in vocem erumpentes, accedere sententiæ Corin-
thiorum, obtestarique Lacedæmonios nequid agerent
noui aduersus Græcam ciuitatem. Ita ab ea re cessatum est.

Hippias illinc profectus, offerente sibi Amynta Mace-
done Anthemuntem, & Thessalis Iolchon, neutrum acci-
pere voluit, sed rursus ad Sigeum concessit, quod armis
Pisistratus, à Mitylenæis eripuerat. Eoque capto, tyrannum
ibi cōstituerat Hegesistratum, filium nothum ex muliere
Argiua, qui tamen, qui à Pisistrato acceperat, non tenuit
143 sine prælio. nam diu inter Mitylenæos ac Athenienses pu-

1 Obtestamur vos ne tyrannides in ciuitatib. constituatis. Atq; adeò, nisi ab incepto desistatis, sed Hippiā contra ius & æquum reducere conemini, scitote nō approbaturos vestrū hoc factū Corinthios.

2 Vbi venissent stati dies quibus futurū esset vt illos angerent Athenienses. *Sed ἀνιᾶσθαι suspectum reddit uel ipsa Valla interpretatio.*

gnatum est, hos ex oppido Achilleo, illos è Sigeo prodeuntes: hos repetentes regiones, illos refellentes hac ratione, quòd dicerent nihilo magis iuris esse Æolibus in agrum Iliensem, quàm sibi ac cæteris Græcis qui Menelao in raptu Helenes operam nauassent. His assidue bellantibus, cum alia in prælijs gesta sunt, tum illud, quòd Alcæus poeta in prælio quod collatis signis gerebatur, vincentibus Atheniensibus ipse quidem fugæ se mãdans euasit: sed armis eius potiti sunt Athenienses, quæ apud templum Mineruæ in Sigeo suspenderunt. Hanc rem Alcæus carmini mandans, in Mitylenen reposuit, indicans Melanippo sodali suam calamitatem. Mitylenæos tamen atque Athenienses reduxit in gratiam Periander Cypseli filius, qui delectus arbiter, ita eos reconciliauit, vt vtriq; ea colerent quæ haberent. Atque hoc modo Sigeum factum est Atheniensium. Hippias, posteaquam Lacedæmone in Asiam abijt, cuncta agitabat, insimulando Athenienses apud Artaphernem, atq; omnem operam dando vt Athenę in illius ac Darij venirent potestatem. Quæ agitare Hippiam quum accepissent Athenienses, mittũt Sardis nuntios ad dissuadendum Persis fidem habere exulibus Atheniensibus. Sed Artaphernes iubere Athenienses (si salui esse vellent) rursus Hippiam recipere: Athenienses eam conditionem recusare, & malle professi esse Persarũ hostes. Dum ita apud Persas insimulantur, atq; ita animati sunt Athenienses eã conditionem recusare, hoc interim tempore Milesius Aristagoras à Cleomene Lacedæmonio reiectus è Sparta Athenas venit. nam ea ciuitas inter cæteras præpollebat. [1] Ad quam ciuitatem vbi venit Aristagoras, eadem quæ in Sparta, commemorauit de commodis quæ essent in Asia, deque Persico bello, quòd neque scutum neque lanceam in vsu haberent, [2] facilesq; essent ad capiendũ. Hæc ille referens, ea quoq; addebat, Milesios esse Atheniensium colonos, quos ęquum esset ab eis liberari qui multum pollerent. Deniq; nihil non pollicebatur, omnibus precibus obsecrans quod tantopere cupiebat, donec eos induxit. Facilius [3] enim ei visum est multos decipere quàm vnum: qui si Cleomenem solum fallere non potuit, id tamẽ in triginta millibus Atheniensium effecit. Itaq; Athenienses persuasi, de-

1 Quum autem ad plebẽ accessisset Aristag.

2 Expugnariq; facilè possent.

3 Esse videtur mult. decip. q. vn. si Cleom. quidẽ Lacedæmonium solum fall.

ſi,decreuere viginti naues Ionibus auxilio mittendas, Melanthio illis præfecto, viro inter populares omni in reſpectato. Hæc claſſis initium malorum extitit Græcis pariter & barbaris. ante cuius egreſſum Ariſtagoras reuectus Miletum, excogitauit conſilium quod in nullam Ionum vtilitatem erat redundaturum. quanquam ne ille quidem hac ratione faciebat, ſed vt regi Dario moleſtiam afferret. Etenim miſit quendam in Phrygiam ad Pæones qui à flumine Strymone in captiuitatem abducti à Megabyzo erant, locum atq; vicum per ſeſe incolentes: ad quos vt peruenit nuntius, ita verba fecit, Viri Pæones, miſit me Ariſtagoras Mileti tyrannus [1] ad oſtendendam vobis (ſi obtemperare velitis) ſalutẽ. Nunc enim cuncta Ionia ab rege defecit, [2] eademq; vobis præſtat facultatem ſalutis parandæ ad patriam veſtram: per vos quidem, vſq; ad mare, deinceps nobis iam curæ erit. His auditis Pæones magnam ſanè voluptatem acceperunt: ſumptiſq; liberis atq; vxoribus, ad mare fuga ſe proripuerunt: nonnullis eorum præ metu [3] illinc remeantibus. Vbi ad mare peruenere, illinc in Chium tranſmiſere. quò poſtquam applicuere, eorum veſtigia inſequutus adfuit ingens equitatus Perſarum: & quia eos aſſequi non potuit, miſit in Chium ad illos vt eodem redirent. Cuius oratione repudiata, à Chijs ſunt in Leſbũ tranſportati, mox à Leſbijs in Doriſcum, vnde terreſtri itinere ſe in Pæoniam receperũt. Poſt hæc ad Ariſtagoram Athenienſes viginti cum nauibus venere, ducentes vnà quinq; triremes Eretriorum, qui non Athenienſium gratia commilitium præſtabant, ſed debitam ipſis Mileſijs gratiam reddebant. Nam Mileſij aliquando [4] pro Eretrijs in bello Chalcidenſi præſtiterant, quum Samij contra Eretrios atq; Mileſios Chalcidenſibus opem tuliſſent. Ariſtagoras, vbi iſti atq; alij ſocij adfuere, expeditionem fecit aduerſus Sardis, non tamen ipſe proficiſcens, ſed Mileti remanens, præfectis alijs ducibus Mileſiorum; fratre ſuo Charopino, & cæterorum ciuium Hermophanto. Hac claſſe Iones vbi peruenere Epheſum, relictis nauibus apud Coreſum, quod eſt agri Epheſij, ipſi cum ingenti manu, ſumptis viæ ducibus Epheſijs, ad ſuperiora tendebant, ſecundum flumen Cayſtrum tenentes iter. Illinc ſuperato Tmolo

1 Salutare conſilium vobis daturum.

2 Vobiſq; iã licet incolumes in patriã reuerti: vobis quidẽ ad mare vſq;: quod autem a mari eſt, nobis curæ erit. *Q. d. Veſtrum eſt operam dare vt ad mare vos recipiatis, eò quum veneritis, quod iter tenere debeatis, curæ nobis erit.*

3 Illic remanentibus.

4 Eretrios in bello aduerſus Chalcidenſes adiuuerant.

Sardis adueniunt, casq;, [1] occurrente nemine, capiunt, omniaq; eius vrbis loca, præter arcem, quam Artaphernes ipse tutabatur, habens non exiguas virorum copias: [2] quæ res fuit impedimento quominus qui ingressi erant vrbem, diriperent. Erant Sardibus domus pleræq; arundinaceæ: quæ autem lateritiæ, tamen ex arundinibus lacunaria habebant. harum vnam quidam è militibus quum incendisset, repentè ignis è domo in domum elapsus totam vrbem absumpsit. Ardente vrbe, & vastante iam extrema incendio, nec habente regressum, Lydi & Persarum quicunq; in vrbe erant, vndiq; circumuenti, ex vrbe in forũ confluunt, & ad amnem Pactolum, qui medium forum interfluens, ramenta auri è Tmolo illis defert, deinde flumini Hermo immiscetur, & ille mari. Ad hunc amnem & ad hoc forum conglobati Lydi pariter & Persæ sese defendere adigebantur. Iones, videntes hostium alios sese tutantes, alios magna multitudine se obuiã ferentes, metu perculsi, ad montem qui dicitur Tmolus sese recipiunt, atq; illinc noctu ad naues. Crematis Sardibus, deflagrauit vnà templum Cybeles indigenæ deæ: cuius prætextu postea Persæ templa quæ in Græcia erant cremauerunt. Hoc vbi Persæ qui intra Halyn domicilia habebant, resciuerunt, tunc verò ad ferendam Lydis opem conuenerunt: nec adepti Sardibus Iones iam illinc profectos, eadem via insequuti, comperiũt Ephesi: congressiq; cum illis ex aduerso instructis, in fugam eos vertunt, multosq; occidunt, & in his cum alios illustres viros, tum EValcidem Eretriorum ducem, qui donatus laurea in certaminibus fuerat, & à Simonide Ceo maiorẽ in modum celebratus. Ex ea pugna qui euasere, per vrbes fuere dissipati. Et tunc quidem ita dimicatum est. Atheniẽses autem, post hæc desertis prorsus Ionibus, etsi per nuntios Aristagoræ magnopere rogabantur, negauerunt se auxilio futuros. Quorum societate fraudati Iones, tamen quoniam ista aduersus Darium egerãt, nihilo segnius bellum aduersus regem parabant: Hellespontumq; inuecti, Byzantium ac cæteras circa vrbes in suam potestatem redegerunt. Inde euecti magnam Cariæ partem in belli societatem asciuerunt. Nam Caunus, quę prius societatem facere recusauerat, vbi Sardis conflagrarunt, & ipsa Ionibus accessit:

144

1 Repugnãte nemine.

2 Ne autem vrbem hanc à se captam diriperent hoc obstitit: *quod sequitur videlicet. at Valla iunxit præcedẽtibus hæc, τὸ δὲ μὴ λεηλατῆσαι, &c.*

accessit: Cyprij quoq; omnes vltrò, exceptis Amathusijs, accesserunt. Defecerunt autem Cyprij à Medis in hunc modum: Erat Onesilus quidam Gorgi Salaminiorum regis frater, natu minor, Chersis filius, Siromi nepos, EVelthontis pronepos. hic vir, quum sæpenumero antea Gorgum solicitasset ad rebellandum ab rege, tunc audiens Ionas rebellasse, vehementius vrgere hominem institit. In quo quia nihil proficiebat, obseruato tempore dum Gorgus oppidum egrederetur vnà cum suis [1] militibus, eum portis exclusit. Gorgus oppido exutus, ad Medos transfugit: eo potitus Onesilus omnibus Cyprijs vt rebellarent suadebat: persuasis cæteris, Amathusios rebellare abnuentes obsidione circumdedit. Dum hic Amathuntem obsidet, Darius, vt ei nuntiatum est Sardis captas incensásq; ab Atheniensibus atq; Ionibus, & huius comparandæ classis atq; rei cõtexendæ fuisse authorem Aristagoram Milesium, fertur, [2] quumprimum hæc audiuit, dixisse Iones nihil fecisse: probè sciens non fuisse illos præ contemptu sui rebellaturos: deinde interrogasse quínam essent Athenienses. Id quum audisset, tum arcum poposcisse, eoq; sumpto, sagittã quam imposuerat, in cœlum excussisse: & ea in aerem excussa, dixisse, O Iupiter, contingat mihi vt Athenienses vlciscar. Atq; hæc loquutus, cuidam famulorum præcepisse vt sibi semper apposita cœna, ter diceret, Here, memento Atheniensium. Et quum hoc præcepisset, accito ad suum conspectum Histiæo Milesio, [3] quem ipse diu distinuerat, ita eum fuisse alloquutus, Audio Histiæe procuratorem tuum, cui tu Miletum demandasti, nouas aduersum me res esse molitum. viris enim ex altera continente persuasit vt Iones sequerentur, (qui mihi commissorũ pœnas dabunt) eosq; induxit ad me Sardibus priuandum. Num igitur videntur hæc tibi bene habere? quorum quídnam sine tuis consilijs actum est? Proinde vide ne rursus teipsum in culpam induas. Ad hæc Histiæus, Quódnam, inquit, rex protulisti verbum? méne consulere rem quæ tibi sit quippiam siue multum siue parũ molestiæ allatura? Quid mihi quærens ista facerem? aut cuius rei indigens? cui omnia adsunt quæ tibi? quem tu omnium consiliorum tuorum communione dignaris? Quòd si istud quod ais egit procurator meus,

1 *Legit* στρατιώτῃσι *pro* στασιώτῃσι.

2 Vbi hæc audiuit, Iones contempsisse, *vel nihil fecisse*, quippe qui nõ impunitam illorum fore rebellionem sciret. deinde interr.

3 Quem à longo iam tẽpore detinebat. *Vel, retinebat.*

[1] Sed ego prorsus fidē his verbis abrogo, Milesſ.

ſic habeto, id eum feciſſe ſuo conſilio. [1] Principio rationē
iſtam non admitto, Mileſios ac meum procuratorē quippiam
rerum nouarum feciſſe aduerſus ſtatum tuum: ſiquid
tamen huiuſmodi faciunt, & tu id quod eſt audiſti, rex, intellige
quid rei egeris quòd me à mari ablegandum putaſti.
nam Iones id agere aggreſſi ſunt poſtquam ego ex ipſorum
conſpectu ſum amotus, cuius aggrediendi iampridem
libidine tenebantur: quod ſi ego in Ionia fuiſſem,
nulla profectò ſe ciuitas commouiſſet. Proinde nunc properè
dimitte me vt in Ioniam contendā, illic omnia negotia
tibi in integrū reſtituturus, & hunc Mileti procuratorem,
harum rerum machinatorem, in tuam poteſtatem
redacturus. Hæc, quum ex animi tui ſententia confecero,
iuro per deos regios me non prius exuturum hanc veſtem,
qua indutus in Ioniam deſcendam, quàm Sardiniam inſulam
maximam tibi tributariam reddam. Hæc Hiſtiæus 145
fallendi gratia dicebat. quibus perſuaſus Darius, hominem
dimiſit, præcipiens vt poſteaquam ea quæ ſpoponderat
præſtitiſſet, ad ſe Suſa reuerteretur. Dum nuntius de Sardibus
ad regem venit, Dariusq́ue illam rem arcu fecit, & Hiſtiæum
eſt alloquutus, Hiſtiæusq́ue ab eo dimiſſus ad mare
ſe contulit, hoc interea omni tempore hæc geſta ſunt: Oneſilo
Salaminio Amathuſios obſidenti nuntius affertur
[2] Artybium virum inter Perſas eximium cum magna vi
Perſarum curſum tenere in Cyprum. Quo accepto, Oneſilus
legatos paſſim in Ioniam dimittit ad Iones euocandos:
qui nō diu in deliberando cunctati, cum magna claſſe
ad eum ſe contulerunt. Et quum Cyprum tenuiſſent, Perſæ
nauibus è Cilicia traiecerunt, terreſtriq́ue itinere Salaminem
contenderunt, Phœnicibus claſſe circumeuntibus
promontorium quæ Claues Cypri vocantur. His ea facientibus,
Cyprij tyranni conuocatis Ionum ducibus dixere,
Viri Iones, vobis nos Cyprij optionem damus cum vtris
dimicare velitis, cum Perſis, an cum Phœnicibus. Si terra
mauultis cum Perſis acie confligere, iam tempus eſt è
nauibus egrediendi, & in acie ſtandi, vt nos veſtras ingreſſi
naues, cum Phœnicibus dimicemus: ſin cum Phœnicibus
fortunam tentare mauultis, facite. quoniam alterutrum
opus eſt eligatis, vt quantum in nobis ſitum eſt, Ionia

[2] Artybium Perſam cū numeroſa manu Perſica, Cyprum aduentare. *Ad verbum, Expectari in Cyprū. Id eſt, Eius in Cyprum aduentū expectari. Valla autem hic προσδόκιμον cū δόκιμον confudit.*

atque

» atque Cyprus in libertatem vindicentur. Ad hæc Iones
» Commune, inquiunt, Ioniæ concilium nos misit ad mare
» tutandum, non ad naues tradendas, quò ipsi cum Persis in
» terra confligeremus. [1] Itaque vbicunque quidem colloca-
» bimur, vt operam nauemus enitemur: vos verò debetis
» qualia ab imperantibus Medis passi estis reminiscentes, vi-
» ros egregios vos ostendere. Hæc Iones responderunt. Post
hæc Persis in campum Salaminium tendentibus, Cyprij
reges aduersus alios hostes constituerunt alios Cyprios:
aduersus Persas, optimum quenque Salaminiorum ac So-
liensium. aduersus Artybium Persarum ducem Onesilus
vltro constitit. Insidebat Artybius equo in armatum eri-
gere se docto. Quod audiens Onesilus, ad satellitem suum
(erat enim ei satelles sanè quàm peritus rei bellicæ, & alio-
» qui [2] solertiæ plenus.) Audio, inquit, Artybij equum edo-
» ctum se erigere, & pedibus simul atq; ore [3] eum in quem
» agitur, perficere: proinde tu properè inita ratione dicito v-
» trum malis obseruare, equúmne tibi feriendum, an ipsum
» Artybium. Ad quem seruus suus, Ego verò, inquit, rex, pa-
» ratus sum & vtrunq; & alterutrū, & omnino quicquid im-
» peraueris, facere. promā tamen quod rebus tuis esse condu-
» cibilius sentiam, regem ac ducē oportere cum rege ac duce
» certare. siue enim talē occidas, decori tibi fore: siue (quod
» secundū est) à tali occidaris, (quod absit) dimidiū mali esse.
» nos verò famulos cum famulis hostium debere confligere.
» Nam quod ad equum attinet, non est causa cur eius artifi-
» cium extimescas. recipio enim tibi eum posthac aduersus
» neminem se erecturū. Hæc illo loquuto, mox exercitus cō-
flixere terrestres naualesq;. & classe quidem Iones eo die
strenuè pugnantes superauere Phœnices: Samiorum tamē
præcipua virtus extitit. In terra autem, vbi concursum est,
dum acies dimicant, circa imperatores hoc actum est: Vbi
Artybius equo cui insidebat in Onesilū inuectus est, One-
silus (vti cōuenerat cū satellite) ipse inuadentē Artybiū ferit,
eius satelles sublatos equi pedes in Onesili scutū eos iactā-
tis, *falce percutiens* abscidit. quo ictu Artybius Persarū im-
perator illic vnà cū equo corruit. Cæteris aūt pugnādo occu
patis, Stesenor Curij tyrānus, nō parū circa se copiarū habēs
prodidit socios Curiēses. (hi Argiuorū coloni dicūtur esse.)

1 Nos itaq; vbi collocati sumus, vt oper. *Vel, In munere quod nobis iniunctum est.*

2 Audaciæ plenus. *Vel, Animosus. Vel, Magnos spiritus gerens. Sed rectius λήματος quàm λήμματος.*

3 Eum in quem impetū faciat, interficere. *Vel, Eum in quem feratur, aut insurgat, conficere. quod melius respondet verbo κατεργάζεσθαι.*

Post horum proditionem, statim Salaminij, qui curribus vehebantur, idem fecere. quo ex facto Persæ Cyprijs superiores extitere. Horum acie in fugam versa, cum alij multi occubuere, tum verò Onesilus Chersis filius, qui Cyprios ad defectionem induxerat, & Soliorum rex Aristocyprus Philocypri filius, eius, inquam, Philocypri quem Solon Atheniensis Cyprum profectus inter tyrannos maximè versibus celebrauit. Onesili caput Amathusij, quoniam ipsos obsederat, excisum in oppidum retulerunt, ac supra portas suspenderunt. Quod suspensum quum iam exinanitū esset, ingressum apum examen fauo refersit. ea de re oraculū Amathusijs (nam oraculum consuluere) redditum est vt depositum caput humarent, Onesiloq; quotannis tanquā heroi sacrificarent. hoc facientibus, melius cum eis actum iri. quod Amathusij ad meam vsq; memoriam faciebant. Iones, & alij qui ad Cyprum pugna nauali dimicauerant, vbi didicere res Onesili perditas, & cæteras Cypriorum vrbes obsessas præter Salaminem, eam autem Gorgo pristino regi Salaminios restituisse, in Ioniam redire maturauerūt. Ciuitatum autem Cypriarum diutissimè obsidionem Soli pertulit, sed eam Persæ quinto mense quàm obsidere cœperūt, circum suffosso muro expugnauerunt. Ita Cyprij, quum annum liberi fuissent, denuò in seruitutem sunt redacti. At Daurises, qui filiam Darij in matrimonium habebat, Hymeesq; & Otanes, atq; alij Persarum duces, & ipsi filias Darij in matrimonio habentes, persequuti eos Iones qui aduersus Sardis expeditionem fecerant, postquam in naues repulerunt prælio victos, dehinc inter se partiti sunt vrbes quas expugnarant. Daurises quidem conuersus ad vrbes in Hellesponto sitas, cepit Dardanon, cepit Abydum & Percotem, Lampsacum & Pæson, singulas diebus singulis. Cui à Pæso ad vrbem Parion contendenti nuntius adfertur, Cares cum Ionibus sentientes, à Persis defecisse. igitur conuerso itinere ex Hellesponto aduersus Cariam copias duxit. Sed antequam perueniret, de eius aduentu certiores facti Carij, ad columnas quæ albæ dicuntur, conueniunt, atq; ad amnem Marsyam, qui ex Hydriade regione defluit in Mæandrum. Ibi coactis Carijs, multę sunt à multis dictæ sententiæ: sed optima omniū, meo iudicio, à [a] Pixodora

146

[a] Pixodaro.

xodora Mausoli filio, viro Cindyensi, qui Syennesis Ciliců regis filiam in matrimonio habebat. Ab hoc sententia dicebatur vt transmisso Mæandro Cares flumen à tergo habentes, ita demum cum hoste congrederentur, vt sublata spe retrò fugiendi, atq; ibidem manere coacti, redderentur [1] meliores quàm natura essent. Verùm hæc sententia non peruicit, sed illa, vt Persis potius à tergo Mæander esset, vt si Persæ fugam facientes euaderent, tamen in flumen incidentes, abire non possent. Post hęc quum adessent Persæ, ac Mærandrum transissent, ibi super amnem Marsyam Cares prælium cőseruere cum Persis acre atq; diuturnum: ad postremum præ multitudine hostium terga vertunt. Quo in prælio, Persarum cecidere duo millia, Carum decem millia. ex quibus qui effugerunt, ad Labranda in Iouis militaris templum se receperunt, in magnum atq; sacrum lucum platanorum. Soli autem ex ijs quos nouimus, Cares sunt qui Ioui militari hostias offerant. Huc Cares quum se recepissent, de salute consultabant, vtrű sese Persis dedere, an Asiam penitus relinquere satius esset. De hac re consultantibus, subsidio venere Milesij cum socijs. Ibi Cares immutata priori voluntate, rursus ad bellum instaurandum animantur, & cum inuadentibus Persis concurrunt: & quum diutius quàm prius dimicatum esset, fugantur, multis cæsis, Milesiorum præcipuè. Post acceptam calamitatem hanc Cares copijs reparatis [2] repugnauerunt. Audientes enim vrbes suas inuasum iri à Persis, insidias illis in via quæ in Mylassa fert collocauerunt, authore Heraclide Ibanolio viro Mylassensi. In eas insidias Persæ noctu incidentes, obtruncati sunt cum ducibus suis Daurise & Amorge & Sisamace, necnon Myrse Gygis filio. Hunc in modum interiere hi Persæ. Hymees autem (qui & ipse erat ex insequentibus Iones qui aduersus Sardis militauerant) ad Propontidem conuersus cepit Cion Mysiam. Hac expugnata, audiens Daurisem relicto Hellesponto tendere aduersus Cariam, omissa Propontide, in Hellespontum duxit exercitum, cepitq; Æoles omnes qui oram Iliadem incolunt. cepit item Gergithas [3] qui à priscis Teucris relicti fuerant. Et ipse quidem Hymees, quum has gentes cepisset, morbo decessit Troade: & hic quidem ita mortẽ obijt.

1 Fortiores. *Vel, magis strenui.*

2 *Pro, Pugnă instaurarunt. Vel, Denuo pugnarunt.*

3 Qui ex priscis T. rel. fuerant. *Vel, remanserant.*

Artaphernes autem Sardium præfectus, & Otanes tertius dux, aduersus Ioniam confinemq; Æolidem delecti imperatores. cepere ex Ionia quidem Clazomenas, ex Æolia verò Cumam. Quibus oppidis captis, Aristagoras Milesius, vbi hoc accepit, non erat compos mentis, vt qui perturbasset Ioniam, & magna negotia confudisset. Itaq; cernens hæc, vbi constitit ei rem effici non posse, nec Darium regem superari, de fugiendo deliberabat, conuocatisq; suæ factionis hominibus, [1] consulebat satius fore eis, si Mileto expellerentur, in septentrionalia loca aliqua profugere, ducentes coloniam vel in Sardiniam vel in Myrcinum Edonum, quam Histiæus, à Dario ea donatus, mœnibus struxerat. Hæc Aristagoras percontabatur. Verùm Hecatæus Hegesandri filius, [2] vir logopœos, negabat coloniam alterutrò deducendam: sed, si Mileto eijcerentur, mœnia in Lero insula ædificanda, atq; illic quiescendum: deinde illinc Miletum esse remeandum. Hoc consulebat Hecatæus. Sed Aristagoras, cuius sententia præcipuè erat abeundi in Myrcinum, demandata [3] Mileto Pythagoræ filio viro inter populares probato procuratione Mileti, ipse sumptis secum omnibus voluntarijs in Thraciam nauigauit, regionemq; obtinuit ad quam concesserat. Ex ea profectus, dum vrbẽ obsidet, tam ipse quàm eius exercitus à Thracibus, tametsi illinc accepta fide excedere volentibus, interemptus est.

1 *Cum eis* deliberabat, satius esse dicens perfugium aliquod se habere, si fortè Mileto expellerẽtur. ánne igitur se coloniam in Sard. an in Myrc. Edonorũ ducere oporteret, quã Hist. *Vbi autẽ Valla sua illa septentrionalia loca inuenerit non video, nisi ex* ὑπάρχοι *fecerit* ὑπάρκτιον.

2 Historicus.

3 *Mirum si Valla ita scriptum reliquit, vt Miletus viri illius sit nomẽ, quũ in nostris exempl. sit dũtaxat Pythagora.*

HERO-

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER SEXtus, qui inscribitur ERATO.

ARISTAGORAS quidem Ionicæ rebellionis author ita oppetijt. Histiæus autē Mileti tyrannus, [1] à Dario commeatū adeptus, Sardis venit. eò quum venisset è Susis, interrogatus est ab Artapherne Sardium præfecto, quidnam ei videretur Iones ad rebellandum induxisse: & quum negaret se id scire, quinimò mirari quod actum esset, tanquam eius rei prorsus ignarus, [2] Artaphernes, qui eum fuisse artificem comperisset, id ipsum intuens, inquit, Histiæe, sic res hæc se habet, Hunc calceum tu quidem consuisti, Aristagoras autem sibi induit. Hoc Artaphernes ad rebellionem pertinens dixit: quem Histiæus tanquam rei gnarum veritus, prima statim nocte fuga se ad mare proripuit, regem Darium frustratus, cui Sardiniam insulā maximam in illius potestatem redacturum se pollicitus, subijt primas partes Ionici belli aduersus Darium gerendi. Is quum in Chium transmisisset, à Chijs in vincula coniectus est, [3] exploratum habentibus eum à Dario illuc isse ad res nouas moliendas: sed vbi omnem cognouere rationem, quòd regi hostis esset, hominē soluerunt. Ibi interrogatus Histiæus ab Ionibus cur ita promptè Aristagoræ vt à rege deficeret [4] delegasset, & tāta clade Iones affecisset, [5] nō dixit causam penes illos meritò fuisse, sed regē Dariū constituisse, Phœnices è sedibus suis amotos in Ioniā transferre, & Iones in Phœnicen, & hac causa literas ea de re se misisse. *Quibus verbis*, [6] quū nihil omnino rex cōstituisset, ipse Iones terrefaciebat. Post hæc ad Persas qui Sardibus erāt, literas dat, tanquam secū antea de rebellione colloquutos: quas literas fecit per nuntiū quendā Hermippum Atarniteū. Eas Hermippus non ijs ad quos dabantur reddidit, sed Artapherni.

1 A Dario dimissus.

2 Artaphernes illū astutè respondere videns, dixit, vt qui veram defectionis causam compertam haberet.

3 Iudicantibus. *Vel, Existimantibus.*

4 Per literas, *vel per nūtios* suasisset, *aut imperasset.*

5 Veram causam illis minimè exposuit.

6 Quum rex hęc *facere* minimè deliberasset.

Ille, omnibus quæ agebantur cognitis, iubet Hermippum & eas reddere quibus Histiæus mittebat, & quæ vicissim à Persis ad Histiæum responderentur, sibi dare. Ita rebus palàm factis, Arthaphernes de multis Persarum supplicium sumpsit. Et Sardibus quidem tumultus extitit: Histięus autem hac spe lapsus, exoratis Chiis, Miletum reductus est. Sed Milesij, libenter etiam Aristagora liberati, nullo pacto animum inducebant ad alium tyrannum illuc recipiendum, vtpote gustata libertate. [1] Histiæus sub noctem conatus introire Miletum, à quodam Milesio in fœmore vulneratus est. Ita reiectus à patria sua, rursus se recepit in Chium: atque illinc, quoniam Chios ad tradendas sibi naues inducere non poterat, traiecit Mitylenen: [2] Lesbiisque vt sibi traderent naues persuasis, octo illorum triremibus armatis Byzantium remigauit. Ibique subsidens, nauigia quæ è Ponto prodibant intercipiebat, præter eorum qui se paratos obsequi sibi assentiebantur. Histiæo & Mitylenæis hæc agentibus, aduersus ipsam Miletum ingens exercitus hostium classiarius pariter & terrestris [3] in expedito erat. Duces enim Persarum coactis in vnum copiis cuncti in eā contendebant, minoris cętera oppida facientes. Inter classiarios promptissimi erant Phœnices, cum quibus militabant & Cyprij recens subacti, & Cilices, & Ægyptij. Hos aduersus Miletum & cæterā Ioniam venturos quum accepissent Iones, miserunt suos quique primores ad commune Græciæ consiliū. Quibus in eum locum coactis, atque deliberantibus, visum nullas debere terrestres copias aduersus Persas contrahi, [4] sed Milesios mœnia per seipsos pro viribus tutari, cæteros classem instruere nulla naui prætermissa. Instructaque classe, primo quoque tempore contractos apud Ladam ante Miletum pugna nauali decernere. Lada autem, parua quædam est insula, vrbi Milesiorum obiacens. Post hæc impletis nauibus Iones præstò fuerunt, comitantibus Æolibus [5] qui incolunt Lesbum: atq; ita aciem instruxerunt: Cornu quod erat aurorā versus, ipsi Milesij cum octoginta nauibus tenebant. His contigui Prienenses erant, duodecim cum nauibus: Miusij cum tribus nauibus. His contigui Teij, decem & septem cum nauibus: Chij cum centū. Vltra hos locati erant Erythræi

1 Atq; adeo Histiæus sub n.

2 Quumq; Lesbijs vt sibi naues darent persuasisset, hi triremes octo armarunt, quibus cum illo Byzantiū nauigarūt. Ibiq; subsidētes nauigia q. e. P. pr. intercipiebant, prætérquam eorum qui se Histięo paratos obsequi dicebant.

3 Expectabatur.

4 Sed è mœnibus Milesios hostiū impetum pro viribus propulsare: classem autē instruere, &c.

5 Quicunq; agrum Æolicum incolūt.

thræi & Phocenſes: Erythræi quidem, cum octo nauibus, Phocenſes verò cum tribus. Phocenſibus adhærebant Leſbij cum nauibus ſeptuaginta. Vltimo in loco erant Samij cum ſexaginta nauibus, tenentes cornu occaſum verſus. In ſumma, omnium numerus, trecentæ ſexaginta tres triremes. Tot fuere Ionicæ naues. Barbaræ verò, numero ſexcentæ: quæ vbi & ipſæ in agrum Mileſium venere, 148 omniſque ei peditatus adfuit, tum verò duces Perſarum audita multitudine nauium, iamdudum extimuerunt ne illos ſuperare, néve Miletum, niſi mari potiti eſſent, capere non poſſent, ſimulque ob id apud Darium adirent periculum pœnæ ſubeundæ. Hæc reputantes, contractis Ioniæ tyrannis, qui ab Ariſtagora Mileſio deiecti principatu, ad Medos perfugerant, & tunc aduerſus Miletum militabant, horum quicunque aderant conuocatis, ita » verba fecerunt, Viri Iones, [1] qui veſtrûm de domo regia » bene meritus eſt, nunc appareat. Suos enim populares » quiſque veſtrûm conetur abducere à reliquis ſocijs, eli» ciendo illos hac promiſſione, nihil eos quod rebellarint, » moleſtiæ ſenſuros, nullas eorum vel ſacras vel priuatas » ædes incenſum iri, nihil violentius quam antea paſſuros: » ſinminus iſta facere ſed omnino decernere prælio volu» erint, hæc eis damna dicite euentura, quæ certè euenient: » ipſos prælio victos in ſeruitutem rapiendos, liberos eo» rum à nobis caſtrandos, virgines in Bactra aſportan» das, terram aliis tradendam. Hæc loquutis Perſarum ducibus, Ionum tyranni ſub noctem ad ſuos quiſque populares denuntiatum miſerunt. Iones ad quos ij nuntij peruenerunt, contemnere hæc, nec animum ad proditionem faciendam inducere, ſibi quiſque ſoli illa à Perſis denuntiari exiſtimantes. Hoc, ſimulatque Miletum Perſæ applicuere, geſtum eſt. Mox quum ad Ladam Iones coacti eſſent, conciliaque haberentur, & aliæ ab aliis ſententiæ dicerentur, Dionyſius Phocenſis dux ita lo» quutus eſt, Quoniam in ſummo ancipiti res noſtræ ſunt, » viri Iones, vt aut liberi ſimus aut ſerui, & quidem tan» quam fugitiui, ſi vultis deuitare calamitates, ſubeundus » eſt vobis impræſentiarum labor: ita ſuperatis hoſtibus » liberi eſſe poteritis: ſin autem ignaui fueritis, & ab ordine

[1] Nunc extent alicuius veſtrûm in regiá domum beneficia.

recesseritis, nullam vestri spem habeo quominus pœnas regi rebellionis detis. Sed assentiamini mihi, & vosipsos mihi permittite, & ego, diis & æquo iuuantibus, recipio vobis aut non concursuros hostes, aut si concurrent, multo inferiores futuros. His auditis, Iones sese Dionysio permisere. Ille classem assiduè in cornua producens, vt remiges exerceret, subinde loca inter nauigandum variare cogitabat, quinetiam propugnatores armatos esse, & reliquum diei naues in ancoris stare: quotidie laborem Ionibus exhibens, ad septimum vsque diem obtemperantibus atque imperata facientibus. Post eum diem Iones, vtpote talium laborum insueti, tum defatigatione, tum soli afflictati, inter se dixere, Quo nos deorum offenso ista patimur? qui desipientes ac mente capti viro Phocensi superbo tres naues habenti, omnino nos permisimus, eumque toleramus? quos ille sumptos perdit intolerabilibus ærumnis? quorum multi in morbum inciderunt, multi idem passuri videntur. quibus satius est quiduis aliud quàm hæc mala pati, atque adeo seruitutem, [1] siqua futura est, expectare, quàm præsenti afflictari. Agite, huic ne deinceps obtemperemus. Hæc inter se loquutis, mox deinde nemo illi parere velle, sed tentoriis more militari in insula defixis frui vmbraculis, ac nolle naues ingredi, neque ad munia sua redire. Id animaduertentes Samiorum duces, & magnam Ionum confusionẽ, putauerunt sibi admittendam orationem Persarum, quam per nuntium aperuerat Æaces Sylosontis filius, rogans vt à sociis deficerent, quum præsertim non fieri posse videretur vt regis potentiam superarent, ac probè scirent, si præsentem Darij classem superassent, aliam quincuplo maiorem adfuturam. Nacti igitur occasionem, vbi primùm viderunt Iones negantes se in officio futuros, lucrifaciendam putauerunt suorum sacrorum atque priuatorum conseruationem. Æaces autem, cuius orationem admisere Samii, filius Sylosontis AEacis filii fuit, Sami tyrannus, ab Aristagora Milesio exutus principatu, quemadmodum alij Ioniæ tyranni. Itaque posteaquam Phœnices nauigare aduersus Iones cœperunt, Ionesque & ipsi naues in cornua digestas producere, ac propius ventum est, præliũq; consertum, tunc quinam Io-

nes

[1] Quantacunq; futura est.

nes ignaui, quíve egregij fuerint, haud queo pro comperto scribere, quia alius in alium reiicit culpam. Dicũtur tamen Samij, quemadmodum cum AEace composuerant, sublatis velis ex acie excessisse, Samumque abisse, præter decem naues, quarum trierarchi permanserunt dimicaruntq;, nolentes dicto audiẽtes esse suis ducibus. Quo ex facto commune Samiorum concilium eis donauit vt ipsorũ nomina à maioribus repetita, tãquam egregiorum virorum, in lapide scriberentur: extatque is lapis adhuc in foro. Lesbij videntes Samios qui iuxtà erant fugam capessere, idem fecere quod Samij. [1] Quum id pleriq; Ionum faceret, eorum qui pugnando perstitere, Chij præcipuè circumuenti sunt, & quia nolebãt perfidè agere, edita egregia opera oppressi. Qui (vt superius dictum est) centum naues quum præberent, singulas cum quadragenis propugnatoribus delectorum ciuium, etsi cernerent permultos sociorum esse proditores, tamen iniquè se facturos censuerunt si illorum similes essent: sed relicti cum paucis sociis discursando dimicauerũt, donec compluribus captis hostium nauibus, pluribus suarum amissis, cum cęteris in terram suam perfugerunt. Quorum verò naues inualidæ erant, quia laceratæ, iis Chij insequente hoste ad Mycalem fugientes, impactis terræ nauibus ac relictis, per continentem pedestre iter fecerunt. Et quum in agrum Ephesium ingressi essent, sub noctem ad vrbem contenderunt, quum illic à mulieribus sacra legiferę Cereris fierent. quos armatos Ephesij ingressos agrum suum videntes, quum de eis nihil audissent, suspicati fures esse & ad mulieres tendere, vniuersi ad vim arcendam procurrerunt, Chiosque interemerunt: & hi quidem hoc casu occiderunt. Dionysius autem Phocensis, posteaquam res Ionum accisas intellexit, captis tribus hostium nauibus, abiit non iam in agrum Phocensem, (probè sciens eum cum cætera Ionia direptum iri) sed vt erat, rectà contendit in Phœnicen: vbi nauibus onerariis spoliatis, raptaque ingenti pecunia, in Siciliam nauigauit: atque illinc prodeundo, latrocinia agitauit, in nullum quidem Græcorum, sed in Carthaginenses ac Tyrrhenos. At Persę, victis pugna nauali Ionibus, Miletum à terra atque mari obsederunt, suffossisque muris, & omni genere tormen-

149

1 Quin & Ionũ bona pars idẽ faciebat. Inter eos verò qui in pugna perstiterunt, Chij asperrimè tractati fuerunt, quippe qui egregia facinora ederẽt, nullumq; laborẽ detrectarent. Qui (vt sup.

torum admoto, eam [1] ab arce acceperunt sexto quàm rebellauerat Aristagoras anno, atque diripuerunt: vt defuncta sit ea calamitate quam oraculum prędixerat. Siquidem Argiuis apud Delphos de ciuitatis suæ salute consulentibus, oraculum promiscuum redditū est, quod in ipsos quidem Argiuos tēdebat, sed ex adiectione ad Milesios. Quod quatenus ad Argiuos pertinet, quum ad eum locum venerimus, referemus: quatenus autem ad Milesios, ita habet,

Tunc quoque commentrix operum Milete malorum, "
Permultis cœna et præstantia munera fies. "
Crinitisque pedes tua pluribus abluet vxor: "
Nostri erit ast aliis delubri cura gemellis. "

Hæc tunc Milesiis contigerunt, quum ex iis plerique viri à Persis, qui criniti erant, sunt cæsi, vxores ac liberi in prædam cesserunt, templumque quod erat in geminis, & delubrum, iuxta oraculum deflagrarunt. Pecuniarum autem quæ in hoc templo erant, sæpe alibi mentionem fecimus. Milesij conseruati à cæde, dehinc Susa perducti sunt, quos rex Darius nulla alia pœna afficiēs, collocauit in vrbe Amba ad mare quod rubrum vocatur sita, vbi fluuius Tigris eam præterfluens exit in mare. Agrum Milesium vrbi circumiectum atque planitiem ipsi Persæ obtinuere, montana Caribus Pedasensibus possidenda dederunt. [2] Hæc Milesiis à gente Persarum passis non reddiderunt vicem Sybaritæ, qui vrbe exuti Laon & Scidron incolebant. nam Sybari à Crotoniatis direpta, vniuersi Milesij qui puberes erant capita deraserunt, & ingentem luctum exhibuerunt. Ex omnibus enim ciuitatibus (quas nouimus) hæ præcipuè mutuo hospitio iungebantur. At non item Athenienses, sed Mileti expugnationem se permolestè tulisse cum aliis multis rebus declararunt, tum verò hac, quòd Phrynicho docente fabulā quam de Mileto direpta fecerat, theatrum illacrymauit, & Athenienses eum, quòd domestica mala refricuisset, mille drachmis mulctauerunt, adiecto interdicto nequis postea ea fabula vteretur. Et Miletus quidem [illegible]

Milesiis

1 Funditus euerterunt.

2 Milesiis autem in hunc modum à Persis affectis, Sybaritæ qui vrbe sua exacti Laon & Scidron incolebant, gratiam parem non rependerūt. Siquidē Sybari olim à Crotoniatis capta Milesij omnes puberes capita rasitare instituerunt, ingentemq; luctum præferre ob calamitatem Sybaritarum. Duæ enim illæ ciuitates omniū quas nouimus maximè inter se hospitio coniunctæ fuerunt. Non sic autem Athenienses vt Sybaritæ; qui quum manifesta alioquin indicia condolescentiæ multifariam eam ob causam dedissent, insuper Phrynicho tragœdiam de Mileto capta scribente per scenicosque edente, quum theatrum ipsum in lacrymas versum esset, ipsi Athenienses poematis authorem mille drachmis mulctarunt, tāquam proprias eorum calamitates commemorasset. *Ita Bud. hunc locum interpret.*

Milesiis desolata est. Samiis autem iis qui aliquid habebāt, adeo non id quod sui duces erga Medos fecerant, probabatur, vt inito secundum pugnam naualem consilio, visum sit, priusquam eò tyrannus Æaces veniret, in coloniam proficisci, ne manentes & Medis seruirent & Æaci. Etenim per hoc idem tempus Zanclæi (qui sunt Sicilienses) missis in Ioniam nuntiis, solicitabant Iones ad Pulchrum littus, cupientes illic vrbem Ionum condere. Hoc autem littus quod Pulchrum dicitur, Siculorum quidem est, sed ad Tyrrheniam Siciliæ vergit. His ergo solicitantibus, soli ex Ionibus Samii cum iis qui effugere Milesiis eò concessêrunt. Quibus in Siciliam tendentibus, iamque appulsis Locros epizephyrios, hoc rei contigit, vt interea Zanclæi vnà cum suo rege (cui nomen erat Scythes) obsiderent vrbem Siculorum, vt eam expugnarent. Idque quum audisset Anaxileus tyrannus Rheginus, quòd erat Zanclæorum hostis, adiens Samios, suasit satius esse vt Pulchrum littus, ad quod nauigabant, valere sinerent, & Zanclam occuparent viris desertam. Samij persuasi Zanclam occuparūt. Id Zanclæi quum audissent, vrbi suæ suppetias ferunt, aduocato Hippocrate Gelæ tyranno. erat enim is eorum socius. Qui postea quam ad illos iuuandos cum exercitu venit, Scythæ Zanclæorum monarcho, tanquam vrbis desertori, & fratri eius Pythogeni vincula indidit, eosque in oppidum Inycum relegauit: at cæteros Zanclæos Samiis (cum quibus
150 publicè loquutus fuerat) dato & accepto iureiurando, prodidit, pacta mercede vt [1] dimidium omnis prædæ vrbicæ atque captiuorum ipse haberet, item omnia quæ in agris essent: quanquam plerosque Zanclæorum titulo captiuorum in vinculis habebat, [2] quorum summos quosque trecentos Samiis occidendos tradidit: quod tamen illi facere noluerunt. Cæterùm Scythes Zanclæorum monarchus ex Inyco profugit in Himeram, atque illinc transmisit in Asiam, ascenditque ad Darium regem: quem Darius iustissimum virorum omnium censuit qui è Græcia ad se ascendissent. nam quum exorato rege in Siciliam abiisset, rursus è Sicilia ad regem rediit: donec natu grandior ac [3] beatus apud Persas excessit è vita. Samij itaque Medis liberati, Zāclam vrbem pulcherrimam nullo negotio adepti sunt.

1 Dimidium totius supellectilis & mancipiorum quę in vrbe essent, ipse hab.

2 Ex quibus Zanclæis trecentos qui primores inter suos erāt.

3 Prædiues.

Cæterùm post nauale prælium pro Mileto gestum, Phœnices iubentibus Persis AEacem Sylosontis filium tanquam de ipsis bene meritum, & qui egregiam operam nauasset, Samum reduxerunt. Quæ ciuitas, sola ex omnibus quæ à Dario rebellauerant, ea fuit cuius neque vrbs neque templa incenderentur, quòd in pugna nauali à sociis defecisset. Statim expugnata Mileto Persæ Cariam cepere, ciuitatibus partim se vltrò dedentibus, partim vi adactis. Et hæc quidem ita gesta sunt. Histiæo autem Milesio, dum circa Byzantium agit, & Ionum onerarias naues quæ è Ponto cursum tenebant, intercipit, affertur nuntius de rebus ad Miletum gestis. itaq; negotijs ad Hellespontum pertinentibus Bisaltæ Apollophanis filio Abydeno delegatis, ipse habens Lesbios Chium nauigat, & apud locum quendam agri Chij quem vocant Concaua regionis, quòd ab eius præsidio non reciperetur, congressus, per multos eorum interfecit: simulq; cæteros Chios, vtpote ex pugna nauali malè affectos, subegit, quodã ex eorũ oppidulo cum Lesbijs progrediens. Sed videlicet quoties ingentes sunt euenturæ calamitates vel ciuitati vel nationi, solent signis prænuntiari. etenim Chijs ante hanc cladem ingentia signa contigerant: vnum, quòd ex choro centum iuuenum quos miserant Delphos, duo omnino rediere, nonagintaocto pestilentia absumptis: alterum, quòd sub idem tempus, paulò ante naualem pugnam, tectum supra pueros literas discentes corruit, ita vt ex centum viginti pueris vnus omnino euaserit. hæc eis signa deus præmonstrauit. Post hæc excepit pugna naualis, quæ ciuitatem in genua deiecit. Accessit ad cladem naualis pugnæ Histiæus cum Lesbijs, qui [1] Chios iam exhaustos facilè ad excidium deduxit. Histiæus autem illinc cum multa Ionum & AEolum copia aduersus Thasum contendit. Cui Thasum obsidenti quum esset nuntiatum Phœnices à Mileto in reliquam Ioniam profectos esse, Thasum inexpugnatam reliquit, atque in Lesbum traiecit cum omnibus copiis: & illinc, [2] quòd copias suas formidabat, traiicit in prouinciam Atarnis, tanquam frumẽtandi gratia tam illinc, quàm ex agro Caico qui erat Mysorum. Erat in his locis fortè Harpagus, vir Persa, non parui exercitus dux,

1 Chios iam malis confectos facilè subegit.

2 Quòd eius copiæ sibi metuerent.

dux: qui cum Histiæo egresso in terram, certamine commisso, & ipsum Histiæum viuum cepit, & maiorem exercitus eius partem occidit. hũc autem in modum captus est Histiæus: Dum Græci cum Persis pugnarẽt apud Malenam regionis Atarnitidis, ac diu perstarẽt, mox equitatus emissus in Græcos impetum dedit. quo ex facto versis in fugam Græcis, Histięus haud credens ob pręsentem noxam se interfectum iri ab rege, ob quãdam vitæ cupiditatem captus est: qui vt fugiens capiebatur à quodam Persa, vtq; ab eodem erat transfodiendus, sese Milesium Histięum esse, lingua Persica vtens indicauit. Quem opinor, si seruatus ad regem Darium perductus fuisset, nihil tale fuisse passurum, [1] remissa ei à Dario culpa: nunc, ne id contingeret, néve fuga elapsus apud regem magnus rursus existeret, Artaphernes Sardium prætor & Harpagus qui ceperant eum, Sardis perductum, in crucem sustulerunt, *tamen truncum. nam* caput sale conditum Susa ad regem Darium detulerunt. Ea re audita Darius obiurgatis qui id fecerant, quòd hominẽ viuum in conspectum suum non adduxissent, iussit Histiæi caput eos elotum atq; obuolutũ sepelire, tanquam viri de ipso ac de Persis bene meriti. Ita res Histiæi se habuerunt. Persarum autem nauticæ copiæ circa Miletum hybernantes, altero à profectione anno haud difficulter insulas continenti adiacentes ceperunt, Chium, Lesbum, Tenedum: quarum insularum vt quanq; capiebant, [2] euerriculabant. Euerriculant autem hunc in modum: [3] Viri manum mutuò tangentes, à mari aquilonari ad australe pertranseunt: post hæc omnem insulam peragrant, venando homines. Ceperunt quoque in continente vrbes Iades eadem ratione, præterquam quòd non euerriculabant homines. neq; enim non poterant. Hîc autem non falsò cesserunt ea quæ duces Persarum minati sunt Ionibus, quum ex aduerso castra haberent: nam posteaquam potiti sunt vrbibus, formosissimos quosque puerorum seligentes ca-151 strauerunt, exectis testibus facientes eunuchos: virginesq; forma præstantissimas ad regem transportarunt: & super hæc, vrbes cum ipsis templis cremauerunt. Ita tertiò Iones sunt in seruitutem redacti, primùm à Lydis, bis deinceps à Persis. Profect⁹ ab Ionia naualis exercitus, omnia quæ ad

1 Sed Darium culpam ei fuisse remissurum.

2 Tanquam in sagenam includebant.

3 Vir manu viri prehensa. *i. Prehensis mutuò manibus. Gall. Se prenãs tous par la main.*

læuam ſunt in Helleſpontum nauigantibus, ſubegit. nam quæ ſunt ad dexteram, iam ſubacta erant à Perſis per continentem. Helleſponti autem hæc in Europa ſunt, Cherſoneſus, in qua frequentes ſunt vrbes, & Perinthus, & muri ſuper Thraciam, & Selymbria & Byzantium. Quorum Byzantij, & qui vlteriori in littore ſunt Chalcedonij, ne expectauerunt quidem aduentum Phœniciæ claſſis, ſed relictis ſuis vrbibus, in interiora Euxini ponti receſſerunt, ibique vrbem Meſambriam condiderunt. at Phœnices his vrbibus quas commemoraui incenſis, ad Prœconneſum & Artacen ſe conuertunt. Quibus & ipſis igni traditis, rurſus in Cherſoneſum reuehuntur, euerſuri cæteras vrbes quas ſuperiore acceſſu non euerterant. nam Cyzicum ab initio ne acceſſerant quidem, quòd ipſi Cyziceni, iam ante aduentum hunc claſſis Phœnicum ſub rege erant, quum ſe OEbari filio Megabyzi qui Daſcylij præſes erat, dediſſent. Cæteras Cherſoneſi vrbes (pręter Cardiam) Phœnices ſubegerunt: quarum vſque ad id tempus tyrannus erat Miltiades, filius Cimonis, nepos Steſageræ: cuius imperij author fuerat Miltiades Cypſeli filius, ad hunc modum: Dolonci Thraces qui Cherſoneſum hanc tenebant, quum ab Abſinthiis bello vexarentur, reges ſuos, vt de bello conſulerẽt, Delphos miſerunt. quibus Pythia reſpondit vt coloniæ in ſuam terram deducendæ eum authorem aſciſcerent qui primus eo templo abeuntes hoſpitio inuitaſſet. Dolonci ſacram viam ingreſſi, per Phocenſes atque Bœotios iter fecerunt. à quorum nemine inuitati, Athenas diuertunt. Ea tempeſtate Athenis omne quidem imperium tenebat Piſiſtratus, dominabatur tamen & Miltiades Cypſeli filius è familia [1] Tethrippotrophi, [2] ab Æaco & Ægina oriundus, nuper familia facta Athenienſi, cuius author extitit Philæus Æaci filius. Miltiades hic, vt ſedebat in domus ſuæ veſtibulo, cernens Doloncos prætereuntes, non illius loci veſtem gerentes, neq; tela, homines inclamauit: accedentibusque obtulit domicilium & hoſpitum congiarium. Illi in domum excepti & hoſpitaliter accepti, aperuerunt ei oraculum, preceſque addiderunt vt deo obſequeretur. Miltiades ea oratione audita, cõfeſtim perſuaſus eſt, vt qui pertæſus imperium Piſiſtrati cuperet illinc emigrare: protinusque

[1] *Vide quod paulo pòſt dicit de palma quam hic quadrigario curriculo reportauerat.* ibi enim eſt ὀλύμπια ἀνῃρηκὼς τεθρίππῳ, *vt hic* οἰκίης τεθριπποτρόφου. *quod (vt verba ſonant) ſignificat, Ex familia quadriiuges equos alẽte. vel, equos ad quadrigariũ curſum. Ex quo videtur voluiſſe lectores ſplendorem opulentiamq; domus colligere.*

[2] Longius quidem repetita origine ab Æaco & Ægina oriundus, at propius repetita, Athenienſis, quum Philæus Æaci filius, ex hac familia primus Athenienſis fuiſſet.

tinusque

tinusque Delphos se contulit oraculum consulturus nunquid faceret quod à Doloncis rogaretur. Iubente Pythia, ita Miltiades Cypseli filius, (qui quadrigario curriculo prius Olympiacam palmam reportauerat) vnà cum Doloncis nauigauit, assumptis Atheniensium voluntariis quibusque ad expeditionem ineundam; & vbi locum illum tenuit: ab iis qui se deduxerant, tyrannus creatus est. Is ante omnia Chersonesi isthmum, *id est breuem inter duo maria intercapedinem*, ab vrbe Cardia ad Pactyam muro præsepsit, ne ab Absinthiis regionē incursantibus infestari posset. sunt autem isthmi sex ac triginta stadia. ab hoc autem isthmo introrsus, omnis Chersonesus quadringentorum viginti stadiorum est longitudinis. Miltiades igitur, interseptis faucibus Chersonesi, atque hoc modo Absinthiis cohibitis, primis cæterorum Lampsacenis intulit bellum: illi dispositis insidiis eum viuum cepere. Ea re Crœsus Lydus audita (erat autē Crœso Miltiades charus) per nuntios Lampsacenis præcepit vt hominem missum facerent: alioqui se illos in morem pini extriturum cōminatus est. [1] Hac oratione nutantibus Lampsacenis, quid sibi vellet quod Crœsus minabatur se illos in morem pini extriturum, vix tandem quidam è maioribus natu intelligens, quid illud esset exposuit, inquiens pinum ex omnibus arboribus solam esse quæ excisa nullam sobolem remittat, sed prorsus emoriatur. Eapropter veriti Crœsum Lampsaceni, solutum Miltiadem remiserūt. Ita Miltiades ob Crœsum euasit: qui postea sine liberis moriens, imperium atque opes tradidit Stesagoræ, Cimonis sui è matre germani filio. Cui defuncto Chersonitæ vt mos est conditori vrbis, sacrificant, certamenque equestre ac gymnicum statuto tempore celebrant, in quo nulli Lampsacenorum certare permittitur. Durante autem cum Lampsacenis bello, contigit vt Stesagoras quoq; liberis orbus decederet, apud curiam percussus securi in capite à quodam qui se trāsfugam verbis simulabat, sed re ipsa [2] quàm hostis erat atrocior. Stesagora hunc in modum defuncto, tum Pisistratidę Miltiadem Cimonis filium fratrem defuncti, cum trireme ad suscipiendas in Chersoneso res dimiserunt: in quem etiam Athenis beneficia contulerant, tanquam non sanè conscij

1 Hac Valla nō è suo addidit. nam in vulgatis quidem edit. desunt, in vet. autem codic. leguntur hac verba, πλανωμένων δὲ Λαμψακηνῶν ἐν τοῖσι λόγοισι, τὸ θέλει τὸ ἔπος εἶναι τό σφι ἀπείλησε ὁ Κροῖσος, πίτυος τρόπον ἐκτρίψειν. qui error ex repetitione eiusdem verbi ἐκτρίψειν contigit, librarij oculis alterum transilientibus.

2 Hostis erat, & temerari⁹. *vel, & ita præcipitis. Ad verbum, Subferus dus.*

mortis Cimonis patris eius: de qua morte alio in libro qualis fuerit commemorabo. Miltiades vt venit in Chersonesum,[1] domi sese continebat, in honorem videlicet Stesagoræ fratris. Quod quum audissent Chersonitæ, vndique ex omnibus ciuitatibus principes congregati sunt ad lugendam cum Miltiade fratris necem. Hi postquam venerunt illuc, in vincula coniecti sunt, & Miltiades Chersonesum obtinuit,[2] conductis auxiliariis: filiamq; Olori regis Thraciæ Hegesipylam duxit vxorem.[3] Quem etsi nuper illuc profectum, tamen non mediocria, sed grauia sanè negotia exceperunt. nam tertio quàm hæc gesta sunt anno è Chersoneso profugit, non ausus expectare venientes Scythas Nomades: qui à rege Dario irritati, coactis copiis ad hanc vsque Chersonesum processerant. Illis digressis eum rursus Dolonci reduxere, tribus annis antequam aliis curis implicaretur. Tũc Phœnices apud Tenedum esse quum audisset, quinque cum triremibus (quas præsentibus facultatibus impleuerat) Athenas nauigauit, soluens ex vrbe Cardia. Qui dum per sinum Nigrum transmissa Chersoneso cursum tenet, Phœnicum classe circumuentus, ipse quidem cum quatuor triremibus ad Imbrum euasit, quintam verò Phœnices insequuti ceperunt, cui præerat Miltiadis filius natu maximus Metiochus, non ex filia Olori Thracum regis, sed ex alia muliere. Eum Phœnices quum Miltiadis filium esse cognouissent, ad regem perduxerunt, rati se magnam apud eum gratiam inituros: quoniam Miltiades in dicenda apud Iones sententia suasisset vt Iones Scythis rogantibus soluta rate domum abire, obtemperarent. Oblato tamen sibi Metiocho Darius tantum abest vt quicquã mali fecerit, vt permultis eum bonis affecerit. donauit enim domo, facultatibus, vxore etiã Perside: ex qua liberi geniti sunt qui inter Persas censentur. Miltiades autẽ ex Imbro Athenas peruenit.[4] Neque hoc anno quicquam

152

1 Suspectus est hic locus in vulgat. edit. Gr. & ἐπιτιμέων est potius Vlciscens, quod hic accipiendum fuerit pro Vltionem moliens.

2 Quingentos alens auxiliarios.

3 Huic Cimonis filio Miltiadi, quum nuper in Chersonesum venisset, molestiæ maiores quàm antea contigerunt. tertio enim quàm hæc gesta sunt anno, à Scythis fugatus fuerat. nam quũ Scythę Nomades à rege Dario irritati, cõferto agmine ad hãc Chersonesum vsq; progressi essent, illis inuadentibus obsistere non ausus, è Chersoneso aufugit, donec post Scytharum discessum, eum Dolonci reduxerunt. Hæc inquam tribus ante annis contigerant quàm ista ei euenerunt. Tunc enim quum Phœnices, &c. *Lego autem ex vet. cod. τῶν καταλαβόντων pro κατεχόντων in priore loco, vt sit κατελάμβανεν ἄλλα τῶν καταλαβόντων πρ. χαλ. i. κατεῖχεν ἄλλα, eo sensu quo postea dicit τῶν τότε μιν κατεχόντων. Illud autem, ἔφευγε Χερσόνησον. fortasse interpr. Chersoneso exulabat, quod videlicet cum illis congredi ausus non esset. Cui interpretationi quadrat κατήγαγον.*

4 Neq; hoc anno vlla Persis aduersus Iones contentio extitit: imò magno Ionum commodo factum hoc fuit, *quod sequitur videlicet.*

est

est à Persis amplius in Ionas sæuitum, sed benignè sanè cum eis actũ. Hoc anno Artaphernes Sardiũ præses, accitis hostiũ nuntiis, adegit Iones ad pactiones inter se faciendas, [1] de tradendis mutuò iis qui iniurias intulissent: néve quid inuicẽ ferrent aut agerent. Ad hoc adactis Ionibus, per parasangas (ita enim Persæ tricena stadia appellant) regiones diuisit: regionatimq; vectigal instituit quod regi pẽderẽt: quod vectigal ab Artapherne institutum, ad meã vsq; ætatẽ qui illic fuere pependerunt, eadẽ penè qua prius conditione institutũ. Et hæc quidem illis pacata erãt. Cęterùm ineũte statim vere aliis ducibus ab rege abdicatis, Mardonius Gobriæ filius, adhuc adolescens, & recẽs in matrimoniũ accepta Darij filia Artozostra, ad mare descendit, permagnas ducens peditũ classiariorumq; copias. Qui cũ exercitu postquã in Siciliam peruenit, ipse cõscensa naui cum classe abiit, aliis ducibus pedestres copias in Hellespontum ducentibus. Posteaquam autẽ pręteruectus Asiã in Ioniam peruenit Mardonius, mirã hîc rem ego referam iis Græcis qui non assentiũtur, Otanem inter septẽ Persas suasisse potiorẽ esse Persis statum popularẽ, [2] abdicatis tyrannis. Mardonius statũ popularem in ciuitatibus cõstituit. his actis, in Hellespontũ ire contendit: vbi coacta ingenti vi nauium ac peditatus, eas copias traiecit Hellespontũ, perq; Europã iter Eretriam versus atq; Athenas faciebat. Hæ igitur ciuitates [3] prætextus à Dario erant belli inferendi: sed in animo habebat quàm plurimas posset Græcarũ ciuitatum subigere. Nã & classe Thasios nec manũ ex aduerso leuãtes subegit, & peditatu Macedones, vltra eos qui iã seruiebant, in seruitutẽ redegit. etenim quæ intra Macedones sunt nationes, iam subactæ erant. Hæc classis è Thaso transmittẽs, ac terram legens, ad Acanthum vsq; processit: & ex Acantho soluens, dũ Athon circumuertit, ventus aquilo vehemens atq; admodũ atrox & intolerãdus dicitur in eam ingruisse, nauiumq; plerasque [4] in Athon propulsas, ad trecentas afflixisse, vt supra viginti millia hominum interierint: partim quòd à feris rapti, partim quòd natare nescirent, partim ꝙ petris allisi, (nam sæuissimum circa Athõ est mare) partim gelu absumpti. Et cum nautico quidem exercitu ita actum est. Mardonium autem cum pedestribus copiis in

1 Vt rationi iniuriarum mutuò reddendæ obnoxij essent, vtque à mutuis direptionib⁹ abstinerent. *Vel, Vt iniurias mutuò persequi ex iure possent.*

2 Mardonius enim abdic. tyrannis, *Vel, abrogato tyrannis imperio,* statum pop.

3 Prætextus expeditionis ipsis erant.

4 In Athon propulisse, & ex nauibus quidẽ trecentas, ex hominibus supra viginti millia interiisse. Quum enim feris abundantissimũ sit hoc mare quod circa Athon, *(id est, hæc maris pars quæ est circa Athon)* alij à feris rapti, alij petris allisi, alij, ꝙ natare nescirent, nõnulli & frigore interibant. Et cum nautico q. ex.

Macedonia statiua habentem Thraces Brygi sub noctem inuasere, & cum alios multos ex eis occiderunt, tum ipsum Mardonium vulnerauerunt. Sed non tamen seruitutem Persarum deuitare potuerunt. nam Mardonius non prius ex iis locis decessit quàm illos in suam redegit potestatem. His subactis rursus reduxit exercitum, tum ob eam quam aduersus Brygos in exercitu terrestri, tum ob maiorẽ quam in classe ad Athon acceperat calamitatem. Ita hic exercitus pugna turpiter gesta rediit in Asiam. Insequenti anno Darius ante omnia Thasios à vicinis insimulatos tanquam defectionem molientes, misso nuntio iussit diruere muros, & naues in Abdera transportare. nam Thasij, vt qui ab Histiæo Milesio fuerant obsessi, & prouentus magnos habebant,[1] pecunia multa vtebantur cum in compingendis nauibus longis, tum validioribus muris vrbi circumdandis. Erat autem eis prouentus ex continenti atque ex metallis. ex fossitia quidem metallorum aureorum materia,[2] septuaginta talentorum: ex Thasiis autem metallis minus, sed tamen ita frequenter, vt si Thasij forent immunes tributorum, fuerint eis in summam prouentura quotannis ex continenti atque ex metallis ducenta talenta, &, quando plurimum, trecenta. Quæ metalla ipse quoque inspexi,[3] & tamen longè admirabiliora fuere quæ Phœnices ij qui cum Thaso eam insulam condiderunt, inuenere: quę insula ab hoc Thaso Phœnice nomen obtinuit. Hæc autem Thasi Phœnicea metalla sunt inter locum qui vocatur Ænyrorum & Cœnyrorum sita: atq; e regione Samothraciæ ingens mons indagando euersus est. Et hoc quidem huiuscemodi est. Thasij autem iubente Dario, & muros suos diruerunt & naues omnes in Abdera transportarunt. Post hæc Darius, quid in animo Græci haberent, pugnaréne secum an sese dedere, tentandum ratus, legatos per Græciam alios aliò dimittit, regi terrã & aquam petere iussos. Et hos quidem in Græciam, alios autem ad tributarias sibi maritimas ciuitates mittit, imperans longas naues fieri, & hippagogas, *id est naues quibus equi feruntur*. Dum hæc isti comparant, legatis per Græciam euntibus, & quæ Perses præceperat petentibus, terrã multi in continente populi dederunt: insulani quoque, cum alij

omnes,

153

1 Pecuniam *quam ex illis magnis prouentibus habebant,* impendebãt in comping.

2 Octoginta.

3 Ex quibus admiratione digna erant ea potissimũ quæ Ph.

omnes,ad quos eadem petituri legati accessere,tũ verò Æginetæ.Qua de re continuò Athenienses irritati sunt, quòd putarent hostili in ipsos animo dedisse terram & aquam Æginetas,vt vnà cum Persa aduersus Athenas militarent.

Itaque libenter occasionem contra AEginetas amplexi, Spartam profecti illos insimulauerunt quòd ex eo quod fecerant Græciam prodidissent. Ad hãc delationem Cleomenes Anaxandridę filius,Spartiatarum rex,Æginã transmisit,animo præcipuos eius rei authores comprehendendi.Conanti autem illos comprehendere cum alij AEginetę intercessere,tum præcipuè Crius Polycriti filius, [1] negans eum gauisurum siquem abduceret AEginetarum. nam id eum facere sine communi consilio Spartiatarum,sed ab Atheniensibus pecunia corruptum:alioqui cum altero rege venturum fuisse ad se comprehendendos. Hoc autem dicebat ex [2] epistola Demarati. Eum Cleomenes ab AEgina discedens interrogauit quod ei nomen esset.Ille respon-
» dit quòd erat Crios, *id est aries*. Cui Cleomenes,Crie,in-
» quit,iam nunc præferrato cornua, tanquã occursurus ma-
» gno malo. Spartæ autem per id tempus Demaratus Cleomenem insimulabat, & ipse rex Spartiatarũ, sed ex familia inferiore,quę tamẽ alia nulla in re inferior erat,(ab eodem enim oriundi) quàm quòd familia EVrysthenis, quòd primigenius esset,nonnihil honoratior erat. Etenim Lacedęmonij,nulli poetarum assentientes,negãt se in eam quam nunc possident regionem deductos à filiis Aristodemi, sed ab ipso Aristodemo regnãte, qui fuit Aristomachi,qui fuit Cleodæi,qui fuit Hylli filius. Nec multo pòst Aristodemi vxorem nomine [3] AEginam, (quam dicunt fuisse filiã AVtesionis,qui fuit Tisameni,qui fuit Thersandri,qui fuit Polynicis filius)peperisse geminos: [4] eisq; natis Aristodemum morbo decessisse. Lacedæmonios autem qui tum erant, inito consilio creasse regem è pueris eum qui esset primigenius,vt lex iubebat. Sed nescientes vtrum puerorum eligerent,quum essent similes ac pares:id quum nequirent ipsi discernere,prius fuisse percontatos genitricem,eaq; negante se dignoscere,sed dissimulãte , quòd videlicet(vt credibile est)magnopere cuperet ambos effici reges:ita de hoc dubitantes Lacedæmonios misisse Delphos sciscitatum

1 *Id est, Negãs eum impune quenquam Ægin. abductu-rum.*

2 Mandato.

3 Argiuam.

4 Aristodemum autem liberos hos intuitũ morbo decessisse.

quid in ea re agerent:& iis Pythiam respondisse vt vtrunq; puerorum regem ducerent, sed primigenium magis honorarent. Hoc responso à Pythia edito, Lacedæmonios nihilominus incertos quo pacto primigenium reperirent, admonitos fuisse à quodam Messenio, nomine Panite, vt obseruarent vtrum puerorum mater priorem lauaret cibaretq;:quam si deprehenderent eodem semper modo factitare, habituros id omne quod quærerent, & inuenturos quod vellent:sin illa alternando erraret, palā fore ne ipsam quidem quippiam magis nosse, & vt isti aliam rationem inirent. Ibique Spartiatas ex admonitu Messenij obseruantes matrem puerorum, ignaram cur obseruaretur, animaduertentesq; illam præferentē alteri primigeniū tum cibando tum lauando, accepisse puerum qui magis honorabatur à matre, tanquam primigenium, publiceque alendum curasse, imposito ei nomine EVrysthene:iuniori, Procle. Hos autem fratres, vbi adoleuerunt, per omne vitæ tempus inter se dissensisse, & itidem eorum posteros perseuerasse. Hæc soli Græcorum Lacedæmonij aiunt. At hæc quæ commemorantur à Græcis, ego scribo: hos Doriensium reges vsque ad Perseum Danaes à deo genitum, recenseri rectè à Græcis, & ostendi Græcos esse. iam tum enim isti inter Græcos censebantur. Ideo autem dixi, vsque ad Perseum, nec altius repetij, quòd nullum Perseo cognomentum fuit mortalis patris, quemadmodum Herculi Amphitryon. Itaque à me rectam rationem sequente dictum rectè est vsque ad Perseum. A Danae verò Acrisij filia retrorsum patres eorum recensendo, constabit principes Doriensium [1] ex AEgypto oriundos. Hæc generis recensio ex commemoratione Grçcorum facta est. Vt autem à Persis fertur, Perseus ipse, quum esset Assyrius, factus est Græcus, non tamen progenitores eius. nam progenitores Acrisij [2] recensere ad progeniem Persei nihil attinet:eosque (quemadmodum Græci aiunt) AEgyptios fuisse. Hæc de his hactenus. Quòd autem regnum Dorum, quum AEgyptij essent, sibi traditum acceperint, hoc (quoniam ab aliis dictum est) omittemus: quæ verò alij non attigerunt, eorum faciemus mentionem. [3] Has dignationes regibus Spartiatæ tribuerunt: duo sacerdotia, Iouis

154

1 Ægyptios fuisse indigenas.

2 Nullam habere cum Perseo cōsanguinitatem.

3 Has dignitates. *Vel, Hos honores.*

Lacedæ-

Lacedæmonij & Iouis cœlestis: & ius belli in quamcunq; libuerit regionem inferendi, vt id nulli Spartiatarum prohibere fas sit, alioqui piaculari crimine teneatur. Vt in expeditionibus adeundis primi eant reges, in abeundo postremi sint. Centum delecti viri eis in militia custodes adsint. [1] In egressibus vtantur quotcunque pecoribus libuerit: quorum immolatorum pelles omnes ac terga accipiant. Bellica hæc. Alia sunt quæ pacis tempore eis tribuuntur: Vt quoties aliqua publica euisceratio fit, primi in cœna reges discumbant, & iis primis distribui incipiat vtrique eorum duplum omnium quàm cæteris conuiuis: [2] libaminaq; immolatorum & coria, eorum sint. Singulis quoque calendis instantis mensis, singula pecora vtrique è publico dentur Apollini immolanda: & farinæ medimnus, *id est sex modia*, & vini Laconicus quartarius: & in spectaculis singulorum certaminum certis locis præsideant. [3] Liceatq; quibuscunque libeat ciuibus inniti, & vtriq; binos eligere Pythios. (sunt autem Pythij qui Delphos ad consulenda oracula mittuntur, quique publicè cum regibus pascuntur.) Regibus ad cœnam non euntibus mittantur bini farinæ chœnices, *id est semodia*, & vini singulæ cotylæ, *id est sextarij*: præsentibus dupla dentur omnia. Eadem ratione à priuatis quoque inuitati ad cœnam honorentur. [4] Vaticinia quæ de virgine pupilla, vtri danda sit, eíne cui mater, an cui pater desponderat: nécnon de viis publicis: & siquis adoptiuum filium [5] facere velit inuitis regibus. Liceat quoq; eis pro suo arbitrio assidere in senatu qui cōstat ex duodetriginta senibus: si eò nō accesserint, eorū maximè propinqui duo senatores ius regū obtineāt, duos calculos ponēdi, tertiū pro seipsis. Viuētibus hæc regib9 à republica Spartiatarū tribuūtur. ista, defunctis: Equites ꝑ vniuersam Laconicā obitū regis enūtiant: fœminæ per vrbē circūeuntes ollas

1 Quoties in expeditionē proficiscūtur, vtant.

2 Et vt primū in libationibus locū obtineant, coriaq; immolatorum pecorum, eorum sint. Singulis quoque calendis, & septimo quoque die mensis ineuntis, victima perfecta vtrique illorum detur in Apollinis æde. *Illud autem ἱερήϊον τέλειον, (id est, ad verbū, perfecta victima, & quasi omnibus suis numeris absoluta) variè exponitur.*

3 Liceatque illis quos velint ex ciuibus proxenos constituere, *vel creare. Erāt autem proxeni qui totius vrbis nomine hospitio excipiebant qui ex aliis ciuitatibus adueniebant, iisq; quæcunque poterant humanitatis officia præstabant.*

4 Vaticinia autem quæ eduntur, vt ab iis custodiantur, *vel asseruentur*. Vt soli reges de his solis iudicium ferant: de virgine ad quam tota hæreditas deuenerit, quis ex iure illam in vxorem ducere debeat, si pater eam nō desponderit. *Ad verbum, Cui obueniat illam habere. i. in quem cadat. Sic Gall. A qui il vient. pro, a qui il touche.*

5 Facere velit, vt coram regibus faciat. *vel, in conspectu regum.*

pulsitant. quumque hoc fit, necesse est ex singulis domibus duos ingenuos, marem ac fœminam, luctu fœdari, magnis pœnis (nisi hoc faxint) impositis. Eadem autem circa funus regum consuetudo Lacedæmoniis est quæ barbaris Asianis. nam plerique barbarorum eodem ritu in mortibus regum vtuntur. Siquidem, [1] posteaquam mortem obiit Lacedæmoniorũ rex, oportet eius exequiis adesse ex omni Lacedæmonis regione necessarios quosque Spartiatarum, qui sunt numero vicinorum. Quorum & item seruorum atque ipsorum Spartiatarum posteaquam multa millia in vnum coacta sunt, promiscuè cum mulieribus frontes suas intrepidè pungunt, & vlulatu immenso vtuntur, vltimum quenque regum dicentes semper fuisse optimum. Qui verò regum in bello periit, eius simulachrum quum expresserunt, in toro bene strato efferunt. cuius tumulatione decem dies iustitium est, nullusque magistratuum consessus, sed luctus continens. In hoc quoque cum Persis isti conueniunt, quòd defuncto rege alter qui succedit, liberat ære alieno quicunque Spartiata aliquid aut regi aut reipublicæ debebat: & apud Persas item qui rex creatus est omnibus ciuitatibus tributum quod debebant remittit. Cum Ægyptijs etiam Lacedæmonij in hoc congruunt, quòd eorum præcones & tibicines & coqui in paterna artificia succedunt: & coquus è coquo, & tibicen è tibicine, & præco ex præcone gignitur; neque vlli propter vocalitatem alijs insidiantes seipsos ingerunt, sed in paterno opere perseuerant: atque hæc quidem ita fiunt. Cleomenem autem tunc quum apud Æginam esset, communi Græciæ bono operam dantem insimulabat Demaratus, non tam Æginetis studens, quàm inuidia & odio ductus. Quem Cleomenes ab Ægina reuersus consultabat vt regno submoueret, ob hanc rem intendens in eum actionem: Ariston Spartæ regnum obtinens, quum è duabus vxoribus liberos non susciperet, & in se culpam eius rei non esse agnosceret, tertiam duxit vxorem, & duxit hunc in modum: Erat ei amicus quidam Spartiata, cuius opera ex omnibus ciuibus maximè vtebatur: cui viro erat vxor speciosissima, ex turpissima talis facta. siquidem hanc mala forma præditam esse cernens nutrix

[1] Mortuo rege Lacedæmoniorũ coguntur prosequi funus aperto pectore totius Lacedæmoniæ regionis certi numeri incolę, exceptis Spartiatis. *Ita Camerar. hunc locum interpret.*

155 nutrix sua, idque parentes eius, vtpote locupletes, ægrè ferre, hoc excogitauit, vt puellam singulis diebus baiularet ad Helenæ templum. quod est in loco qui dicitur Therapne, supra fanum Phœbi. eò quoties nutrix intulerat puellam, stans ante simulachrum, deam precabatur vt alumnam deformitate liberaret. Cui aliquando exeunti è templo mulier quædam apparuisse fertur, atque interrogasse illam quídnam in vlnis gestaret: & quum nutrix se infantem gestare respondisset, iussisse sibi ostendi. Quumque negaret nutrix se id facturam, quòd infantem parentes sui vetuissent ostendi cuipiam, institisse iubere prorsus vt sibi ostenderetur. [1] magni enim facturam illam si à se infans conspiceretur. ita nutrice puellam ostendente, demulcentem caput puellæ dixisse, futuram eam omnium Spartanorum formosissimam. atque ab eo pristinam speciem decidisse. Hanc, quum ad nubilem peruenit ætatem duxit vxorem Agetus Alcidis filius, ille amicus Aristonis. Eius mulieris amore titilatus quum esset Ariston, hanc rem commentus est: Ageto sodali suo, cuius illa erat vxor, recepit se dono daturum vnam è suis rebus quamcunque ille optaret: atque inuicem iussit illum simile munus sibi dare. Agetus nihil de re vxoria suspicatus, quum videret Aristoni quoque vxorem esse, accepit conditionem, & in eam rem iusiurandum interposuit. Cui mox Ariston è suis rebus pretiosis donauit quã ille elegit. Ipse vicissim, quum eius partes petendi muneris ab illo fuerunt, [2] ibi optauit vxorem eius adferri. Agetus dicere, se præter hoc vnum cætera annuisse: iureiurando tamem adactus ac dolo seductus, [3] ad eam ducendam abiit. Ita tertiam hanc Ariston repudiata secunda, duxit vxorem. [4] quæ circa legitimum pariendi tempus, nondum exactis decem mensibus, hunc ei genuit Demaratum. Ariston, quum ei sedenti in basilica cum ephoris quidam famulus nuntium nati filij attulisset, sciens quo tempore duxisset vxorem, deductis in digitos mensibus, dixit cum iureiurando, Hic non est filius meus. Quod audientes ephori, haud magni fecere impræsentiarum: sed posteaquam puer adoleuit, pœnituit Aristonem dicti, opinantem vtique filium suum esse Demaratum: cui ideo nomen impositum est Demaratus, *id est*

1 Nutricem autem, quum videret mulierem illam magni æstimare, infanté à se conspici, ei tandé osté-disse. Hãc auté, caput puellæ demulc. dixisse, &c.

2 Illius vxorem abducere studebat.

3 Eam abducere permisit.

4 Quæ intra breuius té poris spatiũ, & non exact. *Id est, Intra breuius quàm decẽ mensium spatium.*

A populo votis petitus, quòd ante eum natum omnis populus vota fecit vt Aristoni, omnium ante id tempus regum probatissimo, filius gigneretur. ea de re id nomen impositum est. Interiecto deinde tempore Aristone vita functo, Demaratus obtinuit regnum: sed videlicet necesse erat vt id quod auditum fuerat, hominem regno priuaret. Eapropter à Cleomene vehementer insimulabatur, cum antea quòd ab Eleusine abduxisset exercitū, tum eo tempore quum aduersus Æginetas cum Medo sentiētes traiecit Cleomenes. Ergo ingressus eum [1] vrgere Cleomenes componit cum Leutychide Menaris filio, Agis nepote, ex eadem qua erat Demaratus familia, ea pactione, vt si eum regem in locum Demarati constituisset, se aduersus Æginetas comitaretur. Erat autem Leutychides Demarato inimicus, ob hanc præcipuè causam, quòd quum Percala filia Chilonis filij Demarmeni ei desponsata esset, Demaratus insidiosè hominem coniugio priuauit, præoccupata & prærepta vxore, ac retenta. ob hanc causam Leutychidi inimicitiæ cum Demarato extitere. Is tunc, Cleomene solicitante, contra Demaratū iurauit, negans eum rite Spartanorū esse regē, quòd Aristonis filius non esset, deinde quod iurauerat institit cōfirmare: quòd Ariston aliquando dixisset, quum ei nuntiasset famulus suus filium ei natum, & menses conferens, iureiurando negasset illum esse filium suum.

1 Vlcisci.

Huic verbo insistens Leutychides pronuntiabat Demaratum neque Aristonis filium esse, neque rite Spartæ regnare: eisdem ephoris adhibitis testibus qui Aristoni assidentes tunc hæc ab illo audierant. Tandem re in contentionem deducta, visum est Spartiatis oraculum quod Delphis est consulendum an foret Demaratus Aristonis filius nécne. Ibi Cleomenes, [2] quum ex ipsius erga Pythiā prouidentia nihil suspicionis esset, subornat Cobonem quendam Aristophanti filium, maxima apud Delphos authoritate, vt persuadeat Periallæ mulierum vaticinantium antistiti, dicere ea quæ Cleomenes volebat dici. Ita Pythia, sciscitantibus ijs qui ad oraculum erant missi, negauit Aristonis filium esse Demaratum. quæ tamen res sequenti tempore palàm facta est, & Cobon è Delphis profugit, & Perialla honore abdicata est. Hactenus quæ

2 *In Græco exempl. pro ἀ-νωίστου legendū videtur ἀνωστοῦ, cuius lectionis alibi ratio reddetur.*

quæ ad deponendum regno Demaratum acta sunt. Is è Sparta ad Medos profugit, ob hanc contumeliam quòd cum eiectus regno gereret magistratum, adessetq; spectaculo gymnopædiarum, *id est palæstræ nudorum puerorum*, misit ad eum Leutychides, in locum Demarati rex factus, deridendi insultandique causa, ministrum, qui interrogaret [1] qualis esset præfectura post regnum. Eam interrogationem ægrè ferens Demaratus, respōdit se vtrun- 156 que expertum, illum verò non: & eam interrogationē Lacedæmoniis futuram initium plurimæ aut calamitatis aut felicitatis. Hæc loquutus, velato capite è theatro domum abiit. confestimque præparatum Ioui bouem immolauit: quo immolato, matrem accersijt: quæ quum aduenisset, positis in eius manus extis, mulierem his verbis obsecrauit, Per ego te mater cum alios deos, tum Iouem hunc domesticum, quem tango, precor, promas mihi veritatem: quísnam reuera meus est pater? Nam Leutychides inter conuitia obiecit, te è priore viro grauidam, ita ad Aristonem venisse. Alij etiam dementius referentes, aiunt te ad domesticum asinarium ventitasse, illiusque me filium esse. qua de re ego te audiens obsecro vt verum dicas. Siquid enim eorum quæ dicuntur fecisti, non sola fecisti, sed quod multæ. Et multus de hac re Spartæ sermo est, negantium Aristoni fuisse genituram ad filios procreandos. nam si fuisset, priores vxores fuisse concepturas. Hæc Demaratus. Cui mater ita respondens, Fili, inquit, quoniam precibus mecum agis vt dicam veritatem, omne tibi verum exponetur: Vt me domū Ariston duxit, tertia quàm me duxerat nocte simulachrum tanquam Aristonis ad me venit, quod posteaquā mecum concubuit, corona quam gestabat me circundedit atque abiit. Dehinc Ariston aduenit, qui cernens me coronas habentem, sciscitabatur quisnam me illis donasset. Ego ipsum dedisse respondi: eoque id abnuente, iuraui, asserens non bene illum facere qui negaret quippe qui paulo antè ingressus, vbi mecum coiisset, coronis me donasset. Ariston, cernens me iurantem, intellexit eam rem diuinam fuisse. compertumque est illas coronas fuisse sumptas ex heroico conditorio, quod est iuxta ianuam aulæ extructum, quod vocant Astro-

[1] Quale illis esset magistratū gerere, qui antea regnauissent.

baci:& vates esse hunc eundem heroem responderunt. Habes igitur fili ita vt volebas audire. aut enim ex hoc heroe genitus es, paterque tibi est Astrobacus heros, aut ex Aristone. nam ea te nocte concepi. Verùm quod tibi præcipuè exprobrant inimici, quòd Ariston, quum ei te natum esse nuntiatum est, multis audientibus negauit te suum esse, quia tempus decem mensium non exisset, per inscitiam talium rerum illi hoc verbum excidit. nam mulieres nouem etiam mensium ac septem mensium partum edunt, non omnes decimum mensem explentes. ego autem fili septimestrem te genui. Ipse quoque Ariston non diu pòst agnouit se per imprudentiam id verbum extulisse. Itaque alias orationes de tua genitura noli admittere. omnia enim verissimè audisti. Nam quod ad asinarios attinet, ipsi Leutichidi, & ijs qui talia loquuntur, suæ vxores de asinarijs pariant filios. Hæc illa dixit. Demaratus auditis quæ volebat, sumpto viatico per speciem eundi Delphos ad oraculum consulendum, Elin contendit. Eum suspicati Lacedæmonij fugam capessiturum, insequuti sunt. Sed Demaratus iam ex Elide Zacynthum traiecerat, quem illuc transgressi Lacedæmonij prehenderunt, eiusq; famulos: sed Zacynthijs eum dedere abnuentibus, Demaratus illinc in Asiam ad regē Darium traiecit: à quo magnificè exceptus est, territorioque ac vrbibus donatus. Ita in Asiam Demaratus abiit, ac tali fortuna vsus est, vir cum alijs in multis factis dictisque apud Lacedæmonios illustris, tum quòd illis olympiadem palmam quadriiugo certamine reportauerat, rem eius solius, ad ea tempora, regum Spartiatarum. Leutichidi autem Menaris filio, qui in regnum amoti Demarati successerat, natus est filius Zeuxidamus, quem nonnulli Spartiatarum Cyniscon, *id est catulum* vocabant. is Spartæ non regnauit, ante Leutychidem defunctus, relicto filio Archidamo. Leutychides orbatus filio, alteram duxit vxorem EVrydamen, Menij sororem, Diactoris filiam, ex qua nullam prolem virilem suscepit, sed filiam nomine Lampito: quam Archidamus Zeuxidami filius in matrimonium accepit, ab ipso Leutychide datam. At ne Leutychides quidem ipse Spartæ consenuit, sed has pœnas Demarato

marato rependit: In expeditione Thessalica dux quum omnia faciendi ius haberet, multum pecuniæ per corruptelam dono accepit, ipséque in re deprehensus, quum sederet in castris, vtraque manu pecuniam tenens, in iudicium delatus è Sparta profugit, domusque eius excisa fuit: & Tegeæ in quam profugerat, mortem obijt. Sed hæc insequenti tempore acta sunt. Tunc autem Cleomenes, quum sibi res in Demaratum bene cessisset, assumpto protinus Leutychide, contendit aduersus Æginetas, maiorem in modum illis propter ignominiam infensus. Ita Æginetæ vtriusque regis contra se aduentu non repugnandum iam sibi esse putauerunt: ex quibus reges adduxere decem, quos delegere, diuitijs ac genere eminentissimos, cum alios, tum Crium Polycriti, & Casambum Aristocratis filium, qui plurimum habebant potentiæ. Eos in Atticam adductos, penes inimicissimos Æginetis Athenienses deposuerunt. Post hæc Cleomenes, quum eum subiisset metus Spartiatarum, iam manifestus maleficij in Demaratum

157 excogitati, in Thessaliam subterfugit: atque illinc in Arcadiam profectus, res nouas moliebatur, solicitans Arcadas aduersus Spartã, adigensq; eos iureiurando ad se sequendum quocunq; ipsos educeret. Quinetiã in animo habebat primores illorum ad vrbem Nonacrin ductos adigere ad iusiurandũ per aquam Stygis. In hac autẽ vrbe ab Arcadibus fertur esse Stygis aqua: & est videlicet talis ea aqua: E petra emanat aquula, distillans in vas quoddã, in gyrũ maceria præseptũ. Nonacris aũt vbi fons hic visitur, vrbs Arcadiæ est, ante Pheneon vrbẽ. Talia molientẽ Cleomenem Lacedæmonij quum animaduertissent, timentes sibiipsis, Spartam reuocarunt ad pristinam dignitatem. Sed eum reuersum statim morbus insaniæ cepit, iam etiam antea subinsanum. nam vt cuique Spartiatarum obuius erat, in eius faciem infligebat sceptrum. Hæc illum facientem ac desipiscentem propinqui soleis ligneis illigauerunt. Qui custodem digressis alijs solum remansisse cernens, petiit ab eo gladium. custode abnuente dare, ab initio comminabatur quæ mox ei faceret, donec minis conterritus custos (erat enim seruus quidam) gladium tradidit. [1] Eo accepto, Cleomenes à suris incipiens sese detruncabat. In lõ-

[1] Cleomenes verò arrepto ferro cepit à tibijs sese lacerare. nã conscindens longis vulneribus carnes, à tibijs sursũ versus ad femora perrexit, eq; femoribus ad coxas & latera atq; ventrem peruenit. *Ita Camer. hũc locum interpret.*

gum nanq; discindens carnes, è tibijs ad femora processit, è femoribus ad coxarum vertebras atq; ilia: quousq; peruenit ad vterum, in quo rescindendo, sic expirauit. vt quidem pleriq; Græcorum memorant, quia Pythiam corruperat ad ea dicenda quæ circa Demaratum acta sunt: vt autem soli Athenienses, quòd adortus Eleusinem, fanum deorum fuerat depopulatus: vt Argiui, quia eos qui è pugna fugerāt Argiuos, ex Argi templo ipsorum abductos obtruncarat: & [1] ipsum lucum quem in Argia occupasset, incenderat. Cleomeni enim Delphis oraculū poscenti responsum fuerat, eum Argos esse capturum. qui posteaquam ad flumen Erasinum copias Spartiatarum duxit, quod flumen è lacu Stymphalio manare fertur: hunc enim lacum in voraginē condi, & Argis postea exorientē apparere, illincq; iam eam aquam vocari Erasinū. ad hoc igitur flumen posteaquam peruenit, ei hostias immolauit: & quū lęta nō essent exta de flumine transmittendo, dixit delectari se quidē Erasino, qui nollet prodere ciues suos, nō tamē ideo Argiuos gauisuros. Moxq; illinc motis castris ad Thyreā venit, & mari taurū quū mactasset, nauibus copias ad regionē Tirynthiam ac Naupliā duxit. Id audientes Argiui ad eos arcendos obuiā tendunt ad mare. Et quū aduentarent Tirynthū, in loco cui nomē inditū est *Sepia, relicta non magna inter duas acies intercapedine, consederūt eregione Lacedęmoniorū. Neq; verò illic pugnam ex aperto reformidabāt, sed ne dolo exciperentur. nam ad hanc rem attinebat oraculū quod Pythia ediderat communiter eis atq; Milesijs, in hæc verba,

Verùm quando marem prauertet fæmina victrix, "
Inter & Argiuos referet praluſtris honorem: "
Tunc Argiuarum reddet pleraq; gementes, "
Vt venturorum aiat quis quandoq; virorum, "
Telo ſæuus obit ſinuoſo corpore ſerpens. "

Hęc omnia Argiuis quum contigissent, metū incutiebant. ideoq; eis visum est præcone hostium esse vtendū: atq; ita esse faciendū, vt quoties præco Spartiata quippiā Lacedæmonijs denuntiaret, idem facerent ipsi. Cleomenes autem animaduertens Argiuos facientes quicquid apud Lacedæmones præco denuntiasset, præcepit suis vt quū præco denuntiaret prandendum, tunc raptis armis tenderent in Argiuos.

[1] Ipsum lucum cōtemptui habens incend. *Videtur autē hic legisse ἐν ἀρχίῃ pro ἐν ἀλογίῃ.*

* *In Græco est* Σήπεια.

giuos. Hoc exequuti Lacedęmonij, in Argiuos [1] è voce pręconis prandentes impetum faciunt, eorumq; cum multos occiderunt, tum plures in lucũ Argi fuga elapsos circumsederunt. Qui dum asseruantur, Cleomenes hoc sibi faciẽdum putauit: Sciscitatus quosdã quos secum habebat perfugas, misit pręconem ad euocandum nominatim eos Argiuos qui in luco præclusi erant ad se redimendos. est autẽ apud Lacedæmonios redemptio in singulos viros, binæ minæ. Ita Argiuorũ quinquaginta, vt quisq; euocatus fuerat, Cleomenes interimebat. quod faciens, latebat cæteros qui in fano erant, vtpote denso luco interiecto, nõ cernentes quid illi extrinsecus agerent. nisi postquam quidã conscensa arbore, quod fiebat inspexit: vnde non amplius qui euocabantur prodiere. Ibi Cleomenes iussit vnumquenq; seruorum lucum materia circundare: atq; illis obtemperãtibus, lucum incendit. Eoq, iam ardente, percontatus est quendã perfugarum cuiúsnam deorum esset ille lucus. perfuga Argi esse respondit. Quo audito Cleomenes vehemẽter ingemiscens, O Apollon, inquit, vates, quantopere me frustratus es, dicens me Argos esse capturum. conijcio iam exitum habuisse oraculum. Post hæc maiore copiarũ parte

158 Spartã redire permissa, ipse cum mille delectis perrexit ad templũ Iunonis, illic sacrificaturus. Sed sacrificare super arã volẽs, quũ à sacerdote vetaretur. negante fas esse externo illic sacra facere, iussit seruos abductum verberare: ac posteaquã immolauit, Spartã abiit. Reuersum inimici ad ephoros citauerunt, crimini dantes quòd pecunia corruptus, Argos, quũ facilè posset, non cepisset. Quibus respõdit Cleomenes (incertũ mihi verè an falsò) se posteaquã templũ Argi cepisset, putasse dei expletũ esse oraculũ, & proinde nõ prius tentandã vrbẽ quã sacris operatus sciret an sibi deus illã traditurus esset, an impedimẽto futurus. Sibi aũt apud Iunonis tẽplũ litanti effulsisse flãmã è pectorib. simulachri: atq; ita se intellexisse nõ expugnaturũ se Argos. Si.n. è capite simulachri flãma extitisset, [2] fore vt vrbẽ ab arce caperet: quũ verò è pectorib. illa extitisset, id õe fuisse cõfectũ qd deus cõfici voluisset. Hęc dicẽs, credibilia ac ꝓbabilia Spartiatis dicere visus est, multoq; maiore parte sentẽtiarũ absolutus. Cęterũ Argos ita viris desolatũ est vt serui eorũ res oẽs susceperint,

[1] *Id est, Vt præco denũtiauerat.*

[2] Futurum fuisse vt vrbẽ funditus euerteret.

atq; magiſtratus adminiſtrarint, dum filij cæſorum ad puberem adoleuere ætatem: qui ſeſe in ſuum ius aſſerentes, ac reuerſi Argos, mancipia eiecere. Serui eiecti, prælio Tirynthem obtinuere, [1] eatenus quidem dum fuit in eis mutua beneuolentia, & donec ad eos venit vates quidam Cleander genere Phigaſeus ab Arcadia. is perſuaſit ſeruis vt dominos adorirentur: vnde bellum inter eos diuturnum extitit, donec Argiui ægrè euaſere victores. Ob hoc igitur aiunt Argiui Cleomenem ad inſaniam redactum, malè periſſe. Ipſi autem Spartiatæ negãt ab vllo dæmonio Cleomenem ad inſaniam redactum: ſed conuerſatione Scytharum, intemperantem meri eſſe factum, & idcirco furioſum. Scythas enim Nomades, poſt illatũ ſibi à Dario bellũ, ad illum vlciſcendum perſtitiſſe, miſſiſq; Spartam nuntijs ad ſocietatem faciendam, ita pepigiſſe, tanquam ex vtrorumq; vtilitate foret vt ipſi quidem Scythæ iuxta flumen Phaſin conarentur Medicam regionem inuadere, Spartiatæ verò ab Epheſo aſcendere, & ad certum locum vtriq; occurrerent. Cum ijs Scythis qui ad hoc miſſi ſunt, conſuetudinem habuiſſe Cleomenem aiunt, atq; ex eo nimiam didiciſſe potandi intemperantiam: ſeq; ob id eum inſaniſſe arbitrari. Vnde quoties intemperantius bibere volunt, aiunt, epiſcythiſon, *id eſt age Scytham.* Ita de Cleomene referunt Spartiatæ. Mihi verò videtur ille has pœnas Demarato pependiſſe. Eum autem eſſe defunctum vbi audiere Æginetæ, Spartam nuntios miſere, vociferatum contra Leutychidem de obſidibus qui Athenis tenerentur. His Lacedæmonij, conſilio inito, multum iniuriæ à Leutychide illatum eſſe cenſuerunt, hominemq; dedendum, quem illi Æginam deportarent pro ijs qui Athenis tenerentur. Hũc quum eſſent ducturi Æginetæ, tunc ad eos Theaſides Leoprepis filius, vir Spartæ probatus, Quid, inquit, viri Æginetæ facere vultis? regémne Spartiatarum deditum à ſuis ciuibus abducere? Si nunc præ iracundia Spartiatæ ita decreuerunt, cauete nequod exitiale malum in veſtram regionem (ſi hoc feceritis) inferant. His auditis Æginetæ ab illo abducendo ſuperſederunt, hac tamen conditione vt ſecum profectus Athenas Leutychides redderet ſibi viros qui illic depoſiti eſſent. Vbi Athenas venit Leutychides, ac depoſitum

[1] Fuitq; mutua inter eos cõcordia donec ad ſeruos venit, &c.

positum repoposcit, Athenienses (vt qui reddere nollent) tergiuersari, quòd dicerent duos in deponendo reges fuisse, ideoq; iniquum esse id alteri sine altero reddi. Quibus » negantibus se reddituros, Leutychides, Facite, inquit, Athe- » nienses vtrum ipsi vultis, si reddetis, sanctè factum: è contra- » rio, si non redditis. Qualis autem res circa depositum con- » tigerit Spartæ, volo referre: Dicimus nos Spartiatæ fuisse » tertia abhinc ætate quendam Glaucum Epicydidis filium, » qui cum alijs summis laudibus excellebat, tum iustitia in- » ter omnes optimè audiebat qui per id tempus Lacedæmo- » nem incolebant. Et huic procedente tempore contigisse » vt vir quidam Milesius Spartam venerit, hominis conue- » niendi gratia, atq; ita sit alloquutus, Ego sum vir Milesius, » qui ad tuam Glauce fruendam iustitiam venio. Nam quum » esset tua fama celebris cum per omnem aliam Græciam, » tum verò per Ioniā, apud memetipsum ratiocinatus sum, » Ionia quidem semper obnoxia periculis est, Peloponnesus » autem tutò fundata,[1] & ob id videre licet eosdem homines » nihil habere pecuniarum. Hæc reputanti mihi atq; con- » sultanti visum est dimidium mei census in pecuniam redā- » ctum deponere penes te, quòd probè intelligo hæc penes » te deposita mihi incolumia fore: tu verò has pecunias acci- » pe, & hanc notam, quam vnà custodi: quam notam quis- » quis habens reposcet pecuniam, ei reddito. Hæc hospes qui » Mileto venerat dixit: atq; ea conditione depositum Glau- 359 cus accepit. Multo deinde tempore interiecto, filij eius qui » pecuniam deposuerat, Spartam veniunt, Glaucum conue- » niunt: exhibitaq; nota pecuniam reposcunt. Ille enimuerò » repellere homines, atq; his verbis è contrario respondere, » Neq; istius rei quicquam reminiscor, neq; ad me pertinet » scire quæ dicitis. Volo tamen,[2] reminiscens, quicquid iu- » stum fuerit facere, &, si accepi, iure optimo reddere: sin à » principio non accepi, Græcorum legibus in vos vti. Ad » quod confirmandum præstituo vobis tempus hinc ad qua- » tuor menses. Ita Milesij[3] facta iactura, tanquam fraudati » pecunia, discessere: & Glaucus Delphos se contulit ad ora- » culum consultandum. Cui consultanti an ὅρκῳ *id est iure-* » *iurando*, pecuniam prædaretur, Pythia respondit his ver- » sibus,

1 Et pecunias nequaquā ab ijsdem possideri videmus.

2 Si reminiscar.

3 Calamitatem se passos existimantes. vt qui pecunia fraudati essent.

Glauce Epicydides equidẽ expedit ad breue tempus "
Sic orco vicisse, interuertisseque nummos "
Desera, & euorcum quoniam manet exitus idem. "
Ast orci natus, qui nomine, qui manibus, qui "
Nullis est pedibus, rapidè aduenit, & usque adeo dum "
Conuoluens omnem perdat prolemq; domumq; "
Cum sobole euorci melius sed postea agetur. "

His auditis Glaucus veniam sibi eorũ quæ dixisset vt daret, " deũ obsecrabat. Cui Pythia inquit, idẽ pollere, tentare deũ " & facere. Tunc Glaucus accitis Milesiis hospitibus pecuniã " reddidit. Cur autẽ hęc oratio apud vos instituta est, dicetur: " Glauci nũc nulla superest neq; soboles neq; domus, quæ il- " lius cẽseatur: sed ex Sparta radicitus extrita est. Ita bonũ est " nihil aliud de deposito cogitare quàm vt repetẽtibus red- " datur. Leutychides hæc loquutus, quũ nihilo magis ab A- " theniẽsibus audiretur, discessit. At Æginetæ priusquã superiorũ iniuriarũ, quas Atheniensibus intulerant gratificãtes Thebanis darent pœnas, hæc fecerant: Quũ Atheniensibus succenserent quòd sibi ab illis iniuriã fieri arbitrarentur, se ad vlciscendũ apparabant. Erat aũt Atheniensium in Sunio quinqueremis quædã, quam Delũ *iam inde à Theseo quotannis* mittebant: hãc Æginetæ locatis insidiis intercepere, plenã primoribus Atheniensiũ, virosq; alligauere. Ea clade ab Æginetis accepta, Athenienses non amplius differendũ putauerũt quin omnia in illos excogitarẽt. Erat igitur quidã nomine Nicodromus Cnœthi filius, vir in Ægina spectatus: hic suam ipsius priorem abitionẽ Æginetis imputans, querebatur: qui *prius sua demissione quum transegisset*, cognito Athenienses esse animatos ad nocendum Æginetis, quibus ipse infensus esset, composuit cum illis de prodenda Ægina ad certum diem, quo esset rem aggressurus ipse, & illos oporteret venire subsidio. Atque ita ex composito vrbem quæ vetus vocabatur occupat. Sed Athenienses ad diem non adfuerunt, quia classis eorum par AEginetanæ nondum erat comparata. Qui dum à Corinthiis commodari sibi naues rogant, interea res corrupta est. Corinthij autem per id tempus Atheniensibus amicissimi dedere rogantibus naues viginti, sed dantes vendiderunt singulas quinis drachmis: quoniam eas dono dare vetabantur

tur lege. His acceptis Athenienses, & suis instructis in summam septuaginta numero, in Æginam nauigauerunt, perueneruntque postridie eius diei qui erat destinatus. Qui quum ad diem non adessent, conscenso nauigio Nicodromus ex Ægina profugit, aliis nonnullis Æginetarum eum comitantibus, quibus Athenienses Sunium incolendum dederunt. Vnde isti prodeuntes, eos qui in insula erant Æginetas & ferebant & agebant. sed hæc posterius acta sunt. Cæterùm proceres Æginetarum, superata plebe quæ vnà cum Nicodromo tumultum in ipsis fecerat, mox eos quos ceperant, ad necem abducebant. Vnde piaculum admisere quod nullo studio expiare potuerunt, præoccupatique, prius ex insula sunt deiecti, quàm deum sibi propitiarent. nam quum septingentos è plebe quos viuos ceperant, ad necem educerent, vnus eorum è vinculis elapsus fugit ad Cereris legiferæ vestibulum, eiusque cardinibus prehensis adhærebat: quem illi quum auellere non possent, abscissis viri manibus ita deduxerunt: quæ manus cardinibus consertæ manserunt. Hæc quum ipsis fecissent Æginetæ classe septuaginta nauium cum Atheniensibus qui superuenere congressi, superantur. Victi nauali prælio, eosdem quos prius Argiuos in auxilium vocauerunt: sed illi noluere eis amplius auxilio esse, causati quòd & naues Æginææ necessariò sumptæ à Cleomene oram Argolidem tenuissent, & ipsi cum Lacedæmoniis in terram descendissent, vt nonnulli quoque è Sicyonæis nauibus descenderent in eadem contra ipsos expeditione. Quo nomine vtrisque mulcta ab Argiuis iniuncta est mille talentorum, quorum quingena vterque populus solueret. sed quum Sicyonij suam culpam agnoscentes, centum talentis cum Argiuis decidissent, Æginetæ ne agnoscere quidem culpam voluere: erant enim superbiores. Eapropter rogantibus eis nemo amplius Argiuorum publicè auxilium tulit, sed volũtariorum circiter mille, duce quodam cui nomen erat EVrybates,[1] quinque palmarum viro. quorũ pleriq; non remeauere, sed in Ægina sub Atheniensibus occubuere. Et ipse dux EVrybates singulari certamine ter victor, quàrto sub Sophane Decelis filio oppetiit. Verùm AEginetæ sua classe adorti incõpositos Athenienses superauere, eorũq; naues

160

[1] Qui quinque gymnastica certamina obierat.

quatuor cum ipsis pugnatoribus cepere. Et Athenienses quidem bellum cum Æginetis contraxerant. Perses autem quæ ipsius partes erant exequebatur, cum famulo assiduè in memoriam redigente vt reminisceretur Atheniensium, tum Pisistratidis assidentibus, Atheniensésq; criminantibus, tum cupiditate per hunc prætextum quo nixus erat, subigendi Græcos quicunq; sibi terram & aquam denegassent. Itaq; Mardonium, qui malè rem naualem gesserat, præfectura amouit, aliosq; designatos duces aduersus Eretriam & Athenas misit, Datin genere Medum, & Artaphernem Artaphernis fratris sui filium, datis mandatis vt Athenas atq; Eretriam diriperent, captiuosq; in conspectum adducerent. Postquam hi duces declarati, ab rege digressi, ad planitiem Ciliciæ maritimam deuenere cum ingenti ac bene instructo exercitu, & ibi castra posuere, aduenerunt nauticæ copiæ omnes, vt singulis erant imperatæ: ad hæc hippagogæ naues, quas superiore Darius anno mandauerat tributarijs suis præparandas. In has introductis equis atq; terrestri peditatu, sexcentis cum triremibus in Ioniam contenderunt. Hic non recto cursu secundum continentem, Hellespontum & Thraciam versus nauigabant, sed è Samo vnde soluerant, præter Icarium, interq; insulas: præcipuè quidem (vt ego sentio) metu circumeundi Athon, quem superiori anno circumnauigantes, magnam iacturam fecerant: sed & coacti propter Naxon, quam antea non cepissent. ad quam posteaquam ex Icario pelago appulsi sunt (in hanc enim vt primùm copiæ ducerentur, Persæ vrgebant) Naxij memores priorum, fuga se in montes concitauerunt, non ausi resistere. Eorum autem quos adepti sunt Persæ quum in seruitutem rapuissent, delubra atq; vrbem incenderunt. His actis ad cæteras insulas redeunt. Hæc dum isti agunt, Delij relicta & ipsi Delo fuga Tenum abeunt. Eò tendentes naues præcedens Datis non sinebat ad Delum habere stationem, sed trans Delum apud Rheneam. Et simul cognito vbi Delij essent, misso caduceatore his eos verbis affatus est, "Viri sacri, quid fuga abistis, non pro merito de me malè opinantes? Ego enim & ipse mea sponte animatus sum, & ab rege iussus, quo in loco duo dij geniti sunt, nequid aut eum locũ

aut

" aut eius incolas lædam. Redite igitur ad vestra ipsorum, &
" incolite insulam. Hæc Delijs per caduceatorem dixit: mox trecentas thuris libras super aram aggestas adoleuit. His actis aduersus Eretriam primùm nauigauit, simul omnem classem, simul Iones pariter atq; Æoles agens. Statimq; ab illius digressu Delos tremuit, (vt Delij aiunt) ad meam vsq; ætatem tūc & primùm & postremùm commota, deo mala ventura hominibus portendente. Nam sub Dario Hystaspis, & Xerxe Darij, & Artoxerxe Xerxis filio, tribus ijs deinceps ętatibus plus malorū passa est Græcia quàm viginti alijs ante Darium ætatibus, partim à Persis, partim ab ipsis primoribus de principatu bellantibus: vt non ab re Delos commota sit, prius immobilis: de qua in oraculo ita scriptum erat,

" *Et Delon, quamuis sit adhuc immota, mouebo.*

Et sanè in Græca lingua pollent hæc nomina, Darius, idem quod ἐρξήης, *id est coercitor*: Xerxes, idem quod ἀρήϊος, *id est bellator, ad verbum, martius*: Artoxerxes, idem quod μέγας ἀρήϊος, *id est magnus bellator*. Barbari, postquam à Delo ad alias insulas profecti sunt, sumebant illinc tum copias, tum liberos insulanorum obsides. Vt verò insulas pręternauigantes, Carystum appulerunt, Carystijq; negarunt se vel obsides daturos vel militaturos aduersus vicinas ciuitates (videlicet Athenas & Eretriam significantes) Carystij tamdiu obsessi sunt, eorūq; ager vastatus, donec in ditionem Persarū venerunt. Eretrienses autem audito Persarum exercitum aduersum se venire, auxilia ab Atheniensibus implorauere. Quibus non deneganda auxilia rati Athenienses, miserunt subsidio illis ea quatuor millia hominum qui Chalcidensium equitum obtinuerant pręedia. Sed Eretriensium haudquaquam syncerum erat consilium, qui tametsi accersebant Athènienses, tamen ancipiti sententia vacillabant: quibusdam eorum censentibus vrbem deserēdam, & in cacumina Eubœę eundum: quibusdam, qui propria lucra à Persis expectarent, proditionem molientibus. Horum vtrorumq; animos animaduertens Æschines Nothonis filius, Eretriensium primarius, patefecit Atheniensibus omnem præsentiū rerum statum, orauitq; vt domum
161 abirent, ne vnà cum illis occumberent. Hæc consulenti Æ-

ſchini obtẽperantes Athenienſes, illinc in Oropum tranſgreſſi, ſalutem ſibi pepererunt. At Perſæ eò aduecti, naues oræ Eretricæ ad fanũ & Chœreas & Ægilia applicuerunt: potitique his locis, continuò equos expoſuere, & tanquam cum hoſtibus conflicturi ſe inſtruxere. Aduerſus quos non decreuerunt Eretrienſes ſibi eſſe prodeundum: ſed quandoquidem ſententia de vrbe non deſerenda euicerat, meritò dabant operam vt mœnia cuſtodirent. Adorientibus autem ea Perſis, acri pugna per ſex dies certatum eſt: multiſque vtrinque cadentibus, ſeptimo die EVphorbus Alcimachi filius, & Philagrus Cynei, inter populares ſuos viri ſpectati, filius, vrbem hoſtibus prodidere. Quam ingreſſi Perſæ, poſtquam templa ſpoliauere, incenderunt, in vltionem eorum templorum quæ Sardibus deflagrauerant, hominibus iuſſu Darij in ſeruitutem captis. Potiti Eretria, & aliquot illic dies morati, in Atticam nauigauerunt, tuncque magnam partem vaſtauerunt, rati idem facturos Athenienſes quod Eretrienſes feciſſent. etenim erat locus Atticæ Marathon proximè Eretriam, ad equitandum opportuniſſimus, quò illos Hippias Piſiſtrati filius deducebat. Eodem Athenienſes & ipſi re audita ad vim arcendã proceſſerunt, decem præfectis ſibi ducibus: quorum decimus erat Miltiades, cuius patrem Cimonem Steſagoræ filium fugere ex Athenis Piſiſtratum Hippocratis contigerat: & dum fugit, obtinere Olympiadem quadriiugo certamine: quam victoriam muneris gratia tranſtulit in Miltiadem ex matre germanum: proximaq; Olympiade eiſdẽ equabus aliam Olympiadẽ quum viciſſet, à filijs Piſiſtrati interfectus eſt, nõ iam viuo Piſiſtrato. Interfectus eſt aũt ad Prytaneũ, noctu ſummiſſis percuſſoribus: ſepultusq; ante vrbẽ trans viã quæ vocatur Diacœle: & eregione ſepultæ ſunt equæ illæ quæ tres Olympiacas victorias reportarant. Idem quod iſtæ, iam aliæ equæ fecerant, quæ fuerunt EVagoræ Laconis. aliæ præterea nullæ. per idem tempus maior natu filiorũ Cimonis Steſagoras, apud Miltiadem patruum in Cherſoneſo educabatur: minor autẽ apud ipſum Cimonẽ Athenis erat, nomen habens à Miltiade Cherſoneſi conditore. Hic igitur Miltiades è Cherſoneſo tunc profectus, dux Athenienſium erat, è duplici cæde elapſus: ſemel, quum

cum

eum Phœnices vſq; ad Imbrum perſequuti ſunt, magni facientes capere hominē vt ad regē perducerent: iterū, quum ab iis elapſum, domū ſuā reuerſum, ac ſe reducē eſſe exiſtimantem, inimici ſui exceperūt, & ad iudiciū deduxerunt, accuſantes occupatæ in Cherſoneſo tyrānidis. Hoc reatu liberatus, ſuffragiis populi dux declaratus eſt. Duces autem quū adhuc in vrbe eſſent, ante omnia legatū Spartā mittūt Phidippidē, illum quidē Athenienſem, ſed tabellariam operam factitantē. Huic Phidippidi, vt ipſe refert, & Athenienſibus renuntiauit, circa Partheniū montē, qui ſupra Tegeam eſt, obuius fuit Pan: compellatoq; nominatim Phidippide, iuſſit nuntiari Athenienſibus quid ita illi nullā gererent curā ſui, qui bene ipſis vellet, quiq; iam ſæpenumero de eis bene meritus fuiſſet, atq; etiam futurus eſſet. His verbis fide habita, Atheniēſes, quòd eorū iam ſtatus erat bene conſtitutus, extruxerunt ſub arce templū Panis: illiq; annuis hoſtiis, ex quo nuntium accepere, ſacrificant, & ardenti candelabro ſupplicant. Phidippides autē hic qui ſibi Pana dixit apparuiſſe tunc quum à ducibus miſſus eſt, [1] iterū Athenis egreſſus, Spartā peruenit, adienſq; magiſtatus, „ Lacedæmonij, inquit, orant vos Athenienſes vt ſibi opem feratis, nec ciuitatē inter Græcos vetuſtiſſimā contemnatis in diſcrimen adductam, ne barbaris viris ſeruiat. Etenim Eretria direpta eſt, inſigniq; ciuitate Græcia imbecillior reddita. His mandatis à Phidippide expoſitis, placebat quidem Lacedæmoniis opem ferre Athenienſibus: ſed id ſibi impoſſibile confeſtim facere erat, nolentibus legem rumpere. nam erat nonus dies inſtantis menſis, quo die negabant ſe progreſſuros, nec niſi orbe lunari impleto. Et iſti quidē pleniſunium expectabant. Hippiæ autē Piſiſtrati filio, qui barbaros in Marathonem perducebat, viſum hoc in ſomnis ſuperiore nocte oblatum eſt: Videbatur ſibi Hippias cum matre cōcumbere. Quo ex ſomnio coniectabat fore vt reuerſus Athenas, ac recepto dominatu ſenex domi ſuæ obiret. Hūc in modū interpretabatur viſum ſuū. Dum autem prædā Eretrienſem quam depoſuerat in inſulā Styreorum nomine Ægileam, reportat, dumq; naues ad Marathonē appulſas in ſtationibus locat, ac barbaros in terrā egreſſos diſponit, ei talia adminiſtranti cōtigit ſternutatio,

[1] Poſtridie quàm Athenis egreſſus eſt. *Ad verbum, Secundanus ex Athenienſium vrbe fuit Spartæ. At Valla* δευτεραῖος *accepit pro* δεύτερον. *Sic infra in hoc eodem libro,* τριταῖοι ἐκ Σπάρτης ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ.

tussisque solito vehementior. vnde concussis eius, vtpote senis, plerisque dentibus, vnus illorum ex violentia tussiendi excussus est, & in arenam delapsus: qui magna adhibita ad inueniendum diligentia, quum tamen non appareret, suspirans Hippias, ad eos qui aderant ait, Hæc terra « non est nostra, nec eam poterimus nobis subiectam effi- 162 cere, [1] sed tātummodo partem, quantū spatij dens qui mi- « hi aderat, obtinet. Huc Hippias suam visionem interpreta- « batur euasisse. Atheniensibus autem apud Herculis fanum instructis superuenere auxilio Platæenses, omni cum populo, qui sese Atheniensibus dediderant, & pro quibus frequentes iam labores susceperant Athenienses. Dediderant autem sese hoc modo: Quum à Thebanis premerentur Platæenses, primùm Cleomeni Anaxandridæ, qui interuenerat, atque Lacedæmoniis sese dediderant: à quibus tamen recepti non sunt, hac oratione vtentibus, A nobis « qui procul habitamus, frigidum quoddam fuerit vobis « auxiliū. nam priusquam nostrum quisquam audiat, possitis « occupati ab hostibus sæpe expugnari. Suademus autem vt « vosipsos Atheniensibus dedatis, vicinis pariter & ad tutan- « dum non inualidis. Hoc Lacedæmonij non tam consule- « bant Platæensibus quòd eis bene vellent, quàm quòd optarent Athenienses defatigari Bœotio bello. Id suadentibus Lacedæmonijs non aduersati Platæenses, aditis Atheniensibus, dum rem diuinam duodecim dijs faciunt, eis ad aram suppliciter sedentes sese dediderunt. Aduersus quos Thebani re audita exercitum duxerunt, in eorumque auxilium Athenienses venerunt. Sed dum conserturi prælium essent, Corinthij haud contemnendam sibi rem putantes, ad eos reconciliandos interuenere: atque vtrorumque permissu regionem hunc in modum terminarunt, vt Thebani eos Bœotos qui nollent inter Bœotos censeri, sinerent facere quod vellent. Hoc vbi decreuere Corinthij abscessere. Abscedentes quoque Athenienses aggressi Thebani sunt, commissaque pugna, repulsi. vnde Athenienses transgressi quos Corinthij statuerant terminos, [2] Asopum fecerunt limitem Thebanis. Ergo Platæenses Atheniensibus sese quum dedidissent, ad Marathonem tunc auxilio venerunt. Erant autem in Atheniensium ducibus ancipites

[1] Sed eam illius portionē quæ ad me pertinebat, dens possidet.

[2] Asopū & Hysias Thebanis aduersus Platæenses limitē statuerunt. Ergo Plat.

pites sententiæ, aliis vetantibus fieri prælium, pauciores enim se esse quàm vt cum Medis confligerent: aliis (quorum erat Miltiades) ad pugnandum hortantibus. Itaque quum essent bifariæ sententiæ, & deterior vinceret, ibi Miltiades Callimachum Aphidnæum adiit, [1] tunc fortè polemarchum, *id est belli principem:* qui magistratus per suffragia electus in danda faba, *hoc est in declaranda sententia*, vndecimus est. nam quondam Athenienses in dicenda sententia parem ducibus faciebant polemarchum.
» Ad hunc Miltiades, in te, inquit, nunc Callimache situm
» est, vtrum in seruitutem Athenæ redigantur, an tu eas libe-
» rando memoriam tui in omne æuum relinquas, qualem
» ne Harmodius quidem atque Aristogiton reliquerunt.
» Nam Athenienses nunc in maximum omnium ex quo
» nati sunt venere discrimen: qui si Medis succumbant, pa-
» làm est quæ passuri sint, traditi Hippiæ: sin autem superent
» poterit hæc ciuitas vrbium Græciæ effici prima. Quo au-
» tem pacto hæc fieri possint, & quomodo ad te harum re-
» rum arbitrium redeat, nunc exponam: Nostræ, qui duces
» sumus, bifariæ sunt sententiæ de prælio committẽdo: alijs
» id suadẽtibus, alijs dissuadẽtibus. Qui nisi præliũ commit-
» timus, vereor ne magna existat seditio, quæ mẽtes eorũ so-
» licitet ad sentiendũ cum Medis: sin pugnamus antequã ali-
» quid vitij in nõnullis Atheniẽsiũ subeat, possum dijs æquis
» cum victoria discedere. Hæc omnia ad te tendunt, & abs
» te dependent: qui si meæ sententiæ accesseris, erit & tibi
» patria libera, & ciuitas omnium Græcarum princeps: sin
» accesseris sententiæ dissuadentium pugnam, eorum quæ
» recensui bonorum tibi contraria existent. Hæc dicens Miltiades Callimachum induxit. Ita accedente sententia polemarchi, obtentum est vt confligeretur. Post hæc ij duces quorum sententia de confligendo fuerat, vt cuiusque dies imperitandi venerat, vicem suam Miltiadi dabant: quam ille accipiens, non tamẽ prius decertandum putauit quàm sua dies imperij aduenit. Itaque vbi vices eius fuere, tunc Athenienses hunc in modum instructi sunt ad confligendum: Dextro cornu præerat Callimachus polemarchus. ita enim lex apud Athenienses tunc postulabat, vt polemarchus dextrum cornu teneret. Hoc duce sequebantur

[1] Tũc, quòd vndecimum suffragiũ ad eum pertineret, qui ex facta per fabam sortitione polemarchus Atheniensium creatus esset, *vel, ductis faba sortibus polem. Ath. cr. esset.* (olim enim Athen. in ferendo suffragio par. duc. polemarchũ faciebãt) adijt Aphidnæum Miltiades tũc polemarchũ, eiq; dixit, In te nũc situm est Callimache Athenas vel in seruitutem redigere, vel illis liberatis, monumẽtum in omne æuũ relinquere, quale ne Harm.

deinceps cæteræ tribus, vt quæque ordine erat. Nouissimi autem sunt collocati Platæenses, sinistrum cornu tenentes. Quo factum est vt ab huius pugnæ tempore, quoties Athenienses ferunt hostias apud panegyrias, *id est publicos conuentus*, quæ quinto quoque anno fiunt, Atheniensis præco conceptis verbis precetur bona Atheniensibus pariter & Platæensibus. Igitur Atheniensium acies tunc apud Marathonem instructa idcirco sic erat, quòd aciem Medicam imitabatur: sed in medio paucis conferta erat ordinibus, ideoque illic debilior: vtroque autem in cornu confertior. Quæ posteaquam ita instructa est, ac sacrificiũ litatum esse Athenienses audierunt, tunc cursu in barbaros tendunt. Erat autem inter vtranque aciem non minus octo stadiorum intercapedinis. Quos cursu ferri in se videntes Persæ, aptabant se tanquam illos excepturi: insaniæ dantes id quòd cernerent eos cursu tendere, quum pauci 163 essent, & nec equitatu nec sagittis freti. Hoc ita barbari interpretabãtur. at verò Athenienses, posteaquã conferti cõflixere cum barbaris, pugnã memoratu dignam edebant. Quippe primi omnium Græcorum (quos ipsi nouimus) cursu in hostem vsi sunt. [1] primi sustinuerũt cernere Medica veste indutos: quum antehac vel audire nomen Medorum Græcis terror fuisset. In Marathone quum diu pugnatum esset, barbari circa mediam aciem vincebant, vbi Persæ stabant & Sacæ, eamque perrumpentes, hostem in mediterranea persequebantur: at in vtroq; cornu vincentes Athenienses Platæensesque, barbaris, qui terga dederant, fugere permissis, contraxerunt cornua, & cum ijs qui mediam ipsorum aciem perfregerant, dimicantes quum superassent, fugientes Persas vrgebant cædebantque, donec ad mare peruenientes, petito igne naues corripuere. Quo in certamine Callimachus polemarchus interficitur, egregia nauata opera. Occubuit quoque è ducibus Stesileus Thrasyli, & Cynægirus EVphorionis filius, qui dũ summã puppim apprehendit, abscissa bipenni manu cecidit: nec nõ alii Atheniẽses multi & clari. ac septẽ quidẽ naues obtinuerunt Athenienses hoc modo: cæteris barbari retracti, receptaq; præda Eretriensi ex insula vbi reliquerãt, circumuecti sunt Sunium, animo præuertẽdi Athenienses euestigio abeuntes.

1 Primique vestem Medicã & eos qui illã gestarent cernere sustinuerunt, quũ antea, &c.

euntes.Cęterũ Alcmæonidę ab Athenienſibus [1] inſimulati ſunt,quod videlicet ex compoſito Perſis adhuc apud inſulã agentibus ſcutũ oſtenderint.Dum illi Suniũ circumuehuntur,Atheniẽſes eueſtigio abeũtes celerrimè ad ferendã vrbi opem properarũt,barbaroſq; eodem tendentes præuerterunt: progreſſiq; ex Herculis templo quod eſt in Marathone,in aliud Herculis fanũ quod eſt in Cynoſargi, caſtra poſuerunt. Barbari cum claſſe Phalerũ ſuperaſſent (hîc enim Athenienſium nauale tũc erat) ſuper eum locum aliquandiu propter tempeſtatem morati, rurſus in Aſiam abierũt. Quorum in hac pugna apud Marathonem geſta,occubuere circiter ſex millia trecenta: Athenienſium verò,centum nonagintaduo.tot ex vtriſque cecidere. In qua pugna hęc res mira contigit,vt Athenienſis quidam Epizelus Cuphagoræ filius,dum ſtante acie pugnat ſtrenuè, luminibus caperetur,neque ſaucius vlla parte corporis,neque ictus:atq; ita cæcus in reliquum vitæ tempus permanſerit.Quem audiui dicere ſolitum de ſua clade, viſum ſibi eſſe ante ſe ſtare virum quendam armatũ,procero corpore, cuius [2] mentum omnem clypeum inumbraret: & hanc laruam ipſum prætergreſſam, ſed illum qui ſibi aſſiſteret occidiſſe. Hæc Epizelum ſolitũ commemorare audiui. Porro Datis in Aſiã cum claſſe rediens, vbi Myconum tenuit, vidit in ſomnis viſum.id tamen quod fuerit,non traditur:ſed vbi primùm dies illuxit,naues rimatus eſt: compertoque in naui Phœnicia ſimulachro Apollinis inaurato, ſciſcitatus eſt quo è templo ſublatum eſſet:& vbi audiuit ex quo templo, nauigans ſua naui in Delum (iam enim Delij in inſulam redierant)ibi ſimulachrum in templo depoſuit, præcepitque Deliis vt illud in Delium Thebanorum referrent, quod eſt ad mare e regione Chalcidis. Hoc vbi præcepit Datis,vela illinc fecit. Delij tamen hanc ſtatuam non reportauerunt, ſed viceſimo pòſt anno eam Thebani ex oraculo in Delium contulerunt. Datis autem & Artaphernes,poſteaquam in Aſiam nauigauere, captiuos Eretrienſes Suſa perduxere. quos Darius rex, etſi in eos ante captiuitatem vultum contraxerat acerbitatis, quòd ſe priores iniuria laceſſiſſent: tamen vt in conſpectum ſuum adductos vidit ac ſibi ſubiectos, nullo alio malo affecit, ſed

[1] Inſimulati ſunt,illis id molientibus Perſas hoc conſilium cepiſſe, quòd videl.

[2] Barbatum cl.

in ſuo Ciſſiæ regionis ſtathmo collocauit, cui nomen eſt Anderica, ducentis ac decem ſtadiis procul à Suſis, quadraginta à puteo qui exhibet trifarias rerum ſpecies. nam ex eo aſphaltum, *id eſt bitumen*, & ſalem & oleum hauriunt, ad hunc modum: Hauritur quidem celoneo, *id eſt inſtrumento dicto ciconia*, pro ſitula autem, dimidiato vtre ad celoneum alligato: quo in puteum decuſſo, quicquid hauritur, mox in ciſternam diffunditur, atque hinc aliò effuſum, triplici varietate concreſcit: in aſphaltum quidem & ſalem, protinus: oleum autem (quod Perſæ rhadinacen appellant) in vaſa colligunt. eſt autem atrum ac grauiter olens. Hoc loci rex Darius locauit Eretrienſes, quem ad meam vſque memoriam tenuere, ſeruantes priſtinā linguam. Quod ad Eretrienſes attinet, ita habet. Cæterùm poſt plenilunium duo millia Lacedæmoniorum Athenas venerunt, tanta feſtinatione adipiſcendi hoſtem, vt triduo quàm ex Sparta diſceſſere, in Atticam peruenerint: & licet ſerius ad pugnam veniſſent, tamen intuendi Medos cupidi, ad illos intuendos in Marathonem perrexerunt. Quibus viſis, laudatisque Athenienſibus ob præclarum facinus, rurſus redierunt. Tenet autem admiratio me, nec rationem inire poſſum, Alcmæonidas vnquam Perſis ex cōpoſito oſtentaſſe parmam, quòd vellent Athenienſes barbaris atque Hippiæ ſubeſſe,[1] quippe quos conſtat in habendis odio tyrannis vehementiores quàm ſimiliores fuiſſe Calliæ Phænippi, qui fuit pater Hipponici. nam Callias cum alia omnia in Piſiſtratum inimiciſſimè commentus eſt, tum verò ſolus Athenienſium omnium, illius Athenis eiecti quum publicè ſub præcone venderentur bona, emere auſus eſt. Cuius Calliæ mentionem crebrò plerique omnes habere debent, cum ob ea quæ dicta ſunt, vt viri ſummopere patriam liberantis, tum ob hæc quæ in Olympia fecit. nam & in equorum curſu palmam obtinuit, & in quadrigario fuit ſecundus: & in ludis Pythiis quum primas obtinuiſſet, in vniuerſos Græcos ſumptuoſiſſimus extitit: tum ob id quòd talem ſe in filias ſuas quæ tres fuerunt, exhibuit. nam poſteaquam nubiles extitere,[2] hoc eis magnificētiſſimum munus eſt gratificatus, vt quem ſibi vnaquæque vellet ex omnibus Athenienſibus, eum deligeret: atque ita eam illi nuptum

164

1 Quippe qui vel maiori vel certè pari odio tyrannos proſequuti eſſe comperiuntur ac Callias Phænippi filius, Hipponici pater. *Vt autem hic dicit* μᾶλλον ἢ ὁμοίως, *ſic paulò pòſt*, ὁμοίως ἢ οὐδὲν ἧσσον.

2 Dotem eis magnificentiſſimā dedit, atq; hoc præterea gratificatus eſt, *vel, indulſit*, vt quē ſibi, &c.

nuptum dedit. At Alcmæonidæ aut perinde aut nihil minus quàm Callias perosi tyrannos fuere. Quo maior me admiratio subit, minusque admitto criminationem, eos parmam Persis ostentasse, qui per omne tempus tyrannos effugerunt, & quorum astutia Pisistratidæ tyrannidem reliquerunt. Atque ita multo magis Athenarum liberatores extiterunt, meo iudicio, quàm Harmodius & Aristogiton. Illi enim Hipparcho interempto, nō tam cæteros Pisistratidas ab affectanda tyrannide represserunt, quàm ad illam irritauerunt: Alcmæonidæ autem proculdubio Athenas liberauerunt, si modò ipsi fuere qui Pythiam persuasere ad Lacedæmonios commonefaciendos vt Athenas liberarent, quemadmodum superius à me commemoratum est. [1] Atenim aliqui forsitan succensentes quòd Atheniensi in populo patriam prodiderunt. Imò nulli erant eis inter Athenienses viri illustriores, neque qui magis essent honorati. [2] Neque verò sermo obtinuit clypeum ab his esse ostentatum, sed tantummodo fuisse ostentatum. quod nihil est quàm si id demum diceretur, ostensus quidem est, sed à quo ostensus, incertum. [3] Quanquam Alcmæonidæ iampridem extiterant Athenis clari sanè vsque ab Alcmæone atque etiam Megacle. Etenim Alcmæon Megaclis filius, iis Lydis qui Sardibus à Crœso Delphos ad oraculū ierant, administrum se præbuit, eosque comiter accepit. Cuius beneficentiam Crœsus à Lydis quos ad oraculum miserat quum audisset, hominem accersijt, & vbi aduenit, eum donauit tanto auro quantum semel corpore suo ferre posset. Ad istam doni conditionem Alcmæon hanc astutiam attulit: Pergrandem tunicam amictus, ingenti in ea sinu relicto, cothurnisque quos laxissimos reperit calceatus, ad

1 Atenim fortasse Atheniensium populo succensentes patriam prodebant. *Q.d. Atenim (dicet aliquis fortasse) ægrè ferentes se non eū apud Athenienses locum obtinere quo se dignos existimabant, patriam prodere conabātur. Imò verò, nulli ex Atheniensib. maiori authoritate præditi, nulli magis honorati erant: tantum abest vt sua sorte contenti non essent, & de eo Atheniensibus succenserēt. Potest tamen & cum interrogatione legi hic locus eodē sensu.*

2 Quo fit vt rationi consentaneū nullo modo esse possit, clypeū ab illis hac de causa fuisse ostensum. ostensus enim clypeus fuit. neque hoc aliter dici potest: factum enim fuit. sed à quo ostensus fuerit, de eo vltra hæc dicere non possum. *Id est, Hac de re non habeo quod dicam: quippe qui sciam quidem ostensum fuisse clypeum, sed nihil vltrà, vt sit οὐκ ἔχω εἰπεῖν προσωτέρω τουτέων, pro οὐκ ἔχω εἰπεῖν, ἄτε οὐδὲν εἰδὼς προσωτέρω τουτέων. Illud autem οὐκ ἔστιν ἄλλως εἰπεῖν, respondit Gallicæ phrasi, On ne peut dire autrement, pro, Non potest negari.*

3 Hi autem Alcmæonidæ cum ab antiqua origine clari extiterant, tum verò ab Alcmæone & rursum à Megacle clari vel maximè fuerunt.

thesaurum perrexit ad quem ducebatur. [1] Ibi in aceruum ramentorum procumbens, primùm cothurnos quibus erat indutus, auro quantum ferebant refersit: deinde omnem sinum suum atque etiam crines ramentis subigés, & parte in os desumpta, è thesauro processit, ægrè trahens cothurnos, cuius alteri rei quàm homini similis: cuius os quum turgidum esset, & omnia onusta, id cernens Crœsus, in cachinnumque erumpens, ea omnia illi donauit: nec minora his alia dona dedit. Ita domus hæc vehementer locupletata est, & Alcmæon quadriiugos equos alens, vicit Olympia. Sed eam deinde secunda ætate Clisthenes Sicyonis tyrannus extulit, vt multò magis quam prius inter Græcos celebris extiterit. Erat enim Clistheni Aristonymi filio, Myronis nepoti, Andrei pronepoti, filia nomine Agarista: quam pater destinabat nuptum dare ei quem præstãtissimum Græcorum omnium comperisset. Quum igitur ludi Olympiaci celebrarentur, & ex eis Clisthenes curriculo quadrigali victor extitisset, nuntiari iussit voce præconis vt quisquis sese dignum putaret qui Clisthenis gener esset, is ad sexagesimum diem aut prius Sicyone præstò foret, quòd Clisthenes intra annum à sexagesimo die incepturus, exequi nuptias destinasset. Itaque omnes [2] Græci aut sua ipsorum aut familiæ claritate sibi confidentes, eò proci contenderunt: quibus Clisthenes & curriculum, & palæstram ad certandum præparauerat. Ex Italia illuc se contulit Smindyrides Hippocratis filius Sybarita, (florebat autem maximè Sybaris ea tempestate) qui vnus vir in plurimum deliciarum processerat: & Siritanus Damas Samyris filius eius qui sapiens appellabatur. & hi quidem ab Italia venerunt. Ab Ionio autem sinu Amphimnestus Epistrophi filius Epidamnius. Ætolus verò Males, germanus Titormi illius qui Græcos robore fuerat supergressus, & in extrema Ætoliæ homines fugerat. E Peloponneso autem Leocides Phidonis Argiuorum tyranni filius, eius inquam Phidonis, qui spatia Peloponnensibus statuit, longè omnium Græcorum insolentissimus: qui summotis Eliensium agonothetis, *id est munerariis*, ipse agonotheta extitit in Olympia, *id est certamen præmiumque proposuit*. Necnon Amiantus Lycurgi filius Arcas,

[1] Ibi aceruo ramentorum *auri* incumbés, primùm quidem circa suas tibias tantum aggessit auri quantum cothurni capiebãt: deinde verò quum sinum totum auro impleuisset, & capillos ramentis illis conspersisset, *vel, & ramenta illa per capillos sparsisset*, & alia ori indidisset, ex thesauro egressus est, & ægrè cothurnos trahẽs, & cuius rei magis quàm homini similis, vtpote cuius os obturatũ, & partes omnes inflatę essent. At Crœsus cũ intuitus in risum prorupit, eiq; cum hæc omnia, tũ verò alia his nõ minora donauit.

[2] Gręci qui & de seipsis & de patria sua magnificè sentiebant eò proci cont.

eas, ex Trapezunte: & Laphanes Azenus, ex vrbe Pæo, filius EVphorionis eius qui (vt in Arcadia fertur fama) in domum suam excepit Castorem & Pollucem, [1] & ob id in omnes homines hospitalis: [2] & Eleus Agæi filius vir præclarus. Isti ex ipsa Peloponneso venerunt. Ex Atheniensibus autem, Megacles, Alcmæonis eius filius qui ad Crœsum se contulerat: & alter, Hippoclides, Tisandri filius, diuitiis ac forma inter Athenienses præcipuus. Ex Eretria autem (quæ per id tempus florebat) Lysanias: solus hic ab Eubœa. E Thessalia verò à Scopadeis Diactorides Cranonius. Ex Molossis autem Alcon. Tot proci fuere. qui quum ad diem præstitutam adfuissent, Clisthenes ante omnia patriam singulorum familiamque percontatur. deinde eos annum apud se detinens, explorauit vniuscuiusque & virilitatem & iracundiam, & eruditionem, & mores: nunc cum singulis, nunc cum vniuersis congrediens, & iuniores in gymnasia educens: præcipuè tamen in conuiuiis experiebatur. quandiu enim eos apud se tenuit, omnia fecit ac magnificè accepit. Sed ei inter procos præcipuè cordi erant Athenienses: [3] & illorum magis Hippoclidem Tisandri strenuum esse iudicabat, quum præsertim eius maiores Cypseli Corinthij propinqui fuissent. Quum autem destinatus nuptiis dies illuxit, quo ipse Clisthenes edixerat iudicaturum se quem ex omnibus deligeret, mactatis centum bobus, in conuiuium tum ipsos procos, tum omnes Sicyonios accepit. Postea verò quàm cœnatum est, proci certamen de musica habere cœperunt, [4] pariter & de oratione habenda in medium. procedente autem potatione, Hippoclides, [5] quum longè alios antecederet, iussit tibicinem sibi canere ἐμμέλειαν *id est sic datũ quoddam saltationis genus.* Tibicine obsequente saltauit, sibi quidem placens: sed Clisthenes omnem rem cernens [6] dissimulabat. Post hæc aliquantulum interquiescens Hippoclides, iussit aliquam sibi inferri mẽsam. qua illata, primùm super eam Laconicos saltauit modulos, mox alios Atticos: tertiò super mensam capite statuto, cruribus veluti manibus gesticulabatur. Ad cuius primam ac secundam saltationem, etsi stomachabatur Clisthenes eum qui tam impudens esset, generum sibi fieri, tamen sese continebat, nolẽs

1 Et ab eo tẽpore in quoslibet hospitalitatem exercuit.

2 Et Eleus Onomastus Agæi filius. Atq; hi quidẽ ex ipsa Pel. &c. *Valla autẽ putauit ὀνομαστὸς hic, vt vulgò, appellatiuũ esse nomẽ, ἠλεῖος autẽ proprium: quum contrà ὀνομαστὸς sit hoc quidem loco nomen proprium, ἠλεῖος autem nomen à patria.*

3 Et ex illis magis Hippoclides Tisandri filius, qui & strenuitate cæteris præstare iudicabatur, & eo q̃ eius maiores à Cypselidis Corinthiis genus ducerẽt.

4 Pariter & de sermone qui in mediũ proponebatur. *i. & de aliis rebus de quibus incidebat sermo.*

5 *Videtur aliud legisse quàm κατέχων, aut id perperã accepisse pro προέχων.*

6 Suspectam habebat.

[1] in eum erumpere:at vbi vidit cruribus veluti manibus gesticulantem,iam se vltrà continere non sustinens, inquit, Fili Tisandri,[2] desaltasti matrimonium.Cui excipiens ille ait,Non est istud curæ Hippoclidæ. Vude prouerbium factum est,*Non est istud curæ Hippoclidæ.* Tunc Clisthenes silentio imposito, in medium hæc protulit,Viri proci meæ filiæ,vos equidem omnes laudo, vobisq; omnibus, si fieri posset, gratificarer, neque vnum è vobis præcipuum probans, neq; cæteros improbans: [3] verùm fieri non potest vt de vnica virgine deliberans, omnium voto satisfaciam. Itaque singulis vestrum, qui compotes huius matrimonij non estis, tanquam dignis meæ filiæ nuptijs, quódque domo peregrè absuistis, singula argenti talenta dono do: Megacli autem Alcmæonis filio meam filiam Agaristam despondeo ritu Atheniensium. Annuente conditioni Megacle,nuptiæ apud Clisthenem celebratæ sunt.[4] Hactenus quæ iudicandis procis gesta sunt: atque hunc in modum Alcmæonidæ per Græciam celebrati fuerunt. Porro ex horum coniugio,cum Clisthenes auo materno cognominis procreatur, (qui Atheniensium tribus populariúmque statum instituit) tum Hippocrates: ex Hippocrate verò alius Megacles & alia Agarista, ab Agarista Clisthenis nomen habens. quæ nupta Xantippo Ariphronis filio quum prægnans esset, visa est sibi in somnis parere leonem, paucosq; post dies peperit Xanthippo Periclem. Miltiades autem cum antea probatus apud Athenienses, tum verò post rem bene gestam in Marathone maioribus incrementis auctus,petit ab Atheniensibus septuaginta naues cum propugnatoribus & pecunia, non promens eis cui regioni bellum esset illaturus, sed tantummodo se illos locupletaturum si se sequerentur. Ad eam enim regionem se illos ducturum vnde affatim aurum nullo negotio reportarent. His verbis Athenienses erectis animis, naues vt petierat tradiderunt. Quibus Miltiades acceptis in Parum nauigat, per speciem vlciscendæ iniuriæ quam intulerant Parij quòd triremi in Marathonem vnà cum Persis venissent. Hoc quidem colore orationis vtebatur, sed infensus erat Parijs ob Lysagoram Tisei filium, genere Parium, qui ipsum apud Hydarnem Persam accusauerat.Eò postquam

peruenit

1 Excandescere & in irā præceps erūpere. *Ita Bud.*
2 *Bud.hanc interpretationem approbat perinde est autem ac si diceret, Hac tua impudenti saltatione nuptiis te priuasti.vel,spe nuptiarum,vel nuptiis excidisti. q.d.Extra nuptias saltasti.*
3 Sed quum de vnica virgine *despondenda* deliberās, omnium voto satisfacere non possim, singulis quidem vestrum qui circa hasce nuptias repulsam patimini, singula argenti talenta dono.tum quòd dignum me censueritis cuius filiā in vxorem duceretis, *vel cuius filiæ nuptias ambiretis,*tum etiā quòd domo peregrè abfueritis: at Megacli Alcmæonis fil.
4 Hactenus de ijs quæ in ferēdo de procis iudicio gesta sunt.

peruenit Miltiades, Parios intra mœnia coactos obsedit, missoq; caduceatore popoſcit centũ taléta, dicens, si ea sibi non darent, se non prius illinc abducturũ copias quàm eos euertisset. At Parij non vt quicq̃ pecuniæ Miltiadi darẽt, sed vt custodirent vrbem cogitabãt, cum alia loca interſepientes, tum maximè vnde ea oppugnari poterat: adeò vt noctu laborantes, murum duplum quàm olim fuerat excitarent. Hactenus Græci in hac re commemoranda consentiunt: deinceps gesta ipsi Parij referunt hunc in modum:
166 Miltiades quum inops consilij esset, adisse atque alloquutum fuisse mulierem captiuam, genere Pariam, nomine Timon, quæ esset indigenarum deorum administra: hanc, quum in conspectum venisset, consilium ei dedisse vt si magni faceret Parum capere, exequeretur quæ à se præciperentur. Eius deinde præceptis auditis Miltiadem accessisse ad maceriam quandam ante vrbem, qua maceria sepitur templum Cereris legiferæ: eamque, quia fores aperire non poterat, transiliisse: & illam transgressum, solarium ascendisse ad aliquid intus faciendum, siue ad mouendũ aliquid quod moueri nefas esset, siue ad aliquid, quodcunque sit, agendum. Et quum pro foribus esset, subeunte horrore præoccupatum, eadem via reuertisse, deque maceria desilientem femur conuulsisse. alij in genua procidisse aiunt. Ita Miltiades male habens, domum remeauit, neque pecuniam Atheniensibus portans, neque Paro parta: vrbe tantùm per sex & viginti dies obsessa, & agro populato. Parij, cognito quòd ministra deorum Timo Miltiadem admonuisset, volentes ob id de ea supplicium sumere, postquam obsideri desierunt, Delphos miserunt sciscitatum nunquid ministram deorum condemnarent, quę rationem capiendæ patriæ hostibus detexisset, quæque Miltiadi exposuisset sacra quæ ad virilem sexum efferri nefas esset. Id Pythia fieri non permisit, negans Timon earum rerum esse authorem: sed quia Miltiadi [1] non bene obeundum esset, ideo ei ducem malorum apparuisse. Hæc Pariis Pythia respondit. Miltiadem autem è Paro reuersum cum alij Athenienses in ore habebant, tum præcipuè Xanthippus Ariphronis filius, qui eum apud populum accusauit quòd Athenienses circumscripsisset. Cui ac-

1 Id est, misera morte pereundum esset.

cuſationi Miltiades non per ſe ipſe reſpondit, (neque enim poterat, quippe qui putreſcente femore iaceret in lecto) ſed pro eo amici ſui,[1] allegātes cū alia multa, & Lēnum expugnatam, quā vltus Pelaſgos Athenienſibus tradidiſſet, tum verò pugnam in Marathone geſtam. Interuentu tamen populi ne capitis damnaretur, quinquaginta talentis culpa mulctata eſt. Poſt hæc Miltiades [2] diſſoluto atque marceſcente femore deceſſit: quinquaginta autem talenta Cimon filius exoluit. Porro Lemnū Miltiades hunc in modum obtinuerat: Pelaſgi poſteaquam ex Attica ab Athenienſibus exacti ſunt, ſiue iure, ſiue iniuria: nam de hoc nihil habeo præter relata: quia Hecatæus Hegeſandri filius [3] in ſermonibus ait, iniuria. Athenienſes enim, quum viderent regionem quæ erat ſub Hymeſſo, quam illis habitandam dederant, mercedem muri circa arcem ducti, bene excultam, quæ prius mala fuiſſet, [4] à nemine accipi digna, liuore captos fuiſſe & libidine terræ potiundæ: & ita illinc exegiſſe illos, nulla alia re in excuſationem allata. Vt autem Athenienſes aiunt, iure eiecti, quippe quum eſſent ſub Hymeſſo habitantes, illinc prodire ſolitos hanc iniuriam intuliſſe: Quoties filiæ ac filij Athenienſium ad Nouē fontes aquarum pergerent (nulladum enim aut eis aut vllis Græcis per id tempus mancipia erant) Pelaſgos eis per contumeliam & contemptum vim attuliſſe neq; hoc feciſſe contentos, ad extremum manifeſtò deprehenſos de inuadendis Athenienſibus cōſilia agitaſſe. ſe verò adeo meliores quàm illi fuerant, viros fuiſſe, vt quum haberēt facultatem interimendi eos quos ſibi inſidiatos deprehēdiſſent, tamen noluerint: ſed eis præceperint vt è regione excederent: atque ita illos ſolum vertentes, tùm alia loca tùm verò Lemnum obtinuiſſe. Illa Hecatæus, hæc Athenienſes aiunt. At Pelaſgi hanc Athenienſiū iniuriam vlciſcēdi auidi, ij qui Lemnum incolebant, gnari quando dies feſti Atheniēſium celebrarentur, [5] biremibus inſtructis, inſidias manipulatim collocarunt vxoribus Athenienſium diem feſtum Dianæ apud Brauronem agētibus: permultiſq; illarum illinc raptis abierunt, & in Lemnum delatas pro concubinis habuerunt. Hæ fœminæ poſteaquam filiis abundauere, lingua eos Attica ac moribus Athenienſium imbuerunt. At illi conſuetudi-

1 Marathonij prælij mētionem ſubinde facientes, & expugnationis Lemni: quomodo Pelaſgos vltus expugnatam eam Athenienſibus tradidiſſet.

2 Quum femur ei marcidum, *aut putridū*, & emortuum factum eſſet. *Vel, Quū adſyderationē deueniſſet, vt quidam interpret. ex Celſo.*

3 In ſuis narrationibus. *Vel, In ſuis hiſtoricis ſcriptis. vnde alibi vocat λογοποιόν.*

4 Et nullo *pretio* digna. *Vel nullius pretij.*

5 Nauibus quinquaginta remorum.

tudinem cum Pelasgidum filiis habere abnuebāt: & siquis è suis ab illorum vllo vapularet, cuncti auxilio aderant, & mutuò sese tutabantur: ac dignos se qui aliis pueris dominarentur existimabant, atq; adeo longè pręualebant. Quare animaduersa Pelasgi inter se colloquuti sunt, considerantesq; rem esse indignam inter se dicebant, Si nunc dum pueri sunt, dignoscunt sibi opitulari aduersus filios vxorum legitimarum, quas virgines duximus, & eis continuò præesse conantur, quídnam facient in virilem adulti ætatem? itaq; quum id eis altius insedisset, placitum est vt eos filios è matribus Atticis susceptos necarēt. his necatis, addunt & cædes matrum. Ex hoc facinore, & illo superiore fœminarum, quæ viros suos [1] vnà cum Thoante interemerunt, vsu receptum est per Græciam vt teterrima quæque facinora Lemnia appellentur. Pelasgi, quum eis post necem liberorum atque vxorum neque tellus fructum redderet, neque vxores neq; pecus vt prius gignerent, pariter fame & liberorum orbitate vexati, Delphos miserunt petitum aliquod laxamentum præsentium malorum. Iussi autem à Pythia pœnas Atheniensibus quas illi vellent pendere, Athenas iere: pollicitiq; sunt daturos se pœnas illis omnis iniuriæ. Athenienses, stratis in curia toris quàm poterant splendidissimè, appositaque mensa omnium bonorum refertissima, iusserunt Pelasgos ita se habentem regionem sibi tradere. Tunc Pelasgi excipientes dicere, Si nauis vento aquilone atq; vno die nos è vestra regione in nostram prouehet, ita demum quod vos petitis trademus. Hoc dixere quòd scirēt fieri non posse. nam Attica multo magis ad austrum vergit quàm Lemnus. Hæc hactenus. Tunc compluribus deinde interiectis annis, vbi Chersonesus quæ est in Hellesponto, Atheniensium ditionis fuit, Miltiades Cimonis filius, ventis etesiis perflantibus, ex Eleunte quæ est in Chersoneso, soluens, in Lemnum delatus est, præcepitq; Pelasgis vt ex insula excederent: redigens eis in memoriam oraculum, quod nūquam illi expletum iri sperassent. Quorum Hephæstienses quidem obtemperauerunt: Myrinæi autem non agnoscentes Chersonesum esse Atticam, tamdiu obsessi sunt donec in deditionem venerūt. Ita Lemno potiti sunt Athenienses atq; Miltiades.

167

[1] Auxilio Thoantis. *Erasm.*

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER SEPTImus, qui inſcribitur POLYMNIA.

POSTEA verò quàm nuntius pugnæ ad regem Darium Hyſtaſpis filium allatus eſt ad Marathonem geſtæ, quum antea vehementer infenſus eſſet ille Athenienſibus quòd Sardis inuaſiſſent, longè infenſior factus eſt, ac propēſior ad bellum Græciæ inferendum: miſſisq; continuò nuntiis ad ciuitates, edixit vt ſingulæ multò quàm antea maiores copias, necnon naues, nauigia, equos, rem frumentariam compararent.[1] His nuntiis Aſia triennium exagitata eſt. Vbi dum delectus agitur optimi cuiuſque aduerſus Græciā militaturi, & appatatui opera datur, quarto anno Ægyptij qui fuerant à Cambyſe ſubacti, defecere à Perſis: quo magis aduerſus vtroſque Darius expeditionem ſumere properabat, Ægyptios atque Athenienſes. Dum autem hæc comparat, interea ingens inter eius liberos de principatu exorta diſſenſio eſt, quoniam ex inſtituto Perſarum, oportebat ita demum ire in expeditionem quum regni ſucceſſorem declaraſſet. Erāt autem Dario iam antè quàm regnaret, liberi tres è priore vxore Gobriæ filia ſuſcepti, & poſt partū regnum, alij quatuor ex Atoſſa Cyri filia. Superiorū maximus natu erat Artabazanes, poſteriorum Xerxes. qui quum ex eadē matre non eſſent, diſceptabant: Artabazanes quidem, quòd omnis paternæ ſobolis ipſe maximus natu foret, quum apud vniuerſos homines ſit inſtitutum vt maximus natu liberorum obtineat principatum: Xerxes verò, quòd ipſe Atoſſa genitus eſſet, filia Cyri qui Perſis libertatem acquiſiſſet. Dario autem nondum ferente ſententiam, aderat fortè Demaratus Ariſtonis filius, qui per id tempus altercationis Spartano regno exutus, ac Lacedęmone profugus, Suſa aſcenderat. hic vir audita liberorum

[1] Dum autē hæc circunquaq; denuntiarētur, vniuerſa per tres annos Aſia agitata fuit.

rorum Darij controuersia, adiit (vt fama fertur) Xerxem, admonuitq; vt ad cætera quæ pro se dicebat hoc adderet, se quidem genitum è Dario iam rege & Persarum imperium obtinente: Artabazanem verò, è Dario dum erat priuatus: proinde neque æquum neq; iustum esse alium quempiam potius quàm se illam dignationẽ adipisci: quoniam Spartæ quoq; sic vsurparetur, vt sicui antequam regnet filij nascantur, deinde regnanti alius nascatur, huius postea nati successio regni sit. Hac à Demarato suggesta ratione vtentem Xerxem, tanquam iustè dicentem, Darius regem declarauit. Quáquam etiam citra [1] præceptum Demarati Xerxes (vt mea fert opinio) regnauisset: quippe quum omnis potentia penes Atossam esset. Declarato Darius Xerxe rege quũ conaretur rebus apparatis exire in expeditionem, altero ab defectione Ægyptiorum anno, supremum diem obiit, sex & triginta annis regni expletis, haud compos voti vt Ægyptios & Athenienses vlcisceretur. Eius morte re-

168 gnum ad Xerxem filiũ deuenit, qui ab initio nequaquam animatus erat ad bellum Græciæ inferẽdum, sed Ægypto. Cæterùm Mardonius consobrinus eius, Gobriæ & sororis Darij filius, eum adiens, his verbis est alloquutus, Domine, haud decorum est Atheniẽses tam malè iam de Persis meritos non dare pœnas eorum quæ perpetrauerunt. tu verò quod in manibus habes perfice: tamen vbi Ægyptum, quæ dignitati tuæ iniuriam fecit, domueris, sume aduersus Athenas expeditionem: vt & bene de te loquantur homines, & posthac abstineat alius à bello tibi inferendo. Et hæc quidem erat ratio vltionis exigendæ: illa autem rationis accessio, Europam esse regionem admodum speciosam, omniaque genera felicium arborum ferentem, ac summæ bonitatis, & dignam quæ à solo inter mortales rege possideatur. Hæc Mardonius dicebat vt iuuenis ac nouarum rerum cupidus, imperijque Græciæ pro rege administrandi. Quod etiam regi persuasit, conditione temporum adiutus. nam alia vt rex ad hoc faciendum induceretur, adiumento fuere. primùm è Thessalia nuntij ab Alevadis ad regem inuocandum aduersus Græciam. se enim omne obsequium præstituros, (Aleuadæ autem isti erant Thessaliæ reges) deinde ij Pisistratidæ qui Susa ascenderãt:

[1] Admonitionem.

qui quum eadem verba habuerunt quæ Alevadæ, tum verò prætendebant Onomacritum quendam Athenienſem, quem ſecum habebant, ſortilegum, & Muſæi ſortium edisſertatorem. Aſcenderant autem cum eo [1] reuerſi in Græciam. nam Onomacritus ab Hipparcho Piſiſtrati filio Athenis fuerat eiectus, quòd à Laſo [2] Hermionis filio manifeſtò deprehenſus fuiſſet, inter Muſæi ſortes hanc etiam inſeruiſſe, fore vt inſulæ Lemno adiacentes mari ſubmergerentur. Ob id Hipparchus hominem eiecerat, quum familiariſſimè illo antea vteretur. [3] Et tunc cum eodem, vt in conſpectum regis veniret, aſcenderat: déque eo honorificè cum aliis Piſiſtratidis loquebatur. Onomacritus, ſiquæ ſortes cladem barbaro nuntiabant, earum nullam recitauit. Itaque accedente hoc ſortilego, & Piſiſtratidarum & Alevadarum ſuaſionibus, Xerxes ad inferendum Græciæ bellum inductus eſt. Sed altero à morte Darij anno, primam expeditionem fecit aduerſus AEgyptios, qui rebellauerant: quos ſubactos, & in arctiorem quàm ſub Dario fuerant ſeruitutem redactos, tradidit gubernandos Achæmeni fratri ſuo, Darij filio: quem præſidem AEgypti interiecto deinde tempore interemit Inarus Pſammetichi filius, vir Libys. Xerxes recepta AEgypto, producturus aduerſus Athenas exercitum, præſtantiſſimos quoſque Perſarum in concilium vocauit, vt & illorum ſententias audiret, & ipſe diceret quæ liberet. Quibus coactis, ita loquutus eſt, " Viri Perſæ, equidem ego non ero huius inſtituti author, ſed ab aliis traditi imitator. nam quemadmodum à maioribus natu accipio, ex quo imperium hoc à Medis eripuimus, Aſtyage per Cyrum amoto, nunquam conquieuimus, ſed ita deus *nos* agit, & multa nobis [4] ſibi obſequentibus in melius confert. Atque "

1 Diuerſam à noſtra lectionem ſequutus eſt. noſtram tamen habent & vet. cod. ſed quidam pro προκαταλυσάμενοι, habent προκαταλυσάμενοι.

2 Vel potius Hermionenſi, id eſt ex Hermione.

3 Tunc autem quum vnà cum illis *Suſa* aſcendiſſet, quoties in conſpectum regis veniebat, Piſiſtratidis honorificè de ipſo loquentibus, aliqua ex illis oraculis recitabat. ex quibus ea quæ cladem barbaro portendebant, tacebat, & contrà fauſtiſſima quæque excerpebat: nimirum in fatis eſſe vt Helleſpontus à viro Perſa ponte iungeretur, & ad expeditionem illam pertinentia recenſens. Hic igitur oracula commemorando cum rege agebat. Piſiſtratidæ autem & Alevadæ ſuas ſententias proferendo. Quum autem Xerxi bellum Græcis inferre perſuaſiſſent, tunc quum ſecundus ageretur à Darij morte annus, primam expedit. ſuſcepit aduerſus Ægypt. &c. *Illud autem χρησμῳδέειν προσφέρετο perinde eſt acſi diceret, Ita ſe apud regem in hoc negotio gerebat vt oracula duntaxat illi allegaret quibus induceretur.*

4 Se ſequentibus,

» ea quidem quæ Cyrus Cambyſesque ac pater meus fece-
» re, quas gentes imperio addidere, non attinet referre a-
» pud probè ſciéntes: ego autem poſteaquam hanc ſedem
» accepi, dedi operam ne ab iis qui hoc honore ſunt fun-
» cti degeneratem, néve minus potentiæ Perſis acquire-
» rem. Quod animo verſans, inuenio nobis acceſſuram glo-
» riam pariter ac honorem, & regionem neque inferiorem
» neque deteriorem ea quam recuperauimus, ſed feracio-
» rem, vnà cum vltione iniuriæ atque vindicta. Ideoque
» nunc ego vos contraxi, vt id quod agere conſtitui vobis
» exponerem: Conſtituo, iuncto Helleſponto, copias per
» Europam traducere in Græciam, vt Athenienſium vlciſcar
» iniurias, quas cùm Perſis aliis, tum patri meo intulere.
» Noratis autem & Darium aduerſus hos viros bellum mo-
» uere deſtinaſſe: verùm ei morte præuento non conti-
» git vt illos vlciſceretur. Ego verò eius vicem aliorumque
» Perſarum vlciſcens, non prius deſinam quàm expugna-
» uero incenderoque Athenas: cuius ciues & me & patrem
» meum priores iniuria affecerunt: primùm quum Sar-
» dis vnà cum Ariſtagora Mileſio ſeruo noſtro venientes
» cremauerunt lucoſque ac delubra: deinde in vos quid fe-
» cerint terram ſuam ingreſſos, quum Datis & Artapher-
» nes duces fuere, omnes ſcitis. Harum gratia rerum [1] ir-
» ritor ad inferendum eis bellum: quos atque ipſorum fini-
» timos, regionem Pelopis Phrygis incolentes, ſi in pote-
» ſtatem redegerimus, tot bona futura eſſe ratiocinando
» comperio: Terram Perſidem ætheri Iouis conterminam
» reddemus. nullam enim regionem ſpectabit ſol finiti-
» mam noſtræ, ſed ego omnem permenſus Europam, vnà
» vobiſcum cunctas regiones in vnam redigam. Nam ita
» rem habere audio, nullam reliquam eſſe hominum neque
» ciuitatem, neque gentem, quæ nobiſcum [2] dimicare poſ-
» ſit. Ita ſubactis his quos dixi, & qui nos laceſſierunt, iu-
» gum ſeruile ſuſtinebunt. In quo ſi mihi vos gratificari vo-
» lueritis, vbi tempus vobis indicauero quo vos præſtò eſſe
» oportet, tunc vnuſquiſque debebit impigrè adeſſe. Quo-
» rum qui ornatiſſimis cum copiis aderit, eum donabo
» iis quæ in noſtra domo pretioſiſſima habentur. Et hæc
» quidem ita agenda ſunt. Sed ne ſolus videar in concilio

1 *Alij, Animatus ſum ad infer.*

2 Dimicare poſſit, iis quos dixi ſummotis. Atque ita fiet vt & qui in culpa ſunt, & qui culpa vacant, ſeruile iugum ſuſtineant. *vel, & qui malè de nobis meriti ſunt, & qui non.*

sententiam dicere, rem pono in medio, iubens vnicuique quam libet sententiam dicere. His dictis loquendi finem fecit. Post quem Mardonius, Domine, inquit, tu verò non modò superioribus Persis, sed etiam venturis es præstantior: qui cum alia & optima & verissima commemoras, tum verò [1] quòd Iones qui Europam incolunt, non sines habere ludibrio nos, minus quàm ipsi sunt ludibrio dignos. Etenim res indigna est si Sacas & Indos & Æthiopes & Assyrios, aliasque multas ac grandes nationes, quæ nihil Persas læsere, tamen potentiæ prolatandæ gratia in prouincias redegimus: Græcos qui nos lacessere iniuria inceperunt, non vlciscemur. Quidnam metuentes? quas illorum copias? quam pecuniarum vim? Eorum pugnam nouimus, eorum nouimus vires esse imbellices, [2] eorum quos subegimus liberos penes nos habemus, hos qui domi nostræ habitantes, Iones & Æoles & Dores appellātur. Quos ipse quoque expertus sum, quum eis iussu patris tui intuli bellum: ac mihi quum in Macedoniam vsque processissem & penè vsque ad ipsas Athenas, nemo pugnaturus occurrit. Quanquam consueuere Græci (vt audio) inconsultissimè inire bella, propter imperitiā ac sinisteritatem. nam quum bellum inter eos indictum est, in locum quem pulcherrimum planissimumque inuenere descendentes, ibi prælia faciunt, ita vt magno cum suo malo victores inde discedant: deuicti (ne longius repetam) ad internecionem deueniunt. quos oportebat, quum sint eiusdem linguæ, interpositis caduceatoribus ac nuntijs dirimere controuersias, & omnia alia potius agere quàm pugnare: aut, si necesse habent inter se omnio pugnare, locum aliquem inuenire vtrisque expugnatu difficillimum, & ibi fortunam belli tentare. Hoc itaque ritu haud probo vtentes Græci, nunquam mecum verbis egerunt de dimicando, quum Macedonia tenus promouissem. Tibi autem, rex, quis obuiam venturus est bellandi causa, copias Asiæ atque omnem classem agenti? non eò audaciæ procedent (vt reor) Græcorum res. Quòd si me fallit opinio, & illi vecordia elati ad pugnandum nobiscum venient, discant nos esse in re bellica præstantissimos hominum. Nihil igitur sit quod non experiamur. nam sua sponte nihil fit, sed omnia ab experimento

[1] *Ita vertit quasi legeretur ὅτι οὐκ ἐάσεις. Sed rectius omitti videtur, quum Xerxes ea non dixerit.*

[2] Sed & eorum liberos iā habemus, subiugatis ijs qui in nostrā ditionem incolentes, Iones & Æoles, &c.

mento hominibus fieri consueuerunt. His Mardonius sententiæ Xerxis assentatus, loqui cessauit. Tum silentibus aliis Persis, nec diuersam eis quæ dicta esset sententiam dicere audentibus, Artabanus Hystaspis filius, Xerxis patruus, vir conspectus ita inquit: Rex nisi diuersæ inter se sententiæ dicantur, non potest quis eligere meliorem, sed necesse habet ea quæ dicta est vti: at quum plures dictæ sunt, licet tanquam aurum purum deligere: quod per se discerni quum nequeat, [1] comparatum cum altero discerni potest. Ego patri tuo Dario eidemque fratri meo suadebam ne sumeret aduersus Scythas expeditionem, viros nulla vsquam oppida incolentes: sed ille sperans Scythas Nomades se subacturum, mihi non est assensus: itaq; sumpta expeditione, multis & egregiis viris de exercitu amissis abscessit. Tu verò, rex, bellum inferre destinas viris multo quàm Scythæ sunt præstantioribus, quíque & mari & terra optimi esse dicuntur: quibus in rebus quid [2] durum sit, hoc me tibi iustum est promere. Iuncto pontibus Hellesponto ais te copias per Europam in Græciam deducturum: atqui eos conuenit aut in terra aut in mari aut vtrobique abs te superari: siquidem feruntur viri esse fortes. Cuius rei licet hinc argumentum capi: Si tot copias ductu Datis & Arthaphernis Atticam regionem ingressas soli Athenienses profligauerunt, ergo non vtraque in parte successit. Quod si iidem conscensis nauibus pugna nauali victores ad Hellespontum nauigent, ac deinde pontem soluant, hoc [3] durum fuerit rex. Neque verò hoc ex mea vnius priuata prudentia coniecto, sed eo casu quo aliquando parum abfuit quin opprimeremur, quum pater tuus iuncto Bosporo Thracio, ac flumine Istro pontibus commisso, traiecit ad Scythas: eum traiectum Scythæ omnino instITere precari Iones, quibus custodia pontium delegata erat, vt interscinderent. Quo tempore si Histiæus Mileti tyrannus aliorum sententiæ accessisset, ac non contradixisset, actum erat de rebus Persarum. Atqui res est dictu quoque horribilis, omnem regis statum in vno viro positum fuisse. Quare noli tu vllum tale adire discrimen, nulla subsistente necessitate, sed mihi potius obtempera: hunc cœtum in præsens missum facito, iterumque dum tibi vide-

[1] Affricatū alteri. *Vel, Cū mutuo attritu admotum.*

[2] Timendū sit. *Vel, periculosum.*

[3] Timendū fuerit.

bitur, re apud teipſum conſiderata, edicito quod optimum eſſe arbitraberis. Bene enim conſultare, comperio maximum eſſe lucrum. nam etiamſi quid è contrario euenturum eſt, nihilo tamen minus bene conſultum eſt, ſuperauitque fortuna conſilium: at qui turpiter conſultauit, ſi ei fortuna obſecundauit, ille eſt quidem voti compos, nihilo 170 tamen minus malè conſilium cepit. Vides vt prægrandia animalia fulmine deus ferit, nec ſinit inſoleſcere, parua verò [1] nihil lædit? Vides vt magna ſemper ædificia magnaſque arbores huiuſmodi fulminum tela percutiunt? Gaudet enim deus eminentiſſima quæque deprimere. Vnde & ingẽs exercitus ab exiguo profligatur, quoties deus ijs quibus inuidet, aut metum incutit aut tonitruum. Propterea quidam ſecus ac dignitas ſua poſtulabat, in calamitatem inciderunt, quia deus neminem alium quàm ſeipſum ſinit magnificè de ſe ſentire. Omnis res properando parit errores, vnde magna detrimenta fieri adſolent: in cunctando autem bona inſunt, ſi non talia quæ ſtatim videantur eſſe bona, certè quæ ſuo tempore bona quis eſſe comperiat. Et hoc quidem tibi rex ſuadeo. Tu verò Gobryæ fili Mardoni deſine loqui ſtulta de Græcis, haud dignis qui malè audiant. nam Græcis detrahẽdo, ipſum regem vis excitare ad bellum illis inferendum: ad quod tu omni auiditate contendis: [2] quod abſit vt fiat. Detractio nanque importuniſſima res eſt, in qua duo ſunt qui iniuriam faciunt: vnus cui iniuria fit. Qui enim detrahit, iniurius eſt, quòd non præſentem accuſat: item qui huic credit, iniuriuseſt, quòd prius credit quàm rem compertam habeat. & illi cui abſenti detrahitur, ob id fit iniuria quòd ab altero inſimulatur vt malus, ab altero talis putatur. Quòd ſi omnino bellum his viris inferre oportet, agedum, rex ipſe permaneat domi apud Perſas, noſtrûm amborum liberi deponantur: tu in expeditionem ito, delectis quos velis viris ac quantiſcunq; velis copiis: &, ſi ex ſententia tua res ſuccedent regi, interimantur liberi mei, & inſuper ego: ſin ſuccedent vt ego dico, interimantur tui & inſuper tu, ſi redieris. Quòd ſi hanc ſubire conditionem recuſas, cupiſque in Græciam prorſus deducere exercitum, affirmo fore vt aliqui eorum qui hîc relinquentur, audiant Mardonium poſt allatam Perſis magnam

1 Ne vellicat quidem?

2 Abſit vt talia fiant à nobis. Detractio enim, *vel obtrectatio, aut calumnia*, res eſt deterrima.

" magnã aliquam calamitatem, à canibus volucribusq; discerpi aut in Atheniensium solo aut in Lacedæmonioru: nisi fortè antea inter viam, tunc agniturũ aduersus quales viros suades regi vt moueat bellum. Hæc Artabano loquuto, Xerxes ira percitus his verbis excepit, Artabane, quòd patris mei frater es, hoc te subleuat ne dignam stulta oratione mercedem recipias. hac tamen te notabo ignominia, quia instrenuus es & ignauus, ne comes sis meæ in Græciã expeditionis. sed hic vnà cũ fœminis maneas. Ego etiã sine te quæ dixi conficiã. neq; enim fuerim Darij filius, (qui fuit Hystaspis, qui fuit Arsamnis, qui fuit Ariaramnis, qui fuit Teispei, qui Cyri, qui fuit Cambysis, qui fuit Achæmenis filius) nisi Athenienses vltus fuero: probè intelligẽs, si nos quieuerimus, nõ quieturos illos, sed nostrã terrã cum exercitu inuasuros: prout colligere licet ex ijs quæ illi facere cœperunt, qui & Sardis incenderunt, & Asiam incursarunt. Itaque neutris fas est recedere, [1] sed vtrisque propositum est certamẽ aut agendi aut patiendi, vt aut hæc omnia sub Græcis, aut illa omnia sub Persis sint. medium enim inimicitiarum nullum est. Quare honestum erit nos iam iniuria lacessitos exigere vltionem, vt quam calamitatem passurus sum intelligam, profectus aduersus eos viros quos etiam Pelops Phryx nostrorum maiorum seruus ita subegit vt ad hoc vsque tempus & ipsi homines & eorum regio ab illius qui subegit cognomine appellentur. Hæc hactenus loquutus est. [2] Deinde sub vesperum, quum fuisset stomachatus Artabani sententia, per noctem apud se consultans, comperit prorsus non esse sibi opus inferre Græciæ bellum: immutataque rursus sententia quum obdormisset, visus est in somnis (vt fertur à Persis) videre quendam corpore ingenti atque specioso, qui sibi astans diceret, Reuocastíne sententiã Persa de inferendo Græciæ bello, [3] quũ prædixeris Persis te comparaturum esse exercitum? Neq., si reuocaueris eam, bene facis, neq; qui tibi assentiatur ad-

1 *Quidam sic.* Sed in eo res vertitur discrimine vt aut faciendũ aut patiendũ aliquid sit.

2 Vt autem nox aduenit mordere cœpit Xerxẽ Artabani senten tia. Quum autem in consilium noctem adhibuisset, planè compe riebat è re sua non esse expeditionem in Græciã suscipere. Quum igitur hæc cõtraria prioribus decreuisset, obdormijt. Sed ea nocte visus est in somnis, &c. *Illud* ἐκνίζε *verti etiam potest Scrupulũ inijciebat, Eodẽ autem ferè modo vsus esse videtur Ouidius verbo mordere. Illud verò* οὔτε σοι ὁ πρήσσων εἶναι, *videtur ad verbum respondere phrasi nostrati & ea melius exprimi, Que ce n'estoit pas son cas.*

3 Quum iam Persis vt copias cogerent denuntiaueris? Atqui nec quòd sententiam reuoces benè facis, nec adest quisquam qui tibi *huius rei, id est reuocatæ sententiæ,* conscius futurus sit. *Vel,* Nec adest qui tibi *hoc delictum reuocatæ sententiæ* condonaturus sit. *q.d. Nec ego qui tibi adsto impunè hoc abire sinam.*

est. quare perge ire eam viam quam interdiu ire destinaueras. Hæc loquutus ille visus est Xerxi ab aspectu euanuisse. Vbi dies illuxit, Xerxes huius insomnij nulla ratione habita, coacto eorundem Persarum quos pridie coegerat concilio, ita verba fecit, Viri Persę, veniā mihi date dicēti contrariam superiori sententiam. nam & ego nondū ad summum quò perueniendum est mihi prudentiæ perueni: & qui vt illud faciam suadent, nullo vnquam à me tempore abscedunt. Eoque mihi Artabani sententiam audienti, confestim iuuentus efferbuit vt verba in virum grandem natu effunderem petulantiora quàm debui. nunc itaque agnoscens erratum meum, vtar illius sententia: & quoniam reuocaui expeditionis sumendæ sententiam, vos quieti estote. Hæc vbi audiere Persæ, lætitia affecti regem adorauere. Insequenti nocte idem rursus insomnium quiescenti Xerxi assistens, inquit, Fili Darij videris expeditionē apud Persas reuocasse, verbis meis pro nihilo habitis, quasi illa à nemine audisses. Hoc igitur nunc bene intellige, nisi extemplo inis expeditionem, hoc tibi ex ea re continget: quemadmodum breui magnus & amplus effectus es, ita breui rursus humilis eris. Hoc viso perterrefactus, è cubili exiliit pariter & nuntium misit ad accersendum Artabanum. qui vbi aduenit, ita ad eum inquit, Artabane, ego statim quum in te bene consulentem mihi, stultis verbis inuectus sum, non fui conpos mentis: sed non multo pòst pœnitens, cognoui id mihi esse faciendum quod tu præcipiebas. Tamen id volens exequi non possum. nam mihi iam animo immutato, & prioris sententiæ pœnitenti apparuit in somnis visio, dissuadens omnino hoc quod posterius facere constitueram: quinetiam nunc interpositis minis abscessit. Quòd si deus est qui insomnium misit, eiq; prorsus est cordi expeditionem sumi aduersus Græciam, continget hoc tibi quod mihi insomnium, itidem vt mihi præcipiens, Quod ita fore coniecto, si omnem meum ornatum sumas, eoque indutus [1] in sella mea consideas, & deinde in cubili meo capias somnum. Hæc loquuto Xerxi Artabanus initio nolle obsequi, atque negare se dignum qui regio in solio sederet: tandem quum cogeretur, fecit imperata, hæc præloquutus: Apud me rex tantundem valet

171

1 In solio meo.

„ let bene ſentire per ſe, & alteri bonam dicenti ſententiam
„ accedere: quæ ambo tibi quum adſint, malorum tamen
„ hominũ colloquia te deprauant: quemadmodum mare
„ quod eſt hominibus omniũ vtiliſſimum, ferũt ab ingru-
„ entibus ventorum flatibus non ſini natura ſua vti. Ego ve-
„ rò [1] quum ex te malè audiui, non tam meam dolui vicem
„ quàm tuam: qui, quũ propoſitæ eſſent duæ ſententiæ Per-
„ ſis, vna quæ detrimentum augeret, altera quæ tolleret, di-
„ cens pernicioſum eſſe imbui animum vſu plura ſemper
„ expetendi: his propoſitis ſententiis, tu elegiſti eam quæ &
„ tibi ipſi & Perſis eſt periculoſior. Nunc autem quum ad te
„ mutato in melius conſilio de ſumenda aduerſus Græcos
„ expeditione ais acceſſiſſe inſomnium alicuius dei nutu,
„ quod te vetat dimittere exercitum, hoc non res diuina eſt
„ fili. inſomnia enim iſta ſunt, quæ adeuntia homines fru-
„ ſtrantur, quemadmodum ego te docebo, multis quàm tu
„ annis natu grandior. Conſuerunt ipſa ſomniorũ viſa ple-
„ runque fruſtrari ob ea quæ quis per diem mente agitauit.
„ nos autem nudiuſtertius [2] expeditionem hanc inter ma-
„ nus & quidem vehementer habuimus. Quòd ſi hoc non
„ eſt cuiuſmodi ego dico, ſed aliquid diuini habens, tu ipſe
„ omnia in ſumma dixiſti. apparebit enim vt tibi, ita & mihi
„ eadem iubens. Verùm nihilo magis apparere mihi debe-
„ bit tuum amictum gerenti, quàm non gerenti, ſed meum:
„ neque magis quieſcenti in tuo toro quàm non, ſed in meo:
„ ſi etiam aliâs vult ſe exhibere. Neque eò veſaniæ peruenit
„ illud quicquid eſt quod ſeſe obtulit in ſomnis, vt me cer-
„ nens putet eſſe te, ducto è veſtibus argumento. Id autem
„ ſi me contemptui habebit, profectò nec aſpectu ſuo di-
„ gnabitur ſiue mea gerentem veſtimenta, ſiue tua, ſed te ad-
„ ibit: quod iam animaduertendum eſt. Nam ſi frequentius
„ acceſſerit, ipſe quoque fatebor diuinum eſſe. Cæterùm ſi
„ ita tibi agendũ videtur, neq; id reuocari poteſt, en ad cubã-
„ dum in tuo cubili pergo. Age, mihi quoq;, quum iſta fecero
„ appareat, hac tantùm conditione tuæ ſententiæ acquie-
„ ſcam. Hæc loquutus Artabanus, [3] quod ſperaret, ea à Xer-
„ xe ſine vllis verbis admiſſum iri, iuſſa exequutus eſt. Et quũ
induta ſibi Xerxis veſte, regali ſolio reſediſſet, moxq; recu-
buiſſet, idem inſomnium dormientem adiit quod Xer-

1 Quum tu me probris es inſectatus, nõ id mihi tam doluit, quàm quòd ex duabus ſententiis quæ Perſis propoſitæ erãt, altera inſolentiã prouehẽte, altera eam compeſcente, & pernicioſum eſſe dicente docere animum plura præſentibus ſemper expetere: ex his ſẽtentiis eã tu elegeris, &c.

2 *Id eſt, de hac expeditione, magna cum animi contentione egimus, vel tractauimus.*

3 Quum ſperaret fore vt quæ à Xerxe dicerentur vana eſſe probaret, iuſſa exſeq.

xem adierat, eiq; superassistens, ita inquit, [1] Túne ille es qui festinantem ire in Græciã Xerxem distines, tanquam eius curator? Tu neq; in futurum neq; in præsens conside- ras, qui dissuades id quod est fatale contingere. Quid autẽ Xerxem pati necesse sit, nisi dicto audiens fuerit, ei ipsi demonstratum est. His verbis Artabano visus est ille vir in somnis minitari, candentibusq; ferramentis conari oculos ipsi exurere. Qua de re vehementer exclamans Artabanus exilijt, aditoq; Xerxi obseruatã sibi in somnis visionem exposuit, secundoq; loco hæc inquit: [2] Equidem rex, ego, velut homo, quòd multa iam viderã, & magna negotia sub Hessonibus contigisse, non sinebam te omni ætati indulgere, gnarus rem esse malam multa cõcupiscere, memoria tenens quomodo cum exercitu Cyri contra Massagetas actũ esset, quomodo cum exercitu Cambysis contra Æthiopes: qui etiam cum Dario militaui aduersus Scythas. Hæc sciens ego, sentiebã te (si quiesceres) omniũ hominum beatissimũ. Sed quoniã diuinus quidã instinctus est, & Græcos clades quædã (vt videtur) missa diuinitus manet, ego quoq; cedo, ac sentẽtiã muto. Tu verò quę diuinitꝰ missa sunt, indicato Persis, iubetoq; vt ijs quę ad apparatũ pertinẽtia antè præceperas, operã dent. Et ita agito vt nihil tuorum, deo tribuente, desit. His dictis, & sublatis ex ea visione animis, vbi dies extitit, ibi confestim & Xerxes hæc Persis exponit, & Artabanus, quem constabat prius solum omniũ id fuisse dehortatũ, tunc exhortabatur. Post hæc ineunti expeditionem Xerxi tertiũ in somnis visum oblatũ est: quod Magi auditũ, coniectarunt ad vniuersam terrã pertinere, portendereq; omnes homines Xerxi seruituros. Visum autem tale erat: Videbatur sibi Xerxes surculo oleagino coronatus esse, cuius oleæ ramis vniuersa tellus occuparetur, & mox corona capiti circundata, euanescere. Hæc Magis interpretatis, sine mora Persæ qui in concilio fuerant, ad suã quisq; præfecturã digressi, omni studio incubuerũt ad exequenda iussa, cupidi dona quæ proposita fuerant obtinẽdi. Xerxes autẽ ita copias suas contraxit vt omnẽ continentis locũ scrutaretur. siquidẽ à debellata Ægypto per totũ quadrienniũ comparauerat exercitũ atq; eius apparatũ, quinto aũt anno ineunte mouit cum ingenti copiarũ manu. Nam omnium

[1] Túne ille es qui Xerxẽ ab inferendo Græcis bello dehortaris, tanquam eius curã gerens? At nec inpręsens nec in posterũ impunè tibi erit quòd ea dissuades quæ fata fieri volũt.

[2] Ego certè, rex, qui multos quorũ res ampliores essent, ab illis quorum res angustiores erant, superatos vidissem, te per omnia morem ætati gerere nõ sinebam. *At Valla populum aliquẽ sub Hessonũ nomine videtur somniasse.* [ad verbum sonat, multa & magna euersa esse ab inferioribus. S.]

omnium quos nouimus exercituũ hic multo maximus exstitit: adeo vt ad eum nihil fuisse videatur aut ille Darianus, qui aduersus Scythas ductus est, aut ille Scythicus, qui Cimmerios insequẽs Medicã regionem inuasit, ac penè omnia superiora Asię subegit ac tenuit: (quo nomine Darius postea Scythas iuit vltũ) aut ille (vt fama fert) Atridæ aduersus Ilium, aut ille ante Troicũ bellum, Mysorum Teucrorũq;, qui per Bosporum in Europã transgressus, omnes Thraces in ditionem suã redegit, ad Ioniumq; pontum descendens, ad Peneũ vsq; amnem qui ad meridiẽ vergit, processit. neq; illi omnes exercitus, neq; alij his adiecti, cũ vno hoc cõparari merentur. [1] Quis enim nõ attulit ad Xerxẽ ex Asia copias? quæ aqua præter ingentes amnes potando nõ defecit? Alij nanq; naues pręstabant, alijs vt peditatũ, alijs vt equitatum, alijs vt nauigia ad vectandos equos eorũ qui vnà militabant, alijs vt naues longas in vsum pontiũ præstarent, iniunctũ erat, alijs vt frumentum & naues. Quæ triennio superiore pręparata erant, pręcipuè propter Athon, vt in quo superior classis dum circunuehitur afflictata fuisset. Ad Eleuntem enim Chersonesi classis habebat stationẽ, illincq; omnes copiæ sub verberibus cœperunt Athon effodere, quum per vices alij alijs succederent, adiuuantibus etiam in effodiendo accolis: præpositis operi, Bubare Megabyzi, [2] & Artæo Artachæi filio, viris Persis. Est aũt Athos mons ingens ac nobilis, ad mare pertingens, ab hac parte hominibus cultus, ad continentem desinens in speciem Chersonesi, *id est peninsula*, cum isthmo duodecim stadiorum. Hæc planities atq; tumuli, è mari Acanthiorum ad mare quod est contra Toronem, non sunt magni. In hoc isthmo vbi Athos finitur, sita est vrbs Græca nomine Sana. Quæ autem extra Sanam & intra Athon sitæ sunt vrbes, eas tunc Persa ex continentibus insulanas facere aggressus est, quæ sunt hæ, Dion, Olophyxus, Acrothoon, Thysus, Cleonę. Istę quidem sunt vrbes quæ apud Athon incoluntur. Hunc autẽ in modum barbari locum [3] nationatim effodiebant recto limite Sanam versus. Posteaquam depressa erat fossa ab ijs qui in imo fodiebant, alij humum effossam assiduè tradebant alijs super scalas stantibus: & isti excipientes tradebãt deinceps alijs, dum ad summos perueniebatur, qui illam

1 Quam enim ex Asia gentẽ in Gręciam non adduxit Xerxes?

2 Et Artachæo Artæi filio.

3 Nationatim distributum effoderunt.

efferebant atq; abijciebant. Qua in re [1] tumuli effossi duplicem laborem illis, præterquam Phœnicibus, præbebát. nam quum eandem facerent fossæ mensuram superius in ore quam inferius in fundo, id necesse fuit contingere. At Phœnices cum alijs in rebus, tum verò in illa prudentiam suam declarauerunt: qui partem quæ sibi contigerat, ita excauauerunt vt os fossæ duplum esset quàm ipsam fossam esse oportebat, procedenteq; opere assiduè illam coarctabant, vt quum ad imum deuentum esset, fossa cæterorum partibus adæquaretur. Est autem hoc loco pratum quoddam, vbi illorum erat & forum & mercatus, quò multum etiam ex Asia frumenti moliti comportabatur. Hanc fossam Xerxes (vt ego coniectura colligo) iactantiæ gratia deprimi iussit, potentiæ ostentandæ cupidus, ac memoriæ sui relinquendæ. nam quum liceret nullo negotio naues per isthmum transportare, iussit isthmum intercidi, ad mare recipiendum in fossam tantæ latitudinis vt duæ triremes pariter illac agitari possent. Eisdem autem imperatum est vt fossam facerent, quibus fuerat vt flumen Strymonem pontibus iungerent. Ista Xerxes hunc in modum fecit. Comparauit item ad pontem [2] armaturam, [3] sirpi atque albi lini copiam, dato hoc Phœnicibus atque Ægyptiis negotio vt commeatum exercitui comportarent: ne homines néve iumenta quæ ducebantur in Græciam, [4] absumerentur. Sed admonitus iussit illum in loca quæ cuique opportunissima essent, alius alia via comportaret vndique ex Asia nauibus onerariis & vectoriis. Verũ plurimi comportarunt in oram quæ dicitur Album littus, vt quibusque præceptum erat: alij in Tyrodizam Perinthiorum oram, alij in Doriscum, alij in Eionem, quæ est super Strymonem: alij in Macedoniam. Dum isti in imperato sibi traiectu occupantur, interea Xerxes, coactis omnibus pedestribus copiis, iter ingressus est Sardis versus, mouens ex Critalis Cappadociæ. Illuc enim edictum erat vt cunctæ copiæ cogerentur, quæ per continentem erant cum Xerxe ituræ. In quibus quísnam præfectorum agmen pulcherrimè instructum ducens ab rege donatus est proposito præmio, affirmare non possum, quia nec à principio, quum res in iudicium deducta est cognoui. Posteaquam autem trans-

missо

1 Prærupta præcipitia fossa dupl.

2 ὅπλα hic vocantur funes nautici. Gal. Le cordage.

3 Bybli.

4 Fame laborarent. λιμήνῃ non λυμήνῃ.

missso flumine Haly, attigerunt Phrygiam, itinere per eam 173 facto, peruenerunt Celænas, vbi fontes Mæandri existunt: & alterius amnis non minoris Mæandro, nomine Cataractæ, qui ex ipso foro Celænarum exoriens influit in Mæandrũ. In qua vrbe & in quo foro visitur suspensa Sileni Marsyæ pellis in vtrem formata: quam à Phrygibus fertur Apollo illi detractam suspendisse. In hac vrbe residens Pythius Atys filius, vir Lydus, omnem regis exercitum atq; ipsum Xerxem magnificentissimo hospitio excepit: spopónditq; se pecuniam ei in bellum suppeditaturum. Ob quam sponsionem Xerxes eos qui aderant Persas interrogauit quísnam esset Pythius, & quantum possidens, qui hoc » polliceretur. Illi, rex, inquiunt, hic ille est qui Darium patrẽ » tuum aurea platano ac vite donauit: quiq; nunc omnium » hominum diuitijs princeps est secundum te. Hæc vltima » verba Xerxes admiratus, secundo loco percontatus est ipse » Pythium quantum ei pecuniarum esset. Cui ille, Neq; te » inquit celabo rex, neq; dissimulabo me scire meas ipsius fa- » cultates: sed sciens, proinde exactè recẽsebo. Etenim [1] post- » eaquam accepi celerrimè te ad mare Græcum esse descen- » surum, volens tibi ad bellum pecuniam dono dare, subdu- » cta ratione comperi mihi esse argenti quidem duo millia » talentorũ, auri verò quadragies centena millia nummûm » Daricorũ, septem millibus minus: quæ tibi dono do. nam » mihi ipsi victus è mancipijs atq; ex agricolis suppetit. Hæc » Pythius. Quibus verbis delectatus Xerxes, Hospes Lyde, » inquit, ego ex quo Persidem regionem egressus sum, ne- » minem adhuc nactus sum qui in exercitum meum hospi- » talitatem exercere voluerit, aut qui in conspectum meum » veniens, sua sponte pecuniam mihi ad bellum conferret, » præter te: qui & exercitum meum egregia hospitalitate » prosequutus es, & ingentem pecuniam polliceris.[2] ob quæ » vicissim ego te ijs remunerandum duco. Hospitem meum » te facio: & ista quadragies centena millia nummûm de » meo ipsius explebo, datis septem millibus: ne quadringen-

1 Quum ad mare Græciæ descẽdere te audissem, statim opũ meorũ rationem inire aggressus sum. Iam tum enim in animũ induxeram pecuniam tibi dono dare in bellum id gerẽdum. Subducta igitur ratione, argenti quidem talenta duo millia, auri verò myriadas quadringẽtas staterũ Daricorum, septem millibus minus, habere me comperi: quæ tibi dono dare statui. Mihi autem victus ex mancipijs & agricultura suppetet. *Ex Bud. interpr.*

2 Vt tecum paria faciam, pro hac liberalitate hospitem te meum facio: quadringẽtas verò myriadas nummûm de meo explebo, datis tibi chiliadibus septem, vt quadragies centenis millibus Daricorum staterum nihil desit. Proinde quæ hactenus possedisti, possideto: mementoq; talem te semper præstare. hæc enim te facientem nec in præsens nec in futurum pœnitebit. *Ex eiusdem Bud. interpr.*

tæ myriades, *id est quadragies centena millia*, sint imperfectæ, sed addito è meis supplemento summa sit solida. quæque possides, ipse possideto, ac scito semper talem agere. nam ita agentem te neq; in præsens neque in posterum pœnitebit. Hæc loquutus, & quæ dixerat exequutus, perrexit assiduè porrò ire: prætergressusq; vrbem Phrygiam nomine Anaua, & stagnum ex quo conficitur sal, peruenit Colossas Phrygiæ oppidum, vbi Lycus amnis hiatum terræ subiens occulitur, deinde fere quinq; post stadia emergens, elabitur & ipse in Mæandrum. Mouens autem è Colossis exercitus venit ad oppidum Cydra, quod est in finibus Phrygum ac Lydorum: vbi cippus depactus atque erectus à Crœso est, indicans literis eos fines. Vbi autem è Phrygia in Lydiam ventum est, ad diuortia viarum, quarum sinistra in Cariam fert, dextra Sardis: quam tenentibus necesse est prorsus Mæandrum transire, vrbemq; Callatebum præterire, in qua sunt opifices mellis è myrica & tritico conficiendi: hanc viam tenens Xerxes, reperit platanum quam ob pulchritudinem aureo monili donauit, eamque tuendam viro [1] immortali delegauit: & ad vrbem Lydorum altero die peruenit. Postquam Sardis aduenit, principio caduceatores dimisit in Græciam petitum terram & aquam: edictumque vt cœnas regi instruerent ad omnes ciuitates, præter Athenas & Lacedæmonem. [2] Eorum autem causa mittebat petitum terrã & aquam, quia qui hæc antè Dario petenti non miserant, hos tunc perterritos omnino daturos arbitrabatur. Id igitur volens explorare, caduceatores dimisit. Secundum hæc sese apparabat tanquam Abydum profecturus, quum interea ij quibus negotium hoc datum erat, Hellespontum ex Asia in Europã coniũgerent. Est autem Chersonesi in Hellesponto, Sestum inter & Madytum vrbes, ora salebrosa quæ in mare procurrit e regione Abydi. Vbi non lõgo pòst tempore sub Xantippo Ariphronis filio Atheniensiũ duce, Artayctẽ virum Persam Sesti præfectũ cepere viuũ, stipitiq; suffixerũt: qui in templũ etiam Protesilai quod est in Eleunte adductis fœminis nefanda perpetrabat. Ad hanc oram ex Abydo iungere pontem inchoauere ij quibus hoc munus erat delegatũ: hinc Phœnices albo lino, illinc Ægyptij [3] sirpo. Est au-

1 De his viris qui immortales dicebantur, vide quæ postea traduntur ab Herodoto hoc eodem in libro.

2 Desunt hic aliquot verba in vulg. edit. Græcis, quæ Valla addit, vt etiã in vet. nostris cod. habentur.

3 Biblo.

Est autem ex Abydo ad vlteriorē continentem ſeptem ſtadiorum traiectus: quem pontibus iunctum ingens adorta tempeſtas ea omnia dirupit atq; diſſoluit. Quod quum audiſſet Xerxes, indignè ferens, iuſſit trecenta Helleſponto verbera infligi, & in eius pelagus par compedum demitti. Iam verò audiui miſiſſe quoq; cum his etiam qui ſtigmata Helleſponto inurerent. Certè mandauit vt colaphos Helleſponto incuterent, dicentes barbara verba ac veſana, O aqua amara, dominus hāc tibi irrogat pœnam, quòd eum læſiſti, qui de te nihil malè meritus erat. Te tamen rex Xerxes, velis noliſve, tranſmittet: meritoq; nemo hominum tibi ſacrificat, vt doloſo pariter & amaro flumini. Hac pœna mare Xerxes plecti iuſſit, atq; eis qui præpoſiti operi erant, caput præcidi. Et illos quidem pontes fecerunt ij quibus hæc ingrata merces propoſita erat. At alij architecti qui alios fecerunt, hoc modo iunxerunt: Biremes triremeſque trecentas ſexaginta Euxinum verſus Pontum compoſuere: item ab altero latere trecentas quatuordecim, Ponto quidem tranſuerſas, Helleſponto autem ſecundum defluxum, vt ſtabiliret funes armamentorum. Quibus compoſitis, prægrandes ancoras demiſerunt, partim ab hoc latere contra Pontum, ventorum cauſa qui [1] extrinſecus ſpirant: partim ab altero contra veſperum & Ægeum, euri & auſtri cauſa: relicto ad auroram tribus in locis inter biremes tranſitu: vt qui vellet in Pontum minutis nauigijs & ex Ponto nauigare poſſet. His actis, contenderunt à terra armamenta, contorquentes machinamentis ligneis, non iam ſeparatim vtraq;, ſed bina ex albo lino hinc, quaterna è biblo illinc. Quorum quidē retinaculorū craſſitudo hæc erat & ſpecies: ſed proportione linea robuſtiora erāt, quorū cubitus talentū pendebat. Porro traiectu pontibus iuncto, codices lignorū diſciſſos & ad latitudinē ratis adæquatos aptè inſtrauerūt ſuper armamenta intenta. Hos vbi gradatim diſpoſuerunt, tū verò rurſus deſuper innexuerūt. Quod poſteaquā fecere, materiā attulerunt concinneq; impoſuerunt, deinde ſuper materiā aggerem comportarūt: quo iniecto, ſepem hinc atq; hinc, ne maris aſpectu iumenta & equi terrerētur, prętenderūt. Perfectis ijs quæ ad pōtes pertinēt, & itē circa Athon aggeribus ad fauces foſſæ, propter

174

1 Intrinſecus.

æstuaria maris, ne ipsæ fauces aluei obstruerentur: Xerxes nuntiato sibi prorsus alueo absoluto, Sardibus vbi hybernauerat, ineunte vere instructo cum exercitu profectus est Abydum versus. cui mouenti sol suam in cœlo sedem relinquens apparere desiit, cum nullæ nubes, verùm serenissimus aer esset: & pro die nox extitit. Id animaduertenti quum cura incessisset percontandi Magos quid ostentum id vellet portendere, illi responderunt, deum significare Græcis ciuitatum defectum: quòd dicerent solem, Græcorum: lunam, ipsorum esse præsidem. Ea re audita, Xerxes maiorem in modum lætatus ire pergebat. Quem procedentem adiens Pythius Lydus cœlesti ostento perterritus, elato animo propter munera his verbis alloquutus est, Domine, indulgebísne quiddam quod impetrare cupio, tibi leue concessu, sed mihi pro magno futurum? Xerxes nihil non potius illum quàm petebat petiturum ratus se indulturũ respondit, & vt peteret proloqui iussit. Pythius vbi hoc audiuit, sumpta fiducia, Domine, inquit, quinque mihi liberi sunt, quos omnes contingit in militiam tecum ire aduersus Græciam: horum vni tu quæso rex, misertus mei qui huc processi ætatis, indulge militiæ vacationem, ei qui natu est maximus: vt & mei ipsius & census curam gerat: quatuor tecum vnà ducas. Ita confectis quæ in animo habes, rursus reuertaris. Rex ob id admodum indignatus, his verbis respondit, Homo improbe, túne, quum ego ipse in expeditionem eam aduersus Græciam, filiosq; meos & fratres domesticos & amicos ducam, ausus es mentionem filij tui facere, qui meus es seruus, quem oportebat cum omni familia & vxore me comitari? Probè nunc discito hoc, animum in hominum habitare auribus. [1] Qui bene audit, eius corpus voluntate perfunditur: qui verò malè, is exacerbatur. Tu itaque quum bene fecisti, & alia eiusdem generis promisisti, non gloriaris te supergressum esse regem munificentia: postea verò quàm ad impudentiora conuersus es, non tu quidem pro merito, sed minora quàm pro merito accipies. nam te & quatuor liberos liberant tua munera: vnius autem quem præcipuè complecteris, damno mulctabere. Hæc quum respondisset, subitò imperauit iis quibus delegatum erat ista exequi, vt maximum

[1] Qui quũ bona audierit voluptate corpus implet: quũ his diuersa, molestia afficitur. *Ita Erasm.*

mum natu filiorum Pythij inuentum discinderent medium: eiusque discissi dimidium ad dexteram viæ, & dimidium ad sinistram disponerent, & illac transiret exercitus. Hoc illi vbi exequuti sunt, illac exercitus pertransiuit. In quo præcedebant ij qui sarcinas portabant & impedimenta. Post hos omnigenarum gentium non distinctæ, sed promiscuæ copiæ, numero vltra dimidium exercitus. Post has intercedebat interuallum: neque enim cum rege miscebantur. Præcedebant enim mille equites è Persis omnibus delecti: [1] secundum hos totidem hastati, & ij delecti ex omnibus, versis deorsum in terrā spiculis. Post hos [2] equi decem quampulcherrimè ornati, qui Nisæi dicuntur, ideo sic dicti, quòd est ingens Medicę regionis campus nomine Nisæus qui grandes fert equos. Hos decē equos sequebatur sacer Iouis currus, quem octo equi albi trahebant, ponè auriga comitante, qui pedibus ingrediens habenas tenebat. hanc enim sellam nemo mortaliū inscendit. Post quem ipse Xerxes vehebatur curru equorum Nisæorum, præcedente auriga cui nomen erat Patiramphi, Otanis filio, viri Persæ. Hunc quidem in modum Sardibus processit Xerxes: sed è curru, quoties ratio exigebat, in essedum transcendebat. Eum sequebantur hastati Persarum optimi ac nobilissimi mille è more pila gestantes. Post hos alius delectus equitatus mille Persarum. Dehinc è cæteris Persis decem millia peditum delecta, quorū mille in lanceis pro [3] coronis gestabāt mala punica argentea: gerebāt item aurea ij qui in terrā versus spectantia spicula habebāt: etiā mala, ij qui Xerxē proximè sequebātur. Hæc decē millia ordine subsequebatur equitatus è decē millibus Persarū. Relicta post hos duorum stadiorū intercapedine, mox ibat cętera multitudo promiscua. Ita exercitus è Lydia perrexit ad flumē Caicū & regionē Mysiā: à Caico autem à læua habens montē Canen, per Atarnē ad vrbem Carinā. Ab hac per Campū Thebanū vrbē Atramyttiū & Antandrum Pelasgidē prætergrediens, & Idā ad sinistrā manū stringēs, ad terrā Iliēsem peruenit. cui primùm sub Ida noctē agēti tonitrua & fulgura ingruerūt, & cōplures ex eo exercitu occiderunt. Deinde ad Scamādrū est ventū, qui fluuiorum

175

1 Hæc in vulg. quidē edit. non habetur: sed in vet. cod. leguntur hoc modo, μετὰ δὲ αἰχμοφόροι χίλιοι, καὶ οὗτοι ἐκ πάντων ἀπολελεγμένοι. Hæc autem librariorum culpa fuisse omissa, (quorum oculos ea subterfugerint quæ sunt à priore ἀπολελεγμένοι vsque ad posterius) ex sequentibus apparet, vbi hæc enumeratio repetitur.

2 Sacri equi dec.

3 Fortasse Valla aliter scriptū reliquit. In fine pag. præced pro Argentea legendum Aurea, ex nostris exempl. ex quibus etiā sequi hæc debēt. Et cæteros intercludebant: Nouem autem millia quę ab his intercludebantur, argentea mala punica gestabant. *Potest συνέκλῃον verti etiam Includebant, vel Circumcingebant.*

omnium erat primus, ex quo iter è Sardibus fieri cœptum est. Hunc profluentem sua aqua destituit, nec hominibus iumentisque potantibus suffecit. Eò Xerxes postquam peruenit, Priami Pergamum adscendit, loci visendi cupidus. Quod vbi contemplatus est, & singula quæque eorum audiuit, Mineruæ Iliadi mille boues immolauit: quarum libamine Magi heroibus parentauerunt. His actis, terror per noctem exercitum inuasit. Simulatque illuxit, illinc mouerunt, à læua stringentes Rhœtion vrbem, & Ophryneon, & Dardanon, quæ Abydo contermina est: à dextra, Gergitas & Teucros. Vbi Abydon venerunt, Xerxi incessit cupido omnem exercitũ oculis subijciendi. itaque in prætorio quodam, quod ei Abydeni prius ab illo iussi è candido lapide in tumulo pro dignitate extruxerant, residens prospiciebat littus, & illic terrestres copias atque classem. Quam dum intuetur, subiit eum cupiditas spectandi nauale certamen. Id certamen postquam commissum est, in quo Sidonij vicere, voluptatem Xerxes cepit, cũ certaminis tum copiarũ spectaculo. Et quum intueretur omnem Hellespontum nauibus obductum, omnia littora atque Abydenorum plana hominibus referta, ibi se beatum esse iactauit, & post hæc lacrymas fudit. Quod animaduertens Artabanus eius patruus, qui primò liberè dissuaserat bellum Græciæ inferendum, his verbis interrogauit, Quàm diuersa, rex, inter se nunc facis & dudum dixisti. qui te beatum esse dixeras, nunc lacrymas fundis. Et ille, Reputantem me, inquit, quàm breuis sit omnis humana vita, subiit horum miseratio: quorum, quum tot sint, nemo ad centesimum annum superstit. Excipiens Artabanus, Atqui, inquit, alia, quam istud est, viuendo miserabiliora patimur. Nam in tam breui vita nullus hominum adeo felix extitit, neque horum neque aliorum, cui non crebrò, nedum semel, subitura sit animo moriendi voluntas potius quàm viuendi. Incidentes enim calamitates & morbi vitam perturbant: efficiuntque vt quum breuis sit, tamen perlonga videatur. Ita mors optatissimum est perfugium ærumnosæ vitę, quam deus dulci gustu aspergens, ob id inuidius facere deprehenditur. Cui Xerxes, Artabane, inquit [1] quoniam humanæ vitæ conditio talis est qualem tu exponis,

[1] De humana vita quæ talis est qualem tu esse disseris verba facere desinamus.

eam

» eam commemorare superſedeamus: neque triſtium facia-
» mus mentionem, quum iucunda in manibus habeamus.
» Hoc mihi potius ediſſere: niſi tibi ita euidens inſomnij vi-
» ſio fuiſſet oblata, perſtaréſne adhuc in priore ſententia, diſ-
» ſuadens mihi aduerſus Græciam bellum? an in ea perſiſte-
» res? agedum apertè hoc mihi dicito. Ei reſpondens Artaba-
» nus, Viſio, inquit, rex, quæ in ſomnis obiecta eſt, ad votum
» ſuccedat amborum: ego tamen adhuc metuo, & adeo me-
» tu perculſus ſum, vt non ſim apud me. Nam mecum repu-
» tans, cum alia multa, tum verò duo, & ea omnium maxi-
» ma, video tibi eſſe hoſtiliſſima. Ad hæc Xerxes, [1] Dæmo-
» nie virorum, inquit, quænam iſta ais mihi hoſtiliſſima eſſe?
» vtrum horum tibi improbandum videtur, tanquam non
» ſatis copioſum? terreſtriſne exercitus, quaſi multo numero-
» ſior ille Græcus futurus eſſe videatur? an claſſis, tanquam
» illorum claſſe inferior? an hæc ambo? Nam ſi ob hoc im-
» becilliores tibi videntur noſtræ res, celerrimè alterum quis
» exercitum compararet. Reſpondit Artabanus, Neque
» hunc, rex, exercitum improbauerit quiſquam, qui ſit men-
» tis compos, neque hanc nauium multitudinem, [2] etiamſi
» plures coegeris. Quæ autem duo dico eſſe tibi multo ho-
» ſtiliora, ea verò hæc ſunt, terra & mare. neq; enim vſquam
» maris portus eſt eiuſmodi (vt ego coniecto) qui ſurgente
» tempeſtate ſit capax huius tuæ claſſis, idoneuſque ad eam
» tutandam: neque verò vnum tibi portum eſſe oportet, [3] ſed
» vniuerſam continentem eſſe portum, quò ſe recipiant na-
» ues. Itaque quum portus tibi opportuni deſint, intellige
» homines in arbitrio fortuitorum, non fortuita in arbitrio
» hominum eſſe. E duobus vno expoſito, pergam dicere al-
» terum: Terra cum ob alia tibi hoſtilis eſt, tum eo hoſtilior,
» ſi nihil obſtiterit quò longius proceſſeris, aſſiduè vlterio-
» ra ſurripiens. Nulla enim eſt hominibus rei bene gerendæ
» ſatietas. Vnde etiam, vt nemo tibi occurrat, dico maiorem
» maiori in tempore regionem, famem eſſe allaturam. At
176 vir ita demum fuerit optimus, ſi in deliberando quidem, o-
» mnem rem quamcunq; pati poſſit, reputans extimeſcat, in
» re autē agenda ſit audax. Cui Xerxes, Artabane, inquit, me-
» ritò tu quidem horum ſingula commemoraſti: tamen non
» eſt vt omnia reformides, omniaq; peræquè conſideres. Nā

1 O miſerrime hominum. *Sic Bud. in ſimili loco interpret.*

2 Quòd ſi maiorem numerum coegeris, duo illa quæ dico, multo etiam hoſtiliora futura ſunt. Sūt autē illa duo, terra & mare.

3 Sed circū vniuerſam cōtinentem in quam tendis.

si velis in rei consultatione semper omnia perinde considerare, nunquam aliquid efficias. Satius enim omnia alacriter aggredientem dimidium ærumnarum pati, quàm omni in re præsumpto metu nihil omnino pati. Quòd si repugnando omnibus quæ dicuntur, [1] non vis committere vt quod firmum est infirmetur, perinde peccas atq; is qui cõtraria istis dicat.[2] Et hoc æqualiter se habet. Scire verò aliquem (quum sit homo) qua ratione quid firmum esse oporteat, nequaquam arbitror. At iis qui facere quid volunt, consueuit plerunque succedere emolumentum: raro autem iis qui pensant omnia, & quos agere piget. Cernis quò res Persica potentiæ processit: quò nunquam progressam videres, si ij qui ante me extitere reges, istiusmodi consiliis quibus tu vsi fuissent:[3] aut vtentes istis sententiis, non alios suasores tales habuissent: nunc pericula contemnentes, tantopere statum suum prouexerunt. Magna enim negocia magnis cum periculis suscipi volunt. Quare nos illorum facta æmulantes, optimo anni tempore ingredimur: subactaque omni Europa, rursus reuertemur, nullam vsquam neque famem neque rem tristem passi. nam & cõmeatus affatim ipsi nobiscum portamus: & ad quamcunque vel regionem vel gentem veniemus, eius re frumentaria potiemur. nam aratoribus viris non nomadibus inferemus bellum. Posthæc Artabanus, Quandoquidem inquit, non sinis vllam rem formidari, [4] & tamen meum admittis consilium: necesse est enim de multis negotiis in longius extrahi orationem: Cyrus Cambyse genitus omnem præter Athenas Ioniam Persis tributariam reddidit. quare suadeo nequo pacto hos viros aduersus patres suos ducas, nam sine Ionibus satis superque sufficimus hostem superare: quos necesse est aut iniustissimos esse, si metropolin suam in seruitutem redigant: aut iustissimos, si illius libertatem adiuuent. Si iniustissimi erunt, nullo modo certè nobis magno vsui futuri sunt: sin iustissimi, magnam poterunt tuo exercitui afferre perniciem. Itaque hoc vetus dictum tanquam probum, rex in mente habe, non statim ab initio exitũ omnem esse manifestum. Ad hæc excipiens Xerxes, Artabane, inquit, sententiarũ quas dixisti in hac præcipuè falleris qui Iones metuis

1 Non ostẽdas quid firmum sit, *vel tutum.*

2 Hoc inquã perinde est.

3 Aut nõ vtẽtes istis sententijs, alios suasores tales habuissent. *Id est, Aut si hæc non fuisset eorum sententia, sed aliorum fuisset, quorum consiliũ sequerentur. Valla autem negatiuæ particulæ locũ mutauit, & Sententia vti, more Græco dixit.*

4 At meum admitte consilium. *Vel, Meum saltem adm. consf.*

» tuis ne immutentur: [1] quorũ maximum habemus cõmi-
» litiũ:quorũ & tu testis es,& alij qui sub Dario aduersus Scy-
» thas militauerunt, quum in eorum esse potestate situm
» vniuersas Persarum copias & perdere & seruare, fidem ta-
» men iustitiamque præstitisse, nec quicquam nos læsisse.
» Præterea quum liberos suos atque vxores in nostra terra
» reliquerint, non est causa cur eos aliquid rerum nouarum
» moliri suspicemur. Quare ne hoc quidem extimescas, sed
» bonum habens animum, tutare meam domum atque ty-
» rannidem, tibi enim soli ego sceptra mea permitto. Hæc
» loquutus Xerxes Artabanum Susa dimisit, iterumque
» illustrissimos quosq; Persarum accersiit. Qui posteaquam
» præstò fuere, his eos verbis alloquutus est, [2] Persæ, ego vos
» quorum opera mihi opus est, contraxi, vt viri præstantes
» existatis, néve res hactenus gestas à Persis magnas præcla-
» rasq; dedecoretis, sed cum singuli, tum vniuersi [3] exhibe-
» amus nos alacrés. commune enim hoc hominibus bonum
» est, strenuos esse. Eaque de re vos censui præmonendos
» ad bellum constanter tolerandum. nam (vt ego audio) ad-
» uersus viros egregios tẽdimus, quos si superauerimus nul-
» lus vnquam nobis alius exercitus obstabit. Nunc igitur de-
os præsides terræ Persidis precati, transeamus. Ac eodem quidem die sese ád transeundum parauerunt. Postero autem tantisper morati sunt, dum solem exorientem cernerent, omnifarios odores in pontibus congerentes, ac myrto iter cõsternentes. Vbi sol exortus est, ex aurea phiala Xerxes libans in mare, apud solem vota concepit, nequid sibi aduersi contingeret, quo prius desisteret Europam subigere, quàm ad illius terminos peruenisset. Hæc precatus, phialam in Hellespontum abiecit, aureumque craterem, ac gladium Persicum, quem acinacem vocant. Hoc pro comperto dijudicare non possum, vtrum soli dedicans gladium dimiserit in pelagus: an Hellespontum, quòd eum flagellasse pœniteret, in compensationem gladio donauerit. His actis, per alterum pontium, qui vergebat in Pontum, peditatus omnis equitatusq; transiuit: per alterũ, qui vergebat in Ægeum, iumenta atq; seruitia: præcedentibus [4] decem millibus Persarum, coronatis omni-

1 Quorum maximum habemus documentum, *id est quorum fidei*, ijs in rebus quarũ & tu testis es, & al. *Id est, Qui maximum nobis suæ fidei documentum dederunt in ijs rebus, &c.*

2 Ego vos Persæ coegi, à vobis hæc requirens, vt fortiter, *vel strenuè* vos geratis.

3 Alacriter operá naueemus. Ad id enim contendimus quod communem omnibus vtilitatẽ afferet. Ideo aũt vos vt gnauiter militetis prę moneo, quòd viros aduersus quos tendimus, bellicosos esse audiam. Quos si superauer.

4 Illis decẽ mil. *quorũ videlicet facta fuit paulo antè mentio, Sic in sequenti. Illi equites, & Illi equi sacri, & Ille sacer currus, & Illi hastati, & Illi mille equites, & Ille alter exercitus.*

bus quos promiſcuus omnium nationũ ſequebatur exercitus. & hi quidem eo die. Inſequẽti autem primi tranſiere equites, quique ſpicula deorſum verſa geſtabant, & hi etiam coronati, dehinc equi ſacri, ac ſacer currus, tum ipſe Xerxes. pòſt haſtati, & mille equites, [1] & præterea alius exercitus, quinetiam naues pariter ad vlteriora littora agebantur. quanquam audiui poſtremum omniũ pertranſiſſe regem. Xerxes, poſteaquam in Europam traiecit, conſpicabatur exercitum ſub verberibus tranſeuntem. Tranſiuit autem eius exercitus ſeptem per dies totidemque noctes nullo tempore intermiſſo. Ibi iam tranſgreſſo Helleſpontum Xerxe, fertur quidam vir Helleſpontius dixiſſe, "O Iupiter, quídnã tu ſub ſpecie viri Perſæ, & accepto Xerxis pro Iouis nomine, Græciam è ſedibus ſuis exturbare vis omnes homines ducens, quum etiam citra hoc tibi id facere liceret? Tranſgreſſis omnibus & iter ingredientibus, ingens prodigium oblatum eſt, quod Xerxes nihili fecit, etſi [2] coniectura diſcutiendum. ſiquidem equa leporem enixa eſt. quod facile erat ad coniectandum: fore enim vt Xerxes exercitum aduerſus Græciam cum maximo ſtrepitu & ambitioſiſſimè duceret, rurſúſque pro ſeipſo ſolicitus, ad eundem locum fuga recurreret. Alterum quoq; ei prodigium, dum Sardibus foret exhibitum eſt. mula enim mulum edidit ancipitia genitalia habentem, maris & fœminæ, ſed maris ſuperiora. Quorum prodigiorum vtrunque pro nihilo habens, ire pergebat, comitantibus eum terreſtribus copiis, nauticis extra Helleſpontum nauigantibus, ac terram legentibus, & è diuerſo atque terreſtres agentibus. nam iſti quidem veſperum verſus ad promontorium Sarpedonis nauigabant: quò quum perueniſſent, iuſſi erant permanere: illi verò ad auroram & ſolis exortum iter faciebant per Cherſoneſum, dextrorſum habentes ſepulchrum Helles filiæ Athamantis, ſiniſtrorſum Cardiam vrbem, per medium oppidi cui nomen eſt Agora, ***id eſt forum***. Illinc deflectentibus ad ſinum nomine Melana, ***hoc eſt nigrum***, fluuius cui idem eſt nomen, non ſuffecit, ſed alueum ſuum deſeruit. Hoc fluuio tranſmiſſo à quo ſinus hic cognominatur, veſperum verſus contenderunt, Ænon vrbem Æolidem & lacum Stentoridem prætereun-

177

1 Poſt quos alter ille exercitus nauesq; ſimul ad vlter.

2 Eandẽ vocem, videlicet εὐσύμβλητον: *quam hic malè interpretatur Coiectura diſcutiẽdum, ſtatim pòſt bene vertit. Facile ad cõiectandũ, id eſt Cuius ſignificationem conijcere facile erat. vel coniectura aſſequi.*

tereuntes,dum ad Doriſcon peruentũ eſt. Eſt autem Doriſcus Thraciç littus pariter & campus ingens,quem grande flumẽ Hebrus interfluit:vbi extructus eſt is murus qui Doriſcus appellabatur, in quo Perſarum erat præſidium à Dario iã inde impoſitũ,quum Scythis inferebat bellũ. Quum igitur locus digerendis recenſendisq; copiis idoneus videretur,Xerxes ita ſibi faciendum putauit: Eius iuſſu nauarchi,quũ eò appuliſſent,omnes naues ad littus Doriſco contiguum receperunt.vbi Sala vrbs,Samothracia & Zona ſitç ſunt:cuius vltima Serrium nominatur,celebre promontorium,qui locus quõdam fuerat Ciconum. In hoc littus appulſa claſſe ac ſubducta, qui in ea ſubducenda laborauerãt reſpirauere. Xerxes autẽ per hoc tempus apud Doriſcõ luſtrabat exercitũ. Equidem quantũ ſinguli præbuerint copiarũ,pro certo affirmare nõ poſſum:quoniã à nullis prorſus hominibus id refertur: conſtat autẽ terreſtrium copiarum numerũ fuiſſe centũ ſeptuaginta myriades, *id eſt decies ſepties centena millia.* Quorũ numerũ hoc modo inierunt:Contraxerunt vnũ in locum myriadem hominum, *quæ ſunt decẽ millia*: qua coarctata quammaximè poterant,circulũ extrinſecus deſcripſerunt loco circumſcripto: emiſſaq; illinc myriade, ſepem circumdederunt, eatenus excitantes vt vmbilico tenus pertingeret.Eam vbi fecere,aliam ſubinde atq; aliam myriadem introduxerunt: donec omnes connumerauerunt: connumeratos autẽ, nationatim digeſſerunt. Ex quibus qui militabant,hi erant, Perſæ, hunc in modum ornati: Circa capita geſtabant pilea(quas vocant tiaras)impenetrabilia: circa corpus tunicas, variis ſquamis è ferro conſertas in ſimilitudinem piſcium:femoralia circa crura: pro clypeis gerra, *id eſt cetra*,pharetris ſubter pendentibus: haſtas breues, arcus grandes,ſagittas arundineas. Ad dextrũ femur,pugiones è balteo ſuſpenſos. Hi ducẽ habebãt Otanem patrem Amaſtris,quæ erat vxor Xerxis. Vocabantur autem quondã Perſç à Grçcis Cephenes: à ſe verò ipſis atq; ab accolis, Artçi:verùm poſteaquam Perſeus Danaes & Iouis filius ad Cepheũ Beli filium commeauit,& Andromedam eius filiam duxit vxorem,ſuſtulit ex ea filium quem Perſem appellauit,eumq; illic reliquit:à quo (nã Cepheus carebat virili prole)cognomẽ ſortiti ſunt

Persæ. Medi eodem ornatu instructi militabant. nam hæc armatura Medica est, non Persica. Habebant autem ducem Tigranem Achæmenidem. Hi quondam ab omnibus vocabantur Arij: sed vbi ad eos concessit ex Athenis Medea Colchis, immutauerunt & ipsi nomen. Ita de seipsis Medi commemorant. Cissij in militia cætero ornatu vt Persæ sunt armati, sed pro pileis mitras ferunt. Eis dux erat [1] Anaphanes Otanis filius. Hyrcani quoque Persica armatura ornati ducem habebant Megapanum, qui postea Babylonis procurator fuit. Assyrij autem qui militabant, hunc habebant ornatum: Ferreas in capitibus galeas, barbarico quodam modo consertas, [2] non facilè penetrabiles: clypeos autem, hastas, pugiones Ægyptiacis adsimiles: & præterea ligneas clauas ferro inductas, ac lineos thoraces. Isti à Græcis Syrij vocabantur, sed à barbaris Assyrij sunt vocati (inter quos Chaldæi sunt) iis præerat Hotaspes Artachæi filius. Bactrij capitis ornatu in acie simillimo illi Medico muniti erant, sed more gentis, arundineis arcubus & hastis breuibus. Sacæ, qui Scythæ sunt, cristatas in capitibus cassides gestabant, in acutum erectas atque compactiles, induti femoralibus: necnon arcus gentiles atque pugiones, ad hoc dolabras ac bipennes. Hos, quum sint Scythæ Amyrgij, Sacas appellabant, quòd cunctos Scythas Persæ Sacas appellant. Bactriis & Sacis præerat Hystaspes Darij filius & Atossæ Cyri filiæ. Indi vestiti erant amictu è lignis confecto: arcus arundineos gestabant, itemque arundineas sagittas ferro præfixas: ita instructi Indi, erant sub duce Pharnazathre Artabatis filio. Arij Medicis arcubus muniti erant, cæteris quemadmodum Bactrij. Iis præerat Sisamnes Hydarnis filius. Parthi & Chorasmij & Sogdi & Gandarij & Dadicæ eandem in acie quam Bactrij armaturam gestabant. quorum Parthis & Chorasmiis præerat Artabazus Pharnacis filius: Sogdis, Azanes Artæi filius: Gandariis & Dadicis Artyphius Artabani filius. Caspij, sisyris, *quod est genus penulæ*, induti, arcus gentili more arundineos gestabant & acinaces, ducem sui agminis habentes Ariomardum Artyphij germanum. Sarangæ indumenta gestantes versicoloria decori erant, caligasque genuum

178

[1] Anaphes.

[2] Non facilè explicatu. *Vel, Quem explicare difficile fuerit, vel describere.*

nuum tenus extentas: arma habebant arcus lanceasque Medicas, duce Pherendate Megabazi filio. Pactyes, & ipsi sisyras ferebant, & vernaculos arcus atque pugiones: quorum dux erat Atrayntes Itramitis filius. Vtij & Myci & Parycanij eodem quo Pactyes modo armati erant. sub his ducibus: Vtij quidem & Myci, sub Arsamene Darij filio: Paricanij verò sub Siromitre OEbazi filio. Arabes succincti erant ziras *amiculi genus*, arcusque recuruos habilesque gestabant. Æthiopes pardorum pellibus leonumque amicti, arcus è palmarum spathis factos gerebant, quatuor non minus cubitis longos: & item prælongas ex arundine sagittas, pro ferro præfixas eo lapide acuminato, quo sigilla sculpunt: præterea hastas capreæ cornu præfixas, in modum spiculi acuminato, & clauas præferratas. Hi quum eunt in pugnam, dimidiatum corpus gypso, dimidiatũ minio illinunt. Arabum autem AEthiopumque qui trans AEgyptum incolunt, dux erat Arsames Darij filius & Artystonæ Cyri filiæ: quam Darius ex vxoribus maximè adamans, [1] cum talari ex auro tunica effinxit. Arsames quidem AEthiopibus qui sunt trans AEgyptum, atque Arabibus præerat. Ij autem AEthiopes qui sunt ab ortu solis, (nam bifariam militabant) censebantur cum Indis, specie nihil admodum à cæteris differentes, sed sono vocis duntaxat atque capillatura. Nam AEthiopes qui ab ortu solis sunt, [2] promissos crines: qui ex Libya, crispissimos inter omnes homines habent. AEthiopes autem hi qui ex Asia erant, pleraque arma quæ Indi gestabant, pellesque frontium equinarum cum auribus atque iubis, in capitibus, vt ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent. in locum clypeorum pelles gruum prætendebant. Libyes autem corio armati iere, ac iaculis præustis, duce Masange Aorizi filio.

Paphlagones autem capitibus gerebant compactiles cassides, scuta exigua, hastas haud longas, præterea iacula, pugionesque, pedibus [3] caligas more gentis ad media crura subtentas. Eandem quam Paphlagones armaturam gestabant Ligyes & Matieni & Mariandyni & Syri. Isti autem Syri à Persis Cappadoces vocantur. Paphlagonum & Matienorum dux erat Dotus Megasidis filius: Mariandy-

1 Imaginem eius ex auro solido compactã habuit.

2 Rectos crines.

3 Calceos patrio more ad media crura extentos.

norum & Libyum & Syrorum, Gobryas Darij filius & Artystonæ. Phryges autem proximam Paphlagonicæ armaturam gerunt, paulùm differentes: qui (vt Macedones aiunt) tamdiu vocati sunt Bryges quandiu Europæi fuerunt, Macedonum accolæ: transgressi autem in Asiam, vnà cum loco nomen immutauere in Phryges. Armenij Phrygum cultu armati erant, vtique illorum coloni. His vtrisque præerat Artochmes, qui Darij filiam in matrimonio habebat. Lydi proximè ad Græcorum armaturam accedebant, olim Meones vocati: pristinoque nomine sublato, à Lydo Atyis filio cognomen acceperunt. Mysi super capita gentiles galeas ferebant, scutula quoque ac præusta iacula. Sunt autem Lydorum coloni, à monte Olympo Olympieni nominati. Horum vtrisque præerat Artaphernis filius, qui collega Datis apud Marathonem conflixit. Thraces è pelle vulpina cassides gestabant, tunicis induti, & insuper circundati variis sagulis, pedibus ac tibiis indutis caliga è pellibus hinnulorum: ferentes præterea iacula & peltas & pugiunculos. Isti transgressi in Asiam, vocati sunt Bithyni, prius appellati (vt ipsi aiunt) Strymonij, quòd Strymonem accolerent: à suisque sedibus exacti à Teucris & Mysis. Thracibus autem qui Asiam incolunt præerat Bagasaces Artabani filius, gestantibus breuia [1] è corio scuta, & bina singulis [2] veruta ad lupos conficiendos apta, in capitibus æreas cassides, & super cassides ex ære factas aures bouis & cornua, impositis etiam cristis. crura autem panno Phœniceo erant induta. Martis oraculum apud hos viros est. Cabelees Meones qui Lasinij vocantur) eundem cultum gestabant quem Cilices: quem ego, dum ordine ad Cilices veniam, indicabo. Milyæ autem lanceolas gerebant, & vestes fibulis substrictas, & eorum nonnulli Lycios arcus, in capitibus galeas è pellibus factas. Horum autem omnium præfectus erat Badres Hystanis filius. Moschi ligneas circa capita cassides gerebant, scutaque ac hastilia breuia, sed longa in hastilibus spicula. Eodem quo Moschi ornatu militabant Tibareni, & Macrones, & Mosynœci, quos hi regebant: Moschos & Tibarenos Ariomardus Darij filius & Parmyis filiæ Smerdis filij Cyri: Macrones & Mosynœcos

179

1 E crudo bouis tergore. *vt paulò pòst vertit eandem vocem.*

2 Venabula Lycij operis.

tos Artayctes Chorasinis filius, qui Sesti in Hellesponto præses erat. [1] Mares in capitibus ligneas galeas gerebant, scutulaque è crudo bouis tergore, atque lanceolas, præterea machæras. Præerat autem maribus & Colchis Pherendates Theaspis filius. Alarodij & Saspires eodem quo Colchi ornatu militabant, duce Masistio Sirometris filio. Insulanæ gentes, quæ rubro è mari sequutæ sunt ex iis insulis ad quas transportare rex solet quos è suis locis summouet, gerebant proxima Medis & vestimenta & arma, quibus præerat Mardontes Bagæi filius, qui apud Mycalē dux secundo pòst anno in pugna oppetiit. Hæ erant nationes quę per continentem ibant, ex quibus constabat pedester exercitus: quibus ij præerant qui commemorati sunt, quique ordinarant milites connumerauerantque, & chiliarchas, *id est tribunos qui mille*, & myriarchas, *id est qui decem millibus præsunt*, delegerāt. nam myriarchæ centuriones decanosq; creauerant. Erant & alij agminum & gentium prætores: verùm ij qui nominati sunt, erant duces. Horum tamen & totius exercitus imperatores erant, Mardonius Gobriæ filius, & Tirintatęchmes filius Artabani, qui dissuaserat bellum Græciæ inferendum, & Smerdones Otanis filius, ambo hi fratrum Darij filij Xerxis patrueles: & Masistes Dario & Atossa genitus, & Gergis Ariazi & Megabyzus Zopyri filius. Hi erant imperatores omnium pedestrium copiarum, præter illa delecta Persarum decem millia, quibus pręerat Hydarnes Hydarnis filius: qui vocabantur immortales, ob hoc, quòd siquis eorum aut nece aut morbo numerum imminueret, alius sufficiebatur: nec vnquam plures erant pauciorésve decem millibus, præcipuo inter omnes cultu decori, & iidem præstātissimi omnium, vt dictum est: & præterea immenso auro conspicui, ducentes vnà carrucas cum pallacis ac familia permulta eaque bellè ornata: necnon camelos ac iumenta, præter cæteros milites, quæ commeatum portabant. Equitant autem hæ nationes, sed non omnes habebant equos, verùm hæ solæ: Persæ, qui eadem erant qua peditatus armatura ornati, nisi quòd quidam gestabant in capitibus opera ex ære ferroq; ductilia. Sunt autem quidā Nomades homines, qui Sagartij appel-

[1] Mares in capitibus quidē galeas more patrio textiles gestabant. *vel nexiles*, clypeos autem paruos pelliceos, & iacula Colchi in capitibus lign.

lantur,& gente & voce Persæ, sed cultu inter Persicum & Pactyicum,qui contulerunt equitatum octo millium equitum, armaturam neque aheneam neque ferream assueti ferre,præter pugiones,vtentes reste è viminibus conserta, qua freti in prælium eunt.Est autem prælium eorum virorum huiusmodi: Cum hoste congredientes iniiciunt eas restes in summo habentes laqueos, qui quum aut equum aut hominem adepti sunt, eum ad se trahunt: ita illi illaqueati conficiuntur. Talis horum pugna est, iidemque inter Persas censentur. Medi eandem equites quam pedites armaturam gerunt:& item Cissij. Indi quoque eandem quam peditatus suus gestant armaturam. cæterùm equos desultorios agebant & currus:quibus curribus suberant & equi & asini agrestes. Bactrij eodem ornatu instructi erant equites quo pedites,& item Caspij. Libyes & ipsi eandem quam pedites armaturam gerebant: curruum autem hi cuncti erant agitatores. Caspij quoque & Paricani itidem atque suus peditatus instructi erant. Necnon Arabes eo quo pedites ornati cultu agitabant camelos nihilo inferiores equis pernicitate. Hæ solæ gentes erant equestres. Fuitque numerus equitum, octo miryades, *id est octoginta millia*,præter camelos & currus. Et alij quidem equites in ordinem redacti erant: Arabes autem in vltimo locati,ob id postremi ne equitatus consternaretur, equis camelos non tolerantibus.Equitatus autem præfecti erāt, Harmamithres & Tithęus,filij Datis:quorum tertius collega Pharnuches Sardibus erat relictus ægrotus. Nam quum Sardibus proficisceretur, in calamitatem incidit insciens. equitante enim eo canis sub pedes equi intercurrit: quo equus improuisò deterritus atque erectum sese attollens,Pharnuchem excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit,nactusque est morbum qui in phthisin, *id est tabem*,euasit.Equo autem à casu statim domini,fecerunt famuli vt ille iusserat: Abducto namque in eum locum vbi dominum strauerat,crura cum genibus absciderunt. Itaque Pharnuches ita à præfectura summotus est. Porro triremes inito numero fuere mille ducentæ & [1] octo: quas hi præbuere:Phœnices,cum Syris qui Palæstinam incolunt, trecentas, hunc in modum ornati: Circa capita galeas 180 Græca-

[1] Septem.

Græcanicis proximas gerebant, induti thoracibus lineis, cum scutis vmbone carentibus, cumque iaculis. Hi Phœnices (vt ipsi memorant) quondam mare rubrum accolebant: illinc transgressi, maritima Syriæ habitant. Is autem tractus Syriæ, & quicquid Ægypto tenus est, Palæstina vocitatur. Hi circa capita cassides forcipiculatas gerebant, cõuexa autem scuta magnis vmbonibus prædita, ac grandia pila nautica, & grandes bipennes. eorum turba thoraces gerebat ac magnas machæras. Hunc in modum isti armati erant. Cyprij autem centum quinquaginta naues præbebant, hoc modo armati: Reges eorum mitris redimiti erant: reliqui tunicas gestabãt, cætera vt Græci. Quorum gentes sunt partim à Salamine & Atheniensibus, partim ab Arcadia, partim à Cythno, partim à Phœnice, partim ab Æthiopia oriundi, vt ipsi Cyprij aiunt. Cilices, centum naues. hi circa capita ferebant gentiles galeas, pro scutis parmulas è crudo bouis corio factas, laneis vestibus induti: bina singuli iacula gestantes, & ensem machæræ Ægyptiacæ persimilem. Hi quondam Hypachæi appellati fuerant, sed à Cilice Phœnice Agenoris filio illud nomen acceperunt. Pamphylij, triginta naues, Græcanicis armis ornati, qui ab illis originem ducunt qui cum Amphilocho & Calchante è Troia disiecti fuerant. Lycij præbuerunt naues quinquaginta, thoracibus ocreisq; armati: arcubus quoq; è corno factis, & arundineis sagittis sine pennis, atq; iaculis: gerentes ex humeris suspensas caprarum pelles, & in capitibus pilea pennis coronata, quinetiam pugiones & falces. Hi è Creta oriundi, quondã Termilæ nominati, sed à Lyco viro Atheniensi Pandionis filio, Lycij fuerunt cognominati. Dores qui sunt ex Asia, naues triginta. hi Græca gerebant arma, vti è Peloponneso propagati. Cares, septuaginta naues, cętera Græco more ornati, sed & falces & pugiones gerebant. [1] quos prius appellatos fuisse Hœtines, in superioribus libris dictum est. Iones, centum naues, armati Græco ritu: qui quandiu in Peloponneso regionem quæ vocatur Achaia incoluerunt, & ante aduentum Danai & Xuthij in Peloponnesum, (vt Græci aiunt) vocabantur Pelasgi Ægialees, *id est littorales*, sed ab Ione Xuthi filio, Iones sunt appellati.

[1] Hi autem qui (*id est* quo nomine pri9) vocati fuerint, in superioribus. *Hic autem ridicul'è fecit populos ex vocabulo οἵτινες, vt suprà, pag. 171 ex nomine ἥσσονες populos Hessones fecerat.*

C

Insulani,naues decem & septẽ,armati vt Græci: & ipsi Pelasgica gens,sed mox Ionica,ob eandem causam ob quam & duodecim oppida sunt Ionica ab Atheniensibus appellata. Æoles,sexaginta naues,ritu Græco armati,& olim Pelasgi (vt apud Græcos fertur) vocati. Hellespontij, centum naues, præter Abydenos: quibus mandatum erat ab rege vt circa locum manerent ad pontes custodiendos. Cęteri è Ponto erant,Græco more armati, Ionum ac Dorum coloni.In omnibus autem nauibus epibatæ erant Persæ & Medi & Sacæ,quarum velocissimas prębuere Phœnices,& inter Phœnices,optimas Sidonij.Harũ singulis,& itẽ pedestribus eorũ copiis præfecti erãt vernaculi duces:quorũ ego (quia ratio historię non exigit necessariò)nõ faciã mentionem.Neque enim singularum nationum duces digni memoria fuere,quarum quot vrbes,tot duces extitere: sed nõ vt ductores,verùm vt serui(quemadmodum alij qui ducebantur in militiam) venere: quoniam duces penes quos summa imperij erat, vt singularum gentium principes, quínam eorum Persæ fuerint, à me commemoratum est.

Nauticis autem hi copiis præfuere:Ariabignes Darij,& Prexaspes Aspathinis,& Megabazus Megabatis, & Achæmenes Darij filius. Ionicæ quidem classi & Cariæ Ariabignes,ex Dario & filia Gobriæ genitus: Ægyptiacæ autem Achæmenes,Xerxis ex vtroq; parente germanus: reliquæ autem classi reliqui duo. Porro biremes,lembos quinquaginta aut triginta remorum, & actuaria nauigia, & alia minuta, cum hippagogis, *quæ equos vehunt*, contracta constat ad trium millium peruenisse. Eorum autem qui in classe erant,secundum duces, illustrissimi fuere, Sidonius Tetramnestus Allesi filius,& Tyrius Mapen Sironi, & Aridius Nerbalus Arbali,& Cilix Syennesis Oromedontis,& Lycius Cyberniscus Sicę filius.Cyprij autem,Gortus Chersis,& Timonax Timagoræ filius. Carum verò Histiæus Tymnis, & Pygres Seldomi, & Damasithymus Candaulis filius. Aliorum nunc præfectorum mentionem facere supersedeo,tanquam non necesse habens. Verùm Artemisiæ præcipua me tenet admiratio, mulieris expeditionem aduersus Græciam sequutæ: quæ defuncto viro, ac pupilli filij tyrannidem obtinens, nulla adacta necessi-

tate,

tate, sed præstantia animi atque virilitate in militiam con-
cessit. Nomen ei erat Artemisiæ, Lygdamis filiæ, pater-
num genus ex Halicarnasso, maternum è Creta. Impe-
rans hæc Halicarnasseis, & Cois, & Nisyriis, & Calydniis,
quinque cum nauibus venit omni copia instructis. atque
post Sidonias hæ naues fuerunt illustrissimæ. Eadem apud
regem optimas inter omnes socios sententias dixit. Quas
ciuitates recensui sub illius imperio fuisse, earum vniuer-
sam gentem annuo Doricam esse, Halicarnasseorum qui-
[181] dem Trœzeniam, cæterorum autem Epidauriam. Hacte-
nus de nautico exercitu. Xerxes inito copiarum nume-
ro, militibus instructis, concupiuit illos lustrando oculis
obire: quemadmodum & fecit. Itaque inscenso curru sin-
gulas nationes lustrans, quænam essent percontabatur:
quarum professionem scribæ excipiebant, donec ad ex-
tremos equitum peditumque peruentum est. Hoc perfe-
cto, & nauibus in mare deductis, Xerxes è curru in nauim
Sidoniam transcendit: residensque sub aureo taberna-
culo, præteruehensque nauium proras, sciscitabatur de
singulis itidem, vt de terrestri exercitu fecerat, describí-
que iubebat. Enimuero nauarchi productas à littore
quatuor ferè iugerum spatio naues stabilierant, conuer-
sis à terra proris, & in vnam frontem digestis, epibatis
quoque, *id est propugnatoribus*, tanquam ad bellum ar-
matis: quos Xerxes inter proras & littus nauigans conspi-
cabatur. Vbi autem & classem lustrauit, egressus naui ac-
cersit Demaratum Aristonis filium, comitem huius aduer-
sus Græciam expeditionis, eiq; accersito ita inquit, Dema-
rate, iuuat nũc me quę cupio abs te interrogare, qui & Grę-
cus es, & non ex minima ciuitate, vt audio tam ex te, quàm
ex aliis Græcis [1] qui me alloquendi gratia adeũt. nunc igi-
tur hoc mihi expone, nunquid Græci sustinebunt manus
contra me leuare. nam (vt ego opinor) ne omnes quidem
Græci ac cæteri mortales qui [2] ad hesperũ incolunt, si con-
gregarẽtur, pares essent nostris armis, nec me inuadentem
expectarent: quũ nõ sint inter se cõcordes. Libet tamẽ mi-
hi abs te audire quid de hoc dicas. His verbis interrogauit.
Demaratus autẽ excipiẽs, Vtra, inquit, apud te rex vtar? ve-
ritaténe an iucunditate? Ille vt veritate vteretur iubere. neq;

[1] Qui me alloquuntur, *Vel, Quibuscũ mihi sermo est.*

[2] Ad occidentem.

enim sibi ob id eum minus iucundum fore quàm antea fuisset. Hoc vbi Demaratus audiuit, Quoniam, inquit, me iubes rex omnino veritatem proloqui,[1] ea dicam quæ nemo nisi mentiens apud te postea carpet. Græcia semper quidem alumna fuit paupertatis, hospes virtutis, quam à sapientia acciuit & à seuera disciplina, quam vsurpans Græcia, & paupertatem [2] tuetur & dominatum. Ita laudo quidem omnes Græcos qui Dorica illa loca vel circa incolunt: sed non de cunctis eis verba faciam, verùm de Lacedæmoniis solis. Iam primùm nego fieri posse vt tuam orationem admittant, afferētem Græciæ seruitutem: deinde *annuo* venturos tibi obuiam ad pugnandum, etiamsi cæteri Græci omnes sentiant tecum. Neq; verò de numero eorum quæras, quot illi sint qui hoc facere possint. nam si in exercitu eorum mille fuerint, ij tecum congredientur: & item siue pauciores siue plures. Hæc quum audisset Xerxes, sublato cachinno inquit, Demarate, quódnam extulisti verbum? mille omnino viros cum tanto exercitu congressuros? Agedum, dic mihi, nónne teipsum ais istorum virorum fuisse regem? vísne igitur sine mora tu cum decē viris dimicare? Quòd si vestri populares omnes tales sunt quales tu prędicas, profectò secundum vestra instituta debes tu, qui illorum es rex, duplum præstare quàm singuli eorum: qui si denis è meo exercitu pares sint, iure abs te posco vt viginti sis par: ita verba quæ dixisti, comprobabuntur. Atqui si tales sunt illi ac [3] tanta statura qualis quantusque tu, ac cæteri Græci qui in colloquium meum venerunt, videte ne, quum tantopere gloriamini, frustra id insolenterque faciatis. nam age intelligam quocunque argumento, vnde fieri queat vt mille aut decem millia atque quinquaginta millia hominum, qui præsertim sint omnes liberi, nec vnius imperio subiecti, tanto exercitui obsisterent: quum simus nos plures quàm milleni ad singulos eorum, si fuerint quinque millia.[4] Nam sub vno (quemadmodum apud nos fit) imperatore milites, illius metu, etiam contra suam ipsorum naturam meliores efficiuntur, adactique verberibus, vel pauciores aduersus plures eunt: iidem remisso libero sibi arbitrio, neutrum horum facerent. Adeo opinor Græcos etiam pares numero Persis, ægrè cum eis solis certaturos

1 Ea dicentem ob quæ nemo à te postea mendacij conuincetur. *vel arguetur. Relinquitur autem pendens sententia, vt subaudiatur, Ita res se habet, vel, Audi.*

2 Propulsat.

3 Tantilla.

4 Nam si more nostro vni parerent, illius metu strenui magis, quàm pro sua natura reddi possent, & verberibus adacti adorirentur plures quàm ipsi essent: at nunc quum solutè & liberè viuant, horum certè neutrū fecerint.

» raturos.quinimo istud apud nos solos est quod ais: verùm
» non ita multum,sed rarum. sunt enim è Persis meis satel-
» litibus qui velint cum ternis Græcis pariter dimicare: quo-
» rum tu inexpertus multa blateras. Ad hæc Demaratus, In-
» telligebam, inquit, rex ab initio me vera dicentem, non
» iucundum tibi futurum: sed quia tu dicere me verissima
» coegisti,dixi quæ erant è dignitate Spartanorum. Quan-
» quam ipse optimè intelligis quantopere nunc illos ego a-
» mèm, qui me honore & dignatione paterna exutum,ex-
» torrem profugumque fecerunt: quem pater tuus exce-
» ptum,victu ac domicilio donauit. Quare non est credibi-
» le virum prudentem respuere beneuolentiam explora-
» tam, sed maximè obseruare. Ego autem neque cum de-
» cem promittam me posse dimicare,neque cum duobus:
» ac ne singulari quidem certamine volens certauerim. At si
» necesse fuerit,aut vehemens discrimen institerit, libentis-
» simè cum vno quolibet istorum hominum dimicarem,
» qui se singulos aiunt idoneos ad certandum cum ternis
» Græcorum. Etenim Lacedæmonij pugnando cum singu-
» lis, non sunt illi quidem cæteris deteriores viris: at con-
182 ferti, cunctorum virorum sunt excellentissimi. nam licet
» sint liberi,non tamen sunt vsquequaque liberi: quippe qui-
» bus præest domina lex,quam multo magis metuūt quàm
» tui te. Faciunt ergo quæcunq; illa cogit. cogit autem idem
» semper,vetans semper eos ex acie fugere quantamuis ho-
» minum multitudinem: sed iubens vt ordinem non dese-
» rentes,aut vincant aut occumbunt. Hæc ego loquens,si ti-
» bi blaterare videor,volo posthac in cæteris silentium age-
» re. Hactenus loquutus sum coactus: tibi verò ex senten-
» tia cōtingat,rex. Hęc loquuto Demarato,Xerxes ad risum
versus,nulla indignatione permotus est,sed comiter homi
nem remisit. Post Demarati colloquium,vbi Dorisco prę-
fecit prætorem Mascamen Megadostis filium, amoto eo
quem Darius præfecerat, ire cum exercitu aduersus Græ-
ciam pergit. Huic Mascami, quem illic reliquit Xerxes,
vni tanquam omnium prætorum præstantissimo quos
aut ipse aut Darius constituisset, dona quotannis misit: &
item eius posteris Artaxerxes filius Xerxis. Etenim ante
hanc expeditionem in Thracia & vbique in Hellesponto

1 Hastatis, vt & ipse antea est interpretatus.

prætores fuerant, qui omnes post eandem expeditionem à Græcis eiecti sunt & è Thracia & ex Hellesponto, præterquam è Dorisco. [1] vnde Mascamen Græci, permulta conati, tamen eiicere nequierunt. ob id huic ab eo qui in Persis regnat, semper dona mittuntur. Eorum verò qui à Græcis expulsi sunt, neminem rex Xerxes virum egregium esse dixit, præter vnum * Bogem ex Eione, quem laudare non desinebat, eiusque qui superfuere liberos maximo inter Persas honore prosequebatur. Siquidem magnis ferri laudibus Boges meruit: qui quum ab Atheniensibus & Cimone Miltiadis filio obsideretur, liceretque ei accepta fide egredi, & in Asiam remeare, tamen abnuit, ne regi præ metu superfuisse videretur, sed ad extremum vsque perstitit: atque vbi nihil in mœnibus commeatus reliquum fuit, accenso ingenti rogo, interemit liberos, coniugem, concubinas, familiam: eosque in rogum deiecit: dehinc omne aurum vrbis atq; argentum è muris dispersit in Strymonem. his actis, etiam semetipsum coniecit in rogum. Ita hic meritò à Persis ad hoc vsque tempus præconio celebratur. Xerxes è Dorisco in Græciam tendens, vt quosque populos adibat, secum militare cogebat. Erat autem (vt superius à me expositum est) omnis ad Thessaliam vsque tractus in ditionem redactus & regi tributarius effectus à Megabazo & mox à Mardonio. Digressus à Dorisco, præteriit primùm Samothracios muros, quorum vltimum oppidum ad vesperam situm est nomine Mesambria, cui vicinum est oppidum Thasiorum, Stryma: quæ oppida interfluit amnis Lissus, cuius aqua tunc non suffecit copiis Xerxis, sed defecit. Hæc olim regio vocabatur Galaica, nunc autem Briantica: quæ tamen optimo iure Ciconum est. Transmisso profluente Lissi arefacto, Xerxes has Græcas vrbes prætergressus est: Maroneam, Dicæam, Abdera, eas inquam præteriit, & hos qui iuxta eas sunt, famosissimos lacus, [2] Ismaridem, qui Maroneam Strymamque interiacet: Bistonidem Dicææ contiguum, in quem duo flumina ingrediuntur, Trauus & Compsatus. Iuxta Abdera autem nullum nobilem lacum præteriit Xerxes, sed fluuium Nestum mare subeuntem. Post has regiones perrexit mediterraneas

[1] At Mascamen hūc qui apud Doriscū erat, nulli eiicere potuerunt, multis licet id conatis.

* *Pauf.* Boen *vocat, 242, 44. S.*

3 Hæc nomina lacuum, fæminina sunt Græcis, quia λίμνη illis fæminini est generis. Idē & in seq. obseruandum.

neas versus vrbes: in quarum vna est lacus triginta ferme stadiorum in circuitu, piscosus & admodum salsus: quem sola iumenta quum aquarentur exsiccauere. Huic vrbi nomen est Pissyrus. Has vrbes & maritimas & Græcas sinistrorsum relinquens, præteriit Xerxes. Per quas autem gentes Thraciæ prouinciæ iter fecit, hæ sunt: Pæti, Cicones, Bistones, Sapæi, Dersæi, Edoni, Satræ. Quorum qui maritimi erant, nauibus sequuti sunt: qui verò mediterranei (qui & commemorati sunt à me) præter Satras, cæteri omnes terrestri itinere sequi coacti sunt. Satræ nulli olim hominum, quantum nos scimus, fuere subiecti, sed soli è Thracibus ad meam memoriam liberi semper perstitere. Editos enim montes incolunt omnigenis arboribus ac niuibus obsitos: suntque viri in re bellica eximij: apud quos oraculum est Dionysij, idque in editissimis montibus. Eorum qui in illo templo prophetant, *id est vaticinantur*, sunt Bessi: antistes verò quæ reddit responsa, quemadmodum Delphis, & nihilo magis variè. Peragrata autem quam dixi regione, Xerxes secundo loco transiit muros Pierum, quorum vni nomen est * Niphragæ, alteri Pergamo. Hac iter præter eos muros faciebat, à manu dextera relinquens montem Pangæum, magnum atque excelsum, in quo aurea sunt & argentea metalla, quæ cum Pieres & Odomanti, tum præcipuè Satræ [1] exercent. Super Pangæum ad aquilonem habitantes Pæones, Doberes & Pæoples prætergressus Xerxes, ad vesperam versus contendit, donec ad flumen Strymonem peruenit, & vrbem Eionem, cuius prætor Boges (de quo paulò antè fecimus mentionem) adhuc viuebat. Regio autem hæc Pangæo monti circumiecta nominatur Phillis. Hinc vesperum versus porrecta ad flumen Angiten, quod Strymonem subit: hinc meridiẽ versus ad ipsum Strymonem, ad quem 183 magi mactatis equis candidis litauerunt. His & aliis compluribus medicamentis in flumen factis, per Nouem vias Edonorum iere: iuxta quas Strymonem põtibus iunctum inuenere. Audientes autem eum locum Nouem vias Edonorum appellari, totidem illic pueros ac virgines virorum indigenarum viuos defoderunt. Persicũ enim est defodere viuentes. nã & Amestrin Xerxis vxorem, iã profectę ętatis,

* Phagræ *legendum esse docet Paul. Leop. Emend. l. 8, c. 1, ex Thucyd. lib. 2, & Strabonis Epitome. S.*

1 Possident.

audio bis ſeptem illuſtrium Perſarum liberos defodiſſe ad referendam pro ſe gratiam deo qui ſub terra eſſe fertur. Vbi à Strymone progreſſus eſt exercitus, illic ad ſolis occaſum eſt littus, in quo ſitam vrbem Græcam nomine Argilum præteriit. hæc & quæ ſuper eam eſt regio, vocatur Biſaltia. Illinc autem, ſinum Neptuni templi à læua manu habens, perrexit ad campum nomine Syleum, præteriens Stagirum Græcam vrbem, peruenitque Acanthum, ducens vnà ſingulas harum gentiũ, & item ex accolis montis Pangæi, & ex illis quas ſuperius commemoraui: ijs qui maritimi erant, claſſe: qui procul à mari aberant, terreſtri itinere ſequentibus. Hanc autem viam qua Xerxes duxit exercitum, Thraces neque confundunt, neque ſerunt, ſed ad mea vſque tempora magnopere venerantur. Posteaquam autem Acanthum peruenit Xerxes, præcepit Acanthiis vt hoſpitalitatem exhiberent, eosque Medica veſte donauit: laudauitque quòd alacres cerneret eſſe ad bellum, quodque audiret foſſam eſſe abſolutam. Xerxe autẽ apud Acanthum agente contigit vt Artachæes, qui foſſæ faciundæ præfuerat, morbo decederet, vir Xerxi ſpectatus, genere Achemænides, ſtatura inter Perſas [1] proceriſſima. quippe cui quatuor omnino digiti deerant à longitudine quinque regiorum cubitorum. Xerxes magno damno ducens maximum hominem fato functum, apparatiſſimè eum funerauit, exhibito etiam epulo, eiusque tumulum omnis exercitus extruxit: cui tanquam heroi ex oraculo Acanthij ſacrificant, nomine eum nuncupantes. Et rex quidem Xerxes amiſſo Artachæe iacturam ſe feciſſe exiſtimabat. At ij Græci qui exercitum excipiebant, quum Xerxi cœnam præberent, in omnem miſeriam deuenere adeo quidem vt ſuis laribus efficerentur extorres. Dum autem Thaſij pro ſuis vrbibus quæ in continẽte ſunt Xerxianas accipiunt copias, Antipater Orgis filius, elatus animo, vir inter populares illuſtris, erogauit in cœna quadringenta argenti perfecta talenta. Eam rem vbi qui præerant propoſuere aliis circa vrbibus, (tale enim conuiuium iampridem indictum fuerat, & diu celebratum) hoc vbi accepere, præſertim præconibus paſſim prædicantibus, tunc verò oppidani frumentum quod in vrbibus erat, inter ſe diſtri-

[1] Proceriſſima, (quippe cui quatuor duntaxat digiti, &c.) & cui vox erat præ quouis alio altiſſima. adeo vt Xerxes, magno dam. &c. funerauerit, exhib.

distributum molebant, farinamque triticeam hordeaceamque in complures menses faciebant. Ad hæc [1] excogitauere ob pretium optima quæque pecora saginare, & altiles aues habere, terrestres palustresque, in cortibus & in viuariis, ad accipiendum exercitum. Quinetiam aurea argenteaque pocula & crateres faciebant, & cætera quæ mensæ imponuntur. Hæc omnia ipsi regi & ijs qui cum illo vescebantur, fiebant: cætero autem exercitui, quæ ad esum duntaxat præcepta erant. [2] Sub aduentum autem exercitus, tabernaculum vbi exercitus maneret, statuebatur: reliqui sub dio agebant. Vbi tempus cœnæ aderat, tunc conuiuatores quidē laborem sustinebant: isti verò quum expleti noctem illic exegerant, postero die reuulso tentorio & omni apparatu sumpto, ita abscedebant, nihil relinquentes, sed omnia asportantes. Vnde Megacreontis viri Abderitæ elegans dictum extitit, qui suasit Abderitis vt vniuersi, mares pariter ac fœminæ, sua delubra adirent, suppliciterque diis assidentes percarentur vt posthac dimidium futurorum malorum à se propulsaretur. nam de præteritis magnam se gratiam illis habere, quòd rex Xerxes non bis quotidie cibum capere consuesset. Fore enim vt Abderitæ, si iuberentur vt etiam prandium simile cœnæ instruerent, aut non præstolarentur Xerxē aduenientem, aut præstolati, pessimè inter omnes homines affligerētur. Et isti quidem quanquam grauatè, tamen quod sibi imponebatur exequebātur: Xerxes verò ex Acantho duces classis à se dimisit, iussos ad Thermam cum classe se opperiri. Est autem Therma in Thermæo sinu sita, à qua ipse sinus habet cognomen. Hanc enim compendiariam magis viam esse audiebat. nam è Dorisco ad Acanthum vsque ita instructus exercitus iter fecerat, tripartitò diuisus omnis, iussu Xerxis: vt vna pars secundum mare iret pariter cum classe, cui parti præerant Mardonius & Masistes, altera per mediterranea, cui præerant Trintatechmes & Sergis: tertia inter has media, cum qua Xerxes ipse incedebat, ducibus Smerdone & Megabyzo. Nauticus porro exercitus vbi à Xerxe discessit, fossam enauigauit in Atho depressam ac perductam ad sinum in quo Assa & Pidorus, & Singus & Sarga vrbes sitæ sunt. Ex quibus sumpto com-

[1] Pulcherrimas quasq; pecudes pretio comparātes, saginabant, altilesq; aues habebāt, terrestr.

[2] Quum autem aduenit exercitus, paratum quidē fuit tabernaculum *vel tentorium* quod fixerant, quo ipse Xerxes pro diuersorio vtebatur: reliquus autem exercitus sub dio agebat. Vbi autē cœnæ tēpus adfuit, tunc conuiu.

militio, perrexit ire ad sinum Thermæum: circumuectusq; Ampelon promontorium Toronæum, prænauigauit has Græcas vrbes, (vnde & naues & commilitiũ sumpsit) 184 Toronam, Galepson, Sermylam, Meçybernã, Olynthum, quæ regio nunc Sithonia nominatur. Ab eo promontorio Ampeli præcidens mare vsque ad promontorium Canastræum totam ferè Pallenam præteruectus est. illinc quoque & naues & commilitium sumpsit, ex Potidæa, ex Aphyti, ex Noua vrbe, ex Æga, ex Therambo, ex Sciona, ex Menda, ex Sana. Hæ sunt vrbes sitæ in Pallena, Phlegra prius appellata. Pernauigata hac regione, ad præstitutum locum peruenit, sumptis etiam militibus è vicinis Pallenæ vrbibus ac Thermæo sinui conterminis: quibus hæc nomina sunt, Lipaxus, Combrea, Lissæ, Gigonus, Campsa, Smila, Ænea. quarum regio adhuc Crossæa nominatur. Ab Ænea autem, (in qua finis enumerandarum vrbium mihi factus est) iam ad ipsum Thermæum sinum cursus classis extitit, & ad terrã Mygdoniam, donec ad Thermam, quò præceptum erat, peruentum est, & ad vrbem Sindum, & ad Chalestram super Axium sitam flumen, quod Mygdoniam terrã dirimit à Bottiæide, cuius terræ Bottiæidis arctum ad mare locum obtinent vrbes Ichnæ & Pella. Hîc nauales copiæ circa flumen Axium & vrbem Thermam & alias in medio horum vrbes statiua habuere, regem opperientes. Huc peruenire volens Xerxes, Acantho profectus cum terrestribus copiis mediterranea præcidebat, peragrans Pæonium agrum atque Crestonicum, super amnem Chidorum, qui è Crestonæis initio sumpto, per terram Mygdoniam fluens, in paludem quæ est supra Axium euoluitur. Hâc iter faciente Xerxe, leones impetũ dederunt in camelos qui commeatum portabant. Sub noctem enim relictis locis consuetis eò descenderunt, nulloque alio neque iumento neque homine tacto, in camelos grassati sunt.[1] Cuius rei causam admiror, quòd leones, quoties aliunde eis est quo indigent, abstinent ab inuadendis camelis: quod animal nunquam antea nec experti fuerant illic, nec viderant. Sunt autẽ per ea loca leones multi, & boues agrestes prægrãdibus cornibus, quę ad Gręcos veniunt. Leonũ autẽ terminus est Abderorum flumẽ Nestus, & Ache-

[1] Miror autem qui fieret vt leones à cęteris quidem abstinerẽt, camelos autem inuaderent, quod animal, &c.

& Achelous, qui per Acarnaniam fluit. nam nemo aut ad auroram trans Nestum vsquam gentium viserit leonem in Europa, aut trans Acheloum ad Hesperum in reliqua continente: sed in horum fluuiorum medio leones gignuntur. Postquam autem Thermam venit Xerxes, ibi substitit, tantũ maritimi spatij occupantibus castris quantum est ab vrbe Therma & Mygdonia vsque ad confluentem Lydei & Haliacmonis, vbi agrum Bottiæicum Macedonicumque disterminant. In his locis statiua habuere barbari: quibus potantibus solus ex ijs qui commemorati sunt amnibus Chidorus è Crestonæis fluens non suppetiit, sed defecit. Xerxes è Therma prospiciens Thessalicos mõtes Olympum & Ossam præcelsæ magnitudinis, audiensque in medio eorum anfractum angustum esse, per quem fluit Peneus, & illic viam esse quæ in Thessaliam fert, cupidine captus est nauigandi ad ostium Penei inspiciundum: quia superiorem viam tenenti erat eundum per Macedones supernè habitantes ad Peræbos, præter Gonnum vrbem. nam hâc tutissimũ iter esse audiebat. Atque vt concupiuit, ita & fecit. itaque conscensa naui Sidonia, (quã semper conscendebat quoties ei tale aliquid facere libebat) extulit signũ cæteris nauibus proficiscendi, relictis illic terrestribus copiis. Eò postquam peruenit, ostia Penei contemplantem ingens admiratio quum subiret, accitos viæ ductores interrogauit nunquid flumen posset auerti, vt alibi mare ingrederetur. Narratur autem Thessalia quondam lacus fuisse, vtpote conclusa vndique præaltis montibus. nam quod Thessaliæ ad auroram spectat, id Pelion & Ossa iunctis inter se radicibus præcludũt: quod ad ventũ aquilonẽ, id Olympus: quod ad Hesperũ, id Pindus: quod ad meridiẽ & ventũ austrũ, id Othrys: quod inter hos mõtes mediũ, id Thessalia est, ita deuexa vt cũ alij frequentes amnes in eam defluãt, tum hi quinq; præcipui, Peneus, Apidanus, Onochonus, Enipeus, Pamisus: qui è montibus Thessaliam cingentibus in eam planitiem confluentes, per vnum anfractum & eum arctum in mare euadunt, in vnàm aquam omnes redacti: qui simulac confluentem fecerunt, Peneus retento suo nomine cæteros innominatos reddit. Fertur quondam quum nondum esset

hic anfractus per quem flumina mearent, hos fluuios & præterea lacum Bœbeidem non fuisse nominatos quemadmodum nunc, & tamen non minus quàm nunc fluxisse, sed suis fluentis omnem Thessaliam effecisse pelagus. Ipsi quidem Thessali memorant Neptunum fecisse conuallem per quam meat Peneus, haud absurdè sentientes. qui enim arbitratur Neptunum terram quatere, & quæ terræmotu diducta sunt, huius dei esse opera, ei cernenti hunc locum videtur Neptunus id fecisse. nanq; diductio illa montium (vt mihi videtur) terræmotus est opus. Xerxi autem interroganti nunquid alibi exirent in mare ostia Penei, deductores sui rem compertam habentes, Rex, inquiunt, nulli « sunt huic flumini alibi in mare tendentes exitus quàm iste 185 hîc. cuncta enim vndiq; montibus redimita Thessalia est. « Ad hoc Xerxes dixisse fertur, Solertes sunt viri Thessali, qui « suæ sibi imbecillitatis conscij, iampridem cum alia præuiderunt, tum verò hoc, quòd regionem habeant facilem occupatu, & maturè expugnabilem. Solum enim hoc esse negotiũ, flumen, obstructo anfractu, auersoq; alueo per quem meat, in eorum terrã inducere, à quo omnis Thessalia præter montes aquis obduceretur. [1] Hæc ita se habere Xerxes « apud filios Alei dixit, quoniam Thessali è Græcis principes regi sese tradiderant, ratus id illos per totam nationem diuulgaturos. Hoc loquutus, & locum contemplatus, Thermam renauigauit. Vbi cõplures dies circa Pieriã est commoratus (nam montem Macedonicũ, vt illac in Peræbos omnis transiret exercitus, tertia eius pars repurgabat) eodẽ legati qui dimissi in Græciam fuerant ad terrã petendam, regressi sunt partim inanes, partim terram & aquam afferentes. Quam qui dederunt eorum, hi fuere, Thessali, Dolopes, * Enienes, Peræbi, Locri, Magnetes, Melienses, Achæi, Phthiotæ & Thebani, cæteriq; Bœoti præter Thespienses & Platæenses: [2] cum quibus ij Græci *Perabi* percusserant fœdus qui bellum aduersus barbarum sumpserant. fœdus autem ita habebat: Quicunq; Græci se dedidissent Persæ, non adacti necessitate, [3] eorum decimum quenque, rebus bene cõstitutis, se deo qui Delphis est deuoturos. Ita apud Græcos iusiurandum se habebat. Xerxes autem neque Athenas neque Spartam legatos terram petitum miserat,

1 Hæc autẽ quæ dicebat, ad Alevæ liberos spectabant, quòd quũ Thessali essent, primi inter Græcos regi se tradidissent, existimabatq; Xerxes illos à tota natione amicitiam *vel confœderationẽ* sibi spondere. *Id est, Hæc autem dicebat de Thessalis ratione habita illius quod Aleuadæ fecerant. sperabat enim totã nationem factum illorum imitaturos.*

* Ænianes *hi dicuntur a cæteris scriptoribus. de quib. vide Stephanum. S.*

2 Aduersus quos ij Græci percusserũt fœd.

3 Hos, rebus bene constit. ad soluẽdam deo Delphico decimam adigere. *Potest tamen & paulo aliter exponi* δεκατεῦσαι.

ſerat, ob id quòd quos antè Darius ad hoc ipſum miſiſſet, eorum alios iſti in barathrum, alios in puteum deiecerant, iubentes eos illinc terram & aquam ferre ad regẽ. Hac de cauſa nullos illuc ad petendũ miſit. Et Athenienſibus quidem, quòd ita legatos tractarint, quid triſte contigerit non queo dicere, niſi quòd eorum ſolum cum vrbe vaſtatũ eſt: quod tamen ipſum non ea cauſa ſuſpicor contigiſſe. Lacedæmonijs verò ira Talthybij, qui fuit Agamemnonis præco, incubuit. eſt autem Spartæ Talthybij templum, cum eius poſteris qui Talthybiadæ nominantur, quibus honos [1] legationis Spartanorum ſemper tribuitur. Itaq; poſt eam rem Spartiatæ, quum læta exta eis non eſſent, idq; diu contingeret, pertæſi huius calamitatis Lacedęmoniorum, cœtu frequenter coacto hoc edictum propoſuere, ſiquis Lacedæmoniorum vellet pro Sparta occumbere. Tunc Sperthies Aneriſti & Bulis Nicolai filius, viri Spartiatæ, & natalibus & opibus inter primos, vltro ſe obtulerunt ad ſatisfaciendum ſua pœna Xerxi Darij filio, ob legatos apud Spartam interemptos. Ita hos Spartiatæ tanquam mortẽ obituros, miſerunt ad Medos. Digna autem admiratione cum hæc audacia horum virorum, tum verba ab eis habita. nam Suſa tendentes, ad Hydarnem Perſam Aſianæ oræ maritimæ præfectum venerunt: qui eos hoſpitaliter munificeq; acceptos, his verbis interrogauit, Viri Lacedæmonij, quid *ita* reſpuitis effici amici regis? cernite enim ex me & meo ſtatu quàm ſcit honore proſequi rex viros egregios, [2] vos itidem honoraturus ſi vos ipſi ei dederitis. Videamini modò apud eum viri egregij: quoniam ſinguli veſtrûm rege donante, principatum Græciæ obtinebunt. Ad hæc illi reſpondentes, Hydarnes, inquiunt, num ex æquo conſilium tuum ad nos ſpectat atq; ad te, qui conditionis quam ſuades expertus es, noſtræ inexpertus. nam quidem eam noſti: libertatem autem nondum expertus es, vtrum ſit dulcis an non. quæ ſi tibi experta foret, non vt haſtis ſed vt ſecuribus pro ea dimicaremus, nobis ſuaderes. Hæc Hydarni reſponderunt. Dehinc verò vt aſcenderunt Suſa, & in conſpectum regis venerunt, principio iubentibus ſatellitibus

1 Obeundorũ præconiorũ ex Sparta.

2 Sic & vos, ſi regi vos tradatis, ab illo ſinguli (quippe qui magnã de veſtra fortitudine opinionem conceperit) principatũ *alicuius* natiõis Gręcæ ſitis conſequũtur. Ad quæ illi reſpõdẽtes, Hydarnes, inquiũt, nõ das nobis par vtrinq; cõſiliũ. tu enim qui nobis cõſilium das, vnũ expertus es, alterũ nequaquam. nã ſeruus eſſe didiciſti. at libertas dulcis ſit nécne, nõdum es expertus. Si enim illam expertus eſſes, non vt haſtis &c. *Illud* ἐκ ἴσου *&c. poteſt & ita verti, Non pari vtrinque ratione das nobis cõſilium. Q. d. Quũ ſuades nobis vt conditionem tuã noſtræ anteponamus, res duas inter ſe comparas non tibi æqualiter notas. Illud autem* ὁρᾶτε *poteſt etiam verti Cernitis, & fortaſſe melius.*

ac vim afferentibus vt procumbentes regem adorarent,[1] & per capita eos ad id agendum impingentibus, negauerunt se vnquam id esse facturos. neque enim sibi esse consuetudinem hominem adorandi, neque se ad id venisse. Posteaquam autem in hoc repugnauerant, secundo loco hæc & his similia dixere, Rex Medorum, nos miserunt Lacedæmonij ad luendam pœnam pro iis legatis qui Spartæ interiere. Hæc istis dicentibus, Xerxes præ magnanimitate negauit se fore Lacedæmoniis similem. illos enim interimendis legatis ius omnium hominum confudisse: se verò quod illis exprobraret, id non esse facturum: neq; eos occidendo, Lacedæmonios culpa soluturum. Hac re per Spartiatas gesta, impræsens ire Talthybij cessauit: etsi Spartam reuersis Sperthie & Bule,[2] longo deinde tempore interiecto, excitatũ est inter Peloponnenses & Athenienses bellum, vt Lacedæmonij aiunt. quod mihi diuinitus maximè videtur esse gestum: quia ira Talthybij nuntios corripuerit, nec prius quieuerit. Quòd autem ira inciderit in eorum qui ad regem ascenderunt filios, Nicolan Bulis, & Aneristum Sperthiei filium, qui piscatores Tirynthios in naui oneraria plena viris nauigantes cepit, manifestum est apud me diuinitus id factum esse, ex ira dei: quòd nuntij qui in Asiam à Lacedæmonijs mittebantur, proditi à Sitalce Tirei filio Thracum rege, & à Nymphodoro Pythei filio viro Abderita, excepti sunt iuxta Bisanthen quæ est in Hellesponto, & adducti in Atticam àb Atheniensibus necati sunt: cumque ijs Aristeas Adimanti filius Corinthius. Verùm hæc multis post regis expeditionem annis gesta sunt. quæ expeditio (vt ad superiorem orationem redeam) nomine quidem tendebat contra Athenas, re tamen vera contra cunctam Græciam. Eam diu ante Græci quum audissent, non perinde omnes affecti sunt. nam ij qui terram & aquam dederant Persæ, fiduciam animo præsumebant tanquam nihil ingratum passuri à barbaro, qui non dederant magno in metu versa-

186

1 Negauerũt se, vel si in caput protruderétur, hæc vllo modo facturos. *Alioqui phrasis illa Præcipitem dari significat. Eo aũt sensu quem Valla sequutus est, videtur dicturus fuisse potius Herodotus,* καὶ ἀνάγκην προσφερόντων, καὶ ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοὺς ὠθεόντων. *Sed alteri sensui videtur aptius fore* ἐπ' ὠθεύμενοι.

2 Sed longo pòst tempore rursum excitata fuit in bello Peloponẽsiorũ & Atheniensiũ, vt Laced. aiunt. quod mihi diuin. m. contigisse videtur. Talthybij enim iram in nuntios incubuisse, nec cessauisse priusquam discessissent, *qui ad luendam pro illis pœnam mittebantur,* id æquitas postulabat: *(Gall. ad verbum, Le droict le portoit ainsi)* at verò ingruisse illam in eorum filios qui ad regem ob iram illam ascenderant, Nicolan Bulis, &c. *Sed non videtur mendo vel potius mendis carere totus hic locus. præsertimq; illud* ἐξῆλθε, *pro quo* ἐξῆλθον *lego. eo sensu quem hic indicaui, qui tamen nec ipse mihi satisfacit.*

bantur.

bantur. quippe quum nulla tanta classis esset in Grǽcia, quǽ posset excipere inuadentē, prǽsertim plerisq; bellum detrectātibus, & libenter ad partes Medorū inclinantibus. Hoc ego loco necesse habeo ferre sententiā apud multos quidē homines inuidiosam, [1] non tamen quod mihi videtur verū dissimulabo: an Athenienses formidantes periculū quod impendebat, patriā deseruissent: an, nō deserentes, sed permanentes sese dedissent Xerxi, nihil omnino aduersus regē in mari facere conati: an nemo mari se opposuisset Xerxi: atq; hæc in cōtinenti gesta essent: an etiā multæ loricæ essent muris inductæ à Peloponnensibus per Isthmum: an proditi à socijs Lacedǽmonij, ijsq; nō voluntarijs, sed per vrbes à classe barbara occupatis, ac deserti fuissent: desertiq; & magna opera aggressi, generosè occubuissent: an hǽc passi essent: an, priusquā viderent alios Græcos cū Medis sentientes, cum Xerxe depacti essent: atq; ita vtrinq; sub Persis Græcia fuisset. Nam murorū apud Isthmum loricatorum quǽnam vtilitas fuisset rege mari potiente, à nemine quiui audire. Nunc autē siquis Athenienses Græciæ liberatores extitisse dicat, profectò nō aberrauerit à vero. nam vtrò se illi applicassent, hæ partes erāt præponderaturæ: quū verò prætulerint Græciā præstare liberam, nimirū ipsi fuere qui quicquid Grǽciæ reliquū erat cum Medis non sentiens erexerunt: quiq; secundū deos, regem repulerūt. Ac ne oraculis quidē horrendis ac terribilibus, quæ è Delphis veniebāt, inducti ad Grǽciā deserendam fuerunt, sed persistentes cōstituerūt excipere hostem sua inuadentē. Siquidem consultoribus Delphos missis, vti oraculo volebant: ijsq; factis apud templū quæ ritus postulabat, ædē ingressi consederūt. Quibus Pythia cui nomen erat Aristonice ita respondit,

1 Non tamē quod mihi ver. esse vid. subticebo. Si Atheniēses impendentis periculi metu patriā deseruissent, aut nō des. sed in ea permanētes, se Xerxi dedidissent, regi mari resistere nulli conati fuissent. quòd si mari nullus Xerxi restitisset, terra certè ista contigissent: Quāuis muri a Peloponnēsib. per Isthmum ducti essent multis loricis fulti, Lacedæmonij (vbi eòs socij prodidissent, non sua quidem sponte, sed necessitate adacti, quippe quorū vrbes sigillatim à classe barbari caperentur) soli remansissent. soli autem remanentes, præclaris in prælio facinoribus editis, præclara morte occubuissent. aut, inquam, hic illis exitus contigisset, aut cæteros Græcos Medorum partes iam antea sequi videntes, cum Xerxe depacti fuissent: atq; ita vtrolibet modo Græcia in potestatem Medorum venisset. Neq; enim ex quoquam intelligere possum quid profuturi fuissent muri per Isthmum ducti, si rex mari potitus fuisset. Nunc igitur, *id est quæ quum ita se habeant*, siquis Athenienses Græciæ seruatores extitisse dicat, prof. *Sed hic locus in vulg. edit. Gr. mendis non caret. necesse enim est vt initio ante οἱ Ἀθηναῖοι omissam esse dicamus particulam ἄν. & non procul inde interpunctionem, quæ est post Ξέρξῃ, inde translatam post θάλασσαν collocemus. Sed & hæc suspecta sunt, ἢ ταῦτα ἂν ἔπαθον ἢ πρὸ τοῦ.*

Quid miserande sedes populus? fuge ad extima terræ,
AEdibus & [1] globida desertis collibus vrbis.
Nam caput & corpus minimè sincera manebunt,
Extremiue pedes poterunt superesse manúsve,
Aut medium, sed ea ignis edax deformia reddet,
Et Mars acer equis vrgens [2] Asiagena curru.
Atque alias plerasque, tuas [3] non solum arces:
Permultasque deûm sæuis dabit ignibus ædes,
Quas ego prauidi iam nunc sudore [4] madentes,
Atque metu tremere, & de laquearibus altis
Nigrantem cogente malo manare cruorem:
Ite sed ex adyto, atque malis effundite mentem.

His auditis Atheniensium consultores maximo sunt mœrore affecti. quibus inter sese agitantibus tam triste responsum, Timon Androbuli filius, vir apud Delphos illustris suasit [5] hæc fere, vt sumptis oleæ ramis de integro reuerterentur ad cõsulendum suppliciter oraculum. Obtemperantes ei Athenienses dixere, O princeps, redde nobis oraculum melius de patria, in honorem horum [6] palmitum, quos gestantes ad te venimus. alioqui hinc abs te non abituri sumus, sed in hoc adyto ad obitum vsq; permansuri. Hæc dicentibus, antistes iterum hoc modo respondit,

Pallas olympia cum multis hortatibus vsa,
Et precibus blandita Iouem placare nequiuit,
Hoc tibi fabor itẽ responsum, adamanti propinquans:
Nam captis reliquis qua limes Cecropis ora
Intus habet, quodcunq; sacer penetrale Citharon,
Iupiter è ligno muris Tritonida donat: 187
Qui soli inuicti tibi sint natisq; saluti.
Tu verò aduentum peditumq; equitumq; quietus,
Terrestresque acies ne præstolare: sed hosti
Terga dato, vel si tibi fors erit obuius vsquam.
Diuina ô Salamis mulierum pignora perdes,
Vsquam vel Cerere sparsa, coeunte vel vsquam.

Hæc legati, vt erant, ita arbitrati prioribus mitiora, postquam conscripserunt, Athenas rediere, reuersique ad populum recitauere: & quum aliæ multæ sententiæ essent oraculum interpretantium, & eæ plurimùm perplexæ, quidam è maioribus natu dixere, videri sibi deum respondere

saluam

1 *Pro, Globo sæ. i. rotundæ.*

2 *Legit* ἀσιηγενέος, *pro* συειγενέος. *& pro ablatiuo curru reponendus videtur accusatiuus currum, vt hæc Græcis respondeant. tunc aũt fuerit Asiagena dictum pro Asiagenem, vt si quis ex Omnigenis faciat accusatiuum Omnigena pro Omnigenem.*

3 *Rectè legit* τὸ σὸν, *pro quibus in vulg. edit. habetur* τόσον.

4 Madere.

5 *Videtur phrasis Græca* ὁμιλεῖν τῷ μάλιστα *respõdere potius Latinæ, Vt qui maximè. vt sit, Vir illustris, vel potius Vir spectatus, vt qui maximè. vt illa verba Græca cum* δόκιμος *iungantur, non cum* συνεβούλευε.

6 Oliuæ palmitũ. *Non tamen simpliciter* ἱκετηρίαι *sunt oliuæ palmites, sed q. d. supplicatorij palmites oliuæ.*

ſaluam fore arcem.olim enim Athenienſium [1] arcem pręſeptam vallo fuiſſe. & ij quidem interpretabantur vallum eſſe hunc ligneum murum.Alij verò dicebant deum ſignificare naues:easq; cæteris omiſſis ædificari iubebant.[2] Verùm eos qui aiebant naues eſſe ligneum murum, fallebāt, vel Cerere ſparſa, coeunte vel vſquam. Circa hos verſus confundebatur eorum ſententia qui claſſem volebant eſſe ligneum murum. nam qui oraculum interpretabantur, in eam ſententiam accipiebant, fore vt ipſi inſtructa claſſe ad Salaminem pugna nauali ſuccumberent.Erat autem inter Athenienſes quidam qui in primores recèns peruenerat, » [3] nomine Themiſtocles, Neoclis filius, qui negabat inter» pretes omnia rectè coniectare: [4] quòd diceret, Si clades » quæ prædicitur, ad Athenienſes ſpectaret vllo modo, non » ita placidè nobis deum fuiſſe reſponſurum, ſed ſic, ô Sala» mis miſera,pro eo quod dixit,ô diuina Salamis:ſi circa eam » ſui incolæ forent oppetituri.Sed rectè coniectantibus ſen» tiendum à deo contra hoſtes editum eſſe oraculum, non » contra Athenienſes. Itaq; ſuadebat vt ſeſe inſtruerent tan» quam prælio nauali certaturi, & tanquam hic eſſet ligneus » murus. Hanc Themiſtoclis ſententiam Athenienſes potiorem eſſe cenſuerunt quàm illorum qui interpretantes oraculum,diſſuadebant apparatum pugnæ naualis:ſed hāc eſſe in ſumma ſententiam dicebant, non leuandam in hoſtem manum,ſed ex Attica regione demigrandū, & aliam incolendam.[5] Extitit & alia ante hanc Themiſtoclis ſententia ad tempus egregia: Quum magna vis pecuniæ è prouentu metallorum quæ ſunt è Laureo, eſſet in ærario Athenienſium, eaq; eſſet æquè diuidunda viritim denis in ſingulos puberes drachmis, tunc Themiſtocles hanc diſſuaſit Athenienſibus diſtributionē, ſed ex pecunia claſſem ducentarum nauium ad Ægineticum bellum comparare

1 Arx circūſepta vallo erat.

2 Sed eorum ſententiá qui dicebant naues illum eſſe murū ligneū, euertebāt hęc duo poſtrema quæ *Pythia* dixerat, Diuina at Salamis muliebria pignora perdes, Vſquam vel Cerere ſparſa, coeunte vel vſquam. Circa hæc carmina confutabātur *inquam* eorum ſentētiæ qui naues illum eſſe murum ligneum dixerant. Siquidē oraculorum interpretes illa in hunc ſenſum accipiebant, fatale ſibi eſſe circa Salaminem ſuperari, inſtructa pugna nauali Erat autem inter Ath.

3 Cui nomen quidem erat Themiſtocles, ſed vocabatur Neoclis filius.Is negabat, &c. 4 Talia dicens, Si ad Athenienſes ſpectaret illud carmen, non videtur mihi tam mire reſponſum redditurus deus fuiſſe, ſed pro eo quod dixit Diuina at Salamis,dicturus fuiſſe At Salamis miſera, ſiquidem circa ipſam ſui incolæ eſſent oppetituri. Illi igitur qui rectè coniectaret, (*id eſt. Illius igitur iudicio qui &c.*) deum aduerſus hoſtes hoc oraculum non aduerſus Athen. edidiſſe. 5 Cæterùm alia quoque Themiſtoclis ſententia ante hanc opportunè primas partes obtinuerat.*i.Cæterum opportune cedebat quòd antea alij Themiſtoclis ſententiæ primæ partes delatæ eſſent.*

suasit. Hoc enim bellum conflatum Græciæ salutem attulit, cogens Athenienses nauticos fieri. & quanquam hæc classis in eum vsum in quem comparata fuerat, non venit, tamen in vtilitatem Græciæ cessit. Ista igitur iam præparata quum præstò esset, & alteram exædificari oporteret, placuit Atheniensibus, inito post oraculum consilio, barbarum Græciam inuadentem cum nauibus opperiri vniuersos, deo obsequentes, [1] vnà cum Græcorum voluntariis. Et hæc quidem oracula Atheniensibus sunt reddita. Coactis autem in eundem locum Græcis qui per Græciam melius sentiebant, interque se colloquutis interposita fide, ibi consilio habito visum est ante omnia missas faciendum [2] pecunias debitas, & inimicitias & hostilitates. Erant autem cum alia aliorum bella, tum verò maximum inter Athenienses & Æginetas. Posteaquam autem Xerxem cum exercitu Sardibus esse audiere, Athenienses decreuere cum aliquos in Asiam mittendos ad res regis explorandas, tum nuntios partim Argos, ad contrahendam aduersus Persam belli societatem, partim in Siciliam ad Gelonem Dinomenis filium, partim in Corcyram, partim in Cretam, iubentes opem Græciæ ferri: eo animo vt si fieri posset, omnis vis Græca vnum esset, & ad idem agendum omnes incumberent, tanquam calamitate cunctis Græcis impendente. Ferebantur autem res Gelonis magnæ esse, nec multo minores quàm Græcorum. Vbi hæc eis placuere, & in gratiam inter se rediere, principio [3] speculatores in Asiam tres viros misere: qui quum Sardis venissent, in speculando regis exercitu deprehensi sunt, & à ducibus pedestrium copiarũ torti, deducebantur tanquam perituri, lata in eos mortis sententia. Id vbi Xerxes audiit, reprehensa ducum sententia, mittit quosdam è satellitibus, iubens vt si viuos adipiscerentur speculatores, ad sese deducerent. Eos adhuc superstites adepti satellites, prehensos in regis conspectum adduxerunt. Sciscitatus rex qua de causa venissent, præcepit satellitibus vt homines circumducerent, peditatum omnem equitatumque ostentantes: & eos, vbi contemplando illa expleti fuissent, sine noxa dimitterent quocunq; locorum ire libuisset. Hoc Xerxes ea ratione imperauit, quòd cogitabat fore, vt si speculatores

necati

1 Vnà cum Græcis eadẽ volũtate prę-ditis.

2 *Fortasse πρῶτον χρημάτων πάντων respondet potius phrasi nostræ, Deuan toutes choses. Certè interpretationem Vallæ verba hæc Græca ferre non possunt.*

3 *Rectius interpreteris exploratores hic & in sequent. locis. vt alibi ipse vocem illã Græcam reddidit: & paulo antè dixit, Ad res regis explorandas.*

188 necati fuiſſent, neque Græci præſciſcerent potentiam ſuam eſſe fama maiorem, neque quippiam ipſe læderet hoſtes, tribus viris interemptis: at iiſdem in Græciam regreſſis, fore vt Græci (vt ſe opinari dicebat) auditis rebus ſuis, antequam exercitum compararent, propriam libertatem traderent, atq; ita non oporteret ſuſcipere moleſtiam de exercitu in eos ducendo. Hæc ſententia Xerxis cum altera quadam congruit. nam quũ Abydi ageret Xerxes, vidit naues curſum tenentes per Helleſpontum, quæ frumentum è Ponto in Æginam Poloponneſumq; portabant. quas vbi audiere eius aſſeſſores eſſe hoſtium, ſeſe ad eas corripiẽdas accingebant, intuentes in regem, quando id agi præciperet. Xerxes eos interrogauit quónam illæ tenderent: qui
» quum reſpondiſſent, Ad hoſtes tuos, domine, frumento o-
» nuſtæ: tunc Xerxes excipiens inquit, Nónne eodem quò
» iſti, & nos nauigamus, tum rebus aliis, tum verò frumento
» inſtructi? quid igitur hi officiunt nobis, quibus commea-
» tum portant? Cæterùm ſpeculatores illi rebus inſpectis dimiſſi in Europam rediere. Poſt quorum reditum Græci qui contra Perſam coniurarant, nuntios iterum Argos miſerunt. Quibus Argiui reſponderũt [1] res ſuas ita habere: Audiſſe ſe iam inde ab initio barbarum excitaſſe aduerſus Græciam bellum, & quum accepiſſent intellexiſſentque Græcos ſeſe colligere tentaturos Perſæ obſiſtere, principes fuiſſe mittendi Delphos qui deum conſulerent quid ſibi optimè facientibus eſſet euenturum. (nuper enim ſex millia ſuorũ fuiſſe interempta à Lacedęmoniis & Cleomene Anaxãdridę filio, eaq; de cauſa ſe miſiſſe,) & iis qui miſſi fuerãt interrogantibus, ſic Pythiam reſpondiſſe,

» *Finitimis inuiſe, deis dilecte beatis,*
» *Interius tutamen habens, impunè maneto,*
» *Et tutare caput: nam membra tuebitur illud.*

Hæc illis Pythia prius reſponderat. Poſtea verò quàm nuntij Argos venerunt, ſenatumq; ingreſſi mandata retulerũt, Argiui reſponderunt ad ea quæ dicebantur, ſe promptos eſſe in triginta annos pacificare cum Lacedæmoniis, percuſſo fœdere: ſed ea cõditione, vt dimidium imperij penes ſe eſſet. quanquam enim ius imperandi ipſorũ eſſet, tamen dimidio imperij ſe eſſe contentos. Hoc aiebant ſuum

[1] Hanc ſe rationẽ in ſuis rebus tenuiſſe. *Vel, ſe ita egiſſe.* Quum iã inde ab initio audiſſẽt quæ barbarus: aduerſus Græciam moliretur, & fore animaduertiſſent vt Græci ipſos nihilominus quàm cæteros aduerſus Perſã aſſumerent, ſe Delphos miſiſſe qui deum cõſul. &c. *Sed legendum eſt* ὡ παρήσοντα, *vt ſit ad verbũ, Græcos nõ omiſſuros ipſos aſſumere. Sic aliquanto poſt* ἐπεὶ δέ σφεας παραλαμβάνειν τοὺς Ἕλληνας. *in quibus etiã interpret. lapſus eſt Valla.*

ſenatũ reſpondiſſe, quanuis diſſuadẽte oraculo ſocietatem contrahere cum Græcis. quod etſi formidarent, tamẽ properare, vt fœdus triginta annorum feriretur: intra quos annos liberi ſui in virilem ætatem adoleſcerent: hac videlicet ratione, ne ſiqua calamitas ad ſuperiorẽ accederet in bello Perſico, niſi fœdera forent, in poſterũ ſubiecti Lacedæmonijs eſſent. His dictis Argiuorũ à ſenatu, quidam è nuntijs Spartanorũ ita reſpondit, quod ad fœdera quidẽ attineret, ſe ad eos qui plures eſſent relegare: quod autem ad imperiũ, id verò ſibi demandatum eſſe, vt reſponderẽt dicerentque, Spartanis duos eſſe reges, Argiuis vnũ, ideo non poſſe fieri vt alterutro Spartæ regi abrogaretur imperiũ: & nihil obſtare quominus cum ijs duobus rex Argiuus parem dignitatẽ obtineret. Ibi Argiui negare ſe perpeſſuros inſolẽtiam, ſed præoptare à barbaro imperari ſibi, quàm Lacedęmonijs cedere. Atq; ita edixerunt nuntijs vt priuſquam occideret ſol, ex agro Argiuo excederent, alioqui hoſtiũ loco futuros. Hoc ipſi Argiui ſic ſe habere memorant. aliter tamen per Græciam narratur, Xerxem antequam bellum Græciæ inferret, miſiſſe Argos caduceatorem: quò quum peruenit, ita fertur verba feciſſe, Viri Argiui, Xerxes rex hęc vobis inquit, Nos arbitramur Perſem, ex quo nos progeniti ſumus, fuiſſe filium Perſei Danaes filij, ex Andromeda genitum, quæ fuit Cephei filia. ita ex vobis oriundi ſumus. Quod quum ita ſit, nefas eſt & nos progenitoribus noſtris inferre bellũ, & vos alijs opem ferendo, nobis aduerſarios fieri. Sed potius domi veſtræ vos conſidentes otium tenere. nã ſi mihi ex ſententia ſuccedet, nullos pluris quàm vos faciã. Hæc Argiui quum audiſſent, [1] rem confeciſſe dicuntur, & à principio diſſimulantes quod actum eſſet, nihil popoſciſſe Græcos: ſed quum ab illis [2] reprehenderentur, tũc partẽ imperij popoſciſſe, gnari id Lacedęmonios non conceſſuros, vt hoc prætextu [3] otium agerẽt. [4] Cui rei competit, quod quidã Græcorum multis poſtea annis geſtũ fuiſſe memorãt: Quum Suſis Memnonijs alterius negotij gratia eſſent Athenienſiũ nuntij, Callias Hipponici filius, & collegæ qui pariter aſcenderant, cõtigit vt Argiui & ipſi per id tempus Suſa mitterent nuntios, qui Artaxerxem filiũ Xerxis interrogarent an amicitiã quam cum Xerxe contraxiſſent,

ſent,

1 *Fortaſſe phraſis Græca reſpõdet potius noſtræ, En auoir faict cas. Pro* ἀπαγγελλομένους *autem legitur &* ἐπαγγελλομένους.

2 *Vide annot. quæ proximam præcedit.*

3 A bello abſtinerent.

4 Cum quibus iſtud cõgruiſſe. *Vel, Quibus conſentaneum fuiſſe* quidam Gręcorum narrãt quod multis poſt hæc annis contigit.

ſent, putaret adhuc durare, an ab illo pro hoſtibus haberentur. Quibus Artaxerxes, imò verò maximè perdurare reſpondit, nullãq; ſibi ciuitatem amiciorẽ putare quàm Argos. Verùm an caduceatorẽ Xerxes Argos [1] miſerit ad ea 189 dicenda, & an Argiuorũ nuntij qui Suſa aſcenderunt, Artaxerxem de amicitia interrogauerint, pro cõperto dicere nõ poſſum, nec vllã de his aliã proferre ſententiã niſi quam Argiui proferunt. Id demũ ſcio, ſi omnes homines qui domeſtica mala in medium contuliſſent, cum vicinis mutare volentes, mala vicinorum intuiti fuiſſent, libenter reportaturos rurſum ſingulos ea quæ ipſi attuliſſent. Ita non turpiſſimè ab Argiuis actum eſt. Ego verò quę dicuntur dicere debeo, attamen non omnino omnibus credere: quod in vniuerſum à me dictũ ſit. quoniã & hoc narratur, Argiuos extitiſſe qui Perſam in Græciã accerſierũt, poſteaquam cum Lacedęmonijs malè pugnaſſent, præ dolore pręſenti quiduis præoptantes. Et de Argiuis quidẽ dictum eſt. In Siciliã aũt ad agendũ cum Gelone, tũ alij nuntij à ſocijs iere, tum verò à Lacedæmonijs Syagrus. Huius Gelonis progenitor fuit OEcetor, qui in Gela erat, ex inſula Telo, quæ Triopio obiacet: qui, dum Gela cõderetur à Lindijs, qui ſunt è Rhodo & Antiophemo, aſſumptus non eſt. Interiecto tamen tempore, [2] poſteri eius deorũ inferorũ ſacerdotes illic perſeuerauerunt, oriundi à Teline, vno ex ea familia, qui eos illic collocauit hũc in modũ: Quidam viri Geloi per ſeditionẽ eiecti, in Mactorium vrbẽ quę ſita eſt ſuper Gelam, profugerunt: hos Telines Gelam [3] deduxit nullis virorũ copijs adiutus, ſed horũ deorum ſacris. quæ vnde acceperit, an ipſe poſſederit, id verò dicere non poſſum. His ſacris fretus, [4] eò deduxit illos vbi poſteri ſui deorũ ſacrificuli eſſent. Quæ res mihi admirationi fuit, præter ea quæ audio, tantum opus Telinem effeciſſe: qualia opera non à quocunq; viro effici conſueuerunt, ſed ab eo qui ſit [5] caſti ingenij, robuſtæque

1 Ad ea dicenda remiſerit, & an Argiuorum nũtij ad interrogãdum Artaxerxem de amicitia, Suſa aſcẽderint, pro comp.

2 Eius poſteri cõtinua ſucceſſione deorum inferorũ ſacrifici, *vel antiſtites ſacrorum dijs inferis* fuerunt, quũ Telines, vnus quidã ex progenitoribus *hanc dignitatẽ* hoc modo acquiſiuiſſet. *At Valla cum in alijs peccauit, tum in eo quòd ita vertit quaſi κτησαμένου legeretur, quũ tamen ſtatim pòſt in eadẽ re alterã lectionem ſequatur.*

3 Reduxit. *ſic & paulo pòſt emenda.*

4 Eos hac cõditione reduxit vt eius poſteri deorũ ſacrifici eſſẽt. *Ad hoc loquendi genus paſſim impingit hic interpres.*

5 *Senſus huius loci poſtulare videtur vt ψυχὴ ἀγαθὴ reſpondeat ad verbum ei quod dicimus Bon eſprit: vt totum hunc locum ſic interpretemur,* Neq; enim in quemlibet talia facta cadere exiſtimo, ſed in eum demum qui acuto ingenio viriliq; robore ſit præditus. Atqui eum Siciliæ incolæ contraria his à natura habuiſſe ferunt, vt qui effœminatus ac mollior fuerit. *Illud quoq; πρὸς τὰ videtur aliter accipiendum, & eodem modo quo vtimur præpoſitione Ad, quum dicimus, Obſtupuit ad has voces.*

præſtantiæ. Quanquam vt fertur ab incolis Siciliæ, fuiſſe natura effœminatum ac viro molliorem. Hunc in modum ille dignitatem hanc adeptus eſt. Cleandro autem Patareo, qui ſeptem annos Gelæ tyrannide potitus eſt, vita functo, (à Sabyllo autem viro Geloo fuit interfectus) ibi frater eius Hippocrates ſuſcepit imperium. Quo tyrannidem obtinente, erat illic Gelon prognatus à Teline vate, cum alijs multis, quorum vnus erat Æneſidemus Pataici filius, ſatelles Hippocratis: qui non diu pòſt ob virtutem declaratus eſt totius equitatus præfectus. nam quibus in bellis Hippocrates obſedit Callipolitanos, Naxios & Zanclæos & Leontinos, pugnauitq; cum Syracuſanis & permultis barbarorum, in ijs bellis Gelon extitit vir præclariſſimus: adeo vt nulla omnium quas retuli ciuitatum effugerit Hippocratis dominationem, præter Syracuſanos. quos pugna ad flumen Elorum ſuperatos Corinthij Corcyræique liberauerunt: ſub hac tamen conditione, vt Syracuſani Camerinam, quæ ipſorum quondam fuiſſet, Hippocrati traderent. Hippocrates autem quum totidem annos quot frater Cleander tyrannidem obtinuiſſet, illato Siculis bello, ante vrbem Hyblam periit. ita Gelon per cauſam tuendi liberos Hippocratis, EVclidem & Cleandrum, vbi ciues, quòd abnuerent dicto amplius audientes eſſe, prælio vicit ipſe Geloorum imperium [1] adeptus eſt, liberis Hippocratis dominatu fradatis. [2] Poſt hoc commentum, quoſdam Syracuſanos qui Gamori vocabantur, à plebe ſuisq; ſeruis qui * Cyllyrij nominabantur, eiectos, in patriam ex vrbe Caſmena reducendo, potitus etiam eſt ipſis Syracuſis. nam ei venienti plebs Syracuſana & vrbem & ſeipſam dedit. Quam Gelon vbi accepit, Gelam quam tenebat minoris faciens, Hieroni fratri demandauit, ſibiq; Syracuſas habuit, & quidem pro omnibus vrbibus. ideoque ea ciuitas confeſtim [3] excucurrit atq; propagata eſt. nam deductis eò Camarinæis omnibus Gelon ciuitatem dedit, Camarina euerſa: dimidioque & eo amplius Geloorum itidem vt Camarinæis fecit. Necnon Megarenſium qui ſunt in Sicilia, quum obſeſſi ad deditionem veniſſent, locupletiſſimos quoſque, qui bellum ei intulerant, & ob id ſe interfectum iri putabant, Syracuſas traduxit, ac ciuitate donauit: at

1 *Omittit ἔργῳ quod reſpondet præcedenti λόγῳ. q. d. Dũ verbo illos ad conſeruandum ſuum imperiũ adiuuat, ipſe nõ iam verbo, ſed facto illud inuaſit.*

2 Poſt hoc autem inſperatum lucrũ, *Id eſt, Quum autem ei nihil tale ſperanti iã tantum bonum obtigiſſet.*

* *Suidas* Καλλικυρεῖς *vocat. itidẽq; Aldus in Prouerbiorũ Collectaneis habet* Καλλικυρείων πλείους. *Qui verò hic (itidemq; apud Heſychium) more Siculo ſeu Dorico vocãtur* γάμοροι, *qui in ijſdem Prouerbijs et apud Suidam nominantur* γεωμόροι, *quaſi dicas Agrorum poſſeſſores, Agricolæ. S.*

3 Incrementumvigoreq; aſſumpſit.

uit:at plebem Megarensem quæ belli mouendi fuerat expers, quæque nihil mali se passuram expectabat, Syracusas adductam venundedit, ex Sicilia asportandam. Idem hoc fecit Euboeensibus qui sunt in Sicilia, proceres à plebe distinguens. Hoc autem ideo de vtrisque fecit quòd arbitraretur contubernium plebis rem esse molestissimam. Ea ratione magnus tyrannus effectus est Gelon. Ad quem legati Græcorum, posteaquam Syracusas coramque venerunt, ita loquuti sunt, Lacedæmonij pariter & Athenienses eorumque socij nos misere ad te in societatem assumendum aduersus barbarum. nam prorsus audisti bellum Græciæ inferri, iuncto pontibus Hellesponto, virum Persam, secum omnes Eoas ex Asia copias ducentem: per simulationem belli Athenis inferendi nos inuadentem, quum in animo habeat omnem Græciam redigere in suam potestatem. Tu igitur, cui magna potentia adest, nec 190 minima Græciæ portio, quum sis Siciliæ princeps, ferto opem ijs qui Græciam à seruitute vindicant, eamque vnà cum illis liberato. Coacta enim cuncta Græcia, erimus magna manus, pugnaque pares inuadentibus nos: quòd si è nobis alij proditores fuerint, alij otiosi sedeant, id syncerum quod supererit Græciæ, exiguum erit. vnde periculum est ne omnis Græcia pessum eat. Neque enim speraueris Persam, si nos prælio superauerit, ad te non esse venturum: quinimò hoc ante caueris. nobis nanque opem ferendo, temetipsum tutaris. Rei bono consilio gestæ lætus plerunque est exitus. Hæc legati dixere. Quibus respondens Gelon, [1] multus in hac oratione fuit, Viri Græci, inquit, insolentem habetis orationem, qui ausi estis me adire, hortantes ad ineundam aduersus barbarum societatem: [2] quum ipsi me orantē prius aduersus exercitum barbaricum recusaueritis socium. nam dum mihi erat cum Carthaginensibus certamen, [3] incumbenti ad vltionem necis Doris Anaxandridæ filij de Ægestanis exigendam, offerebamq; me adiutorem ad liberanda emporia, vnde vobis magna emolumenta atque [4] voluptates prouenerant, vos neque mei adiuuandi, neque vltionis de nece Doriana exigendæ gratia venire voluistis. Itaque [5] quantum in vobis est, omnia hæc

1 His verbis, quib. eos vehementer vrgebat, vsus est.

2 Quum ipsi petenti mihi aduersus exerc. barb. ferre opem recusaueritis.

3 Et obtestabar vt pœnas necis Doriei Anaxandridę filij ab Ægestanis reposceretis, offereb.

4 Commoditates prouenerunt.

5 Itaq; per vos quidem hæc omnia barbari possideant licet .i. *Per vos nō stetit quin hæc omnia nūc à barbaris possideātur.*

à barbaris possidentur. Verùm nobis hæc in melius recide- runt.[1] nunc quoniam circumuenit vos atq; attigit bellum, ita demum Gelonis memoria facta est. Sed contemptus à vobis, nõ ero vestri similis: sed paratus sum ad opem ferendam ducentarum triremium, & viginti millium armatorum, ac duûm millium equitũ, *totidemq́; ferentariorum*, totidemq́, leuis armaturę, totidem sagittariorum, totidem funditorum. Sed & rem frumentariam cunctis Gręciæ copijs, donec fuerit debellatũ, suppeditaturũ me recipio. Sed ea lege hæc polliceor vt ego sim aduersus barbarũ Græcorũ imperator: aliter neq; ipse venirẽ, neq; alios mitterem. Ea Syagrus audiens, non tulit: sed, O quàm eiularet, inquit, Pelopides Agamemnon, si audiret Spartiatas imperium subdidisse Geloni atq; Syracusanis. Tu verò ne feceris huius rei mentionem amplius: sed si tibi animus est opem ferendi Græciæ, esto sub imperio Lacedæmoniorum: si dedignaris subesse, non habe animum opem ferẹndi. Ad hæc Gelon, vbi vidit verba Syagri auersa, hanc ad extremum protulit orationem, Hospes Spartiata, contumeliæ homini factæ solent irritare indignationem. verùm tu contumeliosis in me verbis inuehens, non tamen induces me ad vicem contumeliosè reddendam. Sed quando vos ita imperium amplectimini, multo me magis quàm vos decet illud amplecti, qui multo maiorum copiarum ac plurium nauium imperator sum. Cæterùm, quoniam ista oratio vestra in contrarium nititur, nos aliquantum à superiore nostra oratione decedemus: Si vos terrestribus copijs præfueritis, ego nauticis præero: sin vos mari imperitare iuuat, ego terrestribus copijs imperitare volo. Ex quo oportet vos aut alterutra harum rerum esse contentos, aut his socijs destitutos abscedere. Hanc Gelon conditionem offerebat. Cui nuntius Atheniensis[2] Lacedæmonios anteuertens, ita respondit, Rex Syracusanorum, Græcia nos ad te misit non imperatorum indiga, sed exercitus: tu verò præ te fers non missurum te exercitum, nisi sis Græciæ imperator: videlicet vt illi imperes affectas.[3] Itaq; quantum ad

1 Nũc postquam translatę sunt ad vos belli gerendi vices, ita demum Gelonis recordati estis. At enim dedecore a vobis affectus, vos nequaquã imitabor: sed opem ferre paratus sum ducentarum triremium, &c. *Est tamen ad verbum, Suppeditans ducẽtas triremes, & viginti millia armat. eodemq́; modo deinceps.*

2 Lacedæmoniorum nuntium anteu.

3 At nos ad illam quidẽ tuam petitionem qua vniuersi Græcorum exercitus imperiũ postulabas, silentium tenuimus, contenti Lacedęmoniorũ responso esse volentes, quod pro vtrisque sufficere posse sciebamus: iam verò, quum tu vniuerso imperio exclusus *.i. postquam denegatum tibi est vniuersum imperium*, nauale postules, ita habeto, nos ne permittente quidem id Lacedæmonio, permissuros.

eam

» eam partem pertinet qua cunćto Grçcorum exercitui prę-
» esse postulas, suffecerit nobis Atheniensibus silentium a-
» gere, intelligentibus Laconem fore idoneum ad redden-
» dam pro vtrisque rationem: quantum autem ad illud atti-
» net, quòd poscis vt vniuersæ classi præsis, ita habeto: nos,
» etiam vt Lacon permittat, non esse permissuros præesse te
» classi. nostrum enim munus hoc est, nisi Lacedæmonij id
» velint: quibus præesse classi volentibus non contradicere-
» mus, alteri verò concederemus nemini. nam alioqui fru-
» stra [1] plus nauium quàm cæteri Græci possideremus, si Sy-
» racusanis imperium cederemus, qui sumus Athenićses, &
» antiquissimæ originis, solique Græcorum qui nunquam
» solum vertimus: è quibus virum instruendo ornandoque
» exercitu aptissimum Homerus etiam [2] versificator ait Ili-
» um venisse: vt non sit dedecus nobis ista commemorare.
» His Gelon ista respondit, Hospes Atheniensis, [3] apud vos
» qui præsint habetis, qui subsint non habetis. Quocirca
» quum nihil cedere sed totum obtinere velitis, quamce-
» lerrimè hinc retro abscedatis, renuntiaturi Græciæ, ver ex
» anno illi [4] exaruisse. Cuius dićti sensus hic est, [5] quum con-
stet probatissimam anni partem esse ver, talem esse suum
exercitum innuebat, quo Græcia priuaretur, quasi quo-
dam vere, quod illi exaresceret, non inita secum societate.
Hoc responso Gelonis accepto nuntij Græcorum profećti
sunt. Post hæc Gelon timens quidem ille Græcis, ne impa-
res barbaro essent, tamen indignum atq; intolerandum si-
bi ratus vt profectus in Peloponnesum subesset Lacedæ-
monijs, qui Siciliæ tyrannus esset, omissa hac via aliā inijt.
191 Nam vbi primùm audijt Persam transmisisse Hellespon-
tum, misit cum tribus [6] biremibus Cadmum Scythis fi-
lium Coum, multa cum pecunia ac placidis verbis, ad ob-
seruandum quò casura esset pugna: vt si barbarus vince-
ret, ei pecuniam traderet terramque & aquam eorum lo-
corum quibus Gelon imperaret: sin vincerent Græci, rur-
sus pecuniam reportaret. Hic Cadmus ante id tempus
quum tyrannidem Coorum à patre accepisset [7] satis va-
lidam, nullo aduerso casu, sed ob iustitiam, sua sponte eam
in media ciuitate deposuit. atque in Siciliam abijt. vbi v-
nà cum Samijs vrbem Zanclam (cuius nomen in Messa-

1 *Legit* παρ' ἄλλον, *non* πάραλον.
2 Poeta.
3 Vos, qui imperent habere videmini, at quibus imperetur, non item.
4 Exemptū esse. *Vel, sublatum esse.*
5 Sicut ver in anno præcellere constat, ita suum exercitū Grçco *praecellere.* Ideoq; Græciæ, quæ sua societate priuaretur, idem cōtingere dicebat ac si ei ex anno ver exemptum esset.
6 Nauibus quinquagenûm remorum.
7 Bene stabilitā. *vel constitutam*, nulla premente calamitate, sed iustitiæ exercendę studio. *vel sed iustitiæ amore, ad verbū, sed præ iustitia*, in mediū Cois proposuerat, & in Siciliam discesserat.

nam mutatum est) tenuit atque incoluit. Hunc Cadmum, cò huncin modum profectũ, Gelon ob iustitiam quam illi ex alijs rebus adesse nouerat, Delphos misit: cuius hominis inter alia quæ edidit opera iusta, hoc non in postremis reponitur, quòd tantum pecuniæ à Gelone commissum interuertere quum posset, noluit, sed postea quam Græci pugna nauali superiores extitere, Xerxesque cum exercitu abijt, ipse in Siciliam redijt cum omni pecunia. Fertur autem & hoc ab ijs qui Siciliam incolunt, Gelonem inducto ad obtemperandum Lacedæmonijs animo, fuisse laturum Græcis auxilia, nisi Terillus Crinippi filius eiectus ex Himera, vbi erat tyrannus, à Therone Ænesidemi filio Acragantinorum monarcho, adduxisset per id tempus Phœnicum & Libyum & Iberorum & Ligyum & Elisycorum & Sardonum & Cyrniorum trecenta millia, duce eorum Amilcare Hannonis filio Carthaginensium rege: quos Terillus abduxerat cum persuasos hospitij necessitudine, tum præcipuè prompta animi voluntate Anaxilai Critinei filij, Rhegini tyranni, qui filios suos Amilcari obsides dedit, vlciscendi soceri causa. habebat enim Anaxilaus in matrimonio Terilli filiam, nomine Cydippam. Ita Gelonem, quum nequiret auxilia Græcis ferre, Delphos misisse pecuniam. Præterea aiunt ijdem contigisse vt eodem die Gelon & Theron Amilcarem Carthaginensem in Sicilia superarint quo Græci in Salamine Persam. Quinetiam Amilcarem, qui à patre quidem Carthaginensis, à matre verò Syracusanus erat, & ob virtutem rex Carthaginensium, quum conflixisset, prælio victum, è conspectu fuisse ablatum audio, nec vsquam gentium aut viuum aut mortuum comparuisse. omnia enim Gelonem indagando collustrasse. Apud ipsos autem Carthaginenses illius imaginem colentes, hæc fama est, dum barbari cum Græcis in Sicilia ab aurora ad crepusculum sine intermissione pugnarent, (tandiu enim extractum fuisse prælium) interea Amilcarem in castris permanentem sacrificasse atque litasse, solida corpora [1] aggerentem in ingentem pyram: sed conspectis suis in fugam versis, vt erat in faciendis sacris occupatus, sese in ignem misisse, atque ita combustum

[1] Adolentẽ in pyra ingẽti.

è con-

è conspectu sublatum. Cui siue hoc modo, vt Phœnices, siue alio, vt Carthaginenses & Syracusani memorant, ex oculis ablato, nunc Carthaginenses sacrificãt, extructis monumentis, cum alibi in omnibus suis coloniis, tum præcipuè in ipsa Carthagine. Hactenus quę ad Siciliam attinent.

Corcyræi autem aliud nuntiis responderunt, aliud fecerunt. nam quum eos iidem nuntij qui in Siciliam ierant, adissent, & iisdem quibus Gelonem verbis alloquuti fuissent, polliciti sunt confestim se auxilia missuros ac præsidio futuros, negantes sibi Græciam neglectui habendam de salute periclitantem: quæ si collaberetur, nihil aliud sibi superesse quàm vt primo quoque die seruirent. ideoque sibi, quoad possent, illam esse adiuuandam. Hæc illi aspectu speciosa responderunt: at vbi ferre opem oportuit, aliud habentes in animo, sexaginta naues instruxere: ægreque digressi, Peloponneso applicauere, ac circa Pylon ac Tænaron ore Lacedæmoniorum naues in statione statuere: obseruantes & ipsi bellum quò caderet, desperantes fore vt Græci superarent, sed opinantes Xerxem multo superiorem victæ Græciæ imperaturum. [1] Itaque curauere vt hæc verba apud Persam facerent, Adhortantibus nos Græcis ad hoc bellum, rex, quòd non minimum & copiarum & nauium, sed plurimum secundum Athenienses habemus, tamen aduersum te ire noluimus, aut quippiam tibi molestię facere. Hæc dicendo sperabant se plus aliquid quàm cæteros ablaturos: quod etiam (vt mihi videtur) contigisset. Ad Græcos autem excusationem parauere, qua etiam vsi sunt. accusantibus enim Græcis quòd opem non attulissent, dixere sexaginta se triremes armauisse, sed per ventos etesias superare Malæam nequisse. [2] Atque ita ad Salaminem se non contulere, nec vllius cladis pugnæ naualis participes fuere. Et isti quidem ita Gręcos à se summouerunt. Cretes autem, postquam aditi sunt ab iis Gręcis quibus hoc negotium datum erat, hoc sibi faciendũ putarunt, vt certos homines publicitus Delphos mitterent, deum consulturos nunquid sibi satius foret Græciam defendere. Quibus Pythia respondit, O stulti, imputate vobis quascunque lacrymas ob defensionem Menelai vobis Minos gemebundus immisit. Quoniam illi quidem non sunt

192

1 Operam igitur dabãt, *vel de industria id faciebant*, vt possent hęc Persę dicere, Nos, ô rex, quum ad hoc bellũ Græci assumerent, *pro aduocarent*, licet potentiã non minimam haberemus, & nõ paucissimas naues suppeditare potuissemus, sed plurimas secundum Athenienses, aduersum te ire nol.

2 Atq; ita factũ fuisse vt Salaminem non peruenirent: & ꝙ à pugna nauali abfuissent, in eo se minimè malitia vlla vsos fuisse.

vlti cædem Minois in Camico factam: vos autem vlti estis « illis mulierem è Sparta à viro barbaro raptam. Hæc Cre- « tes allata vbi audiere, ab auxilio ferendo supersedere. Siquidem fertur Minoem, quum Dædalum vestigans in Sicaniam (quæ nunc Sicilia dicitur) peruenisset, vi eius vitæ allata occubuisse: interiecto deinde tempore omnes Cretes, præter Polichnitanos & Præsios, diuinitus instructos, cum magna classe in Sicaniam traiecisse, & quinquennio obsedisse Camicum, [1] quam (vt mea fert opinio) Acragantini incolunt: ad extremum quum neque illam expugnare possent, neque permanere, fame enectos, ea relicta abiisse: & dum circa Iapygiam cursum tenerent, ingenti eos tempestate adorta, in terram fuisse eiectos: laceratisque nauibus, quum nullus in Cretam receptus ostenderetur, illic subsidentes vrbem Hyriam condidisse: & mutato nomine pro Cretibus Iapyges Messapios esse effectos, & pro insulanis [2] continenticos: & ab vrbe Hyria alias incoluisse. quas diu pòst Tarentini euertentes, magnam in ruinam deuenere, vt hæc maxima cædes omnium quas nouimus, extiterit, tum ipsorum Tarentinorum, tum Rheginorum, qui à Micytho Chœri filio ad tria millia ciuium adacti opem ferre Tarentinis, interiere. Ipsorum autem Tarentinorum qui cæsi sunt, numerus non est initus. Micythus autem, quum Anaxilai famulus esset, procurator Rhegij relictus, vbi ex ea vrbe excidit, Tegeam Arcadum incoluit, compluresque statuas in Olympia consecrauit. [3] Sed mihi Rheginorum & Tarentinorum excessus ab oratione factus. In Cretam igitur desolatam Præsij aiunt cum alios homines tum præcipuè Græcos immigrasse: tertiaque à morte Minois ætate, res Troianas fuisse, in quibus non deterrimos extitisse Cretenses Menelai defensores: & ob id eos Troia reuersos vnà cum suis ouibus fame pestilentiaque correptos, iterumque desolatam Cretam cum reliquis, donec à tertiis Cretensibus habitaretur. Harum rerum memoriam refricando, Pythia illos ad ferenda Græcis auxilia animatos cohibuit. At Thessali necessitate subacti circa initia Medorum partes fouerunt, quum ostenderent non placere sibi quæ Alevadæ excogitassent. nam quumprimum audiere Persam traiicere in Europam, nuntios

1 Quam mea ætate Acragantini tenebant.

2 Continentis habitatores.

3 Sed ego ab oratione mea digrediens. hæc de Rheginis & Tarentinis verba interieci. Porro in Cretam, postquam desolata fuit, Præsij &c.

tios ad isthmum mittunt, vbi prouisores Græciæ delecti è ciuitatibus coacti erant ad rebus Græciæ prospiciendum. Ad quos postquam venere nuntij Thessalorum, ita verba fecere, Viri Græci, Olympicum ingressum custodiri expedit, vt Thessaliæ pariter atque omni Græciæ sit belli tutamen. Nos equidem ad custodiendum præparati sumus: sed vos quoque debetis multum illuc mittere copiarum: quas nisi mittatis, scitote nos pactionem inituros esse cum Persa. Neque enim decet nos adeo ante cæteram Græciam positos pro vobis solos occumbere. Quibus ferre opem si recusatis, nullam potestis iniungere necessitatem.[1] Nulla nanque fortior necessitas est quàm imbecillitatis. Itaque per nosmet aliqua ratione salutem nobis comparare conabimur. Hæc Thessali. Ob quæ Græci illuc mittendum decreuere exercitum pedestrem, ad maris ingressum custodiendum. Exercitus, vbi coactus est, per EVripum nauigauit. Qui postquam ad [2] Algas Achaiæ peruenit, egressus, relictis illic nauibus, in Thessaliam contendit, & ad Tempe peruenit, ad ingressum qui ab inferiore Macedonia Thessaliam fert, iuxta amnem Peneum inter Olympum & Ossam montes. Ibi castra posuere Græci, ad decem millia armatorum coacti: quibus aderat Thessalorum equitatus, ducibus, è Lacedæmoniis quidem, EVæneto Carini filio, delecto ex polemarchis, quanquam [3] non esset è regio genere: ex Atheniensibus autem, Themistocle Neoclis filio. Verùm paucos illic dies immorati sunt. aduenerunt enim ab Alexandro Amyntæ filio viro Macedone nuntij, suasum eis vt illinc decederent, ne in illo ingressu perstantes, ab exercitu irrumpente proculcarentur: videlicet multitudinem terrestrem nauticamq; indicãdo. Horum consilio Græci (nam & bene sibi consuli, & bono erga ipsos animo Macedo esse videbatur) obtẽperauerunt. Quanquam mihi videntur metu quoque id suasisse, quòd audierant alium etiam esse in Thessaliam ingressum per Peræbos, in superiori Macedonia, iuxta vrbem Gonnon: quâ & transiuit exercitus Xerxis. Ita Græci ad naues regressi, rursus ad isthmum se receperunt. Hæc fuit in Thessaliam sumpta expeditio, dum rex in Europam ex Asia transiturus erat, & Abydi iam agebat. A sociis autem deserti Thessali, iam

1 Nullo enim modo necessitas impotentiam superare potest. *Vt accipiamus impotẽtiam pro Non posse. Hic enim est sensus, Frustra nos necessitate adigere conabimini, & nos cogere, fieri enim nulla ratione potest vt quis ad id faciendum cogatur quod facere nõ potest.*

2 Allon Achaiæ. *Infrà autẽ pro iisdem verbis* Ἄλλον τῆς Ἀχαΐης *habet Littoralia Achaiæ.*

3 *Sic & vet. cod. Gr. addunt negatiuam particulam.*

nihil ambigentes,ita prompti ad Medos transiere,vt in rebus gerendis sese regi prestiterint vtilissimos.Græci autem ad isthmum reuersi, ob ea quæ ab Alexandro dicta erant, consultabant,& qua ratione bellum gerendum statuerent, & quibus in locis. euicitque hæc sententia, vt præsidio aditum Thermopylarum custodirent, quippe qui videbatur & angustior quàm ille Thessaliæ, & solus ipsorum terræ propinquior. Nam semitam qua Græci intercepti postea fuere apud Thermopylas, haud nouerant prius [1] quàm ducibus Trachiniis ad Thermopylas hostis peruenit.

193

1 Quàm peruenientes Thermopylas de ea ex Trachiniis audiuerunt.

Hunc igitur aditum vt tuerentur decreuere, ne barbarus transiret in Græciam, vtque classis proueheretur in Histiæotidem oram super Artemisium. Hæc enim loca inter se vicina sunt, vt audiri vtrinque possint quæ apud alteros gerantur. quæ loca ita se habent: Artemisium quidem à pelago Thracio,ex laxitate in arctum cogitur traiectum, qui est inter insulam Sciathum & continentem Magnesiæ. ab angustiis autem EVbœæ iam Artemisium excipit littus, in quo est Artemidis, *id est Dianæ* templum.Ingressus verò in Græciam per Trachinem, vbi arctissimus, dimidij iugeri est. quanquam ad dexteram regionem non est hic locus arctissimus, sed ante postque Thermopylas: iuxtaque Alpenos à tergo sitos, tantummodò ad agendum vehiculum via patet: anterius etiam iuxta flumen Phœnicem, prope vrbem Anthelam, solùm agendo vehiculo viá sufficit. Thermopylarum autem quod ad hesperum vergit, mons est inaccessus & præalti præcipitij, protentus vsque ad OEtam. quod autem viæ vergit ad auroram, id à mari excipitur ac vadosis. In hoc autem ingressu sunt θερμὰ λουτρὰ, *id est calida lauacra*, quæ *χύτρους, *id est ollas*, indigenæ vocant: & desuper ara Herculi extructa. Ad hos ingressus, murus ædificatus erat, super quem olim πύλαι, *id est portæ* erant. Eum autem ædificauerant Phocenses metu Thessalorum, ex quo illi ex Thesprotis terram AEolidem iere habitatum, quam nunc possident.& quia Thessali conabantur eos subigere, hoc præsidio imposito se tutabantur: aquamque illam calidam ingressui induxere, vt esset lacunosus locus: omnia excogitantes ne in suam terram Thessali incursarent. Hic tamen

* *Eustathius fœminino genere χύτρας habet, Comment. in Dionysij Periegesin, pag. 73.δ.*

tamen murus quondam extructus, maiori ex parte iam vetustate erat collapsus: quo rursus excitato, visum est illis faciendum vt illac barbarum arcerent à Græcia. Est autem proximè viam vicus nomine Alpeni, vnde frumentari Græci statuerant. Et hæc quidem loca visa sunt Græcis opportuna. cuncta enim rimati atque ratiocinati, vbi barbari neque multitudine neque equitatu vti possent, ibi illos Græciam inuadentes excipere statuerunt. Postea verò quàm Persam in Pieria esse audiere, ex Isthmo digressi sunt: peditatus ad Thermopylas insidendas, cæteri mari, ad Artemisium. Dum autem Græci (vt cuique præceptum erat) properè ad succurrendum tendunt, interea Delphi deum consuluere, de seipsis pariter & de Græcia soliciti. His responsum est vt ventos precarentur: illos enim maximos fore Græciæ auxiliatores. Delphi quod accepere oraculum, cum iis primùm Græcis communicauere, quibus libertas cordi erat: quo nuntio illos, quòd barbarum magnopere timerent, immortali beneficio demeruere. Deinde statuta ventis ara in Thya, vbi fanum Thyæ Cephisi filiæ (à qua & locus hic habet nomen) hostias illi immolauere: propter quod oraculum etiam nunc Delphi ventos propitiant. Nauticus autem Xerxis exercitus ex vrbe Therma mouens, decem ex omnibus nauibus velocissimas rectà misit in Sciathum, vbi erant tres præsidiariæ naues Græcorum, Trœzenia, Æginetica, Attica: quæ præuisis barbarorum nauibus, in fugam se proripuerunt. Sed ex iis Trœzeniam, cui præerat Praxinus, insequuti barbari, continuò excipiunt. Deinde [1] strenuissimum quenque propugnatorum eius ad proram adductum, deinceps mactant. Eorum qui capti mactatique sunt, & primo & strenuissimo nomen erat Leoni: quo nomine nonnihil fortasse gloriabatur. Æginetica verò, cuius trierarchus erat Asonides, nonnihil tumultus hostibus præstitit, [2] quòd eius epibata erat Pythius Ischenoi filius, vir eo die præstantissimus: qui capta naui tamen eousque pugnando restitit donec [3] totus dilaniatus est: quem collapsum non mortuum, sed spirantem, Persæ qui nauem ceperant, admiratione virtutis, magnum operæpretium putauerunt vt seruarent, vulnera smyrna medentes, sindoneque

1 *Videtur totum hûc locum aliter legisse, aut non intellexisse.*

2 Quòd ea veheretur Pyth.

3 Velut in laniena concisus est. *Bud.*

byssina & fasciis obligantes. ac rursus in castra sua reuersi, hominem vniuerso exercitui ostentabant admirabundi, [1] ac probè obseruantes: quum alios quos in eadem iam naui ceperant, tanquam mancipia adseruarent. Duabus nauibus interceptis, tertia, cui præerat Phirmus vir Atheniensis, dum fugit ad ostia Penei, impacta est: qua sine viris barbari potiti sunt. nam Athenienses, simulatque nauem impegerunt, ab ea desilientes, iter Thessaliam intenderunt, seque Athenas receperunt. Huius rei per [2] ignes è Sciatho editos facti certiores Græci qui ad Artemisium castra habebant, & ob id perterriti, illinc Chalchidem concesserunt ad EVripum tutandum, relictis per edita Eubœæ loca diurnis speculatoribus. Ex illis autem decem barbarorum nauibus, tres ad herma quod est inter Sciathum & Magnesiam, nomine Myrmecem, profectæ sunt. quem locum vbi tenuere barbari, lapideum illic titulum imposuere. Qui ex Therma soluerunt, [3] vbi littus oculos effugit, cum omni classe nauigabant vndecim diebus ex quo rex à Therma 194 discesserat, inter se dissipati: sed eos herma deducebat, quod erat in traiectu ferè Scyrius Pammon. Hinc totum diem nauigantes barbari, oram Magnesiam tenuerunt super Sepiadem, & littus quod est inter vrbem Casthanæam & oram Sepiadem. [4] Ad hunc vsque locum atque Thermopylas exors malorum Xerxis exercitus fuit: & adhuc classis (quemadmodum ego supputando inuenio) mille ducentarum septem ex Asia nauium. Iis quibus à principio è singulis nationibus erant millia ducenta & quadraginta vnum ac quadringenti, ducenos supputando viros in singulis: & præter indigenas propugnatores, addendo Persarum Medorumque ac Sacarum tricenos epibatas. Reliquus autem hic exercitus cõstabat ex triginta sex millibus, ducentisq; ac decem. Adiiciam autem huic & superiori numero [5] eos qui sunt ex biremibus: in quarum singulis plures fecerim

1 Ac bene eũ tractabant: quum cæteros quos in eadem naui ceperant, tanquam mancipia tractarẽt.

2 Legit πυρσῶν vt & vet. cod. habent, non πιερσῶν.

3 *Locus hic in vulg. edit. Gr. est suspectus: ac certe hunc alia lectionem & hic & paulo pòst sequutũ esse manifestum est.*

4 Ad Sepiadem vsque & Thermopylas exors malorum Xerxis exercitus fuit: multitudo autem adhuc erat (vt ego coniectura assequor) ex nauibus quidẽ ab Asia profectis, numero mille ducẽtis, ac septem, eorum duntaxat qui iam inde ab initio conuenerant, millia ducenta & quadraginta vnum & quadringenti viri, ducenos scilicet viros in singulas naues numerãtibus. Porro inter classiarios indigenas tricẽni Persæ, Medi & Sacæ in naues easdem ascenderant. quæ multitudo sex & triginta millia & ducentos decem viros prioribus copiis aggregat *Ita Bud. hunc locum interpr.*

5 Eos qui ex penteconteris erant, *id est ex nauibus quinquagenũm remorum*: ita rationẽ iniens vt fuerint in singulis octogeni viri, maiore numero mino.

cerim octoginta potius quàm pauciores viros. Quarum nauium summa, vt superius dictum est, trium millium fuit. ita in eis fuerunt virorum vigintiquatuor myriades, *id est ducenta & quadraginta millia.* Hæc igitur erat classis ex Asia, vnius & quinquaginta myriadum virorum in vniuersum, & præterea septem millium sexcentorum decem. Peditatus fuit decies septies centena millia: equitatus octoginta millia: quibus addo Arabes, qui camelos, & Libyes, qui currus agitabant, quæ facio viginti millia. Quæ copiæ classiariæ & terrestres in summam redactæ fiunt ter & vicies centena & præterea decem & septem millia, sexcenti & decem. Has copias ex ipsa Asia fuisse contractas dictum est, præter seruitia quæ sequebantur, & eos qui in frumentariis vehebantur. Huic omni enumerato exercitui adiiciendus est ille ductus ex Europa, de quo ex opinione dicere oportet. Ij Græci qui sunt è Thracia, & ex insulis Thraciæ obiacentibus, præbuerunt naues centum viginti, quarum viri fiunt trigintaquatuor millia. Terrestres copias præbuerunt Thraces, & Pæones, & Eordi, & Bottiæi, & genus Chalcidicum, & Brygi, & Pieres, & Macedones, & Peræbi, & Enienses, & Dolopes, & Magnetes, & Achæi, & qui maritima Thraciæ habitabant. Harum nationum reor triginta myriades, *id est trecenta millia* fuisse: quæ myriades illis Asiaticis adiectæ, fiunt in summa virorum pugnantium ducentæ sexagintaquatuor, & præterea mille sexcenti ac decem. Hoc autem tanto pugnatorum numero [2] non pauciora sed plura fuisse arbitror quæ eos comitabantur seruitia, & eos qui frumentariis in nauigiis erant, & in aliis nauibus vnà cum militaribus viris vehebantur: quos neque plures neque pauciores facio, sed totidem. Ita æquati numero pugnatorum, explebunt totidem myriadas: fientque quingentę & viginti octo myriades, & tria millia ducenti & viginti viri, quos Xerxes Darij filius duxit ad Sepiadem & vsque ad Thermopylas. Hic est vniuersus copiarum Xerxis numerus. Nã mulierum pinsentium & pallacarum & eunuchorum numerum nemo pro comperto queat dicere: ac ne impedimentorum quidem, aliorumq; iumentorum sarcinariorum, neq; canum Indicorum exercitum comitãtium, præ multitudine quis-

minorem cõpensante. *Id est, iis in quibus plures erant cõpensantibus eas in quibus erant pauciores. Hoc enim videtur voluisse significare quod nostrate lingua in re simili dicim⁹ L'une portant l'autre. vel, Le fort portant le foible. Adeo vt locum hic non habeat genus illud loquendi Plus minus. præsertim quũ ἔπι sit pro ὅθι. q. d. In singulis (vbi plus, vbi minus) octogeni viri. Sed & illud τοὺς ἐκ τῶν πεντηκοντέρων. respondet phrasi Gallicæ Ceux des nauires, pro Ceux qui estoyent dedans les nauires.*

2 Non minoré sed maioré fuisse existimo famulitij numerũ, eorumque qui frum. in nauig. erant & qui in aliis n. v. c. militibus vehebantur. Sed esto hos illis numero pares esse, ac neque plures neq; pauciores, certè æquati hi numero pug.

quam inire numerũ poſſit.[1] Quo minus miror proditum eſſe, fluenta quædam non ſuppeditauiſſe: magis miror vnde tot myriadibus cibaria ſuppetierint. nam ſubducta ratione comperio, ſi ſinguli quotidie ſingulas frumenti chœnicas, *id eſt ſemodia*, non amplius accepiſſent, abſumpta fuiſſe ſingulis diebus centum millia medimnorum, & trecentos ac quadraginta medimnos, *qui ſinguli conſtant è ſenis modiis*: haud annumerando mulieres eunuchosq́;, & iumenta, atque canes. In quo exercitu quum tot virorum millia eſſent, nemo erat qui aut ſpecie aut magnitudine corporis cum Xerxe ipſo poſſet contendere, tanquam dignior qui illud imperium obtineret. Nauales autẽ copiæ, poſtquam è ſtatione ſoluerunt, profectęq́; oram terrę Magneſiæ tenuerunt, quæ eſt inter vrbem Caſthanæã & oram Sepiadem, primæ quæq; naues ad terram habuere ſtationem, aliæ deinceps in ancoris ſtetere, ad octauum vſq; ordinem[2] intra mare procedentes, vtpote anguſtiore littore quàm vt claſſem caperet: atq; ita per noctem ſtetere. Sub ipſum verò diluculum, ex ſereno cœlo & tranquillo quum mare efferbuiſſet, incidit in eam atrox tempeſtas, ac vehemens ventus ſubſolanus, quem Helleſpontium nuncupant qui circa illa loca habitant. Eum ventũ quicunq; augeſcere animaduerterũt, & quibus per conditionẽ ſtationis licuit, ij tẽpeſtatem præuenerunt, reuulſisq́; nauibus ſeſe atq; illas incolumes præſtiterunt: at quas naues ventus[3] exteriores nactus eſt, earum alias ad loca quæ dicũtur *ἰπνοὶ, id eſt furni*, quæ ſunt in Pelio, extulit, alias in littus, alias in ipſam Sepiadem illiſit, alias in vrbẽ Caſthanęã, alias in Melibœã expulit. erat enim intoleranda vis eius. Enimuerò feruntur Atheniẽſes Boreã inuocaſſe ex oraculo alio, quod eis redditũ eſt, vt generum ſuum ad ſibi opitulandum inuocarent. Habet autem (vt apud Græcos fertur) Boreas in matrimonio Orithyam Atticam Erechthei filiam. Ex hoc coniugio (vt fama eſt) Athenienſes inducti ſunt ad coniectandum Boream ſibi generum eſſe, & dum[4] in Chalcide pro Europa excubarent, quum intelligerent auctum iri tempeſtatem,

195

1 Itaque mirum mihi nõ videtur quorũdam amnium fluenta defeciſſe tot hominum millia: ſed quonam modo frumentũ ſuppetierit tot hominum millibus, id verò mirum videri poteſt. Siquidem vt chœnicem frumẽti quiſque in ſingulos dies acciperet, ac nihil amplius, ſubducta ratione inuenio centena dena mil lia medimnûm quotidie abſumi potuiſſe, & trecenta præterea quadraginta medimna. *Ita Bud. hunc locum vertit, addens etiã Amnium fluẽta prodidiſſe, hoc eſt deſtituiſſe exercitũ tantum. Vide apud eundem De aſſe lib. 5. in quo ſit reprehẽdẽda hic Vallæ interpretatio.*

2 Πρόκροσσαι νῆες *vulgò exponitur Naues ſibi iunctæ ſcalarum inſtar alia poſt alias.*

3 Altum tenentes. 4 In Chalcide Eubœæ excubarent, vbi tempeſtatem oriri intellexerunt, aut prius etiam *quam id intellexiſſent*, ſacrificare cœperunt, & Boream Orithyamq́; inuocare vt ſibi auxil.

inuo-

inuocauere Boream, cui prius ſacrificauerãt, & Orithyam, vt ſibi auxilio eſſent, & barbarorum naues corrumperent, quemadmodum prius fecerant circa Athon. Num autem ob id Boreas ingruerit in barbaros apud ſtationem agentes, non queo dicere: certè Athenienſes aiunt & antè fuiſſe ſibi auxilio Boream, & tunc illud effeciſſe. atque digreſſi illinc, delubrum Boreæ extruxere ad amnem Iliſſum. In hac clade qui pauciſſimas naues, ij non pauciores quadringentis periſſe aiunt, viros quoque innumerabiles, ac vim pecuniarum immenſam. vt Aminocli [1] Cratineo viro Magneti maiorem in modum fuerit fructuoſum hoc naufragium: qui aliquanto poſt, dum circa Sepiadem humum fodit, multa pocula aurea eiecta, multa argentea percepit, theſaurosq; Perſarum inuenit, affatimq; aliarum ex auro rerum lucratus eſt: & quum alioqui non eſſet fortunatus, è rebus repertitiis mirificè eſt ditatus. [2] nam fuit ei vtilitas quædam ingrata, ac doloris cauſa, quòd erat filiis orbatus. Nauium autem onerariarum aliorumq; nauigiorum quæ perierunt, numerus iniri non poteſt. Vnde præfecti claſſis, veriti ne ſibi poſt acceptam calamitatem Theſſali incurſarent, excelſum ſibi vallum è naufragiis circumdederunt. Triduo enim tempeſtas perſtitit: quarto tandem die magi [3] inciſiones faciendo, & veneficiis incãtando ventum, ad hæc Thetidi ac Nereidibus ſacrificando, tempeſtatem cõpeſcuerunt: ſiue aliter tempeſtas ipſa ſua ſponte ceſſauit. Thetidi autem ideo magi ſacrificauere, quòd ab Ionibus acceperant Thetin ex eo loco raptam fuiſſe à Peleo, omnemq; eam oram Sepiadem illius eſſe, aliarumq; Nereidum. Et ventus quidem quarto die conquieuit. At Græcis diurni ſui ſpeculatores ex Euboicis verticibus decurrentes, altero ab exorta tempeſtate die indicarũt omnia quæ circa naufragium contigerant. Quæ iſti vbi audiere, fuſis prius liberatori Neptuno libamentis, celerrimè rurſus ad Artemiſiũ reuehuntur, ſperantes ſibi paucas aliquas naues fore aduerſarias. Ita ad Artemiſium prouecti, iterum ſtationem habuere ad templum Neptuni cognomine Liberatoris: quod nomen ab illis inditum, ad hoc vſque tempus perdurat. Barbari, poſteaquam ventus conquieuit, & fluctus conſtrati ſunt, reuulſis nauibus ad continentem enauigabant,

1 Cretinei filio. *aut Cretini.*

2 Nam & hunc calamitas quædam angebat circa liberorum cædem.

3 *Ipſe alibi haruſpicinam facere interpret.*

circumuehentesq; promontorium Magnesię, rectum cursum in sinum qui ad Pegasæa fert tenebant. In hoc Magnesiæ sinu locus quidam est, in quo fertur Hercules, quum è naui Argo aquatum missus esset, derelictus fuisse ab Iasone atq; à sociis, dum in terram Colchidem ad vellus nauigarent.[1] Illinc enim aquati in pelagus erant abituri, eaque de re nomen loco fertur esse Aphetę, *id est dimissa*. Hoc in loco Xerxianæ naues stationem habuerunt: quarum quindecim,[2] quæ longè vltimæ appellabantur, prospectis Gręcorum ad Artemisium nauibus, ratæ suas esse, in medium earum & ad hostes delatæ sunt: quarum dux erat Sandoces Thaumasij filius, Cumæ Æolidis præfectus: quem antè Darius ob hãc causam captum cruci affixerat, quòd quum è regiis iudicibus esset, iniquam sententiam ob pecuniam tulerat. sed eius in cruce suspensi Darius reputans plura peccatis esse beneficia in domum regiam collata, hoc reperiens, agnoscensq; properantius se quàm prudentius egisse, hominem soluit. Ita regem Darium elapsus ac vitæ restitutus, tunc in Græcos delatus, non iterum erat elapsurus. hos enim ad se cursum tenentes Græci vbi videre, cognito hominum terrore, aggressi[3] repente cepere. In quarum nauium vna captus est Aridolis, Alabandensium qui sunt in Caria tyrannus: in altera Penthilus Demonoi filius, dux Paphius, qui è Papho duodecim naues quum duxisset, amissis earum vndecim tempestate quæ ad Sepiadem extiterat, cum vna quæ superabat tendens ad Artemisium, captus est. Hos Græci quæ volebant de Xerxis exercitu sciscitati, vinctos ad Corinthiorum Isthmum dimiserunt. Cętera barbarorum classis, præter quindecim naues quibus præfuisse Sãdocem dixi, ad Aphetas peruenit. Xerxes cum terrestribus copiis per Thessaliam & Achaiam iter faciens triduo, euasit in Meliẽses: quum in Thessalia certamen currule fecisset, suas equas experiẽdi gratia, quòd illic optimas Græcarum equas esse audiebat. in eo autẽ certamine multo inferiores fuerunt Græcæ. Fluuiorum porro qui sunt in Thessalia, solus Onochonus potanti exercitui[4] non sufficit. Xerxi[5] ad littoralia Achaiæ tendenti, perductores sui cuncta referre cupientes, enarrabãt id quod de templo Iouis Aphlystij ab indigenis enarratur: Athamantem Æoli filium,

1 Illinc enim aquati ἔμελλον ἐς τὸ πέλαγος ἀφήσειν. *ad verbum, In pelagus erant immissuri.* vnde loco illi nomen extitit Ἀφέται. *Potest autem* ἀφιέναι, *& aliter reddi. sunt enim qui* ἐς πέλαγος ἀφιέναι *vertant In altũ vela dare.*

2 Quæ multo post alias soluerant, conspectis Græc.

3 Facilè cepere.

4 Non sufficit. Fluuiorũ autem Achaię quum maximus sit Apidanus, ne hic quidem suffecit, nisi aliqua ex parte. *Id est, Ne hic quidem illi aquam abundè suppeditauit, sed parcè tantùm.*

5 Pro ἐς Ἄλον τῆς Ἀχαιίης *hic posuit Ad littoralia Achaiæ, quum suprà* pag. 192, *pro iisdem verbis posuerit Algas Achaia.*

filium, inito cum Ino cōſilio necem Phryxo machinatum: 196 deinde Achæos ex oraculo tale certamen illius poſteris propoſuiſſe, vt qui ex eo genere maximus natu eſſet, huic aditu prytanei, *id eſt curia*, (quam leitum Achæi vocant) interdiceretur: ipſis excubias agentibus, vt ſiquis adiſſet, non prius exire poſſet quàm mactandus eſſet. Ita multos, quum iam mactandi eſſent, eo metu in aliā profugiſſe regionem: interiecto deinde tempore, quum reuerſi eſſent, & in prytaneum ingreſſi, ſi eſſent deprehenſi, toto corpore coronis cooperto, & cum pompa eductos mactari conſueſſe. Hoc autē poſteros Cytiſſori Pryxo geniti ob id pati, quòd quum Achæi expiationem loco facientes, ex oraculo Athamantem AEoli filium eſſent immolaturi, Cytiſſorus iſte è terra Colchide veniens illum liberauit: eoque facto poſteris eius iram dei fuiſſe iniectam. Hæc quum audiſſet Xerxes, vbi ad lucum adfuit, & ipſe ab eo abſtinuit, & idem ſuis copiis imperauit: domumq́ue item poſterorum Athamantis ac fanum veneratus eſt. Hæc in Theſſalia Achaiaque: à quibus locis proceſſit Xerxes in Melidem iuxta maris ſinum, vbi totum diem æſtus atque reciprocatio fluctuum fit. Huic ſinui circumiectus eſt locus campeſter, alibi ſpatioſus, alibi arctus admodum. Suntq́ue ipſi campo circumiecti mōtes editi atque inacceſſi, omnem Melidem cingentes regionem, quæ petræ Trachiniæ nominantur. Prima in ſinu vrbs ab Achaia euntibus eſt Anticyra, quam amnis Sperchius præterlabens, ex Enienſibus in mare defluit. A quo alter amnis xx ferme ſtadiis abeſt, cui nomen inditum eſt Dyras, quem fama eſt emerſiſſe ad ferendam Herculi opem. Ab hoc totidem ſtadiorum intercapedine alius amnis eſt, qui vocatur Melas, *id eſt niger*. Vnde vrbs Trachis quinque ſtadia abeſt, [1] ſita in ampliſſimo regionis ſpatio, à montibus ad mare, vtpote duobus & viginti millibus iugerum planitie montis qui terram Trachiniam circumdat. Ad Trachinis meridiem anfractus eſt per quem Aſopus circa radices montis defluit: ad cuius meridiem alius non magnus amnis eſt, nomine Phœnix, ex his montibus in Aſopum defluens. Iuxta Phœnicem anguſtiſſimum viæ eſt: quippe qua muri coarctata modo plauſtrum duntaxat agi poteſt. A flumine Phœnice ad Thermopylas

1 Hac autem maximè parte ſpatioſa eſt illa regio, à mari ad montes, iuxta quos eſt ſita Trachis. ſunt enim viginti duo planitiei plethra. Montis autem qui Trachinium agrum circūdat, eſt anfractus, ad Trachinis meridiē, per quem Aſop.

quindecim ſtadiorum eſt interuallum, in quo vicus eſt nomine Anthela: quem pręterfluens Aſopus in mare euoluitur: & ei locus ſpatioſus eſt circũiectus, vbi tēplum Cereris Amphictyonidis extructum viſitur, & ſedilia Amphictyonibus & ipſius Amphictyonis delubrũ. Cæterùm rex Xerxes quidem in Trachinia Melidis caſtra habebat, Græci verò in tranſitu: qui locus à pleriſque Græcorum vocatur Thermopylę, ab indigenis autem atque accolis Pylæ. Hæc erant vtrorunque caſtrorum loca: Xerxe omnibus quæ ad ventum boream ſpectant vſque ad Trachinem, potito: Græcis, quæ per hanc continentem ad auſtrum & meridiem ferunt, tenentibus. Qui hoc in loco Perſam Græci opperiebántur, hi fuere, Spartanorum trecenti armati, Tegeitarum & Mantienorum mille, totidem ex vtriſque: ex Orchomeno Arcadiæ centum viginti, ex reliqua Arcadia mille. tot quidem ex Arcadia. A Corintho autem quadringenti: à Phliunte ducenti, & Mycenæorum octoginta. hi ex Peloponneſo aderant: Ex Bœotis autem Theſpienſes ſeptingenti, Thebani quadringenti. Præter hos euocati erant Locrenſes Opuntij cum omni copia, & Phocenſium mille. Ipſi enim Græci eos euocauerant, miſſis nuntiis, qui dicerent ſe quidem præcurſores aliorum veniſſe, cæteros autem ſocios propediem expectari: tutelam verò maris eſſe in Athenienſium præſidio Æginetarumque, & eorum quibus res naualis iniuncta eſſet. nec ſibi quippiam eſſe formidoloſum. non enim deum eſſe qui bellum Græciæ inferret, ſed hominem: nec mortalem quempiam aut eſſe aut fore qui, ex quo natus eſt, mali exors ſit: & vt quiſque maximus eſt, ita ei deberi maxima. itaque quum mortalis eſſet qui bellum inferret, ab opinione eſſe caſurum. Hæc illi audientes, in Trachinem auxilio iere. Erant his cum alij duces ſuæ quiſque ciuitatis, tum verò, penes quem ſumma imperij erat, quem maximè admirabantur, Lacedæmonius Leonides Anaxandridæ filius, qui Leontis, qui EVrycratidæ, qui Anaxandri, qui EVrycratis, qui Polydori, qui Alcamenis, qui Telecli, qui Archelai, qui Ageſilai, qui Doryagi, qui Leobotis, qui Echeſtrati, qui Hegeſis; qui EVryſthenis, qui Ariſtodemi, qui Ariſtomachi, qui [1] Cleonidæi, qui Hylli, qui Her-

[1] Cleodæi. *Quā lectionem comprobat locus quem habes ſupra, pag. 153 de Ariſtodemo qui fuit Ariſtomachi, qui fuit Cleodæi, qui fuit Hylli filius.*

Herculis filius fuit: adeptus ex inopinato regnum. Nam quum duo forent ei fratres natu maiores, Cleomenes & Dorieus, aberat à cura regionis adipiscendæ: verùm Cleomene sine virili sobole defuncto, & Dorieo iam non superstite, sed & ipso in Sicilia vita functo, ita regnum ad Leonidem peruenit, qui Cleombroto maior natu erat. Is enim nouissimus fuit Anaxandridæ liberorum, habebatque in matrimonio Cleomenis filiã. Qui dum se ad Thermopylas contulit, delegerat trecentos è [1] primoribus viros, & quibus filij erant: assumpseratque eos Thebanos quorum de numero feci mentionem, quorum dux erat Leontiades EVrymachi filius. Hac de causa Leonides dedit operam vt Græcos sumeret solos, quòd eos maximè in-197 simulabat quòd cum Medis sentirent. Euocabat igitur eos ad bellum, sciendi cupidus an vnà mitterent auxilia, an ex professo adimerent Græciæ societatem: sed illi aliud sentientes, tamen auxilia miserunt. Eorum qui cum Leonide fuere, primos miserunt Spartiatæ: vt his inspectis alij socij in militiam proficiscerentur, néve cum Medis sentirent, si eos superari audirent. Ipsi autem celebratis Carniis, (hæc enim sacra morabantur eos) relictis Spartæ custodibus, erant cum omni copia illuc celerrimè ituri auxilio. Reliqui autem socij ad id agendum itidem animati (nam tempus Olympiadis in hæc negotia inciderat) haud suspicati tam citò apud Thermopylas bello decernendum, præcursores miserant. Ita isti sibi faciendum statuerant. At ij Græci qui apud Thermopylas erant, vbi ad ingressum Persa aduentabat, metu perculsi de discedendo consultabant. At cæteri quidem Peloponnenses censebant faciendum vt reuersi in Peloponnesum, Isthmi custodiam agerent: huic autem sententiæ quum infensi essent Phocenses & Locrij, Leonides suadebat illic perstandum, & nuntios ad accersendas subsidio ciuitates dimittendos, tanquam se paucioribus quàm vt Medorum exercitum arcerent. Hæc istis consultantibus, Xerxes equitem quendam ad speculandum quot illi essent, & quid agerent, mittit. Audierat enim iam tum quum in Thessalia esset, eò loci contractam esse exiguam copiam, eiusque duces esse Lacedæmonios, atque Leonidem è genere Herculis. Eques vbi

[1] Constantis ætatis viros. *Camer.*

ad stationem Græcorum successit, contemplatur aspicitq; non ille quidē omnes milites (nam eos qui intra murum quem excitauerant excubabant, intueri nequibat) sed eos qui extra murum agebant. Erant autem eo tempore exterius manendi in Lacedæmoniorū statione vices: eos animaduertit partim se ludo gymnastico exercentes, partim comam pectentes. Hęc cum admiratione intuitus, eorum numero, ac cæteris omnibus planè cognitis, per otium sese recipit. nemo enim illorum insequebatur, sed hominem magno contemptui habebant. Regressus ad Xerxē, cuncta quæ inspexerat, refert. quę Xerxes audiens, [1] non poterat coniectare quídnam molirentur, tanquam quoad possent perituri pariter, & hostem perdituri. Sed quum ridiculam rem sibi facere viderentur, accersit ad se Demaratū Aristonis filium, qui in exercitu erat: quem, vt venit, interrogauit horum singula, cupiens nosse quid ab Lacedæmoniis ageretur. Et ille, Audisti inquit, antea me, dum aduersus Græciam proficisceremur, de his viris: & quum audisses loquentem hæc quæ euentura prouidebam, derisui habuisti. sed quamquam mihi summum discrimen est aduersus te rex veritatem tuenti, audias tamen nunc quoque veritatem: Hi viri ad nobiscum pugnandum de ingressu venere, atque hoc apparant. nam ita sese apud eos habet consuetudo: quoties adire animæ periculum debent, tunc capita comunt. [2] quod scies, si hos & qui Spartæ manserunt, subegeris: nulla hominum gens alia est quæ contra te rex audeat tollere manus. Etenim nunc aduersus regnum in Græcia pulcherrimū atque viros præstantissimos tendis. Xerxe, quòd hæc ei admodum incredibilia viderentur, interrogante quo pacto tantillæ copiæ cum suis pugnaturę essent, rursus inquit, [3] Pro vano me ducas, nisi hoc tibi vt ego annuo, vsu venerit. Hæc dicens, tamen Xerxi non persuasit. Itaque quatriduum Xerxes supersedit, ratus eos illinc fugam esse facturos. Quinto die quum putaret impudentiam illorum atque temeritatem esse in permanendo, ira percitus, Medos in eos ac Cissios mittit, imperans vt illos caperent viuos & in conspectum suum adducerent. Medi, vbi facto impetu in Græcos impressionem fecerunt, multi cadebant, aliisque superuenientibus nihil tamen promouebant,

1 Conijcere nō poterat *ex ijs quæ audiebat* rem ita se habere vt reuera se habebat, nimirum illos se præparare ad moriendū & ad alios morte afficiendos pro viribus.

2 Scito autem, si hos cæterosque qui Spartæ remāserunt subegeris, nullam aliam fore hominum gentem quæ contra te rex, &c.

3 In me vt mendacē consule. *Vel, De me vt mendace statue.*

uebant, etsi vehementer ingruebant: palàm facientes cum aliis omnibus, tum verò ipsi regi, se quidē multos homines esse, at paucos viros. Fuit autem hic pugnæ congressus interdiu. Pòst vbi Medi se ægrè tutabantur, tum verò ipsi se subduxere: Persǽque subeuntes excepere, ij quos [1] immortales rex appellabat, quorum dux erat Hydarnes: tanquam facilè hostem profligaturi. Vbi & hi cum Græcis congressi nihilo magis quàm Medi proficiebant, sed eodem modo pugnabant, vtpote [2] longioribus hastis quàm Græci vtentes, & in locis angustis, vbi nullus multitudinis erat vsus: ibi Lacedæmonij dignam memoratu pugnam edebant, cum aliis in rebus ostentātes se peritè inter imperitos pugnare, tum verò in eo quòd quoties terga vertebant, conferti fugiebant. Quos barbari dum fugientes cernerent: cum vociferatione & strepitu ingruebant: at Græci rursus se conuertentes, aduersis pectoribus eos excipiebant: & quanuis eorum innumeram multitudinem prosternebant, aliquot tamen illic ex ipsis etiam Spartiatis occubuere. Persę, posteaquam & cateruatim & vniuersis copiis iter occupare conati, nihil tamen pro mouebant, iterum sese receperunt. Fertur autem Xerxes, quum ad spectaculum adesset, in ipso congressu pugnandi ter è solio resiliisse, quòd videlicet exercitui suo timeret. [3] Postero die nihilo melius barbari præliati sunt [4] nam sperantes fore vt illi, qui pauci essent & saucij, nequirent manus leuare ad pugnandū, quum conflixissent, eos Græci excepere, instructis ordinibus & in suo quisque loco ac per nationes digesti: præter Phocenses, qui in monte ad iter obsidendum locati erant. Persæ vbi nihil aliud quàm pridie agendum vident, abscedunt. Ibi regem ancipitem quódnam in re præsenti consilium capesseret, Epialtes EVrydemi filius alloquuturus adiit, tanquam magna aliqua re ab illo remunerandus, indicauitq; ei tramitem qui per montem ad Thermopylas ferebat: quo factionem eorum Græcorum qui illic erant, euertit. Is postea Lacedæmoniorum metu in Thessaliam profugit: cuius profugi pylagoræ Amphictyones apud Pylæam congregati caput pecunia licitati sunt: qui interiecto deinde tempore ab Athenade viro Trachinio, Anticyræ (nam illuc redierat) interemptus est. Quem, etsi ob aliam

198

1 *Cur ita vocarentur, suprà exposuit, pag. 179.*

2 Breuioribus.

3 Tunc igitur ita pugnarunt. Postridie autem nihilo mel.

4 Ita enim pugnabant vt qui existimarent illos, vtpote paucos, saucios esse, eisque vel ad attollendas manus vires non superesse. At Græci eos excep.

causam (quam ego in sequentibus reddam) Athenades hic interemit, nihilo tamen secius à Lacedæmoniis præmio affectus est. Hunc in modum Epialtes postea interiit. Est & alia quæ fertur fama, Onetē Phanagoræ filium, virū Carystium, & Corydalū Anticyrensem, fuisse qui ea dixerint regi, & circum montem Persas deduxisse. Quod apud me prorsus fide caret. nam hinc licet coniectemus, primùm, quod Græcorum pylagoræ non Onetæ & Gorydali, sed Epialtæ Trachinij caput pecunia licitati sunt, quòd scilicet eum compertissimum haberent: deinde quod Epialten ob hāc causam scimus se fuga proripuisse: postremò, quòd Onetes qui non erat Meliensis, ita demum tramitē illum nouisset si in ea regione permultùm diuersatus fuisset. Ideoque Epialtæ culpam adscribo, quòd Persas per montem circumduxit, & ad tramitem perduxit. Xerxes ea quæ Epialtes se confecturum spondebat probans, maiorem in modum lætus, sine mora Hydarnem cum ijs quibus præerat copiis misit. Ille circa lucernarum accensionem *id est sub crepusculum* è castris profectus est, & tramitem ingressus. Quem tramitem indigenæ Melienses vestigauerunt. eoque inuestigato Thessalos deduxere aduersus Phocenses, eo tempore quo Phocenses intersepto muris transitu, ad arcendum bellum in præsidio erant. [1] Extrinsecus nihil admodū præseptus transitus erat. quum nihil esset vtilis Meliensibus. Sic aūt sese habet ille callis: Ab Asopo fluuio. qui per mōtis meat anfractū, incipit, cui mōti ac vię idem nomen est inditū Anopæa. hæc Anopæa per dorsum mōtis extenta, desinit iuxta Alpeum vrbē, quę prima est ex Locridibus, Melienses versus, ac iuxta * lapidē nomine Melampygum ac iuxta κερκώπων ἕδρας, *hoc est malitiosorum sedes*, vbi angustissimus callis est. Hac via atque ita se habente, Persæ Asopum transmittentes, iter tota nocte fecerunt, â dextera OEtæos montes, ad sinistram terram Trachiniorum habentes: ac sub exortum auroræ in cacumen montis euaserunt: quo in loco (sicut superius ostensum est) mille Phocensium armatorum præsidium excubabat, tum ad suam terram, tum ad viam tutandam. nam transitus inferior à quibus dictum est custodiebatur, quòd eam per montem viam vltro à Leonida acce-

1 *Diuersam a nostra lectionē sequutus est, quam etiam sequendo, vertēdū fuit potius,* Adeo vt nihil esset vtil.
* *Paul. Leop. Emend. lib. 8. c. 1, mauult,* lapidē Melampygi, *id est, Herculis nigro podice prædi-ti. S.*

acceptam obſidebant. Hoc autem modo Phocenſes Perſas aſcendiſſe animaduerterunt: Quum eos illi toto monte conſcendendo propter frequentiam quercuum latuiſſent, tamen edito multo ſtrepitu (vt res poſtulabat) frondium ſuper pedes conſtratarum, (erat enim cœli tranquillitas) Phocenſes recurrerunt: & dum ſibi arma induunt, confeſtim barbari adfuere: qui cōſpicati viros arma ſibi circundantes obſtupuere, [1] quippe qui (vt in exercitu aſſeueratum fuerat) neminem ſibi ſperabant occurſurum. Ibi Hydarnes formidans ne Phocenſes Lacedæmonij forent, Epialten percontatus eſt [2] quíſnā ille eſſet exercitus. Mox certior rei factus, Perſas tanquam in aciem inſtruxit. quorum miſſilibus multis crebriſque Phocenſes quum ferirentur, fugam fecerunt in verticem montis, gnari aduerſum ſe ab initio illos veniſſe: & ſe præparabant tanquam perditi. Ita iſti ſentiebant. Verùm his ſpretis ij qui circa Epialten & Hydarnem erant Perſæ rapidi de monte deſcendunt. At iis Græcis qui apud Thermopylas erant, primùm vates Megiſtias extis inſpectis indicauit mortem illis pariter & ſibi impendere. deinde tranſfugæ notum fecere, Perſas montem circuire: ſed hi adhuc per noctis tempus: tertio loco ſignificauere ſpeculatores diurni, qui à verticibus montis decurrerant iam die illuceſcente. Hîc inter ſe conſultantes Græci, ſententijs diſcrepabant. alij enim ſtationem non deſerendam ſuadebant, alij id diſſuadentes contendebant. Ita diſſidentium partim abſcedunt, dilapſique in ſuam quiſque vrbem ſe recipiunt: partim, qui cum Leonide erant, ad illic perſtandum ſe accingunt. Fertur autem ipſe Leonides eos qui abſceſſere, dimiſiſſe, de illorum vita ſolicitus: ſe verò & Spartiatas, qui adeſſent, non facturos è ſua dignitate ſi ſtationem deſererent, ad quam tutandam ab initio veniſſent. Cæterùm ego magis illi opinioni accedo: Leonidem, poſteaquam animaduertit ſocios ignauos & inuitos eſſe ad periculum ſubeundum, veniam eis abeundi dediſſe, ſibi verò decedere inhoneſtum putaſſe: permanenti autem illic, ingentem gloriam futuram, & Spartæ nunquam defuturam felicitatem ſperaſſe. Siquidem iam inde ab initio moti belli Spartiatis à Pythia redditum erat oraculum,

199

1 Quum enim nullū aduerſarium ſibi occurſurū ſperaſſent, in exercitū inciderunt.

2 Cuias.

fore vt aut Sparta euerteretur à barbaris, aut rex eius occumberet. Quod oraculum hexametris illa versibus reddidit, in hæc verba,

Vobis, ampliuaga colitis qui mœnia Spartæ, "
Aut Vrbs clara dabit Persa victore ruinam: "
Aut (si non erit hoc) oriundus ab Hercule quidam "
Flebitur extinctus rex in Lacedæmonis ora. "
Nam neque taurorum neque vim feret ille leonum, "
Sed Iouis & cuius reor haud tolerabile robur, "
Alterutrum donec passim discerpserit horum. "

1 Ac facere volentem vt id decus Spartiatarum duntaxat esset, remisisse soc.

Hæc reputantem Leonidem, [1] cupidumque gloriæ comparandæ, crediderim solum ex Spartiatis remisisse socios potius quàm illos qui abierunt, in sententiis diffidentes, tam deformiter abisse. Cui rei non minimo id mihi testimonio est, quòd vates Megistias huius expeditionis comes (qui ferebatur Acarnas esse, & à Melampode oriundus) præloquutus ex extis ea quæ erant euentura, quum propalam à Leonide dimitteretur, ne secum periret, tamen abscedere noluerit, filium modò, qui ei vnicus erat, vnà militantem missum fecerit. Ita socij quos Leonides remittebat, ei obtemperantes abiere. Thespienses tantùm atque Thebani perstitere cum Lacedæmoniis: Thebani quidem, inuiti ac nolentes, quippe quos Leonides loco obsidum distinebat: Thespienses verò libentissimi, qui negauerunt se Leonide & iis qui cum eo erant desertis abscessuros: permanentesque vnà cum illo occubuerunt. quorum dux erat Demophilus Diadromei filius. Xerxes, sub exortum solis libaminibus factis, tantisper moratus dum tempus esset quo forum solet maximè frequens esse hominibus, è castris mouit. etenim ita ab Epialte erat mandatum. nam descensus à monte, cõpendiarius magis ac breuioris multo spatij quàm circuitus montis atque ascensus. [2] Barbari qui circa Xerxem erant, ad Leonidem & ad Græcos qui cum eo erant accessere: & isti tanquã ad necem iam multo magis quàm à principio fecerant, progressi sunt ad fauces introitus laxiores. nam munitiones muri eos tutabantur. Et quum superioribus diebus in loca arctiora prodeuntes dimicassent, tunc extra angustias facto concursu permulti barbarorum cadebant. Nam duces à tergo sui

2 Barbari igitur qui cum Xerxe erant, accesserunt: & Græci itidem qui cum Leonide, tãquam multo magis quàm initio ad mortem pergentes, ad laxiorem faucium partem progressi sunt.

go sui quisq; agminis, verberibus quæ gestabant vnumquenque cædebant, assiduè ad procedendum adhortantes. vnde multi eorum in mare decidentes absumebantur, multo plures inuicem viui proculcabantur, quum nulla pereuntis ratio haberetur. Quumque scirent impendere sibi necem ab iis qui montem circuirent, quod roboris habebant, id omne in barbaros ostendebant, ingruentes ac sese intrudentes. Quorum plerisque quum iam lanceæ diffractæ essent, nonnulli gladiis Persas obtruncarent, tūc Leonides in hoc labore cecidit, nauata strenuissimè opera, & cum eo alij insignes Spartani: quorum ego tanquam strenuorum virorum nomina audiui, & quidem trecentorum omnium. Persarum quoque illic cum multi alij tam celebres ceciderunt quàm incelebres, tum verò duo Darij filij, Abrocomes & Hyperanthes: quos Darius ex Phrataguna Atarnis filia sustulerat. Atarnes autem, Darij regis frater, Hystaspisque Arsamæi filius erat, qui quum Dario filiam nuptum dedit, omnem insuper ei domum tradidit, vt qui esset vnicæ pater. Hi duo Xerxis fratres super cadauer Leonidæ pugnantes occubuere, adeo vehementi Persarum Lacedæmoniorumque conflictu, vt Græci [1] ter hostibus in fugam versis, cadauer Leonidæ virtute subtraxerint: & eousque perstiterint, dum ij qui cum Epialte erant adfuere. Quos vbi audiere Græci, tum verò pugnādi ardor immutatus est. nam ad angustias viæ sese recepere: & introgressi murum, tumulum quendam occupantes, addensati insedere cuncti, præter Thebanos. est autem tumulus in ingressu, vbi nunc super Leonidem stat lapideus leo. Hoc in loco defensantibus sese gladiis, qui adhuc eis supererant barbari circunfunduntur, & manibus & vocibus incessentes: alij ex aduerso vrgentes, & munitionem muri subruentes, alij vndique circunuenientes & circunstantes. Lacedæmoniorum autem atque Thespiensium, quum tales exstiterint, præstantissimus tamen extitisse fertur Dieneces Spartanus: quem, antequam cum Medis confligeretur, hoc dixisse aiunt: quum à quodam Trachinio audisset, barbaros præ multitudine sagittarum quas emitterent solem obducere, tantam eorum esse copiam, adeo non expauefactus est, vt parui faciens Medorum turbam, responderit,

1 Quater.

omnia sibi bona Trachinium hospitem nuntiare, si Medi solem obducerent: se enim sub vmbra cum illis, non in sole pugnaturos. Hæc & alia huiusmodi dicta [1] memoratu digna aiunt Dienecem Lacedæmonium reliquisse. Secundum hunc autem è Lacedæmonijs duo fratres præstantissimi feruntur fuisse, Alpheus & Maron, Orsiphanto geniti: E Thespiensibus autem Dithyrambus Harmatidei filius. His eò loci vbi ceciderunt sepultis, & ijs socijs qui prius quàm à Leonide remissi sunt, occubuerant, epigrammata his verbis inscripta sunt,

Terdecies centum hîc certarunt millibus olim
*E Peloponneso bis * modò mille viri.*

Hæc vniuersis superscripta sunt: ista peculiariter Spartiatis,

Nos Lacedæmoniis refer hîc peregrine [2] iacentes,
Exhibito illorum vocibus obsequio.

Hoc epigramma inscriptum est Lacedæmonijs: istud vati,

Nobilis hoc bustum est (Medi occidere) Megistæ,
Sperchion ad fluuium: non sed inultus obit.
Qui vates obitum quamuis præsciret adesse,
Sparta haud sustinuit deseruisse duces.

[3] Qui hos epigrammatis & cippis exornarunt, Amphictyones fuere: præter epigramma vatis Megistæ, quod Simonides Leoprepis filius, propter hominis familiaritatem inscripsit. Ex his trecentis duo, EVrytus & Aristodemus, feruntur [4] ob extremam lippitudinem è castris ab Leonide remissi, in Alpenis decubuisse: & quum liceret communicato inter se consilio, aut salutem sibi parare Spartam versus, aut, si reuerti recusarent, vnà cum alijs occumbere, in neutro horum quæ licebat eis facere, inter se conuenisse: sed quum sententijs discreparent, Aristodemum quidem præ ignauia remansisse: EVrytum verò audita Persarum circuitione, petijsse arma: seq; eis indutum iussisse seruum vt ad pugnantes deduceret. hunc vbi deduxit, fugæ se mandauisse: illum dato in agmen impetu occubuisse. Quòd si vel Aristodemus solus redire Spartam neglexisset, aut si ambo reduces fuissent, videntur mihi Spartiatæ nullam ijs pœnam irrogaturi fuisse: nunc altero eorum extincto, in hunc qui habens eandem occumbendi occasionem, tamen occumbere noluerit, necessariò debuisse magnopere irasci.

1 Mnemosyna sui aiũt, *id est monumenta.*

* *Forsan* bis duo: *cùm in Græco sit χιλιάδες τέτορες, id est* quatuor milia. *In præcedẽti versu Diodorus Siculus pa. 259. pro τριηκοσίαις habet διηκοσίαις: id est* Bis decies cẽtum milibus. S.

2 Iacere.

3 *Veterum codicum lectionẽ sequutus est Valla, qui addunt quod in vulgatis edit. deest. ita enim in illis legitur.* ἐπιγράμμασι μέν νυν καὶ στήλῃσι, ἔξω ἢ τὸ τοῦ μάντιος ἐπίγραμμα, ἀμφικτυόνες εἰσὶ σφέας οἱ ἐπικοσμήσαντες· τὸ δὲ τοῦ μάντιος Μεγιστίεω Σιμωνίδης *&c.*

4 Ob vehementissimũ oculorũ morbum.

teirasci. Quidam hunc in modum & ob hanc causam Aristodemum sospitem rediisse Spartam aiunt. Alij autem, quum ab exercitu pro nuntio mitteretur, & posset pugnæ quæ fiebat adesse, tamen recusasse, sed moratum in via, fuisse superstitem: sociumque eius qui vnà mittebatur, in pugnam profectum, oppetiisse. Lacedęmonē igitur regressus Aristodemus probro & ignominia notatus est: probro, [1] quòd eum nemo neque igni neque alloquio impertiuit: ignominia, quod Aristodemus fugax appellatus est. Verùm hic omnem sibi obiectam culpam in pugna apud Platæas gesta deleuit. Fertur item alius ex eisdem trecentis superfuisse, in Thessaliam pro nuntio missus, cui nomen erat Pantitæ: sed Spartam reuersus, quum opprobrio esset, sese strangulasse. Thebani autem quorum erat Leontiades [2] vi retenti aduersus regis copias, tamen à partibus Græcorum, è quibus erant, dimicauerunt: at vbi res Persarum superiores esse animaduerterunt, ibi à Græcis, quibuscum fuerant, ad tumulum ire properantibus, se dissociantes, manus ad barbarosque protenderunt, ad eosque propius accesserunt, referentes (quod verissimum erat) sese cum Medis sensisse, terramque & aquam regi inter primos dedisse: ac vi coactos ad Thermopylas venisse, & à culpa cladis illatæ abesse. Hæc regi allegantes, (quorum etiam Thessalos testes habebant) seruati sunt: non tamen vsquequaque fortunati fuerunt. nam barbari qui eos cepere, aliquot vt accedebant obtruncauerunt: pluribus, iussu Xerxis, regias notas inusserunt, à duce Leontiade exorsi. cuius filium EVrymachum postea Platæenses quadringentorum Thebanorum ducem, quòd vrbem ipsorum occupasset, interemere. Hunc quidem in modum Græci ad Thermopylas dimicauerunt. Xerxes autem accitum Demaratum interrogauit, hinc orsus, Demarate, virum te bonum esse indicio veritatis experior: quæ enim dixisti, ea omnia perinde euenere: nunc hoc mihi pandito, Quótnam sunt Lacedæmonij, quótve eorum tales in re bellica? an & vniuersi? Cui Demaratus, Multitudo, rex, inquit, Lacedæmoniorum omnium magna est, & ciuitates multæ: quod autem discere vis à me, scies: Est enim [3] Lacedæmone vrbs Sparta octo milliū ferme virorū, qui omnes ijs qui hîc

1 Quòd nullus ex Spartiatis ignem illi accenderet, aut cum eo colloqueretur.

2 Ad tempus quidem, dum fuerunt vnà cum Grę cis, necessitate adacti aduersus copias dimicarunt: at vbi res Pers.

3 Lacedæmonio agro.

pugnauere ſunt ſimiles: cæteri Lacedæmonij, non illis qui- «
dem ſimiles, ſed tamen viri ſunt ſtrenui. Ad hunc Xerxes, «
Demarate, inquit, agedum expone quo pacto hos viros «
minima cum difficultate ſubigamus. tu nanq; calles quò 201
tendant eorum conſilia, vtpote quorum rex fuiſti. Cui «
Demaratus, Quum, inquit, me rex libenter conſulas, æ- «
quum eſt me tibi quod optimum ſit expromere. Id quod «
vis, hoc pacto fiet, ſi trecentas naues cum ſuis propugnato- «
ribus in oram Lacedæmonicam mittas. adiacet autem illi «
inſula nomine Cythera: quam obrui mari quàm extare «
conducibilius eſſe Lacedæmonijs Chilon aiebat, vir apud «
nos ſapientiſſimus: videlicet expectans ſemper ab ea ali- «
quid tale futurum quale nunc ego expono: non ille qui- «
dem tuam claſſem præuidens, ſed quamcunque ſimiliter «
extimeſcens. Ex hac igitur inſula proficiſcentes tui Lace- «
dæmonios territent. Ita illi domeſtico occupati bello, ne- «
que tibi erunt infeſti, neque cæteræ Græciæ, quum à tuis «
pedeſtribus copijs expugnabitur, auxilia ferent. ſubacta «
autem reliqua Græcia, Lacones per ſe reddentur inualidi. «
Quod niſi feceris, hoc fore expecta: Eſt Peloponneſi ar- «
ctus iſthmus, quo in loco Peloponnenſibus omnibus co- «
actis, alia tibi prælia ſuperioribus atrociora futura proſpi- «
cio. At ſi illud feceris, & iſthmus hic citra prælium & cæ- «
teræ ciuitates vltro tibi ſe dedent. Poſt hunc Achæmenes «
Xerxis frater, claſſis præfectus, quum ei colloquio inter-
fuiſſet, veritus ne Xerxes ad id agendum induceretur, Ani-
maduerto, inquit, te rex verba admittere viri qui tibi pro- «
ſperè agenti inuidet, aut etiam res tuas prodit. His enim «
moribus vti Græci gaudent, vt & fortunato inuideant & «
meliorem oderint. Quòd ſi è præſenti conditione, quum «
naues quadringentæ naufragium fecerint, trecentas alias «
è cætera claſſe miſeris ad obeundam Peloponneſum, pro- «
fectò fient nobis aduerſarij pares ad decertandum. at ſi «
coniuncta claſſis fuerit, inoppugnabilis reddetur, & ante «
omnia nobis illi impares erunt: ſimulque omnis exerci- «
tus nauticus terreſtri, & inuicem terreſtris vnà iter faci- «
ens, nautico erit auxilio. Quos ſi diſtraxeris, neq; tu illis «
vſui eris, neque illi tibi. Tu verò tua ipſius bene conſtitue- «
ris, ſi aduerſariorum res apud te non agitaueris. Hîc illi «

» bellum sistent, hæc agent, tot numero sunt. Illi enim per
» sese ad sibiipsis prospiciendum sufficiunt, & nos itidem ad
» prospiciendum nobis. Quòd si Lacedæmonij aduersus
» Persas in pugnam ibunt, impendentem sibi cladem haud-
» quaquam deuitabunt. Ad hæc subiiciens Xerxes, Rectè,
» inquit, Achæmenes mihi videris dicere: quod & faciam.
» Demaratus, quod optimum ille quidem mihi sperat esse,
» id suadet: eius tamen sententia à tua superatur. Neque verò
» illud admitto, eum nolle rebus meis bene consultum, vt ex
» ijs quæ antea ab eo dicta sunt, & ex ipsa re coniecto. Quo-
» niã ciuis quidẽ ciui secundis rebus prædito inuidet,[1] cum-
» que malè odit: cum tamen patrio solo nihil eodem con-
» sultante, quod optimum sibi videtur, suadet: nisi procul
» abfuerit à virtute, quales pauci sunt. Hospes autem hospi-
» ti prospera fortuna vtenti, omnium est beneuolẽtissimus,
» eique consultanti optimè consulit. Quapropter ab inse-
» ctatione, qua in Demaratum vteris hospitem meum, post-
» hac [2] abstinere te iubeo. Hæc Xerxes loquutus, inter
cæsos transiit, vbi erat Leonides: quem quum audisset La-
cedæmoniorum regem eundemque ducem esse, iussit
[3] abscisso capite in crucem tolli. vt mihi cum alijs multis
indicijs, tum hoc præcipuè manifestum sit, regem Xer-
xem maximè omnium excanduisse in Leonidem viuen-
tem. Nam alioqui nunquam in defunctum hoc genere
deliquisset: quum ex omnibus quos ego noui hominibus
Persæ maximè soleant viros in re militari præstantes ho-
nore afficere. Illi igitur quibus imperatum erat, id exequu-
ti sunt. Redeo ad eam narrationem vnde mihi discessum
est. Lacedæmonij primi regem aduersus Græciam tendere
acceperunt, atq; ita Delphos ad oraculũ miserunt: vbi re-
sponsum est id redditum cuius paulo antè memini. Acce-
perunt autem mirum in modum. Demaratus enim Ari-
stonis filius qui profugit ad Medos, non ille quidem Lace-
dæmoniis beneuolus (vt & ego arbitror, & ratio dictat)
tamen hoc fecit, siue in hoc bene illis consultum vellet, vt
coniectare licet, siue quòd insultaret: Nam posteaquam
Xerxes statuit aduersus Græciam sumere expeditionem,
id Demaratus qui Susis erat quum accepisset, censuit Græ-
cis esse indicandum: sed quum aliter nequiret, (quippe pe-

F

1 Eumq; tacito prosequitur odio. neque cõsilium petenti ciui dederit ciuis quod putet esse optimum, nisi summũ virtutis gradũ attingat: quales pauci sunt. At hospes hospiti, &c. *Potest illud* [illegible] *aliter etiam exponi.*

2 Abstinere quemlibet iubeo.

3 *Vel, Caput eius abscissum.*

riculosum erat ne deprehenderetur) hanc rē commentus est: Sumptis duarum tabellarū pugillaribus, ceram illinc eradit: deinde in eorum ligno cōsilium regis exarat. quod literis exaratum, rursus cera inducit, nequid negotij apud viarum custodes exhiberent pugillares qui ferrentur. Qui vbi Lacedæmonem allati sunt, non poterant eos Lacedæmonij interpretari, antequam (vt ego accipio) Cleomenis filia, eademq; Leonidæ vxor, Gorgo, illos admonuit, [1] ipsam rem interpretata, iubens ceram effringi. fore enim vt literas in ligno reperirent. Ita ei auscultantes Lacedæmonij literas repertas legerunt, easq; deinde ad Græcos dimiserunt.

1 Quum rē animaduertisset, *vel excogitasset.*

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER OCTAuus, qui inscribitur VRANIA.

202

ATQVE hæc quidem ita gesta dicuntur esse. Græci autem quibus res classiana delegata erat, hi fuere: Athenienses, qui naues centum vigintiseptem præbuere, iunctis sibi Platæensibus: qui etsi rei nauticæ inexperti, tamen strenuè alacriterq; pro se illorum naues armauerant. Corinthij, qui attulere naues quadraginta: Megarenses, qui viginti. Chalcidenses totidem sibi ab Atheniensibus præbitas armauerunt: Æginetæ, [2] vndeuiginti: Sicyonij, duodecim: Lacedæmonij, decem: Epidaurij, octo: Eretrienses, septem: Trœzenij, quinq;: Styreenses, duas: Chij, totidem, cum totidem penteconteris, *id est nauigiis quinquagenûm remorum.* Quibus auxiliares erant Locri Opuntij cum septē penteconteris. Hæ naues ad Artemisium in statione erant: quarum quot quiq; præbuerint, mihi dictū est. Vniuersarum verò præter penteconteros, ad Artemisium coactarū, nume-

2 Octodecim.

numerus fuit ducentarum ſeptuaginta vnius. His ducem, penes quem ſumma imperij eſſet, Spartiatæ præbuerunt EVrybiadem EVryclidæ filium. Nam ſocij negauerunt ſe, niſi Lacon eſſet imperator, ſequuturos eſſe Athenienſes du ctores, ſed exercitũ qui futurus erat ſoluturos. Etenim iam inde ab initio, antequam in Siciliam ad ſocietatem ineundam mitteretur, agitatum ſermonibus erat tanquam expediret rem nauticam Athenienſibus permittere: cæterùm recuſantibus ſocijs, ceſſere Athenienſes, quòd magni facerent Græciam ſupereſſe: quam intelligebant eſſe perituram ſi de principatu contenderent: rectè ſentientes. Nam inteſtina ſeditio tanto deterior eſt bello quod concorditer geritur, quanto bellum deterius eſt pace. Hoc itaq; ipſum intelligentes, non repugnandum putauerunt, ſed tantiſper concedendum quoad magnopere illis indigebant, quemadmodum oſtenderunt. Siquidem poſteaquam expulſo Perſa, iam de illius terra dijudicabant, ſuperbiã Pauſaniæ cauſati, Lacedæmonios ducatu abdicauerunt. Verùm hæc poſterius geſta ſunt. Tunc autem ij Græci qui ad Artemiſium ſe cõtulerant, vbi viderunt & multum nauium ad Aphetas eſſe contractum, & omnia plena exercitu hoſtili, perculſi metu, quòd præter opinionem ſuam expectationemq; res barbarorum ſuccederent, conſultabant de facienda fuga ex Artemiſio [1] interiorem in Græciam. Quorum cõſultatione cognita, EVbœenſes obſecrabant EVrybiadem vt aliquantulum temporis præſtolaretur, vſquedum ipſi liberos atque domeſticos ſubducerent. Vbi non perſuadent, ad ducem Athenienſium Themiſtoclem tranſgreſſi, paciſcuntur cum eo triginta talentis vt tandiu ante EVbœam perſtarent donec pugna nauali decerneretur. Themiſtocles autem hac ratione Græcos retinuit: EVrybiadem ex hac, tanquam ex ſua ipſius pecunia, quinque talentis impertit: hoc perſuaſo, Adimantum Ocyti filium Corinthiorum du cem, qui ſolus reluctabatur, negans ſe permanſurum, ſed ab Artemiſio profecturum, ita alloquutus eſt iureiurando
» interpoſito: Tu verò haudquaquam nos deſeres, quem ego
» maioribus donabo muneribus quàm quæ rex Medorum
» tibi mitteret ſocios deſerenti. Hæc loquutus, ſtatim ad
» nauem Adimanti tria miſit argenti talenta. Iſtis pecunia

[1] In Græciæ interiora.

corruptis, cum EVbœensibus gratificatus est Themistocles, tum reliquum pecunię quã acceperat lucrifecit: quam eum interuertisse ideo latuit eos qui partem illius acceperant, quòd putabãt eam ab Atheniensibus ad hoc ipsum profectam esse. Ita in EVbœa perstitere, ac prælium fecere, quod ita gestum est: Barbari quum ad Aphetas circa diluculum venissent, quumque id quod etiam antè audierant cernerent, paucas Græcorum naues ad Artemisium stationem habere, libidine tenebantur aggrediendi, si fortè eos interciperent. Cæterùm ex aduerso inuadendum non videbatur, ne Græci, conspectis ipsis obuiam tendentibus, fugam capesserent, [1] noxque fugientes exciperet. Sed euenire oportebat vt hi effugerent, & illorum insidiantium ne sacrificulus quidem euaderet. Igitur ad hanc rem transigendã hoc sunt machinati: Ducentas ex omnibus nauibus delectas extra Sciathum circumagunt, iuxta Capharea & Geræstum ad EVripum, ne circumuehentes EVbœam ab hoste cernerentur, sed eum circumuenirent: ducentis quidem nauibus quæ hac irent, viam quæ retrò ferebat obsepiẽtibus. reliqua verò classe ex aduerso ingruẽte. Quo capto consilio quas constituerãt naues miserunt, 205 nõ habẽtes in animo ipsi eo die Græcos adoriri, nec priusquam signum quod conuenerat cum iis qui circumuehebantur, ab illis ederetur iam de suo aduentu. His circummissis nauibus, reliquatum apud Aphetas numerum inibant. In quibus recensendis dum occupati sunt, Scyllias quidã Scionæus qui iisdem in castris erat, omniũ ea tempestate hominum optimus vrinator, qui etiam in naufragio ad Pelium facto multam pecuniam Persis seruauit, multa & sibi lucratus est. Hic Scyllias iampridem in animo habuerat ad Græcos transire, sed quum ad eam diem non fuisset nactus occasionem, tunc ad Græcos transfugit. Sed incertum quónam modo illinc transierit. demiror tamen si verum est quod refertur. refertur enim, quum ex Aphetis mare subisset, non prius emersisse quàm ad Artemisium peruenit, octoginta ferme maris stadia emensus. De hoc viro & alia memorantur, partim mendaciis similia, partim vera: de quo mihi ea probatur opinio, eum nauigio ad Artemisiũ peruenisse. Is vbi eò peruenit, Græcos

[1] Noxq; fugientes exciperet. alioqui enim euasissent. quum tamen, vt quidem illi consilium inibãt, ne igniferum quidem fuga superesse oporteret. Q. d. *Rationem enim inire volebãt qua omnes ad vnũ in suas manus venirẽt, & ne ignifer quidem elaberetur. Est enim* τῷ αὐτῶν λόγῳ *quod dicimus A leur conte, aut, Selõ qu'ils faisoyent leur conte.*

eos certiores fecit & naufragij facti & nauiũ ad circumeundam EVbœam dimissarum. Hoc illi audito inter se colloquuti sunt: & quum multæ essent sententiæ dictæ, illa euicit vt eum diem illic maneretur & in statione perstaretur: dehinc media nocte soluentes proficiscerentur, & classi hostium quæ circumageretur occurrerent. Pòst, vbi nemo se ex aduerso fert, obseruato diei crepusculo, ipsi feruntur in barbaros, animo experiundæ fortunæ cum in pugnando tum in perrumpendo. Quos Xerxiani milites ducesq; paucis cum nauibus venientes in se conspicati, magnæ hoc illis dementiæ dantes, & ipsi naues educunt, sperantes facilè se illos ire interceptum. meritò sanè id sperantes, quòd viderent paucas esse Græcorum naues, suas verò multo plures atq; velociores. itaq; præ contemptu illos in medio concludunt. Ex Ionibus tamen illi qui Græcis bene volebant, inuiti militabant, magnæ calamitatis loco ducentes quòd viderent circumueniri illos, quorum neminem animaduerterent esse rediturum. adeo enim infirmæ res Græcorum esse videbantur. At ij Iones quibus id quod fiebat voluptati erat, pro se quisque adnitebatur, vt ipse primus aliqua naui Atheniensium capta, donum ab rege acciperet. Nam apud exercitum plurimus erát per hos de Atheniensibus sermo atq; respectus. Græci, vbi eis signum datum est, primùm conuersis in barbaros proris, puppes in medium coegerunt: deinde secundo signo dato, opus capessunt, quanquàm in exiguo spatio deprehensi, & à fronte. mox triginta barbarorum naues excipiunt, in quibus & Philaonem Chersis filium, Gorgis Salaminiorum regis germanum, & in eo exercitu virum eximium. Græcorum autem primus nauem hostium cepit vir Atheniensis Lycomedes Æschrei filius: idemq; palmam rei bene gestæ retulit. In hac pugna quum inuicem nunc hi, nunc illi superiores essent, interuentu noctis dirempti sunt: & Græci quidem ad Artemisium reuecti, barbari verò ad Aphetas, multo maius opinione sua certamen experti. In hoc prælio, solus è Græcis qui cum rege erant, Antidorus Lemnius ad Græcos transfugit: quem Athenienses ob eam rem tractu soli in Salamine donarunt. Vbi nox adfuit (erat autem anni tempus mediæ æstatis) immensa vis aqua-

rum extitit per totam noctem, & dura tonitrua à Pelio. Cadauera quoque ac [1] naufragia ad Aphetas efferebantur & circa [2] nauium proras excipiebantur, & remorum palmulas perturbabant. Hæc audientes qui illic erant milites, metu consternabantur, credentes se esse vtique perituros, vt qui in tantum malorum deuenissent: quippe quos, antequam respirassent è naufragio & tempestate quæ ad Pelion extiterat, excepisset atrox pugna naualis, ex pugna nauali vehemens imber & validi aquarum in mare discursus, ac dura tonitrua. Et istis quidem huiusmodi nox contigit. At ijs quibus negotium datum erat vt EVbœam circumirent, quanquam eadem nox, tamen etiam multo atrocior erat: tanto quidem, quanto maius est quòd eos dum in pelago ferrentur, inuasit: adeo vt tristis exitus fuerit. Vt enim eos cursum tenentes tẽpestas ac pluuia adorta est, quum essent ad concaua EVbϾ, ac flatu ferrentur, ignari quò ferrentur, ad petras impingebãtur. Et id omne à deo fiebat, quò Græcæ classi par redderetur id nauium quod supererat, nec multo plus foret. Atq; hi quidẽ circa EVbϾ cõcaua periere. Barbari verò qui apud Aphetas erãt, vbi ipsis libentibus dies illuxit, [3] naues suas stabilierũt, satis habentes, quum malè rem gessissent, quietẽ agere in præsens. At Græcis auxilio tres & quinquaginta naues Atticæ superuenere: quæ suo aduentu illis tum animum addiderunt, tum nuntium attulerunt, eos barbaros qui EVbœam circumuehebantur, tempestate illa quæ extiterat cunctos interisse. Itaque Græci eadem qua pridie obseruata hora profecti, naues Cilicum inuasere. Quas vbi corrupere, & nox aduenit, iterum se ad Artemisium receperunt 204 Tertio die barbarorum duces, tum indignè ferentes [4] à tantula se classe vexari, tum à Xerxe supplicium timentes, non expectandum sibi amplius censuerunt vt Græci priores pugnam capesserent, sed instructas naues circa meridiem eduxerunt. Contigit autem vt per hos eosdem dies & hæc naualia prælia & illa in Thermopylis terrestria gererentur. Erat autem omne certamen his in mari de EVripo, quemadmodum illis qui cum Leonide erant de transitu arcendo. & Græci quidem sese adhortabantur ne barbaros intrare Græciam sinerent: barbari verò vt Græ-

corum

[1] *Id est, Res naufragio demersæ.*

[2] Nauium proris aduoluebantur.

[3] Naues suas loco non mouebant. *Vel, Naues immotas sinebant.*

[4] Se tantulam suam classem profligare. *Id est, In periculum conijcere ne profligaretur à Græcis.*

eorum copiis profligatis, transitu potirentur. Procedente autem Xerxianorum classe in aciem ordinata, dum Græci se apud Artemisium immotos tenerent, tunc eos barbari, vt comprehenderent, lunata classe circundabant. Ibi Græci ex aduerso prodeuntes conflixere. Qua in pugna pari marte pugnatum est. nam Xerxiana classis præ magnitudine & copia sua in se incidebat, perturbatis nauibus & mutuò incursantibus: resistebat tamen neque cedebat. Indigna enim res videbatur à paucis nauibus in fugã conuerti. Itaq; multæ Græcorũ naues interibant, multi etiam viri, sed multo plures barbarorum & naues & viri: atque ita dimicantes vtriqueab alteris abscessere. Hoc in prælio Xerxianos inter milites optimam Ægyptij nauauerunt operam, cum alijs magnis editis operibus, tum hoc quòd quinque Græcas naues cum ipsis propugnatoribus cepere. E Græcis autẽ eo die præstantissimi extitere Athenienses, & inter Athenienses Clinias Alcibiadis filius: qui domestico sumptu ac propria naui cum ducentis viris militabat: Vbi vtrique libenter in diuersum abiere, ad suas stationes sese recepere. Græci autem dirempto prælio reuecti, etsi cæsorum corporibus, ac naufragijs potiti erant, tamen quòd malè affecti essent, præcipueque Athenienses (quorum dimidium nauium vulneratum erat) de fugiendo [1] in vlteriora Græciæ deliberabant. Themistocles, reputans, si ab amicitia barbari Iones & Cares abduceret, fieri posse vt reliquos superarent, dum EVbœenses pecora ad mare propellunt, illuc duces contraxit, eisque dixit se astutiam quandam habere, qua speraret optimos quosque sociorum ab rege abductum iri. Hactenus rem enudauit, addiditque, ad eam transigendam hos ab illis agendum esse, vt EVbœicorum pecorum quantum vellet quisq; mactaret. satius enim esse suorum copiis illos potiri quàm hostẽ. Ac monuit vt suis quisq; popularibus præciperet ignem accendere: sibi autem de discessu sub tempus opportunum curã fore, vt sine noxa abirent. Hoc illis probatum quum esset, accensis ignibus ad pecora est itũ. nam EVbœenses, contempto Bacidis oraculo, tanquam nihil dicente, neq; exportauerant quicquã neq; importauerant: & velut impendente eis bello, res sibi quoq; ipsis obscuras

[1] In Græciæ interiora.

effecerant. ita enim habebat de his oraculum Bacidis,

Dum iuga barbaricus canabacea iactat in aequor,
EVbœa capra mugientes fac procul absint.

His versibus quum nihil illi niterentur, tametsi malâ tum aderant, tum impendebant, fiebat vt in plerisque aduersa fortuna vterentur. Dum hæc isti agebant, aduenit ex Trachine speculator. nam erat apud Artemisium speculator Polyas, genere Anticyrensis, cui datum erat negotium cum expedito nauigio actuario, vt renuntiaret ijs qui apud Thermopylas erant an classis discessisset. At Abronychus Lysiclis filius Atheniensis, apud Leonidem erat paratus cum lembo ad nuntiandum ijs qui ad Artemisium agebant, siquid noui pedestribus copijs contigisset. Hic igitur Abronychus aduenions, indicauit ea quæ circa Leonidem & eius exercitum gesta erant. Qua isti re audita non iam sibi differendum abitum putauerunt: sed vt quiq; locati erant, abscesserunt: primi, Corinthij, postremi, Athenienses. Quorum Atheniensium velocissimis nauibus delectis, Themistocles ad aquas potabiles se cōferens, in lapidibus literas incidebat: quas postero die Iones ad Artemisium venientes legerunt, in hæc verba: Viri Iones, haud iustè facitis, militantes aduersus patres, & Græciam redigentes in seruitutem. Sed (quod præcipuum fuerit) state à nobis: sin hoc facere non potestis, [1] saltem nunc sitis in medio. quod & ipsi facite, & Cares vt faciant obsecrate. Quòd si horum neutrum agere licet, & maiori necessitate estis obstricti quàm vt possitis desciscere, in re gerenda, dum pugnam conseremus, sponte agatis instrenuè, memores à nobis vos esse oriundos, & inimicitiarum nobis cum barbaro principium à vobis extitisse. Hæc Themistocles (vt arbitror) ancipiti consilio scripsit, vt si literæ regem laterent, Iones induceret ad deficiendum à rege ad se: sin ad eum deferrentur, darenturq; crimini, [2] infidos eidem redderet Iones, vt à prælijs naualibus summouerentur. Postquam autem hæc Themistocles inscripsit, extemplo vir quidā Histiæus nauigio aduectus, barbaris nuntium attulit Græcos ab Artemisio profugisse. Illi homine, quòd fidem non haberent, seruari iusso, naues veloces ad rem explorandam miserunt. qua re per istos nuntiata, simulatque refulsit sol, omnis

205

[1] *Videtur hic mendosa esse Græca exēplaria: sed ex coniectura elicitur hic sensus,* Et vos è medio nobis subducite. *Id est, Subducentes vos, ne in medium aduersum nos prodite, Vel, Subducite vos, ne vobis prodeundū sit, &c. Vocantur autē Athenienses Ionū patres vt suprà, pag. 176.*

[2] Suspectos,

mnis claſſis addenſata ad Artemiſium contendit: vbi ad meridiem vſq; immorata, mox ad Hiſtiæam proceſſit. Eò appulſi, vrbe Hiſtiæorum potiti ſunt, * & optimam portionem agri Hiſtiæi maritimosq; vicos omnes percurſauerunt. Dum iſti hoc in loco agunt, Xerxes præparatis quæ ad cæſos pertinebant, præconem ad claſſiarios mittit. Hæc autem præparauerat: Quicunque è ſuo exercitu apud Thermopylas cæſi (erant autem viginti millia) eorum mille ferme relictis, cæteros depreſſa foſſa humauit: &, ne à claſſiario exercitu cerni poſſent, eam humum exagitauit, folijsque conſtrauit. Præco vbi ad Hiſtiæam peruenit, facto totius exercitus cœtu hæc dixit, Viri ſocij, rex
» Xerxes dat veniam cuicunque libet relictis ordinibus ire
» viſum quemadmodum pugnetur cum amentibus homi-
» nibus, qui ſe ſuperaturos ſperauerant copias regis. Hæc denuntiante præcone, mox nihil infrequentius fuit nauigijs: ita multi viſere cupiebant. Profecti eò, hos omnes Lacedæmonios eſſe ac Theſpienſes credebant qui ſtrati iacebant, quum etiam [1] ſeruos cernerent. [2] Itaque res eos qui tranſmiſere non latuit. Hoc Xerxes circa ſuorum cadauera fecit, rem profectò ridiculam, vt mille iacentes extarent, cæteri verò conferti eundem in locum quater milleni comportati ſitiq; eſſent. Atque hunc quidem diem in ſpectaculo conſumpſerunt: poſtero autem claſſiarij Hiſtiæam ad claſſem remeauerunt. Reliqui qui cum Xerxe erant, iter ingreſſi ſunt: ad quos pauci quidam ab Arcadia perfugæ venerunt, victus inopes, & operam ſuam præſtare cupientes: qui in conſpectum regis adducti, interrogatique cum ab alijs Perſis, tum verò à quodam præcipuè, de Græcis, quídnam illi agerent, reſponderunt eos agere Olympia, & ſpectare certamen gymnicum atq; equeſtre. Rurſus eodem percontante quódnam illis præmium eſſet propoſitum propter quod certarent, oleaginã coronam inquiunt eſſe qua donarentur. Ibi Tigranes Artabani filius generoſiſſimam dixit ſententiam, [3] quæ apud regem pro timida eſt habita. Audiens enim præmium illis coronam eſſe, non

* Ellopijq; agri & Hiſtiæ regionis maritimos vicos omn. p. S.

1 Helotes. *quod erat ſeruis Lacedæm. peculiare nomen.*

2 Sed enim eos qui illuc traiecerant non latebat quod Xerxes circa ſuorum cadauera egerat. Ac ridiculum quidem certè iſtud erat, horum, *id eſt barbarorum* cadauera mille duntaxat iacentia conſpici, illorum autem iacere quatuor millia, eundẽ in locũ confertim cõgeſta. *Illud autẽ γελοῖον, (id eſt ridiculum) nõ de re ipſa, ſed de Xerxe dicitur, qui tam vecors in comminiſcẽda hac impoſtura fuerit. Quod ad verbum ita Gallica lingua expreſſeris, Et de faict c'eſtoit vne grande mocquerie de vouloir que &c. Valla autem in eo etiam lapſus eſt quòd illos mille ab his quatuor millibus non diſtinxerit.*

3 Propter quam à rege pro timido eſt habitus. *vel, ignauo.*

peeuniam, ſilentiũ tenere nõ potuit quin coram omnibus "
diceret, Papæ Mardoni, in quos viros induxiſti nos ad pu- "
gnandũ? qui non pecuniarum certamen agitant, ſed virtu- "
tis. Hoc ille dixit. Eo interim tempore poſt acceptam apud "
Thermopylas calamitatẽ confeſtim Theſſali caduceatores "
ad Phocenſes mittunt, vtpote ijs infenſi, cum ſemper an- "
tea, tum præcipuè poſt nouiſſimam cladem. Etenim non
multis ante hanc regis expeditionẽ annis, quàm ipſi Theſ-
ſali & eorũ ſocij omni cum copia bellũ Phocenſibus intu-
liſſent, à Phocenſibus fugati ſunt ac * malè mulctati.[1] nam
quum ad Parnaſſum vſq; proceſſiſſent Phocenſes, ſecũ ha-
bẽtes Telliam vaticinũ illum Eleum, ibi Tellias hic huiuſ-
modi rem eis commentus eſt: Sexcentos viros è Phocenſi-
bus præſtantiſſimos gypſo tam ipſos quàm arma illinit,
eosq; ſub noctem in Theſſalos dimiſit, dato præcepto vt
quemcunq; albicantẽ non cernerent, eum obtruncarent.
Hos primùm Theſſalorũ excubitores, aliud quoddã prodi-
giũ eſſe arbitrati, deinde ipſe exercitus adeo exhorruerunt,
vt tribus millibus cæſorũ atq; ſcutorum Phocenſes potiti
ſint: quorũ ſcutorum dimidiũ apud Abas, alterũ dimidium
apud Delphos dedicauerunt: & ex decima pecuniarũ huius
pugnæ factæ ſunt ſtatuæ grandes, quæ circa tripodem ere-
gione delubri Delphis viſuntur: & alteræ eiuſmodi in Abis
repoſitæ. Hoc Phocenſes in peditatũ Theſſalorum, à qui-
bus obſidebantur, egerunt. Equitatũ quoq; eorundẽ, qui in
ſuum agrũ incurſauerat, inſanabili clade afflixit. ad ingreſ-
ſum enim qui eſt iuxta vrbẽ Hyampolin, depreſſa ingenti
foſſa, amphoras illic inanes depoſuerunt, humumq; deſu-
per iniecerunt, eamq; reliquo ſolo exæquauerunt: atq; ibi
Theſſalos expectarunt incurſuros. In eos Theſſali impetu
dato, tanquã rapturi, in amphoras inciderunt, ibiq; equorũ
crura confracta ſunt. Ob hæc ambo Phocenſibus infenſi
Theſſali miſſo caduceatore ita dixere,[2] Nũquid diſſimula- "
tis amplius Phocẽſes agnoſcere nõ eſſe vos nobis pares? qui "
& antehac inter Græcos, quãdiu partes illorũ nobis placue- "
runt, ſemper vobis antecelluimus, & nunc apud barbarum "

* *Alij*, aſpe-re tractati. S.

1 Quumq; *Theſſali* ad Parnaſſum compulſi eſſent, vates Tellies Eleus Phocẽſibus apud quos erat, hoc excogitauit. *At Valla κατειλήθησαν ad Phocenſes retulit, quod tamen de victoribus dici rationi conſentaneũ nõ eſt. Sed Vallã in errorem induxit fortaſſe præpoſtera interpunctio quã in ſuo exemplari habuit, & nominatiuus pro genitiuo abſoluto poſitus, videlicet οἱ Φωκέες ἔχοντες, pro τῶν Φωκέων ἐχόντων: quod nihil aliud eſt quam ſi, omiſſo illo participio, ita (& quidem multo breuius) dixiſſet, τοῖς Φωκεῦσι μάντις Τελλίης ὁ Ἠλεῖος σοφίζεται τοιόνδε: Quæ obſeruatio ad intelligendos alios Herodoti locos magno adiumento eſſe poteſt.*

2 Nunc demum Phocenſes ſententia mutata agnoſcite etiam magis *quam antea*, vos nequaquam nobis eſſe pares. *At Valla interrogatiuè hæc legit, quum tamen vera verbi γνωσιμαχεῖν ſignificatio interrogationem admittere non videatur.*

» adeo pollemus vt penes nos ſit & agro vos exuere, & in
» ſeruitutem redigere? Quam facultatem etſi obtinemus,
» tamen iniuriarum nos ſumus memores, niſi vt eo nomi-
» ne quinquaginta talenta rependatis: & nos vobis recipi-
» mus, omnia nos ab agro veſtro damna auerſuros. Hæc
106 Theſſali Phocenſibus denuntiabant, quòd ſoli Phocenſes
inter eius loci homines cum Medis non ſentiebant: idque
nulla alia cauſa, (vt ego coniectura comperio) quàm Theſ-
ſalorum odio: partes Medorum (vt mihi videtur) ſequutu-
ri, ſi Theſſali partes Græcorum fouiſſent. Hæc deferenti-
bus Theſſalis, negarunt ſe Phocenſes pecuniam daturos: &
ſibi itidem vt Theſſalis facultatem eſſe ſentiendi cum Me-
dis, ſi aliter ſentire vellent: ſed nequaquam fore vt ſponte
eſſent proditores Græciæ. His verbis renuntiatis adeo
Theſſali ſunt in Phocenſes indignatione perciti, vt barba-
ro duces itineris extiterint, & ex Trachinia Doridem re-
gionem incurſauerint. nam eius regionis [1] podeon angu-
ſtus illic octoginta non amplius ſtadia in latum protendi-
tur, inter Melidem ac Phocenſem regionem ſitus, quæ o-
lim Dryopis erat. Hæc autem regio, Dorum qui ſunt in
Peloponneſo, metropolis eſt. Hanc igitur Doridem regio-
nem ingreſſi barbari nihil admodum læſerunt: cum Me-
dis enim (etſi Theſſalis non videbatur) ſentiebant. Poſtea-
quam autem è Doride in Phocidem ingreſſi ſunt barbari,
ipſos quidem Phocenſes non ſunt adepti: (eorũ enim non-
nulli cacumina Parnaſſi conſcenderant, [2] qui vertex eſt iu-
xta vrbem Neonem illic ſitam, nomine Tithorea: eoque
ſe receperant: ſed plures ad Locros Ozolas, in vrbem Am
phiſſam, quæ ſupra Criſæum ſita eſt campum) omnem ta-
men agrũ Phocenſem incurſauerunt: (ſic enim ducebãtur à
Theſſalis) & omnia quæ nacti ſunt, igni ferroq; vaſtarunt.
Vrbes etiã ingreſſi, ignes in ſacras ædes iniecerunt. nã per-
agrantes eam iuxta Cephiſſum amnem, cuncta populati
ſunt, & hinc vrbẽ* Drymon incẽderunt, illinc Charadram
& Erochum & Tethronium & Amphicæam & Neonem
& Pedieas & Triteas & Elateam & Hyampolin & Parapo-
tamios, *id eſt fluminis accolas*: & Abas, vbi delubrũ Apol-
linis erat locuples & theſauris donariiſq; compluribus ex-
ornatum, in quo, vt tunc, ita nunc redduntur oracula.

1 Quidam, Tractus anguſtus. Alij, Prominentia anguſta. Camerarius autem ita hunc locum reddit, Regionis Doricæ hac in parte anguſtus eſt aditus, latitudine patens ad millia paſſuũ circiter quatuor. *i. quaſi pero extẽditur.*

2 Eſt autem multitudinis etiam capax vertex Parnaſſi, quâ ad vrbem Neonem vergit, ſeorſum ſitã: vocaturq; ille *vertex* Tithorea. *vel, Tithoreus, vt conueniat cum voce Latina Vertex maſcu. gen. vt* Τιθορέα *cum Græca fæmin.* κορυφή. *Sic paulo poſt* κορυφῆς *meminit vocatæ* Ταμπείης. *Lego autem* χ[illegible] ἐπ' ἑωυτῆς, *pro* χάλμην ὑπ' ἑωυτῆς. *ſed ne illius quidẽ lectionis ſenſus ſatisfacit.*

* *Pauſ.* Δρυμαίαν *vocat, 318, 34: itidẽ Plin. lib. 4. c. 3: Stephanus verò* Δρυμίαν. *S.*

Hoc delubrum poſteaquam diripuere, incenderunt. Phocenſium etiam quoſdam per montana inſequuti ceperunt, & mulieres aliquot, quas præ multitudine ſtuprantium exſtinxerunt. Prætergreſſi quoque Parapotamios, peruenere ad Panopeas. Vnde bifariam copiæ iam diuiſæ fuerunt: quarum plurima pars ac validiſſima cum ipſo Xerxe Athenas verſus tendens in Bœotos, in agrum Orchomeniorum ingreſſa eſt. Bœoti autem cum Medis vniuerſi ſentiebant: quorum vrbes viri Macedones in eis collocati, qui ab Alexandro miſſi fuerant, ſeruauerunt, volentes planum facere Xerxi Bœotos ſentire cum Medis. Et hi quidem barbari hâc iter intenderunt. Cæteri verò cum ſuis ducibus Parnaſſum à dextra præſtringentes, ad templum quod eſt Delphis proceſſerunt, quicquid agri Phocenſis nanciſcebantur, id omne fœdantes. nam & Panopeorum oppidum incenderunt, & Dauliorum & Æolidenſium. Ideo autem hâc ab aliis ſeiuncti pergebant, vt direpto quod Delphis eſt templo, pecunias repræſentarent Xerxi regi: qui omnia quæ in eo templo erant memoratu digna, melius norat (vt ego audio) quàm quæ in ædibus ſuis reliquerat: permultis aſſiduè referentibus cum alia, tum præcipuè Crœſi Halyattis filij donaria. Hoc Delphi quum audiſſent, in extremam prorſus deuenere formidinem: qua attoniti, deum de ſacra pecunia conſultarunt, nunquid eam humi defoderent, an alium in locum tranſportarent. Eam deus illis interdixit ne amouerent: ſe enim ſuffecturum eſſe ad res ſuas tutandas. His auditis Delphi de ſemetipſis curandum putauerunt, liberis vxoribusque in Achaiam traiectis. Plerique igitur vertices Parnaſſi ſuperauerunt, & ad Corycium antrum, quidam ad Amphiſſam Locridem ſe ſubduxerunt. Denique omnes Delphi vrbem deſeruerunt, præter ſexaginta viros, ac prophetam, *id eſt Vaticinum*. Poſtea verò quàm barbari ſubeuntes appropinquabant, templumque cernebant, interim propheta cui nomen erat Aceratos, inſpicit ante delubrum ſacra arma prolata è conclaui, quæ [1] intus propoſita fuerant, eaque nefas erat cuiquam mortali contingere. quod oſtentum iis Delphis qui aderant perrexit nuntiatum. Vbi autem barbari properantes peruenere ad fanum Mineruæ [2]quod

1 Ex iis quæ paulò pòſt ſequuntur, videtur colligi hîc pro ἔσωθεν reponendum eſſe ἔξωθεν.

[1] quod eſt ante templum, tum verò etiam maiora quàm ſuperius prodigia repræſentata ſunt. [2] res profectò hæc valde miranda: nam arma Martia ſua ſponte extra delubrum propoſita apparuerunt. Quod tamen ſecundo loco actum eſt, ex omnibus miraculis maxima eſt admiratione dignum. quum enim barbari ad ſacellum Mineruæ quod eſt ante templum accederent, interea è cœlo fulmina in eos deciderunt: & à Parnaſſo duo abſciſſi vertices, magno cum fragore ſunt deuoluti, permultosque eorum interceperunt: atque ex ipſo ſacello Mineruæ vociferatio iubilatioque extiterunt. Quibus omnibus pariter ingruentibus terror incuſſus eſt barbaris, vt fugæ ſe mandarent. Ea re cognita Delphi deſcendentes magnam eorum ſtragem edidere. Qui autem ſuperfuere, rectà ad Bœotos effugegerunt: & quum rediſſent, referebant (vt ego accipio) alia 107 ſe præter ea quæ dixi miracula vidiſſe, duos armatos [3] humana natura auguſtiores inſtitiſſe ſibi, cædem facientes atque inſequentes. Hos autem duos Delphi aiunt indigenas heroas eſſe, Phylacon & AVtonoum, quorum fana viſuntur, Phylaci quidem, ſecundum ipſam viam ſuper ædem Mineruæ: AVtonoi verò, prope Caſtaliam, ſub Hyampeo vertice. Saxa autem quæ à Parnaſſo deciderunt, adhuc ad noſtram vſque memoriam integra extant in fano * Mineruæ protemplaris locata, ad quod [4] per barbaros deuoluta peruenere. [5] Atque hic receptus à templo horum virorum fuit. Græcorum autem claſſis ab Artemiſio profecta, rogatu Athenienſium ad Salaminem ſubſtitit. Quod vt facerent ideo rogauerant Athenienſes, tum vt liberos atque vxores ex Attica ſubducerent, tum vt conſultarent quid ſibi agendum eſſet. Nam in rebus quæ contigerant, conſilium capiendum habebant, tanquam opinione fruſtrati: quippe qui quum putaſſent inuenturos ſe Peloponnenſes

1 Videtur potius προνοίης eſſe cognomentum Mineruæ, à prouidendo ita dictæ. niſi fortè legit Valla προναίης, qui pro eo quod hic Fanum, ſtatim Sacellum dicit, & Ædem. (Cuius interpretationem ſequendo quæ paulò pòſt habetur, videlicet Fano Mineruæ protemplaris, hic reponendum fuerit, Mineruæ quæ eſt ante templum.

2 Nam & hoc magnum quidem miraculum eſt, *(quod videlicet modò dictum fuit)* Martia arma conſpecta fuiſſe extra templum extantia ſua ſponte: *(vel à ſeipſis. i. ſine vllius opera)* ſed quæ illud ſequuta ſunt, inter quælibet ſpectra, maxima eſt admiratione dignum, *Vel, præ quibuslibet ſpectris, aut oſtentis.*

3 Statura humana proceriores ipſos inſequi, ſtragem inter perſequendum edentes.

4 *Id eſt, Per medium barbarorum.*

* *Pro* προναίης, quod *ſecutus eſt interpres, legitur apud Pauſ. 323, 40,* προνοίας: *quod ſonat* Mineruæ Prouidentiæ. *Idem tamen Pauſanias &* προνάου Ἀθηνᾶς *(id eſt* Protemplaris Mineruæ) *mentionem facit 289, 25. Suidas quoque vtramque agnoſcit: ſed ita vt* προνοίαν *hic legerit.* προναίαν *ex Æſchylo, Callimacho, & Demoſthene citat Paul. Leopard. Emend. l. 8. c. 1. S.*

5 *Id eſt, Atque ita mulctati à templo ſe receperunt.*

ad excipiendum barbarum in EVbœa subsidentes, horum nihil inuenerant, sed audiebant illos Isthmum muro sepire, hoc plurimi facientes vt ipsi superessent, & terram suam obtinentes tutarentur, omissis cæteris. Hæc Athenienses quum audissent, ita socios obsecrarunt vt ad Salaminem sisterent classem. Quò aliis appulsis, Athenienses in terram suam profecti proposuere edictum vt qua quisque Atheniensium ratione posset, seruaret liberos atque domesticos suos. Ibi plurimi eorum suos in Trœzenem miserunt, quidam in Æginam, nonnulli in Salaminem, pro se quisque properantes sua pignora exportare, quòd vellent oraculo obsequi: & ante omnia, quòd Athenienses aiunt ingentem anguem arcis custodem in templo fuisse * obseruatum. Et tanquam re vera essent quæ dicunt, serpenti menstrua non cessant libamina proponere quæ sint è melle confecta: quæ quum semper superioribus temporibus depascerentur, tunc illibata manserant. Id quum ipsa templi antistes indicasset, eo magis Athenienses eoque promptius deseruere arcem, tanquam à deo etiam destitutam. exportatis itaq; rebus omnibus, ad castra nauigauerunt. Posteaquã autem eos qui ab Artemisio soluerant, ad Salaminem substitisse audierunt reliqui classiarij qui ad Trœzeniam erãt, eodem confluxere. nam vt in Pogonem Trœzeniorum portum coiretur erat edictum. Pluresq; multo contractæ sunt naues quàm ad Artemisium decertauerant, & à pluribus ciuitatibus, eodem quo ad Artemisium duce, EVrybiade Euryclidis filio, viro Spartiata, non tamen è genere regio: quarum multo plurimas ac maximè veloces obtinebant Athenienses. quæ classis ex his cõstabat: Ex Peloponneso Lacedæmonij sedecim naues præstabant: Corinthij, totidem quot ad Artemisiũ præstiterant: Sicyonij, quindecim: Epidaurij, decẽ: Trœzenij, quinq;: Hermionenses, tres. Hi Doricæ ac Macedonicæ gentis (Hermionensibus exceptis) ex Erineo & Pindo & Dryopide nouissimè profecti. nam Hermionenses Dryopes sunt, ab Hercule & Meliensibus è regione quę Doris nunc vocatur, abducti. Hæ copię Peloponnensium erãt. Eorum autem qui sunt in exteriore continente, Athenienses suprà quàm cæteri naues præstabant, soli centũ octoginta. quippe quibus nõ adfuerunt in

* Versatum. nec solùm hæc dicunt, sed etiã perinde ac si esset, menstrua ei *libamina* apponunt. libum *scilicet* mellitum: *seu* placentam mellitam. S.

pugna

pugna ad Salaminem gesta Platæenses, ob hanc causam, quòd quum Græci ab Artemisio dilapsi sunt, Platæēses, vbi iuxta Chalcidem appulsi fuere, descendentes in Pieriā oræ Bœotiæ, ad recipiendos domesticos suos se conuerterant. ita dum in suis conseruandis occupātur, relicti fuere. Athenienses autem sub Pelasgis eam quæ nunc Græcia nuncupatur tenentibus, Pelasgi erant, Cranai nominati: sub rege verò Cecrope, Cecropidæ cognominati: Erechtheo autem adepto imperium, immutato nomine Athenienses appellati: deinde Iones, ab Ione Xuthi filio, qui dux extitit Atheniensis exercitus. Megarenses autem tantundem copiarum quantum ad Artemisium attulerūt. Ampracij, septem cum nauibus auxilio venerūt: Leucadij, cum tribus, Dorica gens, & à Corintho oriunda. Ex insulanis autem Æginetæ triginta naues exhibuerunt: quibus aliæ quoque erant naues instructæ, sed iis oram suam tutabantur: verùm cum triginta omnino nauibus præcipuæ velocitatis ad Salaminem dimicauerunt. Sunt autem Æginetæ Dores, ab Epidauro. cui insulæ nomen antea fuerat OEnone. Post Æginetas easdem quas ad Artemisium viginti naues præbuere Chalcidenses: & Eretrienses, septem. hi Iones sunt. Dehinc autem Chij easdem præbuere, gens ab Atheniensibus Ionica. Naxij autem naues præbuere quatuor, qui quemadmodum & cæteri insulani, à popularibus ad Medos missi erant, sed illorū iussa aspernati, transiere ad Græcos, suasu Democriti, viri inter ciues illustris, & tūc trierarchi. Naxij autem Iones sunt ab Atheniensibus ducentes originem. Styreenses quoq; easdem quas in Artemisio naues præbuere. Cynthij, vnam omnino, & vnam penteconterum. horum vtriq ue Dryopes sunt. Seriphij etiam & Siphnij & Melij fuere in partib. hi enim soli ex insulanis terram barbaro & aquam negauerunt. intra Thesprotos isti omnes & amnem Acherontem incolunt. Siquidem Thesproti, quum sint contermini Ampraciotis ac Leucadiis, ex vltimis regionibus in militiam venerunt. Eorum autem qui extra hos habitant, soli fuere Crotoniatæ qui Græciæ periclitanti auxilium vnā naui tulere, cui præerat Phayllus, vir [1] ter pythionices. Sunt autem Crotoniatæ genere Achæi. Et cæteri quidem ex hac classe triremes

208

[1] *Ter in certamine Pythico victor.*

præbuerunt: Melij autem & Siphnij & Seriphij pentecon-teros, [1] *id est biremes*: Melij duas, Siphnij Seriphiiq; vnam vtrique. Melij, à Lacedæmone genus ducentes: Siphnij & Seriphij, ab Atheniensibus Iones. Summa nauium, præter penteconteros, fuit trecentæ [2] quinquaginta octo. Quæ posteaquam ex iis quas dixi vrbibus ad Salaminem conuenerunt, inter earum duces consultabatur, EVrybiade rogante vt qui vellent sententiam dicerent, vbínam ex iis locis quibus ipsi potirentur, commodissimum foret pugna nauali decernere. iam enim Attica pro derelicta erat: itaque de cæteris deliberabatur. Pleræque igitur illorum sententiæ in hoc congruebant, vt profecti ad Isthmum ante Peloponnesum decertarent, hac videlicet ratione, quòd, si malè pugnassent, ad Salaminem quidem, obsessis sibi in insula nullum subsidium ostendebatur: ad Isthmum verò dabatur ad suos effugium. Hæc ratio quum à ducibus Peloponnensium redderetur, aduenit quidam Atheniensis nuntiatum iam Atticam barbarum esse ingressum, eamque omnem igne vastare. nam copiæ quæ cum Xerxe erant, Bœotiam peragrantes. incensa tum Thespiensium, qui in Peloponnesum abscesserant, tum Platæensium vrbe, Athenas peruenerant, & omnia illa peruastabant. Ideo autem Thespiam & Platæam incenderunt quòd à Thebanis acceperant illas ciuitates non sentire cum Medis. A traiectu autem Hellesponti, ex quo iter ingredi cœpere barbari, vnum mensem triuere transeundo in Europam, tres alios dum in Atticam peruenere, Calliade summum Athenis magistratum gerente: vrbemque desertam cepere, paucis quibusdam Atheniensibus in templo repertis, necnon quæstoribus ærariis, & hominibus egenis, qui præsepta foribus atque lignis arce subeuntes arcebant: qui non exierant illinc ad Salaminem simul præ inopia victus, [3] simul opinione oraculi soluendi, quod reddiderat sibi Pythia, murum ligneum inexpugnabilem fore: id interpretantes ex oraculo effugium esse, non naues. Hos Persæ, castris ex aduerso arcis positis in prominenti colle, quem Arion pagon Athenienses vocant, hunc in modum obsederunt: Sagittas stupa circumdatas vbi incenderant, emittebant in illorum vallum, Athenienses, quanquam obsessi, & ad

1 *Atqui ipsemet huius libri initio penteconteros interpret. nauigia quinquagenûm remorum.*

2 Septuàginta octo.

3 Simul quòd oraculum inuenisse sibi viderentur. *i. oraculi sensum, siue mentem.*

ad vltimum malorum deducti, etiam inſcenſo vallo, tamen reſiſtebant: ac ne verba quidem Piſiſtratidarum conditionem deditionis offerentium admittebant: & cum alia ad repugnandum excogitarunt, tum verò hoc, quòd in barbaros portis ſubeuntes deuoluebant ſaxa molaria: adeo vt Xerxes perdiu inops conſilij fuerit, quòd eos expugnare non poſſet. Tandem ex difficultatibus acceſſus quidam apparuit barbaris. neceſſe enim erat, ſecundum oraculum, omnem Atticam quæ in continente eſt, ſubiici Perſis. Igitur à fronte arcis, à tergo autem portarum & adſcenſus, qua parte nemo excubabat, quaque nemo credebat quempiam hominum aſcenſurum, hac parte, etſi loco prærupto, quidam conſcenderunt, iuxta templum Aglauriæ filiæ Cecropis. Quos vbi in arcem aſcendiſſe viderunt Athenienſes, partim è muro ſeſe præcipitauerunt, atque extincti ſunt, partim in ædem refugerunt. At Perſæ qui aſcenderāt, primùm ad portas contendunt, eiſque patefactis ſupplices trucidant: atque vbi omnium ſtragem fecerunt, direpto templo arcem incendunt. Athenis omnino Xerxes potitus, equitem quendam Suſa ad Artabanum mittit, nuntiatum res bene geſtas, ac præſentem ſtatum. Poſtero die quàm nuntium miſerat, conuocatis Athenienſium exulibus expeditionis ſuæ comitibus, iuſſit vt conſcenſa arce hoſtias ſuo ritu immolarent: ſiue aliquo in ſomniis viſo, ſiue ſua ſponte facti pœnitens quòd templum concremaſſet. Exules Athenienſes id quod iuſſi erant exequuti ſunt. Cuius rei cur mentionem fecerim exponam: Eſt in arce hac, Erechthei (qui fertur fuiſſe terrigena) templum, in quo olea eſt & mare, vt apud Athenienſes prædicatur, Neptuno & Mineruæ in teſtimonium poſita quòd de regione decertaſſent. Hanc igitur oleam vnà cum cætero templo contigit vt barbari exurerent: quam Athenienſes qui ab rege iuſſi erant rem diuinam facere, altero ab incenſione die quum in templum aſcendiſſent, aſpexerunt fruticaſſe, edito à ſtipite virgulto cubiti inſtar. Et hæc quidem illi narrauerunt. At Græci qui apud Salaminem erant, vbi nuntiatum eſt vti res circa Athenienſium arcem ſe haberent, eò perturbationis deuenere, vt nonnulli è ducibus non expectarent dum propoſitum nego-

tium constitueretur, sed in naues irruerent, ac vela tollerent 209 tanquam profecturi: cæteríque qui relinquebantur, statuerent sibi ante Isthmum prælio nauali decernendum. Et quum nox adfuisset, digressi è concilio, naues conscenderunt. Ibi Themistoclem pergentem ad nauem sciscitatur Mnesiphilus vir Atheniensis quídnam ab ipsis decretum esset: & quum ab eo audisset decretum esse vt ad Isthmum proficiscerentur, & [1] ante Peloponnesum dimicarent, Si isti, inquit, à Salamine proficiscantur, iam tu pro nulla amplius patria dimicabis. ad suam enim quisque patriam remeabunt: vt nec EVrybiades, nec alius hominum quispiam cohibere possit quominus copiæ dilabantur: Græciáque peribit consilij inopia. Quare siquid comminisci potes, perge, & quod decretum est conare irritum reddere, & EVrybiadem à sententia reuocare, vt hîc perstet. Themistocles, quum hæc admonita sibi admodum probarentur, nullo reddito responso ad EVrybiadis nauem perrexit. vbi hominem conuenit, ait velle se de negotio communi cum eo colloqui. Hunc ille in nauem ingressum iubet loqui quę vellet. Cui Themistocles assidens, quæcunque à Mnesiphilo acceperat, tanquam à semetipso refert, & alia adiicit multa, donec EVrybiadem à sententia reuocauit: persuasítque vt è naui prodiret, & duces ad concilium contraheret. Ij posteaquam congregati sunt, priusquam ad eos EVrybiades referret id cuius gratia ipsos coegerat, Themistocles multis agebat verbis prout magnopere expediebat. Quem interfatus Corinthiorum dux Adimantus Ocyti filius, Themistocles, inquit, in certaminibus ij qui ante alios surgunt, *colaphis* cæduntur. Eum refellens Themistocles, At qui, inquit, relinquuntur, non coronantur. Comiter autem Corinthio quum respōdisset, ad EVrybiadem cōuersus, nihil eorum dicebat quæ dixerat prius illos, posteaquam à Salamine profecti fuissent, dilapsuros: (prçsentibus enim sociis, nō putabat sibi decorum quempiam accusare) sed aliunde oratione sumpta, In te nūc, inquit, situm est seruare Græciam, si mihi accedens, nauale hîc prælium facias, & non horum quibusdam credēs, classem ad Isthmū abducas. vtrunque enim, quum audieris, inter se comparato. Si ante Isthmum confliges, in patenti pelago dimicabis,

[1] Pro Peloponneso. *alibi vertit.*

» cabis, vbi nobis minimùm expedit, naues habentibus & » grauiores & numero inferiores. Ex quo, etiamsi in aliis fe- » liciter nobiscum agatur, tamen amittes Salaminem & » Megara & Æginam. nam illos vnà comitabitur suus pede- » ster exercitus. atque ita tu eos in Peloponnesum ages, o- » mnemque Græciam in discrimen adduces. Sin autem id » feceris quod suadeo, hæc in eo reperies cõmoda: Primùm » si in arcto conflixerimus nos, paucæ naues cum multis, » profectò [1] si æqua belli contingent, multo superiores eri- » mus: quoniam in arcto oppugnare, pro nobis est: in spa- » tioso, pro illis. Præterea Salamis seruatur, vbi nostri nunc » liberi collocati sunt & vxores. [2] Est & alia hîc causa propter » quam item debes præcipuè hîc manere, quòd pro Pelopon » neso & isthmo pugnabis: quò caue (si sapis) ne istos ducas. » Quòd si id quod spero continget, vt classe vincamus, bar- » bari neque ad isthmum nobis aderunt, neque vsquam lon- » gius ab Attica procedent, sed nullo ordine abibunt: vnde » nobis lucrifaciemus quę seruauerimus, Megara, Æginam- » que, atque Salaminem, apud quam * credibile est nos hosti- » bus fore superiores. [3] Credibilia enim suadentibus homi- » nibus ferè prosperè cedit: secus facientibus ne deus quidem » vult adesse, & humanæ sententiæ indulgere. Hęc dicentem Themistoclem rursus interpellans Adimantus, iubebat si- lère eum, vtpote cui patria non esset: quinetiam EVrybia- dem non sinere virum extorrem sententiam dicere, & ita demum id sinere quum vrbem Themistocles habuisset: videlicet exprobrans quòd Athenæ captæ essent, tenerentur que ab hoste. Tunc Themistocles, & illi & Corinthiis multa ingerens probra, ratione ostendit, sibi esse & solum, & vrbem multo maiorem quàm illis, [4] vnde naues ferme ducentæ essent armatæ, quas nulli Græcorum inuadentes possent propellere. Hæc quum ratione significasset, ad EVrybiadem transiens, maiori cum acrimonia loquebatur, inquiens, Tu verò si hîc manes, vir eris egre- » gius: sinminus, Græciæ euersor. totum enim belli mo- » mentum nobis naues sustinent. Sed mihi crede, nisi hoc » feceris, nos, [5] sicuti sumus, vbi domesticos receperimus, » in Sirin quæ est in Italia, profecturos, quæ olim iam

Iam nunc, & nihil innouantes circa rerum nostrarum statum.

1 Si rationi cõsentaneus sit belli exit[9].

2 Sed & hoc inter cætera est quod in primis amplecti debes: Hîc manens, pro Peloponneso & Isthmo nihilo secius pugnabis.

* Λόγιον ἐστι *significat potius* oraculo prædictum est *Leop. Emend. lib. 8, c. 1, vertit* fatale est. S.

3 Consilia enim agitantibus rationi consentanea succedunt illa vtplurimùm: at si qui agitent consilia rationi nõ consentanea, ne ipse quidẽ deus ad humanas deliberationes vult se accommodare.

4 Tantisper dum essent illis ducentæ naues armatæ. nullos enim ex Græcis illo inuad. posse propulsare.

5 Ita vt nos habemus. *i.*

nostra est: & quam, vt oracula aiunt, à nobis condi oportet. Vos autem talibus sociis destituti meorum verborum reminiscemini. Hæc dicente Themistocle, EVrybiades [1] edocebatur: & ob id edocebatur (vt mihi videtur) quòd maximè formidabat ne si ad Isthmum classem reduxisset, ab Atheniensibus desereretur: quibus deserentibus, iam reliqui non essent in pugnando hostibus pares. Ita sententiam eam probauit, vt illic permanentes, pugna nauali decernerent. Quod vbi EVrybiadi placuit, ij qui altercationibus velitati fuerant circa Salaminem, quum illic sese appararent tanquam prælium nauale facturi, dies illuxit: & simul oriente sole, extitit terræ & maris motus: propter quod visum est faciendum vt Æacidas in auxilium inuocarent. [2] Id vbi fecerunt, & omnibus qui illinc è Salamine sunt diis vota fecerunt, & Aiacem Telamonis filium inuocauerunt: nauemque ad Æacum & ad alios Æacidas inuocandos Æginam miserunt. Narrabat autem Dicæus Theocydis filius, vir Atheniensis, atque idem exul, & apud Medos factus illustris, per id tempus quo Attica regio Atheniensibus desolata, à pedestri Xerxis exercitu vastabatur, se fortè fuisse vnà cum Demarato Lacedæmonio apud campum Thriasium, vidisseque puluerem triginta ferme millium virorum procedētem ab Eleusine: & quum demirarentur quorúmnam hominum esset ille puluis, statim se audisse vocem, quæ vox ipsi videretur iacchus mysticus: & Demaratum (vt qui esset sacrorum quæ fierent in Eleusine ignarus) interrogasse quídnam esset quòd ita sonaret, séque dixisse, Demarate, [3] non aberit quin grandis aliqua clades contingat regis copiis. Hoc enim palam est, quum Attica sit desolata, numen ab Eleusine resonans, venire auxilio Atheniensibus ac sociis. & si quidem in Peloponnesum incumbat, periculum regi erit, eiusque copiis quæ sunt in continente: sin ad classem quæ ad Salaminem est conuertatur, periculum adibit rex ne nauticum amittat exercitum. Hæc autem solennia Athenienses quotannis celebrant Cereri atque Proserpinæ: & his sacris quicunque vult, & Atheniensium & aliorum Græcorum initiatur: & vox quam audis, est in hoc festo bacchantium. Et ad hæc dixisse Demaratum, Sile, néve alteri cuiquam hoc

210

[1] In diuersam à priore sententiam adducebatur. *Vel, Ad sentiēdum aliud quàm prius inducebatur. Ad verbū, Redocebatur. i. Diuersum sentire docebatur. Vel, Dedocebatur quod sentire edoctus fuerat.*

[2] Sicut autem deliberatum fuerat, ita hęc fecerunt. quū enim diis omnibus preces fudissent, illinc quidē, ex ipsa *nimirū* Salamine, Aiacē Telamonemq; inuocauerunt. ad Æacum autē cæterosque Æacidas inuocandos nauem Æg. mis.

[3] Fieri non potest quin magna aliqua cl.

» hoc verbum dixeris. nam si ad regem referatur, capite
» plecteris, vt nec ego te nec alius quispiam hominum queat
» eripere. quamobrem tene silentium. hæc autem expeditio
» diis curæ erit. Hoc Demaratum admonuisse aiebat.[1] Ex illo autem puluere ac voce factam esse nubem, eamque in sublime elatam, Salaminem versus ad Græcorum exercitum fuisse delatam. Ita se didicisse nauticas Xerxis copias esse perituras. Hæc dicens Theocydis filius referebat, Demaratum atque alios testes citans. Classiariæ autem Xerxis copiæ, vbi conspecta strage Laconica ex Trachinia in Histiæam traiecerunt, triduum illic moratæ, per EVripum nauigabant, totidemque diebus ad Phalerum præstò fuerunt. Nec verò minori (vt mihi videtur) numero vel pedestres copiæ vel nauticæ Athenas promotæ sunt, quàm ad Sepiadem atque Thermopylas. nam in supplementum eorum qui aut tempestate ad Thermopylas, aut in naualibus ad Artemisium præliis interierunt, hos substituam qui nondum regem secuti fuerant, Melienses, Dorienses, Locros, Bœotos, qui cum omni copia aduenerunt, exceptis Thespiensibus & Platæensibus: necnon Carystios, Andrios, Tenios, ac cæteros omnes insulanos, præter quinque ciuitates, quarum nomina superius commemoraui. nam quo magis penetrabat in Græciam Perses, eo plures eum nationes sequebantur. Quæ omnes, exceptis Pariis, postquam Athenas venere, & ad Phalerum, (Parij autem in Cythno[2] relicti, quò bellum caderet expectabant) ibi Xerxes ipse ad classem descendit, animo cœtum classiariorum adeundi, & eorum audiendi sententias. Eò profectus vbi præsedit, assidentibus qui accitu eius aderant, suæ quoque gentis tyrannis ac nauium præfectis, vt cuique rex honorem dederat, quorum primus erat Sidonius rex, tum Tyrius, deinceps alij gradatim: misit ad eos Mardonium tentandi gratia, sciscitatum singulos prælium nauale faceret nécne. Posteaquam Mardonius à Sidonio exorsus, singulos circumiens interrogauit, cæteri quidem eandem dixere sententiam, iubentes fieri prælium: Artemisia verò, Hæc, inquit, Mardoni,
» quæ dico, regi referas: [3] me neque in præliis ad EVbœam
» gestis ignauissimam extitisse, neque minima contulisse

[1] Post illum autem pulueré ac vocem ortam esse nubem.

[2] Quum remansissent.

[3] Me, quæ nec in naualibus ad Eubœam prœliis me ignauissimè gessi, nec minima præstiti, par est, domine, sententiã meam proferendo, quæ maximè è re tua esse censeo, indicare: atq; ideo hæc dico, Parce nauib⁹, nec prælium nauale cum iis viris &c.

in te, domine. ideo, quum talis ſim, æquum eſſe, ea quæ in rem tuam maximè eſſe ſentio, demonſtrare. Itaque hoc tibi ſuadeo, vt nauibus parcas, nec prælium nauale facias cum iis viris qui tanto ſunt tuis in mari præſtantiores, quanto fœminis viri. Quid enim neceſſe habes omnino venire in diſcrimen pugnæ naualis? nónne Athenas habes quarum gratia expeditionem ſumpſiſti? nónne reliquam Græciam? ac nemo tibi obſiſtit? Qui tibi obſiſtebant, ita ſummoti ſunt vt eos decebat. Quò autem ego recaſuras hoſtium res arbitror, id exponam: Si non inſtabis pugnæ nauali committendæ, ſed claſſem perges hîc continere ad terram, aut etiam tendere ipſe in Peloponneſum, tunc tibi, domine, ſuccedent ea quorum gratia veniſti. neque enim diu tibi reſiſtere Græci poſſunt, ſed dilabentur, & abs te ad ſuas quiſque vrbes defugient. quoniam neque commeatus eſt eis in hac inſula, vt ego audio, neque, ſi tu in Peloponneſum pedeſtres copias duces, hîc eos credibile eſt perſtituros qui illinc huc aduenerunt, neque de pugna pro Athenienſibus faciẽda curaturos. At ſi pugnam naualem gerere approperabis, vereor ne copiæ nauticæ malè re geſta pedeſtribus ſint exitio. Præterea hoc etiã rex in animum dimitte: vſu venire vt bonis quidẽ hominibus mali ſerui ſint, malis autem boni. Ideoq; tibi (qui virorum es optimus) ſerui ſunt mali, qui numero ſociorum cenſentur, Ægyptij, Cyprij, Cilices, Pamphyli, è quibus nulla vtilitas eſt. Hæc loquente Artemiſia, quicunq; ei beneuolebãt, noxiã illi rebantur ſuam orationem, tanquam aliquid mali paſſuræ ab rege, quẽ vetaret pugnam facere naualem: at ij qui malè conſultum illi volebant inuidebantq;, vtpotè cui inter primos ſociorum omnium honos haberetur, gaudebant eius quã dixerat ſentẽtia, tanquam perituræ. Sed Xerxes, poſtquã ad eum ſunt relatæ ſentẽtiæ, magnoperè delectatus eſt Artemiſiæ ſententia: & quum iã antea officioſam eſſe ſenſiſſet, tunc multo impenſius collaudauit. Nihilominus vt [1] pluribus ſtaretur iuſſit, ratus ad Eubœam ſuos ſponte malè pugnaſſe, quòd videlicet ipſe abfuiſſet: itaque conſtituit ſpectaculo pugnæ naualis intereſſe. Claſſiarij, vbi nũtiatum eſt illinc eſſe ſoluendum, claſſem Salaminem verſus ducũt, & per otium in aciem ſunt digeſti. Sed quum

eos

211

1 Id eſt Sententiis plurium. Qu'on ſe teint à la plus grande voix.

eos dies defeciſſet quominus prælium committerent,(nox enim interuenit)in poſterum diem ſeſe inſtruebant:quum interim Græcos metus formidoq́ue cepit, cum alios,tum verò Peloponnenſes,quòd ipſi deſidentes in Salamine,pro Athenienſium terra eſſent certaturi: qui ſi ſuperarentur,in inſula deprehenſi forent obſidendi, ſua terra ſine præſidio relicta. Per eandem noctem pedeſter exercitus barbarorum contendebat in Peloponneſum: quanquam cuncta quæ poterant excogitata erant ne barbari per cõtinentem ingrederentur.Nam vbi Leonidem cum ſuis apud Thermopylas occubuiſſe accepere Peloponnenſes,celerrimè ex vrbibus concurſu facto,Iſthmum inſederunt,duce Cleombroto Anaxandridæ filio,Leonidæ fratre. Ibi conſidentes, primùm viam Sironidem obſtruxerunt, deinde conſilio inito Iſthmum muro inædificabant, opusq; perficiebant, quippe nemine(quum tot millia virorum eſſent) ceſſante. nam & lapides & lateres & ligna,& ciſtas ſabulo plenas afferebant,nullo temporis momento opus intermittentes, neque diurno neque nocturno.Hi autem è Græcis fuerunt qui ad Iſthmum auxilio cum omni copia venerunt: Lacedæmonij,& Arcades omnes,& Elei,& Corinthij, & Sicyonij,& Epidaurii,& Phliaſij, & Trœzenij, & Hermionenſes. Hi fuerunt qui quidem auxilio venerunt metuentes periclitanti Græciæ. Cæteris enim Peloponnenſibus id nihil admodum curæ erat, & Olympia iam & Carnia præterierant.Incolunt autem Peloponneſum gentes ſeptem, quarum duæ indigenę eundem quem habitarunt olim locum nunc habitant,Arcades & Cynurij:vna, Achaica,quæ nunquam illa quidem è Peloponneſo exceſſit, ſed priſtino loco egreſſa,alienum incolit: reliquæ quatuor è ſeptem aduentitiæ ſunt,Dorienſes,AEtoli,Dryopes,Lemnij. Ac Dorienſium quidem multæ ſunt & inſignes ciuitates: AEtolorum autem ſola Elis: Dryopum autem, Hermiona & Aſina,quæ ad Cardamylam Laconicam ſita eſt: Lemniorum autem, omnes Parorſtani. Cynurij autem, quum ſint indigenæ,ſoli putantur Iones eſſe, ſed effecti ſunt Dores, ſub imperio Argiuorum impoſiti, & progreſſu temporis, quum eſſent Orneatæ, itemq́ue accolæ. Harum igitur ſeptem gentium cæteræ præter eas quas recenſui,è

medio cesserunt: & (si ingenuè loqui fas est) in medio sedentes cum Medis sentiebant. Apud Isthmum quidem in tali labore isti occupati erant, vtpote pro omni iam cursu, quòd nulla spes è classe affulgeret, currentes. Quæ audientes illi qui in Salamine erant, formidine afficiebantur, non tam pro seipsis quàm pro Peloponneso soliciti, adeo vt alius alium adiens, & summissa voce loquens admiraretur in EVrybiade consilij inopiam: tandem verò res erupit in medium, consiliumque contractum est, & multa de hoc ipso dicebantur, ab his quidem, oportere in Peloponnesum nauigare, & pro illa adire periculum, non autem manentes, pro regione captiua pugna nauali decernere: ab Atheniensibus verò & Æginetis & Megarensibus, satius esse illic manentes dimicare. Ibi Themistocles, postquam sententia Peloponnensium euicit, clanculum è concilio egressus, misit ad classem Medorum nauigium, cum quodam iusso dicere quæ oporteret, cui nomen erat Sicino, contubernali suo, atque eorum pædagogo liberorum suorũ: quem post has res gestas ipse Thespiensem fecit, [1] (vbi Thespienses in ciuitatem sunt recepti) atque locupletem. Is tunc nauigio ad duces barbarorũ profectus hæc inquit, Dux Atheniensium, quòd partibus regis fauet, præoptatq; res vestras quàm Græcorum esse superiores, misit me iam clam aliis Græcis indicatum vobis, illos metu perculsos fugam facere velle, & nunc offerri vobis occasionem exequendi rem omnium præclarissimam, nisi per negligentiam eos dilabi sinatis. nam neque inter se consentiunt, neque vobis amplius obsistent: sed inter se dimicantes cernetis eos qui vobiscũ & eos qui contra vos sentiunt. Hac re Sicinus indicata, ab illis abscessit. Cui fidem habentes barbari, tum in insulã paruam nomine Psyttaleam, quæ inter Salaminem & continentem sita est, multos Persarum traijciunt, tum mediam circa noctem cornu quo ad vesperam spectabat producunt Salaminem versus, eam circumituri: producunt item qui circa Ceon & Cynosurã instructi erant, occupantes omne fretum Munychia tenus. Ideo autem & naues producebant ne qua Græcis liceret effugere: sed circumuenti vicem redderent præliorum ad Artemisium gestorum. Ad insulam autem Psyttaleam ttaijciebant

[1] Quo tempore Thespienses ciues recipiebant, *id est ius ciuitatis donabant.*

212

ebant Persas, vt commisso nauali certamine, quum plurimum & virorum & naufragiorũ eò efferretur, (erat enim insula in traiectu pugnæ sita) ij Persæ [1] suos seruarent, alienos interimerent. Hoc autem ne hostis sentiret, clanculum egere, nulla noctis parte concessa somno. In has ego res intuens, non habeo aduersari oraculis tanquam non veris volens euidenter loquentia conari refellere,

Auricoma postquam Dianæ littora iungent
Nauales pontes cum littoribus Cynosuræ,
Spe stolida fortes quòd Athenas marte subegit,
Compescet iuuenem meritissima pœna superbum,
Instinctum furiis, sibi cedere cuncta putantem.
Nam miscebitur æs æri, mars sanguine pontum
Inficiet: Graiis tunc libera tempora reddet
Saturno genitus, simul & Victoria pollens.

Quum ita euidenter in his à Bacide dicatur, profectò neq; ipse de fide oraculis deroganda ausim dicere, neque ab aliis dici sustineam. Porro inter duces qui in Salamine erant ingens conflatus est tumultus, nondum scientes à barbarorum nauibus se circumueniri: vbi autem orto sole inspexerunt hostem instructum, censuerunt ibidem sibi manendum. Quibus congregatis, applicuit ex Ægina Aristides Lysimachi filius, Atheniensis quidem, sed in exilium à populo eiectus, quem ego (vt eius mores accepi) virum optimum Athenis atque iustissimum censui. Hic vir consilio assistens, Themistoclem euocauit, non amicum sibi, sed in primis inimicum: verùm præ magnitudine præsentium malorum oblitus simultatum, euocauit hominem colloquendi gratia. præsenserat enim Peloponnenses maturare ad Isthmum classem reducere. Qui, quum prodisset
» Themistocles, ad eum inquit, Nos & alio tempore & hoc
» ipso contendere debemus inter nos hac de re, vter nostrum
» de patria pręclarius mereatur. te verò certiorem facio, per-
» æque esse Peloponnensibus multa verba facere ac pauca
» de abducendis hinc nauibus. Ego enim tibi quod ipsemet
» vidi, refero: nunc, ne si velint quidem, Corinthios atque
» ipsum EVrybiadem enauigare posse, quoniam circumda-
» ti ab hostibus vndique sumus. quare ingressus ad eos, hoc
» indicato. Cui respondens Themistocles, Vtilia sanè, inquit,

[1] Alios seruarent, alios interim.

1 Scito enim quæ à Medis fiunt, à me profecta esse.

iubes, bonũ afferens nuntium. Nam quod ego precabar vt fieret, id ipse tu conspicatus fieri venisti nuntiatum. [1] vt enim scias, quæ fiunt à Medis, propter me fiunt: quoniam opus facto fuit vt Græci qui nolebant sua sponte ad pugnam descendere, descenderent inuiti. Tu verò, quandoquidem vtilia nuntiatum venisti, per teipsum nuntiato. Quoniam si ego retulero, videbor rem commentitiam dicere, nec ipsis persuadebo, tanquam non hoc agentibus barbaris. Itaque tute ingressus, vti res habet ipse referas. Quod vbi feceris, si tibi fidem habebunt, optimè habet: sinminus, perinde nobis erit. neq; enim si vndiq; circumdati sumus, vt tu ais, amplius isti defugient. Aristides concilium introgressus, eadem retulit, dicens se ex Ægina venisse, & ægrè elapsum, latendo stationem hostium. Omnem enim classem Græcorum, à Xerxis classe circumuentam: ideoq; hortari se vt ad defensionem sui illi sese præpararent. Hæc loquutus Aristides, retrò abijt. Rursus autem inter duces altercatio orta, plerisq; eorum fidem nuntio non habentibus. Quibus non credentibus aduenit triremis transfuga virorum Teniorum, cui præerat Panætius Sosimenis filius, qui omnem veritatem attulit. Cuius facti nomine Tenij in tripode qui Delphis dedicatus est, inter eos qui barbarum debellarunt, scripti fuere. Ex hac autem naui quæ ad Salaminem & altera quæ ad Artemisium transfugit, expleta est Græcorum classis trecentarum & octoginta nauium. duæ nanq; prius ad explendum numerum defuerant naues. Græci, vbi eis verba Teniorum fecerunt fidem, sese apparauerunt tanquam dimicaturi. Et sub diluculum, quum propugnatorum cœtum fecissent, Themistocles ex omnibus quæ expedirent præcipiebat: cuius orationis summa erat, meliorũ cum peioribus comparatio, quæcunq; in hominis natura atq; industria existunt, exhortatus vt meliora eligerent. Vbi perorauit, iussit illos ingredi naues. quibus ingressis, redijt ab Ægina triremis quæ profecta ad Æacidas erat. moxq; omnes naues Græci soluerunt. In quos mouentes continuò barbari sunt inuecti. Ibi cæteri quidem Græci [2] quum inhiberent remos, cessimq; irẽt, Aminias Palleneus vir Atheniensis, euectus naui in hostilem incurrit: cui implicitus quum hære-

213

2 Quum in puppim inhiberent vt appulsuri. *Ind.*

ret,

ret, nec abstrahi posset, ita cæteri venientes auxilio conserti sunt. Hunc in modum aiunt Athenienses extitisse initiũ pugnæ: Æginetæ verò, nauem quæ ad Æacidas abierat fecisse initium. Quanquam etiam hoc refertur, simulachrũ mulieris fuisse eis oblatũ: & quum apparuisset, ita illos exhortatum vt omnis Græcorum exercitus exaudierit: sed
» prius his verbis conuitiatum, [1] O dæmonij, quousq; remos
» inhibebitis? Cæterùm aduersus Athenienses instructi erãt Phœnices. nam hi cornu tenebant quod ad Eleusinem occidentemq; vergebat. Aduersus Lacedæmonios instructi erant Iones. hi autẽ cornu tenebant quod ad auroram spectabat & Pireum: quorũ pauci admonitu Themistoclis de industria ignauiter agebãt, pleriq; minimè. Enimuerò cõplurium trierarchorum nomina commemorare possem, qui Græcos naues expugnauere: sed neminem nominabo præter Theomestorem Androdamantis filiũ, & Phylacon Histiæi filium, ambos Samios. quorũ duntaxat ideo mentionem facio, quòd Theomestor ob hanc nauatam operã à Persis tyrannus Sami sit creatus, Phylacus inter bene de rege meritos adscriptus sit, & multo tractu soli donatus. Bene meriti autẽ de rege, Persica lingua Orosangæ vocantu. De his quidem ita res habet. Multitudo autẽ regiarum nauium ad Salaminẽ expugnabatur, partim ab Atheniensibus corrupta, partim ab Æginetis, vtpote Græcis seruato ordine ac loco certantibus, barbaris & incompositè & inconsultè agentibus: vt non ab re fuerit talem eis rem contingere qualis cõtigit: quanquam eo die fuerunt atq; extiterunt longè seipsis pręstantiores, & quàm ad EVbœã extiterant, pro se quisq; adnitentes, ac Xerxem reformidantes, quòd ab eo se singuli cõspici arbitrabantur. Et de alijs quidem vel barbarorũ vel Græcorũ singulatim, quomodo dimicauerint, nõ possum pro cõperto referre: circa Artemisiam verò hoc rei gestũ, ex quo impensius illa regi commẽdata est: Posteaquã regiæ res in multũ tumultuationis deuenerãt, hoc interim tẽpore Artemisia, quũ nauem suã Attica insequeretur, nullũ habens effugiũ. quia ante ipsam naues amicorũ, sua verò proxima hosti erat, hoc sibi putauit faciendũ, quod & fecisse profuit. nam vt fugiebat Atticã nauem, in nauem sociam, quæ erat virorum Calyndensium,

[1] O miseri.

impegit, quaq; rex Calyndensium Damasithymus vehebatur. Cum quo etsi huic iam inde quum essent in Hellesponto, contentio intercesserat, tamen incertum an consultò id fecerit, an fortuitò nauis Calyndensium oblata fuerit. Eam Artemisia vbi incurrit pariter ac demersit, prospero casu vsa & duplex hinc sibi bonum est adepta. nam trierarchus Atticæ nauis eam conspicatus incurrisse barbarorum virorum nauem, existimans hanc Artemisiæ nauem aut Græcam esse, aut è barbaris profugisse, & à Græcis pugnare, ab hac ad alias se conuertit. Ita ex hoc factó contigit Artemisiæ tum vt exitium euitaret, tum vt è malo opere præcipuè se probatam apud Xerxem redderet. siquidem fertur, quum rex spectans animaduertisset hanc nauem alteri incurrisse, quendam eorum qui aderant dixisse, Cernis Artemisiam domine, vt bene præliatur, vtq; nauem hostilem depressit? Et regem interrogasse nunquid verè id opus Artemisiæ esset: & illos, vtpote qui planè nossent insigne nauis Artemisianæ, ita rem habere adfirmasse, ratos eam nauem quæ corrupta esset, hostilem fuisse. nam præter cætera quæ mulieri (vt dictum est) prosperè cesserunt, hoc quoq; accessit, quòd è naui Calyndensi nemo seruatus est qui existeret accusator. Vnde Xerxem ferunt ad ea quæ narrabantur dixisse, Viri quidem extiterunt mihi fœminæ, fœminæ autem, viri. Hæc aiunt dixisse Xerxem. In eo prælio cum alij multi & illustres viri tam Persarum Medorumq; quàm aliorum sociorum occubuere, tum verò dux Ariabignes Darij filius, Xerxisq; frater: è Græcis pauci. quippe qui gnari natandi, vbi suæ naues corruptæ erant, nec in pugna peribant, ad Salaminem enatabant. cuius rei quia imperiti erant barbarorum pleriq;, in mari periere. Posteaquam autem eorum primæ naues in fugam versæ sunt, tum verò plurimæ corrumpebantur. nam quæ in posterioribus locatæ erant, dum earum propugnatores conarentur præterire, vt & ipsi aliquam operam [t] regi nauarent, vndiq; in suorum naues incidebant. Quo in tumultu etiam hoc actum est, vt quidam Phœnices quorum naues corruptæ fuerant, regem adeuntes, insimulauerint Iones tanquam proditores, quòd propter eos naues amissæ essent. vnde id contigit, non vt Ionum duces interficerentur,

[t] In regis cõspectu nauarent.

114 tur,ſed vt ij Phœnices qui illos inſimulabant, [1] eam acciperent mercedem. Etenim illis adhuc ea loquentibus, Samothracia nauis Atticæ impacta, eam demerſit: & in hanc Æginetica impulſa ipſam depreſſit. Verùm Samothraces, vt qui iaculatores eſſent, epibatas nauis quæ ſuam depreſſerat, iaculorum ictibus excuſſerunt, eorumq; conſcenſa naui potiti ſunt. quod factum Iones liberauit. Nam Xerxes vbi id egregium facinus Ionum aſpexit, conuerſus ad Phœnices, vt erat ſupramodum mœſtus, & omnes arguens, iuſſit eorum capita præcidi, ne, quum ipſi imbelles eſſent, meliores criminarentur. Quoties enim ſuorum quempiam aliquod opus edentem cernebat, de eo homine percontabatur, ſedens ſub monte qui eſt e regione Salaminis, nomine Ægaleo, & ſcribæ trierarchum illum à familia & vrbe ſcripto annotabant. Quinetiam cladi Phœnicum qui aderant, additus eſt Ariaramnes vir Perſa, quanquam amicus regis. Et iſti quidem in Phœnices ſe conuertebant: barbaris autem in fugam verſis, & ad Phalerum elabentibus, Æginetæ in freto ſubſiſtentes operam memoratu dignam ediderunt. nam Athenienſes quidem in tumultuatione naues ſibi obſiſtentes fugienteſq; expugnabant, Æginetæ verò eas quæ elabebantur: & quoties aliqua effugiebat Athenienſes, eo ipſo curſu in Æginetas incidebat. Quum interim conflixerunt naues duæ, vna Themiſtoclis inſequens aliam, altera Polycriti Crio geniti, viſi Æginetæ, dum nauem Sidoniam inuadit, illam videlicet quæ ſpeculatoriam in Sciatho Ægineticam ceperat, qua vehebatur Pytheas [2] Iſcheni filius: quem Perſæ ſeminecem plagis, tamen admiratione virtutis ſeruatum in naui habebant. Sidonia quæ hunc circumferebat nauis, vnà cum Perſis eſt intercepta, vt Pytheas ita ſoſpes rediret in Æginam. Polycritus vbi inſpexit Atticam nauem, agnito ſigno nauis imperatoriæ, inclamans Themiſtoclem, iocatus eſt, exprobrans Æginetis quòd cum Medis ſentirent. Hoc Polycritus ſua naui incurrens, in Themiſtoclem iaculatus eſt. Barbari autem quorum naues ſupererant, fuga ſe proripuerunt in Phalerum pedeſtres ad copias. In hac pugna nauali è Græcis optimè audierunt Æginetæ, ſecundo loco Athenienſes: è viris, Polycritus Ægineta: Athenienſeſq;,

[1] *Talé mercedem acciperent.* id eſt, *quas pœnas volebant dare Iones, ipſi eas darent.*

[2] *Supra, pag. 193. Iſchenoi fil. Sed ibidem male Tythius.*

EVmenes Anagyrasius, & Aminias Palleneus, qui & Artemisiam est insequutus, non prius desiturus quàm aut illam cepisset, aut ipse captus esset, si Artemisiam ea naui vehi animaduertisset. quippe trierarchis Atheniensium præceptum erat vt eam caperent, propositumque præmium decem millium drachmarum ei qui viuam cepisset. Indignè enim ferebant mulierem aduersus Athenas militare. At illa (vt antea dictum est) aufugit. Fuerunt & alij quorum naues incolumes in Phalerum euaserunt. Adimantum autem Corinthiorum ducem Athenienses ferunt statim inter initia concursus nauium expauefactum, atque perterritum sublatis velis fugæ se dedisse: Corinthiosque inspecta fuga nauis imperatoriæ itidem abiisse: Et quum fugiendo venissent ad templum Mineruæ Sciradis, quæ est in Salamine, occurrisse eis celocem diuina cum pompa: quem quísnam misisset cum non constaret, scirentque neminem suæ classis ad ipsos misisse, eos ob id coniectasse rem diuinam esse: & eos qui in celoce erant, vbi propiores fuerunt, ita loquutos fuisse, Adimante, tu quidem conuersis in fugam nauibus abscedere vis Græcorum proditor: at illi quantum votis conceperunt victores hostium euadent. Et quum his verbis fidem non haberet Adimantus, hæc iterum dixisse, [1] ipsos posse pro obsidibus ductos mortem obire nisi constaret Græcos esse victores. Ita conuersa naui Adimantum cum cæteris ad classem suorũ, re iam ab aliis nauata, venisse. Hic de illis apud Athenienses rumor extitit: quod ipsi Corinthii negant, seque inter primos pugnatores extitisse affirmant. pro quibus testimonium dicit reliqua Græcia. Aristides autem Lysimachi filius vir Atheniensis, cuius paulo antè vt viri optimi mentionem feci per eum tumultum qui circa Salaminem fiebat, hoc rei gessit: Permultis armatorum qui ad littus Salaminis locati erant, sumptis, genere Atheniensibus, & in Psyttaleam insulam traductis, omnes Persas qui in ea insulá erant interemit. Defuncti nauali pugna Græci, reductis in Salaminẽ nauibus, potiti sunt naufragiis quæ illic supererant: parati ad aliam dimicationem, quòd sperarent regem iis quæ sibi reliquæ erant nauibus vsurum. Porro naufragiorum pleraque ventus zephyrus asportauit in oram Atticæ nomi-

[1] Se tales esse qui vellent obsides duci ac morte plecti nisi victores comperirentur Græci. *Vel, Se eo animo esse. Q.d. Se paratos esse ad &c.*

nomine Coliadem: vt impletum sit omne oraculum, cum de cæteris quæ ad pugnam naualẽ pertinent, faciens mentionem, tum verò de naufragiis illuc euectis, à Bacide & Musæo multis annis antea prædictũ, ac redditũ Lysistrato Atheniensi, viro sortilego, quod omnes Græcos latuerat,

Horrebunt remis mulieres Coliadenses.

Hoc autem futurum erat aduecto rege. Cognita sua clade Xerxes veritus nequis Ionum à Græcis subornatus aut sua sponte ad soluendos pontes in Hellespontum na-

115 uigaret, vnde ipse in Europa deprehensus salute periclitaretur, de fugiendo consultabat. nolens tamẽ neque à Græcis neque à suis detegi, aggerem in Salamine tentabat educere: nauesque Phœnicum onerarias, vt pro rate ac muro essent, innectebat: & se tanquam aliam pugnam naualem facturus, ad bellum instruebat. Quæ agentem videntes cæteri, pro certo habebant eum manendi animo atque bellandi illa apparare: sed nihil eorum Mardonium latebat, vt probè gnarum ingenij illius. Xerxes & hæc fecit, & simul in Persidem misit qui præsentem cladem nuntiarent. His nuntiis nihil pernicius transcurrit in rebus humanis. quod negotium hunc in modum est à Persis excogitatum: Quot ex diebus tota via constat, totidem equos ac viros ferunt esse distinctos ad singulorum dierum iter faciendum, quos neque vis niuium, neque imber, neque æstus, neque nox distinet quin propositum sibi cursum celerrimè conficiant. Quorum cursorũ primus mandata tradit secundo, secundus itẽ tertio: & ita deinceps illa mandata in aliũ atq; alium pertranseunt, quemadmodũ apud Græcos fax quã Vulcano per vices ferre cursores perseuerant. Hanc equorum cursitationẽ Persæ angarήϊον appellant. Primus igitur nuntius Susa perlatus, Xerxem Athenis potitũ esse, tãta Persas qui relicti erãt voluptate affecit, vt omnes vias myrto cõsternerẽt, & per eas odores incẽderẽt, & ipsi in sacrificiis ac gaudiis versarẽtur: secũdus aũt ita eos cõsternauit vt vniuersi vestes dilaniarẽt, vociferationeq; & eiulatu irrequieto vterẽtur, culpã in Mardoniũ refundẽtes, nõ tam de classe quàm de ipso Xerxe soliciti: idq; tãdiu dũ Xerxes illos ita affectos redeũdo sedauit. At Mardonius quũ videret Xerxẽ magnã è pugna nauali iacturã

fecisse, suspicans agitare fugam ex Athenis, pro seipso anxius erat, tanquam pœnas daturus, qui regi persuasisset inferre Græciæ bellum: putabatq; sibi conducibilius esse periclitari aut subigere Græciam, aut magna opera aggressum honestè vita defungi: quanquam opinio eius de subigenda Græcia propensior erat. Hoc quum secum agitasset, regem hac oratione est alloquutus, Domine, noli mœrorē ob hanc rem gestā capere, aut pro ita magna hoc iactura ducere. non enim certamen, quo omnia nostra constant, in lignis est, sed in viris & equis. Itaq; nemo tibi aut horum qui tibi videntur omnia confecisse, egressus è nauibus conabitur obuiam se ferre, aut ex hac continente: vnde qui se obuios tulere, pœnas dedere. Quòd si tibi videtur faciendum vt Peloponnesum tentemus, continuò tentemus: si videtur supersedendum, supersedeamus licet. nec animo consterneris. neque enim vlla possunt ratione subterfugere Græci quominus rationem dent eorum quæ & nunc & antea perpetrarunt, tuique sint serui. Et hoc quidem præcipue tibi agendum puta. Quòd si tibi constitutum est vt ipse cum exercitu reuertaris, aliud quoque habeo ex hac re consilium. Ne committas rex vt Persæ Grecis ludibrio fiant. non enim res Persarum afflictæ sunt: neque tu vbinam viri fuerimus ignaui dicere potes. quales si Phœnices & Ægyptij & Cyprij & Cilices fuere, [1] nihil ista ad Persas attinet culpa. Quare, quoniam Persæ huius rei insontes sunt, iam mihi credito. si tibi non videbitur permanendum, remea ipse ad solum natale cum pleraq; parte copiarum: ego cum delectis de exercitu triginta myriadibus militum debeo Græciam in tuam redigere seruitutem. His auditis Xerxes, [2] vt ex malis, gauisus est, voluptatemq; cepit: & ad Mardonium inquit se, [3] vbi ad concilium retulisset, responsurum vtrum eorum esset facturus. Et quum in concilium vocasset delectos Persarum proceres, placuit ei Artemisiam quoq; ad consultandum accersi: quam solam constabat antea quæ facienda essent intellexisse. Quæ vbi aduenit, eam Xerxes summotis alijs Persarum consiliarijs atq; satellitibus, hunc in modum alloquutus est, Iubet me Mardonius hîc permanere ad tentandam Peloponnesum, negans vllam culpam huius damni esse penes Persas atq; pede-

1 Nullum enim rebus damnum attulerunt Persæ.

2 *Sic Græca habent ad verbū pro eo quod est, Tanquam illo offerente aliquod inter tot mala solatiū. Vel, Tanquam illo ex rebus alioqui desperatis aliquem exitū proponēte.*

3 Vbi deliberasset. *Sed Valla ita vertit ratione habita eorum quæ sequuntur.*

» pedestres copias, [1] sed eis volentibus hoc tentari debere.
» Itaque aut hoc me facere hortatur, aut sibi tradere triginta
» myriades delectorum militum ad subigendam mihi Græ-
» ciam: me verò ad patrias sedes cum reliquo exercitu reuer-
» ti. Tu igitur, quæ de pugna nauali non gerenda probè con-
» suluisti, dicito vtrum mihi suadeas horum, quod eligendo
» bene mihi consuluero. Hæc Xerxi consultanti respondens
» Artemisia, Arduum, inquit, rex, [2] me dicentem tibi optima,
» prosperum consilium dare: tamen statu rerum præsenti-
» um mihi videtur esse faciendũ vt tu ipse domum remees:
» Mardonium verò hîc relinquas cum iis quos vult, si modò
» velit ille, atque recipiat se ista facturum. Nam siue ea quæ
» ait se velle, subegerit, & hæc ei ex animi sententia succe-
» dant, [3] tua res domine agitur: quia id tui serui effecerint:
» siue Mardonio contra opinionem suam contingat, non
» magna sanè calamitas erit, saluo & te & rerum domesti-
» carum statu. Etenim si incolumis es & domus tua, profe-
216 ctò Græci sæpenumerò pro seipsis multa certamina cursi-
» tabunt: at siquid contingat Mardonio cladis, id nullius erit
» momenti, Græcique vincendo non vicerint, seruo tuo in-
» terempto. Tu verò Athenis incensis (cuius rei gratia ex-
» peditionem sumpsisti) reuertêris. Delectatus eo consi-
lio Xerxes, quòd idem illa suasisset quod ipse haberet in animo: quippe qui (vt ego opinor) nõ remãsisset si vel cuncti atque cunctæ id ei suasissent. adeò perterritus erat. Artemisiam igitur laudatam dimisit, ducentem secum liberos regios Ephesum. nam aliquot eum filij nothi comitabantur. Cum quibus ad eorum custodiam misit Hermotimum genere quidem Pedasensem, sed apud regem inter eunuchos nulli secundum. Incolunt autem Pedasenses super Halicarnassum: apud quos hoc rei fertur contingere, vt quoties Amphictyonensibus qui circa eam vrbem habitant aliquid aduersi certum intra tempus est euenturum, tunc Mineruæ antistiti, quæ illic est, grandis barba nascatur: quæ res bis apud eos accidit. Ex his Pedasensibus Hermotimus erat, cui maxima ex omnibus quos quidem ipsi nouimus, vltio contigit acceptæ iniuriæ. Siquidem eum captum ab hostibus ac venalem mercatus est Panionius vir Chius, ex hoc impurissimo quæstu quem factitabat, vi-

H

1 Sed lubẽter se reipsa comprobaturos. *Vel, huius rei se documentũ esse daturos.*

2 Me tibi cõsulenti optimum dare cõsilium.

3 Quod geritur, tuũ est. *Id est, Tuũ censetur. Eius laus tibi adscribitur.*

tam ducens. nam quos pueros forma præditos coemerat, eos castrabat: ductosq; aut Sardis aut Ephesum, magna pecunia venundabat. Apud barbaros enim pretiosiores eunuchi sunt quàm qui non sunt castrati,[1] in omni genere, fidei gratia. Cęterùm vt alios permultos, ita hunc quoq; Panionius execuit, vt qui ex hac re vitam toleraret. Sed nõ vsquequaq; infelix Hermotimus, è Sardibus ad regem cum alijs muneribus deductus est, progressuq; temporis ex omnibus eunuchis maximo in honore apud regem Xerxem est habitus. Quum aũt rex aduersus Athenas moueret è Sardibus, per id tempus Hermotimus cuiusdam negotij gratia descendit in agrum Mysiũ, qui à Chijs incolitur, sed Atarneus vocitatur. ibi inuentũ Panionium atq; agnitum alloquutus est & multis & comibus verbis, primùm recensens ei quot per illũ esset assequutus bona, deinde pollicens quã gratiam illius meriti foret relaturus, si homo cum suis domesticis illuc commigrasset. Ea oratione libenter audita Panionius contulit se illuc cum vxore & liberis. Quẽ posteaquam cum omni re familiari adeptus est Hermotimus, his verbis affatus est, O omniũ post homines natos scelestissimum, qui ex nefandissima negotiatione quæstum facis: quid aut ipse ego, aut meorũ quispiã vel tibi vel tuorũ cuipiã mali fecit,[2] quòd ex viro neutrum me reddidisti? putabásne fore vt quæ tunc machinabaris laterent deos? qui iusta lege vtentes, te infandorum opificem tradiderunt in manus meas,[3] vt de pœna à me tibi irroganda queri non possis. Hæc vbi exprobrauit homini, filijs in conspectum eius adductis, qui quatuor erant, coegit patrẽ genitalia illorũ recidere: quod quum coactus fecisset, filij sui adacti sunt eius virilia abscindere. Ita suppliciũ ab Hermotimo in Panionium redijt. Verxes autẽ filiorum Ephesum deducẽdorũ negotio Artemisiæ demandato, accitũ Mardonium iussit è copijs quas liberet eligere, vt consentanea verbis facta exequi experiretur. Hactenus eo die est actum. Noctu autem regis iussu præfecti classis è Phalero soluentes, retrò Hellespontum versus abierunt, pro se quisq; accelerantes ad custodiendas rates quibus rex pertransiret. Qui quum ad Zosterem aduentaret, minuta quædam cõtinentis protenta promontoria barbari suspicati nauigia esse, perdiu illinc

1 Omnis fidei gratia. *ad verbum, pro Quacunq; in re fidere ipsis aliquis velit. i. Quacunq; illis quis committere, in quibus eorum fidem experiatur.*

2 Propter quod me ex viro nihil esse feceris? *Sic ad verbũ habẽt Græca, quæ Valla exponere videtur voluisse non reddere. nã eunuchus nihil est, quòd sit neutrum, nec vir, nec fœmina. Ouidius, Hei mihi quòd dominam nec vir nec fœmina seruas. Idem in Ibin, Deq; viro fias nec vir nec fœmina, vt Attys.*

3 Vt de pœna quam mihi daturus es queri nõ possis. *Id est, Tam graues mihi des pœnas quã tua flagitia merentur.*

illinc aufugerunt:tandem deinde edocti non nauigia esse, sed promontoria in agmen sese receperunt. Vt autem dies illuxit, Græci cernentes ibidē pedestres copias hostium perstare,rati classem quoque circa Phalerum esse, ac pugnam naualem commissum iri, se ad resistendum apparabant. Sed cognito illam vela fecisse,confestim insequendam sibi censebant: itaque eam insequuti Andro tenus, cernere quum nequissent, ad Andrum profecti consultabant. Quibus Themistocles suadebat vt insulas versus profecti, classem hostium insequentes, rectà ad Hellespontum nauigarent, soluturi pontes. Huic contrariam EVrybiades opponebat sententiam. quòd diceret fore vt si dissoluerent rates maxima ob id calamitate afficerent Græciam. [1] Persa enim si deprehensus manere in Græcia cogeretur,non quieturus, quòd sibi otium quidem agenti, nec vlla res posset procedere, nec vllus retrò ostenderetur receptus, & exercitus suus fame conficeretur procedenti. nec verò & rebus gerendis operā danti omnia possent per Europā succedere,tum in vrbibus, tum in nationibus quæ vel captæ fuissent,vel antea sese dedidissent:quinetiam rem frumentariā habiturum ex annuis semper fructibus Græcorū. Nunc autem videri, illum vtpote victum nauali prælio,nō perstiturum in Europa: ideoq; permittendum fugere, dum in terram suam fugiendo perueniret. de qua terra deinde certamē fieri iubebant.Huic sententiæ aliorū Peloponnensiū duces assensere. At Themistocles postquā animaduertit se nō posse plerisq; persuadere vt ad Hellespontum nauigarent, adiit Athenienses, qui præcipuè indignabantur hostē effugere, animatiq; erant ad nauigandum in Hellespontum, etiā per seipsos, si cæteri recusassent. Eosq; ita est alloquutus, Et ipse multis iam huiusmodi casibus in- terfui, & de multo pluribus audiui talia contigisse, viros ad necessitatē redactos præliū instaurasse, & superiorē quā accepissent calamitatē emēdasse: itaq; nos, quoniā inuenimus quo pacto & nosipsos & Græciā tueremur, repulsa tāta hominū nube, nō insequamur eos fugiētes. Neq; enim nos ista effecimus, sed dij pariter & heroes, qui inuiderunt vnū esse virū & Asiæ regem & Europæ, qui sit impiissimus atq; scelestus:qui sacra perinde atq; profana habens, vtraq;

[1] Persam enim, si interceptus manere in Græcia cogeretur,minimè quieturum. *id est aliquid tentaturū.* quòd quiescenti nec quicquā successurum foret, nec vllus ad sua receptus futurus esset, & exercitus fame periturus foret: at si aliquid tentaret, omnia poss. *Vel, Fore enim vt Persa si intercept. &c. à bello non abstineret.*

incendit, deorũq; simulachra subuertit: qui & mare cecidit flagellis, & compedes in illud deiecit. Sed bene nobiscũ in præsens tempus agitur. ideoq; nunc quidẽ, vt & nostri ipsorum & nostrorũ domesticorum curam geramus, & vt spatium quis ad reficiendas ædes, faciendamq; sementem habeat, in Græcia maneamus, barbaro prorsus eiecto: quum autẽ ver appetet, tunc in Hellespontum & Ioniam nauigemus. Hæc dicebat Themistocles, animo sibi apud Persam subsidiũ comparandi, vt siquid apud Athenienses accideret aduersi sibi, haberet quò se conuerteret: prout & contigit. Hæc dicenti Themistocli Athenienses, quum tamen ab eo deciperentur, assensi sunt. [1] nam quũ anteà prudens habitus fuisset, postea verò prudens ac bona consulens cõpertus esset, prorsus ad ei assentiendum prompti erant. Ille, vbi Athenienses ipsius sententiã probauere, misit euestigio viros quosdã cum nauigio ad exponenda regi mandata, iussos tacere, etsi in omne tormentũ deuenirent: quorũ vnus erat [2] Sicinus eius contubernalis. Hi posteaquam ad Atticam peruenere, cęteris apud nauigium remanentibus, ipse ad regem ascendit, atq; ita eum alloquutus est, Themistocles Neoclis filius, dux quidem Atheniensium, sed inter omnes socios vir optimus ac sapientissimus, misit me tibi denuntiatũ, gratia tibi inseruiendi se retinuisse Gręcos, classem tuam insequendi cupidos, pontesq; qui sunt in Hellesponto soluendi: Itaq; nunc [3] magno cum silentio te illuc recipias. Hac re nuntiata, isti abiere. At Græci, posteaquam decreuerunt neq; persequendam sibi vlterius barbarorum classem, neq; nauigandum in Hellespontum ad soluendũ traiectum, Andrum obsederunt, animo illam delendi. nam primi ex insulanis Andrij pecunias poscenti Themistocli denegauerant, eiq; alleganti Athenienses illuc ire duobus magnis numinibus fretos, Suadela & Necessitate, & ita sibi dãdas vtiq; esse pecunias, responderãt [4] Athenas proportione magnas esse atq; felices, & dijs propitijs bene processisse. nam se ad maximam soli tenuitatẽ redactos, Andriorumq; insulam totidem propitia numina nunquam derelinquere, sed semper incolere, Inopiam & Impossibilitatẽ: quibus dijs obnoxios Andrios pecuniã non daturos. nun-

quam

1 Nam quũ vt antea prudens habebatur, ita etiã re ipsa prudens & consultus compertus esset. *Vel, vt antea sapiens habeb.*

2 Ille Sicinus. *cuius videlicet facta fuit modò mentio.*

3 Sine vlla præcipitatione. *Ad verbũ, Cum magna quiete. Gall. Tout à ton aise.*

4 Athenas meritò esse magnas & opulẽtas, quippe quæ vtilibus deab. bene instructæ essent: *vel quibus duæ vtiles deæ suppeterẽt.* at verò Andrios solum inops incolere, duasq; inutiles deas nunquam insulam ipsorũ relinquere, sed in ea gratum domicilium semper habere, Paupertatem videlicet & Impossibilitatẽ: quæ deæ quũ Andrijs obtigissent, non esse daturos pecunias.

» quam enim Andriorum impossibilitate validiorem fore
» Atheniensium potentiam. Hæc illi quum respondissent, nec pecuniam dedissent, obsidebantur. Themistocles verò ([1] neq; enim vnquam acquirendo cessabat) ad cæteras insulas minacia verba mittens, pecuniam flagitabat, eisdem nuntijs eisdemq; verbis vtens quibus apud Andrios fuerat vsus: nisi pecuniam darent quam poscerentur: exercitũ se Græcorũ illuc adducturũ, & eam insulã obsessam deleturũ. Hæc dicendo, ingentẽ pecuniæ vim coegit à Carystijs atq; etiã à Parijs: qui audito tum Andrũ obsideri quòd cũ Medis sensissent, tum Themistoclem maximo in honore inter duces esse, hoc metu pecuniam misere. Aliarum autem insularum aliqua pecuniam dederit nécne, affirmare nequeo. reor tamẽ alias quoq; dedisse, non has solùm. Quanquam Carystijs ne hac quidem re contigit effugere cladẽ, vt Parijs, qui Themistocle pecunia delinito, hostem deuitarunt. Ita Themistocles ex Andro profectus, clam cæteris ducibus exegit pecunias ab insulanis. At copiæ Xerxis illic aliquot post pugnam dies immoratæ, mouerunt in Bœotos eadem qua venerant via. Quippe Mardonio visum est simul regem præmittere, (intempestiuum enim propter anni tempus belligerari) simul in Thessalia satius esse hybernare, & deinde ineunte vere tentare Peloponnesum. Is vbi in Thessaliam peruenit, ibi ante omnia, decem millia Persarum qui immortales vocantur elegit, excepto eorum duce Hydarne, qui negauit se regem esse relicturum. Item ex alijs Persis thoracatos, & [2] mille equites: ad hæc Medorum, Sacarum, Indorum peditatum equitatumq;. Has nationes sibi totas desumpsit: ex alijs autem socijs paucos, quorum duntaxat aut [3] speciem animaduertebat, aut aliquod egregium facinus cognouerat. Sed plurimos ex vna gente Persarum delegit torquatos & armillatos: secundo loco, Medos, qui non numero Persis inferiores erant, sed
218 robore: ita vt vniuersi, triginta myriades vnà cum equitibus essent. Hoc interim tempore quo Mardonius habet delectum copiarum, & Xerxes circa Thessaliam agit, oraculum è Delphis ad Lacedæmonios venit vt Xerxem pœnas necis Leonidæ reposcerent, & quod daretur ex eo reciperent. Mittunt igitur quamcitissimè Spartiatæ ca-

1 Semper enim corradendæ alicunde pecuniæ cupidus erat.

2 Illos mille eq.

3 Indolem.

duceatorem. Is adhuc in Thessalia nactus exercitum, vbi in conspectum Xerxis venit, ita verba fecit: Rex Medorum " Lacedæmonij te & Heraclidæ qui è Sparta sunt pœnas cæ- " dis reposcunt, quòd regem ipsorum interemisti dum Græ- " ciam protegit. Ad ea Xerxes cachinnos tollit: ac diu re- " sponso non reddito, Hic, inquit, (monstrato Mardonio, vt " ille ei assistebat) pœnas tales dabit quales illos decent. Ca- " duceator hoc responso accepto discessit. Xerxes Mardonio in Thessalia relicto, ipse ad Hellespontum ire maturabat: intraque quinque & quadraginta dies ad traiectum peruenit nullam propemodum partem copiarum ducens: quæ quocunque veniebant & ad quoscunque homines, eorum direptis fructibus vescebantur: vbi autem nihil fructuum reperiebant, ipsa herba, vt è solo germinabat: nonnulli, delibatis corticibus, & strictis frondibus arborum, tam agrestium quàm mansuetarum, nihil omnino relinquentes. hoc autem præ fame facere cogebantur. Quos deinde pestilentia excipiente ac dysenteria, *id est torminibus*, inter viam extinguebantur. Eorum etiam nonnullos Xerxes ægrotos reliquit, iniungens ciuitatibus, vt in quanque veniebat, vti illos curarent & pascerent: quosdam etiam in Thessalia, & aliquot in Siri Pæoniæ, & in Macedonia: vbi sacrum Iouis currum, quem in Græciam tendens reliquerat, reuersus non [1] offendit. Eum Pæones Thracibus quum dedissent, tamen reposcenti Xerxi dixere, vnà cum equis inter pascendum fuisse abactum à Thracibus qui superiora Strymonis circa fontes incolerent. Quo in loco rex Bisalteorum ac terræ Crestonicæ Thrax facinus eximium fecit. hic & se volentem negauit Xerxi seruiturum, eoque in edita montis Rhodopes abijt: & filijs vetuit ne aduersus Græciam militarent. Illi patre contemptui habito, siue alioqui belli libidine inspiciundi, militauere cum Xerxe. qui postquam incolumes reuerterunt, omnibus pater (erant autem sex) ob eam causam oculos effodit. Et isti quidem hanc mercedem acceperunt.

1 Recepit.

Persæ autem, vbi citato itinere ad traiectum peruenere, Hellespontum nauibus traiecere ad Abydum. non enim intentas iam rates inuenere, sed tempestate dissolutas. Ibi copiosiorem quàm in itinere commeatum adepti,

nulla

nulla modeſtia ſeſe reficientes, ac mutatis aquis, permulti interibant ex ijs qui de exercitu ſuperfuerant: cæteri cum Xerxe Sardis peruenere. Narratur autem & alia hæc res, Xerxem, poſteaquam Athenis profectus eſt ad oram ſuper Strymonem, illinc non amplius terra iter feciſſe: ſed exercitu Hydarni permiſſo, quem ad Helleſpontum deduceret, ipſum nauem Phœniſſam conſcendiſſe, vt in Aſiam ſe reciperet: & dum curſum tenet, à Strymonia ingenti vento fuiſſe exceptum: & eo vehementius tempeſtate vexatum quòd nauis referta vectoribus erat, vtpote quum ſuper contabulationes eſſent frequentes Perſæ qui cum Xerxe vehebantur. Ibi metu perculſum regem cum clamore interrogaſſe gubernatorem num » qua ſalus ſeis eſſet. Et quum ille reſpondiſſet, Here, nulla » admodum eſt, niſi horum vectorum aliqua fiat abitio: » tunc Xerxem eo audito ita loquutum, Viri Perſæ, nunc » aliquis veſtrûm declaret ſe curam habere regis. in vobis » enim videtur ſita eſſe ſalus mea. Hæc vbi dixit Xerxes, illos eo adorato deſilijſſe in mare: atque ita leuata naui, Xerxem incolumem in Aſiam perueniſſe. Et vbi primùm in terram egreſſus eſt, hoc egiſſe: gubernatorem, quòd regis quidem animam ſeruaſſet, aurea corona donaſſe: quòd autem multos Perſarum perdidiſſet, decollaſſe. Hic autem alter modus qui narratur reuerſionis Xerxis, haudquaquam fidem apud me habet, cum propter alia, tum propter obitum Perſarum.[1] nam ſi id regi à gubernatore dictum eſt, tamen ex infinitis rationibus, vel ob hanc vnam, cui repugnari non poteſt, negarim hoc regem fuiſſe facturum: quin potius Perſas iuſſurum è tabulatis in ventrem nauis deſcendere, vtpote qui primores Perſarum eſſent: & remiges Phœnices, Perſis numero pares, in mare deiecturum. Sed is (vt dictum eſt ſuperius) itinere pedeſtri cum reliquo exercitu in Aſiam reuerſus eſt. Cuius rei id quoque magno eſt teſtimonio, quòd conſtat Xerxem, quum rurſus in Aſiam reciperet ſe, Abderam perueniſſe,[2] adhibuiſſeque conuiuio Abderitas, & acinace aureo eos[3] ac tiara auro intertexta donaſſe: & vt ipſi oppidani aiunt, illum, poſtquam ex Athenis retrò fugit (quod apud me fide caret) illic primùm zonam[4] reſoluiſſe:

1 Nã ſi hæc ita Xerxi fuerunt à gubernatore dicta, ex decem millibus ſententiam ſuã hac de re proferẽtibus haud vnus fuerit qui neget regem hoc facturũ fuiſſe: Perſas iuſſ. *Ad verbum, Ex decem millibus ſententiarum, vel opinionum, vnam mihi repugnantem non habeo, Ex quibus verbis videat lector an alium ſenſum elicere poſſit.*

2 Et hoſpitij fœdus cũ illis inijſſe. *Vel, hoſpitij neceſſitudinem cum illis contraxiſſe.*

3 Ac triremi auro intertexta. *vel (vt alij) triremi inaurata, Certè intertexta impropriè hic diceretur, At Valla τιάρῃ legit pro τριήρει.*

4 Soluiſſe vt liberum omni metu.

adeo fuerat terrore correptus. Sunt autem Abdera magis ad Hellespontum sita quàm Strymon, atque littus ex quo nauem illum conscendisse ferunt. Cæterùm Græci posteaquam Andrũ expugnare nequeunt, conuersi in Carystum; vastato illorum agro rediere Salaminem. Ibi ante omnia 219 diis primitias selegerunt cum aliarum rerum, tum Phœnissarum triremium tres: quarum vna reponeretur apud Isthmum (quæ ad meam vsque memoriam extabat) altera apud Sunium, tertia Aiaci illic apud Salaminem. Secundo loco prædam inter se dispartiere, ex qua primitias Delphos misere. Vnde statua effecta est longitudine cubitorum [1] decem, truncam nauis partem manu sustinens: eodem in loco stans vbi Alexander Macedo aureus. Missis Delphos primitiis, Græci publicè deum percontati sunt nunquid perfectas & gratas primitias accepisset. Quibus ille respondit habere se quidem à Græcis aliis, verùm non ab Æginetis: sed reposcere donum optimè nauatæ ad Salaminem operæ in pugna nauali. Id quum audissent Æginetæ, aureas stellas tres dedicauerunt, quæ super malum nauis æreum stant apud angulum, proximè Crœsi craterem. Post dispartitam prædam Græci ad Isthmum nauigauerunt, daturi præcipuum præmium Græcorum meritissimo, qui in hoc bello præclarissimè rem gessisset. Eò vbi peruentum est, duces Græci in aram Neptuni suam quisq; sententiam scriptam detulere, quémnam ex omnibus primũ, & quem secundũ iudicarent. In ea autem suum quisq; nomẽ inscripsit, se illum qui præstantissimus extitisset, existimans: sed in secundis partibus Themistocli adiudicandis plerique congruerũt. Ita quum singuli in primo loco singulos calculos haberent, in secundo Themistocles multo superior extitit. Et licet hanc rem Græci liuore quodam supersederint indicare, in suam quisque patriam reuecti, tamen Themistocles & habitus est & celebratus per vniuersam Græciam omnium Græcorum longè prudentissimus. Ipse tamen quia non fuisset honore affectus ab iis qui ad Salaminem dimicassent, vt honore afficeretur, Lacedæmonem se contulit. Eum Lacedæmonij & splendidè exceperunt, & magnificè honorauerunt: & primas quidem partes rei bene gestæ, EVrybiadæ: solertiæ verò ac dexte-

[1] Duodecim.

dexteritatis, Themiſtocli dederunt, vtrumque oleagina corona donantes. præterea hunc [1] biga quæ apud Spartam erat præſtantiſſima: laudatumque verbis ampliſſimis, trecenti ex primoribus Spartiatarum, qui equites vocantur, diſcedentem ad Tegeaticos vſq; fines comitati ſunt. Hunc ſolũ ex omnibus quos nouimus hominibus Spartiatæ abeuntem deduxeruut. Eidem poſtquam ex Lacedæmone Athenas venit, ibi [2] Timodemus vnus ex inimicis eius, alioqui non è claris viris, liuore inſaniens, crimini dabat itionem in Spartam: dicens illum Athenarum reſpectu, non ſui, ab Lacedæmoniis honores aſſequutum. Et quum non
» faceret finem talia dicendi, inquit ei Themiſtocles, O ho-
» mo, ita res habet, neque ego ſi Belbinitanus forem, ſic à
» Spartanis honoratus fuiſſem: neque tu, etſi Athenienſis. Atque hæc hactenus. Artabazus autem Pharnacis filius, vir inter Perſas cum antea illuſtris, tum ex rebus Platæenſibus factus illuſtrior, regem deducebat iis ſexaginta millibus quæ ſibi Mardonius delegerat: quem vbi traiectu tenus comitatus eſt, quum iam ille in Aſia eſſet, regreſſus circa Palenen agebat, vtpote Mardonio per Theſſaliam Macedoniamque hybernante, nec alias copias obire curante. Nec è ſua dignitate exiſtimabat non diripere rebelles Potidæatas, in quos caſu incidiſſet. Etenim Potidæatæ, poſtquam rex præteriit, & claſſis Perſica à Salamine fugiens abiit è conſpectu, à barbaris defecerant: mox aliis quoque qui Palenen incolebant rebellantibus. Tunc verò Artabazus Potidæam obſedit: & ſuſpicatus etiam Olynthios ab rege defecturos, & ipſos obſedit. Eam autem vrbem tenebant Bottiæi qui è ſinu Thermæo fuérant à Macedonibus eiecti. Hos Artabazus poſtquam obſidione cepit, in paludem deductos trucidauit, vrbemque adminiſtrandam Critobulo Toronæo tradidit, à genere Chalcidenſi. Ita Chalcidenſes Olynthum obtinuere. Expugnata Olyntho Artabazus Potidææ obſidendæ impenſius incumbebat. Hoc faciens, cum Timoxeno Scionæorum magiſtratu de facienda proditione tranſegit, incertum mihi quónam modo ab initio: neq; enim traditur. ad extremum ita actum eſt: Quoties exaratũ libellum aut Timoxenus ad Artabazum, aut Artabazus ad Timoxenum mittere vole-

1 Curru omnium qui Spartæ erant præſtantiſſimo. *vel pulcherrimo.*

2 Timodemus Aphidnæus. *Valla autẽ* ἀφιδναῖος *omiſit, aut potius non legit. quod certè ſuſpectum etiam reddunt quæ ſequuntur.*

bat, eum sagittæ postremo inuoluebat, adaptatisque desuper pennis, ad locum de quo conuenerat, sagittam emittebat. Sed Timoxenus qui Potidæam prodebat, proditionis compertus est. nam Artabazus ad conuentum locum sagittam dirigens, frustrante iactu humerum cuiusdam Potidæatæ percussit. Ad quem saucium turba (vt adsolet in bello fieri) quum concurrisset, subitò reuulsa sagitta, animaduertens libellum detulit ad magistratus. aderat autem & cæterorum Pallenensium commilitiũ. Perlecto libello magistratus & cognito proditionis authore, non tamen censuerunt Timoxenum esse plectendum, Scionææ ciuitatis gratia, ne in posterum semper Scionæi pro proditoribus haberentur. Atque hunc quidem in modum Timoxenus proditionis manifestus fuit. Artabazum verò tres iam menses obsidentem ingens æstus maris excepit, & is diutius: vnde barbari videntes locum factum lacunosum, in Pallenen concesserunt. quorum quum duæ partes permeassent eluuiem, tres aliæ supererant, quas vbi pertransissent, oportebat intrare Pallenen. sed eas tanta maris æstuatio inuasit quanta nunquam extiterat, vt indigenæ aiunt, quum ea frequenter illic accidat. Eorum qui nandi erant ignari interiere: qui erant gnari, eos Potidæatæ nauigiis adorti trucidauere. Huius autem æstus ac restagnationis & cladis Persarum ferunt Potidæatæ hinc causam extitisse, quòd isti è Persis qui sunt à mari oppressi, in templum Neptuni & eius simulachrum quod situm est in suburbanis, impiè gesserant. Hanc fuisse causam illi videntur verè dicere. Eos autem qui superauere, Artabazus in Thessaliam ad Mardonium duxit. Et cum iis qui regem reduxerunt ita est actum. Classiarius autem Xerxis exercitus qui superfuerat, vbi à Salamine fugiens attigit Asiam, rege cum aliis copiis è Chersoneso Abydum traducto hyemauit apud Cumam. Idem primo statim vere Samum conuenit, vbi nonnullæ naues hyemauerant. Eius classis plerique epibatæ erant ex Persis & Medis, ducesque superuenerant, Mardontes Bagæi, & Artayntes Artachæi filius, cuius patruelis Amitres ab eodẽ ascitus erat istorũ collega. Hi vtpote magnopere percussi, nõ audebant occasum versus producere, ne vnus quidem: sed apud Samum subsidentes Io-

220

tes Io-

tes Ioniam à rebellando prohibebant, trecētas naues cum Ioniis habentes. Neque expectabant fore vt Græci in Ioniám irent, ſed vt ſua tutari contenti eſſent: ducta ex hoc coniectura, quòd ipſos è Salamine fugientes non fuiſſent inſequuti, ſed libenter abſceſſiſſent.[1] Atque vt ſe victos mari, ita longè ſuperiorem terra Mardonium futurum arbitrabantur. Qui dum apud Samum erant, ſimul cōſultabant ſi quid mali poſſent facere hoſtibus, ſimul ſubauſcultabant quónam res Mardonij ſpectarent. At Gręcos excitabat tum veris aduentus, tum Mardonius in Theſſalia agens. & eorum quidem exercitus pedeſtris nondum cogebatur: naues autem in Æginam abierant numero centum ac decem, præfecto atq; nauarcho Leutychide, qui fuit Menaris, qui fuit Ageſilai, qui fuit Hippocratidæ, qui fuit Leutychidis, qui fuit Anaxilai, qui fuit Archidami, qui fuit Anaxandridæ, qui fuit Theopompi, qui fuit Nicandri, qui fuit Charili, qui fuit Eunomi, qui fuit Polydectis, qui fuit Prytanis, qui fuit EVryphontis, quí fuit Proclis, qui fuit Ariſtodemi, qui fuit Ariſtomachi, qui fuit Cleodæi, qui fuit Hylli, qui fuit Herculis filius, ex altera ab regia familia. Hi omnes, præter duos, qui primi poſt Leutychidem commemorati ſunt, reges Spartæ fuerunt. Athenienſium autem, duce Xanthippo Ariphronis filio, hac omni claſſe Æginam profecta, adueniunt eò nuntij Ionum iidem qui nuper ierant ad orandos Lacedæmonios vt Ioniam liberarent, quorum vnus fuit Herodotus Baſilidis filius. Hi, ſeptem fuerant ab initio, qui coniuratione inter ſe facta de trucidando Stratte Chiorum tyranno, poſtea conſpiratione patefacta per vnum ex ipſis qui rem detulerat, cæteri qui ſex erant, è Chio ſe ſubduxerunt, Spartamquè ſe contulerunt, & tunc AEginam, oraturi Græcos vt in Ioniam nauigarent: ægreque exoratos Delon vſque perduxere. Nam vlteriora omnia Græcis formidoloſa erant, cum locorum ignaris, tum plena hoſtium eſſe, & tantundem abeſſe Samum, quantum Herculis columnas credentibus. Contigitque id rei vt neque barbari ſupra Samum occidentem verſus nauigare auderent, metu perterriti: neq; Græci Chiorum rogatu, orientem verſus, vltra Delon. ita timor medium eorum tuebatur. Dum Græci nauigauere in

[1] De mari igitur animum abiecerant, ſed longè ſuperiorē, &c. *ad verbum, Circa mare igitur animo victi erant. vel, animis ceciderant. Id eſt, De rebus igitur mari gerendis ſpem abiecerant.*

Delon, Mardonius qui in hybernis apud Thessaliam erat, inde mouens misit ad oraculum quendam genere Europeum, nomine Murem, iubens vt quantumcunque sibi liceret peruaderet ad oraculum consultandum: edocuitque quid vellet ab oraculis scire. Quid autem fuerit haud compertum habeo. non enim memoratur: opinor autem nihil aliud quàm de rebus præsentibus fuisse. Constat hunc *Murem in Lebadiam venisse, & mercede corrupto quodam indigena, Trophonium descendisse, & ad Abas Phocensium, ad oraculum: quinetiam prius Thebas adisse. Ibique tum Apollinem Ismenium consuluisse, quòd illic, quemadmodum in Olympia, fas est in templis sciscitari oracula: tum quodam non Thebano, sed peregrino pecunia corrupto, in delubro Amphiarai obdormisse. Ideo autem nemini Thebano licet eo in loco * vaticinum esse, quòd quum Amphiaraus optionem eis dedisset vtrum mallent vate vti se, an auxiliatore: Thebani sibi auxiliatorem eum maluerunt. eapropter nefas est vlli Thebano illic obdormiscere. Tunc autem maximum extitisse miraculum, vt à Thebanis mihi narratur: Murem Europeum, peruestigatis omnibus oraculis, isse etiam ad fanum Apollinis Ptoi. vocatur autem id fanum ita: sed ipsorum Thebanorum est, 221 situm supra paludem Copaidem, ante montem, proximè vrbem Acræphiam. Ad hoc templum postquam peruenisset is qui Mus appellaretur, sequutos eum tres viros publicè delectos ad describenda ea quæ homini responderentur. & statim antistitem barbara lingua vsam: & qui eos subsequebantur, stupuisse audientes barbaram linguam pro Græca. Quumque nescirent quid in præsenti negotio agerent, Murem Europeum pugillares ab eis quos ferebant abstulisse, & in illis ea quæ dicerentur à propheta exarasse, eaque, vt dicebant, lingua Caria: & vbi illa scripsisset, digressum in Thessaliam abiisse. Ea Mardonius intelligēs quid dicerent, nuntium dehinc Athenas mittit Alexandrum Macedonem Amyntæ filium, [1] tum quia in eum propensi erant Persæ, (quippe cuius sororem Gygæam Amyntæ filiam in matrimonio habuerat Bubares vir Persses, ex qua genuerat Amyntam in Asia, aui materni ferentem nomen, cui ab rege Phrygiæ data erat incolenda vrbs Ala-

* Murem Lebadeam (*Bœotia oppidum*) venisse, & mercede pellecto quodā indigena, ad Trophonium (*i. in antrum Trophonij*) descendisse. S.

* Μαντεύεσθαι *significat hic verius* Oraculū consulere: *vt annot. Paul. Leop. Emend. lib. 8, c. 1. S.*

1 Tum quòd affinitate cū Persis iunctus esset.

Alabanda) tum quia audiebat hoſpitalem atque munificum eſſe virum, Mardonius mittendum duxit: hac præcipuè ratione arbitratus ſe conciliaturum ſibi Athenienſes, populum & multum & ſtrenuum eſſe audiens, [1] & qui cladis Perſicæ in mari acceptæ præcipuus author extitiſſet. Quibus ſibi conciliatis, ſpem concipiebat facilè potiundi maris, prout etiam cōtigiſſet. nam terreſtribus copiis longè ſibi ſuperior eſſe videbatur. Ita colligebat ſuas res fore ſuperiores rebus Græcorum. Cui fortaſſis oracula illa reddita ſuadebant vt Athenienſem ſibi ſocium aſciſceret. His obtemperans, Alexandrum hunc mittebat ſeptimum à Perdicca, qui Macedonum tyrannidem obtinuit hunc in modum: Tres fratres à Temeno oriundi, Gauanes, Aeropus, Perdiccas, ex Argo in Illyricos profugerunt: & ex Illyriis tranſgreſſi ſuperiorem Macedoniam, peruenerunt ad vrbem Lebæam. vbi ſe ad mercenariam operam regi locauerunt, vnus quidem equis, alter verò bobus, minimus autem natu minutis pecoribus paſcendis. [2] Erant autem priſcorum hominum tyrannides in re nummaria exiles, non ſolùm populares facultates: adeo ipſi regi ſua vxor coquebat cibaria. Hæc quum animaduertiſſet panem pueri Perdiccæ mercenarij, dum coqueretur, effici duplum quàm erat, idque ſemper contingere, indicauit marito. [3] Ille re audita, illico ingreſſus eſt vt oſtentum cerneret, quónam modo quid maius excreſceret: moxque accitis mercenariis, vt à ſua domo diſcederent imperauit. Et quum iſti dicerent, ita demum ſe abſcedere iuſtum eſſe vbi mercedem accepiſſent: [4] tunc rex mercedem nominari audiens, Hunc, inquit (ſolem oſtendens, in deum contumelioſus) dignam

1 Et quem cladis Perſicę in mari acceptæ pręcipuū authorem extitiſſe credebat.

2 Erant enim olim regna etiam in re nummaria exilia, non ſolùm populus. Regis autem vxor illis ipſamet farinā ſubigebat: ſed dum coquebatur panis Perdiccæ pueri mercenarij, in duplam molem excreſcebat. Quod quum ſemper contingeret, id marito indicauit. *Dicit autem τυραννίδες pro τύραννοι. perinde eſt enim ac ſi dixiſſet, Erant enim olim ipſi quoque reges pecuniæ inopes. Quod Herodotus ſubiungit ne cui mirum videatur quòd rex ipſe illos paſcendis ſuis armentis & gregibus præfecerit. At Valla ex Enim faciens Autem, ita hoc interpretatur quod de regis vxore narratur, quaſi Herodotus hoc velut argumentum illius inopiæ afferat: ideóq; particula adeo vtitur.*

3 At illi, vt audiuit, ſtatim hæc cogitatio animum ſubiit, *vel illi in mentem venit*, factum illud magnum aliquid portendere. ideoque acceſſitis mercenar. *Ad verbum, Portentum eſſe* [hanc rem] *& ad magnum aliquid ſpectare. vel tendere. At Valla errorem inceptum ab ἐπῆλθε, proſequutus eſt in φέρει.*

4 Tunc rex, vbi mercedis mentionem fieri audiuit, ſole tunc fortè per fumarium *ſiue caminum* domū ingrediente, dixit furore correptus, At ego hanc mercedem vobis dignam rependo. oſtendebat autem ſolem. *Vel, At ego vobis hanc mercedem perſoluo. id eſt, in mercedem. vel, pro mercede, vt μισθὸν dicatur per appoſitionem. Videtur autem voluiſſe ſignificare illos debere abundè magnæ mercedis loco ducere quòd ſalvos illos à ſe dimitteret.*

vobis mercedem reddo. Immeabat autem in ædes per fumarium sol. Hoc audientes maiores natu Gauanès & AEropus, stetere attoniti. at puer, Accipimus rex quæ das, præloquutus, gladio (nam gladium gerebat) circumscripsit in pauimento domus solem: circumscriptumque quum ter in sinum suum hausisset, abiit cum cæteris. [1] Quale autem esset id quod faciebat puer, & quòd data cum illorum assensu accipiebat minimus natu, renuntiauit quidam assessorum regi. Hoc audito, rex ira percitus equites ad eos interimendos mittit. Est autem in ea regione amnis cui tanquam liberatori immolant posteri illorum qui ab Argo erant: hic amnis, posteaquam eum Temenidæ transierant, ita vehemens effectus erat vt ab equitibus transiri nequierit. Temenidæ in aliam Macedoniæ plagam transgressi, habitarunt prope hortos qui ferebantur esse Midæ Gordio geniti, quibus in hortis sua sponte nascuntur rosæ sexagenûm foliorum, fragrantiori odore quàm cæteræ: & in quibus (vt fertur à Macedonibus) Silenus fuit exceptus. Super eos situs est mons nomine Bermius, per hyemem inaccessus. Hinc egressi postquam eam plagam obtinuerunt Temenidæ, cæteram Macedoniam subegerunt. Ab hoc autem Perdicca hunc in modum Alexander oriundus est: Amyntæ filius fuit Alexander, Amyntas Alcetæ: pater Alcetæ fuit Aeropus, Aeropi Philippus, Philippi [2] Argæus, huius Perdiccas, qui parauit imperium. Ita Amyntæ fuit Alexander filius: qui vbi Athenas venit à Mardonio missus, ita verba fecit: Viri Athenienses, Mardonius hæc inquit: Nuntius mihi ab rege venit in hęc verba: Atheniensibus iniurias quas mihi intulerunt omnes remitto. nunc autem Mardoni ita facito: Suam eis regionem reddito: præterea aliam pro suo arbitratu eligant, suaque libertate potiantur. Quinetiam eorum templa, si mecum fœdus inire volent, omnia quæ ego incendi, restituito. Hic nuntius quum mihi allatus sit, necesse habeo ista exequi, nisi per vos steterit. Ego verò hæc vobis duco dicenda: quid insanitis, bellum regi inferentes, cui nec vnquam præstare, nec semper obstare poteritis? Nostis enim Xerxis & copias & facta: auditis quoque nunc de exercitu qui mecum est [3] quem si superaueritis atque viceritis, nulla vobis (si sapitis)

[1] At regi quidam ex eius assessoribus, quod egerat puer, & quod ille, quum omnium natu minimus esset, quæ sibi data erant accepisset, id certo cõsilio factum esse, renuntiauit. *Nam σὺν νόῳ (rarissimum alioqui loquendi genus) hoc videtur significare. q.d. Gallicè, Et qu'il ne faisoit cela sans y auoir bien pensé.*

[2] Aræus.

[3] Quo si potentiores extiteritis, eúq; viceritis (quod nequaquam speratis, si sapitis.)

» pitis) spes erit, quum alius multo maior exercitus sit adfu-
» turus. Nolite igitur, æquiparando vos regi, priuari solo ve-
» stro,[1] & pro vobisipsis assiduè discurrere. imò potius his
» molestiis vos explicate, quum adsit vobis pulcherrima ex-
» plicandi facultas; quòd ab rege prouocati vt societatem
» belli nobiscum ineatis citra dolum & fraudem, liberati
» eritis. Hæc me iussit, Athenienses, apud vos Mardonius di-
» cere. Ego verò de mea in vos beneuolentia nihil comme-
» morabo. neq; enim nunc primùm eam cognouistis. Ob-
» secro autem vt Mardonio morem geratis, quos animad-
» uerto non semper validos fore ad gerendum cum Xerxe
» bellum: quales si animaduerterem esse, nequaquam huc
» cum his mandatis venissem. Quippe regis vires supra hu-
» manas sunt, & manus prælonga.[2] Quòd nisi properè as-
» sentiamini magna pollicentibus, quippe ex æquo fœdus
» facere volentibus, timeo vestram vicem, qui ex omnibus
» sociis & maximè in via habitatis, & soli semper præcipuam
» cladem accipitis, possidentes terram inter diuersas acies
» positam.[3] Itaque inducite hoc in animum quod magno-
» pere est è vestra dignitate, quum rex magnus vobis Græ-
» corum solis iniurias remittens, cupiat effici amicus. Hæc
» Alexander. Quem Athenas ire ad inducendos in barbari
societatem Athenienses quum audissent Lacedæmonij, id
ne fieret vehementer extimuerunt, reminiscentes oracu-
lorũ fatale esse vt ipsi cũ cæteris Doriensibus è Pelopõneso
eiicerentur à Medis pariter & Atheniensibus. ideoque sine
mora mittendos illuc censuere legatos. Et sanè contigit
vt concioni adessent Lacedæmonij. extraxerant enim A-
thenienses tempus, probè scientes fore vt Lacedæmonij
audirent venire à barbaro nuntium ad societatem con-
trahendam. quare de industria id fecere ad declarandam
Lacedæmoniis sententiam suam. Vbi dicendi finem fecit
Alexander, excipientes nuntij Spartanorum ita loquuti
» sunt. Nos verò misere Lacedæmonij oratum vos nequid
» noui in Græciam agatis, neque verba quæ adferuntur à
» barbaro admittatis: quòd id neque iustum sit vllo mo-
» do, neque decorum cum aliis Græcis, tum præcipuè vo-
» bis: Idque multis de causis. Vos enim hoc bellum exci-
» tastis etiam nobis inuitis, & propter imperium vestrum

1 Et semper de vita vestra periclitari. Vos igitur potius in gratiã *cum rege* redite, quum reconciliationis pulcherrima se vobis offerat occasio, regem ad hanc propensum habentibus. Inita nobiscum citra dolũ & fraudem societate belli, liberi estote.

2 Nisi igitur statim cũ illis paciscamini, luculentas cõditiones vobis proponentibus, quibus pacisci volunt.

3 Enimuero morem gerite. magni enim vestra refert, regem magnum vobis solis Græcorum iniurias condonare, & amicitiã vobiscum inire velle.

est decertatum, quod certamen nunc in vniuersam Græciam emanauit:[1] cuius totius vos præcipui authores fuistis, & Græcis causa seruitutis, res nullo pacto toleranda. quum præsertim constet Atheniēses semper & iam inde à priscis temporibus vindicasse permultos homines in libertatem. Et tristem quidem conditionem vestram dolemus, quòd iam bis prouentu frugum fraudati estis, & iam domibus quæ dirutæ sunt caretis. quo nomine Lacedæmonij vobis ac cæteri socij spondent se vxores vestras & omnia ad bellum inutilia [2] proximè domesticos suos, quoad bellum hoc steterit, alturos. Neque verò vos Alexander Macedo seducat,[3] commendans Mardonij orationem. facit enim quod sibi faciendum est: quippe qui tyrannus tyranno operam præstat. Sed non idem vestra facere interest, si rectè sapitis, qui scitis nihil barbaris esse neque fidum neque verum. Hæc quum nuntij dixissent, Athenienses Alexandro ita responderunt, Et ipsi cognitum habemus hoc, vires Medorum etiam atque etiam maiores esse quàm nostras, vt id [4] nihil intersit exprobrare nobis: attamen in tutanda libertate eatenus resistemus quatenus valebimus. Vt autem societatem cum barbaro contrahamus, neque tu persuadere tentes, neque nos, si tu tentaueris, persuadebimur.[5] Tu verò renuntia Mardonio Athenienses dicere, quoad sol eodem itinere meabit quo nunc meat, eousque se nunquam cum Xerxe societatem inituros, sed se protegendo propulsaturos eum, fretos ope deorum atque heroum, quorum ille, nihil pensi habens, & templa & simulachra incendit.[6] Tu quoque posthac cum istiusmodi oratione ne committas vt Athenis videaris, néve per speciem emolumentorum infanda nos facere suadeas. nolumus enim te ingratum quippiam ab Atheniensibus pati, quibus & hospes & amicus es. Hæc Alexandro responderunt. nuntiis autem Spartiatarum ista,[7] Lacedæmonios vereri ne fœdus

1 Adde quòd Athenienses, qui horum omnium authores extiterunt, primos ex Græcis iugum seruitutis subire, res est profectò intoleranda. quum præsertim vos constet semper & iam inde à prisc. *vt legatur* ἡγεῖσθαι δουλοσυνης.

2 Ad rem domesticā pertinentia.

3 Poliens. *id est exornans.*

4 Nihil opus sit.

5 Atque adeo nunc renuntia Mard.

6 Tu quoq; ne posthac in conspectum Atheniēsium venias orationem huiusmodi adferens: neque, dum in nos officiosus esse videris, *vel bene de nobis mereri,* ad committenda nefaria nos hortare.

7 Veritos quidem esse Lacedæmonios ne cum barbaro fœdus iniremus, humanum fuit: sed tamen turpe esse videtur, vos qui sciretis qua sint animi magnitudine præditi Athenienses, eo metu correptos fuisse. quoniam neque tantum, &c. *Vt sit sensus, illum quidem timorem, humanum fuisse, id est à diffidentia quadam naturæ hominum ingenita profectum esse: non debuisse tamen vllum in illis reperire locum illam diffidentiam apud illos qui Atheniēsium magnitu-*

» fœdus ineamus cum barbaro, ſanè humanum eſt: neque
» hoc verentes eos turpe eſt veniſſe, quibus mens Athenien-
» ſium inexplorata eſſet: quoniam neque tantũ auri vſquam
» gentium eſt, neque regio vlla ſpecie & bonitate præſtans,
» quam nos accipiẽtes, vt cum Medis ſentiremus, ad traden-
223 dam ſeruituti Græciam induceremur. Quod ne faciamus,
» etſi velimus, multa & magna nos dehortantur: primum
» atque idem maximum, quòd deorum ædes effigieſque in-
» cenſæ pariter & obrutæ ſunt, quas nos in primis vltum ire
» neceſſe eſt potius quàm cum iis fœderari qui iſta fecerunt:
» deinde, quum ſimus Græci eiuſdem & ſanguinis & linguę,
» quorum & fana & ſacrificia communia ſunt, & mores ad-
» ſimiles, eorum proditores fieri Athenienſes, non bene ha-
» beret. [1] Ex quo, ſi antea neſciebatis, nũc ita accipiatis, dum
» vel vnus Athenienſium ſupererit, nunquam nos conuen-
» turos eſſe cum Xerxe. Veſtram autem erga nos prouiden-
» tiam, [2] quòd conſulatis nobis domo carentibus ita vt do-
» meſticos noſtros alere velitis, gratiam habemus: & [3] licet
» beneficium veſtrum cumulatum ſit, nos tamen ita illud
» tolerabimus vt nihil vobis moleſtiæ adferamus. Quod quũ
» ita ſit, copias primo quoque tempore emittendas curatę.
» nam (vt nos coniectamus) non diu differet barbarus in-
» gredi regionem noſtram: ſed ſimulatque acceperit nun-
» tium nos nihil eorum eſſe facturos quæ orauit, aderit. qui
» antequam adſit in Attica, tempus eſt nos in Bœotiam au-
» xilio ire.

gnitudinem animi perſpectã haberent. Simplicior tamen eſſet ſenſus, & ad verba iſta quæ ſequuntur accommodatior, εἰ μὴ πρόσϑεν ἐτυγχάνετε ἐπιστάμενοι, ſi αἰσχρῶς cum ἐπιστάμενοι iungi poſſit, eo modo quo dicitur καλῶς ἐπίστασθαι & καλῶς εἰδέναι, pro εὖ ἐπίστασθαι. Sed & φρόνημα ſimpliciter pro propoſito ſeu mẽte poſſimus etiam fortaſſe accipere, cum Valla.

1 Atque adeo hoc ſcitote ſi antea neſciuiſtis.

2 Quòd ita vobis proſpiciatis quorũ euerſæ ſunt fortunæ, vt alere domeſt. noſtros velitis.

3 At vos quidem beneuolentiæ officio plenè iam defuncti eſtis: nos verò quibus poterimus modis nos ſuſtentare pergemus, nihil vobis faceſſendo negotij. *Negãt enim ſe velle vti beneficio illo quod offerunt Lacedæmonij, cuius tamen gratiam illis habeant non minus quàm ſi vterentur. Ideoq́, χάρις ἐκπεπλήρωται referendum eſt ad id quod obtulerunt Lacedæmonij, quamuis non præſtiterint. q. d. Iam nos vobis abundè obſtrinxiſtis, quum hoc beneficium in nos conferre paratos eſſe vos dixiſtis.*

HERODOTI HALICARNASSEI HISTORIARVM LIBER NONVS, qui inſcribitur

CALLIOPE.

HOC ab Athenienſibus reddito reſponſo Lacedæmonij Spartam reuerterunt. Mardonius autem, poſteaquam regreſſus ad eum Alexander Athenienſium reſponſa indicauit, mouens è Theſſalia citato agmine Athenas ire cōtendit, quacunque iter faciebat, illinc viros ad bellum ſumens, [1] Theſſalis ducibus. Quos adeo non pœnitebat eorum quæ hactenus egerant, vt etiam multo ſtudioſius Perſam inducerent. E quibus Thorax Lariſſęus & Xerxem effugientem deduxerat, & tunc Mardonium propalam deducebat in Græciam. [2] Mardonium autem, vbi cum exercitu Thebas peruenit, Thebani exceperunt: ſuadendoque non ſinebant progredi longius, quòd negarent vllum locum ponendis caſtris opportuniorem eſſe quàm illum, vbi ſubſidens conſequeretur vt omnem Græciam ſine pręlio ſubigeret. Arduum enim eſſe vniuerſis etiam hominibus vi ſubigere Græcos inter ſe conuenientes: quod & antea cognouiſſent. Si verò feceris (dicebant) quod nos ſuademus, occupabis nullo negotio validiſſima quæque illorum conſilia. Mitte pecuniam ad eos qui præpotentes ſunt in ciuitatibus: miſſa pecunia Græciam ad factionem redigeſ: hinc eos qui tecum non ſentient, admotis copiis facilè expugnabis. Hæc Thebani ſuadebant: quibus ille obtemperandum non putauit, partim animi faſtu, partim acri quadam libidine Athenas iterum occupandi: præſertim ſperans incenſis per inſulas ignibus declaraturum ſe regi Sardibus agenti, Athenas ab ipſo teneri. Igitur in Atticam contendens, quum illic Athenienſes ne tunc quidem inueniſſet, ſed pleroſque eorum in claſſe ad Salaminem

1 At Theſſaliæ duces adeo nō pœnit. *Vel, Theſſaliæ principes. aut primores.*

2 Porro quū in Bœotiam perueniſſet exercitus. Mardonium adeūtes Thebani conſiliū illi dabāt, nullum locū illo caſtris ponendis opportuniorē eſſe dicentes: neq; vlterius progredi eum ſinebāt, ſed ibi conſidentem dare operam *volebāt* vt Græciam vniuerſam ſine pręl. ſubigeret.

nem esse audiret, vrbē cepit desertam, decimo mēse quàm fuerat ab ipso rege capta. Eò postquam venit, mittit ad Salaminem Murichidem quendam Hellespontium, cum eisdem mandatis quæ Alexander Macedo pertulisset. Mittebat autem eadem mandata, gnarus ille quidem non beneuolo erga ipsum animo esse Athenienses, sed sperans contumaciam deposituros, tanquam subacta omni Attica regione, & sub ipsius imperio posita. hac de causa Murichidem misit in Salaminem. Is vbi in senatum venit, Mardonij mandata exposuit. è senatoribus Lycidas sententiam dixit, satius videri sibi esse vt ea quæ Murichides apud senatum diceret, ipsi admittentes ad populum referrent. Hæc ille dicebat siue quòd pecuniam à Mardonio accepisset, siue quòd id sibi probaretur. Quod simulatque audiere Athenienses, tam ij qui ex concilio, quàm qui extra concilium erant, indignè ferentes, Lycidam circumsteterunt, lapidibusque interemerunt: Hellespontium verò Murichidem dimiserunt illæsum. Excitato de

224 Lycida apud Salaminem rumore, & cognito quod gestum erat, Atheniensium vxores, alia aliam exhortantes atque prehendentes, vltrò domum Lycidæ adiere, hominisque vxorem ac liberos lapidauerunt. Hunc autem in modum Athenienses in Salaminem transierunt: Quandiu ipsi copias è Peloponneso venturas sibi auxilio expectabant, tandiu hostes in Attica habuere statiua: at vbi & socij tardius segniusq; agunt, & Mardonius aduentās iam esse in Bœotia audiebatur, ita exportatis omnibus rebus & ipsi in Salaminem traiecerunt, nuntiosque in Lacedæmonem miserunt conquestum de Lacedæmoniis, qui neglectui haberent barbarum esse Atticam ingressum, neque cum ipsis ei in Bœotiam occurrissent: tum admonitum eorum quæ sibi, si ad eum deficere vellent, Mardonius spopondisset: tum prædictum, nisi præsidio ipsis essent, se aliquod per semet remedium inuenturos. Agebant autem per id tempus Lacedæmonij solennia quæ vocantur Hyacinthia: quæ festa dei celebrare plurimi faciebant. ad hæc murum sibi in Isthmo extruebant, qui iam pinnas acceperat. Ad hos posteaquam nuntij Atheniensium Lacedæmonem venerūt, ducentes secum Megarensiū ac Platæensium

legatos, ephoris aditis, ita loquuti sunt, Athenienses ad hæc nos referenda miserunt, regem Medorum cum nostram nobis regionem reddere velle, tum societatem nobiscum æquis conditionibus inire citra fraudem & dolum, tum aliam regionem nostræ addere, quam ipsi nostro arbitrio optauerimus: nos tamen pudore [1] Græci numinis, & pro magno flagitio ducentes prodere Græciam, annuere nolle, sed recusare, quamuis iniuria affectos à Græcis ac proditos. Qui, etsi non ignoremus cõducibilius esse nobis societatem inire cum Persa, quàm bellũ gerere, tamen sponte nostra societatem non inibimus. Et hæc quidem nostra sunt quæ in Græcos præstamus officia. At vos, qui tunc in omnem metum deueneratis ne pacisceremur cum Persa, posteaquam compertam habuistis sententiam nostram nequaquam prodendi Græciam, & murum quẽ in Isthmo inædificabatis absoluistis, nullam habetis Atheniensium rationem: & quum conueneritis nobiscum de occurrendo Persæ ad Bœotiam, desertores extitistis, pro nihilo ducẽtes barbarum Atticam esse ingressum. Itaq; vobis Athenienses in præsens vsque succensent quòd non estis officio functi: quod superest, vt primo quoq; tempore nobiscum copias mittatis, iubent: quò barbarum in Attica (quoniam [2] in Bœotia defecimus) excipiamus nostra in terra, vbi campus Thriasius appositissimus erit ad dimicandum. Hæc vbi accepere ephori, responsum in diem posterum distulerunt: postero die in alterum: idq; in decem dies fecerunt, diem de die extrahentes. Intra quod tempus vniuersi Peloponnenses magno studio incumbentes, Isthmum muro interclusere, ad finemq; perduxere. [3] Non ausim dicere hanc fuisse causam cur isti tantopere soliciti fuerint, quum Alexander Macedo Athenas pergebat, ne Athenienses Medorum partes sequerentur: nunc autem nihil aliud curarent quàm vt sibi Isthmus inædificaretur, putantes nõ amplius se quicquam Atheniensibus indigere. At sub aduentum Alexandri in Atticam, muro quem extruebant nondum perfecto, Persas vehementer extimescebant. Tandem & responsum & exitus Spartiatarũ fuit huiusmodi: Pridie quàm iam vltimum concilium fieret, vir Tegeata nomine Chileus, apud Lacedæmonios maximæ inter hospites potentiæ, quũ audis-

1 Iouis Græci.
2 Bœotia frustrati sumus. *id est, spe confligendi cum hoste in Bœotia.*
3 Cur autem antea quidẽ, quum Alexander venit Athenas, tam anxiè obstiterint quominꝰ Athenienses Medorũ partes sequerentur, tum verò nihil de hac re soliciti fuerint, huius rei causam aliam adferre non possum quàm ꝙ murum Isthmi extruxerant, seq; iam Atheniẽsium opera nil opus habere existimabãt: at quum Alexander in Atticam venit, nondum extructus erat, sed opus hoc promouebãt, Persas vehementer extimescẽtes. Tandem verò & respõs. &c. *Vallæ imposuit vocabulũ ἀλλό γε quod iunxit cum proximè præcedentibus verbis, quum ad τὸ αὖτις se-*

audiſſet ab ephoris omnia quæ Athenienſes dixiſſent, his
» verbis eos alloquutus eſt, Ita ſe habet, viri ephori: ſi Atheni-
» enſes non ſentiunt nobiſcum, ſed cum barbaro, quamuis
» valido muro ſit Iſthmus inædificatus, tamen magnæ fores
» patefactæ ſunt barbaro in Peloponneſum. Quare prius eos
» audiatis quàm aliquid decernant quod cladem Græciæ ad-
» ferat. Hoc Chileus conſilium dedit. quod in animũ admit-
tentes ephori, confeſtim nihil colloquuti cum nuntiis qui à
ciuitatibus venerant, quinque millia Spartiatarum quum
adhuc nox eſſet[1] dimiſerũt, præpoſito eis Pauſania Cleom-
broti filio. Quæ pręfectura erat quidem Pliſtarchi Leonida
geniti: ſed quum is puer eſſet, Pauſanias præfectus eſt, qui
eius patruelis erat & idem tutor. nã Cleombrotus Anaxan-
dridæ filius, pater Pauſaniæ, iam non ſupererat, nõ diu pòſt
quàm copias quæ murum extruebant in Iſthmo, reduxe-
rat, vita functus. Reduxerat autẽ ab Iſthmo copias Cleom-
brotus ob eam cauſam, quòd ſibi inter ſacrificandum ad-
uerſus Perſam ſol in cœlo obſcuratus eſſet. Elegit autẽ Pau-
ſanias ſibi collegam EVryanactem Doris filiũ, ſuum gen-
tilem. His copiis è Sparta cum Pauſania profectis, nuntij de
illarũ profectione ignari, vbi dies illuxit, ephoros adeunt,
habentes in animo abire in ſuam quiq; ciuitatem. Vbi ad-
» ierunt, ita verba fecere, Vos quidẽ Lacedæmonij deſiden-
» tes hîc Hyacinthia agitis, ac luditis, ſociis proditis: Atheni-
» enſes verò, vt à vobis læſi, & ob penuriam ſociorum, ita vt
» poterunt cũ Perſa tranſigent. Soluta autem ſocietate vobiſ-
» cũ, palàm eſt nos, quum regis fuerimus ſocij, militiæ com-
» ites futuros in quamcunq; regionem nos illi educent. Inde
» vos diſcetis quídnam vobis ex ea re ſit euenturum. Hæc lo-
quutis nuntiis Ephori iureiurando interpoſito dixere ſuas
ſe copias putare in Oreſtio eſſe, tendentes aduerſum pere-
grinos. Peregrinos enim barbaros appellabãt. Hoc illi non
intelligentes, quid diceretur ſciſcitabãtur. Sciſcitati, & rem
omnem edocti atque ſtupefacti, quamcelerrimè abiere ad
illos inſequendos, & cum iis quinq; millia finitimorum La-
cedęmoniorum delecta. His Iſthmum verſus ire maturan-
tibus, Argiui, vbi primùm audiere copias è Sparta cũ Pau-
ſania profectas, præconem, quem optimum è diurnis cur-
ſoribus inuenerunt, in Atticam mittunt ad Mardonium:

ratur, hoc modo, ὐδ' ἔχω εἶπαι τὸ αἴτιον ἄλλο γε ἢ ὅτι, &c.

1 Emiſerunt, ſeptenis Helotibus circa vnumquenq; collocatis. *Quæ verba à Valla hîc omiſſa, repetuntur pap. 228.*

qui videlicet antea receperant se futuros impedimento quominus Spartiata egrederetur. Præco vbi Athenas peruenit, Mardoni, inquit, miserunt me Argiui nuntiatum tibi iuuentutem è Lacedæmone esse progressam, seque ne illa progrederetur præstare nequisse. Ad hæc tu bonum consilium adhibe. Hoc ille loquutus, retrò abscessit. Quo audito Mardonius iam nō fidebat amplius perstare in Attica: vbi ideo hactenus immoratus fuerat quòd audire cuperet ac scire quid ab Atheniensibus ageretur, neq; populans neque lædens Atticum agrum, assiduè sperans fore vt secum illi paciscerentur. Quod vbi desperauit, re comperta, priusquam Pausanias cum copiis Isthmum egrederetur, subduxit exercitum, incensis Athenis, & siquid aut murorum aut ædium priuatarum sacrarumq; extabat, eo omni diruto atq; obruto. Ideo autem excedendum sibi putauit, quòd neq; adequitabilis esset Attica regio, neq;, si ipse malè pugnasset, euadi poterat nisi per angustias, vbi à paucis trāsitu prohiberi posset. Statuit igitur recedere illinc Thebas, tum ciuitatem amicam, tum regionem equitibus opportunam. Profecto illinc Mardonio & iam iter facienti perfertur nuntius properans, alium exercitum mille Lacedæmoniorum Megara iter habere. Eo audito consultabat si quo pacto hos primùm posset excipere. Itaque conuersum exercitum ducebat Megara, præmisso equitatu qui omnem oram Megaridem incursaret. Huc vsq; Europę ad solem occidentem versus longissimè processit hæc Persica expeditio. Post hæc nuntius ad Mardonium venit, Græcos in Isthmo coactos esse: atque ita retrocessit per Deceleam. Magistratus enim Thebani accolas Asopiorum accersierant, qui Mardonium in Sphendaleas & illinc in Tanagram duces itineris deduxerunt. In Tanagra noctem moratus Mardonius, postero die in agri Thebani Scolon transuersis tramitibus peruenit. Ibi Thebanorum rura, tametsi Medicas partes fouentium, vastauit: non illorum odio, sed ingenti necessitate adactus: quòd vellet cum castra communire, tum, si sibi in acie non cederet ex sententia, effugium comparare. Exporrexit autem castra sua ab Erythræis, secundum Hysias, Platæensi tenus agro, iuxta flumen Asopum: muro communiens, sed non pro

magni-

magnitudine castrorum, verùm per singulas frontes dena stadia habente. Hoc in opere barbaris occupatis Attaginus Phrynonis filius vir Thebanus conuiuio magnificè apparato Mardonium ipsum & Persarum honoratissimos quinquaginta inuitauit. fiebat autem cœna Thebis. inuitati illi hominem sunt sequuti. Cætera quæ referam, ex Thersandro accepi, viro quidem Orchomenio, sed Orchomeni inter primos honesto: qui se quoque aiebat ad hanc cœnam ab Attagino inuitatum cum quinquaginta Thebanis: nec vtrosque seorsum discubuisse, sed [1] in singulis lectis alternos Persam & Thebanum. Secundum cœnam quum potioni daretur opera, Persam qui eodem thoro recumbebat, Græcè ipsum interrogasse cuias esset: se verò respondisse Orchomenium esse: tum illum dixisse, Quoniam tu » mihi mensæ consors & libaminum effectus es, volo tibi » relinquere sententiæ meæ monumentum, vt ipse quoque » præscius huius rei, queas tibi consulere. Cernis hos Persas » in conuiuium acceptos, & copias quæ ad flumen in castris » relictæ sunt? horum omnium paruo pòst tempore pauculos » cernes superstites. Et inter dicendum multas lacrymas » Persam effudisse. Admiratumque se eam orationem, » ad illum dixisse, Nónne hæc Mardonio expedit dicere, & » iis Persis qui secundum eum in honore sunt? Et illum subiecisse, » Hospes, quicquid ex deo fieri oportet, id homini inevitabile » est. nam ne credibilia quidem dicentibus credere » quisquam vult. Atque hæc permulti Persarum quum » sciamus, tamen Mardonium sequimur illigati necessitate. » Est autem hoc in hominibus acerbissimum, eum qui mul» tum sapit, [2] minimè potentem esse. Hæc ego ex Orchomenio Thersandro audiebam, atque adeo ipsum hæc statim aliis enarrasse priusquam prælium ad Platæas factum est. Porro Mardonio in Bœotia statiua habenti, præbuerunt copias cæteri circà Græci, qui cum Medis sentiebant, [3] & ad Athenas congregati sunt, præter Pho-
126 censes. nam & isti vehementer partibus Medorum studebant, non tamen voluntarij, sed coacti. Sed iidem nō multis pòst diebus quàm Thebas itum est, & ipsi aduenere, mille armati, duce Harmocyde inter populares spectatissimo. Eos Mardonius, vbi Thebas peruenere, missis equitib.

1 In sing. lectis binos, Pers.

2 Nihil in potestate habere. *Id est, Eū qui sapientia magna præditus sit, vel prudentia, non habere res vllas in potestate, sed cogi ad res eas à quibus alioqui eū sua prudentia dehortetur. Alium sensum ex tempore elicere ex hoc loco non potui.*

3 Et vnà cum eo aduersus Athenas mouerunt.

iuſſit ſeorſum in campo ſubſidere: quod quum feciſſent, protinus adfuit vniuerſus equitatus. Vnde poſtea rumor exercitum Græcorum qui cum Medis erant, peruaſit, Phocenſes ab equitatu iaculis confoſſum iri. quinetiam per ipſos Phocenſes idem diuulgatum eſt: quos tunc dux ſuus Harmocydes his verbis adhortatur, O Phocènſes, palàm eſt hos homines certæ nos neci deſtinaſſe, accuſatos (vt opinor) à Theſſàlis. Quare vnumquenq; veſtrûm oportet egregium virum eſſe potius quàm dedentes nos fœdiſſima morte trucidari. Ipſi quoque intelligant ſe barbaros eſſe inter Græcos, quibus mortẽ [1] intulerunt. His ſuos Harmocydes hortabatur. Quos vbi cõcluſere equites, inuehebantur tanquam ad eos occidendos, telis intentis veluti emiſſuri: nonnulliq; emiſerunt. Phocenſes ex aduerſo ſtantes facto orbe quoquouerſus quũ ſeſe opponerent, ibi equites digreſſi retrò abiere. [2] Incertũ an ad hos interficiendos rogatu Theſſalorũ ierint equites: & poſteaquam animaduerterunt eos ad defendendum ſe conuertere, veriti ne ipſi vulnerarentur, ita retrò abſceſſerint, tanquam à Mardonio iuſſi: an experiri voluerint num quid iſti præſtantiæ haberent. Poſt abſceſſum autem equitatus, miſſo ad eos præcone Mardonius ita inquit, Bono eſtote Phocenſes animo: viros enim ſtrenuos vos eſſe dediſtis ſpecimen, non tales quales ego audieram. Quo magis alacri animo tolerate hoc bellum. non enim aut me beneficiis aut regem vincetis. Hactenus quæ circa Phocenſes ſunt geſta. Lacedæmonij vbi ad Iſthmum venere, illic caſtra communiere. quod quum audirent cęteri Peloponnenſes, vtique ij quibus meliora cordi erant, cernerentque Spartiatas egredi volentes, indignũ ſe putauerunt à Lacedęmoniis ſe in exeundo ſuperari: itaq; quũ pulchrè litatum eſſet, cuncti ex Iſthmo profecti ſunt & in Eleuſinem peruenerunt: vbi quum pulchra etiam fuiſſent exta, ire perrexerũt. Quibus Athenienſes è Salamine tranſmittentes, in Eleuſine admixti ſunt. Iſti poſteaquam ad Erythras Bœotiæ venere, cognito barbaros ad Aſopum caſtra habere; inito de hac re conſilio, e regione tetenderunt ſub Citheronis radicibus. In quos Mardonius quòd in campum non deſcenderent, omnem immittit equitatum, cui præerat Maſiſtius

1 Machinati ſint. *vel moliti.*

2 Affirmare autem nõ poſſum an &c.

ſiſtius (à Græcis Maciſius dictus) vir apud Perſas inclytus, Nyſæo equo inſidens, aureo fræno & aliis inſignibus eximiè ornato. Equites vbi promouere ad Græcos, per turmas egreſſi, multum detrimenti inferebant, fœminas eos appellando. Erant fortè Megarenſes ea parte collocati qua nulla alia magis oppugnari, nullaque magis ab equis adiri poterat: hac, impreſſione facta equitum, Megarenſes quia premebantur, mittunt ad duces Græcorum præconem, qui ita, quum venit, verba fecit, Magarenſes aiunt, viri ſocij, Nos ſoli excipiendis hoſtibus impares ſumus, qui tenemus eandem in qua collocati ſumus à principio ſtationem: vbi hactenus tametſi ægrè, tamen ſtrenuè fortiterque reſiſtimus. nūc niſi alios nobis ſubſtituatis, ſcitote nos ab acie diſceſſuros. Hæc vbi præco renuntiauit, Pauſanias experiri fecit Græcos, ſiqui alij vltrò ad locum irent, vt Megarenſibus ſuccederent. Recuſantibus cæteris Athenienſes ſuſcepere hoc munus, videlicet eorū trecenti delecti, quibus præerat Olympiodorus Lamponis filius. Hi fuere qui præ omnibus Græcis ad Erythras caſtra habētibus inſtructi ſucceſſere, ſagittariis ſibi aſſumptis. qui quum aliquandiu pugnaſſent, hic fuit pugnæ exitus: Impreſſionem faciente per turmas equitatu, equus Maſiſtij, vt erat præ aliis eminens, ſagitta per latus ictus eſt: quo dolore in pedes erectus, Maſiſtium excuſſit. Collapſum confeſtim Athenienſes circumſiſtunt: equoque prehenſo, hominem ſeſe defenſantem interimunt, quum aliquandiu non potuiſſent. Ita enim erat armatus: ſcilicet intus gerebat thoracem aureis ſquamis conſertū, deſuper Phœniceum paludamentum. [1] Eius thoracē quum ferirent, nō prius aliquid profecerunt quàm quidam re animaduerſa illum percuſſit in oculo. Ita Maſiſtius collapſus interiit. Hæc autem res latebat alios equites. non enim eum aut ab equo cadentem viderant aut occumbentem. ac ne tum quidem quum ſe recipiebant, quod actum erat cognouere: ſed poſtquam conſtitere, quia nemo ipſis imperabat, ſtatim deſiderauerunt ducem: cognitoq; quod geſtum erat, mutuò ſe adhortati, omnes in hoſtem equos admiſere, vt mortuum eriperent. Eos autem conſpicati, nō iam turmatim ſed vniuerſos pariter irruere, cæterum exercitum in-

[1] Eius autē thoracē percutientes, nihil proficiebant: donec quidam re animaduerſa &c. *Id eſt, Sed quidā tandem re animaduerſa &c.*

clamauerunt. Sed dum omnis peditatus auxilio veniebat, interea cietur acre prælium de cadauere. at vbi præsidio venere copiæ, non amplius perstitere equites: ita nec mortuum eripere potuerunt, sed alios [1] super illum è suis amisere. Digressi illinc duo circiter stadia, consultantes quid facto opus esset, decreuere sibi carentibus præfecto eundum ad Mardonium. Vbi in castra rediere, ingens luctus cum omnem exercitum, tum verò Mardonium cepit, exstincti Masistij, viri secundum Mardonium honoratissimi tam apud Persas quàm apud regem: ita vt eiulatus eorum omnem Bœotiam peruaserit, & seipsos & equos & iumenta totonderint. Et barbari quidem suo more Masistium defunctum honorabant. Græci autem, postquam equitatum inuadentium excepere, & exceptum repulere, multo sunt audaciores effecti, & ante omnia cadauer plaustro impositum per stationes circumtulerunt. erat autem spectaculo digna proceritatis ac formæ gratia. Quod ideo faciebant quia cuncti relictis stationibus ad intuendum Masistium pergebant. Dehinc censuerunt ad Platæas descendendũ, quòd sibi Platæensis ager multo esset opportunior habendis castris quàm Erythræus, cum propter alia, tum propter aquandi commoditatẽ. Vbi visum est in eum locum & ad fontem Gargaphium, qui ibidem est, satius abire, & dispositis stationibus illic habere castra, sumptis armis abierũt per radices Cithæronis secundũ Hysias in agrum Platæensem. Eò quum peruenere, stationes nationatim communierunt, proximè fontem Gargaphium, & fanum Androcratis herois, per non editos tumulos & locum planum. Ibi in distinguendis nationibus magna sanè altercatio extitit inter Tegeatas & Athenienses, vtrosque se dignos qui alterum cornu tenerent arbitrantes: & sua facinora præclara tum recentia tum prisca referentes. Dicebant quidem his verbis Tegeatæ, "Hoc nos semper digni honore à socijs omnibus habiti sumus, quotiescunque à Peloponnensibus communiter in externas peregrinationes itum est, & proximè, & quondam, iam inde ex quo Heraclidæ post mortem EVrysthei sunt conati in Peloponnesum redire. quo tempore hanc dignitatem assequuti sumus ob hanc rem gestam: Posteaquam

[1] Præter illum,

227

cum

» cum Achæis & Ionibus, qui tunc Peloponneſum incole-
» bant, nos auxiliarij in Iſthmum profecti conſedimus ad-
» uerſus eos qui redire conabantur, tunc Hyllus orationem
» habuit, non expedire vt vterque exercitus confligendo
» periclitaretur: ſed vt alijs acquieſcentibus, ſecum ſingu-
» lari certamine dimicaret is quem Peloponnenſes iudica-
» rent è ſuo exercitu præſtantiſſimum. Accepta conditio-
» ne Peloponnenſes fœdus in hæc verba percuſſerunt, Si
» vinceret Hyllus Peloponnenſium ducem, vt Heraclidæ
» in paterna reuerterentur: ſin victus eſſet, retrò Heracli-
» dæ cederent, & exercitum abducerent, néve per annos
» centum de redeundo in Peloponneſum agitarent. Ab o-
» mnibus ſocijs ad eam rem voluntarius electus eſt dux at-
» que idem rex noſter Echemus Aeropi filius, Phegei
» nepos, qui ſingulari congreſſus certamine Hyllum in-
» teremit. Ex quo facto nos cum alia decora inter Pelo-
» ponnenſes aſſequuti ſumus, quæ adhuc obtinemus,
» tum hoc, vt alteri cornu præeſſemus quoties commu-
» niter itur in expeditionem. Et vobis quidem Lacedæmo-
» nij non aduerſamur, ſed optionem cedimus vtri cornu
» præeſſe malitis: alteri verò cornu vt præſimus nobis ven-
» dicamus, quemadmodum vſque fecimus ad hoc tem-
» pus. Etiam verò citra hoc factum quod narrauimus, A-
» thenienſibus ſumus digniores qui hanc dignitatem ob-
» tineamus: quippe qui proſperè & multa vobiſcum viri
» Spartiatæ certamina decertauimus, & multa cum alijs.
» Quo fit vt æquius ſit nos alterum cornu tenere quàm
» Athenienſes: à quibus non tales geſtæ res ſunt quales
» nobis, neque recentes neque vetuſtæ. Hæc Tegeatæ.
» Ad quæ hunc in modum reſpondere Athenienſes. Etſi
» ſcimus has copias pugnandi cum barbaro non altercan-
» di gratia eſſe contractas, tamen quoniam Tegeata re-
» ferre conſtituit præclara facinora tum vetuſta tum no-
» ua, quæ per omne tempus vtrique fecerunt: neceſſe ha-
» bemus & nos exponere apud vos vnde nobis patrium ſit,
» [1] qui ſemper egregij fuimus, eſſe primos potius quàm
» Arcadibus. Heraclidas, quorum ducem iſti apud I-
» ſthmum ſe prædicant interfeciſſe, nos ſoli excepimus,
» eiectos prius ab omnibus Græcis, quos illi Mycenæorum

[1] Bonam operam nauſtibus.

seruitutem fugientes adibant: & EVrysthei iniuriam vnà cum eisdem pugnando propulsauimus, victoriaq; potiti sumus de ijs qui tum Peloponnesum tenebant. Præterea Argiuos, qui aduersus Thebas cum Polynice militauerant, vita defunctos & insepultos, ducta in Cadmeos expeditione à nobis receptos & in nostra terra apud Eleusinem humatos fuisse dicimus. Iam verò nostrum præclarum facinus extat etiam in Amazonidas, quæ à flumine Thermodonte aliquando in nostrã terram excurrere. Ac ne in heroum quidem laboribus qui ad Troiam bellauerunt, fuimus in postremis. Sed nihil admodum pertinet horum facere mentionem. [1] etenim siue qui tunc egregij fuere, nũc instrenui sunt, siue tunc instrenui, nunc egregij sunt, satis sit de rebus priscis ista dixisse. Vt nullæ autem res aliæ nobis gestæ sint, (quæ multæ & præclarissimæ sunt, præut quorumcunq; aliorum Græcorum) certè ob rem in Marathone à nobis gestam digni sumus qui hoc decus & alia insuper obtineamus: qui soli Græcorum per nos cum Persa dimicauimus, & rem tantam aggressi, victores euasimus, sex & quadraginta nationibus superatis. quo solo nomine digni sumus vt hunc loci honorem consequamur. Verùm non decet in hac rerum conditione de loci dignitate contendere: vbicunq; & iuxta quoscunq; vobis Lacedæmonij videbitur appositissimum nos stare, illuc euntes obtemperabimus. Vbicunq; enim loci nos collocati fuerimus, conabimur strenui existere. itaq; ducite nos, tanquã vobis parituros. Hæc quum pro sua parte dixissent Athenienses, cunctus Lacedæmoniorum exercitus succlamauit digniores qui cornu tenerent Athenienses quàm Arcades. Ita Athenienses Tegeatis superiores habuere cornu. Mox hunc in modum instructi sunt & qui superuenere Græcorum, [2] & qui à principio venerant: Dextrum cornu tenebant Lacedæmoniorum decem millia, quorum quinque millia erant Spartiatarum, quos custodiebant leuiter armata trigintaquinq; millia seruorum, septenis seruis circa singulos Spartiatas collocatis. [3] Applicauerant autem sibi Spartiatæ, & honoris & virtutis ergo, Tegeatas numero mille & quingentos armatos. Secundum hos stabant Corinthiorũ quinq; millia. [4] Præter hos inueniebantur apud Pausa-

228

1 Qui enim tunc strenui fuere, fieri possit vt nũc sint ignaui: & qui tunc ignaui, fieri possit vt nũc sint fortiores. De rebus igitur olim gestis, *vel, de nauata igitur olim opera*, hęc dixisse sit satis.

2 Pro οἱ ἀρχῆν ἐθέλοντες *hunc legisse suspicor* οἱ ἀρχὴν ἐλθόντες, *quæ lectio, non illa, mihi probatur.*

3 Delegerãt autem Spartiatæ Tegeatas qui iuxta ipsos starent, & honoris & virtut.

4 Impetrauerant autem à Pausania vt sibi adstarent trecenti Potid.

Pausaniam stantes trecenti Potidæatæ eorũ qui ex Pallene erãt. Iuxta hos stabant Arcadum Orchomeniorũ sexcenti: iuxta hos Sicyoniorũ tria millia. Hos sequebantur Epidauriorũ octingenti: super hos locati erant Trœzenij mille. iuxta Trœzenios [1] totidẽ Lepræatæ. post hos Mycenæorũ & Tirynthiorũ quadringenti. Secundum hos, mille Phliasij: dehinc Hermionenses trecenti. iuxta Hermionenses, Eretriensium & Styreorum sexcenti. iuxta hos, Chalcidensium quadringenti. post hos, Ampraciatarum quingenti. post eos, Leucadiorum & Anactoriorum octingenti. Hos sequebantur Pallenensium qui sunt ex Cephallenia, ducenti. post hos instructi Æginetarum quingenti. iuxta hos Megarensium tria millia, quos sequebantur Platæensium sexcenti. Vltimi & ijdem primi stabant Athenienses, læuum tenentes cornu, octo millia, duce Aristide Lysimachi filio. Hi omnes, præter eos qui septeni circa singulos Spartanos stabant, fuerũt numerò triginta octo millia & septingenti, omnes grauis armaturæ, aduersus barbarum contracti. Leuiter verò armati, triginta quinq; millia, septeni circa singulos Spartiatas collocati, quorum vnusquisq; ad pugnandum erat instructus. [2] Circa cæteros autem Lacedæmonios ac Græcos singuli ferme leuiter armati numero trigintaquatuor millia quingenti. Summa igitur totius leuis armaturæ, quę pugnare posset, [3] sexaginta millia quingenti. Totus autem Græcus exercitus qui ad Platæas conuenit pugnæ aptus, tam leuis quàm grauis armaturæ, fuit vndecim myriades, minus mille & octingentis, *id est centum octo millia ducenti*. Sed numerum vndecim myriadum expleuere Thespienses, qui aderant ad mille & octingentos, qui nec ipsi arma habebant. Et hi quidem Græci ad flumen Asopum castra distributi communierant. Barbari verò qui cum Mardonio erant, posteaquam Masistiũ luxerunt, cognito Græcos apud Platæas esse, & ipsi ad Asopum qui illac fluit, ita sunt eregione à Mardonio collocati: Aduersus quidem Lacedæmonios Persæ, qui quia numero antecedebant, eorum acies quæ multæ erant, vsq; ad Tegeatas opponebantur: ita vt quod robustissimũ in exer-

1 Ducenti Lepræatæ.

2 Reliquorum autẽ Lacedæmoniorum & Græcorum milites leuiter armati erãt trigintaquatuor millia quingenti, vtpote viro vno vnumquenq; circumsistente. *Id est, Ita quidem rationẽ huius numeri ineundo, vt reliquos Lacedæmonios & Græcos vnũ habuisse virũ sibi adstantem singulos dicamus, nõ septem, vt Spartiatas. Dixit autẽ ὡς εἷς ἑὼν pro ὡς ἑνὸς ἐόντος, vt modò dixerat ὡς ἐόντων ἑπτά. Quod & ipsum Valla potius quàm per nominatiuũ, vertisse ita debuit Vtpote septenis circa singulos Spartiatas collocatis. Vel, Vtpote septenis vnumquenque Spart. circumsistentibus.*

3 *Sexaginta nouem millia.* *nam inter sex myriades (quæ sexaginta millia efficiunt) & ἑκατοντάδας πέντε (id est quingenti) interiectum est καὶ ἐννέα χιλιάδες, quæ Valla fortasse in suo exempl. non habuit.*

citu erat, id omne contra Lacedæmonios: quod infirmius, id contra Tegeatas esset. Hæc faciebat Mardonius Thebanorum indicio atque admonitu. Iuxta Persas autem idem collocauit Medos, vt ex aduerso essent Corinthijs & Potidæatis & Orchomenijs & Sicyonijs. Post Medos collocauit Bactrios ex aduerso Epidauriorum & Trœzeniorum & Lepræatarum ac Tirynthiorum, Mycenæorumq; & Phliasiorum. Secundum Bactrios collocauit Indos ex aduerso Hermionensium & Eretrieorum Styreorumque & Chalcidensium. Post Indos statuit Sacas oppositos Ampraciatis, & Anactorijs, & Leucadijs, & Pallenensibus, & Æginetis. Post Sacas posuit ex aduerso Atheniensium Platæensiumq; ac Megarensium, Bœotos & Locros & Melienses & Thessalos, & [1] mille Phocensium. Non enim Phocenses omnes à partibus Medorum stabant, [2] sed eorum nonnulli cum Græcis sentiebant apud Parnassum deprehensi, & illinc profecti deduxerant comitatique fuerant Mardonij copias pariter & Græcorum qui cum illo erant. Contra Athenienses item posuit Macedonas, Thessaliæque accolas. [3] Hæ nationes à Mardonio in aciem instructæ erant maximè celebres maximeque insignes, & præcipuè mentione dignæ: necnon cæterarum quoque gentium viri memoratu digni, cum aliarum, tum Phrygum, Mysorum, Thracum, Pæonum. Quinetiam Æthiopum [4] & Ægyptiorum qui Hermotybies & Calasiries nominantur, gladio cincti, qui soli sunt ex Ægyptijs pugnaces: à Mardonio, quum adhuc esset in Phalero, è nauibus in quibus epibatæ erant, in terram translati. nō enim cum pedestribus copijs, quæ cum Xerxe Athenas ierant, Ægyptij censi fuerant. Barbarorum igitur (vt etiam superius ostensum est) triginta myriades fuere: Græcorum verò Mardonij auxiliariorum, nemo numerum (neq; enim numerati fuerant) nouit. Vt autem coniectura colligi licet, ad quinq; myriades fuisse coniecto. Tot ex aduerso instructi fuere pedites: equitatus verò seorsum erat collocatus. Ita dispositi nationatim manipulatimq;, vtriq; postero die sacrificauerunt. Apud Græcos haruspex erat Tisamenus An-

229

1 Illos mille Phoc.

2 Sed partes etiam Græcorum nonnulli ex illis fouebant, qui in loca Parnasso vicina se receperāt: è quibus excurrētes Mardonij exercitum & Græcos qui cum eo erant agebant ac ferebant. i. diripiebant.

3 Hæc sunt nomina nationum à Mardonio in aciē instructarū, earum quidē quæ quū amplissimæ essent, celeberrimæ erant, maximiq; fiebant. Sed & ex alijs nationibus aliqui immixti illis erant, Phrygum & Thracum, & Mys. & Pæonum.

4 Et Ægyptiorum Hermotybies & Calasiries, qui vocantur Ensiferi. qui soli ex Ægyptijs sunt ad pugnam apti. hos autem è nauibus quibus vehebantur eduxerat, quum adhuc apud Phalerum esset.

tiochi

tiochi filius. is enim hunc exercitum vates comitabatur, Eleus quidem & ex genere Iamideorum Clytiades, sed à Lacedęmonijs ciuitate donatus. Nam consultanti vaticinium apud Delphos de prole respondit Pythia quinq; ipsum maximas palmas è certaminibus reportaturum. oraculo non intellecto Tisamenus gymnasijs operam dabat, tanquam gymnicas victorias adepturus. quũq; se exerceret in quinq; certaminibus, in vno, dum currit Olympia, venit in cõtentionem victoriæ cum Hieronymo Andrio. Lacedæmonij autem interpretantes non ad gymnica certamina spectare Tisameni oraculum, sed ad bellica, conabantur eum mercede conducere vt vnà cum Heraclidis bellorum dux regibus foret. Hic animaduertens Spartiatas plurimi facere ipsius amicitiã, abnuebat: quòd negaret se alio pretio id facturum quàm si Spartiatã se ciuem facerẽt, omnia iura ciuitatis impertientes. Id Spartiatæ quũ audissent, ab initio ferentes indignè, oraculũ missum omnino fecerunt: tandẽ imminente hoc ingenti Persici exercitus metu, annuebãt, impertireq; homini volebant. Eos iste immutatos intelligens, negare iam se eo solo esse contentũ: sed oportere fratrem suum Hegiam etiam fieri Spartiatã eadem conditione qua & ipse fieret. Hoc autẽ dicens imitabatur (vt coniectare licet) Melampodem, regnum pariter & ciuitatẽ deposcens. Etenim Melampus quum ab Argiuis mercede cõduceretur è Pylo ad compescendũ morbum furoris mulierum Argiuarũ, deposcebat pro mercede dimidium regni. recusantibus id Argiuis atq; digressis, quũ plures è mulieribus insanirent, ita obtemperantes, quod Melampus poposcerat daturi reuerterunt. Ibi ille cernens hos esse immutatos, plura optauit, negans se indulturum quę vellent, nisi & fratri suo Bianti tertiã partẽ regni donassent. Argiui in arctum redacti hoc quoq; annuerunt. Ita Spartiatæ Tisameno, quo maiorẽ in modum egebant, prorsus assenserunt: & concessu istorũ Tisamenus Eleus Spartiata effectus quinq; maxima certamina ex oraculo illis obtinuit. Hi duo ex omnibus hominibus soli sunt à Spartiatis ciuitate donati. Quinq; autem certamina hæc fuere: Vnum & id primum hoc quod pugnatum est ad Platæas: alterum, quod in Tegea cum Tegeatis atq; Argiuis: tertium, quod in Dipæensi-

bus cum vniuersis Arcadibus præter Mantineos: quartum quod cum Messeniis ad Isthmum: vltimum, quod in Tanagra cum Atheniensibus & Argiuis. Hoc autem vltimum peractum fuit quinque certaminum. Tisamenus igitur Spartiatarum tunc ductor vaticinatus est Græcis in agro Platæensi: & apud Græcos quidem pulchrè litatum est, si se defenderent, non si Asopum transgressi pugnam capesserent. Mardonio autem capessendæ pugnæ auido non extitere pulchra exta, nisi & ipse sese defenderet. nam is quoque Græcis sacrificiis vtebatur, haruspicem habens Hegesistratum virum Eleum, & Telliadeorum præstantissimum. Hunc ante ea tempora Spartiatæ quum cepissent, in vincula coniecerant morte affecturi, vt à quo multa intoleranda perpessi fuissent. Ille in hac calamitate positus, vtpote pro anima solicitus, & qui ante mortem multa ac tristia foret passurus, rem perpetrauit fide maiorem. nam vt erat ligneis atq; ferratis [1] soleis vinctus, ferro quod illatũ fuit potitus, cõfestim excogitauit opus omniũ quæ nos nouimus animosissimũ. [2] Commentus enim qua ratione reliquũ pedis educeretur, præcidit sibi dimidiũ pedẽ. hoc acto, quamuis ab excubitoribus obseruaretur, tamẽ subruto muro profugit Tegeã versus, noctu iter faciens, interdiu syluis se abdens atq; immorãs, vt trinoctio Tegeam peruenerit, Lacedæmonijs eum passim perscrutãtibus, admirantibusq; magnopere hominis audaciam, cuius dimidiatum pedem iacentẽ cernerent, ipsum inuenire non possent. Ita Hegesistratus Lacedæmonijs elapsus, in Tegeam, quæ per id tempus non erat pacata Lacedæmonijs, transfugit. Sanato vulnere & ligneo pede ascito, ex professo Lacedæmonijs hostis extitit. Sed non ad postremum ei protractum in Lacedæmonios odium profuit. nam in Zacyntho quum vaticinaretur, ab his captus atq; interemptus est. Verùm hic Hegesistrati interitus posterior rebus Platæensibus fuit. Tunc autem is à Mardonio nõ exigua summa conductus, cupidè sacrificabat cum in Lacedæmonios odio, tum lucri gratia. Quum igitur exta non essent pulchra ad pugnam committendam, neq; ipsis Persis, neque Græcis qui cum illis erant, (habebant enim & Græci suum haruspicem quendã Leucadium Hippomachũ) [3] quumq; dilabe-

230

1 *Sunt qui catastã interpretentur.*

2 Pedis enim extremã partem resecuit, quum prius ad reliquam educẽdam dimensus spatium esset.

3 Quumq; subingrederentur Græci, & eorum numerus cresceret.

dilaberentur multi Græci, suasit Mardonio Timogenides Herpyis filius vir Thebanus vt exitus Cithæronis custodiendos curaret, quòd diceret [1] assiduè Græcos ad hostem quotidie transire, seq; complures deprehendisse. Iam autē dies octo abierant positis eregione castris, quum iste Mardonio hoc consilium dedit. Mardonius, admoneri se probè intelligens, primis tenebris equitatum mittit ad ingressus Cithæronis qui Platæas ferunt: quæ Bœotij Tria capita, Athenienses Capita quercus appellant. Equites missi non frustra peruenere. nacti enim ingredientia campum quingenta iumenta quæ commeatum è Peloponneso ad exercitum subuehebant, diripiunt: & eos qui iumenta sequebantur, immisericorditer trucidant, neque iumentis neque hominibus parcentes. In quibus occidendis posteaquam satis sunt grassati, cum cæteris quæ eripuerant, ad Mardonium sunt & ad exercitum reuersi. Post hanc rem gestam biduum absumptum est, neutris pugnam lacessere volentibus. nam etsi Asopo tenus barbari processerant irritandi Græcos gratia, neutri tamen sibi transeundum statuebant. equitatus modò Mardonij progrediebatur, & Græcos molestia afficiebat: quia Thebani, vtpote in amorem Medorum vehementer propensi, ferebant alacriter bellum, & assiduè prouehebantur vsque ad prælium: deinde excipientes Persæ pariter ac Medi præcipuè præclara facinora edebant. His amplius ad decem vsque dies nihil est actum. [2] at vbi vndecimus dies illuxit, quum & Græci multo plures efficerentur ad Platæas castris eregione positis, & Mardonius stationem grauaretur, ibi venere in colloquium Mardonius Gobryæ & Artabazus Pharnacis filius, vir apud Xerxem inter paucos Persarum virtutis expertæ. quorum consultantium hæ fuere sententię: Artabazi quidem, expediens esse contractis quamprimùm copijs ire ad mœnia Thebana, quò multum rei frumentariæ ipsis, multumq; pabuli iumentis compararent: atque ibi confidentes per otium rem conficerent, videlicet quum multum auri tum signati tum non signati haberent, multum etiam argenti ac poculorum, ne parcerent illis, sed ea ad Græcos mitterent, eos præcipuè qui ciuitatibus præsiderent. fore enim vt illi suam traderent libertatem: ne-

[1] Subingredi quotidie Græcos, & fore vt ipse multos interciperet. Iam autem d.

[2] Quum autem iam vndecimus ageretur dies ex quo castra castris opposuerant, & valde auctus fuisset Græcorū numerus, necnon Mardonius stationē illam grauatè ferret, ibi venere in colloq.

que oportere pugnandi adire discrimen. Eadem autem Thebanorum quæ istius sententia erat, tanquam aliquid vltra hoc prospicientis. Mardonij autem sententia ferocior pertinaciorque, & nullo modo cedens: quippe opinantis meliorem suum esse quàm Græcorum exercitum, & satius primo quoque tempore confligere, quàm committere vt plures quàm coacti erant Græci cogerentur. Hegesistrati verò auspicia valere sinere, nec eis vim afferre: quinimo Persarum more seruato debere confligere. Mardonio ita opus facto esse censenti nemo contradicebat qui, vbi sententia sua vicit, accitis cohortium præfectis, & qui secum erant ducibus Græcorum (penes eum nanque erat summa imperij, non penes Artabazum) percontabatur num aliquod oraculum scirent de Persis tanquam perituris in Græcia. Silentibus euocatis, partim quòd ignorarent oracula, partim quòd haud tutum putarent proferre quod scirent, inquit ipse Mardonius, "Quoniam vos aut nihil nostis, aut promere non audetis, ego "rem proferam, vtpote bene cognitam habens. Est ora-"culum, Persis fatale esse vt in Græciam profecti diripiant "templum quod Delphis est, vtque direpto templo omnes "intereant. Quocirca, quum hoc sciamus, neque diripere "conabimur, neque adibimus templum, ob hanc causam "interitum deuitaturi. quo nomine quicunque vestrûm be-"ne Persis volunt, voluptatem capiant, tanquam Persis "Græcos superaturis. Hæc loquutus, secundo loco signum dedit vt omnia [1] appararent, & corpora curarent, veluti sub lucis exortu prælio futuro. Oraculum autem, quod ad Persas aiebat spectare Mardonius, id ego scio non Persis redditum esse, sed Illyrijs & Encheleorum copijs. Quod autem de hoc prælio redditum est à Bacide, id verò hoc fuisse,

Gramineis ripis Asopi ac Thermodontis
Barbarica Graiis acies clamore coibunt.
Hic multi occumbent defuncti munere vita,
Quando sagittiferis aderit lux vltima Medis.

Hæc ego atq; alia his similia è Musæo noui ad Persas spectauisse. Fluuius autem Thermodon Tanagram ac Glisantem interfluit. Insequenti nocte quàm Mardonius de oraculis

1 Appararent, & singula ordine disponerent.

231

culis interrogauit, exhortatusq; suos est, excubitores dispositi fuere. Eius noctis quum multum processisset, conticiniumq; in exercitu esset & tempus concubium, tunc Alexander Amyntæ filius, dux & idem rex Macedonũ, ad excubias Atheniensium adequitauit, efflagitauitq; suos vt cum ducibus colloqueretur. Id audientes excubitores, pleriq; remanserunt, nonnulli ad duces concurrerunt: quibus aditis inquiunt quendã equo aduectum esse è castris Medorum: qui nihil aliud proloqueretur, nisi nominatim appellans Atheniensium duces, velle se in colloquium illorum venire. Duces, hoc audito, confestim ad locum excubiarum sequuti sunt. quos Alexander, vbi venere, his verbis alloquutus est, Viri Athenienses, hæc ego vobis verba pro deposito trado, necui efferatis nisi Pausaniæ: ne ob id me perditum eatis. Quod haudquaquam dicerem nisi de vniuersa Græcia solicitus essem: quippe qui vetusta origine Græcus sum, nec vellem videre Græciam [1] pro libera seruientem. Itaque vos certiores facio, Mardonium atque exercitũ litare non posse, alioqui olim iam conflicturũ fuisse. Is nunc sacrificia valere sinere constituit, & vbi primùm illuxerit, vobiscũ confligere: extimescens admodũ (quantũ ego conijcio) ne plures ad copias vestras accedant. Ad hæc vos parati estote. Quòd si differet Mardonius, nec cõmittet certamẽ, vos perseuerate hîc manere: ad paucos enim dies eis suppeditat cõmeatus. Quòd si hoc bellum vobis ex sẽtẽtia finietur, debebit aliquis vestrûm reminisci mei meęq; liberationis, qui Græcorũ causa rem adeo [2] temerariam, libenter tamẽ feci, vt ad vos consiliũ Mardonij deferrem: ne barbari ex improuiso vos adorirentur. Ego autẽ sum Alexander Macedo. Hæc loquutus Alexander, ad exercitum se recepit ad suamq; stationem. Duces Atheniensium ad cornu dextrum profecti, quæ ab Alexandro audierant Pausaniæ retulere. Hac ratione Pausanias in metum Persarum adductus, Quoniam, inquit, sub auroram prælium fiet, [3] expedit vos Athenienses stare in acie aduersus Persas vobis cognitos, vt qui cum Medis in Marathone pugnaueritis: nos verò qui eorum sumus inexperti atq; ignari, (nemo enim Spartiata Medorum periculum fecit) contra vobis oppositos Bœotos & Thessalos: quorum sumus ex-

1 Ex libera factam seruã. *vel, in seruitutẽ redactam.*

2 Periculosam.

3 Vos quidẽ Athenienses in acie stare aduersus Persas necesse est, nos autẽ aduersus Bœotos & eos qui vobis oppositi sunt Græcos. idq; hac de causa quòd Medos eorumq; pugnam noueritis, ex prælio apud Marathonẽ gesto: nos verò viros hosce incognitos habeamus. nullus enim Spartanorũm Medorũ periculum fecit, at Bœotos & Thessalos experti sumus. Itaq; sumpt. arm.

perti, horum Græcorum gratia. Itaq; opus est sumptis armis vos in hoc dextrum, nos in sinistrum cornu transire. Ad hæc ita respondere Athenienses, Nobis quoque olim iam inde ab initio, posteaquam aspeximus Persas aduersus nos esse instructos, fuit in animo istud dicere quod vos dicere occupastis: sed verebamur ne non grata esset vobis oratio. nunc quandoquidem ipsi fecistis huius rei mentionem, & nobis iucunda oratio est, & parati sumus istud exsequi. Vbi hoc vtrisque complacitum est, & loca permutauerunt, sub auroram rem aduertentes Bœoti ad Mardonium detulerunt. Ea audita Mardonius extemplò & ipse conatus est Persas contra Lacedæmonios transferre. Pausanias autem hoc fieri intelligens, nec latere factum suum, rursus in dextrum cornu Spartiatas reducit. At vbi Mardonius & ipse suos in sinistrum reduxit, & acies pristino in loco stetere, misso caduceatore ad Spartiatas ita inquit, Lacedæmonij, vos verò fama fert omnium qui istic sunt esse præstantissimos, qui neque è bello fugiatis, neque ordines deseratis, sed perstantes aut interficiatis hostes, aut ipsi occumbatis. Horum nihil admodum veri est. quippe antequam manus conserantur, vos cernimus fugientes, aciemq; deserentes, & relegato Atheniensibus periculo, consistentes ex aduerso nostrorum seruorum: quod neutiquam est factũ præstantium virorũ. Ex quo plurimùm de vobis nos fefellit opinio, quos expectamus [1] ex nominis gloria missuros vestra sponte caduceatorem nos prouocatum, quòd cum solis Persis, tanquam huic rei sufficientes, pugnare velletis. At [2] nihil tale inuenimus quale ferebatur, sed potius esse vos metu perterritos. Nunc igitur quoniã ipsi non occupastis hoc dicere, occupamus: vt quandoquidẽ vos inter Græcos præstãtissimi esse existimamini, & nos inter barbaros, dimicemus totidem vtriq; numero, & si videatur vt cæteri quoq; itidem, & illi postmodum pugnent: sin hoc non videatur, sed satis esse nos solos decernere, nos soli decernamus, & vtri è nobis vicerint, ij totum exercitum vicisse censeantur. Hæc fatus caduceator, quum aliquandiu expectasset, nemine quippiam respondente, retrò abijt, & rem Mardonio retulit. Ille maiorẽ in modum lætatus, & frigida victoria elatus, equitatum in Græcos immisit.

1 Pro celebritate vestra. *Id est, vt consentaneum est illi famæ quæ de vestra fortitudine sparsa est.*

2 Nihil tale vos dicere cõperimus, sed pot.

misit. Equites in Græcos inuecti, omnem illorum exercitum perturbabant, iaculis sagittisq; incessentes, qui quum essent hippotoxotæ, *id est equites sagittarii*, cominus pugnare [1] insueti, fontem Gargaphium, vnde cunctus Græcorum aquabatur exercitus, confuderunt obstruxeruntq;. 232 Eum iuxta fontem soli Lacedæmonij stationem habebãt: cæteri Græci, vt quiq; stationes habebant, maius minúsve procul illinc aberant. Et erat quidem Asopus in propinquo: sed aquari ex eo ab equitibus missilibusq; prohibiti, ita ad fontem pergebant. hunc in modum aqua exercitus exutus quum esset, & ab equitatu perturbaretur, duces Græcorum tum his tum alijs de causis frequentes ad Pausaniam in dextrum cornu veniunt. Qui, etsi talis esset rerum status, tamen ob id præcipuè angebantur quòd iam re frumentaria deficiebantur, quum ipsorum serui in Peloponnesum missi frumentatum, intercluderentur ab equitatu quominus ad castra reuerterentur. De hoc autem deliberantibus ducibus visum est, si Persæ eo die supersederent committere prælium, esse eundum in insulam quæ ab Asopo & à fonte Gargaphio, vbi castra habebant, decem stadijs aberat, ante oppidum Platæense sita in continente, hunc in modum: Fluuius supernè è Cithærone delabens in campum, diuortia facit: rursusq; intercapedine trium fermè stadiorum sua fluenta commiscet. Huic insulæ nomen est Oeroe: quam Asopi filiam esse indigenæ aiunt. In hunc locum Græci transire decreuerant, vt & affatim aquæ ad vsum haberent, neq; ab equitatu, sicuti quum ex aduerso erant, infestarentur. Et decreuerant transire secunda noctis vigilia, ne ipsos proficiscentes conspicati Persæ, insequente equitatu in tumultum venirent. quinetiam quum ad eum locum ventum esset vbi Asopi filia Oeroe diuortio aquarum è Cithærone cingitur, mitterent sub noctem dimidium copiarum in Cithæronem ad recipienda seruitia quæ frumentatum concesserant. erant enim illa in Cithærone interclusa. Hæc vbi statuerunt, totum illum diem incessente equitatu immensum laborem pertulerunt. Sub exitũ diei digressis equitibus ea noctis hora qua de abeundo conuenerat, pleriq; sumptis vtensilibus abscesserunt, [2] non habentes in animo quem ad locum vt irent

[1] *Sequutus est lectionẽ quæ & in quibusdã vet. cod. habetur, ἄποροι pro εὔποροι.*

[2] Non hab. in animo eũ de quo cõuenerat locum petere, sed quum se loco mouissent, inter Platæam versus tenebant, lubenter equitatũ effugientes.

conuenerant. Nonnulli, vt moueri cœptum est, iter Platæensem ad vrbem intendunt, cupidi equitatum effugere. in templumque Iunonis fugiendo perueniunt, quod situm est ante vrbem, à fonte Gargaphio viginti stadiis distans. Quò vbi peruenere, positis pro templo armis, circa templum ipsum castra posuere. Hos Pausanias cernens ab exercitu digressos, præcepit & ipse Lacedæmoniis vt sumptis armis irent quà cæteri præcederent, ratus illos tendere ad locum constitutum. Ibi ad obtemperandum Pausaniæ cæteri præfecti parati quum essent, Amõpharetus Poliadæ filius tribunus cohortis Pitaneorum negare se fugiturum [1] peregrinos neq; vltrò dedecoraturum esse Spartam: quinetiam mirari id quod fieri cerneret, quippe qui colloquio superiori interfuisset. Pausanias autem & EVryanax cum indignè ferentes non parêre sibi illum, tum indignius cohortem Pitanetem relictum iri tribuno repugnante: quod erat futurum si ipsi eos missos facerent, gratia exequendi ea quæ cum aliis Græcis constituissent: hoc reputantes substiterunt cum Laconicis copiis, conabanturque persuadere homini non id facto opus esse. & alij quidem hortabantur [2] solum Amompharetum à Lacedæmoniis ac Tegeatis relinqui. Athenienses autem hoc sibi faciendum putarunt, vt vbi collocati erant, ibi persisterent, intelligentes Lacedæmoniorũ ingenia aliud sentientium, aliud dicentium. Itaque vbi exercitus mouere cœpit, equitem è suis miserunt speculatum nunquid Spartiatæ tentarent abire, & abire prorsus in animo haberent: sciscitatumque à Pausania quidnam facere oporteret. Præco vbi peruenit ad Lacedæmonios, cernit in loco instructos, eorumque primores tendere ad rixas. Hortantibus enim Amompharetum EVryanacte & Pausania, ne Lacedæmonios qui soli remanebant, in periculum traheret, necdum persuadẽtibus, donec ventũ est ad iurgia, interuenit præco Atheniensis, Amõphareto inter altercandũ sumente ambabus manibus saxum, & illud ante pedes Pausaniæ ponente, ac dicente, se illo calculo sententiæ suæ calculum dare, non fugiendos esse peregrinos: appellans barbaros. Eum Pausanias insanum nec potentem mentis vocans, ad præconem Atheniensium, qui iussus erat percontan-

tem,

[1] *Id est barbaros, vt ipse Herodotus antea docuit, pag. 225. sed & paulo pòst rursum exponit.*

[2] Amompharetũ, qui solus ex Lacedæmonijs & Tegeatis remanserat.

tem, respondit, vt illis referret præsentē rerum suarū statū, obsecrans eos vt ad sese venirent, & de discessu eadē quæ ipsi agerent. Præcone ad Athenienses reuerso, hos inter se altercantes aurora deprehendit. Ad id tempus Pausanias moratus, dato signo cæteros omnes Lacedæmonios, Tegeatis sequentibus, per edita abduxit, ratus Amompharetum non deserturum alios: prout & contigit. [1] Horum itinere rursus instructa acie Athenienses iere: & quia Lacedæmonij prærupta occupauerant & Cithæronis radices, metu equitatus, ipsi deorsum ad campū deflexere. Amompharetus autem, non credens ausurum ipsos relinquere Pausaniam, circuire eos qui manebant, ne desererent ordinem. At vbi ij qui cum Pausania erant iam abibant, tunc ratus è disciplina militari se deseri, sumptis armis cohortem suam lento gradu ducere ad agmen, quod decem circiter stadia progressum ad amnem Moloentem, in loco qui dicitur Argiopius (vbi situm est templum Cereris Eleusiniæ) substiterat, opperiens Amomphareti cohortem, eo consilio vt si Amompharetus cum sua cohorte non discederet loco in quo instructa erat, sed in eo persisteret, retrò ad hominem suppetias iret. Itaque & Amompharetus cum suis ad cæteros peruenit, & omnis barbarorum equitatus ingruebat, agens pro sua consuetudine. nam quum inspexisset locum vbi superioribus diebus habuerant Græci castra, vacuum, admissis equis assiduè insequi pergens, illos adeptus vrgebat. Mardonius quoque cognito hostium nocturno abitu, inspectoque loco deserto, accitis Thorace Larissæo & fratribus eius EVrypylo & Thrasydio, inquit, Filij Aleuæ quídnam dicetis adhuc, quum hæc deserta cernatis à Lacedæmoniis quos negabatis vos finitimi ex acie fugere, sed viros summos esse in re bellica? qui & prius (vt omnes vidimus) locum in acie immutauerunt, & nunc proxima nocte se fuga proripuerunt. [2] Proripuerunt autem, quia illos necesse erat cum ijs prælio decernere qui non falsò sunt hominum præstantissimi. vnde nullius esse se pretij, inter Græcos, & ipsos nullius pretij viros, ostenderunt. Cæterùm vobis Persarum inexpertis, sanequàm ignoscebam, laudantibus istos vobis expertos: Artabazum autem vehementius ad-

233

[1] Atheniēses autē acie instructa, cōtrarium Lacedæmonijs iter tenuerūt. Lac. enim prę rupt. occup. & Cith. radices metu equitatus, at ipsi deors.

[2] Atque (vt declararunt posteaquam illis necesse f. c. ijs pr. d. qui non f. sunt h. præstantissimi) qum ipsi nullius pretij essent inter Græcos, nullius pretij viros se ostentabant.

mirabar formidare Lacedæmonios, & præ formidine sen- "
tentiam dicere ignauissimam, expedire ex his castris nos "
in vrbem Thebanorum concedere obsidendos. [1] quam "
sententiam rex antea aliunde quàm ex me audiet. Sed de "
hoc aliâs dicetur. Nunc autem istis ita facientibus non est "
remittendum, sed instandum, donec intercepti nobis dent "
pœnas eorum quæ in Persas perpetrarunt. Hæc loquu- "
tus, Persas Asopo transmisso cursim ducit contra Græcorum agmen, tanquam fugam capessentium: Lacedæmoniosque solos ac Tegeatas adeptus est. nam Athenienses transuersis tramitibus subter prærupta in planũ digressos non cernebat. Cæteri autẽ barbarorum agminum præfecti Persas mouentes ad Græcos insequendos conspicati, sublatis & ipsi signis cuncti insequuntur, pro se quisq; maturantes, [2] nulla diligentia, nullo ordine viam ingressi. Et isti quidem cum vociferatione ac tumultu instabant Græcis, tanquam excepturi. Pausanias autem, vbi equitatu premi cœpit, equitem ad Athenienses mittit, qui hæc diceret,
Viri Athenienses, proposita dimicatione maxima, vt aut "
libera Græcia sit aut seruituti obnoxia, proditi sumus à so- "
ciis noctu elapsis & nos Lacedæmonij & vos Athenienses: "
quod reliquum est, ita nobis videtur esse faciendũ, vt quàm "
strenuissimè possumus nosmetipsos defensantes, mutuo "
simus auxilio. Ac si quidem in vos priores impetum dedis- "
set equitatus, è nostra dignitate erat & Tegeatarum qui "
nobiscum Græciam non prodiderunt, subsidio vobis veni- "
re: nunc, quoniã totus in nos equitatus contendit, debetis "
vos ad partem maximè laborantem suppetias ferre. Quòd "
si vobis aliquo discrimine occupatis fas nos est subsidio "
venire saltem hoc gratificamini nobis vt sagittarios mitta- "
tis: quos agnoscimus longè omnium qui in hoc bello sunt "
promtissimos esse ad nos exaudiendos. Hæc vbi audie- "
re Athenienses, quum mouerent ad ferendã strenuè opem & iam aduentarent, ibi in eos ij Græci qui partes regias sequebantur, ex aduerso instructi inuadunt. Quo factum est vt [3] Athenienses ab iis vrgentibus auxilium ferre non possent, ægrè admodum id ferentes. Ita destituti Lacedæmonij, numero cum leui armatura quinquaginta millia, & Tegeatæ numero tria millia (hi enim nusquam ab Lacedæ-

1 Quã ipse quoq; rex ex me audiet.

2 Nullo delectu, nulloq; ordine v. ing. *Vel, Inordinatè & confusè.*

3 Athenienses ad ferẽdas suppetias ire non possent. quod enim obiectũ erat, negotium illis facessebat.

cedæmoniis dirimebantur) sacrificauerunt tanquam conflicturi cum Mardonio præsentibusque copiis. & quum litare non potuissent, multi eorum interea cadebant, multo plures vulnerabantur. Confertis enim gerris Persæ ingentem vim sagittarum emittebant, adeo instanter vt [1] satagentibus Spartiatis, & quia litare non poterant, respiciens ad templum Iunonis Platæensium, Pausanias, implorauerit deam, obsecraueritq; ne spes sua ipsos omnino frustraretur. Adhuc eo deam his verbis inuocante, Tegeatæ prius exurgentes in barbaros tendunt: statimque post Pausaniæ preces sacrificantibus Lacedæmoniis exta pulchra extitere: qui aliquanto pòst & ipsi in Persas eunt. Persæ omissis arcubus ex aduerso stetere. Ad quorum gerra primùm pugna atrox commissa est iuxta ipsum Cereris templum, eaque pertinax, donec ad propulsionem ventum est. Siquidem barbari prehensantes lanceas confringebant, nec audacia nec robore inferiores: sed inermes erant & imperiti, nec hostibus prudentia pares. qui etsi deni plurésve aut pauciores in singulos irruebant, tamen quia confusi incidebant, à Spartiatis conficiebantur. Mardonius qua parte ipse ex equo albo ciens pugnam, mille delectis Persarum præstantissimis stipatus erat, ea maximè parte hostem vrgebat. qui quamdiu superfuit, tamdiu Persæ resistentes seseque defensantes strauere multos Lacedæmoniorum. Postea verò quàm Mardonius, & agmen quod circa illum robustissimum erat, occubuit, tum demum alij quoque terga vertentes cessere Lacedemoniis, [2] quorum plerisque officiebat vestis armis vacans. inermes enim cum armatis prælium faciebant. Ibi & vltio necis Leonidæ de Mardonio peracta est, secundum oraculum Spartiatis redditum: & victoria omnium quas vnquam nouimus speciosissima potitus est Pausanias Cleombroti filius, Anaxandridæ nepos. Huius autem superiora maiorum nomina in Leonida recensui. Illius enim iidem qui & Pausaniæ maiores fuere. Oppetiit autem Mardonius sub Aimnesto, viro inter Spartiatas eximio: qui aliquãdiu post bellum Medicum trecentos viros secum habens, apud Stenyclerum cum omnibus Messeniis quibuscũ erat bellum conflixit, vbi ipse & trecenti illi occubuere. Ad Platæas

234

[1] Quũ premerétur Spartiatæ.

[2] Plurimũ enim illis *Persis* officieb.

autem Persæ postquam à Lacedæmoniis in fugam versi sunt, nullo ordine ad castra sua contendunt, & ad murum ligneum quem fecerant in parte quadam agri Thebani. Tenet autẽ me admiratio, quum iuxta lucũ Cereris dimicaretur, ne vnum quidem Persarum visum esse intrasse fanum, neque circa templum occubuisse, sed plerosque in profano: sed opinor (siquid de rebus diuinis opinari oportet) deam ipsam eos non recepisse, quia templum quod est in Eleusine Anactorium concremauerant. Hactenus pugna hæc gesta est. Artabazus autem Pharnacis filius, cui iam inde ab initio displicuerat Mardonium relinqui ab rege in Græcia, quique multis verbis pugnam dissuadens nihil profecerat, hoc sibi agendum putauit. Is, quòd sibi non placerent quæ à Mardonio fiebant, eos quibus præerat (præerat autem non paruis copiis, sed ad quadraginta vsque millia hominum) ducebat instructos, dum prælium fiebat, quid futurum è prælio esset probè intelligens, iusseratque omnes ire confertos quacunque ipse duceret, & quâ viderent ipsum festinantem. Sic iussas tanquam ad pugnam copias ducens, cernit Persas fugientes. ita non seruato amplius eodem ducendi ordine, sed repentè effuso cursu fugæ se dedit nõ ligneũ murum versus, aut Thebana mœnia, sed ad Phocenses, animo celerrimè perueniẽdi ad Hellespontum. & hi quidem horsum iter intenderunt. Cæteris autem Græcis qui stabant à regis partibus, ignauiter de industria agentibus, Bœoti tamen perdiu cum Atheniensibus decertauerunt. Nam ex Thebanis ij qui cum Medis sentiebant, hi non parum strenuos se præstiterunt: qui nolentes vltrò ignauiter agere, ita dimicarunt vt trecenti primores eorum ac fortissimus quisque illic sub Atheniensibus occubuerint. Vbi autem & isti terga dederunt, non quò Persæ & alia multitudo, [1] quæ aut cum nemine pugnauerat, aut non expectauerat, sed Thebas versus fugerunt. Omnem autem rem pependisse à Persis, (quanquam & ipsorùm quidam, antequam cum hoste congrederentur, fugæ se mandauerunt) apud me fidem facit, [2] quòd ad Persas intuebantur: atque ita cuncti illis victis fugam capesserunt, præter equitatũ tum alium, tum Bœotorum; qui hactenus profuit fugientibus, vt assi-

1 Quæ nec cum quoquã pugnauerat, nec vllum egregium facinus ediderat.

2 Quòd quũ Persas fugientes vidissent, ita demum omnes fugæ se dederũt, præter equit.

vt assiduè adhærens hosti, arceret eum ab amicis quos Græci insequebantur. Insequebantur enim Græci victores, vrgendo Xerxianos atque interficiendo. Inter hunc tumultum nuntiatur Græcis qui circa templum Iunonis instructi à prælio aberant, geri prælium & Pausanianos vincere. Ea re audita, Corinthij, Megarenses & Phliasij nullo ordine eunt: Corinthij rectà per colles quâ itur ad Cereris templum: alibi per campum, quę planissima viarum erat. Quos iam hosti propinquos nullo ordine irruere conspicati Thebani equites, quorum præfectus erat Asopodorus Timandri filius, equos in illos incitauerunt, eosq; adorti sexcentos strauerunt: cæteros ad Cithæronem vsq; persequuti, terga ceciderunt. Est isti quidem Megarenses atque Phliasij nulla cum laude perierunt. At Persæ cæteraq; multitudo postquam ad ligneum murum effugerunt, turres, antequam Lacedæmonij aduenirent, ascendere occupant. Illis conscensis quamcommodissimè possunt murum pręstruunt. ex quo subeuntibus mox Lacedæmoniis, acrior extitit muri oppugnatio. Nam quoad Athenienses abfuere, non modò sese barbari defensabant, sed etiam Lacedæmoniis antecellebant, vtpote ignaris murorum oppugnandorum: vt verò Athenienses superuenere, tum atrox muri oppugnatio propugnatioque extitit, eaq; permagno temporis spatio: sed tandem virtute & pertinacia Athenienses murũ transcenderunt, subrueruntque. atq; ea parte se Græci infuderunt,[1] quorũ Tegeatæ introiere principes: iidemq; tentorium Mardonij diripuerunt, & ex eo cum alia, tum verò equorum præsepe Mardonii ex ære totum, spectatu dignum: quod præsepe Mardonij Tegeatæ in tẽplo Aleæ Mineruæ reposuerunt. nam cætera quæ cepere, in vnum cum cæterorum Græcorum præda contulerunt. Proruto muro barbari non amplius cateruam cogere, nemo strenuitatis memor esse, videlicet oppressi intra exiguum tempus, & tot myriadibus interceptis exterriti.[2] Quos tãto studio Gręci trucidabant vt ex triginta myriadibus (exceptis quatuor, cum quibus Artabazus aufugit) ne tria quidem millia hominum cædi superfuerint. E Lacedæmoniis autem qui Spartani essent, vnus & [3] triginta sunt omnino desiderati: Tegeatarum, sedecim: Atheniensium,

235

[1] Ex quibus primi Teg. introiere.

[2] Quos adeo facile erat Græcis trucidare vt ex trig.

[3] Nonaginta.

duo & quinquaginta. Porro inter barbaros ſtrenuiſſimi extiterũt,è peditibus quidem Perſę,ex equitibus autem Sacæ,è viris verò, Mardonius: inter Græcos autem cum Tegeatæ Athenienſesque multùm eminuerunt, tum multo plus Lacedæmonij. Quod nulla alia re poſſum oſtendere, niſi quòd omnes hi eos qui ſibi oblati ſunt, vicerunt: Lacedæmonij verò quod robuſtiſſimum fuit hoſtilis exercitus ſuperauerunt. Quorum longè præſtantiſſimus extitit mea ſententia Ariſtodemus,[1] is qui ſolus trecentorum, quòd ex Thermopylis euaſiſſet, dedecus ignominiamque acceperat. Secundum hunc nauauere operam Poſidonius & Philocyon & Amompharetus Spartiata. Quanquam quum ſermo haberetur quíſnam præſtãtiſſimus extitiſſet, ij Spartiatæ qui adfuere, cenſuerunt Ariſtodemum, etſi præclara facinora edidit, tamen ad eluendam eam quam contraxerat inuidiam, ordinem deſeruiſſe, & propalàm mori voluiſſe: Poſidonium verò, qui perire noluiſſet, ob id extitiſſe tanto præſtabiliorem virum. verùm id fortaſſe liuore dixerunt. Qui hac in pugna mortem oppetiere, omnes honore affecti ſunt, præter Ariſtodemum: qui ideo caruit honore, quòd ob cauſam prædictam ſibi occumbendum putauit. Hi ſunt qui ad Platæas nobiliſſimi extitere. nam Callicrates extra prælium occubuit: quo nemo tunc in caſtra Græcorum [2] præſtantior venerat, non modò Lacedæmoniorum, ſed etiam aliorum Græcorum. Hic, quum Pauſanias ſacrificaſſet, ſedens in ordine, ſagitta per latera ictus eſt: & quum aliis pugnantibus ipſe exportaretur, ſeſe morientem miſerabatur, ad Aimneſtum virum Platæenſem inquiens, non ſibi dolere quòd pro Gręcia periret, ſed quòd nihil manu vſus eſſet, nullamq; operam nauaſſet dignam & ſe & ſua cupiditate nauandi. Ex Athenienſibus eminuiſſe fertur Sophanes Eutychidis filius, è tribu Decelenſi. Decelenſes autem rem aliquando geſſerunt (vt ipſi Athenienſes aiunt) in omne æuum fructuoſam. ſiquidem quum olim ad inueſtigandam Helenam Tyndaridæ cum magnis copiis oram Atticam inuaſiſſent, & populos è ſedibus ſuis eiicerent, ignari quónam loci ſubducta Helena eſſet, tunc Decelenſes feruntur, & (vt quidam volunt) ipſe Deceleus, tum dolore contumeliæ quæ Theſeo fieret, tum metu totius Athe-

1 *Vide ſuprà, pag. 200.*

2 Formoſior.

Athenienſium ſoli, ne vaſtaretur, expoſuiſſe illis omnem rem geſtam, eoſque deduxiſſe ad Aphidnas, quas Titacus indigena Tyndaridis proderet. Quo ex facto Decelenſibus permanſit ad hanc vſque memoriam in Sparta immunitas vectigalium, & dignitas præſidendi: adeo quidem vt bello quod multis poſtea annis inter Athenienſes atque Peloponnenſes geſtum eſt, Lacedæmonij quum cæteram Atticam popularentur, à Decelea temperauerint. Ex hoc populo ortus Sophanes, & præclariſſimè inter Athenienſes nauata opera, ancipiti ſermone celebratur: vno, fertur geſtaſſe ferream ancoram è balteo thoracis catena alligatam, quam, quoties aduentantibus hoſtibus propinquus erat, obiiciebat, ne illi irruentes, ipſum ex ordine ſummouere poſſent: rurſus eiſdem in fugam ſe vertentibus, reſumpta ancora ita fugientes inſequebatur. Altero ſermone à ſuperiori differente fertur geſtaſſe ancoram non ferream ex balteo alligatam, ſed inſignitam in ſcutò, quod nunquam quieſcens, aſſiduè rotabatur. Extat & alterum Sophanis præclarum facinus, quòd obſidentibus AEginam Athenienſibus, Eurybiadem virum Argiuum quinque certaminum victorem ex prouocatione interemit. Sed aliquanto poſt hoc bellum in quo vir egregius extitit, dum Athenienſium vnà cum Leagro Glauconis filio dux eſſet, & de metallis aureis decertaret, contigit vt ſub Edonibus apud Daton occumberet. Poſt barbarorum ſtragem ad Platæas editam, transfugit illuc ad Græcos mulier quædam, quæ erat pallaca Pharandatis filij Teaſpis viri Perſæ: hæc quum accepiſſet Perſas fuſos eſſe, Græcos victores, tum multo auro ornata, inter ancillas & ipſas ornatas, cum veſte ſpecioſiſſima, carpento aduenit: ex eoque deſcendens pergit ad Lacedæmonios adhuc in cæde occupatos: & intuita Pauſaniam illa omnia adminiſtrantem, agnouit hominem, cuius & nomen iampridem
» & patriam didicerat. Eius genua amplectens, Spartæ rex,
» inquit, libera me ſupplicem captiuitatis ſeruitute, quam et-
» iam hoc facto demeritus es quòd iſtos extinxiſti neque
» dæmonum neque deorum reſpectum habentes. Equidem
» genere ſum Coa, Hegetoridæ Antagoræ filia, quam vi ra-
236 ptam ex Co vir Perſes habuit. Huic reſpondens Pauſanias,

Bono, inquit, animo esto, [1] tum quia supplex, tum quia multa loqueris vera. nam filia es Hegetoridæ Coi, mihi inter omnes qui illa circa loca incolunt hospitis summi. Hæc loquutus, eam impræsentiarum ephoris qui aderant commendauit: postmodum in AEginam, quò illa voluit, ducendam curauit. Post huius mulieris digressum continuò Mantinei superuenerunt re iam confecta: qui se animaduertentes venisse serò ad pugnam, magnæ iacturæ loco id sibi esse putauerunt, sed idoneos se esse ad sumendas de ipsis pœnas dixere. Itaque cognito, Medos qui cum Artabazo erant, fugę se mandasse, eos in Thessaliam vsque persequuti sunt, etsi vetantibus Lacedæmoniis insequi fugientes. Iidem postea domum reuersi, duces suos exilio mulctauerunt. Post Mantineos aduenere Elei, qui itidem vt Mantinei magno id sibi detrimento existimantes, domum regressi sunt, suosque & ipsi duces exilio mulctauerunt. Hactenus de Mantineis & Eleis. Erat autem apud Platæas in exercitu Æginetarum è primoribus Lampon Pythei filius, qui Pausaniam adiens, infandissima vsus est oratione, inquiens, Fili Cleombroti, rem tu mirificam & magnitudine & fulgore gessisti, cui dij tribuerunt vt liberata Græcia, omnes quos nouimus Græcos gloria supergredereris. quod superest in hac re, agas ita vt & tu maiore fama celebreris, & aliquis barbarorum posthac caueat nefanda facinora perpetrare in Græcos. Etenim Leonidæ apud Thermopylas interempti reciso capite Mardonius ac Xerxes truncum in crucem sustulerunt: quibus si vicem reddes, laudem nancisceris primùm ab omnibus Spartiatis, secundo loco ab vniuersis Græcis. siquidem suffixo Mardonio, Leonidam patruum tuum fueris vltus. Hæc Lampon, gratiam se initurum ratus apud Pausaniam dicebat. Cui respondens Pausanias, Tuam, inquit, hospes Ægineta, beneuolentiam atque prouidentiam amplector: tamen ab ęquitate iudicādi deerras. nam & me & patriam quos in altum extulisti ob hæc gesta, ad nihilum redigis, quum suades mihi sæuire in mortuum, aisque me auditurum melius si istud fecero. quod barbaros decet potius facere quàm Gręcos, quodque in illis exprobramus. quare ego neque Æginetis, neque iis quibus ista probantur assentior: contentusque

[1] Tum quòd supplex, tum quòd sis (si modò vera loqueris) Hegetoridæ Coi filia, quocum mihi maior quàm cum alio quoquam circum illa loca habitantium, hospitij necessitudo intercedit. *l. Tum eo nomine quòd sis supplex, & ideo inuiolabilis.*

» tusque ſum Spartiatis placere vt honeſtè agam, honeſte-
» que dicam. Leonidæ autem, cui me iubes parentare, affir-
» mo & ipſi & cæteris qui apud Thermopylas occubuerunt,
» magnificè eſſe parentatum, innumerabilibus horum fu-
» neribus. Tu verò poſthac ad iſtud conſulendum ne me ad-
» ieris: quod tibi impune eſſe, loco beneficij ponas. Hoc quũ
» ille audiſſet, abiit. Pauſanias autem edicto propoſito nequis de præda quid tangeret, iuſſit [1] ſeruos omnem comportare pecuniam. Illi per caſtra diſperſi inueniunt tentoria auro & argento referta, lectosq; auro & argento conſtratos: crateras etiam aureos, phialasq;, & alia vaſa potoria, necnon ſaccos ſuper plauſtra, interlucentibus intus incluſis ex auro & argento lebetibus. Quinetiam è cæſorum cadaueribus exuebãt armillas & torques & acinaces aureos. Nam varij generis veſtimenta nullius momenti habebantur, earumque rerum multum furto ſubtrahentes ſerui Æginetis venundabant, multum, quod occultare non poterant, repræſentabant. vnde principium extitit ingentium diuitiarum Æginetis, vtpote aurum à ſeruis pro ęre mercantibus. Collata autem pecunia decimam ſelegerunt, ex qua tũ deo qui Delphis eſt, tripes aureus ibi repoſitus eſt, inſiſtẽs ſuper tricipiti ex ære colubro, proximè aram: tum deo qui eſt in Olympia, æreus decem cubitorum Iupiter: tum deo qui eſt apud Iſthmum, æreus ſeptem cubitorum Neptunus. Hac parte ſelecta, cæteras inter ſe diſtribuerunt, pro ſuo quiſque merito accipientes: itemque pallacas Perſarum, & aurum & argentum & reliquam pecuniam, cum iumentis. Quæ autem peculiariter data ſint iis qui optimam operam nauauerant ad Platæas, refertur à nemine, data tamen fuiſſe arbitror: certè Pauſaniæ ſunt ex omnibus dena, & ea delecta, dono data, ex mulieribus, equis, talentis, camelis, & item ex cæteris rebus. Feruntur autem hæc quoque acta eſſe: Xerxem, dum è Græcia fugit, omnem apparatum ſuum ex auro argentoque & [2] peripetaſmatis Mardonio reliquiſſe, & Pauſaniam dum eum apparatum vidit, iuſſiſſe piſtores & coquos cœnam ſibi vti Mardonio inſtruere. quod quum illi feciſſent, tum Pauſaniam lectos intuentem aureos argenteosque [3] probè inſtratos, menſas etiam aureas ac argenteas, magnificumque cœnæ

[1] Helotes, *quod erat peculiare ſeruorum Lacedæm. nomen. quod & paulò poſt & alus varus locis obſeruandum.*

[2] Aulæis, *ſecundum quoſdam.*

[3] *Vallam paret verba quæ in vulg. edit. deſunt legiſſe, videlicet* εὖ ἐστρωμένας, καὶ τραπέζας χρυσέας καὶ ἀργυρέας, *quæ & in noſtris vet. cod. habentur*

1 Quum autem hæc cœna instructa longo interuallo ab illa superaretur, ibi eund. cachin.

2 At Mardonij cadauer postridie *quàm ille occubuit*, ex oculis summotum fuit: sed à quo: id verò mihi certò compertum non est.

3 Tegeatę verò seorsum à *Lacedæmoniis* omnes *suos* confertos humauerunt. Athenienses quoque suos vno eodemque in loco, & Megarenses, & Phliasij &c. *vt ὁμοῦ id sit quod de Tegeatis per ἀλέας significauit: quod reddidi (confertos, accipiens pro In eundem locum coacervatos. Potest tamen ὁμοῦ ita etiam accipi (& fortasse melius) vt commune fuerit Atheniensibus, Megarensibus & Phliasiis sepulchrum.* 4 *πλήρεις videtur ex sequentibus exponendum ἀ κενοί. q. d.* Atque horum quidem omnium sepulchra vacua non fuerunt, sed in iis cadauera verè condita fuerunt. Quod autem ad reliquorum attinet sepulchra quę Platæis visuntur, hos ego accepi, quòd abfuisse à pugna puderet, singulos aggeres communes excitasse, posterorum

apparatum, propositis bonis stupefactum, imperasse per iocum suis ministris vt Laconicam instruerent cœnam. [1] Id quum illi ex spatio multùm distante fecissent, ibi eundem cachinnantem accersisse Græcorum duces, eisque, vbi conuenerunt, inter ostendendum vtriusque cœnæ apparatum dixisse, Viri Græci, hac ego vos de causa conuo- « ctui, quòd volebam vobis amentiam Medorum ducis o- « stendere, qui quum talem vitam duceret, ad nos subigen- « dos venit qui tam miserè victitamus. Hæc Pausanias apud 237 Græcorum duces dixisse fertur. Interiecto deinde tempore complures Platæensium repererunt loculos auri argentique & aliarum pecuniarum. Hoc quoque rei apparuit postmodum in his mortuis carne nudatis, vt quum eorum ossa comportarent vnum in locum Platæenses, inuentum sit caput nullam suturam habens, sed ex vno osse solidum: item maxilla, cum eo quod super maxillam est, habens dentes, etsi distinctos, tamen ex vno osse vniuersos tam molares quàm cæteros. quinetiam ossa viri quinque cubitorum. [2] Postero die quum Mardonij cadauer non exstaret, incertum à quibus hominibus subtractum. audiui tamen iam diuersos illum sepelisse: & ob id permultos scio ingentia dona ab Artonte Mardonij filio accepisse. Sed quis curam susceperit cadaueris Mardonij humandi, pro comperto non potui audire. habet tamen huius rei nonnihil famæ Dionysiophanes vir Ephesius. Mardonius quidem hoc modo tumulatus est. Græci verò, posteaquam prædã dispertierunt, cæsos separatim quisque suos tumularunt. Lacedæmonij, tribus sepulchris effectis, in eorum vno sacerdotes, è quibus fuere Posidonius & Amomphare- tus & Philocyon & Callicrates: in altero reliquos Spartiatas, in tertio seruos humauerunt. Hunc in modum Lacedęmonij sepulti sunt. [3] Tegeatæ verò & Athenienses suos vtrique promiscuè condiderunt: necnon Megarenses atque Phliasij suos ab equitatu interemptos. [4] Horum omnium sepul-

ſepulchra fuerunt plena. Nam aliorum ſepulchra quæ ad Platæas oſtenduntur, ea ſunt (quantum ego accipio) ab iis excitata qui erubeſcebant ſe à pugna abfuiſſe, quum ſerò ſuperueniſſent. Quippe tumulus illic viſitur qui dicitur Æginetarum: quem ego audio decem poſt hanc pugnam annis rogatu Æginetarum à Cleade AVtodici filio viro Platæenſi illorum hoſpite excitatum fuiſſe. Græcis ſtatim à cæſorum humatione in agro Platæenſi, inito conſilio viſum eſt bellum Thebis inferendum, petendumq; eos qui cum Medis ſenſiſſent: & in primis Timegenidem & Attaginum, qui principes factionis extitiſſent: &, ni eos dedidiſſent, non prius ab vrbe diſcedendum quàm eam euertiſſent. Hoc vbi decreuere, vndecimo à pugna die mouentes obſedêre Thebanos, iuſſos dedere quos diximus viros. Abnuentibus dedere Thebanis, agrum eorum populabantur, murumque adoriebantur. Quibus ab agro vaſtando non diſcedentibus, viceſimo die Timegenides ad populares ita inquit,
» Viri Thebani, quandoquidem Græcis ita
» conſtitutũ eſt, non prius abſcedere ab oppugnatione The-
» barum quàm aut eas expugnauerint, aut nos dedideritis,
» abſit vt noſtra cauſa Thebanus ager amplius vexetur: ſed
» ſiue per cauſam depoſcendi nos, pecunias cupiunt, pecu-
» nias eis è publico demus: (nam & publicè cum Medis ſenſi-
» mus: non autẽ nos ſoli.) ſiue reuera depoſcentes nos vrbem
» obſident, noſipſi nos in diſceptationem exhibemus. Eum Thebani ſanè probè & opportunè loquutum arbitrantes, eueſtigio caduceatorem ad Pauſaniam miſere, velle ſe viros dedere. Ea re inter eos cõuenta, Attaginus ex vrbe profugit: cuius liberos ad ſe Pauſanias adductos culpa abſoluit, negans pueros factionis Medicæ eſſe participes. Cæteri quos Thebani dedidere, ipſi quidem putabant ſe crimen refutaturos, ac pecunia elapſuros: Pauſanias autem hoc ipſum ſuſpicans fore, vbi illos accepit, dimiſſis omnibus ſociorum copiis, Corinthũ deductos ſupplicio affecit. Hæc

rorum rationem habẽtes. Ibi enim eſt Æginetarum quod vocatur ſepulchrum à Cleade AVto dici filio, illorum hoſpite, eorum rogatu decem etiã pòſt annis (vt audio) extructũ. *Obſeruandum eſt autem* χώματα *dicere, non* τάφους, *eo quòd illi quidẽ pro ſepulchris eá vellent haberi, (vnde dicit* καλεόμενος τάφος, *q. d.* καλεόμενος τάφος ἀλλ' οὐκ ἐών, χῶμα δὲ μοῦνον) *at reuera ſepulchra non eſſent, ſed aggeres tantum ſepulchra ſimulantes, ſiue imitantes. quos inquam pro ſepulchris haberi vellent, non à ſuæ ætatis hominibus (vtpote quibus cognita fraus eſſet) ſed à poſteris. Ideo illud* τῶν ἐπιγινομένων εἵνεκα ἀνθρώπων *verto Poſterorum rationem habentes, vel, Poſterorum ratione habita. Neque enim placet interpretari In poſterorum gratiam: quòd illos in hanc opinionem adducere, eſſet illis imponere, non autem gratificari. Poteſt tamen ſimplicius verti, Id facientes propter poſteros. At Valla alium quem verba ferre non poſſunt ſenſum ſequutus, vertit, Quum ſerò ſuperueniſſent.*

hactenus quæ ad Platæas & ad Thebas gesta sunt. Artabazum autem Pharnacis filium, vt è Platęis fugiens porrò se proripuerat, Thessali, quum ad ipsos venit, hospitio inuitatum interrogabant de reliquo exercitu, ignari prorsus rei ad Platæas gestæ. Iste intelligens, si omnem veritatem pugnæ referret, aditurum se vitæ discrimen cum suo exercitu: fore enim vt omnes cognita re ipsum adorirentur: hæc considerans, nec apud Phocenses retulerat quippiã, & tunc ad Thessalos ita loquutus est, Equidem, viri Thessali, maturo (vt cernitis) quamcelerrimè peruenire in Thraciam, missus cum hac exercitus parte ad quoddam negotium transigendum. Mardonius autem ipse cum suo exercitu aderit, nostris vestigiis insistens, cui hospitium & officium præstate. hæc enim vos in tempus præstitisse non pœnitebit. Hæc fatus, copias festinabundus per Thessaliam Macedoniamque agebat, rectà Thraciam versus, tanquam verè properans: ac regionem mediterraneam præcidens, peruenit Byzãtium, permultis sociorum in itinere relictis, qui vel à Thracibus obtruncati fuerant, vel quòd fame atq; labore fuerant enecti. Ex Byzantio nauigiis transmisit in Asiam. Hunc in modum iste rediit. Quo autem die ad Platæas pugnatum est à Persis, ea die contigit hoc apud Mycalen Ioniæ geri: quum apud Delon Græci considerent, ij qui vnà cum Leutychide Lacedæmonio nauibus venerant, eò appulsi sunt è Samo legati, Lampon Thrasyclei & Athenagoras Archestraditæ & Hegesistratus Aristagoræ filius, missi à Samiis clam Persis ac tyrãno Theomestore Androdamantis filio, quem Persæ tyrannum Sami constituerant. Hi quum audierunt duces, verba fecit Hegesistratus multa & varia: Fore enim vt si tantummodo viderent hos Iones, à Persis deficerent, nec barbari expectarent: etiam vt expectarent, tamen fore vt nón aliam prædam talem isti reperirent. Præterea deos inuocans obsecrabat vt Græcos Gręci liberarent, vlciscerenturque barbarum. quæ facilia dicebat factu esse, quia naues illorum segnes essent ad cursum, nec pares Græcis ad prælium. Siquid verò apud hos suspicionis subesset ne dolo deducerentur, dicere paratos esse se vt in horum nauibus pro obsidibus agerentur. In his obsecrandis quum multus esset hospes Samius, sciscitabatur eum

238

eum Leutychides, (siue ominis gratia volens audire nomen, siue casu, id deo agente) Samie hospes, quod est tibi
» nomen? Ille respondet, Hegesistrato. Leutychides interpel-
» lata reliqua eius oratione, siquam instituerat, Accipio, in-
» quit, pro augurio Hegésistratum. Hospes Samie, effice tu
» vt nauigemus, data nobis per te & istos qui tecum sunt fi-
» de, Samios promptos fore ad ineundam nobiscum socie-
» tatem. Hæc loquutus, & rem pariter exequi aggressus est. nam quum Samij extemplo fidem interposito etiam iureiurando dedissent de sua societate cum Græcis, Leutychides dimissis domum cæteris legatis, iussit eũ cuius nomen pro augurio acceperat, secum nauigare. Græci eum illic diem commorati, postridie pulchrè litauere, haruspice Deiphono EVenij filio Apolloniata, ex Apollonia quæ est in sinu Ionico. Huius patri EVenio res huiusmodi contigit: Sunt in hac Apollonia sacræ Solis oues, quę interdiu secundum flumen pascuntur quod è monte Lacmone per Apolloniatem agrum fluit in mare iuxta Oricum portum. noctu autem eas stabulantes in antro, [1] non procul ab vrbe, custodiunt delecti viri, diuitiis & genere inter populares suos splendidissimi, singulis annis singuli, quòd ex oraculo quodam Apolloniatæ eas oues permagni faciant. Ibi EVenius hic, quum aliquando delectus ad custodiendas oues non excubaret vigilans, sed obdormisset, ingressi antrum lupi oues circiter sexaginta trucidarunt. Id vbi iste animaduertit, rem suppressit, neminique aperuit, habens in animo totidem mercari, quas substitueret. at Apolloniatæ vbi acceperunt (neque enim eos quod gestum erat latuit) adductum in iudicium EVenium condemnauerunt vt, quia vigiliam edormisset, visu priuaretur. Quem posteaquam excæcauerunt, mox eis neque pecora fœtificabant, neque humus pro consuetudine fructum ferebat. Erant autem illis *pecora & in Dodona & in Delphis. Interrogati prophetæ de causa mali præsentis, responderunt causam esse quia custodem sacrarum ouium ÆVenium iniquè luminibus orbassent. se enim immisisse lupos: nec prius ab illius vltione cessaturos quàm ei satisfecissent de iis quæ in eum perpetrassent, prout ipse sibi suo arbitrio satisfactum putaret. His perfectis, daturos se EVenio tale donum quod

[1] Addit negationem quæ in vulg. edit. non habetur.

**Interpres legit πρόβατα: sed verior scriptura est πρόφαντα, id est* oracula: *vt monuit Paul. Leop. Emend. lib. 8, c. 1. S.*

habentem plerique hominum putarent beatum. Hæc Apolloniatis sunt reddita oracula. Quæ Apolloniatæ silentio supprimentes, quibusdam è ciuibus exequenda delegauerunt. Isti hunc in modum putarunt exequenda: EVenium in statione sedentem adeunt, eique assidentes aliis de rebus verba faciunt, donec deueniunt ad miserandam hominis calamitatem. Ita introducta eius rei mentione, percontantur quam mulctam optaret si eam vellent pendere Apolloniatæ. Hic, qui oraculum non audisset, se optare dixit duo prædia ciuium, quos nominabat, quorum patrimonia omnium Apolloniatarum putabat esse pulcherrima, & præterea domicilium quod in vrbe sciebat esse optimum. Horum si compos effectus esset, non infensum se posthac fore dicebat, sed hac satisfactione contentum. Hoc quum respondisset EVenius, tum ij qui ei assidebant, excipientes, EVeni, inquiunt, hanc tibi satisfactionem Apolloniatæ « pro ereptis oculis tibi rependunt, ex oraculo eis reddito. « Euenius, vbi omnem rem audiuit, indigno animo tulit sese fuisse deceptum. At ciues ea prędia à dominis mercati, huic illa quæ optarat dedere: qui mox deinde insitam diuinationem obtinuit, vnde celebratissimus euasit. Huius EVenij filius fuit Deiphonus, qui ductus à Corinthiis exercitui vaticinabatur. Quanquam illud quoq; audiui, Deiphono negotium in Græcia fuisse exhibitum, quòd se filium EVenij, cuius non esset, nuncuparet. Cæterùm postquam litauere Græci, classem è Delo Samum versus soluerunt: & quum Samum applicuissent, ad templum Iunonis eam locauere, sese ad prælium nauale apparantes. Eorum cursum ad se esse Persæ audientes, & ipsi cæteras naues ad continentem reducunt, præter Phœnissas, quas abire permiserant. non enim censebant pugnam naualem sibi esse capessendam, quum pares hosti non esse sibi viderentur. In 239 continentem autem ideo nauigabant vt essent sub suo peditatu, qui apud Mycalen agebat, præcepto Xerxis ab aliis copiis relictus ad Ioniam tutandam, numero sexaginta millia, duce Tigrane, omnium Persarum & specie & statura eminentissimo. Ad hunc exercitum constituerant refugere duces Persicæ classis, subductisque nauibus, munimenta valli circundare, in illarum suumque præsidium.

Hoc

Hoc inito consilio, profecti sunt ad Potniensium templum Mycales, prætervecti ad Gæsonem & Scolopoentem, vbi Cereris Eleusiniæ cernitur templum, quod Philistus Pasiclis filius condidit, sectans Neleum Codri filium qui ad coloniam Mileti locandam veniebat. Ibi subductas naues munimento circumdederunt: & è saxis stipitibusq; mitium arborum, quas ipsi exciderunt, & circum muni-tiones depactis sudibus se instruxerunt, tanquam & obsidendi & victoria potituri. in vtrunque enim casum ratione inita sese apparabant. Hos abiisse in continentẽ postquam accepere Græci, tanquam eos barbari effugissent, ægrè ferebant, incerti quid agerent, retróne se reciperent, an tenderent in Hellespontum. Tandem neutrum horum visum est esse faciendum, sed porrò eundum in cõtinentem. præparatis igitur ad pugnam naualem tabulatis, aliisque quibuscunque opus erat, ad Mycalen nauigant: & quum proximè castris hostium fuere, neminem ex aduerso obuiam ferri vident, sed naues intra murum subductas, & magnam vim peditatus pro littore dispositam. Ibi primùm Leutychides nauem littori applicans quammaximè appropinquare poterat, Iones per præconem compellabat, in-
» quiens, Viri Iones, quicunque è vobis me exauditis, intelli-
» gite quæ dico. nihil enim horum quæ vobis mando intel-
» ligent Persæ. Vbi pugnam conseruerimus, debetis ante o-
» mnia reminisci libertatis. deinde tesseræ Hebes. Atque hoc
» qui è vobis non audiit, ab eo qui audiit discat. Huius autem facti eadem mens fuit quæ Themistoclis ad Artemisium: quòd videlicet hæc verba, si laterent barbaros, inductura ad obsequendum Iones essent: sin delata ad barbaros, redditura eis Græcos suspectos. His per Leutychidem admonitis, secundo loco Græci naues littori admouent, & ex illis in littus egressi, sese ad pugnandum instruebant. Quod facientes quum cernerent Persæ, & scirent Samios fuisse adhortatos, arma Samiis adimunt, suspicati illos sentire cum Græcis. Quippe Samij exceptos circa Atticam Athenienses à Xerxe, & illuc classe barbarorum deuectos, redemerant omnẽs, Athenasque cum viatico remiserant. Quo nomine non in minimam suspicionem venerant, quòd quingenta hominum capita hostium Xerxis liberassent. Præ-

terea Milesiis, tanquam maximè locorum gnaris, Persæ imperant vt compita quę ad cacumina Mycales ferunt custodiant: eo consilio facientes id, vt Milesij ab exercitu abessent. Hunc in modum ab iis Ionibus qui aliquid rerum nouarum moliturí videbantur, si facultatem nacti essent, Persæ sibi præcauerunt. Iidem facta ex gerris testudine sese constipauerant. Græci, vbi instructi fuere, ire in barbaros tendunt: quibus euntibus aduolauit in vniuersum exercitum rumor, caduceumque supra fluctus positum apparuit. Rumor autem huiusmodi ad eos ferebatur, Gręcos acie in Bœotia superasse Mardonij copias. Multis autem signis res quæ diuinitus fiunt, declarantur. etsi tunc eodem die contigit vtraque clades, ea quæ ad Platæas accepta, & quæ ad Mycalen accipienda erat, fama quæ huc ad Græcos venit, reddidit eos multo ferociores, & ad subeundum vltrò periculum alacriores. Alterum etiam quiddam concurrere contigit, vt ad vtranque pugnam fuerint Cereris Eleusiniæ templa. nam apud ipsum Cereris fanum (vt à me superius demonstratum est) in agro Platęensi pugna commissa est, & item in Mycale iuxta Cereris delubrum pugna erat committenda: vt non ab re venerit ad istos fama victoriæ Pausaniæ atque Græcorum. nam pugna ad Platæas diluculo diei gesta est, apud Mycalen vesperi. quarum vtranque eodem eiusdem mensis die gestam esse, non diu pòst ab his rem repetentibus declaratum est. Ante rumoris autem aduentum subibat istos timor non tam de seipsis quàm de Græcia, ne Mardonio subiiceretur: at vbi fama hæc ad eos aduolauit, impensius atque properantius ad congrediendum processerunt: tanto animo Græcis ac barbaris in pugnam tendentibus, tanquam insulæ eis & Hellespontus proposita præmia essent. Athenienses porro, & qui iuxta erant instructi, penè dimidium copiarum, iter tenebant per littus atque planitiem: Lacedæmonij autem, & deinceps collocati, per confragosa & montes. Quæ dum Lacedæmonij circuibant, interim Athenienses in altero cornu præliabantur. Persæ, quoad sibi gerra mansere recta, sese defensauere, nihilo inferiores hostibus: postea verò quàm Atheniensium & eorum qui cum Atheniensibus erant copiæ adnixæ sunt, vehementius se mutuò adhortantes,

tantes, vt laus operis ipsorum esset, non Lacedæmonio-
240 rum, tum commutari iam res, & deiectis gerris Græci confertim impressionem facere in Persas. Illi excepto impetu perdiu restitere, ad postremum in munitiones refugere: cum quibus pariter irruperunt Athenienses & Corinthij & Sicyonij & Trœzenij. ita enim erant ij in acie collocati. Vbi verò & murus captus est, ibi barbari non roboris memores esse, sed fugæ, præterquam Persæ: hi autem soli ad paucos redacti pugnabant, Græcis assiduè in murum irruentibus. Quorum duo classiarij exercitus duces, Artayntes & Ithramitres, effugerunt: totidem pugnantes occubuerunt, Mardontes, & pedestrium copiarum dux Tigranes. Adhuc autem dimicantibus Persis superuenere Lacedæmonij ac socij, qui eos qui supererant trucidauerunt. Ipsorum quoque Græcorum complures illic cecidere, & cum alij ex Sicyoniis, tum eorum dux Perilaus. Quinetiam Samij qui in exercitu Medorum militabant, quibus adempta arma fuerant, vbi viderunt statim ab initio [1] pugnam pertinaciorem, quoad poterant Græcis suppetias iere. Quos inchoasse cernentes alij Iones, ita & ipsi à Persis deficientes adorti sunt barbaros. Milesiis autem pręceptum erat vt exitus viarum custodirent, Persarum salutis gratia, vt siqui casus (quemadmodum accidit) eos deprehendissent, Milesiis ducibus salutem sibi ad Mycales cacumina compararent. huius quidem rei causa Milesij illic collocati fuerant, néve si pugnæ adessent, aliquid innouarent. At illi è contrario prorsus quàm iussi fuerant fecere: qui & per alias quæ ad hostem ferebant vias barbaros deduxere, & ad extremum in eis mactandis omnium extitere hostilissimi. Hunc in modum Ionia iterum defecit à Persis. In hoc prælio præclarissimam inter Græcos operam nauauerunt Athenienses, & ex Atheniensibus Hermolycus EVthœni filius, vir in pancratio celeber: cui postea contigit vt bello inter Athenienses & Carystios, in pugna apud Cyrnum agri Carystij facta, cæsus in Geræsto iaceret. Secundum autem Athenienses egregij extitere Corinthij Trœzeniique ac Sicyonij. Græci verò perquam multis barbarorum aliis in pugna, aliis in fuga interfectis, eorum naues incenderunt, totumque murum, egesta illinc in littus

[1] Pugnam alteram in partem inclinare. *Alij, Pugnam ancipitem esse.*

præda, & quibusdam pecuniarum thesauris repertis. Vbi castra atque naues cremauere, vela fecerunt. & quum Samum appulsi sunt, consultabant de gente Ionica transferenda, & vbínam in Græcia illam locari oporteret, [1] cuius ipsi imperium obtinerent. Neque enim videbatur eis fieri posse vt per omne tempus Ionibus tutandis præessent, sperandum esse vt Iones à Persis rebellasse gauderent. Ad hæc magistratus Lacedæmoniorum censebant emporia nationum Græcarum quæ cum Medis sensissent, eiectis incolis danda cum territorio Ionibus habitanda. Athenienses è contrario, [2] non esse principatum Ioniæ summouendum. nec Lacedæmoniis de ipsorum coloniis consultandum. & quum in hoc contenderent Athenienses, libenter eis cessere Peloponnenses: atque ita Samios & Chios & Lesbios ac cæteros insulanos, qui secum militabant, ad societatis fœdus adegerunt, data acceptaque fide cum iureiurando, se permansuros in societate, nec ab ea descituros. Hoc iureiurando accepto, ad pontes soluendos nauigauerunt rati adhuc illos intentos se esse inuenturos. Et isti quidem in Hellespontum nauigabant. Ij verò barbari qui profugerant, non ita multi quum ad cacumina Mycacales peruenissent, se Sardis recipiebant. Qui dum iter faciunt, Masistes Darij filius, qui pugnæ malè gestæ adfuerat conuitiari Artayntæ cum aliis multis probris, tum verò dicere, illum muliere fuisse ignauiorem, [3] qui ita illam præfecturam administrasset: dignumque omni malo esse, qui de regia domo malè meritus esset. Apud Persas autem summo opprobrio datur, audire se muliere esse ignauiorem. Artayntes igitur, vbi multa audiit, indignè ferens, acinacem in Masistem stringit, interficiendi auidus, quem irruentem cernens Xenagoras Praxilai filius, vir Halicarnasseus, vt stabat à tergo, hominē medium accipit, sublatumque humi allidit. intereaque satellites Masistis adfuere. Eo facto Xenagoras & ipsius Masistis gratiam iniit, & Xerxis cuius fratrem seruasset. quippe ab eo ob hanc rem totius Ciliciæ præfectura donatus est. Nihil hoc amplius inter viam barbari egerunt, Sardisque peruenerunt. vbi rex erat ex eo tempore quo, prælio nauali malè gesto, Athenis illuc profugerat. Sardibus autem tunc agens, adamabat

[1] Cuius ipsi imp. obtinerent. Ioniam autem barbaris relinquerent. neq; enim vid. eis f. p. vt per o. t. Io. tutandis præessent: sin autem nō tutarentur, Ionibus suam à Persis defectionē ingratam fore putabant.

[2] Nullo pacto sedibus suis summouendos esse Iones censebant.

[3] Qui ita munere imperatorio functus esset.

mabat vxorem Masistis, quæ & ipsa illic erat. ea quum potiri non posset, neque donis mittitandis, neque vi, quam afferre nolebat fratris Masistis respectu: (quæ res & mulierem retinebat, probè gnaram non se coactum iri vi) ibi Xerxes cæteris prohibitis, huc euasit vt filio suo Dario in matrimonium daret filiam huius mulieris, ac Masistis: existimans, si hoc fecisset, commodius se illa potiturum. Contracto matrimonio, aliisque ex consuetudine celebratis, Susa profectus est. eò postquam peruenit & vxorem Dario domum duxit, ita demum ab vxoris Masistis amore cessauit [1] adamata ex familiaritate nurus Masistæ filia, cui nomen erat Artayntæ. Qua quum potiretur, processu temporis res patefacta est, hunc in modum: Amestris vxor Xerxis, amiculum quod ipsa texuerat, grande atque variegatum, & spectatu dignum, viro donauit. Quo ille delectatus atque amictus, ad Artayntam se confert: atque vbi se oblectauit cum ea, iussit à se petere mulierem quæ optaret sibi fieri in remunerationem obsequij. omnia enim quæ peteret, impetraturam. Ad hoc illa respondens, (debebatur enim toti familiæ infortunium) Dabísne, inquit, mihi quicquid à te petiero? Xerxes omnia alia potius eam petituram ratus, cum iureiurando promisit. Qui posteaquam iurauit, mulier intrepidè amiculum poposcit. Xerxes enimuero recusare, non ob aliud quàm quòd vereretur Amestrin, ne sic illa rem quæ agebatur, iampridē suspicata, deprehenderet: sed offerre ei & vrbes, & immensam vim auri, & copias militum, quibus nemo præter illam esset imperaturus. Eximium autem donum est apud Persas exercitu donari. Verùm quum non posset persuadere mulieri, amiculū dedit. Quo dono illa supramodum læta, eo gestando gestiebat. Amestris vbi mulierem habere amiculum sciuit, & rem gestam, non in puellā concepit odium, sed in illius matrem, penes quàm culpam & quā huius rei autorem esse credebat, exitium machinatur. Obseruato itaq; tempore quo vir suus Xerxes regalē instrueret cœnā, quæ cœna semel quotannis eo die quo rex creatus est instruebatur: (cœnę nomē Persicè Tycta, Gręcè τέλειον. i. *perfecta*: in qua rex solum caput [2] ornatur, Persasq; strenis donat) hoc die obseruato Amestris à Xerxe petiit vt se Ma-

241

[1] Et permutatis *sui amoris* vicibus, adamauit, atque adeo potitus est ea quæ Darij quidē vxor, Masistæ autē erat filia.

[2] *Diuersam à nostra, lectionem videtur esse sequutus.*

ſiſtæ vxore donaret, Xerxes id indignum factu nefariumque arbitrari, vxorem germani dono dari, eamque inſontem negotij illius cuius cauſa vxor ſua eam flagitaret. Tandem huius precibus euictus, & inſtituto, quo nefas eſt, regia cœna propoſita orantem non exorare, inuitus admodum annuit: tradensq; vxori ac iubens facere quod liberet, germano ad ſe accerſito, ita inquit, Maſiſta, tu Darij filius es, idemq; mihi frater, pręterea vir eximius: tamē cum iſta muliere, cum qua contubernium habes, noli habere: in cuius locum dabo tibi filiam meam cum qua contubernium habeas. Iſtam autem quam in matrimonio habes (non enim mihi videtur habenda) miſſam facias. His verbis ſtupefactus Maſiſtes, Domine, inquit, [1] quam tu mecum orationem habes importunam: qui vxorem, [2] ex qua liberi mihi ſunt adoleſcentes, & filiæ, quarum vnam tu filio tuo duxiſti vxorem) iubes me relinquere, (quæ mihi eſt ex animi mei ſententia) vt filiam tuam in matrimonio ducam? Equidem, rex, etſi magni facio me dignari coniugio filiæ tuæ, tamen neutrum iſtorum faciam. [3] tu verò, qui nequaquam neceſſe habes, noli ad hoc rei me cogere. alius non inferior me exiſtet maritus filiæ tuæ: ſine me meæ vxoris conſuetudine frui. Hæc ille quum reſpondiſſet, percitus ira Xerxes, Atqui, inquit, [4] ita tecum, Maſiſta, agetur, vt neq; iam tibi filiam meam nuptum dem, neq; tu conſuetudine tuæ diutius fruaris: vt diſcas accipere oblata. Maſiſtes his auditis, extrà abiit, hactenus loquutus, Domine, nondum me interemiſti. Hoc interim tempore dum Xerxes cum fratre colloquitur, Ameſtris accitis ſatellitibus Xerxis, vxorem Maſiſtæ excarnificat, mamillas præcidit, eaſq; canibus acijcit: pręcidit nares, aures, labra, linguam: atque ita excarnificatam remittit domum. Harum rerum quum nihil audiſſet Maſiſtes, metuens tamen aliquid ſibi eſſe mali, curſu ſe domum proripiebat. vbi verò mutilatam vxorem vidit, cōfeſtim inito cum liberis conſilio, abiit Bactra cum illis & aliis quibuſdam, tanquam prouinciam Bactriam ad defectionem inducturus, & plurimum mali regi facturus. Quod & contigiſſet (vt mihi videtur) [5] ſi occupaſſet ad Bactrios & ad Sacas aſcendere. etenim præſes erat Bactriorum, à prouincialibuſque diligebatur. Sed hæc cum

1 Quæ eſt iſta futilis qua vteris apud me, oratio? *Q.d. Quorſum ſpectat?*

2 Ex qua tres mihi lib.

3 Tu verò ne mihi vim adferas, hanc à me rem contendens.

4 Ita res tuę comparatæ ſunt. *Vel, Ita ſe res tuæ habent. Vel (retinendo idem loquendi genus) Ita tecum actū eſt.*

5 *Id eſt, Si ad Bactrios & Sacas prius peruenire potuiſſet, quàm rex de eo quod moliebatur, certior factus eſſet.*

eum [1] perpetraturum Xerxes audiens, missis aduersus hominem copiis, & ipsum & liberos & copias in itinere trucidauit. De amore Xerxis & nece Masistæ hæc hactenus.

1 Molientem, *vel, agitantem.*

Græci à Mycale profecti Hellespontum versus, primùm circa Lecton stationem habuerunt, à ventis intercepti. Inde soluentes, Abydum tenuerunt: & quum pontes quorum præcipuè causa illuc ierant, credentes se adhuc eos intentos esse inuenturos, reperissent solutos, deliberabant. Leutychidi & qui cum eo erant Lacedæmoniis, videbatur in Græciam redeundum: Atheniensibus autem & eorũ duci Xanthippo, illic manendum, vt Chersonesum tentarent. Itaque Peloponnenses quidem abiere: Athenienses verò Abydo in Chersonesum traiicientes, Sestum obsidebant. Huc, postquam auditum est Græcos in Hellesponto adesse, tanquam ad omnium eius tractus vrbium validissimo muro præditam, conuenere cum alij ex aliis circa oppidis, tum ex Cardia OEbazus, vir Persa, qui arma è pontibus illuc comportauerat. Tenebant autem id oppidum indigenæ Æoles, iunctis Persis pariter & magna sociorum frequentia. Tyrannidem illius prouinciæ obtinebat Xerxis prætor Arctayctes, vir ille quidem Persa, sed dirus tamen & facinorosus, qui [2] Xerxem Athenas tendentem ex Eleunte circumuenit, petitis Protesilai Iphiclo geniti pecuniis. Etenim est in Eleunte Chersonesi Protesilai sepulchrum, & ei fanum circumiectum vbi inerat ingens vis pecuniæ, nec non phialæ aureæ argenteæque, & æs & vestis, aliaque donaria quæ Artayctes rege donante compilauit, his verbis eum circumueniens, Here, est hoc in loco domus viri Græci, qui cum militum copiis terram tuam adortus, meritas morte pœnas dedit: eius mihi domum dato, vt discant alij non militare aduersus regionem tuam. Hæc dicendo [3] facile erat persuadere Xerxi vt largiretur sibi domum eius viri de quo nihil suspicabatur istum ea sentire. Enimuero sentiebat Artayctes Protesilaum in prouinciam regis militasse, quod videlicet Persæ omnem Asiam suam esse arbitrabantur, & eius semper qui potitur regno. Hic, postquam pecuniis ab rege donatus est, eas ab Eleunte, ad Seston exportauit, fanumque seuit & coluit: & quoties Eleuntem pergebat,

242

2 Xerxem Ath. tendentem circumuenit, subreptis ex Eleunte pecuniis Iphicli.

3 Facilè domũ illius viri à Xerxe impetraturus erat, de ijs quæ ille cogitabat nihil suspicato.

in adyto, *id est in templi loco inaccesso*, cum mulieribus concumbebat. Tunc autem ab Atheniensibus obsidebatur, nullis rebus præparatis quæ pertinerent ad tolerandam obsidionem, quam non expectauerat, ex improuiso à Græcis inuasus. Illi, posteaquam sibi obsidentibus aduenerat autumnus, grauari peregrinam à patria expeditionem, quoniam murum expugnare non possent. itaque orare duces suos vt se illinc reducerent. Duces negare se prius id facturos quàm aut murum expugnassent, aut ipsos Respublica Atheniensium accersisset.[1] adeo res illa eis cordi erat. At ij qui cum Artaycte intra muros erant, in omnem adducti calamitatem, adeo vt funibus lectorum elixis vescerentur, vbi iam ne hæc quidem habebant, ita sub noctem capesserunt fugam, cum alij Persæ, tum Artayctes & OEbazus delapsi à posteriori murorum parte, quæ præcipuè destituta ab hostibus erat. Postquam illuxit, Chersonitani è turribus rem indicauere Atheniensibus, portasque patefecere. Atheniensium plerisque fugientes Persas persequentibus, alij vrbem tenuere. OEbazum in Thraciam fuga elapsum, Thraces Apsinthij exceptum, Plestoro indigenæ deo ritu suo immolauerunt, cæterùm eius comites aliter interfecerunt. Artayctes autem cum suis inita posterius fuga, quum pauci essent, super AEgos fluenta circumuenti, quum perdiu sese defensassent, partim occubuerunt, partim viui sunt capti. Quos Græci alligatos Sestum duxerũt, interque eos Artayctem cum filio suo. Fertur à Chersonitanis, vni eorum qui istos seruabant, dum [2] carnem salsam torret, tale ostentum extitisse: Offa illa salsuræ igni imposita * resiliit palpitauitque, quemadmodum pisces recèns capti. Qua de re quum circumfusi admirarentur, Artayctes ostentum vt vidit, accito viro qui salsuram coquebat, Hospes, inquit, Atheniensis, non est quòd istud metuas ostentum: quod non tua causa extitit, sed mea: Protesilao qui est apud Eleuntem signum dante qui mortuus ac sale conditus, habet à diis potestatem, [3] eum à quo iniuriam excepit, vexandi. Nunc igitur ei [4] donaria restituere in animo habeo: pro pecuniis quidem quas è templo sustuli huius dei, centum talenta pendam: pro mea verò ipsius salute ac filij, [5] ducenta. Hæc pollicens, Xanthippum Atheniensium ducem

1 Ita tandẽ illi præsentẽ rerum statum boni consulere cœperũt.

2 Pisces salitos torret, *vt alij interpret.*

* Vibrauit: *seu*, concussa est: *a verbo* πάλλεσθαι. S.

3 De eo à quo iniuriam acceperit, pœnas sumendi.

4 Hęc redẽptionis præmia ei tribuere volo.

5 Ducenta Atheniensibus, si seruatus fuero.

cem non persuasit, tum sua sponte animatum, tum ab Eleuntinis exoratum, quò Protesilaum vlciscerentur, vt hominem interimeret. Itaq; adductum hunc in littus in quo Xerxes traiectum iunxerat, (vt alij aiunt, in tumulum vrbi Madyto imminentem) depactis humi asseribus suspenderunt, filio eius ante patris oculos lapidibus obruto. His actis Athenienses in Græciam remeauerunt, portantes tum alias pecunias, tum verò arma pontium, tanquam apud templa reposituri. Nec aliud præterea quippiam gestum est per eum annum. Huius autem Artayctæ, qui suspensus est auus paternus fuit Artembares, qui orationem quandam habuit apud Persas: quam excipientes Persæ, ad Cyrum detulerunt in hæc verba, Quandoquidem Persis Iupiter principatum dedit, & ex viris tibi Cyre, Astyage deiecto, agedum demigrantes ex hac regione, quam exiguam habemus & asperam, obtineamus meliorem aliam. Multæ sunt nobis confines vrbes, multæ lõginquæ: quarum vnam incolentes, efficiemur admirabiliores apud plerosque. Decet autem hoc eos viros facere [1] qui possunt. nam quando facultas nobis præstabitur melior quàm dum multorum hominum imperium habemus, & vniuersæ Asiæ? Hac oratione audita, Cyrus haudquaquam admiratus, iussit eos illud facere: sed ita vt iubendo admoneret, se posthac præpararent non ad imperandũ aliis amplius, sed aliis parendum. natura enim comparatum esse vt è mollibus regionibus molles viri existant, néue ex eadem terra admirandæ fruges & egregij bello viri gignantur. Hac Cyri sententia Persæ superati, à sua destiterunt: præoptaruntq; exile solum incolentes, imperare aliis quàm campestre colentes, aliis seruire.

[1] Imperium obtinent. *Vel, imperio pollẽt.*

EIVSDEM HERODOTI HALICARNASSEI DE GENERE VITAQVE HOMERI libellus,

Ex Conradi Heresbachij interpretatione, ab Henrico Stephano multis locis recognita.

At versus qui passim inserti occurrunt, Conradus non verterat: ideóq; eos partim ex eiusdem Henrici Stephani, partim ex aliorum interpretatione habes.

1 De Homeri natalibus, ætate & vita hęc memorię prodidit: quę exactissime ad veritatem persequi est conatus.

HERODOTVS Halicarnasseus [1] de genere, vita atque adeo ætate Homeri studens quamverissima referre, hæc tradidit, Quum vetusta illa Æolũ ciuitas Cuma primùm conderetur, eodẽ cum aliæ permultę omnisq; generis gentes conuenæ confluxerunt, tum è Magnesia illuc pleriq; commigrarũt, inter quos fuit Melanopus Ithagene Crithonis filio genitus, [2] homo fortunæ non perinde amplæ, attamen expeditæ. Hic Menalopus Omyretis Cumani filiam duxit vxorem, procreauitq; è legitimo toro fœmineam prolem, cui nomen indidit Critheidem. At ipse Melanopus vnà cum vxore vita functus est, commissa interim filia Cleanactis Argiui tutelæ, quo familiarissimè vti consueuerat. Porro tempore interiecto accidit fortè vt puella ista è fortiuo concubitu prægnans deprehenderetur: [3] id quod paulisper suppressum quum Cleanax resciuisset, vehemẽter rei indignitate commotus, Critheidem seorsum ad se accersitã acerbè obiurgauit, commemorans quæ futura esset apud populares infamia. Postremò huiusmodi quippiam *quo illam excuteret*, comminiscitur: Cumani iam tum in Hermei sinus recessu ędificabant. Ciuitati autẽ quæ condebatur, nomen imposuit

2 Non cum multis sarcinis *illuc se conferẽs*, sed tenues fortunas habens.

3 Quod initio quidem celatum fuit: sed quum Cleanax, resc.

Smyr-

Smyrnã Theſeus, ab vxoris nomine cuius memoriã relinquere volebat. Hic Theſeus è primariis Theſſalorum fuit, qui Cumã condiderant, ab Eumelo Admeti filio oriundus, vitæ facultatibus apprimè inſtructus. Clàm exportatã huc Critheidem Cleanax Iſmeniæ Bœotio commiſit, ex iis qui Coloniã illuc duxerant, in primis ſibi amico. Progreſſu deinde temporis, Critheis cũ aliis mulierculis ad feſtũ quoddam egreſſa iuxta fluuiũ Meletem, quum partui iam vicina eſſet, Homerũ peperit, non cæcum, ſed videntem: nominauitq; eum Meleſigenẽ, à fluuio videlicet prope quem editus eſſet. Quum aũt apud Iſmenian Critheis antea diuerſata eſſet, ab eo digreſſa, manuaria induſtria ſe filiumque alebat, aliunde alia ſumens opera: vnde filium quoque quantum potuit, honeſtis diſciplinis erudiuit. Erat autem eo tempore Smyrnæ quidam nomine Phemius, qui iuuentuti illic literas muſicenque tradebat: hic [1] quum citra vxorem viueret, Critheidem conduxit quæ lanam illi exerceret quam à diſcipulis in mercedem acceperat. [2] Illa verò induſtria multa atque elegantia freta, Phemio cœpit impensè placere: adeo vt tandem Phemius eam verbis ad coniugium ſolicitaret, referens cum alia quibus ei fidem facere confidebat, tum præcipuè, quòd Meleſigenem in filium adoptaturus, liberaliterque ſimul aliturus inſtituturusque eſſet. Siquidem hunc cernebat iam miram quandam & ingenij & indolis ſpem de ſe polliceri. Perſuaſa igitur Critheis, Phemio aſſentitur. Meleſigenes cum naturæ bonitate præſtans, tum cura accedẽte inſtitutioneq;, cõtinuò omnes ſui ordinis adoleſcentes facilè præuertit: atq; nõ ita multò pòſt eruditionis auctibus creſcens nihilo ipſo Phemio [3] in diſciplinis factus inferior. Et quum Phemius vita functus vniuerſa ei legaſſet, paulò pòſt Critheis quoq; fato concedit. Meleſigenes itaq; ludo præfectus, ſuiq; iam iuris effectus, in magna fuit hominũ admiratione, non apud ſuos modò, verùm apud peregrinos etiam, qui frequentes illuc mercatus gratia, conueniebant. Erat enim Smyrna emporiũ celebre, vnde frumenta è vicinis agris abundè cõuecta exportabantur. Peregrini igitur quũ ab opere ceſſarẽt, Meleſigeni libenter vacabant. Commodùm inter hos Mentes fuit nauicularius, qui è finibus Leucadis ſoluens nauem

244

1 Quum vitam ſolitariam degeret.

2 Illa igitur opus apud eũ faciebat, modeſtè & caſtè ſe gerẽs. quo nomine Phemio tantopere placebat vt eam ad nubẽdum ſibi ſolicitaret, cum alia quibus ſe id illi perſuaſurum ſperabat, tum ſe filium eius adoptaturum, eumque ita educaturum & inſtituturum vt in virum egregiũ euaderet, pollicens. Siquidẽ hũc cern.

3 In docendo *pueros* erat inferior.

meritoriam comparauerat, qua frumenta Smyrna deueheret, vir, quantum illa ferebant tempora, & eruditus, & multarum rerum vſu exercitatus. Hic Meleſigeni perſuaſit vt relicto ludo ſecum nauigaret, accepturus & mercedem & quæ ad profectionem eſſent neceſſaria. [1] At hæc Meleſigenes, quandiu iuuenis eſſet, ciuitates regionesque ſpectare operæpretium fore ducebat ſibi, qui conſcribendæ poeſeos iam argumentum in animo concepiſſet: qua nimirum occaſione potiſſimùm eum arbitror pellectum. Proinde relicto ludo cum Mente nauigauit Meleſigenes:& quocunque locorum appellebat, ſtudioſè vniuerſa rimans, contemplabatur ſiquid eſſet loci alicuius peculiare memoratu dignum: [2] adeo vt appareat commentarios eum profectionis ſuæ deſcripſiſſe, eorumque quæ quoque loco luſtrando didicerit. Porro quum ex Hiſpania Thuſciaque delati in Ithacam deueherentur, contigit Meleſigenem oculis iam antè parum valentem, extremè laborare: ita vt Mentes, negotiorum gratia in Leucadem traiecturus, eum apud Mentorem Alcimi filium Ithacenſem reliquerit, hominem ſibi vehemẽter amicum: multis precibus adigens eundem quò Meleſigenis curam haberet tantiſper dum è Leucade reuerteretur ipſe. Mentor verò ægrotantem Meleſigenem ſedulò curauit, vir nimirum facultatibus pollens: quique ob egregiam æquitatem hoſpitalitatemque inter cæteros Ithacenſes maximè prædicaretur. Atq; hîc accidit vt de Vlyſſe multa Meleſigenes percontando cognoſceret. Narrantque ipſi Ithacenſes, tum viſum eum amiſiſſe ibidem: atque ego affirmare non dubitem. iam tum eundem conualuiſſe, at poſtea apud Colophonem prorſus cæcum factum fuiſſe. id quod ipſi quoque Colophonij mecum fatentur. At verò Mentes è Leucade Ithacam reuerſus, Meleſigenem recepit, [3] cum quo iam inde diu vltrò citroq; nauigauit, donec Colophonem appellenti eueniret vt in veterem morbũ recideret. quem quum effugere non daretur, viſu putatur priuatus fuiſſe. E Colophone autem iam cæcus Smyrnam remeans, ad poemata conſcribenda animum conuertit. Tempore deinde interiecto, quum Smyrnæ victu neceſſariiſque deſtitueretur, conſtituit Cumam proficiſci: commodumque Hermi

prata

1 Addens etiam, decere eum, dum iuuenis eſſet, regiones & vrbes viſere. Atq; his potiſſimùm adductum eum fuiſſe arbitror. fortaſſis enim poeſin aggredi iam tum cogitabat. Proinde r.

2 Veriſimile eſt autem eum illarum omnium rerum cõmentarios confeciſſe. Porro q.

3 Eumq; diu variæ nauigationis ſociũ habuit.

prata transiens, ad eum locum peruenit qui appellatur Nouus murus, Cumanorum coloniã, qui locus post Cumam habitatus fuit annis octo. Hîc memoratur primùm Melesigenes apud coriarij officinam cõsistens, huiusmodi quædam carmina recitâsse,

Αἰδεῖσθε ξενίων κεχρημένον ἠδὲ δόμοιο.
Οἳ πόλιν αἰπεινὴν Κύμην Ἐριώπιδα κούρην
Ναίετε, Σαρδήνης πόδα νείατον ὑψικόμοιο,
Ἀμβρόσιον πίνοντες ὕδωρ θείου ποταμοῖο
Ἕρμου δινήεντος, ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεύς. *idest,*
Hospitium prabete viro profugoq́; vagoq́;,
Vrbem qui celsam Cumen, Eriopida prolem,
Radicem incolitis Sardenes alticomantis,
Diuini potatis aquam qui fluminis Hermi,
Vorticibus torti, pater est cui Iuppiter ipse.

Sardena autem, cuius hîc commeminit, mons est ad Hermum fluuium Nouumq́; murum situs. At coriario illi nomen erat Tychio, cui continuò auditis versibus visum est hominem recipiendum. commiseratione enim motus est, quum videret oculis tam miserè mulctatum: iussitq́; præ-
245 sentibus secum frui. Melesigenes ingressus sutrinam, præsentibus etiam alijs, poesin suam ostendit, Amphiarai in Thebas expeditionem, atq; hymnos in deos à se scriptos. [i] Et quum inter fabulandum crebras sententias in medium, multamq́; eruditionem afferret, in magna habitus est ab auscultantibus admiratione. Atq; iam tum apud Nouum murum ägens, è poesi victus subsidia habebat. Ostẽditurq́; ad nostra vsq; tempora ibidem locus vbi Melesigenes sedens carmina sua exhibuerit. qui locus in magna illic habetur veneratione ab incolis, memoraturq́; populus arbor ab Homeri aduentu in eodem loco enata. Porro egestate postea adactus, quum vix alimenta haberet, statuit in animo Cumam ad feliciorem successum reuerti. Iturusq́; hæc pronuntiauit carmina;

[i] Et quum sententiam suã proferret de ijs quæ in mediũ proponebantur ab illis qui aderant, admiratione dignus ab audientibus iudicabatur.

Αἶψα πόδες με φέροιεν ἐς αἰδοίων πόλιν ἀνδρῶν·
Τῶν γὰρ καὶ θυμὸς πρόφρων καὶ μῆτις ἀρίστη. *idest,*
Vos me hominum rapidè planta portetis in vrbem,
Quorum animus promptus, pollent qui mente sagaci.

Proficiſcens igitur Cumam è Nouo muro, per Lariſſam iter fecit, vtpote compendioſiſſimum. Vbi, vt Cumani narrant, flagitante ſocero, epigramma hoc ſcripſit Midæ Phrygum regi Gordij filio, id quod etiamnunc in Gordij cippo inſcriptum viſitur,

Χαλκῆ παρθένος εἰμὶ, Μίδου δ' ἐπὶ σήματι κεῖμαι·
Ἔστ' ἂν ὕδωρ τε ῥέῃ, καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ,
Ἠέλιός τ' ἀνιὼν λάμπῃ λαμπρά τε σελήνη,
Καὶ ποταμοὶ ῥείωσιν, ἀνακλύζῃ δὲ θάλασσα,
Αὐτοῦ τῇδε μένουσα πολυκλαύτῳ ἐπὶ τύμβῳ
Ἀγγελέω παριοῦσι Μίδης ὅτι τῇδε τέθαπται. *idest*,

Aenea ſum virgo, Midæ quæ incumbo ſepulchro:
Dum fluit vnda leuis, ſublimis naſcitur arbor,
Dum ſol exoriens & ſplendida luna relucet,
Dum fluuii labuntur, inundant littora fluctus,
Hic conſtanter ago, lacrymaſq; in marmore tincto
Fixa, Midam moneo tumulatum hic chare viator.

Reuerſus autem Cumam, in ſenum paſſim conuenticulis carmina ſua quæ fecerat oſtentabat, colloquiique ſuauitate auſcultantes in ſui admirationem facilè pertrahebat. Intelligens igitur Cumanos poeſin ſuam recipere, pergit eoſdem conſuetudine ſua oblectare, ac poſtremò huiuſmodi conditionẽ proponere, ſi publicè eum alere vellent, ſe ciuitatem Cumanorũ celeberrimam redditurum. Qui præſentes hæc audiebant, inſtitutum probabant: addentes ſe quoque adiuturos, ſi petitionem ſuam ad ſenatum referret, vt votis ſuis fieret ſatis. Meleſigenes his verbis erectus, collecto ſenatu in curiam proceſſit: rogatoque eo cuius id muneris erat, vt in ſenatum duceretur. ille nihil recuſans vbi opportunum videbatur, hominẽ deduxit. Hic conſiſtens Meleſigenes, eadem verba habuit in ſenatu quę paulò antè in illis conuenticulis de alimentis præſtandis propoſuerat. Vbi dixiſſet, egreſſus pro curia ſedebat. Dum autem ſenatores agitarent quídnam par eſſet homini reſpondere, viſumq; eſſet cum ei qui deduxerat, tum alijs omnibus quotquot in conuenticulis Meleſigenem audierant, petitionem admittendã: vnus tantùm è ſenatoribus refertur Meleſigenis poſtulatis calculo ſuo repugnaſſe, interq;

alia

alia multa, hæc quoq; commemoraſſe: quòd ſi ſemel ὁμήρους, *hoc eſt cæcos* alendos ſuſciperent, futurum eſſet vt continuò turbam & multam & inutilem haberent. Atque hîc primùm Homeri nomen Meleſigeni inditum eſt, à cæcitatis videlicet calamitate. nam Cumani cæcos ὁμήρους appellant. Iamque inde, qui prius Meleſigenes, nomen obtinuit Homeri. Breuiter hæc ſententia euicit, perque prætorem fuit approbata, qua contendebatur non alendum Homerum. Hæc quum illi nuntiaretur, vehementer commotus, his verſibus calamitatem ſuam deplorabat.

Οἵῃ μ' αἴσῃ δῶκε πατὴρ Ζεὺς κύρμα γενέσθαι,
Νήπιον αἰδοίης ἐπὶ γούνασι μητρὸς ἀτάλλων,
Ἥν ποτ' ἐπύργωσαν βουλῇ Διὸς αἰγιόχοιο
Λαοὶ Φρίκωνος, μάργων ἐπιβήτορες ἵππων.
246 Ὁπλότεροι μαλεροῖο πυρὸς κρίνοντες Ἄρηα,
Αἰολίδα Σμύρνην ἁλιγείτονα ποντιάακτον,
Ἥν τε δι' ἀγλαὸν εἶσιν ὕδωρ ἱεροῖο Μέλητος.
Ἔνθεν ἀπορνύμεναι κοῦραι Διὸς, ἀγλαὰ τέκνα,
Ἠθελέτην κλῆσαι δῖαν χθόνα καὶ πόλιν ἀνδρῶν.
Οἱ δ' ἀπανηνάσθην ἱερὴν ὄπα, φήμην ἀοιδῆς.
Ἀφραδίῃ τῶν μέν τι παθών τις φράσσεται αὖθις,
Ὅς σφιν ὀνειδείῃσιν ἐμὸν διεμήσατο πότμον.
Κῆρα δ' ἐγὼ τὴν μοι θεὸς ὤπασε γεινομένῳ περ,
Τλήσομαι, ἀκράαντον φέρων τετληότι θυμῷ.
Οὐδέ τι μοι φίλα γυῖα μένειν ἱεραῖς ἐν ἀγυιαῖς
Κύμης ὁρμαίνουσι· μέγας δέ με θυμὸς ἐπείγει
Δῆμον ἐς ἀλλοδαπὸν ἰέναι ὀλίγον περ ἐόντα. *id eſt,*

Hei mihi quàm fatum dat Iuppiter almus iniquum,
Infanti mihi lac venerandæ ex vbere matris
Præbuit, Æolicæ Smyrnæ, quam martia quondam
Gens Phriconitis, certamine fortis equeſtri,
Condidit ad pelagus, præterlabente Melete.
Docta Iouis proles mecum hinc digreſſa ſolebat
Carminibus celebrare vrbem quã nomine dicunt
Cumam, quosq; viros intra ſua mœnia claudit.

Illi audire sacra spreuerunt carmina vocis.
Sed quicunque mihi cladem exitiumq́. parauit,
Non impunè feret laua quod mente volutat:
At mihi quam dederint nascenti numina sortem,
AEgro animo quanuis, certum est perferre patiq́;.
Sed iam per sacra vestigia ponere Cumæ
Compita non suadet mihi mens, potiusq́ue remota
Inq́ue peregrina sedem mihi quærere terra.

Cuma deinde abiens ad Phoceam contendit, imprecans interim Cumanis nequis vnquam insignis poeta in illa regione existeret qui Cumanos celebraret. Apud Phoceam autem eodem modo sibi victum parauit, in conuenticulis videlicet passim carmina sua ostentans. Erat autẽ eo tempore apud illam Thestorides quidam, qui pueros illic literas docebat, homo fidei parum probatæ. Hic animaduersa Homeri poesi, huiusmodi verbis Homerum compellauit, paratum se inquiens & ministrare ei, & victum suppeditare, si carmina quæ meditatus esset, describere pateretur, & alia subinde faciens, ad se deferret. Homerus, iam ministerij alicuius, atque adeo necessariorum indigens, recipiendam hanc conditionem putauit: commoratusq́ue apud Thestoridem, minorem illam fecit Iliadem, cuius initium est,

Ἴλιον ἀείδω, καὶ Δαρδανίην εὔπωλον,
Ἧς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοὶ θεράποντες Ἄρηος. *id est,*
Troiam & Dardaniam canto, quæ mater equorum,
Quæ Danais Mauorti satis mala plurima vexit.

Phocaidem quoq; quam vocant, Phocenses apud se conditam ab Homero asserunt. Iam verò Thestorides, vbi Phocaidem atq; alia pleraq; ab Homero communicata descripsisset, constituit è Phocea discedere, Homeriq. poesin pro sua venditare. Vnde factũ vt quum Homeri nõ perinde curã haberet, ille ad Thestoridẽ huiusmodi sit vsus disticho,

Θεστορίδης, θνητοῖσιν ἀνωΐστων πολέων περ,
Οὐδὲν ἀφραστότερον πέλεται νόου ἀνθρώποισι. *id est,* 247
[1] *Thestoride, ex multis, mortalibus abdita quæ sunt,*
Mens habet in primis cæcos humana recessus.

1 Legẽdo Θεστορίδη, θνητ. &c.

Thestorides igitur relicta Phocea in Chium concessit: vbi erecto

erecto ludo carmina illa pro suis euulgans, egregiam simul laudem sibi parauit & fructum haudquaquam vulgarem. Porro Homerus suo eodemque more viuere pergebat apud Phocenses, nimirum è poesi victū habens. Tempore deinde non ita multo pòst, viri aliquot è Chio eruditi audientes eadem carmina quæ iam sæpius in Chio à Thestoride pro suis recitari audierant, indicabant in Chio hæc ipsa à quodam ludimagistro pro suis cum magno fructu ostentari. Homerus intelligens continuò Thestoridem esse, magno studio properabat in Chium transmittere. Et quum portum adiisset, neque offendisset nauem qua traijceret, essent autem qui pro lignis deuehendis in Erythræam soluere pararent, bellè conuenire videbatur si per Erythræam iter faceret. Accedens igitur nautas, flagitauit vt comitem se nauigationis reciperent, multis blandisque vsus verbis, quibus quod posceret persuaderet. Nautæ admittentes hominis preces, iusserunt nauem eum conscendere. Quo impetrato Homerus considens in naui, his versibus nautis bene precatur,

Κλῦθι Ποσειδάων μεγαλοσθενὲς ἐννοσίγαιε,
Εὐρυχόρου μεδέων ἠδὲ ξανθοῦ Ἑλικῶνος.
Δὸς δ' οὖρον καλὸν καὶ ἀπήμονα νόστον ἰδέσθαι
Ναύταις, οἳ νηὸς πομποὶ ἠδ' ἀρχοὶ ἔασι.
Δὸς δ' ἐς ὑπώρειαν ὑψικρήμνοιο Μίμαντος
Αἰδοίων μ' ἐλθόντα βροτῶν ὁσίων γε κυρῆσαι.
Φῶτά τε τισαίμην ὃς ἐμὸν νόον ἠπεροπεύσας,
Ὤδυσε τὸν Ζῆνα ξένιον ξενίην τε τράπεζαν. *id est,*

Audi qui pelagus valido Neptune tridenti
Imperioque regis, spatiosaque culta Heliconis:
Da precor his nautis reditum, ventosque secundos,
Qui mihi sunt comites placidi, nauisque magistri:
At mihi da misero sacram contingere terram,
Aerius qua parte Mimas ad sidera surgit.
Inde hominis iusti me fac succedere tectis,
Vlciscique virum qui me improbitate fefellit,
Læsit & hospitii sacra iura Iouemque benignum.

Vbi verò secundo vento Erythræam appulissent, Home-

rus in naui diuersatus est, postero autem die nautas rogauit vt aliquem præberent qui ad vrbem eum perduceret. Illi obsequuti, ducem itineris vnum è suis permiserunt. Quumq; iam pergendo ad Erythræam appropinquasset, deprehendissetq; vrbem asperam atq; montosam, in hæc prorupit carmina,

Πότνια γῆ, πάνδωρε, δότειρα μελίφρονος ὄλβου,
Ὡς ἄρα δὴ τοῖς μὲν φωτῶν εὔοχθος ἐτύχθης,
Τοῖσι δὲ δύσβωλος καὶ τρηχεῖ' οἷς ἐχολώθης. *id est,*

O sacra multorum lårgitrix terra bonorum,
Quàm tu plana aliis & parte æqualis ab omni,
Aspera contrà aliis, in quos conuerteris iram,

Ingressus deinde Erythræorum vrbem, percontatur de naui. Et quum fortè quidam occurrisset salutaturus, qui eum in Phocea vidisset, ab hoc cõtendit vt secum dispiceret sicubi nauis appareret qua in Chium transmitteret. Atque quum in portu naualibusq; nullum reperiretur traiectitium nauigium, ille Homerum ad eum locum ducit vbi piscatoriæ nauiculæ stationem habebant. Et forte fortuna incidit in quosdam qui in Chium erant traiecturi. Hos adiens precatus est vt Homerum transportarent. Verùm illi nullis precibus permoti, non recepto Homero soluerunt. Homerus autem hæc cecinit carmina,

Ναῦται ποντοπόροι στυγερῇ ἐναλίγκιοι ἄτῃ, 248
Πτωκάσιν αἰθυίῃσι βίον δύσζηλον ἔχοντες,
Αἰδεῖσθε ξενίοιο Διὸς σέβας ὑψιμέδοντος.
Δεινὴ γὰρ μέτοπις ξενίου Διός, ὅς κ' ἀλίτηται. *id est,*

Infidi nautæ, gens diris tristior ipsis,
Sæua quibus veluti mergis dant æquora victum,
Si vobis nulla est hominum reuerentia cordi,
At sperate Iouem, summo qui regnat Olympo.
Tristis enim vultus Iouis est, pœnaque parata
His quibus hospitii non est pia tessera cura.

At verò in altũ iam prouectis contigit vt aduerso vento rapti, eodẽ vnde soluerant, recurrerent, vbi etiã dum Homerum in littoris crepidine considentem offenderũt. qui cognito nauis recursu, hunc in modum eos alloquitur,

Ὑμᾶς,

Ὑμᾶς, ὦ ξένοι, ἔλαβεν ὁ ἄνεμος ἀντίος γινόμενος· ἀλλ' ἔτι ἐμὲ νῦν μεδέξασθε, καὶ ὁ πλοῦς ὑμῖν ἔσται.

Id eſt, Vos, o peregrini, ventus aduerſus excepit: ſed me nunc quoque admittite, & ſecunda vobis nauigatio erit.

Piſcatores autem, pœnitentia ducti quòd prius hominem non receperant, compellato eodem, iubent conſcendere, ſi velit, nauem. Recepto Homero rurſus vela faciũt: quumque exacto itinere littus appuliſſent, piſcatores ad ſua quiſque opera digreſſi, Homerum in littore ea nocte relinquunt. Vbi diluxit, itineri ſe accingens, oberransque ad eum locum peruenit qui appellatur Pinus: illicque quieſcenti noctu pini fructus eſt illapſus, quem aliqui στρόβιλον, alij κῶνον appellant, Homerus autem hos cecinit verſus,

Ἄλλη τίς σου πεύκη ἀμείνονα καρπὸν ἵησιν
Ἴδης ἐν κορυφῇσι πολυπτύχου ἠνεμοέσσης,
Ἔνθα σίδηρος Ἄρηος ἐπιχθονίοισι βροτοῖσιν
Ἔσσεται εὖτ' ἄν μιν Κεβρήνιοι ἄνδρες ἔχωσι. *id eſt,*

Funduntur fructus alia magis arbore dulces,
Quam fouet vmbroſis felix in collibus Ida,
Hinc ferrum veniet Martis validaque ſecures,
His vbi conſiſtet campis Cebrenia pubes.

Eo enim tempore Cumani Cebrenia ad Idam montẽ ædificare parabãt, vnde ferrũ effoditur. Cæterùm illinc abiens Homerus, vocẽ caprarum quę ibidẽ fortè paſcebantur, ſequutus, in canes incidit paſtorales: qui quum ferocius eum adorirẽtur, vociferabatur. Quod audiẽs Glaucus (id enim erat caprario nomẽ) accurrit feſtinãter, compellatosq; canes, ab Homero excuſſit. Atq; vbi diu multũq; admiratus fuiſſet, quòd nimirũ cæcus exiſtẽs eò locorũ perueniſſet, tãdẽ accedẽs rogabat quíſnã eſſet, & cuius rei indigẽs, quibuſq; modis ad inhabitata illa vaſtaq; loca diuertiſſet. Homerus omnẽ ſuã calamitatẽ cõmemorãs, ad commiſerationẽ Glaucũ pertraxit.[1] ſiquidẽ homo erat (vt apparet) cordatus. Excipiẽs igitur Homerũ ad ſuũ deduxit tuguriũ, incenſoq; igne, cœnã inſtruxit: qua appoſita iuſſit cœnare ſecũ hoſpitẽ. At verò quũ canes à cibo abſtinẽtes nõ ceſſarẽt ſuo more cœnitantẽ adlatrare, Homerus Glaucum his verſibus alloquitur,

[1] Nec enim inhumanus (vt conijcere licet) erat Glaucus. *Vel, Non inhumanũ enim fuiſſe Glaucum veriſimile eſt.*

Γλαῦκε πέπων ἐπιὼν τὸ ἔπος τὸ ἐνὶ φρεσὶ θήσω,
Πρῶτον μὲν κυσὶ δεῖπνον ἐπ' αὐλείῃσι θύρῃσι
Δοῦναι· ὡς γὰρ ἄμεινον. ὁ γὰρ καὶ πρόσθεν ἀκούει
Ἀνδρὸς ἐπερχομένου, καὶ ἐς ἕρκεα θηρὸς ἰόντος. *id est,*

Glauce precor, paucis me audi, pareq; monenti.
Præ foribus stabuli canibus sua fercula primùm
Fac tradas: nam sic melius, custodibus illis,
Nec fera nec fures venient ad septa dolosi.

Hæc audiens Glaucus, lætatus est admonitione illa, habuitque in magna hominem admiratione. Cœnati autem, vltro citroque habitis sermonibus, mutuis quoque colloquiis oblectabantur. Nam quum Homerus errores suos, ciuitatesq; quas adiisset, commemoraret, Glaucus hæc audiens præ admiratione stupebat: eratque iam tum cubandi tempus: & quieti se dabant. Postero die Glaucus cogitauit ad herum suum proficisci, animo hæc de Homero indicandi. Proinde commissis socio capris pascendis, Homerum intra tecta reliquit, promittens se quamfestinantissimè iturum. Descendens autem ad Bolissum (id erat vicino huic loco nomen) herumque suum adiens, narrauit de Homero quemadmodum res se habebat: quòd nimirum pro miraculo aduentum hominis duceret: demum rogat quid facere conueniat. Herus parum delectatus hoc nuntio, cœpit cum Glauco expostulare, qui quoslibet citra delectũ errones mutilosque reciperet aleretque: tamen præcepit vt hospitẽ ad se perduceret. Glaucus verò ad Homerũ reuersus narrauit, iussitque sequi se in vrbem. fore enim hæc ei ad felicem fortunæ successum. Quibus non grauatim assentiens Homerus, caprarium sequitur. Hîc Chius *Glauci herus* vbi in colloquium cum Homero venisset, reperissetque hominem esse [1] cordatum, multaq; rerum peritia instructum, cœpit suadere ei vt apud se commoraretur, liberorumque quos habebat adolescentes, formandorum curam susciperet. Ille accepta conditione, pueros sibi concreditos erudiuit. Interim Cercopas, Batrachomyomachiam, Epicichlidas, & alia omnia quæcunque iuuenilia ludicraque eius extant, apud Chium illum condidit in Bolisso. hincq; cœpit per vrbẽ inclarescere. Iam verò Théstorides, vt pris

249

1 Naturali ingenij dexteritate prçditum.

vtprimùm intellexit Homerum adesse, nauigans è Chio fugam capeſcebat. Deinde progreſſu temporis impetrata ab hero Chium viſendi copia, vrbem adiit, ludumque illic inſtituens, pueros carmina docebat. Id quum magna [1] felicitate Chiis facere videretur, multos ſibi admiratores conciliauit. [2] Hinc igitur victum parans tolerabilem, vxorem duxit, è qua duas ſuſcepit filias, quarum vna deceſſit innupta, alteram viro Chio elocauit. Enimuerò hîc poeſi manum admolitus, gratiam habuit bene de ſe merentibus. Et primùm quidem Mentori Ithacenſi, in Odiſſea, vt qui laborantem ex oculis curauiſſet in Ithaca. huius enim beneficij gratia eius nomen poeſi ſuæ inſerens, Vlyſſis fingit ſocium: cuius fidei Vlyſſes, Troiam nauigans, domum familiamq; concrediderit, tanquam Ithacenſiū præſtantiſſimo atq; æquiſſimo. Aliis etiā pleriſq; locis eundem laudibus vehit. ſiquidem Mineruā, quoties cum aliquo humana ſpecie cōgredi fingit, Mentori identidem tradit aſſimilatam deā. Ad hæc Phemio præceptori gratiā eruditionis ſimul & nutricationis in Odyſſea retulit, in hæc verba,

Κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέ' ἔθηκε
Φημίῳ, ὅστις πολλὸν ἐκαίνυτο πάντας ἀείδων. *id eſt,*
Phemius at cunctis præſtantior arte canendi
Inſignem citharam, dederat quam præco, tenebat.

Et rurſum,

Αὐτὰρ φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν ἀείδειν. *id eſt,*
Fundere & hanc pulſans modulamina dulcia cœpit.

Meminit & nauicularij in cuius comitatu nauigans, vrbes locaque plurima perluſtrauit. Huic nomen erat Mentæ: cuius commeminit his verſibus,

Μέντης Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὔχομαι εἶναι
Υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω. *id eſt,*
Anchialo Mentes forti genitore creatus,
Imperito Taphiis, quibus eſt ars nautica cordi.

Habuit etiam Tychio coriario gratiam, nimirum qui venientem ad ſutrinam apud Nouum murum hoſpitio excepiſſet. Hunc enim Iliadi inſerſit his verſibus,

Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθε φέρων σάκος ἠΰτε πύργον,
Χάλκεον, ἑπταβόειον· ὅ οἱ Τύχιος κάμε τεύχων,

[1] Dexteritate.

[2] Hinc igitur quum ſatis ſuperq; facultatū comparaſſet: *Vel, Quum abundè magnas facultates acquiſiſſet.*

Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος Ὕλῃ ἔνι οἰκία ναίων. *id est,*

Comminus accessit clypeo septemplice tutus
Aiax: huic clypeum turris fabricarat adinstar
Vrbe in Hyle Tychius: non sutor doctior alter.

A poesi verò hac inclarescens Homerus nō per Ioniam solùm celebrabatur, sed in ipsam vsq; Grçciam multus de eodem sermo perferebatur. Et quum iam eruditionis existimatione augescentē multi viserēt, inciderūt fortè qui suaderent vt in Græciam se transferret. Quod consilium admittēs, impensè cupiebat adornato itinere illuc demigrare. Commodumq; intelligens Argos multis egregijsq; elogijs celebratū, Athenas non item, poesi suæ inserit, in maiori quidem Iliade hos versus, quibus Erechtheum magnificè laudibus vehit, in nauium catalogo,

Δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη
Θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα. *id est,*

Ortum ab Erechtheo populum: nutriuerat illum
Pallas Erechtheum, tellus quem vasta crearat.

Menestheum etiam, ducem Atheniensium, tradit in exercitu tam pedestri quàm equestri ordinando peritissimum, idque his carminibus,

Τῶν αὖθ' ἡγεμόνευ' υἱὸς Πετεῶο Μενεσθεύς·
Τῷ δ' οὔπω τις ὁμοῖος ἐπιχθόνιος γένετ' ἀνὴρ
Κοσμῆσαι ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας. *id est,*

Hos tunc ducebat patria virtute Menestheus,
Maximus: huic nemo poterat certare regendis,
Aut etiam ornandis vel equis, vel in arcta locandis
Agmina militibus.

Aiacem verò Telamoniū ipsosq; Salaminios Atheniensibus in nauium nomenclatura annumerauit, sic scribens,

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας,
Στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες. *id est,*

Bis sex è Salamine rates Telamonius Aiax
Egit, & adduxit statuens in littore iuxta
Cecropias naues.

Postremò in Odyssea Mineruam, postquam cum Vlysse in colloquium venerit, ad Atheniensium vrbem, quam præcipuè colebat, concessisse fingit. Ἵκετο

Ἵκετο δ᾽ ἐς Μαραθῶνα καὶ εὐρυχόρους ἐς Ἀθήνας·
Δῦνε δ᾽ Ἐρεχθῆος πυκινὸν δόμον. *Id est,*

Ad Marathona dehinc & magnas venit Athenas,
Tectaq; Erechthei subiit.

[1] Hæc vbi hunc in modum meditatus composuisset, animo in Græciam traiiciendi, commodùm profectionem capessens, Samum appulit: contigitque fortè vt eodem tempore Samij Apaturia festum agerent. Hîc Samius quidam agnito Homero, (vtpote quem iam antè in Chio vidisset) contribules suos adiens, indicauit tanti hominis aduentum. Illi, audita multa hominis prædicatione, iubebant adduci eũ. Conueniens igitur Homerum Samius, Quandoquidem, inquit, hospes, Apaturiorum festum agit ciuitas, inuitant te contribules ad idem festum concelebrandum. Homerus adfuturum se affirmans, comitatur inuitantẽ. Porro quum iã illuc quò vocatus erat pergeret, in mulieres impegit quæ in triuio Curotropho sacra faciebant. Sacrifica occursantis aspectu indignata, exclamat, Vir, inquiens, facessas à sacris. Homerus dictum illud in animo voluẽs, rogabat quísnam esset qui loqueretur, & cui deo sacrificaret. Dux eius indicauit mulierem esse quæ Curotropho sacrificaret. Quod audiens Homerus, huiusmodi carmina protulit,

[1] Quum igitur hæc poesi suæ inseruisset, & res ad suam in Græciam profectionem necessarias comparasset Samum app.

Κλῦθί μοι εὐχομένῳ κουροτρόφε, δὸς δὲ γυναῖκα
Τήνδε νέων μὲν ἀνήνασθαι φιλότητα καὶ εὐνήν,
Ἡ δ᾽ ἐπιτερπέσθω πολιοκροτάφοισι γέρουσιν,
Ὧν ὥρη μὲν ἀπημβλύνεται, θυμὸς δὲ μενοινᾷ. *Id est,*

Diue preces audito meas, mulierq; fac ista,
Auersata torum iuuenili ætate vigentum,
Canorum veterumq; senum capiatur amore,
Est ætas effœta quibus, sed prompta voluntas.

252 Vbi verò ad contribulum collegium accessisset Homerus, iamque in limine ædium consisteret in quibus epulum instructum erat, aliqui narrant iã dum ardente igne poetam cecinisse, alij postea accẽsum quàm carmina ista cecinisset,

Ἀνδρὸς μὲν στέφανος, παῖδες· πύργοι δὲ, πόληος·
Ἵπποι δ᾽ ἐν πεδίῳ κόσμος· νῆες δὲ, θαλάσσης·
Χρήματα δ᾽ αὔξει οἶκον· ἀτὰρ γεραροὶ βασιλῆες

Ἥμενοι εἰν ἀγορῇ, κόσμος τ' ἄλλοισιν ὁρᾶσθαι·
Αἰθομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι.

Vt patris, nati, sic turres sunt decus vrbis:
Sic & equi campum decorant, sic æquora naues,
Sic & opes ornant ædes: præsentia regum
Augusto in solio decorat fora lata sedentum:
At lucente domus multo est augustior igne.

2 Quum autem ingressus esset, & accubuisset.

2 Postridie autem abeuntem eum conspicati fig.

3 Aduocarunt & iuss.

[1] Ingressus autem reclinatusque, cum illis contribulibus epulo fruens, in magno honore admiratione que ab accumbentibus est habitus, ibidemque ea nocte cubile sibi parauit. [2] Crastino die conspicantes eum figuli quidam qui in figlina lateruncul os tegulasque coquebant, quum intellexissent hominem esse eruditum, [3] compellatum iusserunt canere, pollicentes cum tegulas, tum alia, qualia eacunque essent quæ haberent, se illi daturos. Homerus hæc illis cecinit carmina quæ vocantur Caminus, *id est fornax.*

Εἰ μὲν δώσετε μισθὸν, ἀείσω ὦ κεραμῆες,
Δεῦρ' ἄγ' Ἀθηναίη, καὶ ὑπείρεχε χεῖρα καμίνου·
Εὖ δὲ μελανθεῖεν κότυλοι, καὶ πάντα μάλ' ἱερά·
Φρυχθῆναί τε καλῶς, καὶ τιμῆς ὦνον ἀρέσθαι,
Πολλὰ μὲν εἰν ἀγορῇ πωλεύμενα, πολλὰ δ' ἀγυιαῖς,
Πολλὰ δὲ κερδῆναι, ἡμῖν δὲ δὴ ὥς σφι νοῆσαι.
Ἢν δ' ἐπ' ἀναιδείην τρεφθέντες ψεύδη ἄρησθε,
Συγκαλέω δ' ἤπειτα καμίνῳ δηλητῆρας,
Σύντριβ' ὁμῶς Σμάραγόν τε καὶ Ἄσβετον, ἠδὲ Σαβάκτην,
Ὠμόδαμόν θ' ὃς τῇδε τέχνῃ κακὰ πολλὰ πορίζει.
Πεῖθε πυραίθουσαν καὶ δώματα· σὺν δὲ κάμινος
Πᾶσα κυκηθείη, κεραμέων μέγα κωκυσάντων.
Ὡς γνάθος ἱππείη βρύκει, βρύκοι δὲ κάμινος,
Πάντ' ἔντοσθ' αὐτῆς κεραμήϊα λεπτὰ ποιοῦσα.
Δεῦρο καὶ Ἠελίου θυγάτηρ πολυφάρμακε Κίρκη,
Ἄγρια φάρμακα βάλλε, κάκου δ' αὐτούς τε καὶ ἔργα.
Δεῦρο δὲ καὶ Χείρων ἀγέτω πολέας Κενταύρους,
Οἵ θ' Ἡρακλείους χεῖρας φύγον, οἵ τ' ἀπόλοντο,

Τύπτοιεν

Τύπτοιεν τάδε ἔργα κακῶς, πίπτοι δὲ κάμινος.
Αὐτοὶ δ' οἰμώζοντες ὁρῷατο ἔργα πονηρά·
Γηθήσω δ' ὁρόων αὐτῶν κακοδαίμονα τέχνην.
Ὃς δ' ὑπερκύψει, περὶ τούτου πᾶν τὸ πρόσωπον
Φλεχθείη, ὡς πάντες ἐπίσταιντ' αἴσιμα ῥέζειν. *Id est,*

Si mihi mercedem dabitis figuli, ista canemus,
Huc ades ô Pallas; dextraq́; foueto caminum,
Pulchrè vt durescant calices, & mollia cuncta,
Siccenturq́; probè, & figulis lucra magna reportent,
Vendita perq́; forum multa, & per compita, multa.
Sic illis quæstus crescat, prudentia nobis.
253 *At si deposito iuuat irridere pudore,*
Huc precor. vt pestes veniant quæcunq; per orbem
Grassantur, fundant & in hûc mala cuncta caminũ.
Irruat huc Smaragus, grauis Asbetus, atq; Sabactes.
Contere tu Pallas flammamq́ue & vasa camini,
Ille licet rapido multùm nunc ferueat æstu.
Insuper Omodamus feruatq́; & damna det arti.
Omnia misceto, fornacem, vasa, domumq́ue,
Vt fragor immensus fiat, figulique tremiscant:
Non secus ac malæ crepitu clauduntur equinæ,
Sic subita fornax crepitetq́; cadatq́ue ruina,
Inq; lutum redeant calices & vasa minuta.
Huc quoq; Solis ades nata, incantare perita,
Inq́; ipsos & opus tua noxia sparge venena.
Huc ducat longo Centauros agmine Chiron:
Quiq́; manu Herculea cecidere superq́; fuerunt,
Illi contundant opus omne, ipsumq́; caminum
In nihilum penitus redigant, figuli ista videntes
Plorent, & lacrymis spectent ingentia damna.
Improbitatis ego spectabo hæc præmia lætus.
Deniq; qui pronus fornacem respicit, illi
Flamma vorax faciem rapiat, penitusq́; perurat.
Sic scelus agnoscent omnes, atq; inde cauebunt.

At verò in Samo hybernans, calendis potentiorum ædes ostiatim adiens aliquid accipiebat, canẽs hæc carmina quę Eresione *hoc est ramalia* vocantur: ducente eum comitanteque aliquod puerorum indigenarum choro,

Δῶμα προσετραπόμεσθ' ἀνδρὸς μέγα δυναμένοιο,
Ὃς μέγα μὲν δύναται, μέγα δὲ βρέμει ὄλβιος αἰεί.
Αὐτὰρ ἀνακλίνεσθε θύραι· πλοῦτος γὰρ ἔσεισι
Πολλὸς, σὺν πλούτῳ δὲ καὶ εὐφροσύνη τεθαλυῖα,
Εἰρήνη τ' ἀγαθή. ὅσα δ' ἄγγεα, μεστὰ μὲν εἴη,
Κυρβαίη δ' αἰεὶ κατὰ καρδόπου ἕρποι μάζα.
Τοῦ παιδὸς δὲ γυνὴ κατὰ διφράδα βήσεται ὔμμιν·
Ἡμίονοι δ' ἄξουσι κραταίποδες ἐς τόδε δῶμα.
Αὐτὴ δ' ἱστὸν ὑφαίνοι ἐπ' ἠλέκτρῳ βεβαυῖα.
Νεῦμαί τοι νεῦμαι ἐνιαύσιος, ὥστε χελιδών.
Ἕστηκ' ἐν προθύροισι. καὶ εἰ μέν τι δώσεις, εἰ δὲ μή,
Οὐχ ἑστήξομεν. οὐ γὰρ συνοικήσοντες ἐνθάδ' ἤλθομεν. i.

Venimus ad magnas ædes ciuemq́; potentem,
Cuius diuitiis resonat domus atq; redundat.
Vos aditum præbete fores: feliciter intrent
Diuitiæ, & requies hilaris, Charitesq́; sequantur:
Vasa opibus tumeant, nihil hic videatur inane:
Sintq́; laboratæ Cereris repleta canistra.
Excelso curru nurus hic portetur, & ipsam
Veloci cursu reuehant ad limina muli.
Hæc premat electrum pedibus, telasq́; laboret.
Ast ego vos repetã, repetam (mihi crede) quotannis, 254
Non secus atque redit sub tectum garrula Progne.
Assumus in porta: seu munera ferre placebit,
Seu nihil, est tamen hinc abeundi certa voluntas.
Non etenim hic habitare diu nec adesse paramus.

Atque hæc carmina postea in Samo diu à pueris decantabantur, quoties ad Apollinis festum collecti conueniebant. Ineunte deinde vere moliebatur Homerus è Samo Athenas proficisci: soluensq; vnà cum popularibus quibusdam, ad Ion appulit: vbi stationem non ad vrbem sed in littore habebant. Hîc contigit Homerum grauiter ægrotare: egressus igitur è naui, in crepidine littoris iacebat ægrotus. Quumque diutius illic ob nauigandi difficultatem in portu remorarentur, subinde plerique [1] ex vrbe Homero vacabant, eumque audientes, reuerenter obseruabant. Iam verò

[1] Ex vrbe descendentes, operam Homero dabant, eumq; audientes admiratione prosequebantur.

verò nautis cæterisque aliquot qui è ciuitate conuenerant, illic apud Homerum considentibus, fortè pueri piscatores eò appulerunt: qui è nauicula egressi, hæc illis verba fecerũt, » Agite peregrini, audite nos, num quid eorum quæ pro- » ponemus explicabitis. Ibi è præsentibus quidam iubebat » eos proloqui. Illi, Nos, inquiunt, quæcunque cepimus, reli- » quimus: quæ verò non cepimus, nobiscum portamus. Et quum nemo id ænigmatis interpretari posset, piscatores explicabant: significantes nimirum se, quum piscium nihil capere possent, desidentes in sicco pediculos venatos: & horum quotquot cepissent, abiecisse: quos autem non inuenissent, domum retulisse. Quæ audiens Homerus, hæc dixit carmina,

> Τοίων γὰρ πατέρων ἐξ αἵματος ἐκγεγάατε,
> Οὔτε βαθυκλήρων, οὔτ' ἄσπετα μῆλα νεμόντων. *id est,*
> *Hi vos, ô pueri, tales genuere parentes,*
> *Nec latis fundis, gregibus neq; mille potentes.*

Ex hac autem ægritudine extremum diem clausit Homerus in Io, non (vt arbitrãtur aliqui) ænigmatis perplexitate enectus, sed morbo. Extinctus verò in Io Homerus, à comitibus suis atque ciuibus qui ex vrbe in colloquium cum eodem venerant, in littore ibidem honorificè sepultus est. Cuius sepulchro multo pòst tempore Ienses, vbi poesis eius iam publicata ab omnibus celebraretur, huiusmodi inciderunt carmen elegiacum,

> Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει,
> Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον Ὅμηρον. *Id est,*
> *Condit humus caput hac sacrum, qui versibus arma*
> *Fortia diuinis heroum ornauit, Homerum.*

Porro quòd Æolius fuerit Homerus, & non Ion, neque Doriensis, partim è iam dictis perspicuum esse poterit, partim etiam his coniecturis deprehẽditur. Siquidem poetam tantum, qui hominum peculiares mores in suam poesin transferre studuerit, par est aut laudatissimos excogitasse, aut patrios commemorasse. Iam verò carmina eius expendentes, indidem pronuntiabitis. nam quum sacrificij ritum huiusmodi quendam referat, aut ipse eundem tanquam probatissimum excogitauit, aut quòd

cum patriis institutis conueniret. Sic enim inquit,

Αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσῃ ἐκάλυψαν,
Δίπτυχα ποιήσαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν. *Id est,*
Protractas iugulant pecudes, & tergora costis
Diripiunt, femorumque toros & crura recidunt,
In partesque secant geminas: tum pinguia nidor
Viscera nube tegit densa.

In his versibus de iliis nulla mentio, quibus in sacrificiis tamen vtebantur cæteri, præter vnam Æolicam gentem, quę ilia non concremabat. Indicat præterea his quoque versibus quòd Æolius existens, suæ gentis ritibus vsus sit,

Καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον
Λεῖβε· νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν. *Id est,* 255
— — tum segmina carnium
Ipse focis multo crepitantibus admouet igni
Cruda senex, & vina super nigrantia fundit:
Quem verubus quinis iuuenes onerata tenentes
Brachia circunstant.

Æoles enim soli intestina quinq; verubus defixa torrebāt, reliqui Græci tribus. etenim πέμπε dicunt Æoles pro πέντε, *id est quinq;*. Atq; hæc sanè de genere, vita, interituque Homeri à nobis relata sint. Cæterùm ætatem Homeri, siquis diligenter recteq; ratiocinetur, ex hisce facilè deprehendet. Nempe ab expeditione Gręcorum, quam Agamemnon & Menelaus in Ilium habuerunt, annis centum pòst atq; triginta Lesbus oppidatim habitari cœpit, quum antea nullam prorsus haberet ciuitatem. Post Lesbum habitatam annis viginti Cuma Æolica & Phricotis appellata habitata fuit. Porro à Cuma annis duodeuiginti in Smyrnam Cumani colonias deduxerunt: quo tēpore natus fuit Homerus. Ab Homero autem nato anni sunt sexcenti vigintiduo ad Xerxis vsq; in Græciam traiectum, qui videlicet iuncto pontibus Hellesponto cum exercitu ex Asia in Europam penetrauit. Ex his igitur tēpus illud calculo colligere facile fuerit ei qui prætorum Atheniensium rationem habuerit. Cētum autem & sexaginta octo post Troianum bellum annis extitit Homerus.

Eius-

EX CTESIAE SCRIPTIS QVÆ PERSICA NOMINATA SVNT, EXCERPTÆ A PHOTIO HISTORIÆ, *Latinæ nunc primùm factæ.*

CTESIAE Cnidij Persica libris vigintitribus continentur: sed in sex prioribus res Assyriorum & quæcunque res Persicas præcessere, tractat: à septimo autem libro de Persicis rebus agit: at in septimo, octauo, nono, decimo, vndecimo, duodecimo, & decimotertio, quæ ad Cyrum & Cambysem, & magum illum, Dariumque & Xerxem spectant, commemorat: ferè in omnibus repugnantia Herodoto narrans, illumque in multis mendacem & scriptorem fabularum appellãs. illo enim posterior est. Se autem eorum quę narrat, magna ex parte oculatum testem fuisse, aut certè, quæ videre non licuit, de iis à Persis qui viderant, edoctum, ita demum ea memoriæ prodidisse dicit. Nec verò tãtummodo ab Herodoti, sed etiam in aliquibus à Xenophontis Grylli filij historia dissentit. Floruit temporibus Cyri Dario & Parysatide geniti: qui frater fuit Artoxerxis ad quem regnum Persicum deuenit.

Scribit itaq; statim de Astyage, eum genere Cyro iunctum non fuisse: illumque etiam Astyigan vocat. Fugisse autem Astyigan à cõspectu Cyri in Ecbatana, & in criscranis regiarum ædium ab Amyti filia sua & eius viro Spitama occultatum fuisse dicit. at superueniẽtem Cyrum, non solùm Spitaman & Amytin, sed eorum etiam liberos Spi-

tacem ac Megabernem de Astyiga per cruciatus interrogari voluisse: Astyigan verò seipsum patefecisse, ne propter se pueri cruciarentur, captumq; & compedibus crassis ab OEbara vinctum: nec multò pòst ab ipso Cyro liberatum, & non secus ac patrem honoratum obseruatumque fuisse: filiamque Amytin primùm quidem tanquam matrem in honore habitam, postea verò Cyro nupsisse, quum Spitamas eius vir esset interfectus propterea quòd mentitus esset, ignorari à se dicens Astyigan de quo interrogabatur. Hæc dicit Ctesias de Cyro, iis quæ ab Herodoto referuntur dissimilia. Itemque illum aduersus Bactrios pugnauisse, & eam pugnam æquo marte gestam fuisse. sed Bactrianos, postquam Astyigan Cyri patrem factum esse, Amytin autem matrem & vxorem, intellexerunt, spõte seipsos Amyti & Cyro dedidisse. Tradit etiam Cyrum cũ Sacis bellum gessisse, & Amorgem Sacarum regem Sparethræ maritum cepisse: eam autem, capto marito, exercitum coegisse, bellumq; Cyro intulisse, & virorum quidem trecenta millia, mulierum verò ducenta in aciem eduxisse: & Cyrum superauisse, viuumque eum cum multis aliis cepisse: itemque Parmisem Amytis fratrem & tres eius filios. propter quos postea Amorgem liberatum fuisse, quòd & ipsi liberati fuissent. Tradit etiam, Cyrum Amorgis ope adiutum, Crœso & Sardibus bellum intulisse. Narrat etiam quomodo OEbaræ consilio lignea Persarũ simulachra in muro conspecta timorem incolis iniecerint, & propter hanc causam ipsa vrbs capta fuerit: & quo pacto ante captam vrbem, Crœsi filius pro obside datus fuerit, quum Crœsus diuino quodam spectro deceptus fuisset. Narrat etiam quomodo dolos nectente Crœso, filius in eius conspectu fuerit interfectus, & mater hanc calamitatem intuita seipsam ex muro præcipitarit, nec tamen mortua sit: & quomodo, capta vrbe, ad Apollinis ædẽ, quę erat in vrbe, confugerit, ac mortua sit: & quomodo ter in templo vinctus à Cyro Crœsus, tertium arte oculos fallente solutus sit, quanuis templo sigilla circũposita essent, eorumque custodia OEbaræ commissa esset: quomodo item illis qui vnà cum Crœso vincti fuerant, amputata fuerint capita, vt quorũ proditione solutus Crœsus fuisset. Narrat etiã Crœsum in regias ædes adductum

ductum vinctumque firmius fuisse: sed quum tonitrua fulminaq; irruissent, rursum fuisse solutum: tumque Cyrum vix tãdem eum missum fecisse. à quo tempore Cyrus cum aliis humanitatis officiis eum prosequutus sit, tum verò vrbem magnam nomine Barenen prope Ecbatana ei donauerit: in qua erant quinque millia equitum, peltatorum autem iaculatorumq; & sagittariorum decẽ millia. Commemorat item quomodo Cyrus Petisacan eunuchum, qui apud ipsum plurimùm authoritate valebat, in Persas miserit vt Astyigan à Barcaniis adduceret. nam & ipse & Amytis filia patrem videre cupiebat. Quomodo item OEbaras consilium dederit Petisacæ vt in deserto loco Astyigan relinqueret, & fame sitiq; conficeret. id quod factum est. At in somnis scelere patefacto, Petisacas puniendus traditur Amyti, quæ eum exposuerat. Illa verò oculos eius effodit, pellemq; detraxit, & cruci deinde affixit. OEbaras autem, timẽs ne eadem quæ ille pateretur, quãuis Cyrus nihil tale se permissurum affirmaret, nihilominus decem dierum inedia ipse sibi mortem consciuit. Astyigas verò magnificè splendideq; sepultus est, atq; in deserto loco cadauer eius intactum permansit, neque fuit à feris comesum. leones enim cadauer eius, donec Petisacas reuersus acciperet, seruabant. Cyrus autem aduersus Derbices expeditionẽ suscipit, quorum rex erat Amoræus. at Derbices ex insidiis producunt elephantes, ac Cyri equites fugant. vbi ipse Cyrus ex equo cecidit & quidam Indus. nã Indi Derbicibus in bello opem ferebant: à quibus etiam acceptos elephantes in bellum ducebant. Hic igitur Indus, quum Cyrus iã cecidisset, eum iaculo vulnerauit sub coxa in femore. ex quo vulnere postea mortuus est. tum verò ipsum adhuc viuum, quum familiares sui erexissent, ad castra profecti sunt. Occubuerunt autem in pugna illa multi Persæ, & æquales numero Derbices. nam illorum quoq; decem millia erant. Amorges verò quum audiuisset quod Cyro contigerat, festinanter venit, Sacarum equitum viginti millia ducens. & quum Persæ ac Derbices inter se conflixissent, tam strenuè Persæ ac Sacæ pugnarunt, vt penes eos victoria fuerit: interfecto Derbicũ rege Amoræo, cum duobus eius filiis. occubuerũt autem Derbicũ triginta millia, Persarũ nouem millia: & re-

gio in ditionẽ Cyri concessit. Cyrus verò sub mortis tempus Cambysem primum filium regem creauit: iuniorem verò nomine Tanyoxarcem, dominũ Bactriorum & ipsius regionis, necnon Choramniorũ, Parthiorumq; & Carmaniorũ: & vt suas regiones à tributo soluẽdo liberas haberet, statuit. Ex Spitamæ autem liberis, Spitadem quidem Derbicibus pręfecit, Megabernem autem Bercaniis: eosq; matri in omnibus obtemperare iussit. Quinetiam illos & mutuò & cũ Amorge dexteras in amicitię testimonium iũgere voluit: & illis quidem qui in mutua beneuolẽtia permanerent, omnia fausta precabatur: at illos qui priores iniuriam illaturi essent, deuouebat. His dictis diem suum obiit, tertio à vulnere accepto die, quũ annos triginta regnauisset. Atq; hîc finem habet vndecimus Ctesiæ Cnidij liber.

Duodecimus verò à regno Cãbysis incipit. Hic regnans iussit patris corpus per Bagapatem eunuchum apud Persas sepeliri, & alia quemadmodum à patre cõstituta erant, administrauit. Plurimum verò apud ipsum authoritate valebat Artasyras Hyrcanius: ex eunuchis autem Ixabates & Aspadates & Bagapates, qui etiam apud patrem maximus fuerat. Post Petisacæ autem mortẽ, hic aduersus Ægyptum & Amyrtæum Ægyptiorum regem exercitũ ducit, quum Combapheus eunuchus, qui plurimũ apud Ægyptiorum regem poterat, põtes & alias Ægyptiorum res prodidisset, vt ipse Ægypti præfecturam cõsequeretur. id quod factum est. ita enim cum eo Cambyses pactus fuerat, primùm per Ixabatem Combaphei patruelem, & suis ipse verbis postea. Quum autem Amyrtæum viuum cepisset, nullo alio ipsum detrimento affecit, nisi quòd illũ in Susa cum sex millibus Ægyptiorum quos ipse delegit, relegauit. Sed & vniuersam Ægyptum subegit: obieruntq; in ea pugna Ægyptiorum quinquaginta millia, & Persarum viginti. Quidam autem magus cui nomen erat Sphendadati, quum fuisset ob delictum verberibus à Tanyoxarce cæsus, accedit ad Cambysem, & apud eum fratrem Tanyoxarcem accusat, eum ipsi insidias moliri dicens: argumentum etiam rebellionis addens, quòd, si vocaretur, non veniret. Cambyses igitur fratrẽ ad se venire iubet. ille verò aliquo negotio detentus, profectionem distulit. Tunc verò magus eum audacius

dacius criminari. At mater Amytis verba magi ſuſpecta habẽs, Cambyſem filiũ ne fidem haberet mago, admonebat. at rex ſe non credere fingebat: quũ tamen maximopere crederet. Quum autẽ tertium à Cambyſe frater eſſet accerſitus, venit: ipſumq; frater amplexatus eſt, quum nihilominus de illo interficiendo cogitaret. ſed hanc cogitationẽ ad exitum inſcia Amytide perducere conabatur. id quod perfectum eſt. nam magus conſilium cum rege communicans, hunc dolum machinatur: Quum ipſe Tanyoxarci eſſet ſimillimus, conſilium regi dat vt ipſi tanquam falſo fratris regis accuſatori, caput abſcindi coram omnibus iubeat: clàm autem Tanyoxarcem interfici imperet. quinetiam illius veſtẽ ſibi indui magus poſtulat, vt ex ipſo veſtitu Tanyoxarces eſſe iudicetur. atq; hęc fiunt. nam hauſto ſanguine taurino interficitur Tanyoxarces: at magus illius veſte induitur, & Tanyoxarces exiſtimatur: diuq; latet omnes præter Artoſyran, Bagapetem & Ixabatem. his enim ſolis rem Cambyſes aperire auſus eſt. Cambyſes autem Labyzo qui primus erat inter Tanyoxarcis eunuchos, & aliis ad ſe vocatis, magum illa veſte indutũ, oſtendit ſedẽtem, dixitq;, Hunc eſſe Tanyoxarcẽ exiſtimatis? Labyzus verò miratus, Quem alium, dixit, eſſe putemus? Adeo propter ſimilitudinem magus latebat. Mittitur ergo ad Bactrios, & omnia non ſecus ac ſi Tanyoxarces eſſet, adminiſtrat. Poſt annos verò quinque, res tota declaratur Amyti per Tibetheum eunuchum, quem magus verberauerat, petitque Sphendadatem à Cambyſe: qui dare noluit: quamobrem illa eum execratur, & hauſto veneno moritur. Sed contigit vt ſacrificante Cambyſe, quum victimę iugularentur, ſanguis non flueret. qua ipſe ex re magis etiam deiecto animo erat. Sed & Roxane puerum capite carentem peperit: magique ipſi dicebant, hanc prodigiorum ſignificationem eſſe, nullum 3 regni ſucceſſorem ab eo relictum iri. Mater etiam noctu illi in ſomnis apparẽs, ob cædem perpetratam minabatur: ideoque magis etiam angebatur. Quum autẽ Babylonem acceſſiſſet, & ibi paruum lignum cultro poliens, tempus vt falleret, femoris muſculũ percuſſiſſet, vndecimo die mortem obiit, quum duodeuiginti annis regnauiſſet.

Bagapates autem & Artaſyras, antequam Cambyſes

moreretur, consilium inierunt regni mago tradendi, qui quidem illo mortuo regnum adeptus est. At Ixabates sumptum Cambysis corpus in Persidem portauit. vnde veniēs, dum magus sub Tanyoxarcis nomine regno potiretur, de eo apud vniuersum exercitum indiciū professus est, eumq; infamauit. Quod quum fecisset, in templum confugit: indeq; comprehensus est, & ei caput abscissum. Vnde septem inter Persas principes viri vnà aduersus magum conspirauere, Onophas, Idernes, Norondabates, Mardonius, Barisses, Artaphernes & Darius Hystaspis filius. Hi, quum inter se fidem dedissent, assumitur etiam Artasyras, prætereaque Bagapates, qui claues omnes regiarum ędium habebat. Illi igitur septem viri Bagapatis opera in regias ædes ingressi, magum inueniunt cum pellice Babylonia dormientem. Qui quum illos vidisset, prosiliit, & nullo instrumento bellico reperto, (quoniam omnia Bagapates clàm subtraxerat) sedile aureum cōfregit, eiusq; pede arrepto, quum pugnaret, tandem à septem illis viris vulneratus, mortē obiit, quum septem menses regnauisset.

Regnat verò ex septem illis viris Darius, quum eius equus (iuxta id quod inter eos conuenerat) arte quadam adhibita primus post solis ortum hinnisset. Cæterùm quo die Sphēdadates magus interfectus est, festum magophonia dictum apud Persas celebratur. Hic Darius sepulchrum sibi extrui in duplici mōte iubet, atq; id extruitur: sed quum id videre cuperet, à Chaldæis & à parentibus prohibetur. Quum autē parentes eius ascendere voluissent, ceciderunt atque interierunt: quum sacerdotes qui illos sursum trahebant, illud conspicati & inde timore correpti, funes laxassent. Quę res ingētem Dario mœrorem attulit: & illos qui eos trahebant, numero quadraginta, amputata capita fuerant. Darius præterea Ariaramnem Cappadociæ satrapam aduersus Scythas proficisci, & viros fœminasque captiuos abducere iubet. Ille autem cum triginta nauibus quinquagenûm remorū traiiciens, id exequutus est. Comprehendit autem & fratrem regis Scytharum Marsagetem, quum eum à suo fratre ob malè administratum munus in vincula coniectum inuenisset. At Scytharces Scytharum rex, iratus litteras Dario scripsit contumeliosas: & fimi-

ſimiliter ipſi reſponſum eſt. Darius tādem octingentorum millium exercitu coacto,& Boſphoro Iſtroque ponte iunctis,aduerſus Scythas profectus eſt: & quindecim dierum itinere progreſſus eſt, ſibique mutuò arcus miſerunt. Sed quum Scythici validiores eſſent, Darius pontes tranſiuit, atque feſtinanter diſſoluit antequam totus tranſiret exercitus: quare Scytharces octoginta illa hominum millia in Europa relicta, interfecit. Darius verò, quum pontem pertranſiſſet, domus templaque Chalcedonenſium combuſſit: quoniam pontes qui verſus regionem ſuam ſpectabāt, diſſoluere tentauerant, & aram quam Darius tranſiens in honorem Iouis diabaterij ſtatuerat, euerterant. Datis autem ex Ponto rediens, & Medicum exercitum ducens, inſulas Græciamque populabatur: cui apud Marathonem Miltiades occurrit, vicitque barbaros: & ipſe quoque Datis occubuit, eiusque cadauer petentibus Perſis denegatum eſt. Darius autem ad Perſas reuerſus eſt, vbi celebratis ſacrificiis, quum triginta dies morbo laboraſſet, mortuus eſt: qui annos * ante regnum vixerat, & annos vnum & triginta regnauerat. Obiit etiam diem ſuum Artaſyras. Bagapates autem, quum ſex annos ſepulchro Darij aſſediſſet, mortuus eſt.

Regnat Xerxes filius eius, apud quem Artapanus Artaſyræ filius maximā obtinet authoritatem, queēadmodum eius pater apud patrē regis obtinuerat, itemq; Mardonius antiquus. Ex eunuchis autē plurimùm apud eū poterat Natacas. Xerxes vxorem ducit Onophæ filiā Amiſtrin, ex qua filium ſuſcipit Dariæum: & poſt biennium, alterum Hyſtaſpem nomine: & præterea Artoxerxem; duasq; filias, quarū vna, Amytis nomine auiæ vocatur: altera, Rhodogune.

Xerxes aduerſus Græcos expeditionem ſuſcepit, quòd Chalcedonenſes pontem ſoluere conati eſſent, (quemadmodum iam dictum eſt) & aram à Dario erectam diruiſſent: quodq; Datin Atheniēſes interfeciſſent, neq; cadauer eius dare voluiſſent. Primùm igitur Babylonem profectus eſt: & Belitanę videre ſepulchrum exoptauit: viditq; opera Mardonij adiutus: & vrnā olei non potuit, queēadmodū ſcriptū erat, implere. Inde Ecbatana profecto, defeciſſe Babylonios, & Zopyrum ſuum ducē interfeciſſe nuntiatur. In hunc

modum de his loquitur Ctesias, non quemadmodũ Herodotus. nam quæcunq; hic de Zopyro, (nisi quòd mula ipsi peperit) ille à Megabyzo facta fuisse scribit, qui Xerxis gener erat, quum filiam eius Amytin vxorem duxisset. Ita Babylon capta est per Megabyzũ: cui Xerxes prẹter alia multa, molam auream sex talenta pendentem donauit: quod apud Persas omnium regiorum munerum est pretiosissimum. Xerxes autẽ, Persico exercitu coacto, qui ex millibus octingentis constabat, præter currus, instructis etiam mille triremibus, in Græciã profectus est: Abydumq; ponte iunxit. Ad eum Demaratus Lacedæmonius tum primùm accessit, & cum illo traiecit, eumq; ab inuadenda Lacedæmone prohibuit. Xerxes porrò per Artapanum quindecim millia ducentem, apud Thermopylas cum Leonida Lacedæmoniorum duce prælium inijt, in quo magna Persarum cæsa est multitudo, ex Lacedæmoniis tantummodo duobus aut tribus interfectis. Postea viginti millia in aciem educi iubet: qui & ipsi superantur. Quum autem verberibus etiam cæsi vt acriores ad pugnam redderentur, nihilominus victi fuissent, quinquaginta millia iubet educi: & quum nihil proficeret, bellandi finem fecit. Sed Thorax Thessalus, & apud Trachinienses potentissimi Calliades & Timaphernes cum exercitu aderant: quos Xerxes quum vocasset, vnaque Demaratum & Hegian Ephesium, Lacedæmonios nulla ratione vinci posse, nisi circumdarentur, intellexit. Persarum itaque quadraginta millia, quũ duo illi Trachinienses per inuia eos duxissent, Lacedæmonios à tergo adoriuntur: qui circumdati, omnes ad vnum fortiter pugnantes occubuerunt. Rursus Xerxes aduersus Platæenses exercitum centum & viginti millium mittit, & Mardonium eius ducem constituit. Qui autem Xerxem in Platæenses concitabant, erant Thebani. Mardonio occurrit Pausanias Lacedæmonius, trecentos Spartanos & mille accolas, ex aliisque vrbibus sex millia secum ducens. Ibi superato exercitu Persarum, Mardonius vulneratus aufugit. Hic Mardonius quum à Xerxe ad diripiendam Apollinis ædem missus esset, ingruente ingenti grandine oppressus moritur: quæ res Xerxi maximum mœrorem attulit. Is cum suis copiis Athenas proficiscitur: sed

quum

quum Athenienses armatis centum & decem triremibus ad Salaminem fugissent, vrbem vacuã capit, quam incendit, præter arcem. in ea enim etiam aliqui relicti pugnabant: tandemq; quum & illi noctu fugissent, illam etiam noctu combusserunt. Xerxes autem quum inde ad angustissimum Atticæ locum Heracleum appellatum venisset, aggerem Salaminem versus ducere cœpit, pedestri itinere ad eum trijcere cogitans. Sed consilio Themistoclis Atheniensis & Aristidis, sagittarij ex Creta accersuntur, ac veniunt: deinde bellum nauale Persarum & Græcorũ geritur. Persę naues habebant plusquam mille, ducemq; Onophan: Gręci verò septingentas. Græci tamen victores euadunt: & quingentæ naues Persarũ profligãtur, & fugit Xerxes consilio rursus & arte Aristidis atq; Themistoclis. In reliquis verò omnibus præliis ceciderunt Persarum centum & viginti millia. At Xerxes, quum in Asiã traiecisset, & Sardis proficisceretur, misit Megabyzum vt templũ Delphicum diriperet: illoq; id suscipere recusante, Matacas eunuchus iniuriam Apollini illaturus omniaq; drepturus mittitur. Is confectis ita rebus ad Xerxem reuersus est. Xerxes ex Babylone ad Persas proficiscitur. At Megabyzus suã vxorem Amytin (quæ filia Xerxis erat, quemadmodum iam dictum est) adulterij insimulat. quamobrem Amytis à patre acriter reprehenditur: at illa impudicitiæ crimen à se remouet. Verùm Artapanus, qui plurimum apud Xerxem authoritate valebat, cum Spamitre eunucho (qui & ipse plurimum apud eum poterat) de Xerxe interficiendo consilium agitat: idque perpetrant, & Artoxerxi filio persuadent ab altero filio Dariæo patrem suum necatum esse: adduciturq; Dariæus ab Artapano domũ Artaxerxis, cum ingenti clamore se parricidam esse negans. is tamen capite plectitur.

Artoxerxes igitur Artapani opera regno potitur. sed idẽ Artapanus eius vitæ insidians, consiliũ suum cum Megabyzo (qui iam ob suspectam adulterij vxorẽ suam, mœrore affectus erat) communicat, fidemq; mutuò datam iureiurando firmant. Sed re tota Megabyzi indicio prodita, Artapanus ea morte qua Artoxerxes erat afficiendus, afficitur: atq; adeo quæcunq; in Xerxem Dariæumq; perpe-

trata fuerant, patefiunt. Aspamitres quoq;, qui cædis Xerxis ac Dariæi conscius fuerat, acerbissimo genere mortis, adhibitis videlicet per scaphã tormentis, plectitur. At post Artapani mortem, eorum qui cum illo coniurarant, & Persarum aliorum pugna oritur, in qua cadunt tres Artapani filij, & grauiter Megabyzus vulneratur. Quem casum Artoxerxes itemq; Amytis & Rhodogune ac ipsarum mater Amistris ingenti luctu prosequuti sunt: atq; adeo vix tandẽ hæc Apollonidis medici Coi opera, summam adhibentis diligentiam, mortis periculo liberatur. Desciscunt ab Artoxerxe Bactra, aliusq; item præfectus Artapanus: & æquo marte pugnatur. Quum autem commissa iterum pugna, ventus in faciem Bactrianorum spiraret, vincit Artoxerxes, & in eius ditionem vniuersa Bactria concedit. Deficit etiam Ægyptus, Inaro Lydio & altero Ægyptio defectionis authoribus: omniaq; ad bellum pertinentia parantur. Athenienses quoq; Inaro petenti quadraginta naues mittũt: & ipsemet Artoxerxes exercitũ educere cogitat: sed, nõ ita consulentibus amicis, mittit Achæmenidẽ fratrem cũ quadringentis millibus peditũ, & octoginta nauibus. Cõfligit Inarus cum Achæmenide, Ægyptijq; vincunt: atq; Achæmenides quum ab Inaro vulnus accepisset, moritur, eiusq; cadauer ad Artoxerxẽ mittitur. Idem Inarus mari victor euadit, Charitimide magnũ inde nomen consequuto, qui quadraginta nauium Athenis missarũ nauarchus erat. Ex quinquaginta Persarũ nauibus, viginti cum ipsis hominibus captæ, triginta profligatæ fuerunt. Deinde aduersus Inarũ mittitur Megabyzus, præter exercitũ qui reliquus fuerat, alium ducens, qui ex ducentis hominũ millibus constabat, nauibus autẽ trecentis, quibus Oriscus prẹerat. adeò vt prẹter naues reliqua multitudo quingentorũ hominum milliũ esset. nam quum cecidit Achẹmenides, centũ hominum millia ex quadringentis quẹ duxerat millibus, vnà cẹsa fuerunt. Pugnatur acriter, & vtrinq; multi: sed plures ex Ægyptus cadunt. Tandem Megabyzus Inarum in femore vulnerat, fugatq;: & fortiter pugnantes Persæ victores euadunt. Inarus verò fugiens Byblũ proficiscitur, (hæc est munita vrbs in Ægypto) & cum eo Græci quicunq; in prælio & cum Charitimide cæsi non fuerant. Ægyptus præter Byblum

blum partes Megabyzi sequitur: & quoniam Byblus expugnari non posse videbatur, Megabyzus cum Inaro & Græcis, quorũ erant sex millia & amplius, fide data paciscitur, nullam eos à rege iniuriam accepturos, & Græcos domum quum liberet reuersuros. Quum igitur Sarsaman Ægypti præfectum cõstituisset, vnà cum Inaro & Græcis ad Artoxerxẽ proficiscitur: eumq; inuenit iratum Inaro vehementer, quoniam is fratrẽ Achæmenidem interfecerat. Megabyzus omnia quæ gesta fuerant, narrat, & quomodo fide Inaro Græcisque data, Byblum ceperit: atque pœnam illorum pertinaciter deprecatus, efficitur voti compos. tandemque ad exercitum defertur, Inarum & Græcos nihil detrimenti passuros. Verumenimuerò Amytis vicem interempti filij Achæmenidis dolens, grauiter conquerebatur quòd Inarus & Græci pœnas sibi non darent. atque adeo illos à rege exposcit: sed is tradere recusat. Deinde Megabyzum ab eo exposcens, repulsam itidem patitur. Tandem tamen illa quum instando molesta esset, impetrauit, & quinque pòst annis, Inarum pariter & Græcos à rege accepit. Atque hunc quidem tribus crucibus suffixit, Græcis autem quinquaginta (nam plures capere non potuerat) capita amputauit. At Megabyzus magno dolore & luctu affectus est, petiitq; vt sibi in Syriã regionẽ suã proficisci liceret. Huc etiã clàm pręmisit Gręcos alios, & profectus est, atq; à rege desciuit, maximasq; copias coegit, quæ præter equites, ex centũ & quinquaginta millibus cõstabãt. Aduersus eũ Vsiris mittitur cum ducentis millibus: pugna cõseritur, seq; mutuò vulnerãt Megabyzus & Vsiris. hic quidẽ iaculo Megabyzum in femore percussit, & vulnus duos digitos altum infligit: ille verò similiter iaculo Vsirin in femore, deinde & in humero vulnerauit. vnde Vsirin ex equo cadere contigit. sed eũ circumsistens Megabyzus attolli & seruari iubet. Multi aũt Persę ceciderũt, Zopyro Artyphioq; Megabyzi filijs fortiter pugnãtibus. itaq; tãdẽ viribus lõgè superior euadit Megabyzus, & victoria potitus magnã Vsiris curã gerit, eũq; ad Artoxerxẽ mittit id petentẽ. Rursus aũt exercitus aduersus eũ mittitur, & Medostanes Artarij filius (Artarius aũt erat satràpa Babylonis, & Artoxerxis frater) confligunt inter se: sed Persarum fugatur exercitus, &

Menoſtanes in humero à Megabyzo percutitur: prætereà in capite ſagitta, ſed non lethali vulnere feritur. vnà tamen cum omnibus ſuis fugam capit, & Megabyzus ſplendida potitur victoria. Artarius Magabyzum per legatos monet vt cum rege paciſcatur. ille ſe paciſci quidem cum rege, non tamen ad eum proficiſci, ſed in ſua regione manere velle indicat. Hæc regi nuntiantur, cui Artoxares Paphlagon eunuchus & Amiſtris ſtudiosè conſilium dant vt paciſcatur. Itaq; ipſe Artarius & Amytis vxor, & Artoxares, iam viginti annos natus, & Petiſas Vſiris filius & Spitamæ pater, mittuntur. Multis igitur ſermonibus & iuramẽtis ad fidem faciendam adhibitis, vix tamen Megabyzo vt ad regem proficiſcatur perſuadent. Cui tandem reuerſo rex per nuntios veniam ſe illi eorum quæ admiſiſſet, dare ſignificauit. Sed quum egreſſo ad venationem rege, & cum adorto leone, Megabyzus beluam hanc in pedes ſe erigentem iaculo percutiens interfeciſſet, ſuccenſens ei rex quòd eam percuſſiſſet antequã ipſe eam vllo ictu attigiſſet, caput abſcindi imperauit. Sed Amiſtris & Amytis aliorũq; precibus remiſſa ei mortis pœna, ad vrbem quandã nomine Cyrtæ circa mare rubrũ relegatur. Artoxares quoq; eunuchus in Armeniã relegatur quòd ſæpe pro Megabyzo liberius apud regẽ loquutus eſſet. Sed Megabyzus, quũ in exilio quinq; annos eſſet cõmoratus, aufugit, ſe piſagan eſſe ſimulando. (piſagas autẽ à Perſis dicitur leproſus, ad quem nemini accedere licet) & ad Amytin domumq; proficiſcitur, & vix agnitus, per Amiſtrin & Amytin cum rege reconciliatur: qui eum, quemadmodum antea, ſuæ menſæ participem facit. & quum ſex & ſeptuaginta vixiſſet annos, mortuus eſt: propter quod magno rex eſt mœrore affectus. Mortuo Megabyzo Amytis cum multis conſuetudinem habebat, & ante hanc ſimiliter mater Amiſtris: Apollonides verò Cous medicus, quũ Amytis leuiter ægrotaret, & ipſe eius amore captus eſſet, fore dixit vt ea in priſtinam valetudinem reſtitueretur ſi cum viris rem haberet. vuluæ enim eſſe morbũ. Sed quum hac arte voti compos factus cum ea concumberet, illa autem tabe laborare cœpiſſet, à concubitu abſtinuit. Tandem igitur illa morti vicina, matri in mandatis dedit vt Apollonidem vlciſceretur.

6

tur. Hæc ipsi regi Artoxerxi rem totam exposuit, & quomodo cum illa concumbere solitus, non prius desijsset quàm ei illius mali author fuisset: & quomodo supplicium de Apollonide sumi illa sibi mãdasset. Ille matri quicquid ipsi visum fuerit agendi potestatem facit. Hæc, quum vinctum Apollonidem bimestri spatio cruciatibus affecisset, viuum postea defodit, quo nimirum tempore Amytis diem suum obijt. Sed Zopyrus Megabyzi & Amytis filius, vbi iam patrem & matrem amisit, à rege desciuit, atq; Athenas profectus est, propterea quòd Athenienses mater eius beneficijs affecerat. Caunum vnà cum illis nauigauit, & Caunios ciuitatem tradere iussit: at illi vrbem ipsi quidem tradituros se respondebant, Atheniensibus verò qui eum sequebantur, nequaquam. In Zopyri igitur murum subeuntis caput saxum iecit Alcides Caunius, ex quo ictu Zopyrus mortem obit. Amistris verò auia Caunium illum cruci affixit. Postea autem & ipsa moritur, iam ætate valde confecta. Artoxerxes item obit, quum duos & quadraginta regnasset annos.

Artoxerxe mortuo regnat Xerxès eius filius, qui solus erat legitimus ex Damaspia susceptus, quæ eodem ipso die quo Xerxes mortuus est, è vita discessit: Bagorazus verò cadauer patris & matris in Persiam tulit. Fuerunt autem Artoxerxi septemdecim filij spurij, in quibus fuit Secundianus ex Alogune Babylonia susceptus, & Ochus, & Arsites, ex Cosmartidene, quæ etiam erat Babylonia. Ochus autem postea regnat, & præter hos liberi eius. Fuerunt ex his, & Bagapæus & Parysatis, ex Andia, quæ etiam erat Babylonia. Hæc Parysatis Artoxerxis & Cyri mater fuit. & Ochum pater viuens Hyrcaniorum præfectum constituerat, eiq; in vxorem dederat mulierem quę Parysatis appellabatur, Xerxis filiam, & regis sororem. Secundianus autem; postquam sibi Pharnacyam eunuchum conciliauit, (qui secundũ à Bagorazo, & Menostane, & quibusdam aliis locum tenebat) quum Xerxes in quodam festo ebrius esset atq; in regia sua dormiret, ingressi eum interficiunt, die à patris morte quinto & quadragesimo. Euenit ergo vt amborum simul ad Persas corpora ferrentur. nam mulæ quæ currum trahebant, tanquam filij cadauer expectan-

tes, iter facere nolebant: sed posteaquam aduenit, magna cum alacritate iter fecerunt.

Regno autem potitur Secundianus, qui Azabaritem & Menostanem *eunuchos* apud se habuit. At Bagorazo ad Secundianum reuerso, Secundianus iampridem cum eo simultatem exercens, eum criminatus quòd absque eius consilio cadauer patris ibi reliquisset, lapidibus obrui imperauit. Quod factum ægerrimè exercitus tulit: qui quanuis ab eo muneribus donaretur, eum nihilominus ob Bagorazi & fratris Xerxis cædem odio prosequebatur. Postea autem Ochus à Secundiano accersitus, venturum se promittit: sed minimè venit: & hoc ab eo sępius fit. tandem Ochus multo se munit exercitu, & regnum occupaturus speratur. Arbarius equitum Secundiani præfectus ab eo ad Ochum deficit: deinde Arxanes Ægypti satrapa: quinetiam Artoxares ex Armenia venit ad Ochum, & ipsi citarin inuito imposuerunt.

Regnat Ochus, & nomine mutato Dariæus appellatur, qui dolis iuramentisque, monitu Parysatidis, Secundianum tentat. at Menostanes Secundianũ diligenter hortabatur ne crederet eius iuramentis, neque cum fallacibus hominibus pacisceretur: sed nihilominus Secundianus persuadetur & capitur, & in cineres coniectus moritur, quum VI sex menses & dies XV regnauisset. Regnat igitur solus Ochus, qui etiam Dariæus nominabatur: apud eum autem authoritate valebant tres eunuchi, primũ quidem locum Artoxare, secundum Artibarxane, tertium Athoo tenente. Vxorem autem potissimùm in consilium adhibebat, ex qua, antequam regnum adipisceretur, duos susceperat liberos, Amistrin fœminam, & Arsacan marem, qui postea mutato nomine dictus est Artoxerxes. Ex eadem autem etiam regnante alterum suscepit marem, & ei nomen Cyri à sole est impositum, deinde Artostem, aliosque deinceps vsque ad tredecim. atque ista historicus ex illa ipsa Parysatide se audisse tradit. Sed reliqui filij celeriter è vita migrauerunt: superfueruntque illi quorum fecimus mentionem, & quartus filius, qui Oxendras ęst appellatus.

Desciscunt à rege, Arsites frater eius germanus, ex eadẽ matre eodemque patre genitus: & Artyphius Megabyzi

filius. In eos mittitur Artaſyras, & Artyphium bello inuadit: atq; in duabus pugnis Artaſyras vincitur: deinde rurſus congreſſus Artyphium ſuperat, & eos qui cum illo erãt Græcos muneribus ad ſe allicit, adeo vt ille cum tribus tantũmodo Mileſiis relictus fuerit. tandem quũ iuſiurandum 7 fidemq; ab Artaſyra accepiſſet, quoniam Arſites nõ comparebat, regi ſe dedidit. Paryſatis verò regi ad Artyphiũ interficiendũ animato, conſiliũ dedit vt ne tunc temporis illũ interficeret: (hoc enim modo Arſitem deceptũ ei ſe deditturũ) ſed poſtquam ille deceptus captusq; eſſet, tũc vtrunq; necaret. id quod ita factũ eſt conſilio exitũ conſequuto. Artyphius enim & Arſites in cineres cõijciuntur. Arſitem tamẽ rex morte mulctare nolebat, ſed Paryſatis partim precibus, partim vi id effecit. Pharnacyas item, qui vnà cum Secundiano Xerxẽ occiderat, lapidibus eſt obrutus: & Menoſtanes ſibi ipſi mortẽ conſciuit, quũ iam ad pœnam ſubeũdã comprehenderetur. Deſciſcit Piſuthnes, & in eũ Tiſſaphernes mittitur, atq; Spitradates, & Parmiſes. Piſuthnes verò aduerſus eos tendit, ſecum habens Lyconẽ Athenienſem cum Græcis, quorum ille dux erat. Sed regis duces pecuniis Lyconẽ Græcosq; captant, & vt à Piſuthne deſciſcant perſuadent. deinde Piſuthni fide data, & ab eo accepta, eũ ad regem ducunt, qui eum in cineres conijcit, eiusq; ſatrapiam Tiſſapherni tradit. Lycon verò & vrbes & regiones mercedem proditionis accipit. Artoxares autem, qui plurimùm apud regem poterat, ei molitur inſidias, de regno inuadendo cogitans. nam, quum eſſet eunuchus, imperauit vxori ſuæ vt ſibi barbam conficeret, idq; vt vir eſſe exiſtimaretur. Sed per eam patefacto hoc dolo, comprehenditur, & Paryſatidis in poteſtatem traditur, à qua interficitur. Arſaces autem regis filius, qui poſtea eſt nominatus Artoxerxes, vxorem ducit Idernis filiam Statiram: atq; regis filiã ſimiliter vxorem ducit filius Idernis. Amiſtris autem erat filia, cuius ſponſo nomen erat Terituchmes: qui patre ſuo mortuo, pro ipſo ſatrapa conſtitutus eſt. Habebat autem ſororem ex eodem patre natam, quę Roxane vocabatur: quæ cum formoſa erat, tum verò ſagittandi iaculandiq; peritiſſima. Huius amore captus Terituchmes, & cum ea rem habens, oderat Amiſtrin: tandemq; eam in ſaccum

conijcere ſtatuit, vt à trecentis viris, cum quibus defectionem molitus eſt, confoderetur. Sed quidã cui nomẽ erat, Vdiaſtes, qui authoritate apud Terituchmem valebat, & literas à rege acceperat, quibus multa ei pollicebatur ſi ſua filia ei ab illo periculo liberaretur, Terituchmem aggreſſus interfecit: quum ipſe Terituchmes aduerſus eos qui in ipſum inſurgebant, ſtrenuè pugnando, multos interfeciſſet. nam ab eo triginta ſex homines occiſos fuiſſe tradunt. Sed filius Vdiaſtis Mitradates nomine, qui Terituchmis armiger erat, nec adfuerat, poſtquam rem didicit, patri diràs imprecatus eſt: & quum vrbem Zarin occupaſſet, eam filio Terituchmis conſeruauit. At Paryſatis matrem Terituchmis, fratresque Metroſtem & Hellicum, & ſorores, quæ præter Statiram duæ erant, viuas terra obrui, Roxanen autem viuam ſecari iuſſit. Id quod factum eſt. Rex verò vxori ſuæ, vt ſimili pœna Statiram efficeret Arſacis filij ipſius vxorem imperauit. Sed quum matrem & patrem multis fletibus & planctibus placaſſet, & Paryſatidis animus flexus eſſet, pœnam remiſit. Sed & ipſe Ochus Dariæus Paryſatidi dixit fore vt valde ipſam aliquando pœniteret. At in libro decimooctauo narrat quomodo Ochus Dariæus mortuus ſit quum Babylone ægrotaſſet, & annos triginta quinque regnauiſſet.

Regno igitur Arſaces potitur, qui & Artoxerxes mutato nomine dictus eſt. hoc regnum adepto, Vdiaſti lingua abſcinditur, eique ponè auellitur: atque ita tandem ille moritur, & filius eius Mitradates pro patre ſatrapa conſtituitur. Facta autem hæc fuere impulſu Statiræ: vnde Paryſatis dolore afficiebatur. Criminatur Thiſſaphernes Cyrum apud Artoxerxem fratrem: is ad matrem Paryſatim confugit, & à crimine obiecto abſoluitur. Reuertitur Cyrus ad ſuam ſatrapiam, ignominia à fratre affectus, ideoque de defectione cogitat. Satibarzanes Orontem criminatur, cum Periſatide conſuetudinem eum habere dicens, quum alioqui caſtè illa viueret. Morte igitur mulctatur Orontes: & mater iraſcitur ipſi regi quòd Paryſatis veneno Terituchmis filium necauerit. Et de eo qui patrem igne contra legem ſepeliuit, *fit mentio*. vnde Hellanicus & Herodotus mendacij arguuntur. *Refertur etiam* Cyri

à fra-

à fratre defectio, & quomodo Græcum pariter & barbaricum exercitũ coegerit, & Clearchus Græcorum exercitus dux fuerit. *Commemoratur deinde* quo pacto Syennesis Cilicũ rex ambos, Cyrum videlicet & Artoxerxem in bello gerendo adiuuerit, & quomodo Cyrus suum exercitum, & Artoxerxes vicissim suum exhortatus fuerit. Sed Clearchus Lacedæmonius Græcorum dux, & Menon, ambo Cyrum sequentes, semper inter se dissidebant, quòd Cyrus Clearchi consilio in omnibus vteretur, Menon autem in nullo apud eum loco esset. Et ad Cyrum quidem ab Artoxerxe multi transfugiebant, sed nullus à Cyro ad Artoxerxem. quam ob causam barbarus quum ad Cyrum desciscere tentasset, & accusatus ea de re fuisset, in cineres est coniectus. *Narratur etiam* vt Cyrus in regis exercitum impressionem fecerit, & victoria potitus sit: deinde vt occubuerit, dum Clearcho morem non gerit. Vt Artoxerxes contumeliosis modis in fratris cadauer sæuierit: quippe qui non solùm caput sed & manum qua percussus ab eo fuerat, absciderit, & velut de ea triumphans, circumtulerit. *Scribit &* vt Clearchus Lacedæmonius cum suis Græcis noctu recesserit, & vnam ex Parysatidis vrbibus occupauerit: & vt rex cum Græcis fœdus inierit. Vt Parysatis Babylonem profecta sit Cyrum lugens, & vix tandem caput eius manumque recuperauerit, quæ Susa miserit, ibique sepeliuerit. De Bagapate qui iussu regis caput à cadauere Cyri auulsit: & quomodo regis mater vbi in talorum lusu eum vicit, ex pacto Bagapatem obtinuit. & quomodo ipsi pellis detracta fuerit à Parysatide, & cruci deinde fuerit affixus ab eadẽ. quo tempore ipsa propter multam Artoxerxis obsecrationẽ flere Cyrũ cessauit. Quomodo Artoxerxes dona cuidã dederit qui Cyri tiarã attulit, & Carẽ qui Cyrum à se vulneratũ arbitrabatur, honorificè exceperit. Parysatis autẽ illum qui honorificè exceptus fuerat, cruciatibus adhibitis interfecerit. Vt Artoxerxes petenti Parysatidi Mitradatem tradiderit, quippe qui in mensa se Cyrum interfecisse gloriatus esset: & vt sibi traditũ acerba morte mulctauerit. Hæc in libris XIX & XX continentur.

8

In libris autem XXI & XXII, & XXIII, (quo tota hæc finitur historia) hęc cõtinentur, Quo pacto Tissapher-

nes Græcis insidias molitus sit, quum socium sibi adiunxisset Menonem Thessalum, & per eum dolo iuramentisque Clearchum ducesque cæteros in potestatem suam redegerit, quamuis Clearchus præuideret, insidiasq; amoliretur. Sed tum multitudo per Menonem decepta, Clearchum etiam inuitum ad Tissaphernem coegit accedere, tum etiam Proxenus Bœotius antè dolo circumuentus, vt id faceret hortabatur. Quomodo Clearchum & cæteros compedibus vinctos Babylonem ad Artoxerxem miserit, & quomodo ad conspiciendum Clearchum omnes confluxerint: & quomodo Ctesias ipse, quum medicus esset Parysatidis, Clearcho, dum in carcere esset, multa humanitatis officia per eam præstiterit. Et vt illum Parysatis à vinculis liberasset, nisi Statira virum Artoxerxem ad eum interficiendum hortando compulisset. Ita Clearchus morte mulctatus est: & circa eius cadauer ostentum hoc extitit, quòd flante vento vehemētissimo, sepulchralis agger magnæ altitudinis sponte sua id cōtexerit. Interfecti etiam fuerunt Græci cum eo missi, præter Menonem. *Narrantur deinceps* Parysatidis in Statiram conuitia, & quomodo Statira fuerit veneno necata, quod hunc in modū paratum erat, (cauebat enim sibi Statira diligenter ab hoc malo, quod ei tamē contigit.) Vna pars cultelli veneno superillinitur, cuius reliqua pars intacta remansit: hoc secatur auicula parua, oui habens magnitudinem. (auiculam hanc Persæ ryndacem appellant) diuiditurque in duas partes: & ipsa Parysatis dimidiam partem quæ veneno carebat, accepit, comeditq;: at partem veneno tinctam porrexit Statiræ. Illa quum eam quæ porrexerat edere dimidiam partem vidisset, nec quicquam *fraudis* animaduertere potuisset, ipsa quoq; vnà mortiferū comedit venenū. Hinc matri rex irascitur, & eius eunuchi comprehensi cruciātur & morte mulctantur. Prætereaq; Ginge cōprehenditur, quæ Parysatidi familiaris erat, atq; de ipsa iudicium exercens, à iudicibus quidem absoluitur, à rege autem condemnatur. Tandem verò cruciatibus afficitur & necatur, eoque nomine Parysatis filio, hic vicissim matri succenset. De Clearchi tumulo qui octo pòst annis palmarū plenus apparuit: quas Parysatis clàm per eunuchos, quo tempore il-

le

le mortuus eſt, aggeſta terra obruerat. Cauſæ propter quas rex Artoxerxes & EVagoras Salaminis rex inter ſe diſſiderent. & EVagoræ nuntij ad Cteſiam vt acciperent epiſtolas ab Abulite: & Cteſiæ ad ipſum epiſtola de reconciliatione cum Anoxagora Cypriorum rege. EVagoræ nuntiorum in Cyſtrum aduentus, & à Cteſia datæ ad EVagoram literæ vt ei fuerint redditæ. Et, Cononis ad EVagoram oratio, ſuadentis vt ad regē aſcenderet. Et EVagorę epiſtola de honoribus quibus ab eo affectus fuerat. Et Cononis ad Cteſiam epiſtola. Et, tributũ regi datum ab EVagora. Et, epiſtolę Cteſiæ redditæ. Et, Cteſiæ ad regem oratio de Conone, & epiſtola ad ipſum. Munera ab EVagora miſſa Satibarzani traduntur, & nuntij in Cyrum perueniunt. Et Cononis epiſtola ad regem & Cteſiam. Quomodo adhibita cuſtodia retenti ſint nuntij à Lacedæmonijs ad regem miſſi. Epiſtola regis ad Cononem & ad Lacedæmonios, quam ipſe Cteſias tulit. & quomodo à Pharnabazo Conon conſtitutus ſit nauarchus. Cteſiæq; in Cnidum patriam ſuam aduentus & Lacedæmonem. & diſceptatio aduerſus Lacedæmoniorum legatos apud Rhodum: & emiſſio ab Epheſo vſque ad Bactra, & Indicæ regionis, dierum, paraſangarum. Catalogus regum à Nino & Semiramide vſque ad Artoxerxem, quibus ille librum ſuum claudit.

EX EIVSDEM CTESIÆ SCRIPTIS QVÆ INDICA NOMINATA SVNT, EXCERPTÆ *ab eodem Photio historiæ, Latin. sermone nunc primùm reddita.*

INDICA Ctesiæ vno libro continentur, in quibus magis Ionicè loquitur. Scribit Indum fluuium, quà angustissimus est, quadraginta stadiorum esse: quà latissimus, ducentorum. Indos multitudine cæteros ferè vniuersos mortales superare dicit. De scolece, *id est quodam Verme*, qui est in flumine, & solus ex omnibus animalibus in eo nascitur. *Dicit etiam* vltra Indos non alios homines habitare. In Indica regione non pluere, sed eam à flumine rigari. De pantarba gemma, & quomodo septuaginta septem gemmas & lapides pretiosos in flumen proiectos, (quæ omnia erant cuiusdam Bactriani institoris) pantarba retraxerit inter se cohærentes. De elephantibus murifragis. De paruis simijs caudas quatuor cubitorum habentibus. De maximis gallis gallinaceis. De aue psittaco, quam lingua humana & voce præditam esse dicit, corui magnitudine, & rostro purpureo, barbamq; gestare nigram, collum habere cæruleum, quemadmodum cinnabari: loquiq; ipsam Indicè, vt hominem: necnon Græcè, si Græcum sermonem docta fuerit. De fonte qui quotannis auro humido impletur, ex quo fonte centum vrcei fictiles singulis annis hauriuntur, ideoq; fictiles esse oportet, quoniam aurum dum hauritur concrescit, vt ad ipsum extrahendum frangere vas necesse sit. Fons hic quadratus est, cuius ambitus est sexdecim cubitorum, altitudo vnius vlnæ: singuli autem vrcei *qui auro pleni hauriuntur*, talenti pondus exæquant. De ferro quod in fundo huius fontis extat: ex quo duos gladios se habuisse dicit ipse Ctesias, vnum à rege, alterum à regis matre Parysatide

tide donatum. Id ferrum si in terram defigatur, nebulas & grandines turbinesq; auertere, & seipsum hæc vidisse, rege bis periculum faciente, commemorat. De canibus Indicis, qui maximi sunt, adeo vt etiam cum leone pugnent. De magnis montibus ex quibus sardo & onyches aliæque gemmæ effodiuntur. De acerrimo qui ibi est calore: & vt sol duplo maior quàm in alijs regionibus esse videatur, multiq; æstu ibi suffocentur. Tradit etiam mare ibi non minus spatiosum Græco esse, atque id in summo quidem, donec quis ad quatuor digitorum altitudinem perueniat, calidum esse, adeo vt piscis iuxta calorem illum viuere non possit, sed in fundo degat. Indum fluuium campos & montes interlabi *tradit*, in quibus nascatur qui calamus Indicus appellatur: eius quidem crassitudinis quam hominum duorum iunctæ vlnæ complecti possint: altitudinis autem, quanta est mali nauis onerariæ prægrandis. Esse & quosdam maiores, quosdam item minores, vtpote in spatioso monte. Esse autē inter hòs calamos & marem & fœminam: & fœminam quidem nucleū habere, marem verò nequaquam: & esse validissimū. De animali Indico martichora dicto, quod facie hominem refert, leonis magnitudine, cinnabaris ruborem habens. Triplex est illi dentium ordo: aures humanis similes, oculi item cæsij, velut sunt hominum. Caudam autem qualem scorpius epirotes habet, in qua & aculeus est cubitali maior. Sed & per transuersum aculeis munita est cauda. Aculeum item in summa parte, velut scorpius, gerit: quo accedentes pungit: nec mortem quicunq; punctus fuerit, effugere potest. Quòd siquis eminus aduersus ipsum pugnet, & ab anteriori parte caudam prætendens aculeis petit, tanquam ab arcu eos eiaculans, & à posteriori parte eam rectà intentans. Ad plethri autem longitudinem iaculando peruenit, & quoscunq; ferit, omnes ad vnum interficit, præter elephantem. Eius autem aculei longitudinem pedalem, funis tenuissimi latitudinem habent. Martichora autem Græcis ἀνθρωποφάγος sonat, *id est hominiuorus*, quòd multos voret quos interfecerit. Sed & animalia cętera vorat. Pugnatq; & vnguibus & aculeis. Aculeos autę vbi eiaculatum fuerit, renasci scribit. Abundat autē his animalibus India: quæ ab hominibus in-

terficiuntur, qui elephantis insidentes, telis ea petunt. De summa Indorum iustitia, & de moribus ac ritibus eorum.

De loco sacro qui est in tractu inhabitabili regionis, quē sub nomine solis & lunæ venerantur: ad quē à monte Sardonis quindecim est dierum iter. Vt sol ibi singulis annis per dies trigintaquinq; aliquid refrigerationis illis concedat, propter id festum, vt ne dum ipsum celebrant & dū reuertuntur, torreantur. Tonitrua & fulgura & pluuiæ non sunt in India, sed frequentes ventos & turbines habet, qui omnia sibi obuia abripiunt. Sol autem oriens in maiori Indiæ parte, alteri diei parti frigus, alteri vehementem calorē affert. Indi non à sole sed à natura sunt nigri. in quibusdam enim viris & mulieribus inter eos summum candorem conspici tradit: in paucioribus tamen. & se tales Indas duas & Indos quinq; vidisse addit. Cōfirmare volens quod de sole dixerat, eum Indiæ trigintaquinq; dierum refrigerationem concedere, scribit & flammam quæ ex Ætna erumpit, medium regionis tractum, vtpote qui à iustis hominibus incolatur, non labefactare quum cætera labefactet. & apud Zacynthum fontes esse piscium fertiles, è quibus pix educatur: & apud Naxum fontem esse è quo vinum, & quidem suauissimum, nonnunquam profluat. Et ignem iuxta Phaselidem in Lycia esse perpetuum, qui super petram semper noctes diesque ardeat: & qui aqua non extinguatur, sed redardescat: at fimo extingui possit. Media Inda nigros habet viros qui Pygmæi appellantur, eadem qua Indi cæteri lingua vtentes. sunt autem valde parui, adeo vt bona pars dimidij cubiti magnitudinē, qui autem eorum maximus, duorum cubitorum magnitudinem non superet. Capillum autem vsque ad genua & infra etiam demissum, barbam quoque quibusuis aliis hominibus promissiorem gestant. Atque adeo postquam illis promissa barba exorta est, nullo iam vestitu vtuntur, sed capillos quidem à tergo, multo infra genua demittunt, barbam aūt antè ad pedes vsq; protrahunt: deinde cum totū corpus pilis obduxerunt, seipsos cingunt, illis vestimenti loco vtentes. Sed & veretrū illis est valde crassum, adeoq; magnum vt ad pedum vsque maleolos pertingat. Sunt porro simi atque deformes. Oues autem eorum sunt agnis *nostris* pares;

pares:boues & aſini ad *noſtrorum* arietum magnitudinem accedunt. equi item eorum & muli cæteraq; veterina animalia arietes magnitudine non ſuperant. Horum Pygmæorum tria millia rex Indorum in ſuo comitatu habet. ſunt enim ſagittarij peritiſſimi. Iuſtiſſimi autem ſunt, & ijſdem quibus reliqui Indi legibus vtuntur. Lepores & vulpes non canibus ſed coruis, miluis, cornicibus & aquilis venantur. Lacus eſt apud eos octingentorum ſtadiorum ambitum habens, cui, quoties à nullo vento agitatur, oleum ſupernatat: quod quidam ex eius medio ſcaphijs hauriunt, nauigiolis per eum nauigantes. atq; eo vtuntur. Vtuntur autem & oleo ex ſeſamo, & ex nucibus: ſed præſtantius eſt quod è lacu illo hauritur. Habet verò etiam piſces hic lacus. Abundat præterea argento hæc regio, in qua ſunt & argenti fodinæ, non tantæ tamen, vt aiunt, altitudinis, quantæ apud Bactra. Aurum quoque habet India, ſed quod non reperitur in fluuijs & abluitur, vt fit in flumine Pactolo: ſed multi & ſpatioſi montes id ſuggerũt, quos incolũt grypes, aues quadrupedes, lupi magnitudine, crurib. & vnguibus leoninis: qui pennas in pectore rubras, in reliquo corpore nigras habent. Propter has illud quod in montibus eſt copioſum aurum non facilè obtinetur. Oues Indorum & capræ maiores ſunt aſinis, & vtplurimum quaternos atque adeo ſenos pariunt. Caudæ autem illis adeo ſunt magnæ vt amputandæ ſint illis quæ enixæ fuerint vt à mare poſſint iniri. At porcum India manſuetum nec ſylueſtrem vllum habet. Palmæ Indicæ eorumq; fructus triplo Babylonijs ſunt maiores. Eſt ibi & quidam fluuius (vt ille ſcribit) è petra mel fundens. Sed multa de illorum iuſtitia & de beneuolentia qua regem ſuum proſequuntur, & de illorum contemptu mortis commemorat. Meminit & fontis cuiuſdam, cuius aquam, ſimulatque hauſta fuerit, in morem caſei coagulari dicit: cuius coagulatæ ſiquis tres obolos cum aqua biberit, quæcunq; admiſerit patefacit. eo enim die mente alienatur. Eo autem vtitur rex erga eos qui an obiectis criminibus ſint affines, certò vult cognoſcere. nam ſiquis *id de quo accuſatur* effutiuerit, mortem ſibi cogitur conſciſcere: ſin *indicio ſuo* nullius criminis conuincatur, abſoluitur. Nullũ ex Indis ca-

pitis aut oculorum aut dentiũ dolore laborare tradit, nulliq; circa os pustulas oriri: eorumq; vitæ spatium esse centum viginti, & triginta & quinquaginta annos: atq; adeo ducentos, quorum sit longissima. Est apud eos serpens dodrantali magnitudine, aspectu similis pulcherrimæ purpuræ: caput candidissimum habens, dentibus omnino carens. quem venatores in feruentissimis montibus nanciscuntur, ex quibus sardo *gemma* effoditur. Hic nõ mordet, sed quemcunq; locum vomitu suo consperserit, in eo putredinem oriri necesse est. Si autem è cauda suspendatur, venenum duplex emittit, vnum dum viuit, quod nigrum est, electri speciem referens: alterũ, vbi mortuus est, nigrũ & ipsum. Et illius quidem prioris quod ab eo viuente profluxerit, si tantum detur quantum est sesamum, confestim enecat, cerebro eius qui ipsum biberit, per nares effluente: alterum autẽ si detur, tabem inuehit, & vix intra anni spatium perimit. Meminit & auis δικραίρυ cognominatæ, (esse autem δίκραιρον idem quod Græcis δίκαιον, *id est iustum*) quæ oui perdicis magnitudinem non excedat. hanc stercus suum defodere tradit, ne inueniatur: quòd si inuentum sesami mensura bibatur, manè somnus eum qui biberit corripit, & ita dormit vt nihil sentiat: vergente autem ad occasum sole, expirat. Est ibi & lignum πάρηβον dictum, oleæ magnitudine, quod in regijs duntaxat inuenitur hortis: nec florem nec fructũ producens: sed quindecim duntaxat sub terra sunt ei crassæ radices, quarum vnaquæque brachij crassitudinem habet. huius si dodrantẽ quis sumpserit, omnia quibus illa admouetur ad se trahit, aurum, argentum, æs, lapides, & alia quælibet, præter electrum: sin quis tantum eius quanta est cubiti mensura, acceperit, & agnos & aues ad se trahit. nam & hac maiorem auium partem venantur. Quinetiam, si aquam concrescere velis, in aquæ congium radicis huius obolum inijciens, concrescere facies. Idemq; in vino efficere poteris: manuque, velut ceram, tenebis. sed postridie soluitur. Auxiliatur & cœliacis. Est præterea fluuius Indiam interlabens, duorum stadiorum latitudinem non excedens: qui ab Indis ὕπαρχος appellatur, quod Græcè sonat φέρων πάντα τὰ ἀγαθὰ, *id est ferens omnia bona*. ex hoc per triginta cuiusque 11

anni

anni dies electrum emanare dicit. Esse enim in montibus arbores aqua extantes (montes enim alluuntur aqua) quæ certo anni tempore lacrymas emittant, velut amygdalus aut pinus, aut alia quæpiam arbor: (atque hoc per triginta potissimùm anni dies contingere) has autem lacrymas in fluuium cadentes concrescere. vocariique hanc arborem Indica lingua siptachora, quod Græcis significet γλυκὺ, ἡδὺ, *id est dulce, suaue*. atq; Indos electrum inde colligere. Sed & fructum qui à quibusdam illarum arborum, velut à vitibus producatur, esse racemos, quorũ acini nuces Ponticas magnitudine æquent. His in montibus degere scribit homines caninum caput habentes, qui agrestium animalium exuuiis amiciantur: & sermone nullo vtantur, sed latratum duntaxat more canum edant, cuius significatio perinde ac sermonis intelligatur. His dentes quàm canibus esse maiores: vngues caninis esse similes, nisi quòd longiores sint & rotundiores. Incolere autem montes vsque ad fluuium nomine Indum: atque esse atro colore. Hos sicut & cæteros Indos cum quibus commercium habent, esse iustissimos. & hos quidem quæ ab illis dicantur intelligere, quum autem ipsi loqui non possint, latratu & manibus atque digitis, velut eos qui surdi ac muti sint, signa dare. Hos ab Indis Calystrios mominari, quod Græci dicerent κυνοκεφάλυς, *id est capita canum habentes*. Addit hanc nationem non pauciorum esse quàm centum viginti millium hominum. Ad illius autem fluminis fontes purpureum florem nasci, ex quo purpura tingatur nihilo Græca inferior, quin potius multo ea floridior. Ibi & animalia scarabei magnitudine nascuntur, minij rubor em, longissimos autem pedes habentia: quæ mollia sunt vt vermes. nascuntur autem hæc in arboribus quæ electrum ferunt, eorumque fructum depascuntur & corrumpunt, vt phthires in Græcia vites corrumpere solent. Hæc animalia terentes Indi, puniceo colore saga & tunicas, & quicquid aliud volunt, inficiunt: suntque hæ tincturæ Persicis præstantiores. Hi Cynocephali in montibus habitantes, nullum artificium exercent, sed è venatu sibi victum comparant: & quæ occiderint animalia, ad solẽ torrent. Multas præterea oues, capras & asinos alunt. lac au-

tem ouium & oxygala (*q.d.lac acidum*) illis eſt potus. Veſcuntur autē & fructu ſiptachoræ *arboris ſuprà memorata*, è qua prouenit electrum. eſt enim dulcis. Sed & illis areſactis (vt à Græcis vuæ areſiunt) ſportas à ſe contextas implent, quas deinde ratibus impoſitas, vnà etiam cum flore purgato ex quo purpureus color conficitur, & cum electri ducentis ſexaginta talentis, & totidē illius pharmaci quo ad punicei coloris tincturam vtuntur, & *aliis* * electri mille talentis, Indorum regi quotannis aduehunt. Sed & cæteris Indis merces huiuſmodi aduehentes vendunt, ab illis viciſſim panes & farinā & ligneos amictus accipientes. Sed & gladios quibus ad ferarum venatum vtuntur, arcusq; & iacula illis vendunt. ſunt enim & ſagittarij & iaculatores peritiſſimi. Sunt autem inexpugnabiles, quòd montes altos & inacceſſos habitent. Munera autē illis quinto quoq; anno rex donat, trecenta arcuum & totidē iaculorum millia, peltarum centū viginti millia, gladiorum quinquaginta millia. His Cynocephalis nullæ ſunt domus, ſed in ſpeluncis habitant. Quas autē feras inter venandū ſagitta vel iaculo petierint, eas perſequentes aſſequūtur. veloces enim ſunt ad curſum. Earū vxores ſemel duntaxat in menſe ſe lauant, quum menſtrua aduenerūt, aliâs nunquam. At viri ſe non lauant, ſed manus duntaxat abluunt. Sed ter in menſe oleo ſe vngunt quod è lacte conficitur, & ſe pellibus abſtergunt. Veſtem autē villoſam non geſtant, ſed villis carentia maſthlemata quam tenuiſſima ipſi pariter & eorū vxores induunt. At qui ſunt inter eos ditiſſimi, lineo amictu vtuntur. hi autē ſunt pauci. Lectorum nullus eſt apud eos vſus, ſed toris extemporaneis vtuntur. Is verò inter eos ditiſſimus habetur cui maxima fuerit ouium copia. Caudam aūt habent omnes viri & mulieres, ſupra nates, canum more: ſed maiorē magisq; piloſam. Coeunt cū fœminis quadrupedes, canum ritu. alioq; modo coire turpe cenſent. Sunt autem iuſti, & vitæ, præ quibuſuis hominibus, longiſſimæ. centum enim & ſeptuaginta, nonnulli & ducentos viuunt annos. Vltra hos autē alios habitare dicit ſupra fluuij fontes: qui nigri ſint, ſicut & cæteri Indi: otioſiq; degant, ac neq; frumentum edant, neq; aquam bibant: ſed magnam boum, caprarum, ouium copiam alant, eorumq; lac potent,

tent,ac nihil aliud. Apud illos quũ in lucem prodeunt infantes,ſedem perforatam non habent,neq; cacant: ſed nates quidem habent,at foramen interiectum nõ eſt. quo fit vt non cacent,ſed caſeoſum quiddã meiant,non valde craſ-
12 ſum tamen,ſed fæculentum.Quum autem manè lac biberunt,& meridie ad eius potum reuertuntur, dulcem quandam apud eos radicem eſſe aiunt quæ lac in eorum ventre coagulari non ſinat.Huius igitur eſu vomitum veſperi prouocant,omniaq; facilè euomunt. Aſinos ſylueſtres habet India equis pares, quoſdam & maiores: quibus caput purpureum,oculi cęrulei,reliquum corpus eſt albũ.Cornu illis in fronte cubitalis magnitudinis,cuius inferior verſus frontem pars duorũ palmorum ſpatio ſit candidiſſima: at ſuperior,quæ in acutum tendit,punicea ſit,ſummum ruborem adiunctũ habens:pars autem media,ſit nigra. Ex his pocula conficiuntur,è quibus qui bibunt, nec ſpaſmo nec ſacro morbo corripiuntur: ſed nec venena vllam in eos vim habent,ſi modò vel antequã illa hauriant, vel poſtquã hauſerint,aquam aut vinum aut aliud quippiã ex illis poculis bibant.Ac cæteri quidẽ aſini & mãſueti & ſylueſtres cæteraq; ſolidipeda animantia & talis & felle in iecore carent:at hi & talum & fel in iecore habẽt: & quidem talum omnium quos mihi videre cõtigit pulcherrimũ, bouis talo & ſpecie & magnitudine ſimilem, perinde grauem ac plumbum, minij colorem nõ in ſuperficie tantùm, ſed & interius habentem.Eſt autem & velociſſimus & ſtrenuiſſimus:eumq; nec equus nec aliud animal perſequens aſſequi poteſt. Et initio quidem remiſſius currit: quo autem diutius cucurrerit,miro quodam modo concitatior fertur,eiuſq; magis & magis velox eſt curſus.Hac autẽ arte ſola poteſt à venatoribus capi: Quũ illi ſuos catulos ad paſcua eduxerint,à multo equitatu circumdantur. nolentes autem relictis catulis fugam capere,cornibus calcibusq; & morſibus pugnãt,multosq; & equos & viros interficiunt:ſed tandem & ipſi ſagittis & iaculis confoſſi ab illis capiuntur. viuos enim capere nullo modo queas. Eorum verò carnes propter amaritiem eſculentæ non ſunt. atque adeo non propter aliud quàm propter cornua & talos hoc animal venantur. In flumine Indico vermis naſcitur ſpecie quidem eum qui innaſci ficui

ſolet referens, ſeptem autem cubitorum longitudinem, alius maiorem, alius minorem habens: craſſitudinem verò talem vt eum puer annos decem natus vix vlnis amplecti poſſit. Duo ſunt illi dentes, vnus ſuprà, alter infrà. his dentibus quicquid prehenderit, deglutit. Et interdiu quidem in limo fluminis commoratur, at noctu egreditur: egreſſus autem, quemcunque obuium bouem aut camelum momorderit, ad fluuium trahit, totumq;, præter ventrem, deuorat. Capitur grandi hamo, cui hœdum aut agnum ferreis catenis alligauerint. Vbi ceperunt, per triginta dies ſuſpenſum, vaſis ſuppoſitis, relinquunt: intra quod tempus ex eo diſtillant quæ decem cotylas Atticas implere poſſint. Elapſis triginta diebus, ipſum vermem abiiciunt: oleum autem, adhibitis cuſtodibus, ad ſolum Indorum regem mittunt. alij enim id habere non licet. Oleum hoc id cui ſuperfuſum fuerit accendit, & ligna pariter animaliaque comburit: ſoloque luto, & eo quidem craſſo, extingui poteſt.

Habent Indi arbores cedro aut cupreſſo proceritate pares, quarum folia palmę foliis paulo latiora, alioqui ſunt ſimilia, & axillis carent. Florem qualem laurus mas emittũt, ſed fructum nullum ferunt. Nomen illis eſt Indicum, carpion: Græcum, myrorhoda. Sunt autem raræ. Ex illis olei guttæ diſtillant, quas lana arbori impreſſa excipientes, in lapideos alabaſtros, illam exprimendo infundunt. Eſt autem id ſubrubrum & craſſiuſculum, adeoque fragans vt ad quinq; ſtadia eius odor perueniat. Soli autem regi eiuſque propinquis id poſſidere conceditur. Ex eo rex Indię ad Perſarum regem miſit: ſeque Cteſias id vidiſſe, & odorem qui nec dici nec cuiquam alij aſſimilari poſſit, ſe percepiſſe narrat. Caſeum & vinum omniũ ſuauiſſimum illos habere, ſe expertum ſcire, (quippe qui vſus ſit) commemorat. Fons eſt apud Indos, quadratæ formæ, circuitu circiter quinque vlnas habente, cuius aqua eſt intra petram, quæ, antequam ad ipſam aquam perueniatur, trium cubitorum, ſub aqua trium vlnarum altitudinẽ habeat. In ea ſpectatiſſimi quiq; Indorum cum liberis & vxoribus ſe lauant. In eadem nataturi ſe in pedes proiiciunt. quum autem in eam inſilierint, eos ſurſum attollit aqua. Nec verò ſolos homines ſurſum attollit, ſed quoduis animal, ſiue viuum ſiue mortuum, in

terram

terram expellit:atq; adeo quæcunque in eam cõiiciuntur, præter ferrum, argentum, aurũ & æs. hæc enim in fundum demittit. Eſt autem eius aqua perfrigida, & potu ſuauis: quę magnum ſtrepitum edit, non ſecus ac quæ in lebete feruefit aqua. Sed & vitiligini & ſcabiei medetur. Hæc Indico ſermone βαλλάδη, Græco ὠφελίμη, *id eſt vtilis*, vocatur. In iis Indiæ mõtibus ex quibus eorum calamus prouenit, habitat quoddam hominum genus non pauciorum triginta millibus, quorum vxores ſemel duntaxat in vita pariunt: habentque earum fœtus dentes ſupernè pariter & infernè valde pulchros: necnon vniuerſis tam fœminis quàm maribus & capitis & ſuperciliorum pilí iam inde à natiuitate ſunt cani. Vnuſquiſque certè eorum vſque ad trigeſimum ætatis annum albos per totum corpus habet pilos: inde nigreſcere incipiunt, adeo vt quum ſexageſimum attigerunt, nulli illis pili niſi nigri conſpiciantur. Sunt iiſdem & viris & mulieribus octoni in vtraque manu & vtroque pede digiti. Sunt autem bellicoſiſſimi, & Indorum regem ſequuntur ex his ſagittariorum quinque millia, necnon iaculatores. Aures autem illis tantæ magnitudinis eſſe dicit vt eorum brachia ad cubitos vſque & ponè totos humeros operiant. eſſe autem illas contiguas.

Hæc quæ fabulis ſimilia ſunt, Cteſias ſcribens, ſe veriſſima ſcribere ait, & quorũ vel ipſe teſtis ſit oculatus, vel quæ à teſtibus oculatis acceperit. Multa autem his mirabiliora ſe prætermiſiſſe, ne qui ea non vidiſſent, ſcribere ipſum quę fidem non mererentur, exiſtimarent.

EX LIBELLO QVI DEMEtrio Phalereo vulgò adſcribitur, Cteſiæ verba,

Stryaglius quidam Medus, quum ex equo Sacidem mulierem deieciſſet (apud Sacas enim mulieres eodem quo Amazones modo præliantur) eamque & formoſam & ætate florẽtem eſſe vidiſſet, ſaluam dimiſit. At percuſſo poſtea fœdere quum illa quam alioqui deperibat, potiri non poſſet, ſtatuerat quidem inedia vitam finire: ſcribit tamen

prius illi hác epistolam, qua expostulat, Ego quidem te seruaui: & tu quidẽ per me seruata es, ego autem per te perij.

Ex eodem, paulò pòst,

Oportet autem quæ facta sint, non statim fateri facta esse, sed paulatim, suspensum tenendo auditorem, & nobiscum angi cogendo. Quod Ctesias in allato de Cyri morte nuntio facit. nec enim nũtius simulatq; ad Parysatin venit, ei Cyrum mortuum esse, dicit: (hæc enim est quæ Scythica oratio appellatur) sed primùm quidem victoria potitum eum nuntiauit. quæ verba illi gaudium anxietati mixtum attulerunt. Postea verò interrogat, At rex quomodo se nũc gerit? Tunc ille, Fugæ se dedit, inquit. Hîc illa sermonem excipiens, Tissaphernes horum ei malorum est author, inquit. Rursumq; interrogat, Cyrus verò vbi nũc est? Respondet nuntius, Vbi fortes viros diuersari decet.

EX PLVTARCHO, IN vita Artoxerxis.

Ctesiæ narratio, vt breuibus multa perstringam, huiuscemodi est. Cyrus, trucidato Artagerse, equum in regẽ permisit, & hic in illum, silentio vterque. Occupat Cyri amicus Ariæus ferire regem, nec sauciauit eum: rex missa lancea à Cyro aberrauit, Tissaphernem autem fidum Cyro & fortem virum percussit atque interemit. Cyrus intorto per loricam regis iaculo, vulnus pectori illius ingessit duos digitos altum. vnde ille ictus vi defluxit ex equo ad terrã. Fuga & tumultu cohortis regiæ edito, rex assurgens cum paucis (inter quos fuit Ctesias) tumulum vicinũ cepit, vbi tenuit se quietum. Cyrum inter hostes volitantẽ equus ferox longè abstulit: nec tenebris iam cognoscebatur ab hostibus, & ab amicis quærebatur. Erectus autem victoria, ardorisq; & fiduciæ plenus per medios vehebatur hostes, clamans, Cedite miseri. Dum hoc idẽtidem lingua Persica clamat, pars venerabundi decedunt ei via. Ibi quum tiara capiti eius defluxisset, prætercurrens adolescens Perses (Mithridati nomen erat) tempus Cyri iaculo secundum oculum ferit, inscius qui sit. Eructanti vim sanguinis vulnere, captus Cyrus vertigine & sopore collabitur. Equus fugiẽs oberrabat: stratum equi prolapsum capit comes illius qui Cyrum percussit,

ſit,ſanguine redundans.Cyrum ex plaga ęgrè tandem colligentem ſe,aſſiſtentes eunuchi pauci alteri equo impoſuere,quò eriperent eum. Quem equitandi impotentem, pedibusq; connitentē ire,ſuſtinentes ducebant, corpore quidem ob vulnus in capite acceptum grauem ceſpitantemq;, ſed victorē arbitrantem ſe, quòd fugientes audiret Cyrum regem alta voce appellantes, atq; vt parceret ipſis orantes. Interea Cannij quidam homines, tenues inopesq;, qui humilium miniſteriorū gratia regis caſtra ſequebantur, confuſi fortè vt amici fuere cum illis qui circa Cyrum erant.hi vt tandem puniceа ſagula eorum aduertere, (quum regij haberent omnes candida) intellexerūt hoſtes eſſe.Ita vnus eorum auſus eſt,ignarus qui eſſet,Cyrū iaculo à tergo ferire. Vulnerata poplitis vena prolapſus Cyrus tempus ſimul ſaucium ad ſaxum offendit:vnde animam exhalauit.

EX ATHENÆO.

LIBRO II,

At Cteſias Cnidius narrat etiam quomodo regia hæc Choaſpis fluuij aqua coquatur,& quomodo vaſis impoſita, portetur ad regem.additque illam & leuiſſimam & ſuauiſſimam eſſe.

Ibidem,

Cteſias autem Carmaniam oleum acanthinum producere & eo regem vti ait. Qui etiam in libro quem de Aſiaticis tributis ſcripſit,cœnæ regiæ apparatum deſcribens, neque piperis neque aceti meminit, quod vnum inter condimenta eſt optimum.

LIBRO X,

Cteſias autē apud Indos regi nefas eſſe inebriari tradit.

Ibidem.

Amyntas quoq; in libro qui σταθμοὶ inſcribitur, Tapyrorum gentem ita vino deditā eſſe tradit vt ne ad vngendum quidem alia re vlla quàm vino vtatur. Eadem autem & Cteſias commemorat in libro quem de Aſiaticis tributis ſcripſit:qui & iuſtiſſimos eſſe illos addit.

LIBRO XI,

Verùm repudiāda ſunt nobis fictilia pocula. Apud Perſas

enim, vt testatur Ctesias, quemcunque rex inhonoratum esse voluerit, is fictilibus poculis vtitur.

LIBRO XII.

At Ctesias in tertio Persicorum libro, omnes quidem Asiæ reges luxui deditos fuisse tradit, sed præ cæteris Ninyan Nini & Semiramidis filium: qui domi manens & in luxu viuens, à solis eunuchis & vxoribus conspiciebatur.

Ibidem.

Ctesias verò Annarum regis præfectum, & qui Babyloniæ regionis imperium obtinuerat, veste & ornatu muliebri vsum esse, tradit. & ad eum cœnantem, quum regis seruus esset, accedere solitas centum quinquaginta psallentes & canentes mulieres, Psallebant autem hæ & canebant illo cœnante.

LIBRO XIIII.

Berosus autem Babyloniacorum lib. 1, decimasexta die mensis Loi festum Babylone quinque dierum spatio celebrari ait Saκeas dictum: per quod tempus solerę dominos famulis parere: vnumque ex his domui præesse, veste quæ regiæ similitudinem referat, indutum. quem & zoganen appellari. Meminit huius festi Ctesias quoque libro Persicorum secundo.

DE CTESIA.

Xenophon de Cyri minoris exped. lib. 1,

Interea Cyrus regem Artoxerxem *suo incinctum globo conspicatus, continere se amplius nequit. Video, inquit, hominem: statimq; in eum inuadit, & infesta hasta per loricam pectus verberat. Quod se vulnus Ctesias medicus curasse refert. Ibi hostem incautius ferientem tragula ex hostili acie nescio quis Cyrum altè sub oculo vulnerat. Pugnatur vtrinque acriter, dum suum vtraque pars regem protegit. Ctesias quidē, qui ceciderint circa regem, memorat. in illis enim fuit partibus.*

Suidas,

Ctesias, Ctesiarchi vel Ctesiochi filius, qui in Persia medicus fuit Artoxerxis cognomento Mnemonis, Persica scripsit tribus & viginti libris.

INDEX

INDEX IN HERODOTUM ET CTESIAM.

Indicis huius numeri respondent non superlinearibus nostrarum paginarum numeris, sed ijs qui interioris marginis lateri sunt adscripti. quos ideo sequi libuit, quia etiā Græcæ editionis margini a Stephano sunt appositi: vt si quis Latina cum Græcis conferre velit, expeditè quæ cupit inuenire possit. Quibus verò præfixæ sunt duæ istæ literæ, ct, ad Ctesiam te remittunt.

P

B

Caſpij

D

dema-

prima

Hieron

Inge-

Isthmus

pella-

Perin

Rham-

Thales

FINIS.

Emendanda in hac editione.

*Pag.17,ver.*apud *&* fulenda] *lege* Africa. *P.77,in margine,v.quar-to à fine l.*persoluerent. *P.268,v.tertio à fine l.*lanigeræ. *P.307,v.* tij] *l.*OEnoen. *P.374, v. tertio à fine l.*προσφέρετο. *P.415, in marg. v.penultimo,l.*θάλασσαν. *P,422,in margine tolle* qui *post* γάμοςοι.

Ad marginales numeros quod attinet, monendus es lector, quosdam omissos esse, quosdam alieno loco positos, quosdam inter se commutatos. Qui vt corrigendi sint, ne Indicis numeri te fallant, e sequentibus cognosces. *P.54,v.* ebell.] *supple 25.* *P.82,v.*Cyro] *pro 73. pone 37.* *P.86,v.*ac man.] *pro 29. pone 39.* *P.109,v.*multo] *supple 49.* *P.146, v.*reges] *supp.* ... *P.193,v.*futuro] *f.87.* *P,248,v.* CONTIN.] *f.112.* *P.257,v.* ea] *pro 126.l.116.* *P.313,v.*fierunt] *f.141.* *P.315,v.* terimer.] *f.* ... *P.347,ex v.*terrog.] *transfer 156,ad v.*que. *P.375,v.*oportet] ...69. *P.446,v.*omnia] *f. 200.* *P.483,v.*tum] *f.217.* *P,494,b.* nitis] *f.222.* *P.501,v.*cum] *f.225.* *P.508,ex v.*bis *transfer 228. ad* instrenui. *P.512,ex v.*cedæm. *transfer 230.ad v.*tractum. *P.554.* Apoesi] *supple 250.* *P.555,v.* Vbi verò] *pro 252. pone 251. & sic deinceps.*

In editionibus superioribus, Gallicis, Italicis, Germanicis, emendandi errores.

Hos etiam superiorum editionum periculosos errores, paucos è multis, ex eorum genere quorum in epistola ad lectorem mentio facta est, hic adiungere libuit- *P.* 103, *v.* crura *pro* extremos *habent illæ superiores editiones* externos. *Paulò pòst,v.* ea quam] *pro* vapulauerunt *h.*epulauerunt. *P.* 109,*v.* nunquid] *pro* nomina *h.*omnia. *P.*112,*v.* rem] *pro* Marti *h.* matri. *P.*114,*v.*vitam] *pro* hirudinibus *h.*hirundinibus. *P.*118. *v.*odor] *pro* nitro *h.*intro. *Et aliquanto post,h.*imperrasse *pro* imperasse: *&* vinum,*pro* vnum. *P.*136,*v.*dum cels.] *pro* porro quinquaginta,*h.*sex & quinquaginta,*posito* sex *pro* sed. *P.*147,*v.* exut.] *pro* in paustria *h.*in plaustra. *P.*177,*v.*nentes] *pro* prohiberent *h.*prouiderent. *P.*188, *v.* nunc] *pro* calculum *h.* clanculum. *P.* 198, *v.* qui] *pro* aurum *h.* Austrum. *P.* 211, *v.*stophil.] *pro* nauibus *h.*manibus. *P.*214,*v.*suadebat] *pro* impetum *h.*imperium. *P.*252,*v.*qui] *pro* ... ate *h.*æstate. *P.*257,*v.* in agros] *pro* abnuissent *h.*habuissent. P. ...4,*v.*duxerant] *pro* non longo *h.*longo: *P.*273,*v.*gunt Asbystæ *h.* ... ttingunt *pro* non pertingunt. *P.*282, *v.*erunt] *pro* ripam *h.* rum. *P.*293, *v.*verbis] *pro* nox *h.*non. *P.*294, *v.* in contin.] *pro* ...tinentem *h.*concionem. *P.*320.*v.*ramenta] *pro* ramenta *h.*æramenta. *P.*342, *v.*nihil] *pro* primigenium *h.* primi ingenium. *P.* ...8,*v.*dixit] *pro* viatico *h.*vaticinio. *P.* 400, *v.*questres] *pro* octo ...iades *h.*octo millia myriadum. *P.* 403, *v.* expect.] *pro* non *h.* nos.

nos. P.404, *v.* ſinus] *pro* nos *h.* non. P.412, *v.* omnis] *pro* repurgabat *h.* repugnabat. P.418, *v.* ere] *pro* gratiam *h.* Gratiam. P. 4[illegible], *v.* quenq;] *pro* proram *h.* portam. P.457, *v.* ita] *pro* hos omnes *h.* non omnes. P.464, *v.* nis] *pro* non ſentire *h.* conſentire. P. 482, *v.* quutus] *pro* comibus *h.* cõmunibus. P.533. *v.* mitium] *pro* mitium *h.* felicium. *qui error typographicus ex ijs eſt qui in Lexicis religioſè ſeruati fuerunt, ſicut & varij interpretis errores.*